Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

FALD OG FREMGANG

Træk af befolkningsudviklingen i Danmark 1645-1960

af AKSEL LASSEN

UNIVERSITETSFORLAGET I AARHUS

FALD OG FREMGANG

AKSEL LASSEN

FALD OG FREMGANG

Træk af
befolkningsudviklingen i Danmark
1645–1960

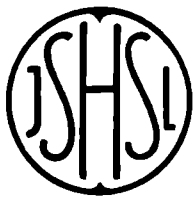

Skrifter udgivet af
JYSK SELSKAB FOR HISTORIE, SPROG OG LITTERATUR
13

UNIVERSITETSFORLAGET I AARHUS
1965

Udgivet med støtte af
STATENS ALMINDELIGE VIDENSKABSFOND

Omslagsbilledet:

Vignetter hentet fra kirkebogen for Helgenæs sogn i Århus stift, hvor præsten i slutningen af 17. århundrede markerede hver kirkelig handling med en tegning, symboliserende dåb, vielse eller begravelse.

PRINTED IN DENMARK BY AARHUUS STIFTSBOGTRYKKERIE A-S
1155.65

Forord

Tak skal ved afslutningen af arbejdet med dette forsøg på en fremstilling af befolkningsudviklingen i Danmark fra midten af det 17. århundrede til midten af det 20. gå til mange sider, men frem for alt må jeg mindes den interesse og hjælpsomhed, en nu afdød fætter, overlærer *Chr. Thorø,* Odense, glædede mig med ved gennemgang af tingbøger og kirkebøger til en mangesidet materialeindsamling, som kun i begrænset omfang er udnyttet til denne bog. Hans tilskyndelse var afgørende i situationer, hvor mod og lyst var ved at svigte.

Af igangsættende betydning blev det, at programchef, magister *L. Bindsløv* formidlede kontakt til Jysk Selskab for Historie, Sprog og Litteratur, da Skæbneåret 1659 begyndte at tage form, og helt afgørende var det, at selskabet med dets formand, generalkonsul, professor, dr. phil. *Troels Fink* i spidsen viste interesse for de problemer, der udsprang af folketabet i Syd- og Sønderjylland under Karl Gustav krigene. Professoren gav udtryk for, at den, der havde peget på det store tab også måtte være forpligtet til at give en forklaring på, hvordan genopbygningen formede sig. Et oprindeligt nej blev under indtryk af personlige forholds udvikling ændret til tvivlende søgen, der efterhånden tog fastere form og tegnede et perspektiv. Arbejdet måtte imidlertid være gået i stå på halvvejen, om ikke *Statens almindelige Videnskabsfond,* der allerede støttede udgivelsen af Skæbneåret 1659, havde vist den tillid at bevilge et beløb, der gjorde det muligt at søge statistisk og manuel assistance og at reservere nogle måneder helt til arbejde med historiske befolkningsproblemer. Alle, der har kendskab til arkivarbejde og statistik, vil forstå, at en sådan koncentrationsmulighed i det foreliggende tilfælde har været nødvendig. Bevillingen tilsigtede derfor bl. a. at yde en vis erstatning for total lønafkald i fem måneder.

Under arbejdet er der vist en særdeles opmuntrende interesse på arkiver og biblioteker, og en tak for den må addresseres til og gennem henholdsvis rigsarkivar, dr. phil. *Johan Hvidtfeldt* og folketingsbibliotekar *Magnus Sørensen.* Den gælder alle de hjælpsomme tjenestemænd og medhjælpere, som hver på sin måde har ydet en håndsrækning – med gode råd, korporligt

arbejde med de tunge arkivalier eller et smil og en venlig bemærkning i forbifarten.

En stilfærdig, men ganske særligt afgørende interesse og tilskyndelse er i årenes løb blevet arbejdet til del fra universitetslektor, dr. phil. *F. Skrubbeltrangs* side. Hans indgående kendskab til landboforhold blev altid beredvilligt stillet til rådighed, når der var bud efter et råd. I sit store arbejde, Husmand og Inderste, er han forlængst ad helt andre veje nået til et lignende resultat som det foreliggende arbejdes med hensyn til den sjællandske bondebefolknings tal ca. 1660–1705.

Statistikere med ekspeditionssekretær, cand. act. *Henry F. Holm* i spidsen, har rakt en hjælpende hånd og ydet gode råd, og historikere har ikke været karrige med kildehenvisninger og opmuntring til at gå videre. For det altsammen skylder jeg en stor tak. og en tak skal føjes til – til kone og børn for en håndsrækning nu og da efter lejlighed og evne og for overbærenhed med en familiefar med en alt for krævende fritidsinteresse.

Til disse svage udtryk for en dyb og vidtspredt taknemlighed skal føjes, at ethvert ansvar for fremstillingens ufuldkommenhed hviler på mig selv. Først ved korrekturlæsningen, der blev den første fuldstændige gennemlæsning af manuskriptet i sammenhæng, kom det til at stå helt klart, at fremstillingen rummer ubehagelige gentagelser, at dens sprog er for stereotypt, at der er kommet en del med, som kunne være sparet, og at der muligvis af plads- og tidsmæssige årsager er udeladt for meget stof, som i stedet burde have været med. Det kom ikke overraskende, for nogle afsnit er blevet til med års mellemrum, og nyt stof er føjet ind i ny og næ. Læserne vil måske navnlig bemærke, at bogens indledende afsnit til side 70 er skrevet efter det øvrige og burde have givet anledning til en ny gennemskrivning, som forholdene imidlertid ikke har levnet mulighed for at foretage.

Det er dog mit håb, at fremstillingen på forsvarlig måde peger på en mindre påagtet, men betydningsfuld linie i det danske folks historie, og at den kan bidrage til at underbygge en erkendelse af, at historie er noget, der kommer os alle ved – både fordi vi er blevet det, vi er, i kraft af historiens konsekvens, og fordi vor tid også engang bliver historie, og vi da vil blive stillet til ansvar for den fortsatte udvikling.

A. L.

Indhold

Oversigt 11

Kildestoffet 15

Generaltabellerne over fødsler og dødsfald fra 1735 og fremefter, 15 – Sogne- og herredslister i det fynske bispearkiv 1687–94 og 1711–16, 15 – Herredslister i Århus bispearkiv 1695–1800, i Viborg bispearkiv for 1693 og efter 1709 samt i Ålborg bispearkiv fra 1710, 16 – Herredslister fra hele landet i Økonomi- og Kommercekollegiets arkiv 1756–69, 17 – Aldersinddeling af døde i Ribe bispearkiv, 17 – Mandtal, gods- og sognejordebøger samt matrikler fra 1660–64, 18 – Materialets pålidelighedsgrad, 18.

Den ældre opfattelse 20

J. A. Fredericia og Erik Arup, 20 – Johan Grundtvig og W. Scharling, 21 Adolph Jensen og Albert Olsen, 23.

Tællingen i 1645 24

Beboere over 15 år optalt, 24 – Johan Grundtvig antager, at en trediedel af befolkningen er under 15 år, 24 – Edv. Ph. Mackeprang påviser et børnetal på Møn på 44 pct. af de voksnes antal, 25 – Tilbagetælling i Borre og Hjørlunde ved hjælp af aldersangivelse ved dødsfald, 25.

Tællingen i 1660 27

Befolkningsmæssig uro ved tællingstidspunktet, 27 – Fattigdom til lokal vurdering, 27 – Efterprøvning af mandtallet, 28 – Tælling i købstæderne 1645 og 1672, 29 – Herredsvis sammenligning mellem 1769-tælling og mandtallet fra 1660, 29 – Folketal på Sjælland, Lolland-Falster og Fyn 1660–72, 31 – De bevarede jyske mandtal, 32 – Fridericia om Københavns folketal, 33 – Fejl ved folketællingen 1769, 33 – Forbindelsen mellem tællingerne 1660, 1769 og 1801, 34.

Gustav Bangs materiale 35

Gennemgang af tredive sjællandske sogne, 35 – Dødfødtes overvægt på begravelseslisterne, 35 – Opregning af Bangs tal til hele Sjælland, 110 års fødselsoverskud, 36 – Vækst i folketal og vandringer på Sjælland, 37 – Fødselsoverskud i fynske landsogne, 38 – Jyske eksempler: Vendsyssel, Århusegnen, Syd- og Sønderjylland, 40.

Dødfødtes placering 42

Adolph Jensens skøn, 42 – Dødfødte på begravelsesindberetningerne, 42 – Gustav Bangs uddrag og generaltabellerne, forskellen udtryk for købstæder-

nes forhold, 44 – Forbindelse mellem tællingerne i 1787 og 1801 ved hjælp af aldersopgivelser for døde, 46 – Stikprøver i kirkebøger og indberetninger, 47 – Varierende systemer, 48.

Forholdene i Jylland 49

Tilbagetælling i Århus stift, 50 – Tre perioder i syv områder, 51 – Forskel på udviklingen i nord og syd samt i by og på land, 52 – Befolkningstilvæksten i Sydjylland og Nordslesvig, 55 – Befolkningens aldersmæssige sammensætning efter krigen, 57 – Udviklingen omkring Kongeåen 1660–1769, 58 – Nord for Limfjorden, 60 – Forholdene i Ålborg, 62 – Viborg stift vestlige og østlige dele, 63.

Hovedstaden og det øvrige land 65

Indbyggertal bestemt efter fødselstal, 65 – Stærk tilvandring efter pesten i 1711, 66 – Fødselsoverskud hurtigt afløst af underskud, 67 – Provinsens overflod, Københavns behov, 69.

Situationen omkring 1660 71

Fordeling mellem landsdele 1660 og 1769, 71 – Tab på 17–18.000 i København i 1650'erne, 72 – Situationen i to landsogne, Hjørlunde og Borre, 74 – Tegn på ældre svingninger i fødsels- og dødstal, 76 – Ringsted herred 1652–66 efter H. H. Fussing, 78 – Sydsjælland, 80 – Vandringer mod Københavns omegn, 82 – Epidemierne Sjælland rundt, 83 – Tab 1651–61, fremgang 1662–66, 84 – Kirkebøgernes udsagn om den fortsatte udvikling, 85 – Fynske tab 1653 og 1659–60, 86 – Nordvestfynske kirkebøgers vidnesbyrd, 88 – Sjællandske erfaringer kan ikke overføres til Fyn og Jylland, 89 – Sammenligning af alderssammensætning i forskellige egne, 90 – De hærgede sydjyske egne, 92 – Genopbygning og stagnation, 94 – Tabene på Lolland og Bornholm, 96.

Øerne i 1660 98

Mandtal og matrikler, 98 – Forholdet mellem ældres og yngres tal, 100 – Synsforretning over Møn, 102 – Pesttabets fordeling på aldersgrupper, 104 – Revision af mandtallet, 106 – Tabene i Sydsjælland, 108 – Sammenligning mellem herredstal 1660–1880 – Situationen på Nordvestfyn, 113 – Personal pr. sted og øde gods, 115 – Fynske godsers tilstand, 117, Langeland, 120, Lolland og Falster, 122 – København og Helsingør som arnesteder, 125.

Jylland i 1660 128

Sammenligning mellem 1660-mandtal og 1769-tællingen, 128 – Flugten fra landet nord for Limfjorden, 129 – Mandtal fra uberørt egn i nordvest, 132 – Ødesteder fra nord til syd i Jylland, 136 – Ældre vandringer spores, 139 – Spøttrup, 141 – Mandtal fra Ålborghus len, 144 – Fleskum herred, 144 – Hellum herred, 145 – Hindsted herred, 147 – Hornum herred, 149 – Slet herred, 151 – Års herred, 152 – Mariager klosters len, 153 – Hald len, 154 – Rinds herred, 155 – Nørlyng herred, 157 – Middelsom herred, 157 – Sønderlyng herred, 158 – Dronningborg len, 159 – En stikprøve: Ør-

sted sogn i Rovsø herred, 160 – Nørhald herred, 162 – Gjerlev, Galten og Hovlbjerg herreder, 163 – Silkeborg len med Lysgård, Gjern og Hids herreder, 164 – Herregårdene i Vrads herred, 167 – Ødestederne tager til, 168 – Nærmere de katastrofalt ramte egne, 170 – Gennemgang af Nim herred, 171 – Krigens tydelige spor, 172 – Hatting og Bjerre herreder, 175 – Joakim Fr. Pentz' reviderede godsjordebog, 177 – Herregårdene nordligst i Koldinghus len, 180 – Situationen i det øvrige Sydjylland, 181.

Krigens gang 1657–60 183
Polakkerne ved Kongeåen, 184 – Flugt fra landsbyerne, 185 – Status efter krigen, 186.

Folketællingerne 1769–1801 188
Tællingen den 15. august 1769 udskrives, 188 – Tællingslisternes indhold, 189 – Professor Oeders arbejde, 191 – Tællingen 1787, 195 – Kvindeprocenten ved de tre tællinger, 199 – Fødselsprocent og ægteskabshyppighed i forskellige egne, 201 – Flest ugifte kvinder i Nordvestjylland, færrest på Lolland, 204.

Fødsler og dødsfald 207
Oplysninger i Århus bispearkiv, 207 – Ældste talmateriale i Fyns bispearkiv, 210 – Dødfødtes placering i materiale fra 1689 på Fyn, 212 – Materialets indsamling, 214 – Påmindelser 1720 og 1735, 218 – Vejledning i Snostrup kirkebog, 219 – Dødfødtes placering af væsentlig betydning, 221 – Tiårstal for fødsler og dødsfald i Tørning len, på Als og Ærø, 224 – Bevarede bilag til indberetninger i Ålborg stift, 226 – Divisionskirurg Herholts initiativ vedrørende dødfødtes opvækkelse, 231 – Oversigt over dødfødsler tilvejebringes, 234.

Udviklingen 1756–69 239
Bevarede herredstal fra hele landet for fjorten år, 239 – Væsentlig forskel på forskellige egne, 240 – Stort fødselsunderskud på Lolland, væsentlig overskud i Thy, 242.

Københavns krav 244
Fødselsunderskuddet i 1650'ernes sidste halvdel, 244 – 21–25.000 beboere i 1660, 246 – Udviklingen til 1801 med pest, vandringer og aldersforskydning, 247 – Udviklingen på Sjælland, 248.

Fremgang i forhold til folketal 251
Fødselsoverskud i procent af folketallet 1769, 251 – Særlige vanskeligheder vedrørende Ribe stift med Tørning len og enklaverne, 253.

Udviklingen 1769–1801 255
En umulig og den rimelige udvikling, forbindelsen mellem folketællingerne og stiftternes fødselsoverskud, 255.

Tre generationer i Århus stift 257
Udviklingen i Hedensted nærmere belyst, 257 – Inddeling i geografiske og befolkningsmæssige hovedgrupper, 259 – Ensartet fødselsoverskud i tre 35 års perioder, 260 – Forbindelsen mellem 1660 og 1695, 262 – Sabro, Fårup og Lading sogne 1620–1801, 264 – Tilbagetællingsresultat, 268.

Vidt forskellig udvikling 270
Fødselsoverskud i sognene ved Kongeåen, 270 – Viborg stifts vestlige og østlige amter, 275 – Forskellig udvikling på Nordfyn, Sydfyn og Lolland, 276.

Høst, epidemier og vandringer 278
Tilbageværende i 1787 i forskellige områder, 278 – Mange fødsler, stor dødelighed, 279 – Overskudsår følger år med fødselsunderskud, 280 – Tæt bebyggelse giver mange underskudsår, 281 – Prisstigninger før epidemiår, 281 – Mindst dødelighed på tørre egne, 282 – Prisstigninger varsler krig og pest, 282.

Nordiske sammenligninger 284
Hasle herred med Århus og Bragnæs provsti med Kristiania, 284 – Flest underskudsår i Danmark, færrest i Norge, 285 – Store epidemier i Norge og Sverige, mange i Danmark, 285 – Dødfødte i de norske indberetninger, 286 – Aggershus stift og Jylland, 287 – Ringe dødelighed i afsides egne, 289 – Århus stift og de skånske len, 289 – Danmark, Norge og Sverige i 1765–78, 291 – Sverige omkring 1773, Sjælland omkring 1654, 292.

Et tilbageblik 294
De europæiske krige og dødeligheden i Danmark, 294 – Ødegårde og vandringer, stavnsbånd og fødsler, 294.

Linjer frem til 1960 298
Ret ensartet udvikling 1769–1860, 298 – Fødsler og dødsfald i Århus stift 1701–1850, 299 – Århus–Skanderborg og Randers amter, 300 – Amterne i Århus stift 1850–1940, 301 – Danske amters tab af fødselsoverskud 1870–1960, 302 – Udviklingen 1660–1960 i områder på øerne og i Jylland, 303 København suger øernes fødselsoverskud, 304 – Esbjerg havn vender udviklingen i Vestjylland, 305 – Ungdom bort fra »yderamterne«, 305 – Befolkningstætheden tredobles i Vestjylland, 306 – Ikke naturgivet, men menneskeskabt udvikling, 307 – Sønderjyllands tab under tysk styre, hovedstaden suger fødselsoverskud, 307.

Bilag (med register) 309

Fortegnelse over kildemateriale 559

Illustrationsfortegnelse 565

Oversigt

Fejder er udkæmpet mellem statistikere og historikere om bedømmelsen af Danmarks folketal fra middelalderen til folketællingen i 1801. Usikkerheden har været så stor og langvarig, at endog de nyeste danmarkshistorier nævner vidt forskellige muligheder for et dansk folketal i 1660 – et af vor histories skelsættende år.

I det forsøg, der her skal gøres på at skildre hovedtræk af Danmarks befolkningsmæssige udvikling, hævdes, *at* kongeriget Danmarks folketal uden Skåne, Halland og Blekinge (og naturligvis uden hertugdømmet Slesvig) omkring 1650 har andraget ca. 550.000, *at* folketabet ved den østdanske epidemi i 1650'erne og ved pesten over Sydjylland og Fyn i 1659–60 netto har andraget ca. 120.000, *at* folketallet i 1660 med en fejlmargin på ikke meget over 5 procent kan ansættes til 430.000 i kongeriget og til ca. 460.000, når Nordslesvig medregnes, *at* fødselsoverskud og muligvis en mindre nettoindvandring har bragt selve kongeriget en fremgang i de følgende 109 år på ca. 380.000, så folketallet i 1769 har ligget på ca. 810.000, og *at* forholdet mellem mænds og kvinders antal i 1769, sammenlignet med det tilsvarende forhold i 1787 og 1801, netop berettiger til den antagelse, at folketallet i 1769 har andraget ca. 810.000 og ikke blot de optalte 785.000 med et tillæg på 13.000 for hvervede soldater.

Idet det påvises, *at* generaltabellerne over fødsler og dødsfald indeholder ca. $5^1/_2$ procent udøbte *alene* på begravelseslisterne, bliver fødselsoverskuddet større, end tabellerne direkte giver udtryk for, både før og efter 1769 og stort nok til at dække en fremgang i folketal på ca. 115.000 fra 1769 til 1801, hvorfor det kan fastslås, *at* uoverensstemmelsen mellem tællingerne i 1769 og 1801 beror på påviselige og afhjælpelige mangler dels ved tællingen fra 1769 og dels ved generaltabellerne.

Udvikling og virkning af 1650'ernes epidemier søges vist, og det synes at kunne fastslås, *at* København – inclusive de i periodens løb indvandrede – i 1650'erne har haft et fødselsunderskud på ca. 17.000, så folketallet kan være dalet fra op mod 40.000 til højst 25.000 og i hvert fald med mindst en halv snes tusind af hovedstadens »egne« indbyggere, *at* de sjællandske

landsogne har haft et nettotab på henved 30.000 beboere i 1650'erne, *at* Bornholm netto har tabt ca. 4.000, *at* Syd- og Sønderjylland har lidt tab på mindst 60.000 mennesker i 1659–60, *at* Fyns stift også har lidt væsentlige tab under og umiddelbart efter Karl Gustav krigene, formentlig ca. 20.000, *og at* der hertil kommer væsentlige tab for købstæderne, *men at* Nordjylland er sluppet nogenlunde uden tab fra epidemiernes primære virkninger.

Folketabet i 1650'erne har ramt aldersgrupper og landsdele med forskellig kraft. Det ses således, *at* der på Sjælland fortrinsvis er sket en kraftig nedgang i børnenes og de gamles tal, men *at* døden i Syd- og Sønderjylland i vid omkreds har ramt også befolkningen i de produktive aldersgrupper føleligt eller ligefrem katastrofalt, hvilket har medført, *at* ungdom fra de mindst hærgede egne er vandret til de værst medtagne områder, så der har fundet en fordeling sted af den i 1660 forhåndenværende befolkning i de produktive aldersgrupper, dog sådan, *at* de mindst hærgede egne er berøvet så stor en del af deres ungdom, at der ikke har været afløsere nok for de gamle, da næste generation skulle træde til.

På grund af dødens særlige høst i 1650'erne har forholdene udviklet sig sådan, *at* der i landet som helhed er opstået betydelig mangel på folk i de produktive aldersgrupper, da de unge, der i 1660 skulle have ligget f. eks. i aldersgruppen 0–15 år, ti–tredive år senere skulle rykke ind på gårdene.

Disse forhold har medført, *at* ødegårdsproblemet i magre, mere afsides egne er vokset hen mod slutningen af 1600-tallet, skønt folketallet på dette tidspunkt var i stærk vækst som følge af forholdsvis store fødselstal og de ret små dødstal i aldersgrupper, hvoraf døden i 1650'erne havde »taget på forskud«.

Dette har forstærket den skæve befolkningsudvikling, som epidemierne satte i gang, og det hævdes videre, *at* statsmagtens investeringer og godssalg til pengestærke kreditorer efter 1660 såvel som den gamle jyske adels ruin ved tre invasioner inden for samme generation bidrog til at øge skævheden i udviklingen. Hertil føjedes, *at* enevælden bevidst stræbte at gøre hovedstaden til en prægtig og europæisk betydende by, hvilket krævede tilførsel af arbejdskraft, soldater til en stor garnison, matroser til flåden, søfolk, handelsfolk, håndværkere o. s. v. Yderligere måtte dobbeltmonarkiets studenter og embedsmænd i vidt omfang være samlet i hovedstaden, og denne tiltrækning af forbrugere af landbrugets produkter finansieredes gennem told, skatter og afgifter fra hele monarkiet og bevirkede, *at* egne, der hurtigt kunne få landbrugsprodukter billigt frem til hovedstadens forsyning, måtte foretrækkes ved investeringer i landbruget, *og at* egne, hvor-

fra transporten til lands var vanskelig og søtransport ingen mulighed, blev ladt i stikken af investeringsinteresserede og af brugere, der havde nogen mulighed for at skabe sig et virke andetsteds, eller som ikke følte særlig tilknytning til den fjernere egn.

Det påvises, *at* fødselsoverskuddet i tiden umiddelbart efter 1660 var meget stort, dels fordi døden havde »taget på forskud«, og dels fordi en forholdsvis meget stor del af den overlevende befolkning tilhørte de produktive og fødedygtige aldersgrupper, og dette gælder navnlig de værst hærgede egne, hvor gårde i stort tal – næsten samtidig – blev besat med tilvandret ungdom. Til gengæld medførte vandringerne, *at* fødselsprocenten dalede i egne, der afgav en større part af deres ungdom af den relative overflod, de rådede over i 1660.

Blandt andet for at modvirke en fortsat affolkning af visse egne for ungdom indførtes i de følgende generationer bevægelsesrestriktioner, og følgen blev i første omgang tilsyneladende, *at* ungdom af stavnsbånd holdtes tilbage på magre og afsides egne, hvorved affolkningen virkelig til en vis grad blev imødegået, mens vanskelige afsætningsforhold og lovfæstede såvel som traditionsbestemte forbud mod gårddelinger medførte, *at* ungdom efterhånden ikke kunne få foden under eget bord i de egne, der før havde været under affolkning, så vielsernes tal blev mindre, jo længere man fjernede sig fra København og andre markeder for landbrugsprodukter.

Dermed fulgte, *at* fødselsprocenten blev lavere i Nord- og Vestjylland end på øerne, men også *at* dødelighedsprocenten – som følge af den relativt mindre børnedødelighed – blev mindre, og at fødselsoverskuddet bl. a. derfor i hvert fald for en tid blev relativt stort.

Dernæst er epidemiernes årsager og virkninger søgt klarlagt, og det vises, *at* mindre dødelighed, flere ægteskaber og større fødselsprocent er den normale konsekvens af en forbigående overdødelighed, *at* 1600- og 1700-tallets epidemier eller overdødelighedsperioder næppe har haft forbindelse med dårlig høst, men derimod med befolkningstæthed og aldersfordeling, og *at* de primært har været udløbere af krigsepidemier ude i Europa. Bl. a. vises det, *at* der har været en nær sammenhæng mellem svenske krige og krigsforberedelser og danske epidemier, *og at* dødens høst har været af vidt forskelligt omfang i by og på land – en forklaring på de hyppigere epidemier i Danmark end i Sverige og Norge, med hvis befolkningsforhold der drages sammenligning. Det samlede resultat af udviklingen 1660–1769 bliver da, *at* befolkningstilvæksten på grund af vandringerne blev langt ringere i Nord- og Vestjylland end i f. eks. Sydøstjylland og på Sjælland, *men at* folketallet som helhed næsten fordobledes i 1660–1769.

Derefter var forholdene stort set faldet i leje undtagen i visse dele af det sydlige Jylland, og det vises, *at* udviklingen i tiden 1769–1860 igen betød meget nær en fordobling af folketallet for landet som helhed og for de enkelte større områder.

Til slut føres udviklingen frem til folketællingen i 1960 med henblik på forskellige hovedområders evne til i vekslende omfang at fastholde eget fødselsoverskud.

Det viser sig da, *at* vandringen fra provins til hovedstad, som under enevælden forstærkedes af statsmagten, er blevet fortsat i stadigt stigende omfang, *og at* hovedstaden – når bortses fra rent lokale vandringer – alene har haft evne til at trække fødselsoverskud fra de større geografiske områder: Øerne øst og vest for Storebælt, Nordjylland, Sydjylland (Østjylland og Vestjylland) og Sønderjylland.

Det spørgsmål rejser sig da, *om* det først og fremmest er statens investeringer, der står som årsag til en kædereaktion, *om* det er rigtigt at fortsætte og forstærke denne udvikling, *om* den overhovedet kan bremses eller afsvækkes, *og om* samfundet bør gøre noget for at ændre udviklingens tilsyneladende fuldkommen sikre hovedtendens.

Om betydningen af statsmagtens handlinger vidner foruden hovedstadens dragende kræfter navnlig befolkningsforholdene i Sønderjylland. Udviklingen her blev i 1700-tallet begunstiget af stavnsbåndet i kongeriget og toldgrænsen ved Kongeåen (navnlig udførselstolden for de jyske stude), mens grænsedragningen i 1864 med påfølgende bortvandring af ungdom bragte en stærk tilbagegang. Til gengæld ændrede bl. a. det påfølgende anlæg af en dansk, vestvendt havn (Esbjerg) Vestjyllands tilbagegang til fremgang i kraft af nye eksport- og importmuligheder. Som det sidste vesteuropæiske land åbnede Danmark ved rigsdagsbeslutning i 1867 en dør direkte ud til Nordsøen og Atlanterhavet.

Kildestoffet

Der er til denne fremstilling af befolkningsudviklingen for en del benyttet hidtil ukendt – eller i hvert fald absolut uudnyttet – skriftligt materiale fra Rigsarkivet, Statistisk Departement og samtlige landsarkiver ligesom der er foretaget supplerende undersøgelser i arkiver i Oslo, Stockholm og Lund.

Grundstammen i undersøgelserne er de bevarede regnskaber og regnskabsbilag (i vidt omfang med originale mandtalslister) vedrørende opkrævningen af Hovedskatten til Jul 1660, Rigsarkivets originale materiale vedrørende folketællingerne i 1769, 1787 og 1801 og samtidige tabeller i Statistisk Departement angående tællingerne i 1787 og 1801.

Forbindelse mellem de fire tællinger skulle foreligge i det omfang, der er bevaret materiale til konstatering af fødselsunderskud eller -overskud i de mellem tællingerne liggende år. Kendt var her i forvejen tabellerne fra Materialien zur Statistik der dänischen Staaten vedrørende fødsler og dødsfald i 1689 (herredsvis) og for årene 1735–84 (stiftsvis) og en del bevarede lister fra tiden efter 1784, benyttet af forskellige forfattere og navnlig i Statistisk Tabelværk V, A5 fra 1905 (Edv. Ph. Mackeprang). Ukendt i 1905 og åbenbart af alle tidligere og senere skribenter, som har beskæftiget sig med Danmarks befolkningsudvikling i tiden op til 1801, fandtes imidlertid yderligere et betydeligt antal lister over fødsler og dødsfald i det fynske bispearkiv (Landsarkivet i Odense) og i de fire jyske bispearkiver (Landsarkivet i Viborg), men ingen i det sjællandske bispearkiv (Landsarkivet i København). De ældste lister findes i det fynske bispearkiv, hvor der er brudstykker af lister fra 1687 og 1688, og hvor samtlige bilag er bevaret til den fynske del af Materialiens liste for året 1689. Sammen med lister og bilag fra årene 1691–94 og brudstykker af lister – delvis med bilag – fra årene 1711–16 var der hermed fundet et væsentligt materiale til belysning af tabellernes karakter og værdi, idet indberetningerne fra præster og provster til biskoppen over Fyns stift kunne sammenlignes med bevarede kirkebøger. Væsentlige bidrag blev gennem dette materiale også ydet til belysning af indsamlingsmetoden. Men yderligere oplysninger

herom fandtes i bispearkivet for Århus stift, hvor dele af den originale korrespondance mellem biskoppen og initiativtageren til denne statistik er bevaret. Vigtigere er det imidlertid, at der i Århus Bispearkiv fandtes enten kopier af eller (muligvis aldrig indsendte) originale lister over fødsler og dødsfald eller i det mindste et i vidt omfang næsten fuldstændigt bilagsmateriale vedrørende fødsler og dødsfald i Århus stift for årene 1695–1800. Hertil kunne føjes tilsvarende lister fra Viborg stift fra årene 1693, 1709–11, 1720–21 og for tiden efter 1726 med undtagelse af årene 1727 og 1729 samt fra Ålborg stift i tiden fra 1710 med undtagelse af årene 1715, 1717, 1719, 1723–25 og 1728. For hele dette materiale gælder, at der ikke blot er tale om stiftsvise opgivelser, men om herredstal for fødsler og dødsfald og i betydeligt omfang om tilhørende sogneindberetninger fra præsterne til provsterne, der var forpligtet til at lade herredstallene gå videre til biskoppen. Materialet fra Ribe stift er væsentligt ringere. Det omfatter før 1735 kun årene 1709, 1711, 1720 og 1732, og fra Sjælland stift er der kun bevaret stiftsopgivelser fra 1711, 1718 (med herredstal), 1720–21 (med herredstal) og 1732, alle i Rigsarkivet. Fra 1756–69 foreligger i Økonomi- og kommercekollegiets arkiv herredstal fra hele landet.

Dette materiales værdi måtte selvsagt bero på, om opgivelserne i fødselsrubrikkerne svarer til opgivelser i dødsfaldsrubrikkerne. Sammenligninger mellem kirkebøger og indberetninger viste hurtigt, at hovedreglen har været, at præsterne som fødte kun har opgivet antallet af døbte børn, mens begravede dødfødte og andre udøbte eller endog hjemmedøbte, men ikke i kirken fremstillede børn, i vidt omfang er medregnet i dødstallene, der derfor i stedet rettelig burde benævnes begravelsestal i relation til fødselsrubrikkernes dåbstal. Reglen er dog langtfra undtagelsesfri. Adskillige præster har kun indberettet døbte som fødte og døde, andre har udøbte både som fødte og begravede, atter andre vakler mellem den ene og den anden indberetningsform, men alt i alt synes det store flertal af præster at have lagt de kirkelige handlinger til grund for deres indberetninger, så kun døbte børn, til hvis dåb eller fremstilling i kirken præsten har medvirket, er indberettet som fødte, mens udøbte – og statistisk set ufødte – børn i vidt omfang er opført som døde eller – reelt kun – begravede.

Spørgsmålet måtte blive, hvilken vægt de »statistisk set ufødte« børn havde på dødslisterne. Bestræbelserne for at finde den rette balance har til tider været ret enerverende. Gustav Bang var i sin tid kommet til det resultat, at godt $5^1/_2$ procent udøbte i de sjællandske kirkebøger fandtes mellem de begravede uden at være med på dåbslister, men da kirkebøgernes tal ikke i alle tilfælde er identiske med indberetningernes, kunne dette

Det såkaldte pest-stik fortæller ikke blot om København som en blomstrende handelsstad, hvis havn kunne rumme 500 skibe, men også om en pest, der i 1711 krævede over 40.000 menneskeliv. Det er dog det samlede antal dødsfald for hele kongeriget, der er tale om. Herfra skal trækkes næsten 20.000 fødsler. Men i København og Sjællands stift under ét lå fødselsunderskuddet på 26.000. Vest for Storebælt var der fødselsoverskud.

procenttal ikke uden videre overføres til benyttelsen af præsteindberetninger og stiftstal fra generaltabellerne. Det viste sig, at de ikke modsvarede udøbte på begravelseslisterne kunne andrage fra nul til over en halv snes procent af dødslisternes samlede tal fra enkeltsogne. Men et i 1798 indsamlet materiale viste, at der lige til dette tidspunkt har været betydeligt flere dødfødte på begravelseslisterne end på fødselslisterne.

Fra midten af 1760'erne begynder biskoppen over Ribe stift at indberette de døde i aldersgrupper à ti år, og en halv snes år senere indgives sådanne indberetninger regelmæssigt fra alle bisperne. Derfor findes der i Århus stift fødsels- og dødsfaldsopgivelser, hvorved det skulle være muligt at forbinde aldersopgivelser ved folketællingerne i 1787 og 1801, og en aktuarmæssig beregning – foretaget af ekspeditionssekretær, cand. act. Henry F. Holm – har vist, at der i det nævnte tidsrum både i Århus stift som helhed og i Kalø amt inden for dette stift såvel for drenge som for piger må være opført henved 8 procent på begravelseslisterne, uden at de

er modsvaret på fødselslisterne, og at disse otte procent befinder sig inden for de 0–9-åriges gruppe i dødsfaldsopgivelserne.

Når der alligevel i denne fremstilling ikke regnes med 8 procent overvægt af dødfødte på begravelseslisterne, skyldes det, at procenten må have ligget ekstra højt i perioden mellem tællingerne i 1787 og 1801, da der var relativt få og små epidemiår, og hvor fødslernes og dermed antagelig også dødfødslernes tal var højt i forhold til de egentlige dødsfalds antal. Meget tyder på, at dødfødslernes tal i epidemiperioder med lave fødselstal har udgjort mindre end 5–5½ procent af begravelsernes antal, og at procenten har varieret blandt andet med sundhedstilstanden i de forskellige dele af landet. De 5½ procent må derfor ikke fra periode til periode og fra egn til egn opfattes for håndfast, men som udtryk for et gennemsnit, der bringer rimelig overensstemmelse med det øvrige foreliggende talmateriale.

Det har været af afgørende interesse så vidt overhovedet muligt at kontrollere 1660-mandtallets personal – og stikprøvevis enkeltpersoners eksistens – med godsjordebøgers, sognejordebøgers, tiendelisters og matriklers udsagn, og herunder har sammenligninger mellem flere sæt bevarede bøger spillet en betydningsfuld rolle, men det har navnlig vist sig værdifuldt at kunne sammenligne mandtalslister med godsjordebøger indsendt praktisk taget på samme tidspunkt, som hovedskatmandtallet er optaget. Ganske særlig betydning har sydjyske og fynske godsjordebøger indsendt i henhold til kgl. missive af 28. september 1660 vist sig at have. I dem skulle der gives oplysninger om, hvilke gårde der findes *øde* og *ubesat*. I det omfang disse godsjordebøger var ajourførte, og stadig findes, kan de med udbytte sammenlignes med 1660-mandtallet og supplere dettes oplysninger så vidt angår det mandtalsløse sydjyske område. Med hensyn til 1660-mandtallet skal det særligt understreges, at en gennemgang så at sige sogn for sogn har ført til den overbevisning, at mandtallet, også hvor bevis ikke ligefrem kan føres, er væsentligt mere pålideligt, end andre forfattere overfor overarkivar Johan Grundtvig ville erkende. Det indeholder i vidt omfang endog de uslest stillede, genopbygningsmæssigt uinteressante personer i befolkningen, og når der mere generelt herred for herred regnes med tillæg på 10–25 procent til mandtallet, tjener dette undertiden nok så meget det formål at inddække lakuner, der er opstået, hvor regnskaber mangler for private birkers område, som det formål, der navnlig var Grundtvigs, at gardere sig mod ikke talte fattige. Som eksempel på områder med sådanne mangler kan nævnes en del herreder i Viborg stift – i Salling og ved Viborg samt i Gislum herred og det østlige Himmerland. Der må altså være tale om en vis fejlmargin, navnlig for så vidt angår en del af sognetallene.

Hvad angår kirkebøgers og indberetningers oplysninger om fødsler og dødsfald, kan der konstateres mange fejl og unøjagtigheder i sognetal, og i stiftstallene kan der undertiden mangle et enkelt års herredstal. Mistanken kan eksempelvis vækkes, når der konstateres faldende fødselstal, uden at der er tale om stigende begravelsestal. I sådanne tilfælde har det været muligt i perioden 1756–63 at få bekræftet, at der mangler tal enkelte år fra et par herreder i Fyns stift. I Materialiens liste ses det også, at der har manglet enkelte års tal fra Århus og Ålborg stifter i 1730'erne, og at de er udfyldt med tal fra de nærmeste år. Rene trykfejl har kunnet afstedkomme unøjagtigheder og dermed misvisende oplysninger. Sammenligning mellem årslisterne fra bispearkivet kan således bekræfte, at der er byttet om på dødstallene fra Århus stift og Ribe stift i årene 1777 og 1783 – korrekturfejl, der fortegner billedet og blandt andet har smittet af på den officielle statistik i Tabelværk V, A 5.

En særlig usikkerhed knytter sig til de københavnske tal, skønt der her i hvert fald fra midten af 1700-tallet er gjort forsøg på at udrense dødfødte både af fødsels- og begravelsestal. Det københavnske materiale trænger stadig til en nærmere undersøgelse.

Væsentlige fejl er rettet i eller påpeget i det efterfølgende, men adskillige åbenbare fejl har ikke kunnet rettes med fuld sikkerhed og har derfor fået lov til at blive stående i fortrøstning til, at uvillede fejl har en tilbøjelighed til at ophæve hinanden.

Af trykt kildemateriale skal først og fremmest nævnes H. H. Fussings undersøgelser vedrørende sjællandske og fynske kirkebøger i perioden 1652–66, Gustav Bangs arbejder vedrørende kirkebøger i det 17. og 18. århundrede og Marcus Rubins københavnske talrækker og beregninger foruden naturligvis den officielle statistiks tal.

Nytte er draget af en mængde dansk lokalhistorisk litteratur samt dansk og udenlandsk statistisk litteratur, således navnlig Süssmilchs Göttliche Ordnung, Harald Westergaards Mortalität und Morbilität og Eli K. Heckschers arbejder med den ældre svenske befolkningsstatistik.

Den ældre opfattelse

Om Danmarks indbyggertal i ældre tid fejdedes der livligt mellem historikere og statistikere i slutningen af 1800-tallet. Udgangen på striden kom til udtryk i det fornemme Danmarks Riges Historie. Her antoges det (DRH I, 846), at det egentlige Danmark på Valdemarstiden havde »omtrent en million indbyggere«. Trods Den sorte Døds hærgen antages det videre (II, 574), at Danmark ved middelalderens slutning havde lige så mange indbyggere som Sverige og Norge tilsammen, »et træk, der også forklarer Danmarks overvægt i unionen«. Og om forholdene ved midten af 1600-tallet hedder det (IV, 296): »Kun ganske omtrentlig kan vi bestemme kongerigets indbyggermængde. Sikrest står vi over for København, der i forening med Christianshavn ved århundredets midte har talt omkring 25.000 indbyggere. De øvrige købstæder kan vist nok anslås til et folketal af 60–70.000, og for landbefolkningen tør dette måske sættes til mellem 700.000 og 800.000, nærmest dog vel ved det sidste tal. Herefter vil hele befolkningen have beløbet sig til 800–900.000 mennesker«.

Erik Arup har sluttet sig til den opfattelse, der er givet i Danmarks Riges Historie, og som først og fremmest J. A. Fridericia stod som garant for. I sin Danmarks Historie forklarer Arup (II, 100) uforanderligheden i Danmarks og hele Europas indbyggertal, idet han henholder sig til Fridericias resultater. Den skyldes, antager Arup, de europæiske folks modtagelighed og modstandsløshed over for de nye sygdomme, der med og efter Den sorte Død kom til denne verdensdel. I fire århundreder – mellem 1350 og 1750 – stod indbyggertallet stort set stille. I hvert fald, siger Arup (III, 53), har det vist sig vanskeligt at komme videre end Fridericia med materialet, »som det er«.

Andre historikere har været endnu mere tilbageholdende, men Traps Danmark (femte udgave I, 99 (1958)) fastholder endnu Fridericias og Arups synspunkter, idet det siges, at senmiddelalderen og den følgende tid bragte en mærkbar nedgang både med hensyn til bebyggelsen og befolkningen, og at en egentlig ændring i opadgående retning vel først indtræffer helt hen i 1700-tallet.

En enkelt forfatter, kontorchef Johan Grundtvig, søgte i 1870'erne at give udtryk for en anden opfattelse af befolkningsudviklingen, idet han beregnede Danmarks indbyggertal i 1645 og 1660 på grundlag af det mandtal, der i 1645 blev optaget over personer over 15 år på de østlige øer, og det mandtal, der blev optaget i efteråret 1660, og som skulle omfatte hele kongeriget og alle dets personer fra fødsel til grav. Grundtvig kom til den opfattelse, at indbyggertallet i det egentlige Danmark med grænserne fra 1660–1864 eller praktisk taget frem til 1920 i 1645 havde ligget på knap 560.000 og i 1660 på knap 460.000. Der skulle i tidsrummet 1645–60 være sket en reduktion med 100.000.

Grundtvigs redegørelse vandt hverken tiltro hos historikere eller statistikere. Det var især professor Will. Scharling, der vendte sig imod den og andre beregninger vedrørende Danmarks indbyggertal i ældre tid. Scharling påviste ejendommelige lokale uoverensstemmelser, som dog nok lader

Königreich Dänemark.

einzelne Stifter.

Jhre.	Stadt Kopenhagen.		Stift Seeland.		Stift Fühnen.		Stift Ribe.		Stift Aarhuus.		Stift Wiburg.		Stift Aalburg.		Summe.		Ho
	geb.	geſt.	geb.	geſt.	geb.	geſt.	geb.	geſt.	geb.	geſt.	geb.	geſt.	geb.	geſt.	geb.	geſt.	geb.
1760	3054	3228	7063	6786	4917	4983	3230	2722	3821	3213	1816	1853	2334	1711	26235	24546	885
1761	3028	2593	6852	5588	4694	4008	3242	2891	3895	2868	1654	1435	2233	1696	25519	21075	849
1762	2549	4512	6971	6788	4756	4686	3470	2953	3731	3241	1805	1419	2515	1984	25597	25583	850
1763	2276	4746	6803	8133	4372	5847	3470	4588	3576	4939	1819	2196	2272	2587	24588	33136	814
1764	2951	3494	7181	7132	4689	4938	3457	3223	3715	4329	1772	1765	2180	2107	25955	26887	181
1765	2541	2973	6995	7463	4419	4130	3574	3223	3813	3178	1815	1453	2260	1948	25417	24365	181
1766	2643	3939	7256	6363	4871	4222	3748	3072	3733	3069	1819	1500	2310	1680	26380	23845	806
1767	2932	3243	7255	5650	4859	4806	3796	3443	3772	3149	1712	1396	2101	1696	26427	23383	174
1768	2951	2912	6785	5052	4741	4914	3743	2936	3636	3121	1701	1349	2252	1929	25819	22213	152
1769	2909	4434	7376	6059	4954	4850	3584	2856	3953	3523	1743	1309	2304	1812	26823	24890	130
1770	2516	3767	8089	7664	5436	4535	3142	2850	4015	3573	1725	1571	2321	2095	27264	26045	
1771	2244	3019	7766	7795	5140	4735	3114	2701	3555	4010	1611	1698	2160	2389	25590	26347	
1772	2560	4348	6597	8365	4620	4596	2700	3581	3294	3658	1443	1771	2025	2643	23239	28968	
1773	2630	3083	6862	7374	4540	4903	2687	3733	3296	5345	1353	2429	1967	3845	23341	35716	
1774	2775	2121	7962	5681	5000	3590	3201	2109	3830	2781	1725	1158	2385	1594	26878	19135	
1775	2893	3225	8277	6760	5106	3776	3123	2499	3987	2978	1761	1699	2323	2050	27570	22987	
1776	2714	2691	7922	7261	4927	4877	3203	2309	3919	2869	1759	1247	2347	1771	26791	23025	
1777	2761	2461	8155	6535	5097	4606	3142	3905	3789	2649	1597	1676	2343	2447	26884	24278	
1778	2794	2796	8348	6796	5494	4223	3112	3443	3840	3290	1656	1275	2161	1600	27405	23423	
1779	2920	3163	8260	6733	5314	4653	3241	3241	3946	6036	1584	2399	2371	2349	27537	28574	
1780	2891	2478	8644	6321	5442	3880	3250	2202	4260	3332	1841	1543	2554	2684	28882	22440	
1781	2840	3593	8419	7703	5052	4362	3220	2277	4051	3478	1841	1454	2511	1878	27928	24745	
1782	2715	3968	7850	7763	4979	4012	3062	2565	3862	3343	1783	1325	2248	1914	26499	24890	
1783	2912	2921	7809	6588	4684	3908	2939	3039	3807	2233	1662	1234	2157	1624	25964	21537	
1784	2783	2894	7661	7896	4452	4097	2981	2981	3555	3492	1621	1358	2102	1948	25457	23488	
Summe	69100	82591	189132	171549	122655	112837	81445	74864	94586	87735	42618	39512	56536	58834	654069	606622	
Mehrer		69100	171549		112837		74864		87735		39512		58834		606622		
Minderschuß		13491	17583		10418		6578		6851		3106		4402		35447		

Materialien zur Statistik der dänischen Staten bragte sidst i 1700-tallet en skematisk oversigt over antallet af fødsler og dødsfald i årene 1735–84 i samtlige monarkiets stifter. Den har været grundstammen i senere undersøgelser vedrørende folketallet før 1801, men indeholder adskillige fejl – f. eks. er dødstallene for Ribe og Århus stifter i årene 1777 og 1783 byttet om, og fødselstallet for Ribe stift er opgivet tusind for lavt i 1752.

sig forklare, men selv med en korrektion fra Kr. Erslevs side kunne Scharling ikke acceptere Grundtvigs resultater. Erslev mente, at Grundtvigs tal gav holdepunkt for, at indbyggertallet i kongeriget uden Skåne-landene i 1645 *højst* havde ligget på 680.000. Derefter skulle folketallet 1645–60 være dalet med 100.000 til højst 580.000.

Scharling, der havde ansat folketallet i 1769 til ca. 835.000 og i 1735 til 785.000, mente ikke, fremgangen 1685–1734 kunne have oversteget fremgangen 1735–84. Den var efter foreliggende tabeller at dømme på 74.000, og skulle Grundtvigs af Erslev reviderede tal have en mening, måtte fødselsoverskuddet 1660–85 have andraget 20.000 ud over det tab, der var lidt i 1645–60. Tanken om en sådan fremgang på 120–130.000 mennesker i løbet af 25 år forekom på baggrund af den kendte fremgang i 1700-tallet Scharling absurd, og uden vaklen fastslog han (Danmark i 1890 side 86 ff.), at det må således »desværre siges, at statistikken intet bidrag kan give til at belyse befolkningsforholdene ud over år 1735, men at alt, hvad der med hensyn til den foregående tid kan opstilles, kun er gisninger, støttet til en betragtning af de historisk kendte forhold«.

Med hensyn til tiden mellem 1735 og 1801 støttede Scharling sig til biskoppernes fødsels- og dødslister (generaltabellerne), men for at få overensstemmelse mellem disse lister og tællingerne 1769, 1787 og 1801 antog han, at der var en fejl på ca. 50.000 i det opgivne folketal fra 1769 og på 25.000 i folketallet fra 1787, og derudover ville han regne med en større tilvækst end fødselsoverskuddet, altså overskudsvandringer fra monarkiets øvrige lande og udlandet. Regnestykket tog sig da således ud:

	Folketal	Tilvækst	Fødsels-overskud	Tilvækst ud over fødsels-overskud
1735	785.000			
1735–69		50.000	46.000	4.000
1769	835.000			
1769–87		30.000	23.276	6.724
1787	865.000			
1787–1801 ..		61.000	52.515	8.485
1801	925.680			

Når Scharling havde lagt 50.000 til den i 1769 optalte befolkning, skyldes det, at der var udeladt militærpersoner af optællingen. Tillægget er imidlertid for højt, da det ikke er alle militærpersoner, der var udeladt, men efter senere beregninger næppe over 13.000, så den officielle statistik har sat folketallet i 1769 til 797–800.000. Ligesom Will. Scharling og Sta-

tistisk Departement har også departementschef Adolph Jensen (National-økonomisk Tidsskrift 1935) accepteret den optalte folkemængde i 1801, men uden at regne med vandringer har han alene på grundlag af fødsels-overskud beregnet folketal i 1787 og 1769 ved at trække de efterfølgende fødselsoverskud for 1769–1800 fra tallet i 1801. Adolph Jensen har regnet med et større fødselsoverskud end Scharling. Dels har han benyttet nogle såkaldte reviderede tal, der dog er behæftet med væsentlige fejl, og dels har han erkendt, at der er flere dødfødte blandt de begravede end blandt de døbte på biskoppernes indberetninger, hvorfor han har trukket 2 procent fra de døde før 1780 og 1 procent efter 1780, inden han har beregnet overskud ved at trække døde fra fødte. Resultatet er blevet:

	Folketal	Fødsels-overskud
1735	775.000	
1735–69		63.000
1769	838.000	
1769–87		29.000
1787	867.000	
1787–1801		59.000
1801	926.000	

Adolph Jensen har hverken redegjort nærmere for sin beregning af det overskydende antal dødfødte på begravelseslisterne eller for, at han har kunnet acceptere en afvigelse fra folketællingsresultatet i 1769 på henved 40.000 ud over de 13.000 militærpersoner, som ikke er talt, men Scharling og Adolph Jensen har altså været enige om, at der i 1769-tællingen mangler et halvt hundrede tusind i det faktiske folketal. Albert Olsen (Danmark-Norge i det 18. århundrede) har accepteret Scharlings tal, idet han i modsætning til Adolph Jensen regner med, at der har fundet en vis indvandring sted.

Af tællinger fra 1645, 1660, 1769, 1787 og 1801 er der altså kun enighed om at acceptere den for 1801.

Den første opgave må derefter være at gennemgå tællingerne kritisk hver for sig, og det skal forsøges i det følgende.

Tællingen i 1645

Mandtallet fra 1645 er udførligt behandlet af Johan Grundtvig (Meddelelser fra Rentekammerarchivet 1872). Det omfatter lenene øst for Storebælt, indeholder for størsteparten oplysninger fra de enkelte sogne om antallet af beboere over 15 år inden for bondestanden, men fra fire len på Sjælland, et på Falster og et på Lolland foreligger der kun tal for hele len. Dertil kommer særlige opgørelser over folk under en række adelige gårde og personer i gejstlige husstande samt antallet af beboere over 15 år i København og samtlige købstæder med undtagelse af Køge og Kalundborg. Antallet af børn under 15 år har Grundtvig ment at kunne sætte til 50 % af antallet af personer over 15 år, og resultatet bliver da følgende tal:

	Landbefolkning	Bybefolkning	I alt
Sjælland	112.633	12.918	125.651
København		10.867	10.867
Møn	2.603	1.270	3.873
Falster	9.363	1.345	10.708
Lolland	21.923	2.671	24.594
I alt	146.522	29.071	175.693
Med fattige	150.788	29.943	180.731

Da de østlige øer senere (1769–1870) på landet havde 27–29 % af landets samlede befolkning, regner Grundtvig med, at den danske befolkning i 1645 har udgjort 558.000 personer.

Der bliver her to hovedspørgsmål: 1. Udgjorde børnene 50 % af de voksnes antal i 1645? 2. Kan det med rimelighed antages, at Sjællands landbefolkning også i 1645 udgjorde ca. 28 % af landets samlede befolkning?

Hvad angår børnetallet kan det være underkastet tvivl, om en trediedel af befolkningen i 1645 har været under 15 år. Grundtvigs tal bygger på erfaringer fra en senere tid. Fulde mandtal fra 1645 foreligger fra Møn.

De tyder på et større børnetal. Fra Elmelunde og Kjeldby sogne findes mandtal med aldersangivelser for samtlige personer, og deraf viser det sig, at lige ved 43 % var under 15 år. Og for hele Møn er der aldersangivelser for alle ugifte. Det viser sig da, at der fandtes 2.232 personer over og 1.782 under 15 år (Edv. Ph. Mackeprang i Nationaløkonomisk Tidsskrift 1907), så børnenes tal androg op mod 80 % af antallet af beboere over 15 år. Var det samme tilfældet for de østlige øer – og kongeriget – som helhed, skulle folketallet hæves betydeligt i forhold til de af Grundtvig anslåede tal. Den direkte vej til konstatering af forholdet mellem børnenes og de voksnes tal kan desværre kun anvendes for Møns vedkommende. En anden metode kan anvendes, hvor man har angivelser af de dødes alder i nogenlunde fuldt omfang i kirkebøger, der går tilbage til samme tidspunkt som den tælling, man vil kontrollere. Forudsætningen er dog, at man kan se bort fra flytninger. På Sjælland-Møn er det muligt to steder at foretage et sådant eksperiment.

I Borre på Møn havde tællingen i 1645 givet det resultat, at der boede 632 personer i sognet, hvoraf 277 under og 355 over 15 år. Tæller man tilbage ved hjælp af de dødes alder i kirkebogen, så det for hver død noteres, hvor gammel han eller hun var på et givet tidspunkt, kan man her nå tilbage til 1650, og resultatet bliver, at der inden for de følgende hundrede år i Borre sogn døde 617 aldersangivne personer, der i 1650 har fordelt sig med 230 under og 387 over 15 år. Efter tællingen skulle således knap 44 og efter tilbagetællingen kun lidt over 37 % af Borres befolkning i 1645–50 have været under 15 år. Flytninger under fredelige forhold og især krigsforholdene under Karl Gustav krigene må have reduceret de ganske unges tal i Borre sogn, og måske kan man heller ikke se bort fra, at en del personer i 1645 er løjet yngre, end de faktisk var, for at undgå skattebetaling. Men under alle omstændigheder bekræfter tilbagetællingen, at *mere* end 33 % af befolkningen her var under 15 år i 1645–50.

Vender man sig fra Borre til Hjørlunde sogn i Nordsjælland, foreligger der ikke aldersangivelser i forbindelse med 1645-tællingen, men det kan konstateres ved tilbagetælling, at 139 af 415 senere begravede personer, der levede i 1650, på dette tidspunkt var under 15 år. Det er praktisk taget lige 33 %, så her havde Grundtvig øjensynlig ramt det rigtige, da han anslog børnenes tal til 50 % af de voksnes eller 33 af mandtallets slutresultat, men fra Hjørlunde indeholder 1645-mandtallet kun 198 personer, så beregning efter Grundtvigs anvisning ville kun give et folketal på 297. I Grundtvigs tal mangler sognets præstefamilie, eventuelle adelige i sognet og de fattige, som ikke har kunnet udrede skatten, men uden andre hjæl-

pemidler lader forskellen mellem mandtallets 197 betalende og tilbagetællingens 276 personer over 15 år sig ikke forklare. Noget sikkert udgangspunkt for beregninger over udviklingen kan 1645-mandtallet derfor ikke blive. (Se iøvrigt side 80–84).

Tællingen i 1660

Mandtallet på hovedskatten til jul 1660 blev optaget på et af Danmarkshistoriens uroligste tidspunkter – befolkningsmæssigt set. Epidemier havde i løbet af 1650'erne slået dybe skår i befolkningen i det tabte Skåne, på Bornholm og på Sjælland. Det gælder navnlig årene 1652–57, altså før fjendtlige og allierede tropper holdt deres indtog. Endnu dybere var de sår, der fremkaldtes på Fyn i krigens sidste fase, og allerstærkest ramtes det sydlige Nørrejylland og Nordslesvig, som det er omtalt i Skæbneåret 1659. Men aldrig så snart var epidemierne overstået og krigshandlingerne ophørt, før en folkevandring tog fart fra Nord- og Vestjylland til det sydlige og østlige Jylland og Nordslesvig og sandsynligvis også til øerne. Under disse forhold er det næppe sandsynligt, at alle er blevet talt, og på forhånd må man regne med, at der har været en uhyre fattigdom i landet, så tusinder ikke kunne betale.

Alligevel er det et spørgsmål, om landets fattigdom først og fremmest har vist sig som en mangel på kontante penge, men 1660-mandtallet giver mange steder gode oplysninger om kategorier og antal af ikke-betalende, og dertil kommer, at mandtallet principielt skulle omfatte hele landet og ikke blot som 1645-tællingen de østlige øer, ligesom den skulle omfatte samtlige personer. (B, 1). Desværre savnes mandtallet for de fleste købstæder, for enkelte herreder og adskillige sogne og – bortset fra en summarisk angivelse af indbetalte beløb – fra hele Ribe stift og store dele af Århus stift. Alligevel afgiver det bevarede materiale så mange væsentlige oplysninger, at man for de fleste egne af landet både kan danne sig et billede af folketal og befolkningssammensætning i 1660 – ved udgangen af den frygteligste krig, der siden reformationen er ført på dansk grund, og ved indgangen til enevælden.

Man må på forhånd gøre sig klart, at mandtallene ikke er ført og skatten ikke beregnet på samme grundlag over alt i riget. Det er ganske åbenbart, at myndigheder har fortolket »fattigdom« forskelligt fra egn til egn – fra len til len – eller fra sogn til sogn, så intet materiale har kunnet godtages

uden en efterprøvning. Denne efterprøvning har bestået i, at der stikprøvevis er draget sammenligning mellem antallet af skattebetalende og skattefritagne hovedpersoner på den ene side og antallet af beboere på gårde og i huse i henhold til gods- og sognejordebøger samt 1662- og 1664-matriklerne. I mange tilfælde er sammenligningen ført igennem lige til navne på enkeltpersoner. Dette gælder visse karakteristiske, rolige egne, men navnlig de egne af Jylland, som har de største afvigelser fra en jævn udvikling, fordi der synes at have været et særligt lavt folketal i 1660 sammenlignet med 1769–1801, eller fordi der var mange ødesteder og foretoges talrige indfæstninger i løbet af få år. I flere midt- og sydjyske sogne er der draget sammenligninger mellem indtil en halv snes aktstykker pr. sogn fra årene 1660–62.

Gennemgangen skal her begynde med Sjælland og foretages lens- eller amtsvis, idet de solidest underbyggede repræsentative sognetal fra 1660-tællingen omsættes til bondetal for hele herreder og len og sammenlignes med tilsvarende tal fra tællingerne i 1769–1801. Derefter gennemgås på tilsvarende måde materialet for Fyn, Lolland, Falster og Jylland, så vidt det findes, men i store dele af Jylland må man nøjes med summariske tal på grundlag af de indbetalte beløb. Fra Bornholm findes ingen tal.

Hvad der skal sammenlignes bliver i første omgang bondebefolkningen.

For Sjællands vedkommende er hovedreglen den, at Johan Grundtvigs tal, som de er gengivet i Meddelelser fra Rentekammerarchivet (1877, side 135 ff.), er rigtige, men en del sognetal kan suppleres med tal fra adelsgodset (side 184 ff.), idet hele sogne eller landsbyer findes opført under gårde som Vedbygård (Egeslevmagle, Vemmelev, Boslunde, Høve og Tjæreby sogne), Kragerup (Ørslev, Solbjerg, Gjerlev, Hallenslev, Rerslev og Skjellebjerg sogne), Vallø (Valløby, Tårnby, Himlingøje, Vråby og Herfølge sogne), Vindinge gård (Fuirendal og Kvislemark sogne) samt Gunderslevholm og Saltø (Karrebæk, Vallensved, Gunderslev, Skjelby, Fodby, Marvede, Hyllested, Gjerlev og Gjørlev sogne). Efter en fordeling på sogne og herreder af disse og flere tal under adelsgodset og en overflytning af personer fra f. eks. Sorø klosters gods i Alsted herred til sogne i Merløse, Flakkebjerg og Hammer herreder, er der bragt geografisk orden i materialet, og tal for manglende dele af herreder og len kan med nogenlunde sikkerhed beregnes på grundlag af forhåndenværende oplysninger om forholdet mellem indbyggertal f. eks. i 1769 eller 1801. På denne måde er herredstallene (bilag A, 1 a) beregnet, og amts- eller områdetal (bestående af flere

amter – bilag A, 2.) er derefter beregnet ved tillæg af fattige, hvor disse ikke findes medregnet under herrederne, og af gejstlige m. fl. Hvor fattige i forvejen er medregnet, må nok ydes et tillæg på 10 %, mens der ydes et tillæg til sognetallene på i alt ca. 25 %, hvor fattige heller ikke er medregnet.

Til amts- og områdetal (A, 4), men ikke til herredstallene, er lagt købstædernes indbyggertal, som opgivet i 1672 (A, 3.). Disse tal er formentlig gennemgående for høje til at give det rigtige indtryk af byernes forhold i 1660, idet der dels de fleste steder har fundet nogen indvandring sted fra andre pladser og dels er præsteret et fødselsoverskud i årene op mod 1672, men nogle af byerne har utvivlsomt afgivet borgere til hovedstaden, og på grund af vigende konjunkturer har en del borgere at dømme efter samtidige beretninger forladt provinsbyerne og taget ophold på fæstegårde i omegnen. Stor bliver skævheden formentlig ikke, og der er ikke grundlag for at fremskaffe bedre tal. Det skal blot nævnes, at der i Slagelse i 1660 kun er betalt skat for 1579 personer og i Kalundborg for 516, mens der i 1672 optaltes henholdsvis 1832 og 1058 personer. Det er uklart i hvilket omfang der i de sidste tal er indbefattet fattige, som ikke ville være kommet til at betale hovedskat i 1660. For hele Sjælland vil forskellen på indbyggertallet i købstæderne 1660 og 1672 næppe have andraget mere end nogle få tusind personer – skønsmæssigt anslået kan der have været 2–4.000 færre i 1660, end der er opgivet i 1672, da der på hele Sjælland uden for København fandtes godt 20.000 personer i købstæderne.

Hvad enten man nu sammenligner herredstallene fra 1660 eller amts- og områdetallene med de tilsvarende tal fra folketællingerne på Sjælland i i årene 1769, 1801 og 1860, ses det, at der er en glidende bevægelse i forholdet mellem tallene fra 1660 og de senere tællinger. Der er talt 4–5 gange så mange personer i Sokkelund herred ved København i 1769, som der findes på bondemandtallet 1660. Der er henved 3 gange så mange i Smørum herred, men kun godt det dobbelte antal i Ølstykke og en lang række andre herreder i Nordøstsjælland, og i de ydre herreder er der ikke engang tale om dobbelt så mange beboere i 1769, som der er opført på bondemandtallet 1660. Forholdsvis højest lå tallene i 1660 sammenlignet med 1769 for Nordøstsjællands vedkommende i de fjerne herreder Horns, Ramsø og Voldborg, og denne »bedring« i 1660 sammenlignet med 1769 er fortsat mod vest ind gennem Ringsted og Alsted herreder til Storebælt. Tager man i stedet fra Roskilde vejen mod nordøst eller syd, tegner situationen i 1660 sig mindre gunstig. I Ods og Ars herreder og i Hammer og Bårse

Kort, der angiver lens- og amtsgrænser, som i hovedsagen var gældende i Danmark 1650–1800.

herreder lå bondetallet i 1660 igen under det halve af det samlede folketal i 1769.

Når købstæderne og de fattige i landsognene medregnes og større områder slås sammen, viser det sig, at man må regne med, at Nordøstsjælland (nuværende Københavns, Roskilde og Frederiksborg amter) uden hovedstaden selv i 1660 har haft ca. 54 % af folketallet i samme område i 1769, mens Sydsjælland (nuværende Præstø amt) og Nordvestsjælland (nuværende Holbæk amt) heller ikke i 1660 har ligget med væsentligt højere procent af 1769-tallet. Derimod har folketallet i Ringsted og Sorø amter (Ringsted og Alsted herreder med de nævnte købstæder) i 1660 ligget på 71 % af 1769-tallet, og Vestsjælland (herrederne omkring Slagelse, Korsør og Skelskør) har ligget med et indbyggertal, der kun stod 22 % tilbage for den befolkning, der taltes i de tre købstæder og Korsør og Antvorskov amter i 1769. Befolkningstilvæksten har altså været langt ringere i Vestsjælland end i andre sjællandske egne. Men foreløbig er det indbyggertallet i 1660, det gælder at få fastslået. Uden købstæder har det andraget ca. 100.000 og med købstæderne ca. 120.000.

Med mindre sikkerhed kan folketallet på Lolland-Falster i 1660 ved tilsvarende fremgangsmåde ansættes til det halve af folketallet i 1769, 26–27.000.

På Langeland synes folketallet i 1660 at have ligget lidt under 40 % af tallet fra 1769, mens det gamle Nyborg amt har ligget på ca. 49 %, Odense amt på 48 og de tre små vest- og nordvestfynske amter omkring Assens, Middelfart og Bogense på henholdsvis 47, 44 og 39 procent af folketallet i 1769. Alt i alt har Fyn og Langelands folketal på land og i købstæder i 1660 formentlig ligget på omkring 48 % af tallet fra 1769 eller på godt 48.000.

Fra Jylland foreligger som nævnt intet mandtal fra Ribe stift, og fra Århus stift eksisterer kun brudstykker af mandtallet fra Stjernholm len omkring Horsens og oplysninger fra Silkeborg len og Dronningborg len ved Randers. Derimod findes ingen mandtal fra Åkjær, Skanderborg, Havreballegård ved Århus og Kalø len (Djursland og Mols). I forhold til 1769 synes der i Stjernholm len i 1660 at have levet ca. 36 % af det antal, der levede i samme område i 1769. I Silkeborg og Dronningborg len har procenten været henholdsvis 40 og 49. På grundlag af de samlede indbetalin-

ger fra Århus og Ribe stifter må det antages, at der i alt i disse to stifter har levet omkring 100.000 mennesker mod 211.000 i 1769. Det bliver omkring 47–48 % af folketallet i 1769, men procenten har ligget væsentligt lavere i Riberhus og Koldinghus len end i Lundenæs og Bøvling (det nuværende Ringkøbing amt), nemlig på ikke over ca. 30 % i Ribe stifts sydlige len, og på ca. 67 % i den nordlige del. Århus stift skulle da i 1660 som helhed have haft op mod 50 % af folketallet i 1769 og forholdsvis flere i de nordøstlige end i de sydlige og vestlige dele af stiftet.

I Viborg stift skulle i 1660 Halds len (hvori Læsø er inkluderet med tal fra 1672) have haft henved 92 % af folketallet i 1769 ved tællingen i 1660, Skivehus len har i 1660 haft henved 76 % og Ålborghus len godt 63 % af 1769-folketallet. Det er bl. a. under hensyn til disse høje procenter, den tilsvarende procent for den nordlige del af Ribe stift antagelig skal sættes til mere end det dobbelte af procenten for Riberhus og Koldinghus len. Alt i alt skulle Viborg stift formentlig i 1660 have haft godt 75 % af folketallet i 1769 på det tidspunkt, 1660-mandtallet blev optaget.

Med hensyn til Ålborg stift berettiger de foreliggende mandtalsoplysninger til den antagelse, at folketallet i 1660 har andraget 70 % af folketallet i 1769, men fordelt sådan, at Ålborg købstad med annekssogne har ligget med nær 90 %, Åstrup, Børglum m. fl. amter (det egentlige Vendsyssel) med 61 %, Thy med 79 og Mors med 82 % af folketallet i 1769. Det vil sige, at dette hjørne af landet har lidt mindst under Karl Gustav-krigene og 1600-tallets øvrige krigshandlinger i Jylland, at området har haft dårligere udviklingsbetingelser i det følgende århundrede – eller at en kombination af disse forhold har gjort sig gældende.

Fra Slesvig og Bornholm foreligger intet hovedskat-mandtal fra 1660, men det vides, at Nordslesvigs tab har ligget på linie med tabene i egnene nord for Kongeåen, og at forholdene som helhed i disse egne har været forfærdende med helt ekstraordinære tab af menneskeliv, som belyst i Skæbneåret 1659 og 1659 – da Landet blev øde.

På Bornholm androg tabet under epidemien i 1654–55 godt 5.000 mennesker, og det kan antages, at Bornholm har haft omkring 10.000 beboere i 1660 – ca. 60 % af folketallet i 1769.

For Københavns vedkommende foreligger den rimeligste beregning af fol-

ketallet i 1660 fra J. A. Fridericias hånd. Han har i harmoni med M. Rubin (Kjøbenhavns Befolkningsstatistik 1630–1730, Historisk Tidsskrift V, 3 side 487 ff) i sin afhandling om Kjøbenhavns Befolkningsforhold i det 17. århundrede (Historisk Tidsskrift VI, 2 side 219 ff) anslået Københavns folketal i 1660 til hen ved 25.000, idet han i højere grad støtter sig til Mandtal på Hovedskatten til jul 1660 og andre samtidige optællinger end til de Rubin'ske beregninger på grundlag af fødselstal. For Fridericia står de 25.000 som noget nær et maksimumstal, mens han beregner sig til et minimum på 21.600.

Derefter er det berettiget at mene, at kongeriget Danmark med eller uden de nørrejyske enklaver i Sønderjylland i 1660 har haft et indbyggertal, der ikke har ligget langt fra 430.000 – omkring 50 % af folketallet i 1787. Der skulle altså være sket en fordobling i løbet af 127 år.

Om folketællingen 1769 har der stået megen strid. At der til de optalte 785.000 skal lægges et antal hvervede soldater er givet, men det kunne være en fristelse også at undlade at lade stavnsbundne mænd tælle, og det er derfor rimeligt at sammenligne procenten af mænd og kvinder i 1769-tællingen med de tilsvarende procenter i den formentlig mere korrekte tælling fra 1801. Det viser sig da, at der i 1801 kun var 50,5 % kvinder blandt de talte, mens kvinderne udgjorde 51,9–52,0 % af de optalte i 1769. Skyldes denne forskel, at der er udeladt mænd, skulle antallet af indbyggere i kongeriget Danmark i 1769 ikke have udgjort de 785.000, der taltes, men op mod 808–810.000, og da der i det hele taget i 1769 må være tale om et minimum af optalte, kan antallet af beboere formentlig ansættes til ca. 810.000. Hvad specielt København angår tyder tilsvarende tællinger (1785 og 1787) på, at der har været mindst 12.500 beboere af mandkøn ud over de 70.000, der optaltes i 1769, altså op mod 83.000. Men på grund af troppeforskydninger, flådens placering og søfartens koncentration har hovedstadens indbyggertal været letpåvirkelig. Ud over ca. 12.500 flere beboere i København kan kongeriget i 1769 i provinsen have haft endnu ca. 12.500 mænd, – hovedsagelig unge og yngre mænd, der opholdt sig i provinsens købstæder dels som soldater og dels ulovligt i håb om at unddrage sig stavnsbåndets forpligtelser.

Folketællingsresultatet fra 1787 er ikke behæftet med samme uoverensstemmelse mellem antallet af kvinder og mænd som 1769-tællingen, når sammenlignes med folketallet i 1801, men visse ting tyder på en del lokale

forsømmelser, så de 840.000, der er opgivet, ligger absolut i underkanten. Vandringer ud af kongeriget og siden tilbage igen netop omkring tidspunktet for stavnsbåndets løsning bidrog utvivlsomt til, at der skabtes usikkerhed om forholdet mellem de tre første egentlige folketællinger.

Vil man antage, at folketællingen 1801 er i overensstemmelse med de faktiske forhold, må det anses for nær det rigtige, om man sætter folketallet til:

1660	430.000	?
1769	810.000	
1787	840.000	?
1801	926.000	

Derefter bliver det afgørende spørgsmål, om der ved hjælp af tilgængelige oplysninger om fødselsoverskud kan bringes overensstemmelse mellem disse tal – eller folketalsberegningerne ved hjælp af 1660- og 1769-tællingerne må kasseres som uanvendelige.

De nævnte tal skulle betyde, at der i 1769–1801 under ét har været et årligt fødselsoverskud på henved 3.750 i gennemsnit, og at fødselsoverskuddet 1660–1769 har ligget på gennemsnitlig kun lidt under 3.600. I forhold til folkemængden skulle fødselsoverskuddet i de tre generationer før 1769 altså have været langt større end i generationen efter. Navnlig på baggrund af det ringe overskud af godt 1.600 i gennemsnit i årene 1769–87 og forvisningen om, at fremgangen 1787–1801 bl. a. havde bondereformerne som årsag, forekommer den her forudsatte udvikling før 1769 ved første øjekast rent ud fantastisk. Kun erfaringerne fra den i 1660 næsten mennesketomme egn ved Kongeåen i årtierne efter 1660 kunne oprindelig give et støttepunkt for den antagelse, at beregningerne på grundlag af bondemandtallet fra 1660 ikke er komplet absurde.

Gustav Bangs materiale

Gustav Bang har i sine kirkebogsundersøgelser og især sin gennemgang af 30 sjællandske sognes fødsels- og dødstal 1650–1780 ligget inde med et materiale, der kunne have bidraget til forlængst at give et ganske klart billede af fødselsoverskuddet i de sjællandske landsogne. Stikprøvevis kontrol af hans tal (Historisk Tidsskrift VII, 2, 5 417 ff) viser, at materialet ikke er behæftet med væsentlige fejl, ud over den i befolkningsmæssig henseende meget væsentlige, som Gustav Bang selv har redegjort for, at der i begravelseslisterne er godt 5,5 % dødfødte, som ikke findes modsvaret blandt de fødte, så der, når fødselsoverskuddet skal findes, enten må trækkes 5,5 % fra de begravedes tal eller lægges 5,5 % af antallet af begravede til de tal, der findes i fødselslisterne, og som overvejende er dåbslister. Disse 5,5 % er selvsagt af stor betydning, når det gælder en lang årrække og et stort område, mens de enkelte præster kan have været tilbøjelige til at negligere dem i deres indberetninger, fordi der i sogne med under tyve begravelser om året næppe blev tale om en dødfødt hvert år i gennemsnit. Det skal tilføjes, at det har vist sig, at hjemmedøbte, som ikke nåede at blive fremstillet i kirken, i adskillige sogne landet over af præsterne ikke blev indført i dåbsrubrikken, men nok i begravelseslisterne, og at begravelser i en del tilfælde kan være indført i to kirkebøger, fordi dødsfaldet er indtruffet i ét sogn, mens begravelsen har fundet sted i et andet.

På grundlag af Gustav Bangs materiale, der gennemgående omfatter sogne med 5–6 % af indbyggertallet i Sjællands landsogne i 1769, kan det beregnes tiår for tiår eller for hele perioden undet ét, hvor mange fødsler (dåb) og hvor mange dødsfald (begravelser) der fandt sted på landet i Sjællands stift (uden Bornholm) fra 1660 til 1779, og med et ikke stærkt afvigende resultat kan det beregnes amt for amt, hvor mange kirkelige handlinger, der har fundet sted.

For Sjælland-Møn under ét bliver udgangspunktet og det samlede resultat tiår for tiår da følgende:

Årti	Materiale fra sogne med følgende beboertal 1769	Sognenes beboertal i procent af Sjællands landbefolkning	Handlingernes antal		Opregnet til alle Sjællandslandsogne		Nominelt overskud	5,5 % dødfødte
			fødte	døde	fødte	døde		
1660–69	10.294	5,70	2.712	2.222	47.560	38.910	8.650 + 2.140	
1670–79	10.638	5,87	3.568	3.321	60.580	56.380	4.200 + 3.100	
1680–89	10.319	5.72	3.029	2.711	52.950	47.400	5.550 + 2.600	
1690–99	11.621	6,44	3.848	3.053	59.750	47.090	12.660 + 2.600	
1700–09	11.108	6,15	3.758	2.972	61.000	48.330	12.770 + 2.650	
1710–19	8.823	4,89	3.162	3.062	62.600	60.570	2.030 + 3.330	
1720–29	12.297	6,81	4.291	3.792	63.010	55.680	7.330 + 3.060	
1730–39	10.469	5,80	3.644	3.469	62.830	59.810	3.020 + 3.290	
1740–49	11.807	6,54	4.224	3.731	64.590	57.810	6.780 + 3.180	
1750–59	10.271	5,69	3.970	3.702	68.020	63.300	4.720 + 3.480	
1760–69	9.647	5,34	3.534	3.348	66.180	62.690	3.490 + 3.450	

For hele denne 110 års periode skulle derefter i de sjællandske landsogne som helhed være indført omkring 669.200 på fødselslisterne (dåbslisterne) og 597.900 på begravelseslisterne, så en subtraktion af begravede fra fødte giver et tilsyneladende overskud på 71.310, men hertil skal lægges dødfødte, som kun er opført på begravelseslisterne – sammenlagt ca. 32.900. Det samlede overskud kommer derved op på ca. 104.200 (H, 1–4).

En ret ulige fordeling af oplysningerne om fødsler og dødsfald har gjort det rimeligt også at forsøge med et andet beregningsgrundlag.

Fødsels- og dødstallene opregnes områdevis på tilsvarende måde som for hele stiftet, og resultatet bliver da følgende overskud efter udelukkelse af dødfødte:

	Døbte	Døde	Overskud
Nordøstsjælland	222.440	195.240	27.200
Holbæk amt	140.270	120.720	19.550
Sorø amt	124.200	99.300	24.900
Præstø amt	163.770	133.245	30.525
Hele Sjælland	650.680	548.505	102.175

Der bliver en forskel på det beregnede antal fødsler efter de to fremgangsmåder på knap 3 % og på det beregnede overskud på knap 2 %, og antagelig kan man derefter regne med, at de sjællandske landsogne i løbet af 109 år har haft et samlet overskud på 102–105.000.

Udviklingen i Sjællands landbefolkning kunne da have formet sig omtrent således, hvis man ser bort fra vandringer:

	1660	omtrent	101.000	indbyggere
fødselsoverskud	1660–69	–	10.790	
	1670	omtrent	111.790	indbyggere
fødselsoverskud	1670–79	–	7.300	
	1680	omtrent	119.090	indbyggere
fødselsoverskud	1680–89	–	8.150	
	1690	omtrent	127.240	indbyggere
fødselsoverskud	1690–99	–	15.260	
	1700	omtrent	142.500	indbyggere
fødselsoverskud	1700–09	–	15.420	
	1710	omtrent	157.920	indbyggere
fødselsoverskud	1710–19	–	5.360	
	1720	omtrent	163.280	indbyggere
fødselsoverskud	1720–29	–	10.390	
	1730	omtrent	173.670	indbyggere
fødselsoverskud	1730–39	–	6.310	
	1740	omtrent	179.980	indbyggere
fødselsoverskud	1740–49	–	9.960	
	1750	omtrent	189.940	indbyggere
fødselsoverskud	1750–59	–	8.200	
	1760	omtrent	198.140	indbyggere
fødselsoverskud	1760–69	–	6.940	
	1770	omtrent	205.080	indbyggere

Landsognene havde iberegnet Samsø, som i verdslig, men ikke i gejstlig henseende hørte til Sjælland, i 1769 ca. 180.500 beboere, og der kan altså være blevet ca. 24,500 til København og købstæderne. København, der trods alt voksede ret stærkt, havde næsten årti for årti fødselsunderskud, og købstæderne meget nær balance mellem fødsler og dødsfald. Har denne balance været ligeligt til stede i hele perioden, kan udviklingen område for område have formet sig således:

	Nordøst-sjælland	Holbæk amt	Sorø amt	Præstø amt
Indbyggere 1660	42.350	24.000	28.400	25.325
Overskud 1660–1769	27.200	19.550	24.900	30.525
Muligt indbyggertal 1769 ...	69.550	43.550	53.300	55.850
Folketælling 1769	76.311	41.258	37.308	45.663
Vandringer omkring	+ 6.761	÷ 2.292	÷ 15.992	÷ 10.187

Efter denne beregning er der til København blevet et overskud på knap 22.000 (21.710) fra den sjællandske provins. Sandsynligheden for, at Dan-

marks indbyggertal i årene 1660–1769 kan være noget nær fordoblet, er dermed væsentlig underbygget. Sjællands landsogne havde igennem en lang årrække nær en fjerdedel af kongerigets samlede folkemængde, og foregik udviklingen på lignende måde i det øvrige land som på Sjælland uden for København, skulle provinsen have haft en vækst på henved 400.000 i løbet af de 109 år mellem Karl Gustav-krigenes afslutning og folketællingen i 1769, muligvis op mod 420.000 – netop det samme tal, som kan antages at angive Danmarks folkemængde i 1660 med tillæg til bondetallet for fattige, gejstlige, adelige og et antal borgere, der ligger noget lavere end købstædernes i 1672 optalte befolkning. Indbyggertallet kunne altså formentlig være fordoblet.

Det kunne have ligget på 840.000 i 1769, men selv i revideret skikkelse synes 1769-tællingen ikke at have åbnet mulighed for mere end ca. 810.000 beboere i kongeriget i 1769, så der skulle være basis for et fødselsunderskud i hovedstaden på ca. 30.000 inden for de 109 år, der er tale om.

Men et stort spørgsmål er det stadig, om befolkningsudviklingen foregik efter samme mønster i det øvrige land som på Sjælland.

For Fyns vedkommende giver tilsvarende beregninger på grundlag af sogne med 3,7–8,6 % af Fyn-Langelands indbyggertal i 1769 følgende resultat, idet indbyggertallet – inklusive købstæderne – antages at have ligget på ca. 48.000 i 1660:

	1660	omtrent	48.000	indbyggere
fødselsoverskud	1660–69	–	8.500	
	1670	omtrent	56.500	indbyggere
fødselsoverskud	1670–79	–	6.700	
	1680	omtrent	63.200	indbyggere
fødselsoverskud	1680–89	–	4.500	
	1690	omtrent	67.700	indbyggere
fødselsoverskud	1690–99	–	3.900	
	1700	omtrent	71.600	indbyggere
fødselsoverskud	1700–09	–	6.100	
	1710	omtrent	77.700	indbyggere
fødselsoverskud	1710–19	–	3.000	
	1720	omtrent	80.700	indbyggere
fødselsoverskud	1720–29	–	5.200	
	1730	omtrent	85.900	indbyggere
fødselsoverskud	1730–39	–	4.800	

	1740	omtrent	90.700	indbyggere
fødselsoverskud	1740–49	–	1.000	
	1750	omtrent	91.700	indbyggere
fødselsoverskud	1750–59	–	1.700	
	1760	omtrent	93.400	indbyggere
fødselsoverskud	1760–69	–	1.700	
	1770	omtrent	95.100	indbyggere

Efter denne beregning mangler der ca. 6.000 i, at de nuværende Odense, Assens og Svendborg amter ÷ Ærø ved egen hjælp kunne være nået op på det indbyggertal, der blev talt i 1769, nemlig 101.168. Fyn skulle altså have modtaget hjælp udefra for at klare opbygningen i de 109 år fra 1660-mandtal til 1769-folketælling. Imidlertid udgjorde de sogne, der ligger til grund for opregningen på Sjælland en praktisk taget lige stor del af befolkningen i 1660 og 1769, mens de sogne, der ligger til grund for beregningen af fødselsoverskuddet på Fyn havde en relativt større del af det fynske folketal i 1769 end i 1660. Opregningen er foretaget på basis af 1769-folketallet. Var den foretaget på grundlag af den procentvise andel i 1660, ville overskuddet blive rigeligt til at dække afstanden mellem folketallet i 1660 og 1769. Den mulighed foreligger, at folketallet 1660 er beregnet noget for lavt, men på grund af store forskelligheder i befolkningssammensætning og krigshærgning samt den senere udvikling i forskellige egne af Fyn og Langeland, er det umuligt at sige med en lignende sikkerhed som for Sjællands vedkommende, hvordan udviklingen i perioden som helhed har formet sig. Så meget kan dog fastslås, at også de fynske kirkebøger siger god for den mulighed, at folketallet har kunnet fordobles alene ved hjælp af fødselsoverskud. Indvandring som hjælp til den store folkeforøgelse kan også komme på tale med hensyn til Fyn, mens det for Sjællands vedkommende er ganske unødvendigt at regne med indvandring f. eks. fra Jylland – skønt det er klart, at en sådan indvandring har fundet sted. Den er videregivet til hovedstaden.

For Jylland som helhed har det ikke været muligt at finde et repræsentativt kirkebogsmateriale. Stikprøver viser, at størstedelen af Jylland selv har kunnet fylde hullet mellem de foreliggende tal fra 1660 og tællingen 1769, og at dele af Syd- og Sønderjylland har haft et fødselsoverskud i perioden 1660–1769 på langt over halvdelen af folketallet i 1769 og langt over hele folketallet i 1660. Eksempelvis foreligger der fra Hedensted sogn i Hatting herred – det sydligste herred, hvorfra der er opbevaret 1660-

mandtal – oplysning om et bondetal på 122. Derudover har der i det mindste været en præstefamilie, så det samlede indbyggertal – muligvis eksklusive nogle fattige – har ligget på ca. 130. I løbet af de følgende 109 år er nær 1.500 børn født levende til verden og døbt i sognet. Indtil 1758 forekom 1.050 dødsfald blandt levendefødte, døbte personer. For de følgende år er der ingen dødsfaldsindførsler, men med en lignende dødelighed i 1760'erne som de nærmest foregående tiår, må det samlede antal dødsfald i de 109 år have nærmet sig 1.200, så der kan regnes med et samlet fødselsoverskud på henved 300, og da der i 1769 taltes 427 personer i sognet, har hele tilvæksten kunnet præsteres ved hjælp af sognets eget fødselsoverskud.

Noget mindre i forhold til tællingerne i 1660 og 1769 er fødselsoverskuddet i Vendsyssel. Antallet af betalende var efter bondemandtallet 1660 eksempelvis i Ingstrup sogn 272, og fødselsoverskuddet 1660–1769 udgjorde 207, så der kunne i 1769 i det mindste have været 479 personer i sognet, og der var 478. I Åsted sogn var antallet af betalende af bondestanden i 1660 365, og der kan konstateres et fødselsoverskud på i det mindste 322 op til år 1800, så der i 1801 kunne have været over 687 beboere, hvis der ikke havde fundet vandringer sted. Der taltes kun 623. I begge de nævnte tilfælde er bondetallet fra 1660 absolut minimum for sognenes beboertal. Sandsynligvis har der levet 10–25 % ud over det opgivne antal personer, og det vil sige, at begge de nævnte sogne har præsteret et betydeligt overskud til udvandring. I årene fra 1660 til 1801 under ét er folketallet sandsynligvis gået frem fra mindst 740 til de i 1801 optalte 1.140, altså med højst ca. 400. Men de to sognes eget fødselsoverskud lå i denne 140 års periode på mindst 665 (4238 døbte og højst 3573 døbte begravede). Ingstrup og Åsted må derfor antages at have kunnet præstere en vandring til andre egne af landet på mindst 265 personer i løbet af 140 år. Også her har fødselsoverskuddet 1660–1769 andraget omkring halvdelen af folketallet i 1769. Et tredie sogn i Vendsyssel viser klart muligheden af, at der kan have fundet en betydelig afvandring sted fra Vendsyssel efter 1660. Det er Hjermeslev sogn, hvis mandtal har 168 personer af bondestanden i 1660. Fødselsoverskud kunne have bragt sognet op på et beboertal af 334 i 1801, da der imidlertid kun taltes 289 – altså 45 færre.

Fra Sydjylland kan omtales, at Vamdrup og Hjarup sogne under ét alene fra ca. 1660 til 1730, da der fremkommer et hul i kirkebogen, havde et fødselsoverskud på henved 450, og at der i 1769 kun taltes 676 beboere i de to sogne. Også her har fødselsoverskuddet altså betinget langt over en fordobling af folketallet, men 1660-mandtal foreligger ikke.

Udviklingen i sognene Sabro, Lading og Fårup i Sabro herred nær ved

Århus tyder på, at der har været et fødselsoverskud i 1660–1769 svarende til noget over 50 % af folketallet i 1769, således at der også her kan have fundet en fordobling af beboertallet sted i de 109 år. Sandsynligvis er der dog ikke tale om en virkelig fordobling af folketallet, men om en betydelig forøgelse og en vis bortvandring. Mandtal fra 1660 foreligger heller ikke fra disse sogne.

Fra egnen syd for Kongeåen foreligger hverken 1660-mandtal eller pålidelige folketællinger før 1834, men Oksenvad, Tinglev, Brøns, Hjordkær og Roager sogne *synes* omkring 1770 at have haft tilsammen ca. 2.730 beboere, og de havde i perioden 1661–1770 et samlet fødselsoverskud på i det mindste 1.945 personer, så de behøver ikke i 1660 at have haft over 800 beboere. Der er altså her tale om et samlet fødselsoverskud på over 70 % af det omtrentlige folketal i 1769 eller om en 2–3 gange det mulige folketal i 1660 (bilag K, 1 ff).

Vanskeligheden ved at skaffe egnet materiale over alt i Jylland vedrørende både 1660-mandtallet og 1769-tællingen og de mellemliggende års fødselsoverskud er betydelige, men helt tilfældige eksempler fra Nord-, Øst-, Syd- og Sønderjylland peger mod en udvikling, der m. h. t. fødselsoverskud ikke behøver at have stået tilbage for udviklingen på Sjælland og Fyn. Der har åbenbart som helhed været mulighed for mere end en fordobling af folketallet i kraft af fødselsoverskud.

En hovedpart af fødselsoverskuddet i Sydjylland kan tidfæstes til den første generation efter 1660. Derimod viser kirkebøger fra Nordvestjylland – Hardsyssels limfjordssogne, Salling og Mors – intet fødselsoverskud de første 30–40 år efter 1660, og det må antages, at der har været en tilbagegang i folketallet på grund af ungdoms vandring fra disse egne mod syd og øst i Jylland og til øerne. Som helhed må Jyllands folketal mindst have kunnet fordobles, og en vis folkemængde er vandret fra Jylland via øerne og navnlig Sjælland til hovedstaden. Mangelen af 1660-mandtal og det relativt lille antal kirkebøger gør det næppe muligt at fastslå med sikkerhed, hvor omfattende denne vandring har været, ligesom de indre jyske vandringer kun sporadisk kan følges.

Dødfødtes placering

Grundlaget for tidligere landsomfattende beregninger af befolkningsudviklingen 1735–1801 har været de såkaldte generaltabeller, som stift for stift og særskilt for København fandtes i Materialien zur Statistik der dänischen Staaten.

De har ikke kunnet betragtes som fejlfri for så vidt angår fødselsoverskuddet, men når det ikke ved deres hjælp lykkedes at forbinde folketællingerne 1769–1787–1801, var man navnlig optaget af de formentlige fejl ved folketællingerne. Først departementschef Adolph Jensen lagde som nævnt vægt på muligheden af, at generaltabellerne kunne indeholde flere udøbte på begravelseslisterne end på fødselslisterne, og skønsmæssigt ansatte han deres antal til 2 % før 1780 og 1 % efter dette år. Efter fundet af aldrig tidligere benyttede generaltabeller bl. a. fra Århus stift tilbage til 1695 (Landsarkivet i Viborg), var tiden inde til nøjere at kontrollere disse listers forhold til kirkebøgerne, der i Fyns stift og de jyske stifter såvel som Sjællands stift gennemsnitlig synes at have indeholdt 5–6 % dødfødte m. v. på begravelseslisterne, uden at de modsvaredes på fødselslisterne. Med et samlet antal dødsfald på f. eks. $2^1/_2$ million i løbet af de 109 år fra 1660–1769, giver det en forskel på 137.500 personer, om man regner tilbage fra 1769 til 1660 med eller uden hensyntagen til $5^1/_2$ % dødfødtes placering alene på begravelseslisterne eller på både fødsels- og begravelseslister. Tilmed viser en meget enkel beregning altså også, at netop den antagelse, at $5^1/_2$ % af de begravede ikke modsvares på dåbslisterne, er egnet til at skabe overensstemmelse mellem folketællingerne i 1769 og 1801, efter at 1769-tællingen er revideret. Regner man med et folketal på 810.000 i 1769 og på 925.000 i 1801, har der fundet en tilvækst sted på 115.000, mens forskellen mellem generaltabellernes fødselstal og begravelsestal (Stat. Tabelværk V, A 5) kun androg ca. 78.400. For provinsen under ét står for årene 1770–1799 opført på generaltabellerne 700.200 fødte og 621.800 begravede. Af det sidste tal udgør $5^1/_2$ % 34.100, og lægges dette antal, som ikke modsvares af døbte, til det tilsyneladende overskud på 78.400, fremkommer der et overskud på 112.500 – tilmed sådan fordelt

på de forskellige egne, at der er harmoni i helhedsbilledet, idet områderne vest for Storebælt kunne afstå ca. 19.400, hvoraf ca. 4.700 kan være kommet Sjælland og ca. 14.000 direkte eller indirekte København til gode, mens folketallet i Fyns stift må have hvilet i sig selv. København har ikke med de 14.700 fået fuld dækning for fremgang og fødselsunderskud i perioden 1770–1800 som helhed, men et overskud på 3–4.000 for hele landet i året 1800 tilfalder yderligere København gennem indenlandske vandringer, så København har fået ca. 18.000 personer fra provinsen til dækning af en fremgang i folketal fra ca 83.000 til 101.000. De $5^1/_2$ % dødfødte er et delvis skønnet tal, men man kan vist ikke regne med et mere talende sandsynlighedsbevis for et stort antal dødfødtes placering alene på begravelseslisterne i 1769–1801.

Der må dog mere end et sandsynlighedsbevis til. Havde man kun de forlængst offentliggjorte lands- eller stiftsomfattende fødsels- og dødstal at sammenligne kirkebøgernes udsagn med, ville opgaven være uløselig. Men i Rigsarkivet findes som allerede omtalt herredstal fra 1756–69 og enkelte andre, senere år, og i landsarkiverne i Viborg og Odense findes kopier af generaltabeller med herredstal fra tidligere år. Det gælder Fyns stift for visse kortere perioder bl. a. først i 1690'erne, men det gælder også for et stort antal år bispearkiverne i Viborg og Ålborg tilbage mod 1710, og navnlig gælder det Århus stift, hvorfra der er bevaret en næsten komplet række af herredstal – ligesom de øvrige til dels med bilag – tilbage til 1695. Sammenligning mellem disse herredstal og kirkebøgerne er en vanskelig opgave. En del indberetninger er ikke fuldstændige, og mens kirkebøgerne kan være opdelt efter kalenderår, er indberetningerne foretaget for kirkeår eller år, der strækker sig fra den forrige indberetningsdag til den nye, der faldt engang i december. Man skal derfor være yderst heldig, hvis man ad denne omstændelige vej skal danne sig et klart billede af de dødfødtes placering i generaltabellerne. Hvor der foreligger bilag fra de enkelte præster, er der bedre muligheder, men også den vej er vanskelig at gå, idet der må kræves indberetninger fra en række sammenhængende år, ført efter ensartede regler med nøjagtighed af de enkelte præster i et betydeligt antal sogne. Stikprøver i materialet fra alle de jyske stifter og Fyns stift viser, at der rent faktisk i en del tilfælde er flere dødfødte på begravelseslisterne end på fødselslisterne, men i *hvor* stort omfang lader sig vanskeligt afgøre.

Imidlertid skal forsøges en sammenligning på grundlag af G. Bangs materiale opregnet til fødsels- og dødstal fra sjællandske landsogne med

biskoppernes generaltabeller over fødsler og dødsfald i hele Sjællands stift. Og desuden benyttes indberetningerne om fødsler og dødsfald mellem to folketællinger i Århus stift til en sammenligning, der ikke blot bygger på antallet af fødsler og dødsfald, men tillige indeholder en opdeling af de døde i ti-årige aldersgrupper.

Sammenligningen mellem biskoppernes generaltabeller og Gustav Bangs tal opregnet til hele Sjælland med undtagelse af købstæderne giver følgende resultat for de fire årtier, hvor sammenligning er mulig:

	Generaltabellernes fødsels- og begravelsestal			Gustav Bangs tal opregnet amtsvis til at omfatte hele Sjælland		
	fødte	døde	overskud	fødte	døde	overskud
1740–49	67.681	59.930	7.751	63.725	55.700	8.025
1750–59	71.018	66.609	4.409	67.575	62.000	5.575
1760–69	70.517	65.014	5.503	64.500	60.950	3.550
1770–79	78.238	70.964	7.274	69.100	59.600	9.500
1740–79	287.454	262.517	24.937	264.900	238.250	26.650

Som det ses, er der en vis uregelmæssighed i disse tal, men efter de store tals skik, synes uregelmæssigheden at udviskes ved benyttelsen af et stadig mere omfattende talmateriale. Generaltabellerne omfatter som bekendt fødsler og dødsfald fra landsogne og købstæder på hele Sjælland, mens de på grundlag af Gustav Bangs materiale opregnede stiftstal kun omfatter landsognene. Vil man derfor som kontrol udfinde købstædernes fødsels- og dødstal, trækkes Gustav Bangs opregnede tal fra generaltabellernes med følgende resultat:

	Fødte	Begravede	Overskud
Generaltabel (m. købstæder)	287.454	262.520	24.934
Gustav Bangs tal (u. købstæder)	264.900	238.250	26.650
Forskel (købstæderne alene)	22.554	24.270	÷ 1.716

Købstæderne skulle herefter årligt have haft 564 fødsler og 607 begravelser i gennemsnit, hvilket svarer til en fødselsprocent på ca. 2,8 og en begravelsesprocent på 3,0, idet købstæderne sammenlagt har haft nær ved 20.000 indbyggere.

Det vides, at Gustav Bangs tal – det er hans egen opgivelse – indeholder dødfødte på begravelseslisterne ud over dem, der findes på dåbslisterne i et antal svarende til godt 5,5 % af samtlige begravelser. Tænker man sig nu de 5,5 % fjernet fra begravelsestallene både i de opregnede tal for landsogne og i generaltabellernes sum, bliver regnestykket for de egentlig døde følgende for perioden 1740–79:

	Begravede		Dødfødte		Faktisk døde
Generaltabellerne	262.520	÷	14.439	=	248.081
Landsogne opregnet	238.250	÷	13.004	=	225.246
Købstæder alene	24.270	÷	1.435	=	22.835

Derved kommer den egentlige dødelighedsprocent i købstæderne ned på 2,9 og købstædernes faktiske underskud er reduceret til 281 i løbet af 40 år. Ville man derimod antage, at der skal trækkes 5,5 % dødfødte alene fra tallene fra landsogne, men at de dødfødte i forvejen er fjernet fra generaltabellernes dødstal, bliver regnestykket følgende:

	Begravede		Dødfødte		Faktisk døde
Generaltabellerne	262.520	÷	0	=	262.520
Landsogne opregnet	238.250	÷	13.004	=	225.246
Købstæder alene					37.274

I så fald ville dødelighedsprocenten i købstæderne komme op i nærheden af 4,7, og periodens samlede underskud i byerne måtte sættes til 14.720 (inklusive ca. 1.330 dødfødte). En sådan dødelighed er der slet ingen holdepunkter for. Derimod viser købstæderne næsten alle i perioden 1756–69 lidt lavere dåbs- end begravelsestal, men fødsels- og dødstal på lige omkring 3,0 %, skønt dødeligheden netop i denne periode lå relativt højt. Denne sammenligning støtter altså væsentligt formodningen om, at der er et overskydende antal dødfødte i generaltabellernes lister over døde.

I 1765 begynder Ribe-biskoppen Jørgen Carstens Bloch (1717–73) at indsende listerne over fødte og døde med de døde opdelt både efter køn og i aldersgrupper à 10 år. De første år omfatter opdelingen ikke alle herreder, men i løbet af nogle år er alle stiftets herreder med i de indsendte lister. Dette initiativ kom til at danne skole, men mærkelig nok ikke før hen i 1770'erne. Fra 1777 synes tilsvarende lister at være indsendt fra alle stifter, og af særlig interesse er det, at de foreligger fra Århus stift for hele resten af den her omhandlede periode til 1801. Da befolkningen i 1787 og 1801 blev talt på tilsvarende måde som de døde – ved opdeling efter køn og i 10 års aldersgrupper – skulle der være en mulighed for at konstatere, om og i hvilket omfang de dødfødte mellem de to tællinger fortrinsvis er opført på listerne over døde.

Ved optælling af de fødte i 1791–1800 kan det konstateres, hvor mange der ville have været af hver årgang i aldersgruppen 0–9 år i 1801, om der ikke havde fundet dødsfald sted, og ved – på grundlag af foreliggende op-

lysninger om dødelighedens fordeling på de ti første leveår – at fordele de døde på aldersgrupper à ét år og trække deres tal fra antallet af fødte de enkelte tilsvarende år, skulle man få antallet af overlevende fra de enkelte årgange og dermed også hele gruppen af 0–9-årige i 1801. Når man så tillige kender antallet af 0–9-årige i 1787, kan der skabes forbindelse mellem de to tællinger. Opgivelser fra 1780'erne giver for monarkiets enkelte dele (L, 1) et tydeligt fingerpeg om dødelighedens fordeling på aldersgrupper, og var det tilsvarende materiale og kirkebøgerne bevaret for et betragteligt antal enkeltsogne, ville det ikke være uoverkommeligt ved simple optællinger at konstatere, i hvilket omfang der er overensstemmelse mellem kirkebøger og indberetninger. Der skal i næste afsnit redegøres for et par stikprøver. Men det er også kun stikprøver, der her kan tages, og beklageligvis foreligger der netop fra de herreder, der har bevarede indberetninger om dødsfaldenes fordeling i 1760'erne, ingen folketal (bilag L 2 a–3 f, fødsler, vielser og dødsfald i Tørning len og på Ærø og Als). Men inden for det store område, som Århus stift udgør, skulle det være muligt at nå til et ganske klart resultat med hensyn til de dødfødtes placering, og i den hensigt er det foreliggende, hidtil ubenyttede materiale gennemregnet af ekspeditionssekretær, cand. act. Henry F. Holm fra Københavns statistiske Kontor (F, 1).

Ekspeditionssekretær Holm er kommet til det resultat, at var der i årene 1787–1800 i Århus stift ÷ Samsø født 27.920 drengebørn, skulle der ved folketællingen i 1801 være 14.846 tilbage i de 0–9-åriges gruppe, hvis der regnes med 8 % dødfødte alene på begravelseslisterne og der taltes faktisk 15.014, altså kun 168 mere.

Der var for få drenge på fødselslisterne i forhold til det antal, der døde, og det i 1801 tilbageværende antal. Procenten er beregnet til 8, og praktisk taget samme resultat er Holm kommet til ved beregninger foretaget med pigefødsler og -dødsfald og ved at uddrage tal for Kalø amt alene. Dette amt udgør henved en fjerdedel af stiftet og var i befolkningsmæssig henseende i denne periode særligt stabil i den forstand, at der ikke i væsentligt omfang fandt vandringer sted. Vandringer skulle øve en forholdsvis ringe indflydelse på børnenes antal, mens deres virkning tydeligt spores som forandringer i aldersfordelingen i de unge år. Der er naturligvis fejlkilder, når personerne inden for 10 års grupper skal fordeles på enkelte år, og når man ikke har nogen angivelse af de dødfødtes placering, men ekspeditionssekretær Holm anfører efter sin gennemgang af materialet kategorisk, at »dødfødte er anført som døde, men ikke som fødte«. Og han tilføjer,

at »det giver naturligvis helt urimelige tal, hvis man overser dette. Dersom man antager, at 8 % af samtlige fødte er dødfødte, giver beregningerne derimod rimelige tal«. Når der regnes med 8 % dødfødte – eller snarest dødfødte, udøbte og i visse tilfælde ikke-fremstillede børn – på dødslisterne alene, bliver resultatet særdeles rimeligt ikke blot for de 0–9-åriges, men også for de over-ti-åriges grupper, set under ét.

Det må altså betragtes som en kendsgerning, at der er betydeligt flere personer, end der skulle være, på dødslisterne i præste- og bispeindberetninger, og at disse personer hovedsagelig må henføres til de dødfødtes gruppe. Men efter erfaringerne fra såvel de sjællandske kirkebøger (Gustav Bang) som de fynske (Chr. Thorø) skulle de dødfødtes tal i perioden 1660–1769 kun have andraget 5,5 % af kirkebøgernes samlede begravelsestal. Regner man med, at de 8 %, Holm har fundet frem til i Århus stift, på tilsvarende måde indeholder 5,5 % dødfødte, kan de resterende ca. 2,5 % måske forklares dels som udslag af, at nogle præster ikke har indført levendefødte, udøbte børn i kirkebøgernes dåbsrubrikker, og dels som udslag af, at en del præster heller ikke har indført hjemmedøbte børn i dåbsrubrikkerne, hvis de døde, før forældrene nåede at få dem fremstillet i kirkerne. Denne fejlkilde kan konstateres i adskillige kirkebøger med årlige sammentællinger af fødte og begravede. Også dobbeltindførelser af begravelser kan spille ind. Men den væsentligste grund til, at dødfødslernes tal lå så højt i 1700-tallets sidste del må findes i, at fødselstallet da lå højt i forhold til dødsfaldenes tal – i modsætning til, hvad der var tilfældet i perioden 1756–1787.

Som vidnesbyrd fra et relativt tilfældigt materiale kan nævnes, at de udøbtes antal i den meget omhyggeligt førte kirkebog for Varnæs sogn i Sønderjylland i 1701–31 udgjorde 72 af 784 begravede, altså 9,2 %, og at de 72 sammenlignet med antallet af døbte udgjorde 8,2 %.

I Brøns og Agerskov sogne i Tørning len androg derimod de dødfødte og udøbte, som fandtes på begravelseslisterne i 1760'erne, men ikke på fødselslisterne, kun 5,3 % af samtlige begravede, i Ålborg stift kan man finde sogne helt uden dødfødte på nogen af siderne, men man kan også finde sogne med 10 % udøbte alene i begravelsesrubrikkerne – og i de fleste tilfælde viser sogneindberetninger, at kirkebogens tal går videre til generaltabellerne. Det er eksempelvis tilfældet i Understed og Karup sogne i det gamle Børglum herred i Vendsyssel, hvor der i en periode af tyve år var 25 udøbte blandt 200 begravede – altså 12,5 %. De 200 står i indberetningen over for 244 døbte børn, så man får indtryk af et fødselsoverskud på 44 i perioden 1780–99, hvis man holder sig til de tal, der fra Under-

sted-Karup er indgået i generaltabellerne for Ålborg stift, men skilles de dødfødte, andre udøbte og ikke-fremstillede fra begravelseslistens tal, idet det påses, at de ikke modsvares på fødselslisterne i kirkebøger og indberetninger, bliver fødselsoverskuddet i disse to sogne 44 + 25, altså 69. Forklaringen på det meget store antal dødfødte kan i visse tilfælde være, at også abort-børn er regnet som dødfødte, hvilket dels siges udtrykkeligt og dels fornemmes af beskrivelsen af visse misfostre.

Disse meget grelle tilfælde *modvirkes* af fuldt korrekt førte kirkebøger med dødfødte og udøbte i både fødsels- og dødsfaldslister – eller udeladt på begge sider. Til dem svarer som regel lignende omhyggeligt foretagne indberetninger til provst og biskop, men de rigtigt førte kan selvsagt ikke *opveje* de forkert førte. Kirkebøger og indberetninger med f. eks. dødfødte alene i fødselsrubrikken synes ikke at forekomme. Heller ikke i Ribe og Ålborg stifter foreligger der altså materiale, der mistænkeliggør den erfaring, der gøres i Sjællands og Århus stifter, at der er mindst 5,5 % dødfødte og/eller udøbte børn på begravelseslisterne, som ikke findes på fødselslisterne i generaltabellerne. Og dette gælder åbenbart materialet op til 1798. En nærmere redegørelse for disse forhold findes side 287 ff.

Fra myndighedernes side forelå ingen direktiver om de dødfødtes placering, og først efter folketællingen i 1801 kan man regne med, at der ikke behøver at tages særligt hensyn til de dødfødte ved beregning af fødselsoverskud på grundlag af generaltabellerne. Indtil da vil det være rigtigt at regne med, at der landet over – til dels med København som undtagelse – findes omkring 5,5 % dødfødte og andre udøbte i generaltabellernes begravelseslister uden tilsvarende tal på fødselslisterne. Men det må ikke forstås sådan, at reglen gælder fra sogn til sogn eller fra herred til herred. Der kan på grund af præsters og provsters særopfattelse være alle afskygninger af de nævnte fortolkninger repræsenteret endog inden for et snævert område, ja, i samme kirkebog.

Forholdene i Jylland

På baggrund af Henry F. Holms konstatering m. v. får de ikke tidligere benyttede generaltabeller fra de fynsk-jyske bispearkiver den største interesse, og det gælder ganske særligt tabellerne fra Århus stift, som i næsten ubrudt række foreligger med opgivelser herred for herred fra 1695 til 1801. På grundlag af dem er det muligt at følge udviklingen de tre fjerdedele af tiden mellem 1660 og 1801 i alle Århus stifts herreder og noget mere end de to trediedele af tiden fra 1769-folketællingen mod 1660-mandtallet.

Mens det ved hjælp af kirkebøgernes tal er muligt at tælle frem fra 1660-mandtallet på Sjælland og Fyn, må man i Århus stift tælle tilbage i forhold til 1769- eller 1801-folketællingen, men derved bliver der mulighed for at vurdere afstanden mellem 1660-mandtallet i det omfang, det eksisterer, og det folketal, der ville have været i samme område i 1694, hvis folketællingerne i 1769 og 1801 er pålidelige, og vandringerne før 1769 har været uden afgørende betydning.

Fra de fleste herreder mangler enkelte års opgivelser af fødsler og dødsfald, og inden for hvert herred må man regne med, at der visse år mangler opgivelser fra enkelte sogne. I det store hele viser bevaret bilagsmateriale, at der højst mangler nogle få procent opgivelser, men at opgivelserne er pålideligst fra den første og den sidste del af den 105 års periode. I bilag I, 2 findes tal fra hvert enkelt herred i Århus stift, og i bilag I, 6 sammenholdes differencen mellem fødselstallene og begravelsestallene ÷ 5,5 % dødfødte til et samlet fødselsoverskud for hvert af de gamle amter. Afrundet hentes 1769-folketallet fra bilag A, 2, så også købstædernes folketal er med. Ved at trække de beregnede fødselsoverskud i hvert amt for 75 års perioden 1695–1769 fra 1769-tallene eller for perioden 1695–1800 fra 1801-folketallet (bilag I, 8 d) skulle der fremkomme folketal for 1694, for 1729 og for 1764 – under forudsætning af, at der ikke har fundet vandringer sted.

Når der ses bort fra Samsø, har Århus stift i 1769 på det nærmeste haft 112.300 beboere. Inden for dette område fødtes i årene 1695–1769 ca.

37.800 flere, end der døde, idet 5,5 % af de begravede regnes for udøbte børn, der ikke er opført på fødselslisterne. Trækkes dette fødselsoverskud fra folketallet i 1769, skulle folketallet i 1694 fremkomme som resultat, *hvis* vandringerne til og fra stiftet har opvejet hverandre. Der har da i 1694 kun levet 74.500 mennesker i den jyske del af Århus stift. Godt en trediedel af folketallet i 1769 er kommet til som stiftets eget fødselsoverskud i løbet af 75 år.

Tager man de tre amter, hvorfra bevarede dele af bondemandtallet fra 1660 giver et fingerpeg om folketallet ved Karl Gustav-krigenes slutning, skulle folketallet i 1660–72 have ligget på 22–25.000, og der behøver i 1660–94 kun at have været et fødselsoverskud på 6–10.000, for at de tre amter ved egen indsats har kunnet bringe folketallet op til 31.550 i 1694 og til de 50.800, der taltes i 1769.

På Sjælland og Fyn viste kirkebøgerne, at folketallet kunne fordobles ved hjælp af fødselsoverskud på 109 år, idet der i Sjællands landsogne med 100.000 beboere i 1660 fødtes 102.000-105.000 flere, end der døde i perioden op til 1769, og idet der i fynske sogne må regnes med, at der til et folketal på 48.000 i 1660 ved fødselsoverskud føjedes 47.000 inden 1769. Har Sjælland og Fyn kunnet præstere en sådan fordobling, er der selvsagt ingen grund til at antage, at Århus stift ikke kunne præstere noget lignende. En sådan udvikling kræver kun, at der i Stjernholm, Silkeborg og Dronningborg amter (÷ Sønderlyng herred i Viborg stift) skal have været et fødselsoverskud på 25–26.000, og deraf fremkom de 19.250 i periodens sidste 75 år. I dens første 35 år skal altså kun være født lidt over 6.000 flere end der døde. Det er 11–12 % af folketallet i 1769, men fødselsoverskuddet androg i den tilsvarende periode på Sjælland 15–20 % – og fødselsoverskuddet i to af de få bevarede kirkebøger fra den første menneskealder efter 1660 i Århus stift (Hedensted og Engum sogne) viser, at der her har været et fødselsoverskud på 22–23 % af folketallet i 1769. Der er således al anledning til at acceptere en fordobling af folketallet i Dronningborg, Silkeborg og Stjernholm amter fra 1660 til 1769 – og formentlig endda noget mere end en fordobling.

Da disse tre amter i 1769 havde 45–46 % af Århus stifts indbyggertal, kunne de for så vidt betragtes som repræsentative, men der er tegn til, at de sydlige og vestlige dele af Århus stift har undergået en kraftigere udvikling end de østlige dele af stiftet, hvorfra der imidlertid savnes bondemandtal fra 1660. Alligevel er det nok berettiget at antage, at folketallet i Århus stift i 1660 i hvert fald ikke har ligget over 60.000, og det har for-

mentlig ligget 55.000 nærmere end 60.000. Med 58.400 er det »sandsynlige« tal i hvert fald ikke sat for lavt.

Har der nu været ca. 24.000 mennesker i Stjernholm og Silkeborg amter og den del af Dronningborg amt, der lå i Århus stift, må folketallet i resten af stiftet have ligget på op mod 34–35.000 i 1660 mod 61.500 i 1769. Fremgangen skulle altså i de tre vestlige amter have andraget lige ved halvdelen af folketallet i 1769 og i de fire østlige amter 45–47 %.

Hverken kirkebøger eller sammenligninger med udviklingen andetsteds giver grundlag for tvivl om en sådan udviklingsmulighed.

Folketallet i Århus stift i 1660 må nærmest skønnes at have været fordelt således sammenlignet med tallene fra 1769:

	1660	1769	Fødselsoverskud 1660–1769
Stjernholm amt	6.300	15.900	9.600
Åkjær amt	3.000	6.000	3.000
Havreballegårds amt	8.000	12.100	4.100
Skanderborg amt	8.500	18.400	9.900
Silkeborg amt	6.300	13.400	7.100
Kalø amt	14.000	25.000	11.000
Af Dronningborg amt ...	11.300	24.600	13.300
I alt	57.400	115.400	58.000

Foretages en tilbageregning fra den formentlig mere pålidelige folketælling i 1801 på grundlag af fødsler og dødsfald og ud fra den forudsætning, at bispelisternes dødstal indeholder 5,5 % dødfødte, som ikke er med på fødselslisterne, bliver resultatet følgende:

Amt	Folketal 1694	Overskud 1695–1729	Folketal 1729	Overskud 1730–64	Folketal 1764	Overskud 1765–1800	Folketal 1801
Stjernholm	8.620	2.725	11.345	2.434	13.779	3.174	16.953
Åkjær	3.071	802	3.873	1.192	5.065	1.653	6.718
Havreballegård .	9.691	1.463	11.154	703	11.857	1.107	12.964
Skanderborg ...	10.987	3.460	14.447	2.932	17.379	2.913	20.292
Silkeborg	7.012	2.345	9.357	2.880	12.237	2.927	15.164
Kalø	16.956	4.204	21.160	3.142	24.302	2.260	26.562
Dronningborg ..	16.994	4.035	21.029	3.038	24.067	3.076	27.143
I alt	73.331	19.034	92.365	16.321	108.686	17.110	125.796

Der er, som det ses, en meget betydelig lighed mellem udviklingen i amterne i stiftets sydlige del – med undtagelse af Havreballegårds amt med købstaden Århus – og mellem de to store nordlige amter, Kalø og Dronningborg.

Opdeles materialet i fire dele, omfattende en sydlig del (Stjernholm og Åkjær amter), et midterste afsnit (Skanderborg og Silkeborg amter) og en nordlig del (Kalø og Dronningborg amter) samt Havreballegårds amt, der domineres af havnekøbstaden Århus, tillader fødselsoverskuddet en befolkningsudvikling, der målt i procent af folketallet i 1801 tager sig således ud:

	1694	1729	1764	1800
Stjernholm–Åkjær	49	64	80	100
Skanderborg–Silkeborg	51	67	83	100
Dronningborg–Kalø	63	79	90	100
Havreballegård	75	86	91	100

Det er tydeligt, at fremgangslinien har været jævn i alle fire områder, men at den har været stærkest i stiftets sydlige del. Mens omkring halvdelen af folketallet ved 1800 er indvundet som fødselsoverskud efter 1694 i de fire sydlige amter, har den nordlige del i det samme tidsrum kun præsteret et fødselsoverskud på 37 % af folketallet i 1801, og Havreballegårds amt er blevet tynget sådan af Århus, at en ellers god fremgang i de tilstødende herreder delvis er opslugt af Hasle herred. Forlænges en linie fra 1694–1801 bagud til 1660, skulle der være en vis sandsynlighed for at ramme det folketal, som fødselsoverskuddet ville tillade som minimum i 1660. Det viser sig da, at Stjernholm-Åkjær kan have haft et fødselsoverskud på ca. 70 % af folketallet i 1801 i hele perioden 1660–1800, og at folketallet i 1660 altså ikke behøver at have ligget over ca. 30 % af indbyggertallet i 1801. Tilsvarende har fødselsoverskuddet i Skanderborg-Silkeborg andraget ca. 60, i Dronningborg-Kalø ca. 50 og i Havreballegårds amt ca. 25 % af folketallet i 1801, og folketallet i 1660 har da i procent af indbyggertallet i 1801 kunnet være nede på henholdsvis 40, 50 og 75.

Derefter kan folketallet – hvis der ingen vandringer havde fundet sted – have bevæget sig således i de fire områder af Århus stift:

Amter	1660	1694	1729	1764	1800
Stjernholm–Åkjær	7.100	11.700	15.200	18.850	23.650
Skanderborg–Silkeborg	14.200	18.000	23.800	29.600	35.450
Dronningborg–Kalø	26.900	33.950	42.200	48.350	53.700
Havreballegård	8.650	9.700	11.150	11.850	12.950
I alt	56.850	73.350	92.350	108.650	125.750

De få kirkebøger, der er bevaret fra den sydligste del af stiftet, bevidner, at en sådan udvikling kan have fundet sted, idet fødselsoverskuddet i Hedensted, Engum, Øster Snede, Mårslet, Sabro og Lading sogne under ét

– i årene 1660–94 udgjorde 18,7 % af beboertallet i 1801. Det svarer for de fire sydlige amter i stiftet til et samlet fødselsoverskud på godt 11.000, og ovenstående beregning forudsætter kun et fødselsoverskud i denne periode på ca. 8.400 i Stjernholm, Åkjær, Skanderborg og Silkeborg amter under ét.

Fødselsoverskuddet i hver 35 års periode har da stået i følgende forhold til det formentlige folketal i den enkelte periodes første år:

	1660–94	1695–1729	1730–64	1765–1800
Stjernholm–Åkjær	65 %	30 %	24 %	25 %
Skanderborg–Silkeborg	27 %	32 %	25 %	20 %
Dronningborg–Kalø	26 %	24 %	15 %	11 %
Hele stiftet	29 %	26 %	17 %	16 %

Tallene tyder på, at der har været et stort hul at fylde i den allersydligste del af Århus stift, og dette harmonerer med beretningerne om hærenes og pestens hærgen i skæbneåret 1659. Forholdet mellem dødsfald og fødsler var i de tre sidste af de fire perioder det, at for hver 100 personer, der begravedes, fødtes der i

	1695–1729	1730–64	1765–1800
Stjernholm–Åkjær	120	114	113
Dronningborg–Kalø	119	108	105

Fra den første periode efter 1660 foreligger ikke tilstrækkeligt sikre tal til en sammenligning, men i Stjernholm amt ser det ud til, at der er født 130 børn for hver 100 begravede personer, mens forholdet længere nordpå næppe har været så gunstigt, at der er født 120 børn for hver 100 begravede.

Desværre findes et så omfattende indberetningsmateriale vedrørende fødsler og dødsfald ikke noget andet sted i kongeriget end i Århus stift. Værdifulde rækker er dog bevaret både i Viborg og Ålborg stifter, medens der kun er få og små rester af de ældre indberetninger fra Ribe stift. Imidlertid viser udviklingen inden for Århus stift en tendens til stigende fødselsoverskud fra Dronningborg og Kalø amter i nord til Silkeborg og Stjernholm amter i vest og syd. Mens der kun er tale om en fordobling – eller mulighed for fordobling – af indbyggertallet ved eget fødselsoverskud i Dronningborg og Kalø amter fra 1660 til 1801, ser det ud, som om der har fundet mere end en tredobling sted inden for det samme tidsrum i Stjernholm-Åkjær amter, og at Skanderborg-Silkeborg amter har indtaget en mellemstilling.

At denne udvikling står i nær forbindelse med, at beboertallet i den

sydlige del af stiftet var stærkt reduceret i krigsårene 1657–60, er hævet over enhver tvivl. Der var blandt de overlevende eller nytilkomne forholdsvis mange unge folk, og dette skal selvsagt give en høj fødselsprocent og en relativt lav dødelighedsprocent, men trods indvandring af ungdom ser det ikke ud til, at de sydlige og vestlige egne i Århus stift har fået hele deres behov for mennesker dækket i den første generation. Det tomrum, der var opstået, var så stort, at det tog generationer at fylde det. Formentlig er det derfor, der endnu i den fjerde generation efter 1660 kunne frembringes et forholdsvis dobbelt så stort fødselsoverskud i de fire sydvestlige amter som i de to nordlige amter i Århus stift. Med kun 105 fødsler mod 100 begravelser nærmede Dronningborg-Kalø området sig balance mellem fødsler og dødsfald, mens fremgangen i syd fortsatte med 113 fødte for hver 100 begravede.

Trods manglende 1660-mandtal og savnet af et rimeligt antal ældre indberetninger om fødsler og dødsfald påkalder Ribe stifts sydlige del en ganske særlig interesse. Det hed eksempelvis i en klage på Malt herredsting den 3. maj 1661, at over 900 mennesker var døde på et halvt års tid i Føvling og Holsted sogne, og dog var der i hvert fald nogle tilbage. Antages det, at blot 10 % overlevede, skulle der i de to sogne have levet omkring 1.000 mennesker ved Karl Gustav-krigenes begyndelse eller lige til hjælpetroppernes ankomst. Men i 1769 taltes der kun 772 beboere, og først mellem 1801 og 1834 passeredes de tusind. Også andre forhold peger hen mod, at det mellemste Sydjylland først kom helt på højde med situationen før 1659 et stykke ind i 1800-tallet. Desværre findes der ingen kirkebøger bevaret i ubrudt række helt tilbage til 1660 fra de sydjyske hedeområder, men der findes fra egnen lige omkring Skudstrup Mark i Skodborg sogn, hvor polakkerne havde kvarter i 1659, bevaret flere velførte kirkebøger. Det gælder først og fremmest fire geografisk sammenhængende sogne: Hjarup og Vamdrup sogne i Anst herred i Koldinghus amt og Jels og Oksenvad sogne i Gram herred i Haderslevhus amt.

Disse sognes kirkebøger fortæller om et forhold mellem dødes og fødtes antal, som man ikke finder noget andet sted i kongeriget for en så lang periode. Kirkebøgerne fra Vamdrup og Hjarup begynder først i 1664, men betænkelighederne ved en skønsmæssig udfyldning for de første af de 35 år kan ikke være store, da de kirkelige handlingers tal var meget små straks efter at krigen var overstået, og pesten havde taget så uendeligt mange i »forskud«. Udviklingen i Jels og Oksenvad de første år efter 1660 er lagt til grund for de supplerende tal fra Hjarup og Vamdrup – med den største

forsigtighed – så det ikke kan være overdrevet at antage, at udviklingen i de fire sogne fra 1660 til 1695 har formet sig således:

	Fødte	Døde	Fødselsoverskud
Hjarup	mindst 240	højst 145	mindst 95
Vamdrup	mindst 520	højst 290	mindst 230
Jels	404	201	203
Oksenvad	410	213	197
I alt	1.574	849	725

Alt tyder på, at en tilsvarende udvikling har fundet sted i hvert fald i sogne som Føvling, Holsted, Brørup, Læborg, Vejen, Gesten, Anst, Ø. Lindet, Nustrup, Gram, Fole, Sdr. Hygum, Lintrup, Skrave, Hjerting og Rødding og måske videre omkring navnlig mod nord ind i Tørrild og Nørvang herreder til op mod grænsen af Stjernholm amt. Om begivenhederne her omkring 1659 henvises til Skæbneåret 1659 og til en gennemgang side 183.

Gik det stærkt med genopbygningen og folketallets forøgelse i f. eks. Hedensted og det øvrige Stjernholm amt efter 1660, så gik det langt stærkere i disse fire sogne. I Hedensted, Engum og Øster Snede på grænsen mellem Stjernholm og Koldinghus amter forløb udviklingen i den samme periode (1660–94) således:

	Fødte	Døde	Fødselsoverskud
Hedensted	352	264	88
Engum	317	218	99
Øster Snede	518	372	146
I alt	1.187	854	333

Der døde i de tre sogne ved Koldinghus amts nordøstlige grænse og de fire sogne ved amtets sydgrænse omtrent lige mange mennesker (ca. 850), men der fødtes omtrent 400 flere i Hjarup, Vamdrup, Jels og Oksenvad end i Hedensted, Engum og Øster Snede. Der var fart i genopbygningen i Koldinghus (Riberhus) og Haderslevhus amter nærmest Kongeågrænsen og de allieredes lejre under Karl Gustav-krigene. Mens der i Hedensted, Engum og Øster Snede fødtes 139 børn for hver 100 mennesker, der blev begravet, fødtes der i de fire sogne ved Kongeåen 185 børn for hver 100 personer, der døde. Sætter man en generation til 35 år, skulle 35 års døde være udtryk for folketallet ved periodens begyndelse og de fødtes antal for folketallet ved dens slutning. Inklusive de indvandrede skulle man altså nogenlunde kunne regne med, at der i 1660 har levet ca. 850 mennesker, som kom til at danne grundlag for genopbygningen af landbrug og folkemængde i Hjarup, Vamdrup, Jels og Oksenvad sogne. Desværre forelig-

ger der fra Jels og Oksenvad ikke til sammenligning nogen folketælling hverken fra 1769 eller 1803, da de første folketællinger blev foretaget i Haderslevhus amt, men fødsler og dødsfald i Hjarup og Vamdrup tyder med forbehold over for gennemsnitslevealderens længde på følgende udvikling i folketallet:

	1660	1695	1769 (Folketælling)	1801 (Folketælling)
Hjarup	145	240	252	188
Vamdrup	290	520	424	507
I alt	435	760	676	695

Til sammenligning skulle udviklingen i Hedensted, Engum og Øster Snede have formet sig omtrent således:

	1660	1695	1769 (Folketælling)	1801 (Folketælling)
Hedensted	264	352	427	510
Engum	218	317	458	523
Øster Snede	372	518	593	567
I alt	854	1.187	1.478	1.600

Det er dog et stort spørgsmål om gennemsnitslevealderen under de ekstraordinære forhold efter 1660 har været 35 år. Men tæller man ved hjælp af de aldersangivelser, der er anført for døde i de fire sogne ved Kongeåen tilbage til 1660, skulle befolkningssammensætningen (og folketallet) i 1660 have været omtrent følgende:

Aldersgruppe	Hjarup	Vamdrup	Jels	Oksenvad	I alt
0–19 år ...	54	113	77	70	314
20–29 - ...	28	55	54	46	183
30–39 - ...	21	40	28	35	124
40–49 - ...	21	30	14	17	82
50–59 - ...	10	12	8	11	41
Over 60 år .	6	4	2	8	20
I alt	140	254	183	187	764

Der er ikke aldersangivelse for samtlige døde, men dog for den altovervejende del af de mennesker, der var bosiddende i sognene. Dette forhold betyder, at der må lægges nogle få til de 394, der efter denne opgørelse døde i Hjarup og Vamdrup, og som havde levet der eller andetsteds i 1660, men skal man nå frem til beboertallet i de to (eller de fire) sogne ved selve krigens og pestens afslutning i 1660, skal de indvandrede, som døde i sognene, trækkes fra de ca. 400 (henholdsvis op mod 800), der siden

afgik ved døden i sognene ved Kongeåen. Desværre melder kirkebøgerne kun lidt om, hvor de døde kom fra, men fra andre kilder vides det, at der kom mange nye folk til Sydjylland og Nordslesvig som fæstere efter 1660.

En sammenligning med befolkningssammensætningen andre steder i riget kan måske give et fingerpeg om vandringerne. Aldersfordelingen var procentvis følgende i de fire sogne ved Kongeåen sammenlignet med sammensætningen i Lading ved Århus, Hjørlunde i Nordøstsjælland og Borre på Møn på samme tid og beregnet på samme måde:

Aldersgruppe	Kongeåegnen	Lading	Hjørlunde	Borre
0–19 år	41	39	42	43
20–29 -	24	16	14	15
30–39 -	16	13	17	16
40–49 -	11	10	15	13
50–59 -	5	12	7	7
Over 60 år ..	3	10	5	6
I alt	100	100	100	100

Hvad man her især lægger mærke til, er den meget store procent af 20–29-årige og de få gamle på Kongeåegnen. Antallet af 0–19-årige virker også forbavsende stort, når det tages i betragtning, hvor hårdt epidemierne normalt fór frem mod børnene, og når det huskes, at hele sognes beboere blev jaget fra hus og hjem i 1659 og tilbragte sommeren i den rene elendighed. Der er derfor al grund til at tro, at ikke blot allermindst en trediedel af de 20–29-årige, men også en meget stor del af de 0–19-årige er kommet til Kongeåegnen efter 1660 for efterhånden at rykke ind på ledigblevne gårde. Alt i alt er der slet ingen grund til at tro, at der i de fire sogne har været mere end allerhøjst 5–600 overlevende i 1660, hvoraf 2–300 i Hjarup og Vamdrup. Mindst en fjerdedel af de mennesker, der døde i egnen omkring Kongeåen i de følgende årtier, og som var født før 1660, er født andetsteds – hovedsagelig nordpå i Jylland. Sandsynligvis langt flere.

I den anden 35 års periode efter Karl Gustav-krigene fødtes der i Hjarup, Vamdrup og Oksenvad sogne 1.340 børn, mens der døde 1.146, så overskuddet, der 1660–94 havde ligget på 522, dalede til 194. For 100 døde fødtes kun 117 børn i 1695–1729 mod 185 i 1660–94. Kongeåegnen kom i denne henseende nogenlunde på linie med egne længere nordpå. Som udtryk for forskelligartetheden i udviklingen i landsdelene kan fremhæves antallet af fødte pr. 100 døde eller begravede i årene efter 1660 (dødfødte eksklusive):

	Sønderjylland (5–6 sogne)	Fyn (7–14 sogne)	Sjælland (20–30 sogne)
1660–69	209	188	129
1670–79	180	143	114
1680–89	144	125	112
1690–99	137	123	134
1700–09	131	131	133
1710–19	122	116	109
1660–89	165	145	120
1690–1719	126	123	124
1720–49	112	107	116

Fødselsoverskuddet er klart dalende i tiden efter 1660. Kun forholdene på Sjælland i perioden 1690–1709 danner en undtagelse, hvis årsager senere skal søges belyst.

For hele perioden 1660–1749 lå Sønderjylland bedst med 134 fødsler pr. 100 dødsfald, mens der på Fyn og Sjælland kun fødtes 120–122 for hver hundrede døde.

De sønderjyske kirkebogsopgivelser, fra Oksenvad, Ensted, Tinglev, Hjordkær, Brøns og Roager (I, 6 a-d), må antages nogenlunde at svare også til den udvikling, der fandt sted i Koldinghus og Riberhus amter, og der må her regnes med adskilligt mere end en fordobling af indbyggertallet fra 1660 til 1769. Regner man, da andet grundlag savnes, med samme forhold mellem folketal omkring 1769 og fødselsoverskuddet 1660–1769 som i Sydjylland, skulle det være muligt med en vis rimelighed at bestemme størrelsen af fødselsoverskuddet i denne del af landet, idet de omtrentlige indbyggertal i 1769–1803 kan skønnes ved hjælp af fødsels- og dødstal for de mellemliggende 34 år. De seks sogne skulle da tilsammen have haft ca. 3.200 beboere i 1769 og ca. 3.600 i 1803, og 1660–1769 har det samlede fødselsoverskud efter optælling af kirkebøgerne (dødfødte udskilt) andraget ca. 2.550. Fødselsoverskuddet har altså andraget omkring 80 % af folketallet i 1769. Var det samme tilfældet for Koldinghus og Riberhus amter, hvor der i 1769 levede 60.200 mennesker, skulle fødselsoverskuddet have andraget ca. 48.000, og der behøvede kun at have været 12–13.000 overlevende i 1660. Dette tal på beboere i 1660 er dog nok for lavt.

Søger man at rekonstruere folketal og befolkningssammensætning i Brøns sogn i 1660, når man til samme resultat som i de fire sogne ved Kongeåen. Der levede så mange mennesker, som siden begravedes i sognet, at overlevende og tilflyttere fra tiden efter 1660 levner plads for en bortvandring fra sognet på et senere tidspunkt; men i Brøns sogn kan efter dødslisternes aldersangivelser i 1660 have levet 476 personer, hvoraf forholdsvis

få under 30 år og et meget stort antal over 40 år, og i øvrigt meget nær den samme fordeling som i Lading sogn ved Århus. Brøns, der formentlig har haft et så ringe tab under Karl Gustav-krigene som 25-33 % af befolkningen, kunne med 476 beboere som grundlag og med kun 1.682 dødsfald mod 2.263 fødsler – altså et overskud på 581 – have haft 1.057 beboere i 1769, men sognet havde da næppe over 550–600, så det har derfor været muligt at afgive 450–500 til andre egne inden for perioden 1660–1769. Der er i hvert fald uomtvisteligt blevet et betydeligt overskud, og noget lignende gælder andre sogne, omend ikke fuldt i samme omfang.

Kun nogle af de allerværst medtagne hedesogne har ikke kunnet betale en indvandring straks efter 1660 tilbage – med rente. Der er ingen støtte for den tanke, at Syd- og Sønderjylland, når 109 års perioden ses under ét, har tæret på landets samlede befolkningstilvækst. Efter den hastige genopbygning har det været muligt igen at afgive fødselsoverskud til andre danske egne eller til hertugdømmerne og udlandet; men ujævn aldersfordeling kan periodevis have voldt store vanskeligheder.

På grundlag af den samlede indbetaling fra Ribe og Århus stifter af Hovedskatten til Jul 1660 og de kendte tal fra Århus stift kan beboertallet i de to stifter anslås til ca. 100.000 (købstæderne inklusive), og deraf må 55–60.000 reserveres Århus stift. Dette skulle betyde, at der i Ribe stift kan have været 40–45.000 beboere. Når hensyn tages til, at Lundenæs og Bøvling amter må have gennemgået en udvikling svarende til den, der fandt sted i Viborg stifts vestlige del, i Thy og på Mors, og at forholdene i Koldinghus og Riberhus amter må have været dårligere i 1660 sammenlignet med 1769 end i Stjernholm amt, må det antages, at Riberhus og Koldinghus amter i 1660 har været nede under 20.000 beboere, men at Lundenæs og Bøvling amter har haft op mod 25.000.

Fra Ribe stift foreligger før 1735 kun fødsels- og dødstal fra 1689, 1709, 1720 og 1732. De er ikke fuldstændige, men de afgiver vidnesbyrd om en væsentlig gunstigere udvikling i den sydlige del af stiftet end i den nordlige, og gennemgangen af en del kirkebøger viser i tiden op mod år 1700 stagnation i egnen op mod Limfjorden, men betydelig fremgang til et stykke op i det nuværende Ringkøbing amt. Savnet af et rimeligt antal velførte kirkebøger fra store områder af stiftet i den første generation efter 1660 og navnlig savnet af 1660-mandtal gør dog bedømmelsen af udviklingen i Lundenæs og Bøvling amter særlig vanskelig.

Næst efter materialet fra Århus bispearkiv foreligger det bedste talmateriale vedrørende fødsler og dødsfald i 1800-tallet i Ålborg bispearkiv. Fra

1800 strækker materialet sig i ubrudt række for hele stiftet tilbage til 1729. Der mangler indberetninger fra fire år i 1720'erne, og fra de tre år 1719, 1717 og1715 findes heller ingen indberetninger, men ellers er det på grundlag dels af fulde tabeller og dels af bevarede bilag fra præster og provster muligt at følge udviklingen i de fleste herreder tilbage til 1709. Takket være listerne fra Århus stift og bevarede lister fra Viborg stift er det også muligt at danne sig et ret sikkert indtryk af situationen i de manglende år, og derefter kan der gives følgende billede af udviklingen fra 1769 tilbage til 1709 i stiftets hoveddele: de egentlige Vendsyssel-herreder, Hanherrederne (Halvrimmen), Thys fire herreder og Mors (tabel K 7, a–e). Angivet med afrundede tal berettiger materialet til den antagelse, at folketallet, når det skal ende ved angivelser fra 1769, begyndte i 1709 med 27.750 i Vendsyssel, 5.150 i Hanherrederne, 11.600 i Thy og 5.300 på Mors, i alt 49.800 i Ålborg stift nord for Limfjorden. Hvis vandringer ikke havde fundet sted inden for dette tidsrum, kan udviklingen have taget sig således ud, idet det formentlige folketal i 1660 beregnet på grundlag af mandtallet gengives til sammenligning:

1660-mandtals	Vendsyssel	Hanherreder	Thy	Mors	I alt
beregn.	30.000		13.650	5.150	48.800
1709	27.750	5.150	11.600	5.300	49.800
1719	30.950	5.500	12.700	5.600	54.750
1729	33.500	5.750	13.300	5.700	58.250
1739	36.200	6.350	14.000	5.800	62.350
1749	37.800	6.850	14.300	5.850	64.800
1759	41.500	7.550	15.000	5.800	69.850
1769	44.600	8.150	16.200	6.100	75.050

Der skulle efter den udvikling, der har fundet sted nord for Limfjorden fra 1709 til 1769 på det nærmeste være etableret forbindelse mellem det efter 1660-mandtallet sandsynlige folketal på 48–49.000 og et folketal på ca. 75.000 i 1769, idet fødselsoverskuddet i årene 1710–69 har andraget godt 25.000. Tallene viser, at i hvert fald Thy har afgivet mennesker til andre dele af landet, og det vides da eksempelvis også, at der umiddelbart efter krigsafslutningen 1660 kom »nogle mennesker af Thy og Vendsyssel« og slog sig ned i ødesogne i Vejles vesteregn. Også Mors har været med til at befolke Sydjyllands øde egne på ny. Det mærkes på øen som en stærk nedgang i fødslernes tal fra 1650'erne til 1660'erne, og det mærkes som et formeligt fødselsunderskud i årtierne efter 1660. I en indberetning fra 1690 (D. H. Wulff: Ålborg Stifts Historie i slutningen af det 17. århun-

drede, Ålborg 1887 side 218 ff.) hedder det også, at i Øster Assels ligger 9 gårde øde og aldeles udyrket i fra 11 til 29 år, og i Vester Assels er 9 gårde øde og udyrket i fra 8 til 30 år. Gårdene er alle overgået i ødestedernes række efter 1660. Kirkebøgerne i Vester og Øster Assels, Dragstrup, Skallerup, Hvidberg og Redsted havde – efter fradrag af dødfødte – i perioden 1660–1709 kun 1.196 levendefødte børn, men 1.235 begravede voksne personer og levendefødte børn. Det giver et underskud på 39 – eller 2–3 % af de seks sognes folketal i 1801. Også til Mors kan der imidlertid have fundet en tilbageflytning sted, men se bort fra den mulighed, at folketallet 1660 er ansat for lavt, kan man naturligvis heller ikke.

Thy kan i hvert fald have afgivet et par tusind mennesker fra 1660, til stavnsbåndet blev indført.

I det nuværende Hjørring amt har der gennemgående været fødselsoverskud også i de kritiske år mellem 1660 og 1690.

Sammenlignes – som i Århus stift – det fra 1769 tilbageregnede folketal uden hensyn til vandringer med det faktiske folketal i 1801, bliver resultatet følgende folketal i 1729 i procent af folketallet i 1801:

Vendsyssel	68	Stjernholm–Åkjær	64
Hanherreder	66	Skanderborg–Silkeborg	67
Thy	74	Dronningborg–Kalø	79
Mors	75	Havreballegård	86
I alt	69	I alt	74

Der er altså inden for tidsrummet 1729–1800 kommet en større del af befolkningen i 1801 til som fødselsoverskud i Vendsyssel (100 ÷ 68) end i Århus stift (100 ÷ 74), men udviklingen i den sydlige del af Århus stift har dog været stærkere end i landet nord for Limfjorden som helhed. Som det ses af tallene har fremgangslinien 1729–1800 i Vendsyssel og Hanherrederne ligget på linie med udviklingen i Skanderborg-Silkeborg-området, idet 32–34 % af befolkningen i 1801 er kommet til som fødselsoverskud i denne periode i Halvrimmen og landet øst derfor mod 33 % i den midterste del af Århus stift. Udviklingen i Thy og på Mors har med en forøgelse på 25–26 % af folketallet i 1801 været gunstigere end i Dronningborg-Kalø-området, men ringere end i den midterste og sydlige del af Århus stift.

Et særligt forhold gør sig som allerede berørt under omtalen af Århus stift gældende for købstædernes vedkommende. De fleste af dem har langt flere år med fødselsunderskud end de omliggende og navnlig de fjernereliggende landsogne, men oftest fortoner forskellen sig i det overskud, som

præsteres af et områdes (amts eller landsdels) landsogne. I Havreballegårds amt var påvirkningen fra Århus dog særdeles mærkbar, og for Ålborgs vedkommende bliver købstaden dominerende i det lille indberetningsområde syd for Limfjorden, som hører til Ålborg stift og ikke som resten af det gamle Ålborghus amt til Viborg stift. I Ålborg med annekssognene Nr. og Sdr. Tranders var der på det nærmeste balance mellem fødsler og dødsfald i årene 1660–1709. I hvert fald er der i Budolfi kirkebog fra 1661 til 1709 indført lige ved 4.100 døbte børn, mens der er indført 4.154 begravede personer. Først fra 1689 er det muligt at udskille de dødfødte med sikkerhed, og for resten af perioden bliver der da 69 dødfødte at trække fra de begravedes tal, så de egentlig dødes tal for den samlede periode fra 1661 til 1709 i hvert fald kommer ned på 4.075. Det er muligt, at der er adskillige dødfødte med i årene 1661–88, men da mange begravede småbørn blot omtales som et »lidet barn« uden angivelse af alder eller navn, er det ikke muligt med sikkerhed at udskille de udøbte. Der er overvejende sandsynlighed for, at der i 1660–1709 har været overskud såvel i Ålborg som i landsognene. Fra 1710 til 1769 viser indberetningerne, at der i Ålborg med annekser døbtes ca. 7.800 børn, mens der inklusive formentlig ca. 550 dødfødte begravedes ca. 9.900. Der har altså i denne periode været et fødselsunderskud på 1.500–1.600 personer, som skal fradrages overskuddet nord for Limfjorden, hvis man vil kende det samlede fødselsoverskud i Ålborg stift i perioden 1710–1769. Resultatet bliver et samlet fødselsoverskud på 23–24.000 personer, og når det samlede folketal i Ålborg stift er ansat til omkring 53.000 i 1660 og til 81.000 i 1769, har der kun skulle bruges et fødselsoverskud på 4–5.000 for at skaffe dækning inden for perioden 1660–1709.

Mors synes ikke at have kunnet hjælpe til her, men de fleste sogne i Vendsyssel har haft ganske pæne fødselsoverskud at dømme efter de bevarede kirkebøger. De ret velførte kirkebøger fra Åsted, Ingstrup og Hjermeslev har 1660–1709 tilsammen 1.755 døbte børn og 1.571 begravede personer, hvoriblandt dødfødte, der ikke ved optælling lader sig udskille, men hvis tal formentlig må sættes til henved 80, så det reelle overskud var 260–270. Da de tre sogne i 1801 havde 1.429 beboere eller knap 2 % af det samlede indbyggertal i Vendsyssel og Halvrimmen, kunne disse tal tyde på, at denne hovedpart af Ålborg stift har haft et fødselsoverskud på ca. 10.000 i 1660–1709 – et rimeligt tal sammenlignet med den senere udvikling i området. I så fald står over for et folketal på ca. 50.000 i 1660 nord for Limfjorden muligheden af, at fødselsoverskuddet 1709–69 og folketallet i 1769 berettiger til den antagelse, at der ikke behøvede at have

været mere end 40.000 mennesker i dette område i 1660. Ålborg stift nord for Limfjorden kan da have afgivet ca. 10.000 mennesker til det øvrige land. Heraf er muligvis et sted mellem tusind og to tusind gået til dækning af befolkningsforøgelse og fødselsunderskud i Ålborg købstad, men 8–9.000 er vandret til andre dele af kongeriget og straks efter 1660 navnlig til det sydlige Jylland.

I Viborg stift synes i 1660 at have levet 46.000 mennesker, når Læsø medregnes. I 1769–87 var beboernes tal 60.000 og i 1801 ca. 64.000. Stiftet behøver kun 1660–1769 at have præsteret et fødselsoverskud på ca. 14.000 for at have kunnet sørge for sig selv i befolkningsmæssig henseende. Det behøver ikke som andre områder at have præsteret mindst en fordobling af indbyggertallet. Det har kunnet nøjes med en fremgang på 30–31 %. Efter alle hidtil gjorte erfaringer skulle dette have været en let sag. Kun Thy og Mors har ikke kunnet være med her, men forholdene i Salling minder meget om dem på Mors, og store vandringer synes at have fundet sted bort fra Skivehus og Halds amter i årtierne efter 1660. De bevarede fødsels- og dødslister giver for hele stiftet under ét (bilag K, 6) det indtryk, at der (med 5 % dødfødte på begravelseslisterne alene) i 1719 kun behøver at have været ca. 43.500 beboere. Udviklingen kunne da have formet sig således:

1719	43.500	beboere
1729	46.500	–
1739	50.000	–
1749	53.300	–
1759	56.700	–
1769	60.000	–

Alene i løbet af dette halve århundrede har Viborg stift præsteret et overskud på ca. 16.500, så stiftet til andre egne af landet afgav 2.500 udover hele det eventuelle fødselsoverskud i årene 1660–1719. Fødselsoverskuddet i den årrække før 1769, som indberetningerne om fødsler og dødsfald dækker, lå på 27,5 % af folketallet i 1769. I Ålborg stift var den tilsvarende procent (nord for Limfjorden) 27,1 og i Århus stift 20,0. Enkelte bevarede tal tilbage til 1689 tyder ikke på noget overordentlig ugunstigt forhold mellem fødsler og dødsfald for stiftet som helhed, men udviklingen i Halds og Skivehus amter har afgjort været mindre gunstig end i stiftets østlige amter. Bortvandringen må have været meget stor, og muligvis har først stavnsbåndet bragt en ændring i dette forhold. Desværre er det for en stor del kun samlede stiftstal, der viser udviklingen i Viborg

stift, men for årene 1730–35 viser herredstal følgende forhold mellem stillingen i Skivehus-Hald amter på den ene og Ålborghus-Mariager amter på den anden side:

	Fødte	Døde	Overskud	5,5 % dødfødte	Egt. overskud
Skivehus og Hald amter	4.475	3.750	725	210	935
Ålborghus og Mariager amter ...	4.859	3.457	1.402	200	1.602
Viborg stift i alt	9.334	7.207	2.127	410	2.537

I årene 1687, 1693, 1709, 1710, 1721 og 1728 under ét var de tilsvarende tal:

	Fødte	Begravede	Overskud	5,5 % dødfødte	Egt. overskud
Skivehus–Hald ..... ca.	4.100	4.020	80	220	300
Ålborghus–Mariager ..... ca.	4.760	4.680	80	258	338
Viborg stift i alt ..... ca.	8.860	8.700	160	478	638

Man kan ikke drage vidtgående slutninger ud fra disse tal, især fordi peståret 1710 indgår i den tidlige gruppe med en vistnok helt uforholdsmæssig stor vægt. Alt i alt er der dog tegn til, at situationen netop inden for tidsrummet 1687–1729 har vendt sig til fordel for den vestlige del af stiftet – fra et rigtig dårligt til et noget bedre forhold mellem fødsels- og dødstal.

Hovedstaden og det øvrige land

København danner et særligt kapitel i Danmarks befolkningsudvikling. Alt tyder på, at hovedstaden umiddelbart efter Karl Gustav-krigenes afslutning har haft ca. 25.000 indbyggere, idet J. A. Fridericias fremstilling (Historisk Tidsskrift VI, 2, 219 ff) af 1660-mandtallets udsagn virker særdeles overbevisende og langt mere troværdig end beregninger foretaget ved hjælp af fødselstal fra den pågældende periode. I det hele taget kan der ikke tillægges sådanne beregninger på grundlag af fødselstal f. eks. i en tiårig periode og af en eftertids fødselsprocenter nogen afgørende betydning. Fødselsprocenten må have svinget efter en helt anden skala i 1500-, 1600- og 1700-tallet, da dødbringende epidemier så at sige hørte til dagens orden, end i tiden omkring år 1800, som navnlig Rubin har benyttet som udgangspunkt for sine i øvrigt særdeles betydningsfulde undersøgelser. Efter Rubins beregningsmetode skulle Københavns indbyggertal have svinget omtrent således:

Omkring 1665	29.000	indbyggere
– 1675	30.000	–
– 1685	42.000	–
– 1695	60.000	–
– 1705	62.000	–
– 1710	66.000	–
– 1712	44.000	–
– 1720	76.000	–

Det sidste tal er nogenlunde forståeligt, når man husker, at Rubin har set det på baggrund af en fejlregning i Tabelkommissionen først i 1830'erne, da man på grundlag af en falsk formodning om, at *ingen* soldater var talt i 1769, kom til det resultat, at København i 1769 havde haft 92.000 indbyggere. Der har imidlertid næppe været over 83.000 indbyggere i København i 1769, og det vil sige, at hvis Rubins tal for tiden op mod Københavns brand i 1728 – altså de 76.000 – holdt stik, ville hele fremgangen i årene 1730–69 kun have andraget 6–7.000, mens der 1712–(senest)28 skulle have været en fremgang på 32.000.

Rubin har helt forkastet et holdepunkt for bedømmelse af Københavns

indbyggertal i 1728 – tællingen efter branden – til fordel for sin egen beregningsmetode uden for alvor at forestille sig, at fødselsprocenten måtte være en ganske anden i 1660–1730 end i tiden omkring 1800. Tællingen i 1728 havde givet til resultat, at der levede 54.362 personer i hovedstaden, men Rubin og andre er gået ud fra, at mange havde forladt hovedstaden på grund af bolignød. Det er dog de mennesker, der levede i byen på brandens tidspunkt, der er optegnet, og for en gangs skyld havde man grund til at nære mere håb end frygt i forbindelse med en tælling. Det, det efter branden gjaldt om, var at skaffe alle tag over hovedet i nye huse, og derfor havde befolkningen ingen grund til at skjule, hvor mange der faktisk boede i byen. Der har i hvert fald næppe været mere end et par tusind ud over de talte – iberegnet hærens og flådens mandskab, der med familier og tyende blev optalt til 14.289 eller 26–27 % af den samlede befolkning (Københavns Brandforsikring: Kjøbenhavns Huse og Indvaanere efter Branden 1728 – København 1906).

Med ca. 54.400 indbyggere og et fødselstal på 2.353 i 1728 har Københavns fødselsprocent i brandåret ligget på 4,3 og med 2.494 døde har dødelighedsprocenten været 4,6. Disse tal kan ikke anses for urimeligt høje. Rubin er derimod kommet meget let om ved den kendsgerning, at fødselstallet i hele tiåret 1712–21 lå højere end i tiåret 1701–10. Eksempelvis døbtes der i tiåret før pesten godt 12.700 ægte børn i Frue, Nicolaj, Trinitatis og Holmens sogne, men i tiåret efter pesten godt 15.300. Efter Rubins beregningmåde skulle der i stedet for en reduktion af hovedstadens indbyggertal i 1711 med ca. 22.000 mennesker, være sket en fremgang, der forudsætter indvandring af ca. 30.000 mennesker fra provins og udland i løbet af meget få år – eller faktisk med års varsel. Om stor indvandring og en ny generations overtagelse af hovedstadens erhvervsmæssige muligheder vidner da også en række forhold. De indgåede ægteskabets antal steg med et ryk fra normalt ca. 750 om året til 1.336 i 1712. At der var blevet forholdsvis få af de gamle ægteskaber tilbage viser den omstændighed, at der normalt fødtes 3–4 børn pr. nystiftet ægteskab i hovedstaden. Gamle, i 1711 ved døden opløste ægteskaber kunne ikke mere hjælpe til med fødsler, og antallet af nyfødte børn pr. indgået ægteskab faldt derfor meget betydeligt straks efter pesten for dog at stige ret hurtigt igen. Til det stigende antal ægteskaber svarer en indvandring, der i så høj grad kommer fra udlandet, at der klages over, at det fortrinsvis er den tyske menighed, der tager til. I øvrigt oplyser Rubin, at antallet af mestre, svende og drenge i København gik tilbage fra 3.750 i 1710 til 2.270 i 1712, men at det allerede i 1715 var oppe på 3.936. Og det var fortrinsvis antallet af unge, der

steg. Af svende var der i 1712 tilbage efter pesten 713, men i 1715 var der allerede 1.476. Det var en fordobling. Inden for den samme tre års periode steg antallet af drenge fra 345 til 1.064. Her er tale om en tredobling. Mens der før pesten havde været 2.057 mestre med 1.693 svende og drenge, var der i 1715 kun 1.405 mestre, men 2.531 svende og drenge. Der var rykket ungdom ind i København, og dette forklarer de mange nye ægteskaber og det stigende antal fødsler. Der var sket en reduktion af de uproduktive aldersklasser til fordel for de overlevende blandt hovedstadens egne unge og unge fra ind- og udland, som var parat til at tage chancen i den sundhedsfarlige, men chancebringende hovedstad. Under disse forhold må man selvsagt regne med en langt større fødselsprocent end under normale forhold omkring hundrede år senere.

Set på denne baggrund er det rimeligt at forestille sig, at København op mod 1711 havde et lille halvt hundrede tusinde indbyggere, og at dette antal i peståret reduceredes til ca. 28.000, hvorefter ungdom vandrede til, giftede sig og fødte børn, mens dødsfaldenes tal for en tid var reduceret, fordi døden havde »taget på forskud« først og fremmest blandt de gamle og de alleryngste årgange. Derfor blev der en tid, som noget ellers næsten uhørt før 1800, fødselsoverskud at notere i monarkiets hovedstad.

Fra 1660 til 1710 må København have fordoblet sit indbyggertal. Det er hovedsagelig sket i kraft af indvandring fra provinsen, det øvrige monarkis lande og udlandet. Har der været et fødselsoverskud, har det i hvert fald været yderst ringe, men det er i øvrigt vanskeligt at trænge til bunds i, fordi de indvandrede udgjorde en stor del af de døde.

Efter reduktionen i 1711 har hovedstaden tilsyneladende op til 1728 præsteret et fødselsoverskud på 7–9.000, men der har ud over de ca. 35.000, man på den måde er kommet op på, skullet bruges 19–20.000, for at indbyggertallet i 1728 har kunnet nå 54–55.000.

I tiden fra 1728 til 1769 har behovet været 27–28.000, hvis der var 82.000 indbyggere ved den første, ufuldstændige folketælling. Men sagen var ikke klaret med, at *fremgangen* i folketal blev hentet udefra. Der synes i denne periode at have været et *fødselsunderskud* på ca. 18.000 i København, så behovet for indvandring har været 45–46.000. Efter disse tal at dømme har København haft brug for følgende indvandring fra provins og udland:

1660–1710	ca. 25.000	eller 500	om året i gennemsnit
1712–28	- 20.000	– 1.180	- – - –
1729–69	- 45.000	– 1.250	- – - –
1660–1769	ca. 90.000	eller 825	om året i gennemsnit

At der er begyndt en stor fremgangsperiode efter branden med det vældige behov for håndværkere til genopbygning og til opførelse af f. eks. det første Christiansborg må anses for givet, men i øvrigt beror disse tal selvsagt i væsentlig grad på et skøn. Man må erindre, at der til alle tider befandt sig mennesker midlertidigt i hovedstaden, og at en ikke uvæsentlig del af disse opholdt sig i byen på tællingstidspunktet i 1769 – Studenter, soldater, tjenestepiger o. s. v. kom kun til at indvirke på kirkebøgernes tal, hvis de døde i hovedstaden og derfor var med til at tegne billedet af udviklingen i hovedstaden mere ugunstigt, end det faktisk var.

Hvor mange udlændinge der kom til hovedstaden og blev der vides ikke. Den holstenske og tyskprægede embedsstand tæller vel ikke stort, af reformerte og jøder var der nogle hundrede, men af soldater fra provinsen, Norge, hertugdømmerne og det virkelige udland tusinder. Af de 3.687 borgerskaber, der løstes i 1706–25 alene, blev 1.421 løst af mænd, som var født i Skåne, hertugdømmerne, Norge eller udlandet, 796 af jyder og resten af sjællændere og andre øboer – bortset fra dem, der løstes af kun 739 københavnere. Her udgjorde de indfødte københavnere altså kun 20 %. Noget klart billede af, hvor stor en del af Københavns befolkning, der virkelig er kommet fra udlandet, foreligger ikke, og endnu mindre klart er det, i hvor høj grad der kom udlændinge til København via provinsens købstæder. Muligvis kan man nogenlunde udfinde, hvilket behov Danmark har haft.

Udviklingen i 1660–1769 i kongeriget uden for København kan i omtrentlige tal anskueliggøres gennem en opstilling, der viser (1) Folketallet i 1660, beregnet ved hjælp af hovedskatmandtallet og opgivelser fra 1672 om købstædernes beboertal, (2) Et beregnet fødselsoverskud for hele perioden 1660–1769 i de forskellige dele af kongeriget med enklaver, (3) Det af folketal i 1660 og de mellemliggende års fødselsoverskud muliggjorte beboertal i det pågældende område i 1769, (4) Det optalte antal beboere i 1769 og (5) Det overskud, det pågældende område har kunnet undvære – navnlig til København. Det skal desuden erindres, at forholdet mellem antal af mænd og kvinder tyder på et folketal i 1769 ikke på 785.000, men på henved 730.000 i provinsen og op mod 83.000 i København i alt ca. 810.000. De manglende ca. 12.000 i provinsen er ikke placeret under stifterne, men ca. halvdelen kunne dog på samme grundlag som de 13.000 i København være placeret stiftsvis i provinsens købstæder omtrent således:

Sjælland	1.600
Bornholm	660
Fyns stift	1.050
Århus stift	840
Ribe stift	850
Viborg stift	500
Ålborg stift	500
I alt	6.000

I nedenstående oversigt er disse tal ikke medregnet under de enkelte stifters indbyggertal i 1769. Sammen med yderligere ca. 7.000 er de posteret særskilt som utalte i provinsen.

Derefter kan en skematisk opstilling fortælle følgende om udviklingen 1660–1769:

	Folketal 1660	Fødsels-overskud 1660–1769	Muligt folketal 1769	Folketællingen 1769	Kunne undvære
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
Sjælland–Møn	120.000	104.000	224.000	200.000	24.000
Lolland–Falster	24.000	19.000	43.000	43.000	–
Fyn–Langeland	48.000	47.000	95.000	101.000	÷ 6.000
Århus stift	55.000	60.000	115.000	115.000	–
Ribe stift	48.000	80.000 ?	128.000	99.000	29.000 ?
Viborg stift	44.000	30.000	74.000	61.000	13.000
Ålborg stift	54.000	35.000	89.000	81.000	8.000
I alt	393.000	375.000	768.000	700.000	68.000
Utalt i 1769	–	–	–	13.000	÷ 13.000 ?
Bornholm	10.000 ?	7.000 ?	17.000	17.000	–
Hele provinsen	403.000	382.000	785.000	730.000	55.000
København	25.000	÷ 31.000	÷ 6.000	70.000	÷ 88.000
– utalt i 1769	–	–	–	12.000	
Hele kongeriget	428.000	351.000	779.000	812.000	÷ 33.000

Der er her tre fejlkilder i første række: 1. kan folketallet i 1660 være beregnet for lavt, 2. kan fødselsoverskuddet 1660–1769 være galt beregnet både i provinsen og i København, 3. er der ikke taget hensyn til en eventuel overskudsindvandring fra monarkiets øvrige dele og fra udlandet og 4. kan folketallet i 1769 være skønnet for højt.

Selv om ikke så ganske få danske drog til udlandet bl. a. for at unddrage sig stavnsbåndet, må det anses for sandsynligt, at der fra monarkiets øvrige lande og udlandet er kommet væsentlig flere til København og købstæderne, end der var bønderkarle, som »drog af landet«, hvis udtrykket forstås som en virkelig udvandring. Det er muligt, at folketallet i 1660 er ansat noget for lavt, og det kan ikke udelukkes, at fødselsoverskuddet har væ-

ret lidt større end her ansat. Fordeles de manglende 33.000 personer på disse tre fejlmuligheder, har udviklingen formet sig således:

	Provinsen	København	I alt
Folketal 1660	ca. 410.000	25.000	435.000
Fødselsoverskud	390.000	÷ 25.000	365.000
Muligt folketal 1769	800.000	0	800.000
Nettoindvandring fra monarki og udland		+ 10.000	10.000
Indre vandringer ..	÷ 70.000	+ 70.000	
Folketal 1769	730.000	80.000	810.000

Der vil næppe være en afvigelse til nogen af siderne på over 5 % fra et samlet folketal på 435.000 i 1660 og et samlet fødselsoverskud på 365.000 i 1660–1769.

Konklusionen bliver da, at Johan Grundtvig i hovedsagen har haft ret, da han i 1877 i Meddelelser fra Rentekammerarchivet på grundlag af 1660-mandtallet hævdede, at Danmark ved Karl Gustav-krigenes afslutning kun havde haft 458.000 indbyggere. Når han sandsynligvis har ramt noget for højt, skyldes det øjensynligt manglende kendskab til den skæbne, der overgik Sydjylland i 1659, da allierede hjælpetropper førte hungersnød og dødbringende sygdomme over en i forvejen medtaget befolkning.

Situationen omkring 1660

Befolkningsfordelingen var i 1660 en væsentlig anden end i 1769. Udtrykt i procent af den samlede befolkning var den omtrent følgende:

	1660		1769	
Staden København	5,9		10,3	
Sjællands stift	30,4	36,6	26,8	32,2
Lolland-Falster	6,2		5,4	
Fyn-Langeland	11,3		12,7	
Ribe stift	10,0	24,0	12,5	27,3
Århus stift	14,0		14,8	
Viborg stift	10,5	22,2	7,5	17,6
Ålborg stift	11,7		10,1	
I alt	100,0		100,0	

Der er grund til at tro, at landsdelene vest for Storebælt i 1769 har opretholdt den andel af kongerigets samlede indbyggertal, de havde ved fredsslutningen i 1660, men at Nørrejylland med et større fødselsoverskud også har kunnet bidrage til udviklingen både i hertugdømmet Slesvig og i områderne øst for Storebælt, herunder direkte og indirekte til Københavns opretholdelse og vækst. De to nordjyske stifter Viborg og Ålborg har imidlertid sammen med Lundenæs-Bøvling amter afgørende bidraget til genopbygningen af en rimelig befolkningsandel i Riberhus og navnlig Koldinghus amter i den sydlige del af Ribe stift og i nogen grad også til en forbedret stilling for Århus stift, hvis nordlige del ligeledes må have bidraget til udviklingen af stiftets sydlige amter.

Den nævnte fordeling i 1660 var imidlertid væsensforskellig fra fordelingen blot få år i forvejen. De store epidemier over Sjælland i årene 1652–57 og over Syd- og Sønderjylland i 1659 vendte op og ned på mangt og meget, men på vidt forskellig måde i de to landsdele.

Egentlig var det tanken, at hovedstaden og købstædernes forhold kun skulle tangeres i denne fremstilling af befolkningsudviklingen. Det er landbefolkningens forhold, der først og fremmest har interesseret, fordi land-

befolkningen udgjorde omkring fire femtedele af kongerigets befolkning i et væsentligt tidsrum af Danmarks historie, og fordi det forekom uoverkommeligt at gå til bunds i de fra landdistrikternes helt afvigende forhold i byerne.

Men det bliver nødvendigt at kaste et blik på det danske udgangspunkt for 1650'ernes sjællandske epidemi – København, hvor antallet af fødsler og dødsfald i halvtredsernes første halvdel kan opgøres således (Vor Frue sogns kirkebog):

	Fødte	Døde	Overskud
1650	993	1.146	÷ 153
1651	965	1.169	÷ 204
1652	1.003	2.559	÷ 1.556
1653	706	2.110	÷ 1.404
1654	764	8.551	÷ 7.787
I alt	4.431	15.535	÷ 11.104

Kirkebogen stopper for en længere periode, inden 1654 er gået til ende, og dette års sluttal på dødsfald er hentet andetsteds (Manza: Folkesygdommenes Historie side 402). Om de følgende års dødelighed giver Holmens kirkebog et fingerpeg. Her indtraf i 1650–54 i alt 1.089 fødsler og 5.060 dødsfald, og altså et underskud på 3.971 eller 35 procent af Københavns underskud i de fem første år af 1650'erne. I årene 1655–59 androg underskuddet i Holmens sogn 2.197, og drejer det sig her om den samme procent af hovedstadens samlede underskud, som først i halvtredserne, er der indtruffet ca. 6.100 flere dødsfald end fødsler i denne sidste del af tiåret foruden et underskud på noget over 600 i året 1660. Lægges disse underskud sammen, skulle København i 1650–60 have haft et fødselsunderskud på omkring 17.800. Der knytter sig naturligvis væsentlige fejlmuligheder til en sådan beregning. Sættes fødsler og dødsfald hver for sig i relation til hinanden i stedet for fødselsunderskuddet i de to perioder, mindskes underskuddet med nogle hundrede, men det synes for hele perioden alligevel at have ligget på 17–18.000.

Man får dog ikke det rigtige indbyggertal i 1649 ved at lægge dette underskud til det af Fridericia beregnede folketal i 1660. I så fald skulle folketallet i København ved begyndelsen af 1650 have ligget på 40–42.000, men mange af tiårets døde må antages at være kommet til hovedstaden efter 1650 dels fra kongeriget, dels fra Norge og hertugdømmerne og dels i ikke helt ringe omfang fra udlandet. Det er ikke uden rimelighed at antage, at 1650'ernes epidemier har kostet hovedstaden op mod 40 procent af den befolkning, der ved begyndelsen af tiåret boede i den eller i tiårets

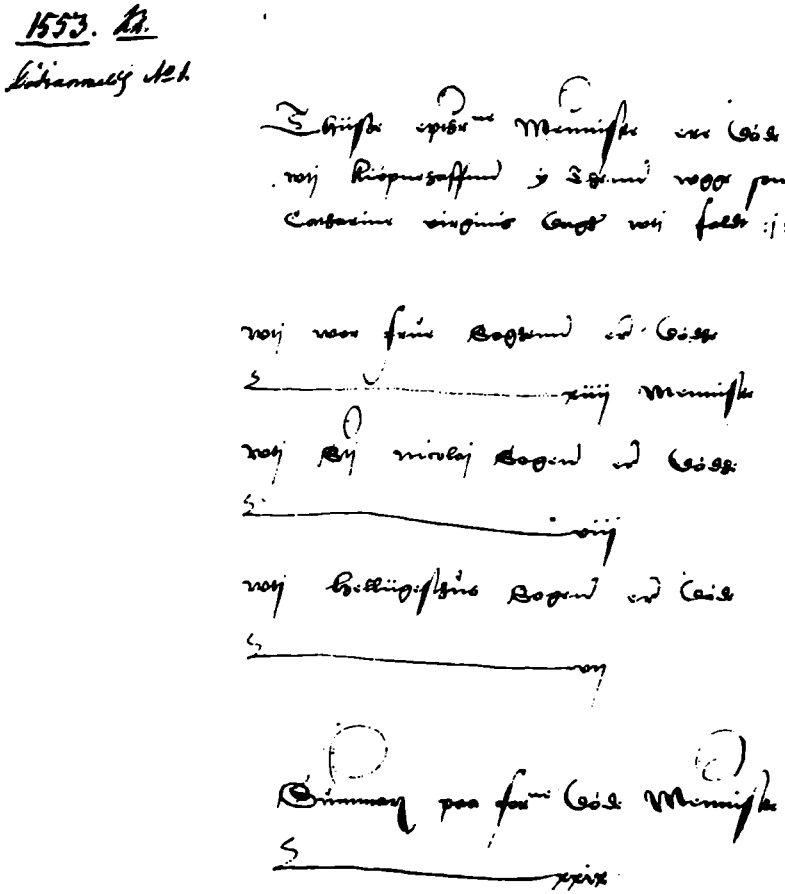

Nogle få københavnske lister fra efteråret 1553, opbevaret i Rigsarkivet, viser, at der allerede da blev ført statistik ugevis over antallet af dødsfald – i hvert fald i en kritisk periode. Derimod angives antallet af fødsler ikke.

løb flyttede dertil; men tilflytterne fra udlandet som døde her kan ikke regnes for dansk folketab. Rigets eget tab i hovedstaden i løbet af 1650'erne var dog næppe under 10.000. Det har snarest ligget højere.

Her skal i øvrigt først udviklingen på Sjælland gennemgås med henblik på en analyse af befolkningstilbagegangen. Efter Johan Grundtvigs anskuelse havde den været så stor, at der for hele landet ville være tale om en tilbagegang på 100.000 – altså fra henved 560.000 til knap 460.000. Hans samtid satte spørgsmålstegn ved dette tal, og det viser sig da også,

at epidemien i 1652–57 var et forholdsvis isoleret sjællandsk fænomen, men til gengæld mødte Syd- og Sønderjylland katastrofen i Karl Gustav krigenes tredie år som en direkte følge af krigsbegivenhederne.

For at danne sig et billede af en epidemis hærgen i et lille sognesamfund, skal i første omgang gennemgås, hvad der hændte i Borre sogn på Møn og Hjørlunde sogn i Nordsjælland mellem 1645 og 1660.

Klarest er det billede, man får af udviklingen i Borre, hvor det bevarede 1645-mandtal kan danne udgangspunktet, og hvor præsten kort efter begyndte at føre en kirkebog med aldersangivelse for alle begravede personer.

Efter 1645-mandtallet havde Borre 630 beboere, hvoraf 177 var i alderen 0–9 og 151 i alderen 10–19 år. Det var tilsammen 52,5 procent af sognets beboere. Vil man rekonstruere befolkningens sammensætning ved hjælp af aldersangivelser af sognets begravede i det følgende århundrede, kan man ikke komme længere tilbage end til 1650, men man kommer da til det resultat, at der er begravet i alt 617 aldersangivne personer, som har levet i 1650, og af dem hørte de 176 til gruppen af 0–9 årige, mens der kun var 107 i alderen 10–19 år. Dette kan vel forklares dels med bortvandring fra Møn af de tilsyneladende så overflødigt mange unge, og dels med krigsbegivenhederne under Karl Gustav krigene, da det må antages, at en del unge netop af de 10–19 åriges (i 1657 altså 17–26 åriges) gruppe er blevet inddraget i krigsbegivenhederne – hvorefter de helt er forsvundet. Desværre findes i 1645-mandtallet kun enkelte aldersangivelser for personer over 20 år i Borre, nemlig de ugifte, men tilbagetællingen giver en aldersfordeling, der straks skal omsættes til en promilleberegning og sammenstilles med en tilsvarende beregning for Hjørlunde i Nordsjælland. Aldersfordelingen af 1000 personer i hvert af de to områder i 1650 ville da være:

	Borre	Hjørlunde
0– 9	285	246
10–19	173	176
20–29	167	183
30–39	128	162
40–49	91	97
50–59	73	49
60–69	43	44
ov. 70	40	43
I alt	1000	1000

Der var relativt mange børn og få i de virkelig produktive aldersgrupper i Borre.

Af denne »befolkning« krævede døden i løbet af årene 1650–59 de 400 i Borre og 424 i Hjørlunde, så der var henholdsvis 600 og 576 tilbage – 10 år ældre – i begyndelsen af 1660. De i tiårets løb afdøde fordelte sig på aldersgrupperne således i procent af udgangstallet:

Alder 1650	Borre	Hjørlunde	Alder nytår 1660
0– 9	48	56	10–19
10–19	37	38	20–29
20–29	26	28	30–39
30–39	22	25	40–49
40–49	41	40	50–59
50–59	47	45	60–69
60–69	62	70	70–79
ov. 70	70	83	ov. 80

Af de hertil svarende 361 og 320 fødte døde, inden nytåret 1660 var nået, henholdsvis 46 og 30 procent. Bortset fra den lave dødelighed blandt de alleryngste i Hjørlunde er tallene forbavsende ens. Efter epidemierne har den faktiske befolkningssammensætning i de to sogne – sammenlignet med tallene fra 1650 – været følgende:

Aldersgruppe	Aldersfordelingen 1650			Aldersfordelingen 1660			1660 gruppen i % af 1650
	Borre	Hjørlunde	I alt	Borre	Hjørlunde	I alt	
0– 9	176	102	278	100	93	193	70
10–19	107	74	181	85	45	130	72
20–29	103	76	179	64	46	110	61
30–39	79	67	146	70	55	125	92
40–49	56	40	96	57	50	107	112
50–59	45	20	65	29	24	53	82
ov. 60	51	36	87	25	19	44	51
I alt	617	415	1032	430	332	762	73–74

Tallene skal læses sådan, at det samlede antal personer i tiårets løb er reduceret med 270 fra 1032 til 762, eller med andre ord med 26–27 procent til 73–74 procent i 1660 af det antal, der var i 1650. De enkelte aldersgrupper à 10 år er i årenes løb rykket op i næste gruppe, så f. eks. de 278 0–9 årige fra 1650 er reduceret til 130 i aldersgruppen 10–19 år i 1660.

Til gengæld er der af periodens fødte minus de deraf døde kommet en ny 0–9-års gruppe, der tæller 193 personer mod de 278 i 1650. Antallet af personer i 0–9-årsalderen i Borre og Hjørlunde er altså reduceret med 30 procent til 70. Værst er reduktionen gået ud over personer over 60 år. Af dem er der ikke mere 87, men kun 44 eller for hver 100 i 1650 kun 51

i 1660. De 20–29-åriges antal er reduceret med 39 til 61, men i de 40–49-åriges gruppe er antallet forøget til 112 procent, altså med omkring en ottendedel – fordi denne gruppe var så lidet talstærk i 1650, mens der da var mange 30–39-årige. Bedst har aldersgrupperne, der i 1660 lå mellem 30 og 59 år, klaret sig, mens det er gået stærkt ud over de 0–29-årige og især bemærkelsesværdigt stærkt over de 20–29-årige. Når den normale afgang tages i betragtning, er det ganske klart, at der ville blive brug for alle de unge kræfter, der er tilbage i 1660. En senere betydelig mangel på mænd og kvinder til at besætte gårdene i den generation, der skulle afløse de 30–59-årige måtte forudses.

Sammenlignet med hele den danske landbefolknings procentvise fordeling i 1801 tog fordelingen i Borre og Hjørlunde under ét i 1650 og 1660 sig således ud:

	Hjørlunde og Borre		Hele Danmark	Sjælland
	1650	1660	1801	1801
0– 9	27	25	24	25
10–19	18	17	18	18
20–29	18	14	15	16
30–39	14	18	13	12
40–49	9	14	11	11
50–59	6	7	9	9
ov. 60	8	5	10	9
I alt	100	100	100	100

Procenttal tilslører det forhold, at der har fundet en betydelig nedgang af folketallet sted i tiåret 1650–60, men viser, at der både i 1650 og 1660 har været forholdsvis flere børn end i 1801 og forholdsvis langt færre over 50 år, men de viser først og fremmest en væsensforskellig befolkningsstruktur gennem de meget store spring nedad fra aldersgruppen af 30–39-årige i 1650 (40–49-årige i 1660) til 40–49-årige i 1650 (50–59-årige i 1660). Mens springet mellem hver af disse aldersgrupper i 1801 kun var på 2 procent af den samlede folkemængde, var springet 5 ned i 1650 og 7 ned i 1660. Disse tal tyder på en stigning i antallet af personer, der er født efter ca. 1610. Man står da her i 1650 overfor et vidnesbyrd om de store epidemier, der hærgede Europa (og Danmark) først i 1600-tallet – i 1601–03. De har dels reduceret fødslernes tal og dels hærget stærkt blandt de personer, der allerede var født i 1600-tallets allerførste år. Her ligger også forklaringen på, at antallet af børn i 1645 var så stort, at Johan Grundtvig ikke ved at lægge 50 procent til de skattebetalendes tal har fået det samlede børnetal med i sine beregninger. Til en landbefolkning af 73.700 (uden gejstlighed) burde han ikke have lagt 50 procent, men nærmere 67 procent

eller måske mere. Efter al sandsynlighed har den sjællandske landbefolkning nærmere ligget på 128.000 end på 115.000 i 1645, og trods en ret stor og udbredt dødelighed nogle steder sidst i 1640'erne har folketallet formentlig ved 1650'ernes begyndelse ligget på mindst 129.000. Det er dette antal, der efter 1660-mandtallet er reduceret til ca. 100.000 ved Karl Gustav krigenes afslutning. Landbefolkningen på Sjælland kan da i 1650 og 1660 sammenlignet med 1801 have haft omtrent følgende aldersmæssige sammensætning:

	1650	1660	1801
0– 9	35000	25000	57000
10–19	24000	17000	42000
20–29	23000	14000	37000
30–39	18000	18000	29000
40–49	12000	14000	26000
50–59	8000	7000	21000
ov. 60	9000	5000	20000
I alt	129000	100000	232000

Der skulle derefter egentlig ikke opstå nogen større (ny) mangel på folk i 30–59-årsalderen i 1660. Deres tal kan have været omtrent det samme i 1660 som i 1650, og det kan forklare, at ledigblevne gårde hurtigt blev besat. Derimod må nedgangen i de følgende årtier have været mærkbar, hvilket kan forklare, at fødselstallet tog ret stærkt af i 1680'erne for så at stige igen, da den generation, som fødtes efter 1660 i 1690–1709 rykkede ind på gårde og i huse Sjælland over. Dødeligheden i 1680–1709 lå lavt, mens de små årgange af 0–29-årige fra 1660 passerede dette åremål som 50–80-årige. Det er nok så meget de små årgange af 0–29-årige fra 1660, der har været årsag til de meget lave dødstal i 1690–1709. De har også – mere end store fødselsårgange – æren for det store overskud af fødte i disse to årtier omkring år 1700. De små dødelighedstal skyldes også mindre en forbedret sundhedstilstand end et dalende antal gamle i forhold til de forudgående to årtier.

Man må i det hele tage tidens fordeling af befolkningen på aldersgrupper i betragtning, hvis man vil danne sig et billede af forholdene i 1600-tallet. På grund af forrige tiders store fødselsårgange med forholdsvis små tab under epidemierne i 1650'erne var hele riget i 1660 nogenlunde vel forsynet med mænd og kvinder i 20–50-årsalderen. Situationen ville have været langt mere katastrofal, om disse aldersgrupper i forvejen havde været små. Men de var ekstraordinært store.

Det er imidlertid ikke på dette tidspunkt meningen at se fremad i forhold til 1660, men at se tilbage, og til dette formål kan anvendes de tal, der er indsamlet, men ikke egentlig bearbejdet af H. H. Fussing (Historisk Tidsskrift XI, 1).

Her anvendes hans uddrag fra 52 sogne spredt over hele Sjælland. Fra Nordøstsjælland er benyttet kirkebøger fra sogne, der i 1769 omfattede 12,3 procent af beboerne i områder, der ligger inden for Københavns, Roskilde og Frederiksborg amters nuværende grænse. Dertil kommer 16,2 procent af Holbæk amt, 19,7 procent af Sorø amt og 8,7 procent af Præstø amt. For hele Sjælland og Møn drejer det sig om sogne, som i 1769 havde 13,6 procent af områdets landbefolkning. Der er altså tale om et ganske repræsentativt materiale.

Det er nu naturligt i første omgang forsøgsvis at udvælge et mindre område, hvor man har sikkerhed for, at 1660-mandtallet har nået en høj grad af pålidelighed. I Ringsted herred (len) kan man navn for navn følge både de betalende og de fattige. (H, 1–3).

I syv sogne var der i Ringsted herred 1.535 personer, som omfattedes af bondemandtallet i 1660. Det var 58,4 procent af de 2.630 beboere, der taltes i 1769. Til bondemandtallets 1.535 skal imidlertid lægges de gejstlige husstande, og man skulle dermed være oppe på ca. 1.631, hvorved vi netop har den samme procentdel af 1769-tællingens tal i disse sogne, som er fundet for hele Ringsted herred.

Regner man ved juletid 1660 med 1.631 beboere, og trækkes årets eget fødselsoverskud fra, har der ved begyndelsen af 1660 været 1.622 beboere i Benløse, Jystrup, Valsølille, Vigersted, Kværkeby, Sneslev og Øde Førslev sogne under ét, og efter kirkebøgerne fødtes der 72 børn *med* tillæg af de dødfødte, som ikke findes på dåbslisterne, men kun på begravelseslisterne, mens der blev begravet 63 personer. Det vil sige, at fødslernes tal i 1660 har ligget på 4,44 og dødeligheden på 3,89 procent af folketallet i de pågældende sogne ved årets begyndelse. På tilsvarende måde kan man ved at trække fødselsoverskud de foregående år fra og lægge fødselsunderskud til finde frem til folketallet i de syv sogne ved juletid hvert år tilbage til 1651. Kun to år har der været overskud, alle de øvrige underskud, og resultatet bliver, at folketallet hen mod slutningen af 1651 har ligget på 1.921 – altså 290 personer højere, end da mandtallet blev optaget i november 1660. I løbet af disse år har fødselsprocenten svinget fra 3,28 til 5,56, men dødeligheden fra 4,04 til 13,15. Også 1661 og 1662 bragte

en nedgang i folketallet som følge af stor dødelighed, men så begyndte det at gå frem, og ved slutningen af 1666 har de syv sogne ligget 126 personer højere end i 1660. Folketallet var steget til 1.705, men der manglede stadig 216 i, at det var kommet op på de 1.921 i 1651. Fra 1651 til 1660 var folketallet reduceret med godt 15 procent, og efter 1660 var det endnu i 1666 kun steget med 4–5 procent, skønt fødselsprocenten 1663–66 svingede mellem 4,44 og 5,16, og dødelighedsprocenten var dalet til 2,7–3,5. Regnes 1.813 for periodens gennemsnitstal af beboere, har den gennemsnitlige fødselsprocent i 1652–66 ligget på 4,37 under forudsætning af, at der ingen vandringer har fundet sted til og fra sognene, eller at vandringerne i det mindste har ophævet hinanden talmæssigt set. Det er en meget høj fødselsprocent, men næppe for høj, som forholdene lå i 1650–60.

Men var forholdene i Ringsted herred typiske for Sjælland? H. H. Fussings materiale deles op på større områder, nemlig amterne, som de nu er begrænset – med en enkelt undtagelse, idet Stevns herred udskilles af det øvrige materiale fra Præstø amt (H, 3 a). Hvert område har, som det viser sig, et særpræg, der i yderkanterne kan være ude for en afvigelse eller en ekstra stærk understregning. Hvad der i første omgang falder i øjnene er, at den største dødelighed har ramt Københavns, Frederiksborg og Roskilde amter i året 1654, Præstø amt i 1655 med en lille hale ind i 1656 og Sorø og Holbæk amter fortrinsvis i 1657. Det er tydeligt, at årsagen ikke er misvækst, men en epidemi, der vandrede Sjælland rundt med udgangspunkt i Nordøstsjælland, hvor Frederiksborg amt i 1654 havde næsten syv gange så mange dødsfald som fødsler og Københavns amt 5–6 gange så mange. Derimod havde Roskilde amt kun 2–3 gange så mange dødsfald som fødsler. Da turen kom til Præstø amt året efter, nåede man her – som i Frederiksborg amt – op på 7 gange så mange dødsfald som fødsler endda med et lille eftersmæk på 2–3 gange så mange dødsfald som fødsler det følgende år. Sorø amt nåede i 1657 op på 3–4 gange så mange dødsfald som fødsler, og det samme var tilfældet med Holbæk amt. Sammenlignet med alle disse tal, viser det sig, at forholdene i Ringsted herred mest har lignet dem i Roskilde amt. Kyststrækningerne har åbenbart været mere modtagelige eller udsat for smitte end områderne inde i landet. Her danner dog Stevns herred en ren undtagelse. De to sogne, der her er tale om, har haft overskud, når perioden i 1652–66 ses under ét. Og de er blevet ramt sidst (H, 1).

I hele den 14-års periode reduceredes folkemængden i Københavns amt med et antal personer, der svarer til godt 42 procent af periodens fødsler,

i Frederiksborg amt med 33 procent, i Roskilde amt tilsyneladende kun med 7 procent, i Sorø amt med 17–18 procent, i Holbæk amt med godt 15, men i Præstø amts sydlige del med en langt større procent.

Der er forskellige muligheder for at finde en målestok for dødeligheden, selv om man ikke kender beboertallet i 1660 så nøjagtigt, som man kunne ønske sig. Forholdet mellem fødselstal og underskud er nævnt og giver det forfærdende indtryk, at Præstø amts sydlige del har tabt næsten en halv generations fødte. Det er altså under alle omstændigheder rigtigt, at Gøngehøvdingens land har lidt ubeskriveligt i denne periode, men den værste vanskæbne traf landsdelen allerede i 1655–56. Hvad der blev føjet til i 1660 var dog heller ikke uden betydning, når man tager i betragtning, hvor medtaget egnen i forvejen var.

Da Sydsjælland muligvis har været et ret isoleret område med meget stor dødelighed, og resten af Præstø amt i højere grad kan tænkes repræsenteret af tallene fra Sorø amt og fra Stevns, er det rimeligt at tro, at udsagnene fra de 52 sjællandske sogne med i 1769 tilsammen 24.102 beboere (af de sjællandske landsognes 178.000) giver et nogenlunde rigtigt billede af situationen på Sjælland i årene fra 1652 til 1666, og opregnes da periodens fødsels- og dødstal til hele Sjælland, idet det antages, at de 6.763 fødte og de 10.268 døde var 13,6 procent af de samlede fødsels- og dødstal for hele Sjællands landbefolkning, så bliver resultatet, at der i perioden 1652–60 er født 49.700 og død 75.500, så periodens samlede underskud kommer på 25.800 personer, og hvis man nu fastholder ca. 100.000 som tallet på Sjællands landbefolkning i 1660, har folkemængden ved udgangen af 1651 ligget på 125–130.000. Sjællands landbefolkning var således i løbet af disse år reduceret med mindst 20 procent (se H, 3).

Sættes Sjællands middelfolketal i perioden 1652–60 til ca. 113.000, har den gennemsnitlige årlige fødselsprocent i denne periode ligget på ca. 4,9 og dødelighedsprocenten på ca. 7,4. I de følgende seks år har med et gennemsnitligt beboertal af ca. 105.000 fødselsprocenten været dalende, men dog ikke længere end til et årligt gennemsnit på ca. 4,4, mens dødelighedsprocenten er kommet ned på ca. 3,4.

Det gennemsnitlige årlige antal fødsler i samtlige sjællandske landsogne under ét skulle, beregnet på grundlag af tallene fra de 52 sogne, i 1652–60 have ligget på 5.520 og i 1661–66 på 4.630, og genopbygningen af folketallet er da startet med et overskud på gennemsnitlig 1.110 om året.

Men er der harmoni mellem det resultat, at der i 1651 har levet 125–130.000 mennesker på landet på Sjælland, og mandtallet fra 1645, der kun skulle omfatte personer over 15 år? På Møn viste det sig, at børnenes antal løb op på 81 procent af de voksnes, idet Borre alene havde 633 beboere, hvoraf 355 var over og 278 under 15 år, Magleby havde 745, hvoraf 407 var over og 338 under 15 år, og Elmelunde havde 365, hvoraf 198 var over og 167 under 15 år. Regner man med, at Allerslev og Udby i Bårse herred har haft samme forhold mellem voksne og børn, skulle folketallet i Allerslev i 1645 have ligget på 442 (244 over 15 år) og i Udby på 328 (181 over 15 år), og tilsammen skulle disse fem sydsjællandske sogne da have haft ca. 2.513 beboere i sommeren 1645. I årene 1645–51 vekslede det med overskud og underskud på befolkningsregnskabet, men alt i alt synes der at have været et overskud. Ser man bort fra det, har de fem sogne med et fødselsunderskud i 1652–60 på 1.063 været nede på ca. 1.450 i 1660. Bondemandtallet viser kun 655 personer i alt i de fem sogne, men en del af befolkningen i Allerslev er skjult under Jungshoved len, og dette forhold sammen med et tillæg for fattige i den del af sognet, som ligger i Bårse herred bringer i 1660 folketallet op over 232 i Allerslev. Hertil kommer den uoverensstemmelse mellem mandtal og tilbagetælling på grundlag af dødes alder, som gør mandtallet for Møn utilforladeligt, mens der i Udby højst synes at mangle et tillæg for de fattige. Tabet i 1652–60 udgør to femtedele (40 %) af de 2.513, der har været i 1645, og til rest skulle derefter i 1660 være de tre femtedele, nemlig:

Borre	381
Magleby	448
Elmelunde	219
Allerslev	264
Udby	198
I alt	1.510

Beregninger med hensyn til folketallet i Borre på grundlag af kirkebøgerne viste et folketal i 1646 på 633, i 1650 på ca. 617 og i 1660 ved juletid på 430–35. Allerslevs folketal kan revideres til mindst 232 i 1660, og efter 1660-mandtallet uden revision skulle Udby have haft en bondebefolkning på 179. Som det vil ses, er der en afvigelse, men den er beskeden og *kan* forklares ved senere tilflytninger til Borre og udelukkelsen af gejstlige (og tildels fattige) i Allerslev og Udby ved optagelse af 1660-mandtallet.

Vender man så tilbage til de mere sikkert dokumenterede forhold i Ringsted herred, viser det sig, at Ringsted len har haft 3.505 beboere af bondestanden over 15 år i 1645, og med et tillæg som i Sydsjælland af 81 procent børn, må man tænke sig omkring 6.344 beboere i 1645. I 1660 taltes der 5.017. Der skulle altså i de 15 år være gået 1.326 tabt, og nu viste syv sogne med 1.535 personer på bondemandtallet et tab på 290 i de ni år fra 1652 til 1660. De 7 sogne havde på det nærmeste 30 procent af herredets (lenets) optalte beboere, og de 290 svarer til et tab for hele herredet på 930 personer. De to tal når altså ikke hinanden, men der foreligger heller ingen *garanti* for, at børnetallet har været tilnærmelsesvis så stort i Ringsted herred – med den tilsyneladende langt roligere udvikling – som i Sydsjælland. Der er dog plads for et tillæg af 2.443 børn i 1645 – 61 procent af de voksnes tal, hvis der var balance mellem fødsler og dødsfald i 1645–51, altså 5.948 personer i 1645.

Roskildegårds len havde 1645 ialt 6.274 personer på bondemandtallet, hvilket med et tillæg på 80 procent giver ca. 11.300 beboere. Der blev i 1660 talt 8.479, og der skulle altså have været et tab på 2.800, men det kan kun forklares, hvis der var større dødelighed end kirkebøgerne viser, eller der er sket en bortvandring f. eks. til Københavns amt.

Gentofte, Lyngby, Høje Tåstrup, Værløse, Uvelse, Hjørlunde og Snostrup havde med tillæg af 80 procent børn i 1645 tilsammen 2.963 beboere af bondestanden og efter 1660-mandtallet 2.331. Det giver en forskel på 632, og disse sogne havde efter kirkebøgerne i årene 1652–60 et nettotab på 888 personer, så de må, selv om man regner med et så stort børnetal som 80 procent af de voksnes antal i 1645, have modtaget tilskud udefra.

Der er ingen grund til at trække på skulderen ad 1645-mandtallet heller. Den strenge vurdering af det beror muligvis på, at der mellem 1645 og 1660 lå en periode, man i Danmark ikke har kendt mage til siden.

Grundtvig regnede med et væsentligt lavere børnetal end 80 procent, nemlig 50 procent af de voksnes, og der er adskilligt, der tyder på, at han havde ret m. h. t. dele af Sjælland.

I 1645 havde dog det nordøstsjællandske område (nuværende Københavns, Roskilde og Frederiksborg amter) 23.543 voksne personer af bondestanden og med kun 50 procent tillæg for børn ialt 35.315. Dette område skulle efter erfaringerne fra 16 sogne med 12,3 procent af områdets beboere i 1769 have lidt et samlet tab på ca. 9.450 personer i 1652–60, så bondetallet kun behøver at have udvist 25.865 personer ved juletid 1660, men der

blev faktisk talt 27.019, og heri er endda ikke inkluderet seks sogne, nemlig Kregome birk og Uggeløse, der var pantsat.

Da det næppe med de forhåndenværende hjælpemidler er muligt virkelig at udrede, i hvilket forhold børnenes antal har stået til de voksnes fra egn til egn i 1645, og i hvilket omfang flytninger har fundet sted inden for Sjælland eller til og fra Sjælland i årene fra 1645 til 1660, skal der her ikke tilstræbes en nærmere belysning af disse forhold.

Der er blot grund til at pege på, at langtfra alt stof er hentet ud af mandtallene fra 1645 og 1660 med denne undersøgelse, men for Sjællands vedkommende må konklusionen blive, at folketallet uden for København og købstæderne i 1645 har ligget på mindst 128.000, og at det i 1660 er dalet til ca. 100.000, efter at det i 1651 har været oppe på ca. 129.000.

Med hensyn til Jylland og Fyn yder mandtallene fra Sjælland ikke nogen sikker hjælp til bedømmelse af folketallet. Forskellen i ydre forhold var alt for stor. Kun pletvis hærgede der pest i Jylland og på Fyn i tiden før Karl Gustav krigene, men under krigen brød en epidemi løs med en styrke, som i visse syd- og sønderjyske områder rent sætter den sjællandske i skygge.

Betragtes Sjælland som en helhed, skulle de 52 sogne, hvorfra dr. Fussing har hentet oplysninger om fødsels- og dødstal over en sammenhængende periode af 15 år, omkring 1660, afgive rigeligt materiale til at forme et fuldt pålideligt billede af udviklingen. Det har som nævnt ved opdeling af materialet på amter vist sig, at en epidemi har vandret stiftet rundt, eller måske er der tale om to eller tre på hinanden følgende epidemier, for overalt på Sjælland døde der i 1652 og 1653 flere mennesker end der fødtes, og derefter var det, en smitte ligesom skyllede rundt langs kysterne med en ny smitsot de nærmest følgende år. Når man ser på de sjællandske tal under ét, fornemmes det naturligvis ikke, at der er tale om en sådan bølge, der rammer egn efter egn øen rundt. Man ser blot et vældigt fødselsunderskud i 1652 for området som helhed, et betydeligt fald i 1653, så man kunne tænke sig, farsoten var på vej til at miste sin kraft, og så kommer der en opblussen i 1654 med flere døde, men også flere fødte end i 1652, dog sådan at underskuddet bliver noget større end i det første epidemiår. Så følger pány en nedgang i 1655 og 1656, men i 1657 blusser epidemien igen op, og dødeligheden såvel som fødselsunderskuddet når sit absolutte højdepunkt.

Med udgangspunkt i den beregning, at folketallet på landet på Sjælland-Møn har andraget praktisk taget 100.000 personer hen mod slutningen af

året 1660 og med kendskab til fødsels- og dødstal i 52 sogne, der i 1769 havde 13,6 procent af hele Sjællands landbefolkning, kan man følge befolkningsudviklingen. Hvis de 52 sogne i 1660 havde samme procentvise andel af Sjællands befolkning som i 1769, bliver udgangspunktet for en beregning et indbyggertal i dem på 13.600, og fødsels- og dødelighedsprocenter kan (efter Fussing) beregnes for hvert enkelt år med dødfødte inkluderet i såvel fødsels- som dødstal.

Resultatet af sådanne beregninger bliver følgende:

Årstal	Beboere ved juletid i 52 sjæll. sogne	Fødte	Fødselsprocent	Døde	Dødelighedsprocent	Beboere i alle Sjællands landsogne
1651	17.313					127.300
1652	16.575	715	4,12	1.453	8,40	121.800
1653	16.321	619	3,74	873	5,27	120.000
1654	15.615	761	4,67	1.467	9,00	114.700
1655	15.053	874	5,60	1.436	9,21	110.700
1656	14.731	822	5,48	1.144	7,63	108.300
1657	13.765	779	5,29	1.745	11,85	101.200
1658	13.743	759	5,51	781	5,67	100.900
1659	13.681	758	5,52	820	5,97	100.600
1660	13.600	661	4,75	742	5,34	100.000
1661	13.535	588	4,33	653	4,80	99.500
1662	13.549	544	4,02	530	3,92	99.700
1663	13.782	604	4,38	371	2,74	101.300
1664	14.108	711	5,15	385	2,79	103.700
1665	14.393	700	4,96	415	2,94	105.800
1666	14.509	630	4,37	514	3,57	106.700

Omsættes beboertallet til hele Sjælland med 100.000 ved juletid 1660 som udgangspunkt, var der i 1651 ca. 127.300 beboere, og der sluttedes i 1666 med 106.700.

Det ses, at også her afviger fødselsprocenten stærkt fra, hvad man kender fra 1700- og 1800-tallet. Procenten svinger som regel i de senere århundreders materiale mellem 2,8 og 3,6. Ved 1600-tallets midte ligger den i en række kritiske år oppe på 4,0–5,6. Der skulle ikke 28–40, men kun ca. 20 år til at »føde« den aktuelle folkemængde.

Hvis man på denne baggrund søger fra 1660 at se ind i »fremtiden«, kan det ske ved at gennemgå en række enkeltsogne og finde ud af, hvor mange indbyggere de ved eget fødselsoverskud kan være nået op på, til den første folketælling finder sted – i 1769. Man tager da et sogn som Hjørlunde,

hvor der efter mandtallet var 313 af bondestand i 1660, og hvor en tilbagetælling ved hjælp af aldersangivelserne på de afdøde viser, at der kan have levet 332 – foruden måske nogle enkelte, hvis alder ikke er angivet. Nogen uoverensstemmelse er der ikke mellem disse tal. En præstefamilie og nogle få fattige gør alene forskellen forståelig. I de følgende 110 år viser kirkebogen, som den er opgjort af Gustav Bang, at der er døbt 1.784 børn og begravet 1.663 personer i Hjørlunde, men af de begravede er mindst 70 enten dødfødte eller levendefødte, man ikke har nået at få døbt, så fødselsoverskuddet bliver 191. Lægges dette antal til de oprindelige 332, skulle beboertallet i 1769 være nået op på 523 – og der blev optalt 518. I nabosognet Snostrup blev der opført 142 personer på bondemandtallet i 1660. Kirkebogen viser et fødselsoverskud på 173 eller med fradrag af (5 procent) dødfødte 210, så sognet ved hjælp udelukkende af eget fødselsoverskud i 1769 kunne have været oppe på 315–352 beboere. Der blev kun talt 255, så Snostrup kan have præsteret en betydelig hjælp til andre, mindre heldigt stillede landsogne – eller til hovedstaden og nærliggende købstæder.

Tilsvarende viser kirkebogen fra Alsted i Sorø amt et fødselsoverskud op til 1739 på 158–212, så der med et bondetal i 1660 på 330 kunne være præsteret en befolkning på 488–542 allerede i 1739. Der blev kun talt 471 i 1769. I Fjenneslev har til et bondetal i 1660 på 123 kunnet lægges et fødselsoverskud på 199–209 ved udgangen af 1739, og i 1769 taltes der kun 242 personer, så der kan være sket en udvandring på mindst 80–90 personer, selv om der eventuelt ikke blev noget som helst fødselsoverskud de tre sidste årtier før 1769-folketællingen.

Det kan også nævnes, at Allerslev, der startede med henved 240 beboere i 1660 ved eget overskud alene kunne have passeret de 603, der taltes i 1769, allerede sidst i 1720'erne, og at Bjergsted i Skippinge herred med 128 i 1660 har nået at passere tællingens 231 netop i 1769.

Med 5 procents tillæg til de døbte af dødfødte og andre udøbte som modvægt mod disse begravelsers placering på dødslisterne alene kunne Bjergsted fra 128 på bondemandtallet være nået op på 281 (1769: 231), Øde Førslev fra 247 op på 588 (1769: 374) og Rønnebæk fra 219 op på 523 (1769: 491). Men f. eks. Greve når fra 143 kun op til 183, og dog tælles der her i 1769 191 personer. I bondemandtallet fra 1660 savnes der også en præstefamilie, og det er forklaring nok. Alligevel må man regne med, at andre sogne omkring København end f. eks. Gentofte og Lyngby har behøvet hjælp udefra for at nå folketallet i 1769, men det er et fænomen, der også er kendt i vore dage, at en vækst i storbyens forstæder kun kan forklares ved tilvandring.

I en lille afhandling om Befolkningsudviklingen i Danmark 1660–1769 (Jyske Samlinger ny række V, 2, side 185) er påvist, hvordan de seks sogne Bjergsted, Øde Førslev, Greve, Hjørlunde, Rønnebæk og Snostrup, der havde 1.198 personer på bondemandtallet i 1660 må have haft et fødselsoverskud på omkring 1.267 med summarisk tillæg for dødfødte på dåbssiden af kirkebogen. Det kunne have bragt de seks sogne op på 2.465 beboere i 1769, men der taltes kun 2.203. Omsat til stiftets landsogne på Sjælland og Møn skulle de seks sognes fremgang være ensbetydende med en vækst på ca. 109.000 personer fra 1660 til 1769, og med 100.000 som udgangspunkt skulle Sjælland altså efter dette spinkle beregningsgrundlags udsagn i 1769 have kunnet nå 209.000 beboere på landet, men der taltes kun ca. 180.000, så landdistrikterne kunne have afgivet henved tredive tusind beboere til hovedstad og købstæder.

Med anvendelse af 24 sogne udover de seks her omtalte, synes overskuddet knap at have været så stort, men som foran omtalt kan man regne temmelig sikkert med et overskud på 102–105.000, så Sjællands folketal kunne være vokset fra ca. 100.000 til nogle tusind over 200.000 i 1769, da der på landet på Sjælland kun taltes ca. 180.000 beboere.

På Fyn var der gennemgående ikke nogen ekstra dødelighed i begyndelsen af 1660'erne, dog viser kirkebogen fra Stubberup i Bjerge herred – yderst ude på Hindsholm, at der har været en temmelig stor dødelighed ud mod Storebælt i 1652–53, da den første sygdomsbølge gik over hele Sjælland. De to år var der i Stubberup 23 fødsler, men 38 dødsfald, og Guldbjerg-Nr. Sandager helt oppe mod nord i Skovby herred havde 40 dødsfald mod kun 22 fødsler, ligesom der var lidt flere dødsfald end fødsler i Kauslunde og Nr. Åby i Vends herred og i Ørbæk i Vinding herred, men alt i alt blev det i de 14 fynske sogne, hvorfra H. H. Fussing i sin afhandling om Øernes Befolkning under Karl Gustav krigene har både fødsler og dødsfald, kun til 164 dødsfald mod 166 fødsler i 1652. Udviklingen var 1652–66 følgende:

	1652	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	1666
Fødte	166	142	174	178	152	141	159	115	59	112	121	121	171	149	157
Døde	164	164	97	85	77	119	148	370	527	75	100	76	72	58	64
Overskud .	2÷	÷22	77	93	75	22	11÷	÷255÷	÷468	37	21	45	99	91	93

De pågældende sogne havde i 1769 tilsammen 6.037 beboere eller 7,92 procent af en fynsk landbefolkning på ialt 79.218, og med dette som målestok skulle tabet i 1659–60 have andraget meget tæt ved 9.130 personer. Men hvor mange indbyggere havde de pågældende sogne i 1660? Bonde-

mandtallet siger 1.905 uden Nørre Søby, hvorfra mandtal ikke foreligger, men med dette sogn vel ca. 1.985 og med gejstlige og fattige ialt omkring 2.350, altså 37,4 procent af beboertallet i 1769. Med udgangspunkt i 2.350 ved slutningen af året 1660 skulle udviklingen i de 14 sogne have været følgende:

	Beboere	Fødte	Døde	Overskud	Fødsels-procent	Dødelig-heds-procent
1651	2.815					
1652	2.817	166	164	2	5,90	5,83
1653	2.795	142	164	÷22	5,04	5,82
1654	2.872	174	97	77	6,23	3,47
1655	2.965	178	85	93	6,20	2,96
1656	3.040	152	77	75	5,13	2,60
1657	3.062	141	119	22	4,64	3,91
1658	3.073	159	148	11	5,19	4,83
1659	2.818	115	370	÷255	3,74	12,04
1660	2.350	59	527	÷468	2,09	18,70
1661	2.387	112	75	37	4,77	3,19
1662	2.408	121	100	21	5,07	4,19
1663	2.453	121	76	45	5,02	3,15
1664	2.552	171	72	99	6,97	2,93
1665	2.643	149	58	91	5,82	2,31
1666	2.736	157	64	93	5,94	2,42

Det vil ses, at fødselsprocenten gennemgående har ligget noget højere her end i de 52 sjællandske sogne. Gennemsnitlig lå den på Sjælland på 5,14, men her på 5,55. Det er vel naturligt at drage den konklusion, at det fynske bondemandtal har fået et for ringe tillæg af fattige. For at få samme gennemsnitlige fødselsprocent som på Sjælland skulle beboertallet have ligget en halv snes procent højere end her angivet med tillæg af gejstlige og fattige. Kontrol er vanskelig at gennemføre, men i kirkebogen fra Dreslette sogn i Båg herred findes en opgørelse over beboertallet i 1690. Der var da 558 beboere i sognet. Og siden 1660 var der født 483 og (med fradrag af 5,5 procent dødfødte) død 287 personer, så der i 1660 skulle have været 362 personer. Mandtallet siger for dette sogns vedkommende 309. Forskellen er altså 53. Den dækkes ved et tillæg til bondemandtallet på 17,2 procent, og ovenfor er ved en forhøjelse af bondemandtallets tal fra ca. 1.985 til 2.350 ydet et tillæg på 18,4 procent. Regner man med en vis vandring til Fyn mellem 1660 og 1690, hvad der er god grund til, skulle der altså ikke være noget i vejen for, at de fynske 1660-tal kan være i overensstemmelse med virkeligheden, så meget mere som der er visse tegn på, at en større epidemi har hærget på Fyn i 1640'erne. Men er tallene rigtige, må man også konstatere, at i det mindste de 14 fynske

sogne, der her er inde i billedet, i 1659 og 1660 har lidt et tab på over en fjerdedel af befolkningen, for overfor en samlet dødelighed af 30,7 procent i de to år set under ét står kun 5,8 procent fødsler, og de dødstal, der bringes efter kirkebøgerne fra de nordvestfynske sogne er gennemgående for lave.

Kirkebøgerne fra Nr. Åby, Indslev og Kauslunde har huller på kritiske tidspunkter – Nr. Åby og Indslev således fra et stykke ind i april 1660 til hen på efteråret, og Kauslundes kirkebog er heller ikke fuldstændig. En del beboere herfra er døde under flugt til Middelfart. I Gamborg kirkebog er der i 1659 optegnet 28 døde indtil den 28. september, hvorefter der ingen indførsler er foretaget, før en ny præst har overtaget kirkebogen og begyndt sin virksomhed for fra den 9. juni 1660 og året ud at indføre endnu 15 døde i bogen. Kirkebogen fra det nærliggende Barløse sogn i Båg herred begynder først den 7. december 1659. Den ældre er forsvundet, og præsten indleder:

– Anno 1659 den 7. december kom jeg og min hustru og de fleste sognefolk fra Assens, hvor vi i 5 uger opholdt os, forjaget fra hus og hjem, da de allierede, kejserlige, polakker og brandenborgere, stod her i landet (d. v. s. Fyn), og da fandt for os elendigt og sørgeligt i præstegården mine bøger, breve og andet borttaget og en del sønderrevet, hvoriblandt fandtes en kirkebog, hvori var opskrevet alle de, som var fødte og døde, tilsammenviede i ægteskab og åbenbarlig afløste fra den dag jeg ... i 1641 blev lovlig kaldet til sognepræst i Barløse sogn. Siden den tid, den 7. december 1659, er pånyi Jesu navn begyndt at opskrive i denne bog de, som er fødte og døbte, begravede, tilsammenviede og åbenbarlig afløst i Barløse sogn. Præsten nævner derefter navnene på otte mænd, som er nedhugget eller ihjelskudt af svenskerne, og seks, der er bortført af dem samt to, der er dræbt og ihjelslagen af de allierede, og én, de kejserlige har pint til døde.

Tyve synes altså at være omkommet som følge af direkte krigshandlinger og troppernes hærgen, og så følger navnene på 117, der er begravet fra den 8. december 1659 til den 12. september 1660 – mange døde af »kulde og hunger, så og af den hidsige sygdom, som straks angik, efter at de allierede kom her i landet, så mange bortdøde, som herefter findes antegnet«.

Fra Vends herred synes kun bevaret én fuldstændig kirkebog, nemlig den fra Vejlby. Den tyder på, at epidemien så småt havde begyndt at virke på egnen i 1658. Da er nemlig indført 25 døde mod kun 8 døbte, men i

1659 når dødstallet så højt op som til 154 (mod 12 døbte) og i 1660 er der endnu indført 104 begravede (mod 11 døbte). Det siges, at »årsagen til så usædvanlig mange dødsfald i de trende sidste år har været dels kulde og hunger og dels en hidsig sygdom, som de allierede hjælpetropper, polske, brandenborgere og kejserlige, havde bragt til landet«. Derefter følger i denne kirkebog fra 1661 til 1690 ialt 625 fødte og ca. 411 begravede, så der i løbet af 28 år har været et fødselsoverskud på ca. 214. Over en trediedel af fødslerne er altså i denne periode gået til befolkningsforøgelse. Bondemandtallet rummede i 1660 lige 200 personer, men dødstallet i de følgende årtier tyder på, at dette enten er for lidt, eller at der har fundet en betydelig indvandring sted i årene efter 1660. Fødselstallene stiger fra 71 det første femår efter 1660, til 98–99 hvert af de to følgende femår og 121–24 de derefter følgende tre femår. Tallene tyder på, at der er kommet ny ungdom i løbet af 1660'erne og 1670'erne.

Udviklingen på Sjælland og Fyn har altså været så forskelligartet, at det må være klart, at man ikke uden videre kan overføre erfaringer fra øerne til Jylland, når det gælder udviklingen 1645–1660, og alligevel er der så meget fristende i tanken, at den ikke skal lades uprøvet. Omsætter man simpelthen de sjællandske og fynske tal fra 1660 og de forudgående års udvikling til hele kongeriget, må de tolkes sådan, at hele kongeriget uden Skåne ved 1650'ernes begyndelse har haft 515–570.000 indbyggere (nærmest det sidste tal), at tabet fra dette tidspunkt, indtil 1660-mandtallet blev optaget, har ligget på 125–140.000, og at folketallet i 1660 har udgjort 390–430.000 personer. Der skulle være tale om et tab på 24–27 procent. Men i Jylland er der sogne nordpå, som har haft fødselsoverskud i løbet af 1650'erne – og der er sogne sydpå, som har mistet praktisk taget alle deres indbyggere. Spørgsmålet er, hvor grænserne går, og hvor mange mennesker der i 1660 boede i de hårdt ramte sydjyske sogne, hvorfra mandtallet er forsvundet.

Et middel til at rekonstruere folketallet i 1660 syntes man på Sjælland at have i de to sogne Borre og Hjørlunde. En tilsvarende fremgangsmåde kan benyttes i enkelte jyske sogne, men senere vandringer gør resultatet indlysende forkert. Regner men imidlertid med, at vandringer efter 1660 hovedsagelig fandt sted inden for jysk og nordslesvigsk område som en vandring af unge folk nordfra til de hårdest ramte egne, giver en sammenligning måske dog et holdepunkt for en særlig gennemgang af 1660-mandtallet med henblik på at finde forholdet mellem ugifte og folk af ægte-

og enkestand samt antallet af børn i forhold til ægtefolk og ældre. 1660-mandtallets mangel som folketælling betragtet er først og fremmest, at det ikke rummer aldersangivelser, så man ikke umiddelbart kan aflæse befolkningens aldersmæssige sammensætning. Det viste tilbagetællingen i Borre og Hjørlunde en mulighed for at råde bod på, mens tilbagetællinger i overordentlig hårdt ramte sogne selvfølgelig kun kan give et billede af forholdene, som de har udviklet sig, efterhånden som tilflytterne andetsteds fra kom til med deres allerede i 1660 erhvervede alder.

Er det derfor i og for sig alt for dristigt at beregne Sjællands aldersmæssige sammensætning i 1660 ud fra erfaringerne fra to sogne, er det naturligvis ikke mindre voveligt at gøre det for Jyllands vedkommende på grundlag af tilbagetællingerne i nogle få og ret tilfældige sogne i en landsdel, hvis skæbne har været så svingende, som dødeligheden i Vendsyssel og ved Kongeåen i 1659 er udtryk for. Hver egns tal skal derfor holdes for sig, men for at give et sammenligneligt indtryk af forholdene omsættes de faktiske tal til promiller. Fordelingen af tusind mennesker, der havde levet i 1660, var derefter, samtlige vandringer taget i betragtning, i forskellige jyske egne følgende sammenlignet med fordelingen på Sjælland:

	Kongeå-egnen	Vest-slesvig	Arhus-egnen	Sjælland
0– 9	214	156	184	253
10–19	217	210	218	171
20–29	234	176	180	144
30–39	185	132	117	164
40–49	79	117	100	140
50–59	42	105	111	71
ov. 60	29	104	90	57
I alt	1000	1000	1000	1000

Nøjes man med en opdeling i fire aldersgrupper à tyve år, har fordelingen været følgende:

	Kongeå-egnen	Vest-slesvig	Arhus-egnen	Sydjyske sogne	Sjælland
0–19	431	366	402	400?	424
20–39	419	308	297	320?	308
40–59	121	222	211	200?	211
ov. 60	29	104	90	80?	57
I alt	1000	1000	1000	1000	1000

De sydjyske tal er fremkommet ved en fordeling af tallene fra de øvrige syd- og sønderjyske egne. Der regnes med, at en femtedel af befolkningen har været under samme skæbne som sognene ved Kongeåen, de to femte-

dele som Vestslesvig og de sidste to femtedele som Århusegnen, men fordelingen beror på et skøn (se side 54 ff.).

En sammenligning viser, at Kongeåegnen ved vandringernes ophør var forholdsvis godt stillet med personer af de aldersgrupper, hvoraf den fremtidige udvikling afhang, idet 85 procent af befolkningen har været under 40 år mod 67 procent i Vestslesvig, 70 procent på Århusegnen og 73 procent på Sjælland. Med 72 procent set under ét skulle Sydjylland dog være stillet forholdsvis i samme situation som Sjælland. Situationen har altså tilsyneladende tegnet meget fint i det sydjysk-nordslesvigske område, efterhånden som gårdene er blevet besat. Men alle stederne blev ikke besat i denne generation, og efter tyve års forløb må man regne med, at ca. 25 procent af de 0–19-årige, der i 1680 er blevet 20–39-årige, er faldet fra. Der er da på Kongeåegnen sket en tilbagegang i de 20–39-åriges antal fra 431 til 325 og i Vestslesvig fra 308 til 275. På Århusegnen har situationen derimod på det nærmeste holdt sig uændret (300 i 1680 mod 297 i 1660). Det sidste ligger ret nær op ad udviklingen på Sjælland, hvor antallet dog formentlig både i 1660 og 1680 har ligget noget bedre end på Århusegnen (320 20–39-årige i 1680 mod 308 i 1660).

I procent har befolkningsfordelingen på aldersgrupper i 1660 og 1801 omtrent været følgende:

	Sydjylland 1660	Sjælland 1660	Danmark 1801
0–19	40	42	42
20–39	32	31	28
40–59	20	21	20
ov. 60	8	6	10
I alt	100	100	100

Forskellen er således mellem hovedområder i 1660 og 1801 tilsyneladende meget ringe. Hvor i 1801 de 70 procent af befolkningen var under 40 år, var i 1660 på Sjælland de 73 og i Sydjylland omkring 72 procent under 40 år – hvis de meget små tal, der er bevaret vedrørende 1660, kan tillægges en landsdelsomfattende betydning. Men er forskellen ringe, når blandede områder sammenlignes som her, er forskellen tydelig nok, når man igen vender blikket mod den indre jyske fordeling. Overfor de 85 procent under 40 år, hvoraf fremtidens fødsler afhang på den pesthærgede Kongeåegn, står som nævnt 67 procent i Vestslesvig og 70 procent på Århusegnen i 1660. Udjævningen efter 1660 må hovedsagelig være sket ved interne jyske flytninger.

Det skal lige nævnes, at det er på baggrund af den gunstigere andel af

20–39-årige end af 0–19-årige i Kongeåområdet, nedgangen i fødselstal her i 1680'erne og 1690'erne må ses. Mens der i Jels og Oksenvad i 1670'erne døbtes 268 børn, blev der i 1680'erne kun døbt 235 børn og i 1690'erne 244, skønt 40–49-årige, hvoraf der var et stigende tal, kunne yde et større bidrag til folkeforøgelsen i 1680'erne end i 1660'erne. Men den relative fordeling giver ikke det rigtige billede af situationen.

Endnu et glimt af den værste sydjysk-nordslesvigske katastrofes omfang i 1659 skulle det være muligt at få ved hjælp af kirkebøgerne alene.

Ved tilbagetælling til 1660 er konstateret, at der i sognene ved Kongeåens østlige og mellemste løb efter 1660 er død et vist antal personer, som har levet ved slutningen af den store epidemi, der fulgte i hjælpetroppernes spor. Tallene kunne overføres til de fire sogne, hvorfra der foreligger efterretninger om de pestdødes tal i 1659, *hvis* man da tør tro, at udviklingen inden for Gram, Frøs, Malt og Anst herreder har været af ensartet karakter. Der er nogen *grund* til at tro det, for den overlevende og indvandrede befolkning, der siden døde i Hjarup-Vamdrup og i Jels-Oksenvad pastorater, har i 1660 udgjort meget nær 18 procent af folketallet i 1860. Forholdet var følgende:

	1660	1860
Hjarup	140	543
Vamdrup	254	1636
I alt	394	2179
Jels	183	1283
Oksenvad	187	814
I alt	370	2097

Omsættes disse tal til Gram, Hygum, Holsted og Føvling sogne, hvorfra der foreligger dødstal fra 1659, skulle forholdet mellem tallet for 1660 og beboertallet i 1860 i disse sogne have været:

	1660	1860
Gram	390	2214
Hygum	234	1304
Holsted	144	804
Føvling	240	1511
I alt	1008	5833

Tallene fra 1660 synes at være rigeligt høje til, at de overlevende skulle have udgjort tre fjerdedele (756) og de indvandrede kun én fjerdedel (252), for under Gram gods var efter samtidige beretninger kun fem steder besat ved krigens ophør og kun tre par ægtefolk siges at have overlevet.

I Hygum var der to overlevende ægtepar, og præsten taler i kirkebogen om de *få* overlevende, der befandt sig som Noah, da han lige var udsteget af arken. Og fra Malt herred vidnes, at der i hvert sogn kun var blevet to, tre, fire folk tilbage, og at der i hver landsby ikke var så mange, at de havde formået at begrave de døde, så mange blev opædt af hunde. Mandtal savnes, men at antallet af mennesker var langt ringere i disse sogne end f. eks. i Stjernholm len i forhold til senere tiders folketal er ganske åbenbart. Antallet af overlevende i de fire sogne er i hvert fald ikke sat for lavt, hvis det anslås til tre fjerdedele af de 1008. Lægges så hertil det antal døde, der nævnes for 1659, skulle folketallet før Karl Gustav krigene fremkomme, og resultatet bliver følgende:

	Antagelig overlevende	Dødstal for 1659	Beboere før krigen
Gram	højst 300	702	højst 1000
Hygum	– 175	504	– 680
Holsted-Føvling	– 285	over 900	– 1200
I alt	– 760	– 2100	– 2880

Sættes disse tal i relation til folketallet i de fire sogne i 1860 og udviklingen i de nærliggende sogne Hjarup, Vamdrup, Jels og Oksenvad under ét, så udgjorde de overlevendes antal 13–14 procent (og de indvandredes 4–5 procent) af folketallet i 1860, de pestdødes antal 36 procent og førkrigstidens folketal altså op mod 50 procent af folketallet i de fire sogne i 1860. Dødeligheden har da andraget 73 procent i 1659. Til sammenligning med et således beregnet folketal før Karl Gustav krigene kan nævnes, at folketallet ved samme tid i Vendsyssel kun har andraget 32 procent af folketallet i 1860 (30.000 i 1660, da denne landsdel var uberørt af krigsbegivenhederne, og 95.000 i 1860). Syd- og Sønderjylland skulle altså have haft forholdsvis langt større folketal end Vendsyssel før Karl Gustav krigene, og folketallet må have ligget næsten 50 procent højere i 1657 end i 1769!

Formentlig har der nærmere været 252 end 760 overlevende i de fire sogne i 1660, men selv om der ikke havde været en eneste, ville blot de pestdødes tal vise, at der har boet forholdsvis flere mennesker i disse sogne i 1657 end i Vendsyssel sammenlignet med 1860. Blot dødstallene stemmer – og i Hygum dokumenteres de med navn og hjemsted landsby for landsby – har der i 1658 i de fire sogne levet mindst 36 procent af det antal, der boede her i 1860, hvilket temmelig nøje svarer til, at hele kongeriget før epidemierne i 1650'erne har haft ca. 560.000 indbyggere mod 1.608.000 i 1860. Men mens hele landets tab i 1650'erne i så fald skulle have andraget

140.000 eller 25 procent, androg tabet i herrederne omkring Kongeåen mindst 73 procent, men sandsynligvis snarere 80–90 procent, og mens folketallet i kongeriget som helhed var genoprettet efter en generations forløb, nåede folketallet i Holsted-Stenderup først over folketallet i 1657 imellem tællingerne i 1801 og 1834.

Folketallet blev altså i dele af Syd- og Sønderjylland sat meget væsentligt tilbage i forhold til det øvrige lands ved invasionerne i 1600-tallet. Regner man med, at de her omtalte forhold i hvert fald har omfattet Anst, Malt, Gram og Frøs herreder, skulle udviklingen have formet sig således i de fire herreder under ét:

Folketal 1657	14.700–17.900
Tab under krigen	ca. 13.100
Overlevende og tilvandrede	6.400
Fødselsoverskud 1660–1769	10.400
I alt	16.800
Afvandringer op mod 1769	÷3.800
Folketal 1769	13.000
Folketal 1860	35.873

Lignende forhold som i Anst, Malt, Frøs og Gram herreder må have gjort sig gældende i dele af Gørding, Skads, Slavs, Jerlev, Tørrild og Nørvang herreder, mens dødeligheden har været mindre langs både vest- og østkysten. Formentlig har dødeligheden i de mindst ramte sogne i Haderslevhus og Riberhus len (amter) i 1659 ligget på ca. 25 procent, og formentlig har gennemsnittet for Riberhus, Koldinghus og Haderslevhus amter ligget på ca. 60 procent. Men en vidt forskellig udvikling efter 1769 antyder en ligeledes vidt forskellig udvikling i forskellige egne før 1769. Navnlig har der været en mærkbar forskel på udviklingen omkring Kongeågrænsen, således gik fra 1860 til 1921 Gram og Frøs herreder kun frem fra 19.356 til 21.412 indbyggere, mens naboherrederne Anst og Malt nord for Kongeåen gik frem fra 16.717 til 32.068. Men dette skyldes grænsedragningen 1864–1920. Set under ét synes udviklingen i perioden 1660–1860 derimod at have været ensartet. Herrederne syd for Kongeåen havde inden 1769 gennemgået en stærkere udvikling end naboherrederne mod nord, hvor frihed og reformer vandt indpas senere end i Haderslev amt. Der har også været en vældig forskel på udviklingen i den vestlige og den østlige del af området. Kongerne (staten) investerede i genopbygningen af godset under Haderslevhus og Koldinghus, men lod det spredte vestjyske gods sejle sin egen sø – i hænderne på gejstlige, velgørende institutioner (hospitaler) og den gamle adel, der simpelthen ruineredes. Kun fik Hans Schack, der disponerede over kapital, indflydelse og afdankede soldater, der kunne

bruges som fæstere, Gram gods på fode efter at have sikret sig Møgeltønderhus's gods, hvor marsken gav afgrøde, uden at der skulle sås. Men er det vanskeligt i enkeltheder at skelne, hvordan udviklingen har formet sig i dette fjerne hjørne af monarkiet, kan der dog nævnes endnu et eksempel. Tilbagetælling ved hjælp af de dødes alder viser, at Brøns sogn i 1660 må have haft ca. 475 beboere, dødstal fra Døstrup og Hvidding viser, at egnens dødelighed i 1659 har ligget på mindst 25 procent, så Brøns kan antages at have haft ca. 630 indbyggere i 1657 – måske flere. Til sammenligning skal opstilles følgende oversigt over udviklingen fra før epidemierne i 1650'erne til 1860:

	Folketal 1860	Folketal ca. 1650	1650-folketallet i % af 1860
Hele kongeriget	1.608.400	560.000	35
Sjællands landbefolkning	362.600	129.000	36
Vendsyssel	95.000	30.000	32
Fire herreder ved Kongeåen	35.873	15–18.000	40–50
Fire sogne ved Varde	1.759	1.150	65
Brøns	733	630	86
Thy	32.100	13.500	42

Kan der være tvivl om, at det var svenskekrigene og især Karl Gustav krigene, der satte Syd- og Sønderjylland tilbage i udviklingen?

Samtidig med at landene øst for Øresund måtte afstås ved fredsslutningen, opgav statsmagten at gøre noget for at genrejse Vestjylland. Ribes indtrængende bønner om at blive anerkendt som stabelstad besvaredes med et nej, og en henvisning til, at stedet ikke egnede sig til at fortificeres. Ved Kongeåen blev der med udførselstold lagt hindringer i vejen for jyske handelsmuligheder. Danmark tabte Skåne og skød selv store dele af Jylland fra sig. Alt samkvem med omverdenen koncentreredes om Østersøen.

Her ligger – først og fremmest – forklaringen på, at Vest- og Nordjylland, der tjente som befolkningsreserve for hele kongeriget, kom til at høre til de tyndest befolkede egne af landet.

Først med oprettelsen af Esbjerg havn blev begyndelsen ubevidst gjort til soning af gammel brøde. Den chance, der i 1867 blev givet Vestjylland, blev omgående udnyttet.

Ingen kirkebøger fra Lolland-Falsters landsogne giver førstehåndsindtryk af, hvad der er hændt på de sydlige øer i 1650'erne. Derimod fortælles det, at Nakskov ved slutningen af Karl Gustav krigene havde 1358 beboere, og her giver kirkebogen fødsels- og begravelsestal, som ville have medført følgende udvikling, om man ser bort fra vandringerne:

År	Indbyggere	Fødte	Døde	Fødselsprocent	Dødelighedsprocent	Viede	Vielsesprocent
1651 (ved juletid) .	2100						
1652	1997	70	173	3,3	8,2	26	1,2
1653	1893	49	153	2,5	7,7	18	0,9
1654	1885	87	95	4,6	5,0	57	3,0
1655	1885	97	97	5,1	5,1	32	1,7
1656	1898	92	79	4,9	4,2	36	1,9
1657	1852	97	143	5,1	7,5	23	1,2
1658	1723	76	205	4,1	11,1	31	1,6
1659	1569	141	295	8,7	17,7	19	1,1
1660	1358	78	289	5,0	18,4	46	2,9
1661	1287	87	158	6,4	11,6	34	2,5
1662	1276	69	80	5,3	6,2	19	1,5
1663	1292	67	51	5,2	4,0	20	1,5
1664	1311	66	47	5,1	3,6	20	1,5
1665	1318	82	75	6,3	5,7	29	2,2
1666	1361	79	36	6,0	2,7	19	1,5

Som det ses, havde der været en ubrudt nedgang i folketallet fra 1651 til udgangen af 1662, da en langsom fremgang afløste den tilsyneladende næsten katastrofale tilbagegang. I løbet af elleve år var folketallet reduceret fra 2100 til 1276, altså med 824 eller næsten 40 procent. På baggrund af begivenhederne i de sjællandske landsogne virker dette tal på ingen måde urimeligt, men efter mandtal var der i 1645 1108 over 15 år svarende til 1500–2000 indbyggere i alt, og i 1672 opgives antallet af indbyggere til 1920. Det er derfor nødvendigt at regne med meget betydelige vandringer inden for perioden. Specielt viser det store fødselstal i 1659, at en stor del af omegnens befolkning er søgt til Nakskov, og at kvinderne har født og fået døbt deres småbørn her, men ellers skulle fødsels-, døds- og vielsestal i årene nærmest omkring 1660 formentlig give det bedste billede af forholdene. Det er imidlertid kun lidt, man kan slutte sig til ud fra disse tal – udover hvad der hører til tidens almindelige billede. Som de sjællandske landsogne har Nakskov måttet notere et betydeligt fødselsunderskud i 1652–53, men en ny stærk stigning i dødstallene indtræffer derefter først i 1657–61. Formentlig er det dette specielle forhold i Nakskov, der har givet anledning til den opfattelse, at en stor dødelighed var forbundet med de svenske troppers march gennem Danmark. Forholdene i Nakskov var som bekendt under krigen af en ganske særlig karakter og derfor er de ikke egnet til at fortælle om det typiske.

Før forholdene i Jylland nærmere undersøges er det rimeligt at kaste et blik på Bornholm, hvor en epidemi herskede i 1653–54. Den var voldsom,

men havde haft adskillige forløbere på Bornholm. En stor epidemi rasede i begyndelsen af århundredet og huskedes som »den sorte død«, og igen i 1618 hærgede sygdom øen, så der døde ca. 5200 mennesker. Til sammenligning skal nævnes, at Bornholm i 1769 havde godt 17.000 indbyggere. Af dette tal var altså de 5200 godt 30 procent. Mindre epidemier gjorde indhug i befolkningen i 1620'erne og 1630'erne, men den epidemi, der rasede fra 16. august 1653 til hen i december 1654 var næsten af samme omfang som epidemien i 1618, idet den øen over krævede 4895 dødsofre, svarende til næsten 29 procent af folketallet i 1769. Desværre findes der intet 1660-mandtal for Bornholm, der var fritaget for hovedskatten, men regner man med, at epidemien har hærget på Bornholm i samme omfang som i Hjørlunde og Borre sogne på Sjælland-Møn, hvor der døde omkring en tredjedel af den aktuelle befolkning i den tilsvarende epidemi, skulle Bornholms folketal være reduceret fra henved 15.000 til ca. 10.000 i løbet af halvandet år.

Dødstallene i de $16^1/_2$ måned, der er tale om, fordelte sig ifølge kirkebogen for Å kirke således:

Rønne	304	Øster Marie	375
Knudsker	108	Ibsker	229
Nyker	152	Svaneke	157
Klemensker	278	Nexø	413
Rutsker	230	Bodilsker	186
Hasle	133	Poulsker	239
Olsker	81	Pedersker	243
Sandvig-Allinge	102	Åker og Åkirkeby	557
Rø	154	Nikolaj og Arnager	202
Øster Larsker	295	Vester Marie	352
Gudhjem	105	Hele øen ialt	4895

I de enkelte sogne drejer det sig om et tab svarende til fra 15 til 39 procent af folketallet i 1769. Indtil udgangen af 1660 var der derefter i Åkirkeby et fødselsoverskud på 111, svarende til 20 procent af tabet, så man kan formentlig regne med, at øen fra begyndelsen af 1655 til udgangen af 1660 har haft et samlet fødselsoverskud på omkring 1000. Åkirkeby og Åker sogn har iøvrigt til 1704 et fødselsoverskud på 770, svarende til over 45 procent af folketallet i 1769, da de to sogne havde 10 procent af Bornholms indbyggertal. Der synes derfor intet i vejen for, at Bornholm i perioden 1660–1769 kan have haft et fødselsoverskud, hvormed øen var i stand til mere end at dække forskellen mellem et folketal på 10.000 i 1655 og på godt 17.000 i 1769. Men fra Bornholm savnes altså ligesom fra Syd- og Vestjylland den beregningskontrol, man har i det øvrige land.

Øerne i 1660

Desværre er det som nævnt ikke muligt i større udstrækning at overføre erfaringer fra 1660 til 1700 vedrørende fødsels- og dødstal fra øerne til Jylland, men under gennemgangen af 1660-mandtallet dukker der en række interessante problemer op i relation til folketallets fordeling. Det er klart, at forholdet mellem antallet af unge og ældre kan afhænge af flere ting. Der er 1) epidemiernes hærgen, 2) forholdet mellem antallet af større, mellemstore og små brug og antallet af huse, 3) flytninger og 4) tidspunktet for generationsskifter. Antallet af personer pr. husstand kan på Sjælland svinge fra under 2 til op mod 5 – sjældent over. Som eksempel på forskellighederne kan nævnes en række landsbyer i Raklev (tidligere Borre) sogn i Ars herred, Kalundborg len, hvor hvert navn i 1660-mandtallet sammenlignes med 1662-matriklens opgivelser, og hvor det summariske resultat af sammenligningen bliver følgende:

Landsby	Mænd	Koner	Børn	Slægtn.	Tjenestefolk	Husfolk	I alt	Husstande	Antal steder i 1662 matriklen
Vollerup	8	7	29		3		47	8	8
Ellede	8	6	9	1	8	1	33	8	8
Svenstrup	8	8	12		2		30	8	10
Illerup	11	11	12		3	1	38	11	11
Raklev	13	12	17		1	1	44	13	12
Saltbæk	8	6	10		1		25	8	7
Gåstoft	5	6	12		1		24	6	7
Nyrup	11	11	13		6		41	11	11
Nostrup	7	7	16		2		32	7	7
Kallerup	11	11	10		4	1	37	11	10
Borre sogn	90	85	140	1	31	4	351	91	91

Der er – som det ses – en temmelig nøje overensstemmelse mellem 1660-mandtallets antal af husstande (hovedpersoner) og 1662-matriklens antal af møller, gårde og huse (steder), og i de allerfleste tilfælde indeholder mandtallet de samme navne på hovedpersoner som matriklen. Interessen kan fanges af en uoverensstemmelse som i Kallerup by, og mandtal og

matrikel kan gennemgås nøjere. Kildematerialet fortæller da om de enkelte husstande i denne landsby med dens 11 hovedpersoner og et samlet beboertal på 37 – 2,4 person pr. husstand:

Mandens navn i mandtallet	Kone	Børn	Tjenestefolk	Husfolk	Samlet antal	Navn i matrikel	Matriklens udsagn om mand el. sted
Gårdmænd							
Laur. Jensen	1		2		4	Samme	Ved magt
And. Mogensen	1				2	–	Forarmet
Poul Christensen	1	2			4	–	Forarmet
Anders Hansen	1				2	–	Forarmet
Niels Olesen	1				2	–	Forarmet
Niels Hansen	1				2	–	Forarmet
Niels Andersen	1	3			5	–	Forarmet
Hans Sørensen	1	1	2		5	–	Nogenlunde v. magt
Anders Jensen	1	2			4	Anders Skræder	Forarmet
(Intet navn)	–	–	–	–	–	Mads Ibsen	Øde og afbrudt
Husmænd og inderster							
Didrik Arentsen	1	2		1	5	Samme	
Per Sørensen	1				2	–.	
I alt 11 mænd	11	10	4	1	37	10 navne	Eet sted øde

Der er altså her en ganske nøje overensstemmelse mellem matriklens og mandtallets oplysninger. Idet man vist kan gå ud fra, at Anders Jensen og Anders Skræder er identiske, og at Mads Ibsen heller ikke har eksisteret i landsbyen, da mandtallet blev optaget, er alle, som findes i matriklen, også optaget i mandtallet, skønt kun én betegnes som værende »ved magt« og en anden som »nogenlunde ved magt«, mens resten får prædikat af forarmede. De forarmede er altså ikke udeladt af mandtallet, og de to sidste navne viser, at heller ikke folk, der sad til huse hos andre, og som derfor ikke blev optaget i matriklen, er udeladt af mandtallet. Hvor man efter matriklens udsagn kun skulle vente 9 – skønt forarmede – skattebetalende eller i det mindste skattepligtige, findes der i denne landsby 11 skattebetalende hovedpersoner, og der er ikke tegn til, at der er givet forarmede med børn reduktion.

Gennemgangen af bl. a. dette sogns skattebetalende og bosiddende befolkning må give til resultat, at der ingen grund er til at kassere mandtallet som folketælling (se også I, 7 a-f). Overfor 175 mænd og koner kan stilles 171 børn og tjenestefolk og de fem slægtninge og husfolk, hvis al-

dersmæssige placering undertiden er let, men også til tider kan vise sig umulig. I dette tilfælde bliver der praktisk taget balance mellem ældre og yngre – 179:172 = 100:96. Det er forholdvis få unge, men der er ingen påviselig grund til at tvivle om opgivelserne.

En sådan gennemgang af mandtallet, hvor det forekommer urimeligt sammenlignet med andre sognes, har givet gode resultater, bl. a. m. h. t. Allerslev sogn, som er opført under Bårse herred i Vordingborg len. I mandtallet var kun opført 40 husstande, men i matriklen fandtes 91 steder, og denne uoverensstemmelse gav anledning til eftersøgningen i Jungshoved len, hvorved folketallet i sognet blev bragt op fra 95 til omkring 230–35.

I Sorø birks 1660-mandtal findes en opdeling af bondestanden i bomænd (gårdmænd) og husmænd. Det viser sig her, at der på gårdene har været 658 mænd og koner, 686 børn og 220 tjenestefolk, mens der i huse har været 717 mænd og koner med 509 børn og 35 tjenestefolk. På gårdene var forholdet 100:137 og i husene 100:76. Set under ét bliver forholdet 100:105. Det må altså i høj grad tages i betragtning, hvordan forholdet i sognene er mellem gårdenes og husenes tal. Men det ser også ud til, at der er en forbindelse mellem antallet af ødesteder, antallet af personer pr. sted og forholdet mellem ældre og yngre i sognene. Eksempelvis er forholdet mellem ældre og yngre og mellem stedernes og personernes tal følgende i forskellige sjællandske områder:

	ældre:yngre	personer pr. sted
Samsø	100:129	
Stevns	100:112	
Sorø birk	100:105	4,0
Abrahamstrup len	100:99	
Ars herred	100:95	3,8
Hammer herred	100:84	
Sæbygårds len	100:80	3,3

Højere end i disse tre områder i Vestsjælland kom personantallet pr. sted i dele af Frederiksborg amt. Eksempelvis kan nævnes, at Hjørlunde og Gjerlev sogne havde 4,5 personer pr. sted, og med mellem 4 og 5 personer pr. sted lå store dele af Midtsjælland og sogne langt ned i Sydsjælland, men overalt langs kysterne har 2–3, sjældnere op mod 4 personer pr. sted været normen. Det gælder sogne som Helsinge og Drøsselbjerg i Vestsjælland med omkring 2,5 personer pr. husstand. Nabosognene ind i land har derimod haft 3,5–3,9, og i næste linie lå sogne med 4,0–4,5 personer pr. husstand. Endnu lavere tal findes langs kysten i Hammer og Bårse herreder i Sydsjælland, hvor Kalvehave, Øster Egesborg, Ørslev og Kastrup

Herredskort over Sjællands stift.

havde 2,0–2,5, mens nabosognene mod nord havde 3,1–3,4, og en fortsat stigning i personantallet gjorde sig gældende nordpå.

I denne tilsyneladende sikkerhed er det, sognene på Møn vækker mistanke om, at tallene er angivet for lavt i sogne med så små persontal pr. familie som 2,3–3,0. Den geografiske placering af sognene med de tilsyneladende små familier gør det usandsynligt, at der er tale om en tilfældig-

hed. I håb om at finde forklaringen griber man til endnu et par grupper af arkivalier: jordebøger og indberetninger.

Det vidnes den 24. juli 1660 (RA pk. 214,36 Div. Synsforretninger og efterretninger ang. ruin og udgifter for lenene i svenskekrigene 1657–60) i en fortegnelse på, »hvorledes gårdene her på Møns land nu forefindes, såvel som også hvad heste og kvæg bønderne har til bedste«, at der endnu står 267½ gård, skønt »flesteparten er spoleret indenudi«, men 233½ gård er øde og afbrudt. Af mændene konstateres det, at 355 er i live, og i samme åndedrag oplyses det, at der også er 624 heste og hopper, 100 køer og 14 får – foruden hvad man har fået til låns af den »gunstige junker«. Peder Reedtz har vedføjet, at han selv har efterset Møns tilstand efter denne optegnelse – »og den er endnu værre befundet, idet en hel by, Lendemark kaldet, befandtes på ét hus nær ganske afbrudt at være«. På denne baggrund kan det ikke afvises, at en del af fornyelsen efter 1660 er sket ved hjælp udefra – omend det forudsætter, at temmelig mange dødsfald er gået uden om kirkebogen. Det bliver nødvendigt endnu en gang at se på forholdene på Møn.

De enkelte sogne på Møn har efter mandtallet i efteråret 1660 haft 2,2–3,0 personer pr. husstand eller familie. Borre er opført med 60 husstande og 163 beboere, altså 2,7 pr. sted og nogenlunde øens middeltal. 22½ helgård stod øde og afbrudt, mens det vidnes, at 8 var brøstfældige. Det samlede antal var 55½, så det vil sige, at ca. 40 procent var øde og afbrudt. Det er til de resterende 33 helgårde, der har svaret 60 husstande og 163 personer eller måske – hvis man undtager de virkelig fattige – de 25, der heller ikke falder ind under betegnelserne »brøstfældige med boskab« eller »spoleret indenudi«. Hele Møn skulle efter hovedskatmandtallet fra maj 1645 have haft ca. 650 gårdmænd og ved tingsvidnet af 24. juli siges det, at der er 355 »mænd, som er i live« (55 %). Med al ønskelig tydelighed viser kirkebøgerne fra Borre, Elmelunde og Magleby imidlertid, at den reduktion af folketallet, der har fundet sted mellem 1645 og november 1660, ikke fortrinsvis er sket under eller som følge af Karl Gustav krigene. Den var for størsteparten indtruffet tidligere, nemlig i 1655–56, da Møn fik sin part af den farsot, der i årene 1652–57 vandrede Sjælland rundt, og som især H. H. Fussing har peget på (Historisk Tidsskrift XI, 1, s. 287 ff).

I 1645-mandtallet foreligger der en veritabel folketælling fra Elmelunde og Kjeldby sogne på Møn i 1645 med angivelse af alder på samtlige personer, af erhverv og af stilling i husstanden. For de øvrige sogne er der kun aldersangivelse af de ugifte, og det vil jo fortrinsvis sige børnene, men det

betyder dog, at praktisk taget alle under 20 år er aldersangivne. Man får herigennem den overraskende oplysning, at 51,5 procent af beboerne i de to sogne var under 20 år, nemlig 461 af 895. Desværre er der ikke aldersangivelse ved de døde i den bevarede kirkebog fra Elmelunde, ellers ville det have været en let opgave at følge befolkningsudviklingen i sognet i årene op til 1657 og videre gennem Karl Gustav krigene til november 1660, da der igen blev holdt mandtal. Men der er huller i disse kirkebøger. Elmelunde kirkebog kan nok give et bidrag til belysning af forholdene, men kirkebogen fra Borre har aldersangivelse af de døde og giver derfor bedre muligheder, idet det næppe kan være meget galt at gå ud fra, at Borre har haft omtrent den samme fordeling på de øvrige aldersgrupper som Elmelunde og Kjeldby, når der er næsten fuldkommen overensstemmelse for de 0–19-åriges vedkommende. Derefter skulle Borre i 1645 have haft 326 beboere på 0–19 år, 149 på 20–39 år, 86 på 40–59 år, 57 på 60–79 år og 14 på 80 år eller derover. Det må dog bemærkes, at der, som man kunne vente, er lidt vel mange personer i de ældre årgange, som har fået påført runde aldersangivelser som 40, 50, 60, 70 o. s. v. I alt er der 632 personer på mandtalslisten. Fra begyndelsen af 1647 ligger aldersangivelserne i kirkebogen klar, og man må formode, at de er i overensstemmelse med de opgivelser, præsten har modtaget, da han skrev skattemandtallet i 1645. Det viser sig da, at der i årene til og med 1654 døde 55 af 326, der i 1645 havde været under 20 år. Tilbage var der formentlig 271. Af de 148 på 20–39 år døde 20, så der var 129 tilbage. Af de 86 på 40–59 år døde 39, så der var 47 tilbage. Af de 57, der i 1645 havde ligget i aldersgruppen fra 60 til 79 år døde 23, men af de 14, der statistisk set burde have været på 80 eller derover, afgik kun 5 ved døden.

I mellemtiden er der født 190 børn, hvoraf de 60 er afgået ved døden, og man skulle derefter have en befolkning ved udgangen af 1654, fordelt omtrent således:

0– 9 år	130	personer
10–29 –	271	–
30–49 –	129	–
50–69 –	47	–
ov. 70 –	ca. 32	–
I alt	609	personer

Tallene må være absolut maksimum, da der er nogle enkelte ikke aldersangivne døde, da kirkebogen ikke er påbegyndt umiddelbart efter 1645-tællingen, og da der kan være flyttet en del af de meget børnerige årgange (de i 1654 10–29-årige) til egne med bedre udsigter, end der har været på

en ø, der i de da aktuelle store årganges tid tegnede til at blive overmættet med mænd og kvinder i den modne alder.

Men i 1655–56 skete det katastrofale. Pesten reducerede de 0–9-åriges tal med 58 i løbet af de to næste år, de 10–29-åriges med 62, de 30–49-åriges med 23, de 50–69-åriges med 10 og de over 70-åriges med 9. I mellemtiden er der født 49 børn, hvoraf de 20 er døde igen. Ved fortsat fremtælling fra 1645 skulle der ved slutningen af 1656 have været følgende befolkning i Borre:

0– 1 år	29	personer
2–11 –	72	–
12–31 –	209	–
32–51 –	106	–
52–71 –	37	–
ov. 72 –	23	–
I alt	476	personer

Udviklingen har altså omtrent været følgende: der taltes i 1645 i alt 632 personer. Antallet var i 1654 reduceret til 609 i det højeste, og det var inden udgangen af 1656 yderligere gået ned til i det allerhøjeste 476. Som følge af de store årgange, der var kommet til verden i årene mellem Kejserkrigens afslutning og 1645-tællingen, må der have stået tilstrækkeligt mange parat til at rykke ind på de ledigblevne steder, men er en del af de i 1654 så tilsyneladende overflødigt mange unge søgt andre steder hen, hvor man trængte til folk, har der ikke været for mange. En uigenkaldelig reduktion på nogle og tredive i de aldersgrupper, der normalt sad som mænd og koner på fæstegårdene har nok kunnet mærkes, og – hvor mange af de bortvandrede har så kunnet hentes tilbage?

Fortsætter man på denne måde fremtællingen ved hjælp af mandtallet fra 1645 og kirkebogens fødsels- og dødstal, skulle der ved udgangen af 1659 være sket følgende ændringer siden 1645, idet aldersgrupperne er forskudt med 14–15 år, og der i mellemtiden er født 313 børn, hvoraf de 168 er døde, så der under 15 år skulle findes ca. 145 personer:

326	i	alderen		0–19	år	er	reduceret	med		126	til	200	på	16–35	år
149	-	–		20–39	-	-	–	–		51	–	98	–	36–55	–
86	-	–		40–59	-	-	–	–		58	–	30	–	56–75	–
71	-	–		ov. 60	-	-	–	–		38	–	33	–	ov. 76	–

De 632 personer, der blev talt i 1645 skulle derefter være reduceret med 273 til i det højeste 359, hvortil er kommet de 145 overlevende af de siden 1645 fødte, så folketallet ved begyndelsen af 1660 skulle have ligget på i det højeste 504. Deraf døde i 1660 de 78, men der fødtes i årets løb en halv

snes børn, så der skulle efter denne beregning have været ca. 435 personer i Borre sogn ved juletid i 1660, og mandtallet har kun 163.

På denne baggrund bliver en tilbagetælling ved hjælp af de dødes alder i de følgende hundrede år et spændende eksperiment. Dets overraskende resultat taler til fordel for 1645-tællingen og kirkebogens udsagn om tilstanden i Borre 1645–60, idet resultatet bliver, at der i det følgende århundrede er død 427 personer, som har levet ved udgangen af 1660. Der er også begravet nogle, som ikke er forsynet med aldersangivelse i kirkebogen, men som kan have levet i 1660. Det drejer sig i så godt som alle tilfælde om personer, som hørte hjemme andre steder. Tilsvarende kan der naturligvis være indført folk, som hørte hjemme i Borre, i andre sognes kirkebøger, og vandringer kan i én periode have ført folk bort fra, i andre perioder ind mod Borre, men i Borre er altså i det følgende århundrede død 427 personer, hvis aldersfordeling ved udgangen af 1660 har været følgende:

0– 9 år	100	personer
10–19 –	85	–
20–29 –	64	–
30–39 –	70	–
40–49 –	57	–
50–59 –	29	–
60–69 –	20	–
70–79 –	2	–
ov. 80 –	0	–
I alt	427	personer

Med hensyn til folketal viser altså en fremtælling fra 1645 og en tilbagetælling på kirkebogens dødsaldre omtrent det samme resultat. Fremtællingen viser ca. 435 og tilbagetællingen 427 – ligeledes naturligvis omtrentlig. Men før 1660-mandtallet helt kasseres, bliver det nødvendigt at kigge lidt på aldersfordelingen. Her kniber det med overensstemmelsen, og der er tale om en mangel, som ikke alene kan tilskrives usikkerheden om personers alder i 1645 eller ved begravelser i det følgende århundrede. Efter tilbagetællingssystemet ville der i 1645 – eller rettere sagt et årstid senere – sammenlignet med 1645-mandtallets egne udsagn og beregningerne af aldersfordelingen på grundlag af tallene fra Elmelunde og Kjeldby, have været:

	1645 optalt ell. beregnet	Tilbagetælling til 1646
0–19 år	326	277
20–39 - ..... –	149	178
40–59 -	86	111
ov. 60 -	71	52
I alt	632	618

At kirkebogen ikke er påbegyndt umiddelbart efter tællingen i 1645, at aldersangivelser ikke findes i alle tilfælde, at vandringer under alle omstændigheder må have spillet ind så vel som andre ufuldkommenheder ved både metode og kirkebog kan let forklare den afvigelse på 14, som er registreret i det samlede tal. Det er snarest den nære overensstemmelse, der må overraske. Pålideligst skulle imidlertidig aldersangivelsen af de 0–19-årige i 1645 være, og deres tal lå altså 49 over det antal personer af denne aldersgruppe, som siden er afgået ved døden i sognet. Det kan som nævnt forklares med, at der netop en tid, før pesten satte ind i 1655, har været overflod af ungt mandskab, så der har fundet en udvandring sted. Mistænksomhed over for opgivelser til skattemandtal kan også lede til den tanke, at da der er flere i kirkebøgerne, som har været 20–39 år, end der viste sig i 1645-mandtallet, så er et betydeligt antal unge over 15 år blevet løjet yngre, end de var i 1645, men det må huskes, at der er tale om et 5 års spring, og mandtallet viser ikke noget hop ved 14–15–16-årsalderen, som man i så tilfælde skulle vente, idet det var personer under 15 år, der slap for beskatningen i 1645. Iøvrigt viser jo også tilbagetællingen flere personer i 40–59-årsalderen end mandtallet, mens der endelig igen på Møn som helhed har været flere over 60 i 1645, end kirkebogen for Borre sogn vil sige god for. Dødsfald udenom kirkebogen i de vanskelige år og vandringer til sognet i aldersgrupperne 20–59 kan måske forklare uoverensstemmelsen, men det får stå hen. Også dødsfald udensogns eller på afsides steder blandt ungdom, der i 1657–60 var i aktiv tjeneste mod den svenske besættelse kan i høj grad tages i betragtning som forklarende moment, når det gælder reduktion af de i 1645 0–19-årige, der under Karl Gustav krigene havde nået en alder af 13–32 år. Men under alle omstændigheder tyder sammenligningen på en reduktion uden om kirkebogens dødstal af de ganske unge og en tilgang til de »voksne« navnlig omkring 40-årsalderen. På begge fænomener skulle en væsentlig del af forklaringen ligge i beregningsmetodens ufuldkommenhed og vandringer, bl. a. blev mange soldater siden henlagt til Møn.

Har der fundet nævneværdige vandringer sted, har folketallet i Borre netop i 1660 ligget på det laveste, og i så fald har beboertallet i sognet i hvert fald ikke ved juletid 1660 ligget så højt som 430, men vel ca. 70 lavere, idet toppen – en senere indvandring til sognet – skæres bort af de mellemste og yngre grupper af folketallet, som det er beregnet ved tilbageføringen. Har Borre haft 430 beboere i 1660, udgjorde det tæt ved 67 procent af de 643, der blev talt i sognet i 1769, men med f. eks. 360 beboere i 1660 ville procenten kun have ligget på 56. Den førstnævnte

procent svarer temmelig nøje til, hvad 1660-mandtallet viser på naboøen Falster.

Da udviklingen synes at have været ret ensartet i de forskellige sogne på Møn, kan det antages, at Møns landdistrikter i 1660 har haft et folketal på mellem 3400 og 4100. Mandtallet må her forkastes. Specielt for Maglebys vedkommende må accepteres et folketal i 1645 på 745, et påfølgende tab på 217 i de følgende år med tyngdepunkt i 1655–56 og et beboertal på ca. 528 i efteråret 1660.

I Sydsjælland giver Vordingborg lens mandtal ikke mulighed for at vurdere, hvor mange fattige der har været. Kun de betalende er med.

Her fanges som nævnt interessen af Allerslev sogn i Bårse herred, hvor der efter 1660-mandtallet har været 95 betalende, men hvor tabet i peståret 1655 løb op på 238 døde, der kun svagt modvirkedes af 14 fødte. Var 95 det rigtige tal, havde Allerslev i 1654 haft ca. 300 beboere og det følgende år lidt et tab på meget tæt ved 80 procent. Det kunne ikke være rigtigt. Der måtte være udeladt mange fattige. Der var på 40 steder med tilsammen 95 personer godt 2,3 personer pr. sted. Det var noget mindre end Borre med 2,7 – og der havde tallet vist sig vildledende. Men i en række andre sogne i Bårse herred lå tallet på det samme niveau. Kallehave havde kun 2,1 pr. sted, Ø. Egesborg og Ørslev endda kun 2,0, Kastrup 2,5, Vordingborg landsogn 2,9, og så gik gennemsnittet i vejret, efterhånden som man kom nordpå, dog med det ejendommelige forhold, at f. eks. Sværdborg og Lundby med 4,2 personer pr. sted lå mellem Køng og Udby med kun 3,0 o. s. v.

Kystsognene kunne synes at have været hårdest ramt, men endnu mindre end i Borre var der noget i kirkebøgerne, der tydede på, at f. eks. Udby og Allerslev skulle have lidt *særlig* hårdt i selve krigsårene. Forklaringen kom da også, da turen kom til en gennemgang af mandtallet for det lille Jungshoved len. Her skjulte sig flere landsbyer og enstedgårde, som hører under Allerslev sogn, og det viste sig, at det østlige område af Allerslev sogn havde 40 steder med tilsammen 137 personer, og at deraf 11 steder med tilsammen 20 personer betegnes som så forarmede, at de var sluppet for at betale skat. Der var altså her godt 3,4 personer pr. husstand, og når man kun regnede med de betalende endda 4,0 pr. husstand. Under alle omstændigheder var der her et tillæg til sognets mandtal på 137, så de 95 blev til 232, og hertil kommer muligvis for den vestlige del af sognet et antal fattige. Hvis personantallet pr. sted og de forarmedes antal i forhold til de betalendes skulle stå i samme indbyrdes forhold som i den østlige del af

sognet, måtte der på det nærmeste lægges 30 personer til de 95 i den vestlige del af sognet, og det samlede beboertal i Allerslev sogn måtte da i 1660 med en præstefamilie have ligget på ca. 275. Derved ville befolkningsudviklingen, når bortses fra vandringer i de forudgående år (H. H. Fussings kirkebogsuddrag) have taget sig således ud:

	fødte	døde	beboere
1654			478
1655	14	238	254
1656	15	11	258
1657	23	20	261
1658	23	24	260
1659	22	16	266
1660	16	7	275

Det vil sige, at nettotabet i 1655 har andraget 46–47 procent, og det er selvfølgelig stort, men Allerslev havde i 1645 et folketal, hvoraf de personer, der var over 15 udgjorde 244, og antager man, at børnetallet ligesom på Møn lå på ca. 80 procent af de voksnes antal, skulle der i 1645 have været over 488 beboere i sognet. Under alle omstændigheder er der ganske god harmoni mellem 1645-mandtallet og mandtallet fra 1660, når det virkelige folketal i 1660 således revideret sættes til ca. 275 ved en kombination af de to lens udsagn om forholdene inden for samme sogn. I 1769 var folketallet i sognet 603, og det vil sige, at bondetallet i 1660 + en præstefamilie har udgjort 45 procent deraf, og at folketallet i 1654 har ligget på over 80 procent af 1769-folketallet.

Der er iøvrigt grund til at tro, at en tilsvarende revision burde foretages for de sogne i Bårse herred, der har meget lave persontal pr. husstand, men man må desværre her savne bistand fra et andet lens solidere mandtal såvel som af kirkebogskontrollen, der i Allerslev kan føres så langt frem, at det kan ses, at sognet ved egen hjælp har kunnet regenerere længe før 1769. Nabo til Allerslev ligger Udby, hvis mandtal i 1645 viste 181 beboere over 15 år – og altså muligvis et faktisk beboertal på ca. 325. I 1660 var der 179 betalende, og en tilbagetælling fra dette tal på grundlag af kirkebogen viser, at der i 1651 kan have været 320. Der var i 1769 ved folketællingen 441, så deraf udgjorde de 179 på bondemandtallet godt 40 procent, og med ca. 335 beboere i 1654 har nettotabet i 1655 udgjort 47–48 procent. Skal der til bondemandtallet lægges en vis mængde fattige, f. eks. omtrent 15 procent, skulle beboertallet i 1660 have ligget på ca. 205 og, når også en gejstlig husstand medregnes, på ca. 215. Dermed kommer man

helt på højde med 1645-mandtallets udsagn med det store tillæg for børn under 15 år. Med 370 beboere ved juletid 1654 har tabet i 1655 ligget på lige ved 43 procent – tilsyneladende en meget rimelig procentdel af døde under epidemier i 1650'erne, når der var mange børn, men nogenlunde rolige forhold. Med 205 landsbyfolk i 1660 har antallet ligget på godt 46 procent af folketallet i 1769. Ingen af de nævnte muligheder er utænkelige. Også i Hammer herred synes de sydligste sogne at have haft et lavere antal skatteydere i 1660 i forhold til 1769-folketallet end sognene mod nord. De nordlige sogne har gennemgående haft et antal skattebetalere, på nær ved eller lidt over halvdelen af 1769-folketallet. Men tallene fra Køng, Sværdborg og Kastrup synes for små. Det er da også fra dette nabolag – fra Ørslev i Bårse herred – præsten vidner, at der i sognet »er mesten ganske øde og af de svenske meget ruineret, så der befindes ikke mere end efterskrevne personer, hvilke med stor trang og nød *noget* af hovedskatten kunne udgive«. Her er da også kun 25 af matriklens 45 tilsyneladende besatte steder med i mandtallet. Man lægger i Sydsjælland – som på Lolland og Falster – i mandtalslisterne og matriklen mærke til adskillige med navne, der karakteriserer beboerne som værende af »fremmed« oprindelse. Tilnavne som Jyde – et navn, der træffes gang på gang – som Fynbo, Skåning, Mønbo o. s. v. taler for sig selv. Der er hernede næppe noget sogn uden mindst én Jyde.

I mange sogne er der en sådan overensstemmelse mellem antallet af husstande, der er opført på mandtalslisten, og 1662-matriklens antal af steder, at der kun kan være få udelukket, så meget des mere, som man kan komme ud for, at f. eks. en betalende på mandtalslisten betegnes som »husarm og meget fattig«. Det gælder et sogn som Rønnebæk, hvis husstande i gennemsnit talte 4,4 personer, og hvis samlede bondemandtal indeholder ca. 45 procent af 1769-folketællingens beboertal.

Vanskeligheden ved dette mandtal, som ved de fleste, er, at bilagene savnes, og de eneste kontrolmuligheder ligger i en sammenligning mellem stedernes tal i 1662-matriklen og husstandenes antal i 1660-mandtallet og i forholdet mellem stedernes og personernes tal.

For så vidt kunne der være god grund til at vente ekstraordinært lave folketal over store dele af Sydsjælland. Det er Gøngehøvdingens egn og et område, der – som kirkebøgerne viser – virkelig har været hårdt ramt af en epidemi i 1655–56. Hertil kommer vidnesbyrd som det, der blev aflagt af lensmanden på Vordingborg (J. K. Kørbitz), at »en del menneskers døde kroppe er beliggende på vildene mark her og der i lenet. Af fugle og andet er de moksen fortæret«. Det nævnes også gang på gang, at denne

eller hin er bortført af fjenden. Men det har ikke været muligt at lave statistik over disse forhold, eller over hvor mange danske, der mistede livet under kampene.

Fra enkelte sjællandske len er bevaret mandtalslister, som indeholder ikke blot de betalendes, men også de fattiges navne. Det gælder Roskildegårds len, hvor af et bondetal på 8479 de 982 er fattige, Tryggevælde len, der med 7735 personer optalt af Johan Grundtvig, har 709 fattige, og Ringsted len, der blandt 5018 personer har 825 fattige. Det vil sige, at der i Roskildegårds len har været knap 11,6 i Tryggevælde len knap 9,2 og i Ringsted len godt og vel 16,4 procent fattige. I disse tre len, der går nogenlunde centralt gennem Sjælland, har der set under ét været tæt ved 11,9 procent fattige på listerne. Det må være forsvarligt at overføre dette billede til det øvrige Sjælland som helhed – med forbehold for de mindre områder. Hvor man kun har de betalende, må de fattige omsættes til en procent af betalende i stedet for af det samlede tal, og resultatet bliver, at der som helhed skal ydes et tillæg på knap 11,1 procent til de betalende for at nå op på det fulde bondetal i tre len, der har omfattet en fjerdedel af Sjællands folketal. At der mangler en del sogne i Grundtvigs lister skulle ikke ændre billedet. Udover de sognetal han har anført (Meddel. fra Rentekammerarchivet 1878, side 151), findes bilag, der viser, at der i Tryggevælde len har været 171 beboere i Valløby, 162 i Tårnby, 273 i Himlingøje, og 484 i Herfølge, og hans tal for Endeslev må forhøjes med 81 til 139 og for Bråby med 10 til 185. Også disse tal, der findes i et særligt mandtal for Valløgård, Rudholt og Gunderup ladegårde og gods i området, rummer fattige. De tre nævnte lens bondemandtals forhold til folketallet i 1769 og ved senere folketællinger er også værd at betragte, og resultatet bliver herredsvis følgende:

	1660	1769	1801	1880
Stevns herred	2638	4821	5731	10747
Fakse herred	3695	5931	6746	13331
Bjeverskov herred	2642	5180	6204	10280
Ringsted herred	5206	8519	10080	18659
Ramsø herred	2323	3837	4540	7536
Voldborg herred	2898	4892	6001	9853
Sømme herred	1835	4385	5295	9220
Tune herred	1422	3225	3743	7011

Fordelt på de tre len bliver tallene følgende:

	1660	1769	1801	1880
Tryggevælde len	8975	15932	18681	34358
Ringsted len	5206	8519	10080	18659
Roskildegårds len	8478	16339	19579	32720
Hele området	22659	40790	48340	85737

Sammenlignet med folketallet i 1769 og 1880 indeholder bondemandtallet fra 1660 følgende procenttal af personer i de pågældende områder henholdsvis 109 og 220 år senere:

	1660-bondetallets personal i procent af senere tællinger	
	1769	1880
Herrederne		
Stevns	54,7	24,5
Fakse	64,0	27,7
Bjeverskov	51,0	25,7
Ringsted	62,3	27,8
Ramsø	60,5	30,8
Voldborg	59,2	32,4
Sømme	41,9	19,9
Tune	44,1	20,3
Lenene		
Tryggevælde	56,3	26,1
Ringsted	62,3	27,8
Roskildegårds	51,9	25,9
Hele området med fattige	55,5	26,4
Hele området uden fattige	49,4	23,5

I de øvrige len trænger en række tal til revision, navnlig for så vidt angår sognetallene, men efter at en sådan revision er foretaget, viser det sig, at bondetallet uden fattige i det nordøstlige Sjælland har ligget på noget over 40 procent af beboertallet i 1769, at det i Nordvest-, Vest- og Sydsjælland og de resterende dele af Midtsjælland har ligget på praktisk taget halvdelen, og at procenten for begge disse dele set under ét kommer op på noget over 45 procent, så man skulle kunne regne med, at der med de fattige i disse dele af Sjælland har levet en bondebefolkning, der udgjorde 50 procent eller måske lidt mere af folketallet i 1769. Fordelt på de enkelte herreder skulle bondebefolkningen – inklusive et tillæg af 11 procent fattige – i 1660 have udgjort følgende procentdel af herredernes folketal i 1769 og følgende deraf beregnede folketal, idet udgangsprocenten er baseret på tallene fra 1660 og 1769 i så mange sogne, som i 1660-mandtallet står til rådighed for beregningen:

Herrederne	Bondetallet i 1660 i procent af 1769-tællingen	Deraf beregnet herredstal 1660
Sokkelund	24,6	2975
Smørum	42,7	2725
Ølstykke	54,2	1500
Lynge-Kronborg	45,0	3750
Holbo	56,7	3850
Strø	49,4	2525
Lynge–Fr.borg	55,5	2625
Horns	60,2	3050
Merløse	61,1	4800
Skippinge	55,5	2125
Ars	38,3	1825
Ods	40,8	2750
Tudse	68,3	3925
Løve	51,4	3000
Slagelse	71,4	4850
V. Flakkebjerg	83,0	5100
Ø. Flakkebjerg	69,8	4400
Alsted	73,8	3700
Tybjerg	69,0	3250
Hammer	51,9	3175
Bårse	38,3	3325

Det samlede bondetal i hovedområderne inden for Sjælland i 1660 skulle derefter blive:

Nordøstsjælland (Københavns, Frederiksborg, Hørsholm, Kronborg og Abrahamstrup len)		23.000
Roskilde len		8.475
Ringsted len		5.200
Nordvestsjælland (Sorø klosters, Holbæk, Kalundborg, Dragsholm, Sæbygårds, Antvorskov og Korsør len)		36.475
Tryggevælde len		8.975
Vordingborg og Jungshoved len		9.750
Stegehus len		3.750?
Hele Sjælland	omkring	95.625

Et enkelt sted foruden Borre er der som omtalt mulighed for ved hjælp af de dødes alder at føre de gennem 80–100 år afdøde beboeres alder tilbage til 1660, men naturligvis stadig uden hensyntagen til ind- eller udvandring. Og det vil være rimeligt at kaste endnu et blik på dette sogn – Hjørlunde i Frederiksborg amt (I 11, a–d). Efter erfaringerne fra Møn begyndes med mandtallet fra 1645. Det viser et bondetal på 198, hvortil skal lægges en gejstlig husstand, og ca. 80 procent eller ca. 160 børn under 15 år, hvis antallet af børn under 15 år her lå på samme højde som på Møn. Man

kan dog ikke med sikkerhed vente at finde det samme forhold, og en tilbagetælling ved hjælp af beboernes dødsalder viser da også, at 415 af sognets senere afdøde beboere har levet i 1650, omend det stadig skal understreges, at ingen kan sige, *hvor* de da levede. Men antager man, at befolkningen stort set har opholdt sig på samme sted fra vugge til grav, og at fraflytninger og tilflytninger har opvejet hinanden, så er der altså en uoverensstemmelse mellem folketal i 1645 og tilbagetælling ved hjælp af de dødes alder på ca. 40 personer. Børnetallet synes i Hjørlunde at have ligget procentvis lidt lavere end i Borre. Af de 415, der efter tilbagetællingsmetoden må antages at have levet i 1650, døde i løbet af 1650'erne og ganske særligt i året 1654 de 176, men til delvis erstatning kom et fødselsoverskud på 93, og derefter skulle folketallet alle iberegnet ved udgangen af 1660 have ligget på 332. Overfor dette tal står så bondemandtallet med 319 personer – og heri er en gejstlig husstand ikke medregnet, så der er igen en forbløffende overensstemmelse mellem kirkebogens og 1645-mandtallets udsagn og her tillige mellem dem og 1660-mandtallet. Og i Hjørlunde som i Borre berettiger kirkebogen til at fastslå, at folketallet er reduceret med 20 procent – i Borre fra 617 til 491 og i Hjørlunde fra 415 til 332, altså med henholdsvis 20,4 og 20,0 procent. Begge disse tal skulle vedrøre stillingen ved nytår 1650 og 1660, mens mandtallet blev optaget i november 1660, og i løbet af dette år forringes situationen yderligere i Borre, mens den forbedres lidt i Hjørlunde, idet Borre havde et betragteligt fødselsunderskud (75) og Hjørlunde et fødselsoverskud (6). Overensstemmelsen mellem 1660-mandtal og 1662-matrikel i Hjørlunde er klar (I, 7 a). Efter alt at dømme må det derefter erkendes, at Johan Grundtvig har ret i sin hovedantagelse, at Sjællands folketal fra sommeren 1645 til november 1660 blev reduceret med 20–25 procent.

Vi springer nu fra Sjælland til Fyns stift, begynder ved Lillebælt og kommer først til Vends herred, hvor der udspilledes en række krigshandlinger under Karl Gustav krigene, og hvor i slutningen af 1659 allierede tropper gik i land på vej mod opgøret ved Nyborg. Epidemier grasserede her til langt ind i året 1660, men var stilnet af, inden mandtallet på hovedskatten til jul 1660 blev optaget.

I Vends herred finder man da optalt en bondebefolkning, hvis tal andrager 27–28 procent af folketallet i 1769 og knap 23 procent af folketallet i 1801 (B, 2 f.). Men der er en forskel på den vestlige del af herredet, hvor tropperne især havde huseret, og de østlige sogne. Bondetallet i de vestlige sogne androg kun 21 procent af folketallet i de samme sogne

i 1769, mens der i de østlige sogne blev talt så mange, at de udgjorde 37 procent af folketallet i 1769. Samtidig kan det konstateres, at de vestlige sogne kun havde 78 børn og tjenestefolk pr. 100 ægtefolk (enkemænd og enker inklusive), mens de unges antal i de østlige herreder var 87 pr. 100 ægtefolk.

Også i Båg herred (B, 2 g), der har været mindre berørt af krigsbegivenhederne i den sidste fase end Vends herred, var bondetallet større i forhold til 1769-tællingens resultat end i Vends herreds vestlige del. For Båg herred som helhed lå bondetallet i 1660 på 33 procent af folketallet i 1769, men situationen var langt bedre i de sydøstlige sogne, der lå længst borte fra krigsskuepladsen, end i de nordvestlige. I Dreslette, Hårby, Kjøng, Flemløse og Helnæs sogne lå bondetallet i 1660 på 42–43 procent af folketallet 1769, men i de øvrige sogne på knap 30 procent. Situationen har altså som helhed her været bedre end i Vends herred, også for så vidt angår børnetallet, idet der i hele herredet var 84 og i de fem sydøstlige herreder alene 95 unge pr. 100 ægtefolk. Går man videre sydpå til Salling herred foreligger ikke den samme mulighed som i Vends og Båg herreder for at opdele befolkningen i grupperne mænd, koner, børn o. s. v. Der er blot en angivelse af, hvor mange personer der hører til hver husstand. Men persontallet i 1660 løber op til lige ved halvdelen af folketallet i 1769 (49,4 procent).

Mod nord har Skovby herred tilsyneladende lidt skæbne med Vends herred, idet bondetallet 1660 lå på 25 procent af folketallet i 1769. Derimod har Skam herred haft 50, Lunde herred 42 og Bjerge herred 44 procent af folketallet i 1769, mens Åsum, Odense og Gudme herreder har ligget med 31–32 procent, omgivet af Vinding og Salling herreder med 28–29 procent. Det synes ret klart, at folketallet har ligget relativt dårligst omkring overfartsstederne ved Lillebælt og Storebælt (med sigte mod Langeland) og i Odense og Åsum herreder, de to midtherreder på gennemfartsvejen fra Lillebælt til Storebælt.

Igen rejser sig spørgsmålet, i hvor høj grad man kan stole på 1660-mandtallet. Det omfatter på Fyn kun betalende, men som det hedder fra Hagenskov len, der stort set er identisk med Båg herred, er det et »mandtal på al almuen udi alle sogne på landsbyerne over al Hagenskov len, som efter kgl. majestæts skattebrev ... har udgivet en hovedskat ... og beregnet for hver person 8 skilling danske, *for hvilken skat alene den er forskånet, som er så forarmet, at de betler og ej kunne formå skatten at udgive*«.

På dette grundlag må man vente flere eftergivelser af skattebetalingen

i de krigshærgede områder end i andre, og det kan vel for en del forklare, at forholdet mellem 1660-mandtallet og 1769-tællingens resultat er så meget ringere i kamp- og gennemgangsherrederne end i yderherrederne mod nord og sydvest, men kirkebøgerne lægger heller ikke skjul på, at der har hersket ondartede epidemier i Vends og Åsum herreder samt på Tåsinge.

Fra Vends herred beretter (ufuldstændige?) kirkebøger f. eks. om 115 flere dødsfald end fødsler i Nr. Åby-Indslev pastorat under epidemien i 1659–60. Bondetallet opgives i november 1660 til 158, så formentlig har der med pastoratets gejstlige husstand været ca. 280 personer ved begyndelsen af 1659, idet der i første omgang helt ses bort fra, at der kan have været nogle, som ikke betalte hovedskat. Tabet i 1659–60 skulle da have ligget på 41 procent af folkemængden, før pesten satte ind. Hvis man stadig ser bort fra de eventuelle fattige i pastoratet, udgjorde de 158 personer på bondemandtallet i 1660 kun 23 procent af folketallet i 1769, som i de to sogne tilsammen var 687 (mod hele herredets 27–28 procent).

I de følgende 109 år havde Nr. Åby og Indslev (idet dødfødte holdes udenfor), et overskud på 446, og ved *det* alene kunne de to sogne med et samlet folketal på ca. 165 i 1660 have nået ca. 611 indbyggere, så der kun manglede 76 i at være fuld dækning for forskellen mellem hovedskatmandtallets og 1769-folketællingens resultat. Er et vist antal »fattige« udeladt i 1660 – f. eks. 10–20 procent eller 16–32 personer, så behøver der i løbet af 110 år kun at have været et vandringstilskud på 40–60 personer. De 158 personer, der blev talt i 1660, var fordelt på 42 steder, så personantallet udgjorde 3,7–3,8 pr. sted.

I hele Vends herred under ét har personantallet pr. sted andraget 3,6 – noget mindre i den vestlige, noget mere i den østlige del. I Båg herred var personantallet pr. husstand 3,7–3,8 i gennemsnit, men med svingninger fra sogn til sogn – fra godt 3 i det nordlige til godt 4 i det sydlige med rekord i Hårby sogn, der med 75 husstande og 363 personer har haft 4,8–4,9 personer pr. husstand. I overensstemmelse med det forholdsvis større antal personer sammenlignet med 1769-folketallet, viser det sig da også, at Salling herreds husstande i gennemsnit har ligget på 4,2–4,3 personer, men med rekord på de små øer, der gennemgående var mindst berørt af krigens gang og epidemiske sygdomme. Avernakø har haft 6,2 og Lyø endda 6,4 personer pr. familie og i 1660 henholdsvis 65 og 85 procent af folketallet i 1769.

I Sunds herred har det gennemsnitlige persontal derimod ligget på 3,5–3,6 pr. familie.

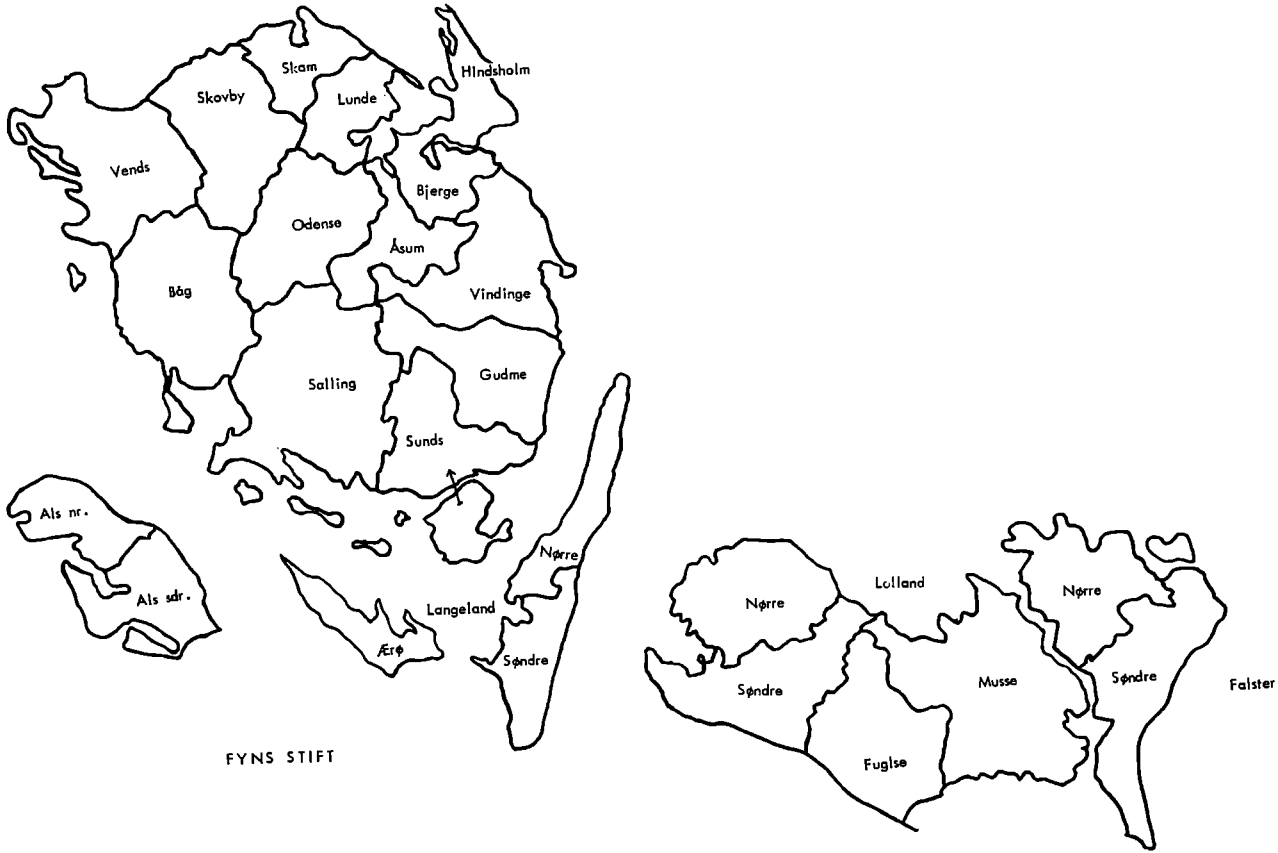

Herredskort over Fyns stift med Lolland-Falster.

I Gudme herred var der kun 3,0–3,1, i Vinding herred 3,4. Her åbner 1662-matriklen en mulighed for at sammenligne antallet af besatte og øde steder med antallet af husstande. Der var i Gudme og Vinding herreder under ét ca. 1490 steder, hvoraf 350 stod øde, så der altså var ca. 1140 besatte steder – og i 1660-mandtallet står fra de to herreder opført 1143 familier med tilsammen 3689 personer. Ødestedsprocenten var altså noget over 23, mens den i Sunds herred lå på 25–26, i Bjerge på godt 16, i Odense på knap 15 og i Åsum herred på 24–25.

Overensstemmelsen mellem antallet af besatte steder og skattebetalende hovedpersoner synes overalt på Fyn at være god.

En række sammentællinger af gods fra forskellige herreder skal gengives. Af steder under Hindsgavl, Kjærsgård, de Bjelkers og Banners gods, Billeskov og Brahesborg i Vends herred synes henimod 189 at have stået øde, og resten var for størstedelen medtaget. Hen mod 46 procent stod øde af ialt 411 optalte steder, og ca. en trediedel af herredets bøndergods er med i optællingen.

I Båg herred stod af 267 gårde under Assens provsti, de Bjelkers og Banners gods, Brahesborg, Barløsegård, Lammehave og Vedtoftegård (i alt en femtedel af herredets bøndergods) 105 steder øde – eller ca. 39 procent. I Gudme og Sunds herreder under ét stod 83 af 212 eller nær ved 40 procent øde under Broholm, Mullerup, Lindskov og Rygård. I Odense herred kan der skabes oversigt over 244 steder under de Bjelkers og Banners gods, Odense kloster og Dalum kloster. Der står 109 af 244 steder (45 procent) øde i november 1660. Andre godsjordebøger er fra et senere tidspunkt, og nogle giver bedst indtryk af situationen gennem samlede hartkornsopgørelser, som omfatter gods i flere herreder. Af 736 tdr. hartkorn under de Bjelkers og Banners gods stod således 313 tdr. »slet øde«, men af Broholms 584 tdr. stod 325 »ganske øde«, og af Ellensborgs 468 tdr. hartkorn var 383 tdr. »øde og en del deraf nedbrudt og afbrændt«, mens 468 tdr. hartkorn var »nogenledes besat«. Af Rygårds 340 stod de 196 tdr. hartkorn »afbrændt og nedbrudt«, og af godsets 31 gårde i Langå sogn alene var 21 øde og afbrudt – de 9 gårde var afbrændt af den danske oberst Friis' regiment og et par gårde af svenskerne. Adskillige af godsjordebøgerne illustrerer situationen omtrent som følgende uddrag af Ølstedgårds jordebog (Salling herred): Gård 1: uden anmærkninger, 2: denne gård er formedelst fjendens pålagte kontribution og anden ulykkelig tilfælde fast ruineret og bonden derfra rømt, værendes nu en anden fattig

mand deri til des videre ruin at forekomme, 3: denne gård står nu også for bondens fravigelses skyld øde, 4: uden anmærkninger, 5: øde og af bonden for lang tid siden forladt, i tre år intet sået, 6: uden anmærkninger, 7: (i Vends herred) de fleste gårde og huse i denne by er af fjenderne og andre folk fast fordærvet og ødelagt, efter som dets situation er så nær ved Middelfart og på det strøg ad Assens, hvor fjendtlige og andre troppers marchering kontinuerer at falde; thi har bonden på denne gård ingen middel til kornsæd dette år, 8: ligeså, 9: forarmet, 10: formår intet, 11: slet øde, bonden rømt for 3 år siden.

Næsten hjerteskærende lyder et ubehjælpsomt formet klageråb fra enken Hilleborg Aschersleben på Lammehave i Ringe sogn i Gudme herred: »eftersom min gård ligger på alfarvej, kunne jeg ikke blive ved hus og hjem, – eftersom den ganske fjendes armé stod hos mig, det første de kom i landet – og på min gård om natten – ofte var der tre regimenter, som skændte og afbrændte alt, hvis dem forekom – fra det første fjenden hidkom i landet indtil nu først jeg har fundet et øde sted for mig, for alting er ruineret, så der hverken findes loft, døre eller vinduer.«

Flere af matriklerne gengiver sogne- og herredsvis forholdet mellem stedernes og ødestedernes tal f. eks. således:

	Asum herred		Bjerge herred		Sunds herred	
	Antal	Øde	Antal	Øde	Antal	Øde
Kirkesognenes tal	11		12		15	
heraf annexsogne	2					
adelige sædegårde	7		9		7	
vandmøller	11		3		14	
hele gårde	66	15	163	22	170	50
halve gårde og bol	232	67	277	47	534	132
huse	119	20	171	29	231	53
Gårde, bol. huse	417	102	611	98	935	235
Procent øde		24,5		16,0		25,1

Det er altså meget betydelige ødestedsprocenter, der har været her – og i de øvrige egne af Fyn – endnu et par år efter krigens afslutning, men en sammenligning mellem ødestedsprocenterne i 1660 og 1662 viser alligevel nedgang i løbet af de to år fra sogn til sogn.

Tager man eksempelvis Odense herred, var forholdet mellem antallet af husstande, der betalte hovedskat i 1660, og stedernes og ødestedernes antal efter 1662-matriklen følgende:

	Mandtallets husstande 1660	Steder 1662	Ødesteder 1662	Besat i 1662
Verninge	60	69	1	68
Tommerup	45	54	5	49
Brylle	38	51	8	43
Brendekilde	16	21	9	12
Bellinge	17	32	14	18
Pårup	39	50	5	45
Trøstrup (Korup) ...	27	38	2	36
Ubberud	47	56	9	47
Stenløse	40	44	2	42
Fangel	38	40	10	30
I alt	367	455	65	390

Efter denne liste var der i Odense herred knap tale om 15 procent ødesteder i 1662, og her var ca. 45 procent øde efter godsjordebøgerne, der blev indsendt i 1660. En ejendommelig undtagelse udgjorde Sanderum sogn, hvor der i 1660 stod 35 af 63 steder af det kgl. gods under Dalum kloster øde (godt 53 procent), og i hele sognet i 1662 de 45 af 75 (60 procent).

Det er vistnok en umulig opgave på et tidspunkt – 1657–64 – da store dele af befolkningen var i bevægelse fra ét sted til et andet, at danne sig et nogenlunde sikkert billede af folketallets skiften i så små enheder som herreder og sogne. Der er sogne, som har haft lettere ved at få nye folk trukket til end andre, der er godsejere, som har gjort en positiv indsats, og der er andre, som ikke har haft økonomisk mulighed for at trække folk til deres godser. Det er rimeligt at tro, at mange forhold – beliggenhed og ejendomsforhold især – har spillet en rolle. Men alligevel er 1660-mandtallet et brugbart udgangspunkt for vurderingen af de følgende årtiers udvikling.

Foreløbig skal for Fyns vedkommende (uden Ærø og Langeland) gøres op, hvad 1660-mandtallet siger om folketallets procentvise forhold til folketællingsresultatet fra 1769 i de enkelte herreder for så vidt angår bondebefolkningens tal.

Her gengives 1. 1769-mandtallets resultat, 2. den allerede omtalte procent, som 1660-mandtallets bønder med hustruer, børn, tjenestefolk, husfolk og slægtninge udgjorde af 1769-tællingens resultat i de sogne, hvorfra mandtal foreligger, 3. det antal personer af bondestanden, der var i hele herredet i 1660, og hertil er så føjet 4. et 20 procents tillæg for gejstlige, adelige og fattige i herredet – at anvende efter skøn, idet der ventelig har

været flere skattefritagelser i de hårdest ramte herreder i 1660 end i de øvrige. Alle tal er afrundet med en beskeden udjævning til fordel for 1660-folketallet i de værst hærgede områder:

Herredets navn	1769-tælingen	1660-mandtal i % af 1769	Afrundet 1660-tal	1660 + 20 %
Vends	8434	28	2500	3000
Båg	9493	33	3200	3840
Salling	11212	50	5000	6000
Skovby	5487	25	1400	1680
Skam	3212	50	1600	2000
Lunde	3365	42	1400	1680
Bjerge	5108	44	2200	2640
Odense	7066	31	2300	2760
Åsum	4039	32	1400	1680
Vinding	7228	28	2100	2520
Gudme	6255	32	2100	2520
Sunds	8319	29	2500	3000
Fyn i alt	79219	35	27700	33240

Der skal efter dette være sket en tilvækst ved indvandring og fødselsoverskud i de fynske landsogne på i alt ca. 46.000–47.400.

Tåsinge og Langeland var strategisk vigtige holdepunkter under kampen om herredømmet over de danske øer og de mellemliggende farvande, og begge steder fik man krigen at føle i al dens gru – med pesten som følgesvend. Men på Tåsinge ser man, hvor vanskeligt det *kan* være at finde overensstemmelsen mellem jordebøger og kirkebøger. Det er givet, at Landet og Brejninge sogne har lidt store tab under pesten, som det fremgår af kirkebøgernes direkte udsagn. Indirekte giver den senere (i 1662) påbegyndte kirkebog for Bjerreby et tilsvarende billede af befolkningsforholdene der i sognet, men efter Valdemar slots jordebog fra 1. marts 1661 står af 87 steder i Bjerreby sogn de 41 uden mand, øde og (slet) afbrudt, i Landet sogn derimod er af 44 kun de 15 øde og i Brejninge af 50 endda kun de otte. Der er tal på gårdene, mens husenes tilstand ikke berøres. Tilstanden på de gårde, der er besat, varierer fra »er ved gården og ved magt« til »gården halv nedbrudt« og »er ved gården med stor armod«. Kirkebøgerne tyder på en mere ensartet tabsprocent end godsjordebogen, men forklaringen kan være den, at man på Valdemar slot har været interesseret i at få de nærmeste landsbyer besat først. Antagelig har tabet i 1659 for Tåsinges vedkommende ligget på 30–40 procent.

På Langeland må man – i modsætning til alle andre steder på Fyn – savne selve 1660-mandtallet, mens listerne over de fattige er bevaret. Ved

hjælp af det indbetalte skattebeløb har Johan Grundtvig opgjort antallet af skattebetalende til 1214 og de fattige til 1338, så det samlede bondetal skulle have ligget på 2552 eller 31–32 procent af folketallet i 1769 – en procent, der minder om situationen i herrederne tværs over Fyn fra Middelfart til Nyborg og Svendborg. Der er et så højt gennemsnitligt antal personer på stederne som 3,8, når 1662-matriklens antal steder lægges til grund for beregningen. Imidlertid viser listen over fattige, at et stort antal personer antages at være *midlertidigt* fraværende, idet de siges at være i Tyskland for at tigge. 1662-matriklen tegner billedet af en ø med 1057 steder (alt iberegnet), og heraf angives 394 at stå øde og afbrændt, mens 663 steder skulle være besat. Altså står 37 procent af stederne øde, og i sognene varierer procenten fra 23 til 52, når bortses fra Tranekjær sogn, hvorfra oplysningerne synes ufuldstændige. Kun 2 af 59 steder betegnes her som øde – muligvis som ved Valdemar slot på Tåsinge, fordi man først og fremmest har sørget for, at slottets nærmeste gårde og huse besattes først.

Om tilstanden på Langeland giver flere godsjordebøger særdeles interessante oplysninger (B, 13). Godsjordebøgerne er opstillet efter ensartet mønster. De er udførlige med hensyn til, hvad der oplyses både om stedet og om manden på stedet, og det giver dem dobbelt værdi. De sydjyske var en ret broget blanding af oplysninger om mand eller sted eller begge dele, de fynske beskæftigede sig sjældent med manden, mens de langelandske altså har fået begge dele med. Endda årsagen til mandens eventuelle død klarlægges i mange tilfælde, mens de godsjordebøger, der hidtil har været til betragtning, gennemgående har tiet.

Der kan næppe være tvivl om, at de langelandske godsejere – som godsejere og præster på andre egne – har snakket sammen om, hvordan de skulle opstille jordebøgerne med svar på det særlige forlangende, at der blev givet oplysninger om, hvorvidt stederne er »øde og ubesat«. Sammenlagt giver Fårevejle, Skovsbo, Stensgård og Egeløkkes godsjordebøger oplysninger om 122 steder spredt over hele Langeland, og det fremgår klart, at over halvdelen er øde, og at årsagen i 60 tilfælde – altså lige ved halvdelen – er, at manden er skudt, pint ihjel, borttaget af svenskerne, taget på tiggerfærd (til Tyskland) eller bortrømt. Om deres familiers skæbne oplyses det i en del tilfælde, at »kvinden er forarmet«, men tiere at hun tigger, eller at hun – og børnene – er døde af hunger.

Langeland har antagelig haft svært ved at få nye folk på gårdene i en fart, og dog er der uomtvisteligt rykket en del nye folk ind, før matriklen blev til i 1662, men meget ringere end gennemfartsherrederne på det øvrige

Fyn synes Langeland trods alt ikke at have været stillet, da matrikkel og godsjordebøger blev udfærdiget i efteråret 1660. Vidnesbyrdene i godsjordebøgerne er blot langt mere menneskelige i deres meddelelsestrang end de godsjordebøger, der for størstedelen holder sig strengt til gårdenes tilstand, næppe ænser huse og end ikke skeler til menneskene og deres skæbne. Takket være de langelandske småberetninger får også de fynske »fastlands-jordebøger« ligesom et langt smerteligere indhold.

Videre går nu turen til Lolland i de svenske troppers fodspor. De allierede kom ikke denne vej.

Det synes, som om man også delvis på Lolland har haft den indstilling, der gives udtryk for gennem en påtegning af mandtallene fra Nykøbing len på Falster, at »eftersom kgl. majestæts nådigst udgangne skattebrev alvorligt formelder, at ingen skal være forskånet for denne skat, har vi ikke turdet understå os noget menneske at forbigå, men har tegnet alle – både gamle og unge, store og små, betlere og krøblinge, ingen undtagen – omend en del dog aldrig har kunnet formå at udgive den ringeste skilling, som også her i mandtallet findes rigtigt hostegnet at være forarmede og betle deres brød«. Til vitterlighed er denne erklæring og hele mandtallet underskrevet af sognepræsterne og fire mænd fra hvert sogn foruden sognefogederne.

Bilag findes ikke, men der er udførlige lister over samtlige husstande med angivelse af persontal sogn for sogn både for de betalende og de fritagne husstandes vedkommende (de tre lens regnskaber for 1660–61 i Rigsarkivet, afd. C, Skattemandtal). Her er altså de fattige i videste og snævreste forstand taget med. Men der mangler enkelte områder, så 100 procents nøjagtighed er der ikke tale om.

Lollands nørre herred i Halsted kloster len har gennemsnitlig haft en anelse mere end 3 personer pr. husstand – noget ujævnt fordelt, idet kystherredernes gennemsnit har ligget på 2,7 og de sydøstlige sognes på tæt ved 4,0. Skal man hæfte sig ved dette forhold, er det tænkeligt, at det kan stå i forbindelse med, at de nordvestlige sogne har fået det første stød af svenskernes fremrykning og i det hele taget fungeret som brohoved under krigen. Når bortses fra Nakskov landsogn, der ikke er med i mandtallet, og Halsted sogn, der helt regnes under sdr. herred, har Lollands nørre herred i 1660 efter et mandtal, man synes at kunne stole på, haft 2108 beboere mod 5755 i 1787, altså 36–37 procent af tallet 127 år senere (1769-folketælling foreligger desværre ikke til sammenligning).

Situationen er lidt bedre i Lollands sdr. herred med Halsted (og Til-

litse, der er talt sammen med Dannemare). Her ligger procenten på 39–40, når man sammenligner 1660-mandtallet med tællingen fra 1787, henholdsvis 2701 og 6834. Endelig meddeler P. Rhode, at Nakskov har haft 1358 beboere ved Karl Gustav krigenes afslutning, så det vil sige, at det samlede beboertal i Halsted len har ligget på 6172 foruden nogle adelige og ca. 150 gejstlige med deres husstande, ialt hen mod 6250 mod 13.976 i 1787. Det samlede folketal i herredet og købstaden i 1660 udgjorde knap 45 procent af folketallet i 1787, men da Nakskov var større i 1660 end i 1787 (1287 indbyggere), vil det sige, at landdistrikternes procentandel i 1660 af 1787-folketallet lå lavere, nemlig på knap og nap 40 procent.

Der er her mulighed for en sammenligning med det mandtal, der blev optaget over alle over 15 år i 1645. Der var da i Halsted kloster len 6011 personer over den nævnte alder på landet foruden 821, der blev talt på adelige gårdes mandtalslister, og 234 gejstlige, altså alt i alt 7066 på landet og 1138 i Nakskov, hvor af 30 gejstlige. I hele lenet med købstad var der 8204 over 15 år. Om børnetallet skal der ikke gisnes her, men under alle omstændigheder synes der at være tale om et meget stort tab for Halsted kloster lens vedkommende i perioden 1645–60.

Ser man for landets vedkommende på ødestedernes tal, viser stikprøver i Halsted kloster m. fl. godsers jordebøger da også 22–24 procent øde – og det vil sige ubeboede – steder i 1660 på det vestlige Lolland.

Fra Ålholm len mangler i Fuglse herred (det vestlige) mandtallet fra Krønge sogn, og mandtallet fra Østofte-Bandholm må betragtes som ufuldstændigt. Bondetallet har for en væsentlig del af herredet med 1534 personer mod 4363 optalte i 1769 andraget godt 35 procent.

I det østlige herred – Musse – er der nogle huller i 1660-mandtallet, men der synes ikke at være grund til at tvivle om de foreliggende dele, der giver et gennemsnitligt beboertal på 3,6–3,7 pr. sted og formentlig som Fuglse herred et samlet bondetal på godt 35 procent af folketallet i 1769.

Mandtallet fra Falster står over Lolland i umiddelbar troværdighed, idet det dog skal nævnes, at Johan Grundtvig har slået Nr. Ørslevs og Systoftes mandtal sammen, så det ser ud, som om Systofte er udeladt og Nr. Ørslev har stået med et bondetal på 458. Dette tal skal deles omtrent lige mellem de to sogne – 237 til Systofte og 221 til Nr. Ørslev, og overfor et samlet beboertal i 1769 på 5170 i Falster sdr. herreds sogne står derefter 3457 – eller 65 procent – på bondemandtallet fra 1660. Men der er al grund til at tvivle om rigtigheden af bondemandtallet fra ét enkelt sogn

i Falster sdr. herred, nemlig fra Horbelev, hvor det er uomtvisteligt, at der må mangle et antal børn. Horbelev har kun 2,7–2,8 personer i gennemsnit pr. sted, og man kunne være tilbøjelig til at tænke sig, at en særlig ondartet epidemi har hærget her, men nabosognet Astrup har godt 4,5 personer pr. sted, og Tingsted sogn i nørre herred f. eks. 78 mænd, 84 koner, 144 børn og 52 tjenestefolk (foruden 22 husfolk og slægtninge). Det vil sige, at der er tale om 4,5 person pr. husstand, og antallet af børn og unge pr. 100 gifte, enker og enkemænd har ligget på 122. Horbelev møder over for disse tal med 4 børn i alt på 100 steder! Der er dog 76 tjenestefolk med, og de slås visse steder sammen med børn ved optællingen, men alligevel må det antages, at der mangler ca. 175 børn på listen – et tal, der yderligere skal lægges til Falster sdr. herreds samlede bondetal i 1660, hvorved procenten af folketallet i 1769 nærmer sig 70. Ellers synes der ikke på Falster at være snydt på børnene. Der er f. eks. medtaget et barn, som senere er slettet, fordi det døde, efter at mandtallet var optaget – otte dage gammelt.

Med 3392 på bondemandtallet mod 4883 i hele herredet i 1769 skulle Falster nørre herred derefter ligge helt på samme linie som det sydlige herred – lige ved 70 procent. Og at dette hul let kunne udfyldes på 109 år viser den omstændighed, at Falsters landsogne fra 1769 til 1787 gik frem fra 10.145 til 12.267 – altså med ca. 20 procent i løbet af kun 18 år. Der var seks gange så lang tid til at præstere en procentvis kun dobbelt så stor fremgang fra 1660 til 1769.

Der var i 1660 et betydeligt antal ødesteder på Falster, men der er allerede i 1660–61 foretaget 234 indfæstninger på Falsters godt 2000 gårde og huse, og indfæstningerne havde dog ikke ligget stille under krigen. I 1658–59 var der kommet ca. 100 nye fæstere på stederne. Det var næppe langt fra det normale.

Fra Sjælland og Bornholm har der kunnet hentes erfaringer vedrørende epidemiers udbredelse under fredsforhold i 1600-tallet. Man står over for en epidemi af betydelig kraft i 1652. Der døde det år på det nærmeste dobbelt så mange, som der fødtes. Det følgende år hærgede epidemien stadig, men fødselsunderskuddet var stærkt aftagende, og i 1654 ebbede den helt ud.

Underskud blev til fødselsoverskud i hele Syd-, Vest- og Midtsjælland. Men i Nordøstsjælland var forholdet et ganske andet. I Københavns amt døde der 4–5 gange så mange, som der fødtes, og i Frederiksborg amt var situationen ikke mindre alvorlig, mens virkningerne i Roskilde amt som

helhed var mere behersket. Tabslisterne peger mod havnebyerne København og Helsingør som udgangspunkter for udbredelsen, og et blik f. eks. i Holmens sogns kirkebøger viser da også følgende udvikling i fødsels- og dødstal i dette store sogn:

	Fødte	Døde
1652	254	849
1653	162	983
1654	193	2.641

København har altså alle tre år haft et meget betydeligt underskud – langt større end de tilgrænsende amter (se også side 71 ff.). Der døde det første år tre–fire gange så mange, som der fødtes, det andet år seks–syv og det tredie år 13–14 gange så mange. Var den normale dødelighed f. eks. 3–4 %, og det gennemsnitlige antal fødte 200, lå dødelighedsprocenten i 1654 helt oppe på 40–50 % af sognets befolkning. Epidemien angives at være kommet fra Østersøhavne, og det var den samme epidemi, der ramte Bornholm så eftertrykkeligt.

Ofte har misvækst fået skylden for stor dødelighed, men som J. A. Fridericia siger: (Adelsvældens sidste Dage, København 1894, s. 170) »Kongens (Frederik III's) første år bragte misvækst og dermed følgende dyrtid, og da endelig en god høst kom – i 1653–1654 – ramtes hele landet af en anden nationalulykke, en frygtelig pest. Tallene viser, at det i første omgang – bortset fra spredte tilfælde – kun var Sjælland, der blev ramt, og i 1654 endda kun København og dens nærmere omegn«.

Imidlertid kan det heller ikke være rigtigt, at et enkelt skib, der kom til Bornholm, København og Helsingør i 1654 ene var årsag til epidemien. Den var i generalanmarch de nærmest foregående år. Der var et fødselsunderskud på over 3000 i 1651–53, men dødeligheden kulminerede ubetinget i hovedstaden i 1654. I løbet af maj blev dødsfaldenes antal foruroligende, og i juni oprettedes der karantænestationer ved bælterne, ligesom hoffet flygtede til Dalum kloster ved Odense (for siden at drage videre til Kolding og Flensborg) med epidemien i sit følge.

I hele København begravedes der i juni måned henved 1000 døde, i juli ca. 3000 og i august sandsynligvis omkring 1500, så antallet af dødsfald i løbet af de tre måneder, epidemien var på sit højdepunkt nåede op på 5–6000 i hovedstaden. I alt meldes der om 8551 døde i dette epidemiår mod 764 døbte.

Dermed var hovedstaden raseret så eftertrykkeligt, som en enkelt epidemi i tiden før enevældens indførelse var i stand til. Tabstal i næsten samme størrelsesorden var set flere gange tidligere i 1600-tallet. I 1625–26 skal

der således være død 4884 mennesker, mest børn og unge, i København. I 1629 hærgede pest og blodsot igen, så der ifølge Jørgen Brahe i hovedstaden døde 5000 ringere end 36, altså 4964 mennesker, og endelig fremgår det af et papir i Karen Brahes Bibliotek (d IV, 17, Landsarkivet i Odense), at der »Er udi pesten begravet fra nytårsdag 1637 og til årsdagen igen 1638

Vor Frue	545
Helliggejstes	261
Sankt Nikolaj	418
Sankt Peders	206
Den nye kirke	2.567
Holmen	1.025
Summa	5.022

Er derimod fra år 1637 og til 38 født

	Ægte	Uægte
Vor Frue	156	34
Helliggejstes	64	5
Sankt Nicolaj	183	26
Sankt Peder	65	0
Den nye kirke	60	5
Holmen	271	5
Summa	799	75«.

Overfor 5022 døde stod altså kun 874 fødte, så fødselsunderskuddet blev 4148.

Epidemien havde i 1654 grasseret i København i det mindste et par år, inden den slog ud med fuld styrke. De mange tilfælde i den nærmere omegn lader heller ikke tvivl tilbage om, at smitten er bragt videre ud over Sjælland fra hovedstaden, og at smittens styrke har været aftagende mod vest, mens der i syd synes at være kommet et tilskud udefra – formentlig over Østersøen fra Nordtyskland, hvormed Danmark også via havnene i Sydsjælland, på Møn og Lolland-Falster har stået i handelsforbindelse. I 1655 blev Sydsjælland og Møn ramt af en dødelighed, der ikke stod tilbage for den, der havde ramt Københavns amt i 1654. Også den østlige del af Sorø amt blev ramt dette år, bl. a. havde Ringsted herred en ret betydelig overdødelighed, men ellers kom turen først til de nuværende Sorø og Holbæk amter i 1656 med en aftagende, men dog betydelig styrke, og i Syd- og Vestsjælland bragte sygdommen endnu i 1657 underskud.

I krigsårene 1658 og 1659 var der et mindre underskud omkring København, men ellers var der for Sjælland som helhed nogenlunde balance mellem fødsler og dødsfald. Denne kendsgerning er dog ikke udtryk for, at

sygdommen var overstået. Der burde efter de forudgående års store dødelighed have været et betydeligt fødselsoverskud, fordi de mange dødsfald blandt børn og gamle havde reduceret de aldersgrupper, der både under normale og ekstraordinære forhold procentvis bringer dødelighedsstatistikken de største tal. Derfor er det udtryk for noget helt usædvanligt, når der i 1660 og enkelte steder i 1661 stadig er flere dødsfald end fødsler at finde i sjællandske kirkebøger. Endnu i 1662 er der egne med fødselsunderskud, men så begynder genopbygningen af det sjællandske folketal også for alvor. Det skulle tage en menneskealder, inden folketallet igen var som før 1652.

Jylland i 1660

Venter man at finde noget lignende i Nordjylland som på øerne, overraskes man ved nord for Limfjorden kun at finde få spor af stigende dødelighed i de bevarede kirkebøger fra 1650'erne. Overalt var der pæne overskud, og selv i Ålborg Budolfi kirkebog står over for 874 døbte kun opført 945 begravede, hvoriblandt også dødfødte. At enkelte år har bragt en stor købstad underskud, kan ikke overraske. Værst var det i Ålborg i 1650 med 164 begravede mod 68 døbte og i 1657 med 116 begravede og 94 døbte. Ellers var der næppe nogen plads i Ålborg stift, hvor der i løbet af 1650'erne døde flere, end der fødtes.

En gennemgang af 1660-mandtallet med bilag viser, at Johan Grundtvig ikke har kendt eller benyttet bilag til mandtallene fra Horns og Kjær herreder. Grundtvig har støttet sig til de opførte opgørelser over personer, der har betalt hovedskatten til jul 1660, men bilagene viser, at det næsten overalt, hvor der findes lister over betalende, bevidnes, at der også er en del personer, for hvem der ikke er betalt hovedskat De allerfleste steder forties antallet, men i fem sogne i Horns herred og fire i Kjær herred foreligger talangivelser, og de viser, at de fattige, ikke-betalendes antal i sognene i Horns herred andrager knap 16 og i sognene i Kjær herred godt 20 % af de betalendes tal. Når dertil lægges de gejstlige og enkelte andre husstande, som ikke skulle findes på bondemandtallet, kan man regne med, at der skal lægges 20–25 % til bondemandtallets antal af betalende i Ålborg stift, hvis man skal regne med at have det samlede antal beboere i 1660.

Ikke tidligere offentliggjort findes i Rigsarkivet opgørelser af resultatet af 1769-folketællingen i alle Ålborg stifts landsogne, og sammenligner man nu disse tal med bondemandtallets betalende personal fra 1660, kan det konstateres sogn for sogn eller herred for herred, hvor stor en del af personallet i 1769 mandtallet repræsenterer. (A, 1 b).

Ser man først herredsvis på tallene, viser det sig, at de 3924 personer, der er opført som betalende i Horns herreds sogne, udgjorde 64 % af be-

boertallet i 1769. Hertil skal så lægges 20–25 % fattige o. a., så der i 1660 må have levet omtrent 77–80 % af det antal mennesker, der levede i 1769 i Horns herred.

Går man fra Horns til Vennebjerg herred falder de betalendes andel af folketallet i 1769 fra 64 til 44 %, og videre mod syd falder den i Børglum herred til 37, for atter at stige til 44 % i Jerslev, 46 % i Kjær herred og 48 % i Hvetbo herred, men i Øster Han herred daler procenten til 31 – for så igen i Vester Han herred at stige til 54, i Thy til 70 og på Mors til 76 % af folketallet i 1769 (A, 2 b).

Der er imidlertid så megen stabilitet over procenterne fra Vennebjerg, Jerslev, Kjær og Hvetbo herreder, at man ikke kan afvise, at de er udtryk for en realitet. Man kan heller ikke se bort fra linien i stigningen fra Vester Han herred til Thy og Mors, men netop på denne baggrund forekommer tallene fra Børglum og Øster Han herreder at være udtryk for noget andet end tallene fra de øvrige herreder. Navnlig forekommer det ejendommeligt med de meget lave procenter fra Øster Han herred, der ligger indeklemt mellem Hvetbo og Vester Han herreder, men sammenlignes tallene sogn for sogn, nødsages man til at revidere dette førstehåndsindtryk. Det er ikke slavisk herredsgrænserne, der følges ved stigen og fald i procenterne. Der er glidende overgange fra sogn til sogn. En nedgang i forholdstallet mellem 1769-tælling og 1660-mandtal kan iagttages hele vejen langs grænserne mellem de omgivende herreder og de to »mistænkte«. Procenten er glidende fra Horns, gennem Vennebjerg og ind i Børglum herred og derfra igen stigende gennem Jerslev ind i Kjær herred, og endnu mere afgørende er det, at små procenter i den østlige del af Børglum herred forplanter sig langs kysten både mod nord og syd ind i naboherrederne, mens høje procenter i Børglum herreds vestlige del harmonerer med tilsvarende høje procenter i de vestlige dele af Horns, Vennebjerg, Jerslev og den nordligste del af Hvetbo herred. Fænomenet synes snarere at være geografisk bestemt end at være udtryk for en forskellig betalingsevne eller -grad i de enkelte herreder. Hvad tallene er udtryk for kan være, enten at en stor del af sognene i Børglum herreds østlige del og i hovedparten af Øster Han herred har været særlig dårligt stillet i 1660 – eller at disse områder var underkastet en særlig gunstig udvikling mellem 1660 og 1769, måske som følge af vandringer fra vest til øst.

Vendsyssel som helhed har kunnet præstere det nødvendige fødselsoverskud fra 1660 til 1769. Mandtallene fra Åsted, Ingstrup og Hjermeslev sogne viser, at der her var 805 betalende af bondestanden i 1660, lægges hertil 20 eller 25 %, skulle folketallet have været 960–1006, og i 1769 var

der 1382 beboere. I mellemtiden var der et samlet fødselsoverskud på mindst 639, så der kunne have været 1600–1645 beboere. Disse tre sogne har altså kunnet undvære en stor del af fødselsoverskuddet (218–263) til andre.

En prøve på troværdigheden af matriklen kan for Åsted sogns vedkommende foretages tilbage til 1690, da der i de forskellige aldersgrupper – efter senere dødsfald at dømme – har levet i aldersgrupperne:

0– 9 år	110	personer
10–19 -	83	–
20–29 -	75	–
30–39 -	90	–
40–49 -	92	–
50–59 -	52	–
60–69 -	41	–
ov. 70 -	40	–
I alt	583	personer

Man bemærker her det forholdsvis store antal personer i 30–49-års alderen. Det er personer, der i 1660 befandt sig i aldersgrupperne fra 0 til 19 år. De var i 1660 gennemgående for unge til at forlade hjemstavnen. Måske kan man fortolke det således, at der i 1690 var forholdsvis få, der havde været 20–39 år gamle i 1660 og 50–59 år i 1690, som resultat af den vandring, der fandt sted fra Vendsyssel efter epidemierne i det øvrige land i 1650'erne. Tilsvarende kan de forholdsvis få i 1660 endnu ufødte (i 1690 0–19-årige) måske være udtryk for en tilbagegang i fødslernes tal efter bortvandringen omkring 1660. Denne udlægning stemmer i hvert fald med visheden om, at der til mange sogne i Syd- og Sønderjylland kom folk fra Vendsyssel og Thy.

Tæller man på grundlag af fødsler og dødsfald tilbage fra 1690 til 1660, ses det, at der har været et fødselsoverskud på 70, så der kan antages i 1660 at have boet ca. 513 personer i sognet. Bondemandtallet opgiver imidlertid kun 365 betalende i Åsted sogn. Lægges hertil 25 %, bliver resultatet stadig kun 456. Der er altså selv med dette tillæg en difference mellem de to beregninger af folketallet i 1660 på 59 eller 11–12 %. Mange tilfældigheder kan imidlertid her spille ind for det enkelte sogns vedkommende.

Når visse områder har haft forholdsvis få beboere i 1660, synes det for en del at skyldes et ringe antal børn og unge. For 100 mænd og koner på gårde og i huse var der i en række undersøgte sogne i Horns herred 112, i Vester Han herred 113 og på Mors 114, men i Kjær herred var der kun 87 og i Øster Han herred endda kun 66. Pr. 100 koner var der

Herredskort over Ålborg stift.

i Horns herred 174 børn, i Vester Han herred 204 og på Mors 194, mens der kun var 147 i Kjær og 91 i Øster Han herred. Det kan måske udlægges som et vidnesbyrd om, at sognene i de egne af Vendsyssel, som lå det øvrige land nærmest, har afstået en del af deres ungdom til krigs- og pestramte egne allerede inden julen 1660. Forskellige vidnesbyrd i mandtalslisterne tyder på, at en vandring bort fra Vendsyssel var i gang, idet der om udeladelserne af præstelisterne fra en række sogne eksempelvis berettes, at alle er med undtagen i

Alstrup: Husarme, som går om og betler deres brød i Jesu navn og sjældent findes i sognet.

Kjettrup: Folk, der søger deres brød ved bettelstav.

Gjøtterup: Nogle arme og elendige, som udi elendighed spørger deres brød og går for hver mands dør.

I mange tilfælde er det dog utvivlsomt, at de fattige og betlerne stadig findes i sognet, således hedder det, at de ikke-betalende er i

Haverslev: En part ganske skrøbelige, vanføre mennesker.

Mosbjerg: Nogle få arme stakler, som en del ligger ved sengene og er så usle, at de slet intet har til deres næring, uden hvad Gud og godtfolk vil give dem.

Forsikringerne om, at alle, der overhovedet har kunnet betale, også er kommet til det, går igen i praktisk taget alle bilag, og som nævnt opgives de fattiges navne og antal fra en række sogne i Horns og Kjær herreder.

I Thy har der sandsynligvis været ca. 13.300 beboere i 1660. Dette tal støtter sig dels på en opgørelse, som Grundtvig også kendte, fra Vestervig len, og dels på en kvittering i Ørum lens regnskaber. Det fremgår af denne, at der i resten af Thy er indbetalt 872 rigsdaler 2 mark, svarende til 9.472 personer af bondestanden. Lægges 25 % til disse to tal skulle ovenstående resultat fremkomme.

For Vestervig lens vedkommende er det for øvrigt svært at se, hvordan der skulle blive plads til flere personer end de 1.286, iberegnet 10 personer fra Vestervig kloster. Fordelingen af de betalende er her følgende:

	Vestervig	Agger	Thyborøn	I alt
Mænd	125	148	12	285
Koner	109	137	11	257
Børn	210	308	19	537
Tjenestefolk	132	30	1	163
Ubestemmelige	26	3	5	34
I alt	602	626	48	1.276

Antallet af mænd og koner er praktisk taget det samme som for børn, og der er lidt over to børn pr. kone i de tre sogne. Regnes børn og tjenestefolk for unge, har der været 129 unge for 100 mænd og koner, men fordelingen af tjenestefolk er meget forskellig i Agger og Vestervig. I Agger fordelte børnenes antal sig således:

39	husstande	med	ét	barn
32	–	–	to	børn
27	–	–	tre	–
20	–	–	fire	–
6	–	–	fem	–
1	husstand	–	seks	–
1	–	–	otte	–
30	husstande	uden		–
I alt 156	–	med	308	børn

Pr. husstand har der været 4,6 personer i Vestervig, og det svarer pænt til resultatet for de bedre stillede områder på Sjælland. Med tillæg af en gejstlig husstand har der i Vestervig sogn i 1660 boet nær 625 – uden tillæg for eventuelt udeladte fattige. I 1769 var der 721, så procenten i 1660 lå på 86–87. Til gengæld er beboertallet i det havhærgede og stormomsuste Agger fra 1660 til 1769 dalet fra 626 til 383. Forklaringen er ligetil.

Også fra Dueholm len (Mors) foreligger der et mandtal, der virker temmelig pålideligt, og når der både for Thy og Mors alligevel lægges 25 % fattige, gejstlige, adelige o. a. til, synes dette tillæg at bringe folketallet i overkanten af, hvad der faktisk har levet i disse områder ved udgangen af året 1660.

En gennemgang af hele grundmaterialet har vist, at det kan være nyttigt og rigtigt stadig at arbejde med de jyske mandtal ud fra den antagelse, at der snart er tale om fulde folketal og snart kun om enten betalende eller bosiddende bønder. Er der kun tale om betalende, skal der ydes et tillæg for de fattige, er der tale om de bosiddende, skal der lægges til for omvandrende tiggere o. l., og under alle omstændigheder skal der i sogne med præstegård foretages et tillæg for præstefamilier. Nogle steder også et tillæg for degnefamilier og for andre familier, som ikke regnedes til bondestanden. Hvis folketallet i de jyske tabeller sættes lig bondemandtallets persontal, vil det i praktisk taget alle sogne være et for lavt tal. Der skal under alle omstændigheder foretages et tillæg herredsvis på 5–10 %, svarende til antallet af gejstlige og andre personer udenfor bondestanden. Alene de gejstlige husstande har udgjort 2–4 %. I de fleste tilfælde vil imidlertid et sammenlagt tillæg for gejstlige, adelige, fattige og eventuelt andre ikke-bondeskat-betalende på 25 % af personerne i bondetallet være rigeligt, så hovedreglen bliver, at der skal ydes et tillæg på 5–20 % til bondemandtallet. På tabel A, 2 b er foretaget en opstilling, der viser bondemandtallets nettotal (med forholdsmæssigt tillæg for manglende sogne) og de samme tal med tillæg af 25 %.

Efter denne fremgangsmåde kan kun landdistrikternes omtrentlige folketal beregnes. For købstædernes vedkommende foreligger der tællinger fra 1672. Disse tal må naturligvis ikke opfattes som udtryk for den nøjagtige tilstand i 1660. Mange byer har været på vej opad efter store tab i pest- og krigsårene, mens andre tværtimod må antages at være kommet ind i en tilbagegangsperiode. Noget tyder således på, at der i årene efter

1660 er sket en vandring fra nordjyske til sydjyske og ødanske købstæder og navnlig til København af håndværkere, men noget nøjagtigere udtryk for byernes folkemængde i årene efter Karl Gustav-krigene end 1672-tællingen ses ikke. Med anvendelse af disse købstadstal samt bondemandtallet uden tillæg og med tillæg af 25 % foretages en sammenligning med 1769-folketallet (uden justering af antallet af mænd i købstæderne). Resultatet bliver for de gamle amters område følgende:

Amter (o. l. områder)	Bondetal 1660 + købstæder 1672	Bondetal + 25 % og købstæder u. tillæg	Folketal 1769	1660-tallene i % af folketal i 1769
Åstrup, Børglum og Sejlstrup	25.400	31.100	52.600	47–59
Ørum og Vestervig amter ..	10.750	14.300	16.200	66–88
Dueholms amt	4.550	5.600	6.100	74–92
Ålborg by med annekser ...	4.950	5.100	5.400	91–95
Skivehus amt	6.300	7.750	9.245	68–84
Hald amt	13.450	16.100	16.300	82–99
Ålborghus amt	17.300	21.700	29.750	59–73
Dronningborg amt	11.400	13.700	26.850	42–51
Silkeborg amt	4.800	6.000	13.400	36–45
Stjernholm amt	5.400	6.300	15.900	33–40

Når bortses fra Ålborg købstads sogne og annekserne tegner der sig tilsyneladende en klar linie fra nord til syd og med øst kontra vest. I øst har man mod nord det egentlige Vendsyssel med i 1660 formentlig 47–59 % af folketallet i 1769. Derefter følger lige syd for Limfjorden Ålborghus len med 59–73, Dronningborg med 42–51, Silkeborg med 36–45 og Stjernholm med 33–40 %. Tallene fortæller rent umiddelbart kun om en større fremgang i folketal fra 1660 til 1769 i det sydlige Jylland end i det nordlige. Men de fortæller også *noget* om krigstidens tilbagegang i folketal syd for f. eks. Mariager fjord.

Vest for de nævnte østlige amter ligger fra nordvest mod sydøst til Silkeborg amt Thy med i 1660 66–88 % af folketallet i 1769, og derefter følger Skivehus med 68–84 og Hald amt med 82–99 %, hvorpå der kommer et voldsomt spring til Dronningborgs højst 51 % og Silkeborgs højst 45. Umiddelbart er det fristende at tænke sig maksimums- og minimumsprocenter varierende benyttet, så den procent af ikke-talte, der lægges til bondetallet fra Hald amt, bliver væsentlig lavere end den procent, der skal lægges til de opgivne tal fra andre amter. En gennemgang af mandtalslisterne viser da også, at materialet fra store dele af Hald amt kun kan være behæftet med meget små fejl, og at der i virkeligheden kun skal ydes

et tillæg på 5–10 %. Noget tilsvarende gælder Skivehus og Ålborghus amter. Materialet fra Mariager og Dronningborg amter synes mindre fyldestgørende, mens en ret høj grad af pålidelighed igen præger tallene fra Silkeborg amt. Den anvendte del af materialet fra Stjernholm amt må endelig antages at være præget af, at der i de »pålideligst virkende« mandtal allerede er inkluderet en del nytilkomne folk på tidligere ødegårde. Man kan derefter tænke sig omtrent følgende folketal i 1660 i procent af folketallet i 1769 fra nordvest mod sydøst og fra nord mod syd på jysk område:

Fra Nordvest- mod Sydøstjylland		Fra nord mod syd i Østjylland	
Thy	78	Vendsyssel	59
Mors	85	Ålborghus amt	65
Salling	75		
Hald amt	90	Dronningborg amt	50
		Silkeborg amt	40
		Stjernholm amt	35

Disse procenttal kan vel forekomme overraskende. Men de højeste procenter ligger dog ikke meget over en procent på 78 i Vestsjælland, og de laveste kun lidt under, hvad man kunne træffe i Københavns nærmere omegn og i det nordvestlige Fyn. Det er da heller ikke sammenligningen med andre landsdeles udvikling i samme periode – 1660–1769 – men sammenligning med udviklingen i senere århundreder, der giver anledning til betænkeligheder – og til tvivl om 1660-mandtallets pålidelighed.

Det bliver derfor nødvendigt at fortsætte gennemgangen af mandtalslisterne ned gennem Jylland, og at sammenligne dem ikke alene med 1769-folketællingen og eventuelt senere folketællinger, men også med matrikler og jordebøger.

For at få det bedst mulige samlede overblik over ødestedernes tal, og deres forhold til den økonomiske og befolkningsmæssige situation på et bestemt tidspunkt, har det været naturligt at gå til matriklerne, der omfatter hele landet, og fra Sjælland og de øvrige øer er der nævnt eksempler på en betydelig overensstemmelse, der for det meste har været mellem 1662-matriklens udsagn om stedernes besiddere og antallet af hovedpersoner i 1660-mandtallet. Den store hovedpart af besidderne af gårde og huse kan genfindes i mandtallet, selv om der naturligvis i løbet af de to år, der ligger mellem de to opgørelser, må have fundet ændringer i besidderforhol-

det sted. Der fandtes på Sjælland en del ødesteder, og mandtallet gav også oplysninger i så henseende på nogle egne, således opgives i Sorø len for Alsted herreds vedkommende, at der i 1660 var 31 1/3 helgård øde, og at der på resten sad 338 bomænd og 322 husmænd, i alt 660 mandlige hovedpersoner foruden nogle enker. Formentlig vil det sige, at 5–7 % af stederne har stået øde og ubesat ved juletid 1660. Fra tiden kort efter viser en sognejordebogs »summarum« fra Dragsholm, at af 894 steder (gårde, halvgårde, bol og møller) var 297 ved magt, 373 forarmede og 224 øde. Det vil sige, at her lå 25 % øde, skønt epidemien i 1650'erne hærgede mindre stærkt i Vestsjælland end de fleste andre steder på Sjælland.

Der er altså ikke noget umiddelbart forhold mellem antallet af besatte og øde steder på den ene side og epidemiernes hærgen i 1650'erne. Alligevel må der være en forbindelse.

Antallet af øde steder var forholdsvis langt større på Fyn end i både Sorø og Dragsholm len på Sjælland, men det var tydeligt, at der allerede inden matriklen i 1662 blev optaget, var blevet besat et stort antal steder, så i hvert fald en mindre del af jorden lå udyrket i 1662 end i 1660.

Om hartkornet var »øde« i 1662 er derfor ikke umiddelbart udtryk for, hvordan situationen havde tegnet sig ved afslutningen af selve krigen i foråret 1660. Alligevel skulle en opgørelse over det øde hartkorn i 1662 kunne give et fingerpeg. For Jyllands vedkommende findes en samlet oversigt i Rigsarkivet (RKB (1660–79) 311. 2). Den fortæller om forholdene i Jylland:

Stift og herred	Hartkorn i alt	Deraf øde
Vendelbo stift		
Horns	2.734,5 tdr	5 tdr
Børglum	5.325 –	28 –
Vennebjerg	3.501 –	20 –
Jerslev	5.140 –	70 –
Kjær	3.032,5 –	5 –
Hvetbo	1.865 –	3 –

Det hedder udtrykkeligt om forholdet mellem det besatte (dyrkede?) og det ubesatte (udyrkede?) hartkorn, at »en stor del findes, som meget, ja, ganske er forarmet, hvor dog bonden sidder ved boligen, hvorfor vi det ej for øde har kunnet indføre, men alene, hvor boligen er nedbrudt og ubeboet«.

Den samme bemærkning gælder godset syd for Limfjorden, hvor det om forholdene i Ålborghus og Mariager amter oplyses:

	Hartkorn i alt	Deraf øde
Viborg stift		
Fleskum	2.163 tdr	45 tdr
Hellum	2.726 –	13 –
Hindsted	3.019 –	109 –
Hornum	3.620 –	118 –
Slet	2.800 –	210 –
Års	2.102 –	91 –
Gislum	2.077 –	97 –
Ålborghus amt	18.506 tdr	683 tdr
Rinds	2.718 tdr	110 tdr
Nørlyng	1.425 –	66 –
Sønderlyng	2.524 –	27 –
Middelsom	2.114 –	44 –
Fjends	2.803 –	14 –
Halds amt	11.584 tdr	261 tdr
Hindborg	1.685 tdr	31 tdr
Rødding	2.013 –	8 –
Harre	2.109 –	84 –
Nørre	2.235 –	41 –
Skivehus amt	8.042 tdr	164 tdr

Om tilsvarende forhold længere sydpå gives der pr. 12. juni 1662 (RA 311. 35) følgende oplysninger:

	Hartkorn i alt	Deraf øde
Århus stift		
Nørhald	2.121 tdr	169 tdr
Onsild	1.272 –	96 –
Gjerlev	2.738 –	179 –
Af Dronningborg amt (3 herreder)	6.131 tdr	434 tdr
Lysgård	2.069 tdr	26 tdr
Hids	941 –	20 –
Vrads	1.795 –	325 –
Silkeborg amt	4.805 tdr	371 tdr
Nim	1.359 tdr	284 tdr
Hatting	2.587 –	310 –
Bjerre	4.760 –	528 –
Stjernholm amt	8.706 tdr	1.132 tdr

Efter disse tal at dømme var der fra nord mod syd i herreder, der repræsenterer de forskellige amter følgende procenter af øde hartkorn:

Åstrup, Børglum m. fl. amter	0,6
Ålborghus amt	3,7
Hald amt	2,2
Skivehus amt	1,9
Dronningborg amt	7,9
Silkeborg amt	7,7
Stjernholm amt	13,0

De største ødestedsprocenter findes indtil Horsens i Vrads og Nim herreder med henholdsvis 18,1 og 16,5 % øde steder. Tilsvarende oplysninger er ikke fundet for Koldinghus amts vedkommende, og i et spring ændres forholdene fra Nim herred i Stjernholm amt til Malt herred i Riberhus amt, Ribe stift, hvorfra der opgives følgende tal:

	Hartkorn i alt	Deraf øde
Malt	1.037,5 tdr	648,5 tdr
Gørding	1.344 –	210,5 –
Skads	2.587,5 –	476,5 –
Frøs	56,5 –	6 –
Kalvslund	371,5 –	39 –
Lustrup birk	243 –	54,5 –
Hvidding	632,5 –	8,5 –
Lø	1.094 –	26 –
Riberhus amt	8.366,5 tdr	1.469,5 tdr
Nord for Ribe	6.640 tdr	1.435 tdr
Syd for Ribe	1.726,5 tdr	34,5 tdr

Efter dette bliver der en ødestedsprocent i sommeren 1662 i Riberhus amt fra Ribe-enklaven og mod nordøst på 21,6 %, mens procenten i marsklandet syd for Ribe var nede på 2,0. Størst ødestedsprocent bemærkes i Malt herred med 62,5 – hurtigt dalende til godt 18 i Skads og 15–16 % i Gørding herred.

Disse tal giver en anelse om krigens og pestens virkninger. Men i sommeren 1662 var genopbygningen, d. v. s. nybesættelsen af gårde og huse, vidt fremskredet, som bl. a. Haderslev amts regnskaber viser (Skæbneåret 1659 side 99 ff).

Fremragende kilder til belysning af forholdene endnu i året 1660 og til kontrol med 1660-mandtallet findes som nævnt i godsjordebøger, indkaldt i h. t. kgl. missive af 28. sept. 1660, netop med det formål at få belyst,

hvor mange steder der var »øde *og* ubesat«, og mens der andre steder kan være tvivl om betydningen af udtrykket »øde«, synes der ikke i disse jordebøger, der blev indsendt praktisk taget samtidig med mandtalslisterne, at være nogen grund til at tvivle om synonymitet af ordene *øde* og *ubesat*. Enkelte godsjordebøger blev allerede benyttet ved udarbejdelsen af Skæbneåret 1659. 1660-jordebøgerne er nu for Jyllands vedkommende gennemgået systematisk, for så vidt de findes bevaret i Rigsarkivet.

De er alle dateret sidst i oktober eller først i november 1660. Om forskellen mellem situationen i november 1660 og sommeren 1662 (altså kun halvandet år senere) vidner eksempelvis to godsjordebøger fra Engelsholm gods i Tørrild herred. Den første beretter om 96 øde og 10 helt afbrudte eller afbrændte steder blandt 128, altså en ødestedsprocent på 82–83. Efter den anden er ødestedernes tal reduceret til 63.

Der meldes nord for Limfjorden vel om øde steder i 1660–62, og der er tegn til en forøgelse inden for denne periode. I 1690 nævnes jo netop gårde, som har stået øde siden 1660 og de nærmest følgende år. Men det er endnu i 1660 kun spredte bemærkninger, der fremkommer om ødesteder i Vendsyssel og Thy. Fra Hassing herred melder Lyngholm gods i Hvidbjerg sogn vesten Å, at nogle gårde er »øde af sand«. Sandflugten gjorde det til en kamp at dyrke jorden i de vestligste sogne i Thy og Vendsyssel, og det er forståeligt, at folk søgte vej til sandflugtsfri jorder, når lejlighed gaves. Karl Gustav-krigene og epidemierne i 1650'erne blev i endnu højere grad en anledning til vandringer, end Kejserkrigen og Torstenssonfejden havde været.

Spor af tidligere flytninger fra en egn finder man også straks på den sydlige side af Limfjorden, når man kommer til Nørre herred i Skivehus len. Fra Grinderslev sogn melder Eskjær gods den 4. november 1660 (RA 311. 42) om to øde gårde. Den ene har været øde i nogle år. Tilsammen udgør de to gårde 15 % af 13 gårde. Samme procent er øde under Grinderslevklosters gods i Grinderslev, Jebjerg m. fl. sogne, idet der af 27 steder står fire øde – »efter de brandenborgske og kejserliges hærgen«. Samme godsjordebog melder af gårde i Harre herred enkelte lagt øde og nedbrudt »af de kejserlige«.

Om Krabbesholms gods i Resen og Hem sogne beretter en jordebog, at 18 af 53 mænd er forarmede. Folkene er enten forarmet af svenskerne eller forjaget af de kejserlige.

Dermed har krigen tegnet sine første spor i godsjordebøgerne. De skal blive langt tydeligere, efterhånden som turen går mod syd.

Når mandtallet for Sallings nørre herred er temmelig mangelfuldt, må det skyldes, at et mandtal for Astrup birk, d. v. s. Grinderslevklosters gods i Grinderslev og Jebjerg sogne, er gået tabt. Fra Nørre herred er kun mandtallene fra Rybjerg og Selde fuldstændige, men fra de dele af Skivehus len, hvor mandtallet i øvrigt er bevaret, er det i fin stand, og det rummer navne på samtlige opførte personer, konerne med deres pigenavn, og de findes opført i fem spalter – den første med mændenes, den anden med konernes, den tredie med sønners og ungkarles, den fjerde med døtres og pigers navne og den femte med navnene på tjenestefolk og husfolk uden adskillelse i køn udover, hvad navnene fortæller (B, 2 a).

For Hindborg herreds vedkommende foreligger mandtal for 366 husstande og enkeltpersoner, og her viser Henrik Pedersens opgørelse fra ca. 1688, at der da skulle have været 352 steder. Af de godt 1.500 personer, mandtallet omfatter – og det skulle være alle herredets sogne i fuldt omfang – faldt de 22,2 % på gruppen af mænd, de 22,3 på koner, 23,4 på sønner og ungkarle og 23,4 på døtre og piger og endelig 8,7 % på tjenestefolk og husfolk. Der var altså lidt flere unge folk end mænd og koner, lidt flere sønner og ungkarle end mænd og lidt flere døtre og piger end koner.

Tilsvarende var af 334 talte husstande i Harre herred (hvor Åsted birk mangler) 30,0 % mænd, 29,3 % koner, 15,9 % sønner og ungkarle og 16,5 % piger og døtre samt 8,3 % tjenestefolk og husfolk. Der skulle her have været forholdsvis væsentlig færre unge end i Hindborg herred, og persontallet pr. sted var ikke 4,4 som i Hindborg herred, men kun 3,0 pr. husstand.

Denne forskel kunne tyde på en lempeligere fortolkning af beskatningsreglerne i Harre herred end i Hindborg herred, især da tallene for de dele af Rødding og Nørre herreder, som findes i dette mandtal, viser henholdsvis 25,0 og 27,4 % mænd, 24,4 og 25,2 % koner, 20,6 og 23,2 % sønner og ungkarle, 24,8 og 19,3 % døtre og piger samt 5,2 og 4,9 % tjenestefolk og husfolk. Det gennemsnitlige antal personer var her 3,8 og godt 3,4 pr. husstand. Se bort fra, at der har været en større sammentrækning af folk i den sydlige ende i den nordlige del af Salling kan man dog ikke. I alt foreligger der mandtal fra 27 sogne i dette mandtalsregister fra Skivehus. Der er 1.096 husstande med i 1660-mandtallet i sogne, der tilsammen i 1688 talte 1.032 gårde, bol og huse af Skivehus amts da 1.583 steder. Det vil sige, at omkring de to trediedele af lenets husstande skulle være med i

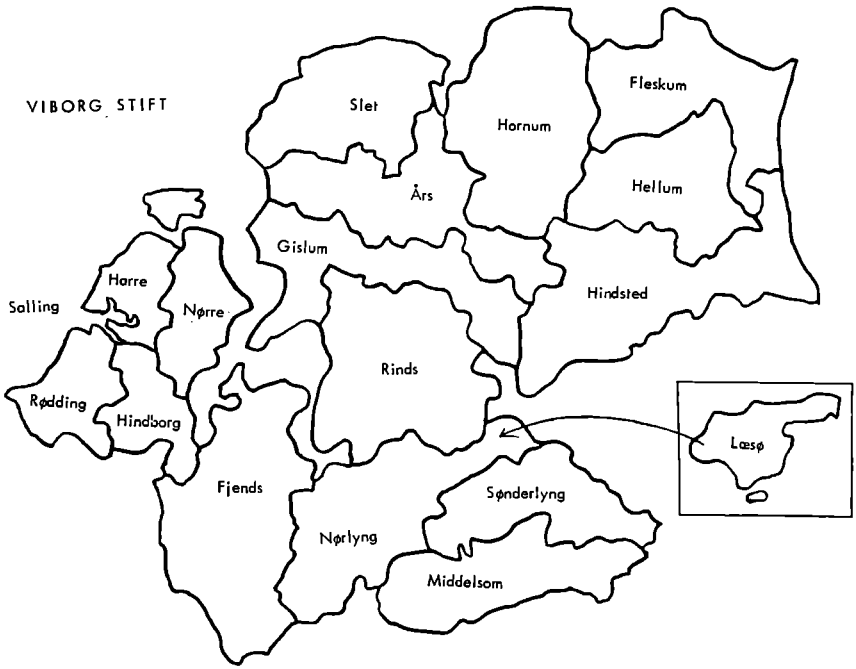

Herredskort over Viborg stift, hvor Læsø hørte til Nørlyng herred, indtil øen i 1843 blev lagt under Ålborg stift.

mandtallet, som det foreligger. Spørgsmålet er da, i hvilket omfang fattige er udeladt, for det hedder udtrykkeligt, at listen er en fortegnelse på folk, »som har udgivet den af kgl. majestæt påbudne kopskat til jul 1660«. Fattige er udeladt, og der findes kun en lille antydning af, hvor mange der har været, idet det siges, at der ikke er betalt for 8 af 55 personer i Roslev.

Bortset fra at det er sikkert, at der mangler optælling for egnen om Grinderslevkloster, kan man føle sig fristet til at undersøge, hvordan det ligger med nogle af de steder, hvor antallet af familier i 1660 afviger væsentligt fra antallet af steder i Christian den Femtes matrikel (efter Henrik Pedersen s. 251 ff.). I Rødding har f. eks. opgørelsen fra 1688 kun 41 steder, mens mandtallet fra 1660 viser, at der er 69 hovedpersoner, der har betalt for sig og deres husstande.

Takket være tre indsendte jordebøger fra Spøttrup fra den 24. oktober og 3. november 1660 (altså lige før og i forbindelse med optagelsen af

1660-mandtallet) og fra den 17. marts 1661 foreligger der gode kontrolmuligheder, når man tager 1662-matriklen som udgangspunkt for en sammenligning med dem og med mandtallet (B, 3).

Grundstammen i sammenligningen bliver da 1662-matriklen, der har navne på samtlige gårdes ejere og fæstere, og som angiver hartkornet, der dog navnlig spiller en rolle, hvis man vil sammenligne fremefter med 1664- og 1688-matriklerne. Man opfører da i matriklens rækkefølge gårdbesiddernes navne og deres hartkorn: Først er der Spøttrup hovedgård og præstegården, hvis beboere *ikke* skal findes på bondemandtallet fra 1660. Derefter følger i Rødding by 12 helgårde med 16 hovedpersoner og 9 gadehuse, hvortil der er knyttet otte kvindenavne og et mandsnavn. I Mollerup by er der 13 hovedpersoner på 9 helgårde og 9 personnavne (hvoraf kun én kvinde) i gadehuse. I Knudsby er der 7 hovedpersoner på samme antal gårde. På Kjærgård er der 3 hovedpersoner, i Kjærby 6 hovedpersoner på 3 helgårde, i Ejstrup 9 hovedpersoner på 3 helgårde, i Grundvad 2 hovedpersoner på én helgård og i Nymølle én hovedperson. Bortset fra Spøttrup og præstegården er altså nævnt 57 hovedpersoner på steder (hel- og halvgårde og bol) med jord samt 18 i gadehuse, hvor Henrik Pedersen har 36 gårde og 5 huse med jord, men ingen huse uden hartkorn. Af de første 57 hovedpersoner genfindes med lethed – for en stor del i matriklens rækkefølge – de 52 på skattemandtallet. En enkelt, kan der ikke være tvivl om, er opført under et tilnavn i stedet for patronym, en anden er død efter at være anført på 1660-listen, og det er hans enke, der står i matriklen. Et par andre lader sig efter deres placering i rækken indføre som nye folk på gårde, hvis 1660-beboere er borte og erstattet med nye, og så er der en del i mandtallet, som ikke umiddelbart lader sig placere efter matriklen. Men alt i alt har 1662-matriklen 78 navne, hvoraf 60 uden vanskelighed kan identificeres som husstande i 1660-mandtallet eller som nye folk til erstatning. Derudover er der 9 (af 69) navne i mandtallet og 18 (af 78) i matriklen, hvis tilsvarende person ikke lader sig identificere på sammenligningslisten med sikkerhed. Af de 18 i matriklen er det imidlertid kun 9, der ikke er talmæssig dækning for, og det drejer sig fortrinsvis om enlige kvinder i gadehuse i Rødding by, og af dem er der mulighed for, at nogle findes opført som husfolk i mandtallet, fordi de har boet i huse på en gårds toft. Navnelighed er til stede, så der næppe *kan* være udeladt mere end 4–5 husbeboere af mandtallet på hovedskatten til jul 1660 i dette sogn. Og sandsynligvis er der tale om enkeltpersoner i gadehuse, så det talmæssige og procentvise tillæg til de 248, der er opført fra Rødding sogn på 1660-mandtallet, bliver yderst ringe – og helt uden betydning

for den befolkningsmæssige udvikling. Bortset fra sognets gejstlige husstand og folkene på Spøttrup vil der i hvert fald ikke have været over 260 personer i dette sogn, hvor et par og halvtreds procent af de talte var mænd og koner, en trediedel unge folk på gårdene og resten tjenestefolk og husfolk.

Med de 3.952 personer, der er talt, skulle vi have praktisk taget de to trediedele af husstandene i Salling i efteråret 1660, og Salling synes at have haft tæt ved 6.000 personer af bondestanden og derudover 4–500 på gejstlige og adelige steder samt skønsmæssigt anslået ca. 400 fattige – i alt ca. 6.850 eller op mod 80 % af folketallet i 1769 og 1787 – for bondebefolkningens vedkommende fordelt med halvdelen på mænd og koner på gårdene, et par og fyrre procent på børn og unge og 7–8 % på gruppen tjenestefolk og husfolk. I 1769 var fordelingen mellem disse tre grupper 42 % mænd og kvinder ved jordbrug, 37 % børn og egne unge og godt 20 % daglejere og tjenestefolk. Det er navnlig det ikke væsensforskellige forhold mellem gifte folk på stederne og hjemmenes unge, der her har interesse som sammenligningsgrundlag. Se angående mandtallet 1660-bilagene B, 2 a og B, 3.

Det skal nævnes, at Mogens Kruses indsendte godsjordebøger for Spøttrup indeholder en oversigt over hans gods i Nørvang herred i Koldinghus len. Af 10 steder står her i efteråret efter fredsslutningen 5 øde, ét siges at være afbrændt af polakkerne og 4 nylig at være besat. Af stederne i Salling er ingen ubesat, men en halv snes af dem besiddes af slet forarmede mænd, der dog *alle* er påført 1660-mandtallet.

Fra Skivehus len går turen ikke i første omgang videre til Hald len, men til Ålborghus len syd for Limfjorden ved Ålborg. Også her mærkes krigens virkninger. Godsjordebøger fortæller således:

Sebberkloster i Slet herred har (8. oktober 1660) i Sebber og Lundby sogne ved Nibe af 72 steder mindst 10 *klart* ubesat, altså 13–14 %.

Mosbæk præbende under Viborg Kapitel har i Giver sogn i Års herred gods, der er »noget fordærvet af svenske og allierede og af (den danske) oberst Friis' folk forgangen vinter«.

Fredbjerg godsjordebog melder (31. oktober 1660), at af 13 steder er 3 øde og 8 forarmede, hvilket vil sige, at der er 23 % ødesteder.

Binderup godsjordebog melder fra Gislum herred under Mariager len, der senere blev sluttet sammen med Ålborghus amt, at i Ullis sogn har

både de kejserlige og danske tropper hærget, så et par gårde er ruineret og afbrændt, men hertil kommer, at et par huse har ligget øde i tyve år, i Lovns sogn har et sted været øde siden 1627 (Kejserkrigen), tre i 16 år (Torstenssonfejden?), og endnu én er »blevet øde i denne krigstid«. I Vognsild sogn har brandenborgerne fordærvet og opbrændt to af fem gårde.

Angivelserne kan ikke anvendes til statistiske beregninger, men de sandsynliggør, at der straks efter krigen stod mere end 3–4 % steder øde i Ålborghus len, så adskillige steder er blevet besat, inden 1662-matriklen blev til.

Om mandtallet på Hovedskatten til Jul 1660 gælder det for hele Ålborghus len, at Johan Grundtvigs angivelser i Meddelelser fra Rentekammerarchivet kun indeholder de betalendes antal, men at bilagene giver en del supplerende oplysninger.

Begynder man i Fleskum herred virker det påfaldende, at der kun skulle have været 111 betalende beboere i Mov sogn ved Limfjorden og Kattegat, hvor der i 1787 boede 743 personer, men det meste af sognet optages af Lille Vildmose og synes faktisk at have været mere skovrigt og væsentligt tyndere befolket i 1660 end i 1700-tallets sidste halvdel. Bilag giver desværre ikke nogen oplysning om forholdet mellem det faktiske folketal og det antal personer, der ikke har kunnet betale. Derimod hedder det om nabosognet Sejlflod, der i 1769 havde 134 beboere, at der i 1660 var 146 betalende – »foruden nogle *få* almissefolk«, men i øvrigt beder præsten undersøgt, om der ikke er indgået dobbelt skat for en dreng, der stammede fra Fjellerad! I Sejlflod har hans husbond betalt otte skilling for drengen.

På række, fra nord mod syd, vest for Sejlflod ligger derefter Storvorde, Lillevorde og Gudum. Om Storvordes beboere hedder det, at der er 249, der har kunnet betale, men at der desuden er »nogle *få* almissefolk og børn«. Også for Lillevordes og Gudums vedkommende bekræftes Grundtvigs tal på betalende med denne tilføjelse: Dette at være en rigtig fortegnelse på mænd og kvinder, unge og gamle, husfolk og gadehusfolk – undtagen »nogle *få* almissefolk og tiggerbørn«. Også tallene for Gunderup, hvori Fjellerad ligger, og Nøvling bekræftes af den stedlige sognepræst med tilføjelse om, at der desuden findes »nogle *få* fattige børn, som går og betler deres brød«. I Klarup kan det konstateres, at de 109 personer, der er opført, er fordelt på 14 gårde, 3 bol og 5 gadehuse. Det giver et gennemsnit pr. sted på 5 personer. Der synes ikke grund til at tvivle om 1660-optællingen i dette sogn, der i 1787 havde 185 beboere. Der var

hverken i 1660 eller 1787 præstegård i sognet, men ud over de 14 gårde fandtes herregården Klarupgård, hvorfra der i 1660 svaredes 4 rdlr 32 skilling i hovedskat af et uvist antal personer.

Fra Voldsted siges det, at mandtallet indeholder navnene på 112 personer, for hvem der er betalt, og derefter nævnes navne på to betlere, hvoraf den ene betegnende nok kaldes Hans Krøbling. Tillige er der nogle forældreløse børn, hvis fader hed Niels (antallet er ikke opført, men der er kun tale om én enkelt mands børn). Der skal altså her lægges nogle få personer til de 112, der er talt – og i 1787 var der kun 125 personer i Voldsted (men 156 allerede i 1801, ét af de mange eksempler på, hvor hurtigt tallene kunne svinge i forbindelse med et generationsskifte).

For Nørre Tranders vedkommende viser bilagene et større tal end det regnskab for Ålborghus len, Johan Grundtvig har støttet sig til, og som findes samlet i et hæfte, der er kvitteret den 7. november 1662.

Hæftet indeholder kun de personer, der er betalt for, nemlig 498, men der synes i det mindste at have været 513 – altså 3 % flere. Derimod er der tilsyneladende med 239 personer overensstemmelse for Sønder Tranders' vedkommende.

Med et tillæg af 5 % fattige og ca. 80 gejstlige skulle beboertallet i Fleskum herred i 1660 have ligget omkring 3.000 eller meget nær 65 % af indbyggertallet i 1769 og 1787, men Nørre og Sønder Tranders hørte under Ålborg stift.

Syd for Fleskum ligger Hellum herred, hvor Meddelelser fra Rentekammerarchivet har en fejl i sammentællingen. Der boede 2.352 (og ikke 2.296) betalende i dette herred – foruden 80–90 gejstlige og en del på – og eventuelt under – adelsgårde: Kongstedlund, Næs (Lindenborg), Revsnæs og Viffersholm.

Begynder man centralt nordfra er der Blenstrup sogn med Lindenborg, hvorfra præstens liste giver følgende fordeling af 141 personer: 13,8 % mænd, 14,6 % koner, 22,5 % sønner, 21,8 % døtre, 11,6 % tjenestekarle og -drenge og 5,1 % tjenestepiger, hvortil kommer 7,1 % husfolk og 3,5 % nære slægtninge (forældre eller søskende, som bor på gårde hos børn eller brødre). Til 28,4 % mænd og koner på stederne svarer altså 44,3 % børn og 16,7 % tjenestefolk – mere end dobbelt så mange unge som mænd og koner på stederne. Her og i Gjerding (pastoratets hovedsogn) synes alle navne at være med iblandt de tilsammen 202 (1787: 506), idet man endog har medtaget »Niels Mikkelsen, en løsgænger«. Men hertil kommer folk fra Lindenborg, dengang kaldet Næs, en herregård på fallittens rand.

Pålidelighed præger også personopgivelserne fra Nr. og Sdr. Konger-

slev-Komdrup pastorat. Grundtvig har fra de tre sogne i alt 490 personer (1787: 572). Præstens originale indberetninger føjer hertil i alt 16 (deraf 12 i Sdr. Kongerslev), så der i Nr. Kongerslev skulle have været 245 personer fordelt på 27 gårde og 18 huse eller i alt 45 familier (1682: 25 gårde, 3 huse med jord og 16 huse uden jord – 1787: 243 personer). I Sdr. Kongerslev var 164 personer fordelt på 21 gårde og 9 huse eller i alt 30 familier – 1787: 205 personer). Og i Komdrup fandtes endelig 14 steder med i alt 97 personer (1787: 124). Når der må tillægges disse opgivelser fra 1660 betydelig pålidelighed, skyldes det bl. a., at sognepræsten den 13. januar 1661, da pengene indbetaltes, sukkende skriver: »Efter langt ophold kommer disse mine fattige sognefolk frem med kopskatten af Sdr. Kongerslev by og sogn, og (der) har lydt megen besværing, førend de så vidt har samlet. Resten er fattige almissefolk, som tigger deres brød og kan intet formå at udgive. For Guds skyld, da hav dem forskånet. Jeg arme menneske er udråbt her i sognene og lyder stor forfang, fordi jeg så strikte og uden persons anseelse har antegnet; vil og love min Gud og Herre, at jeg for samvittigheds skyld det aldrig mere skal gøre«!

Der er dog én mangel ved listen fra Komdrup (og måske også de to andre sogne), idet præsten her den 5. januar 1661 bemærker, at »herudi ved jeg intet forgjættet, dog den største part er arme, hjælpeløse folk. Aleneste hyrderne findes ej antegnet«.

Fra Bælum med 364 personer (1787: 474) på 74 husstande hedder det, at »ingen er udeladt eller forbigået uden nogle få, som er gamle, syge og skrøbelige, ja, arme og fattige, så de må søge livsmiddel hos andre forarmede mennesker«. Solbjerg, der dels ligger i Hellum og dels i Hindsted herred, mangler i begge herreders regnskaber.

Om Skibsted og Lyngby siges det udtrykkeligt, at tiggere og *folk på øde steder* ikke er medregnet – skønt antallet af beboere i disse sogne (præstefamilie og evt. adelige på Randrup ikke medregnet) ved tællingen har ligget på henholdsvis 281 og 241. Grundtvig har 236 i Lyngby, men *hertil kommer* én, der er død efter tællingen, en bortløben, en kvinde, der er syg efter at have været ude for voldtægt af Aschenbergs ryttere, en vanfør og en tigger. I de 281, der er opgivet fra Skibsted, *er medregnet* 6, som er døde, inden betalingen skulle finde sted, 3, der er løbet bort og 25 forarmede, tiggere, sengeliggende og vanføre. 1660-mandtallet har altså i alt 522 personer i de to sogne. I 1787 var der 595.

I Siem, Thorup og Brøndum er derimod kun opført 346 personer i alt mod 724 i 1787. Der er her tale om et forbavsende lille tal i forhold til de foregående sognes, og alligevel hedder det, at dette »er et rigtigt mand-

tal på mænd og kvindfolk« efter den kundskab præsten »kunne af enhver bekomme«. Og så tilføjer han den 11. februar, at der i mellemtiden er død nogle, men at en del var borte fra sognet, inden mandtallet blev optaget, og at et af Tyge Pedersens børn tigger.

I Skørping (1660: 269 – 1787: 484) og Fræer (1660: 164 – 1787: 286) tyder en bemærkning på, at der i sognet midlertidigt opholder sig nogle forarmede, der ikke er *hjemmehørende* i sognene, hvorfor præsten ikke har taget dem med, og enkelte af de oprindelig angivne 164 fra Fræer siges siden at være døde, dødelig syge eller taget andetsteds hen for at tjene.

I alt har der i Hellum herred (÷ Solbjerg) efter de nævnte indberetninger i 1660 boet ca. 2.500 mennesker, i 1769 ca. 3.500 og i 1787 i alt 3.581 – altså i 1660 omkring 70 % af 1759- og 1787-tallene.

Sydligst i det gamle Ålborghus len ud mod Kattegat og med Mariager fjord som sydgrænse ligger Hindsted herred med det langstrakte Als sogn ud mod Kattegat. Fra Als foreligger der opgivelse om 705 beboere i 1660. Det er 61 % af et beboertal på 1.156 i 1787 (og 78 % af 1769-tællingens 899 personer), men formentlig må der i hvert fald til de 705 lægges en præstefamilie og nogle folk under Haslevgård, så der egentlig i sognet har været godt 80 % af beboertallet i 1769. Om der hertil også skal lægges nogle ikke-betalende kan ikke konstateres.

Vestfor ligger Skelum eller Skelund og Visborg pastorat, hvis præst synes at have været meget omhyggelig med mandtalslistens udarbejdelse. Den indeholder både syge og forarmede, men i Grundtvigs liste er ikke medtalt 14 tiggere og syge i Visborg og 2 gamle og syge i Skelund, så de rigtige tal bliver 516 personer i Visborg og 389 i Skelund. Hvor omhyggelig optællingen har været, fremgår af, at præsten har anført tallet 5 ud for Jens Christensens husstand i Visborg by. Men dette tal er siden rettet til 6, idet Jens Christensen er kommet sig af en sygdom, man nok i første omgang har betragtet som dødelig. Det hedder nemlig om denne husstand, som den først er optegnet: Jens Christensen ligger for døden, hans kone, An Thomasdatter, børn trei og en dreng. – Først er Jens Christensens navn streget ud og tallet 5 opført ud for familien, idet præsten åbenbart har regnet med, at manden ville være død, inden skatten skulle erlægges, men Jens har klaret pynten, og 5-tallet er rettet til et 6-tal. De to sogne havde altså tilsammen 905 beboere mod 1.036 i 1769 og 1.011 i 1787, men til de 905 kommer en præstefamilie og vel også et antal personer på Visborggård. Alt i alt har der i de to sogne været så mange i 1660, at det svarer til 90–92 % af beboertallet i 1769 og 1787. I Visborg var der 103 steder, så her har beboertallet ligget helt oppe på 5,0 person pr. sted.

I Rostrup og Astrup sogne lå det gennemsnitlige beboertal på godt fire pr. sted, altså en del lavere end i Visborg, men mandtallet virker ikke mindre pålideligt, og sognepræsten i dette pastorat forsikrer »at dette er en rigtig rulle på Rostrup (henholdsvis: Astrup) sognefolk, gamle og unge, mand- og kvindekøn«.

Præsten har haft statistisk sans, så der kan foretages følgende opstilling af beboertallet efter køn og klasse:

	Rostrup	Astrup	I alt
Gårdmænd	65	71	136
Koner	65	75	140
Sønner	56	77	133
Døtre	69	64	133
Tjenestedrenge	6	13	19
Tjenestekvinder	7	9	16
Husmænd	7	1	8
Huskvinder	14	12	26
Forældreløse	1	1	2
I alt	290	323	613

I hele pastoratet er der talt 613 personer på ca. 150 steder, mod 1.278 i 1769 og 1.104 i 1787, men til de 613 skal selvfølgelig også her lægges en præstefamilie og muligvis nogle personer i adelige husstande på Vrågård i Rostrup og Villestrup i Astrup, så der i de to sogne i 1660 har været godt 60 % af beboertallet i 1787.

Antallet af personer pr. husstand i Rostrup-Astrup pastorat passer godt til fordelingen i nabosognene mod syd ned mod Mariager fjord: Vive, Ove og Valsgård. I Ove er der efter præstens opgivelser 164 (1787: 375) personer fordelt på 38 husstande, i Vive 251 (1787: 335) på 57 steder og i Valsgård 121 på 28 steder (1787: 296). Fra Vive er der opført 16, som betler, og i Valsgård 5 arme personer, og præsten beklager senere at have medtaget én, der er rejst, et barn for meget og en krøbling m. v., så også dette mandtal forekommer pålideligt – bortset fra at præstefamilie og folk under adelsgårdene Dalsgård i Vive og Ovegård i Ove må mangle. Tilsammen taltes på 123 steder i de tre sogne 536 personer (knap 4,4 pr. husstand) i 1660, og dertil kommer så igen én gejstlig og formentlig et par adelige husstande, men højt regnet vel ca. 560 personer mod 1.201 i 1769, 1.006 i 1787, altså 55–56 % af folketallet i 1787, men kun 47–48 % af 1769-tællingens resultat.

I Øls-Hørby-Døstrup pastorat indeholder præstens liste 31 personer ud over de 249, der er betalt af (1769: 646). I Øls er der opført 48 (mod 45

hos Johan Grundtvig), i Hørby 134 (mod 122) og i Døstrup 98 (mod 82). I alt 280 personer i de tre sogne herinde vest og nordvest for Hobro fordelt på 83 husstande, så der knap fandtes 3,4 personer pr. husstand. At præsten vil hævde at have fået alle med fremgår af den tilføjelse, at »der findes i samme fortegnelse to mænd ..., som er ganske forarmet og intet har uden nogle nøgne børn«. Om forholdene i Øls skriver han, at der ingen tjenestekarle eller -piger findes her i sognet for fattigdoms skyld. Og det samme bemærkes i Hørby-listen med den tilføjelse, at der i øvrigt ikke er »nogen til huse uden som for skrevet står«. Foruden en præstefamilie er der mulighed for, at der kan have været nogle personer på en enkelt adelsgård, Tostrupgård, i Øls sogn. I 1787 var der 643 personer i de tre sogne mod i hvert fald ikke over 300 i 1660, så vidt man kan tro præsten. Man var altså her nede på 45–47 % af både 1769- og 1787-tællingens folketal ved juletid 1660.

I Vebbestrup, Rold og Storarden opgives der henholdsvis 167 personer, 179 og 151, altså i alt 497 uden præstefamilie, og formentlig har der ingen adelige været. Der var 750 i 1769 og 735 i 1787, altså i november 1660 to trediedele af folketallet i 1769 og 68–69 % af folketallet i 1787.

En pastoratvis opstilling giver da følgende folketal for Hindsted herred:

	Betalende bønder 1660	Præstemandtal m. tillæg	1769	1787	1801	1880
Als sogn	705	ca. 725		1.156	1.116	1.904
Skelund–Visborg	889	– 925		1.111	1.028	2.603
Rostrup–Astrup	613	– 650		1.104	1.202	1.896
Vive–Ove–Valsgård	531	– 560		1.006	1.054	2.212
Vebbestrup–Rold–Arden ..	497	– 505		735	774	1.895
Øls–Hørby–Døstrup	249	– 300		643	632	1.906
Hindsted herred i alt	3.484	ca. 3.665	5.810	5.755	5.806	12.416

Antallet af hovedskatbetalende bønder med deres husstande har da i 1660 udgjort lige ved 60 % af beboertallet i 1769 i Hindsted herred og antallet af beboere i alt knap 63 % – fattige, gejstlige og adelige iberegnet, men åbenbart ikke rene betlere. Fremgangen skulle da fra 1660 til 1769 have udgjort ca. 2.145, d. v. s. 58–59 % af beboertallet i 1660 i dette herred taget som helhed og 37 % af folketallet i 1769.

I Hornum herred mangler der 1660-sognelister for Ålborg Budolfi landsogn (Hasseris) og Bislev sogn, men der er her en liste over 501 betalende personer i Nibe, der dengang ikke var købstad. Hertil kommer 11 husarme stakler (8 mænd og 3 kvinder) og deres børn. Børnenes antal opgives ikke, men kan vel regnes til gennemsnitlig 2 pr. husstand, og hertil

kommer så formentlig de 8 mænds hustruer, så der i alt bliver tale om ca. 550 personer i Nibe inklusive en præstefamilie – mod 1.029 i 1769.

1660-mandtallet giver også her nyttige oplysninger om antallet af ikkebetalende, når man sammenligner sognepræsternes indberetninger med det antal personer, der er opført på lensregnskabet som betalende. I Veggerby sogn er der ud over de 126 betalende opført 15 fattige. I Vokslev er der, foruden 305 betalende, »nogle arme, som går omkring og beder om brødet«. Der nævnes navne på 12 kvinder, og der er altså i det mindste 317 personer i sognet (1787: 504). I Øster Hornum er der imidlertid en langt større forskel på antallet af betalende og det samlede beboertal. De af Grundtvig nævnte 188 personer er betalende, men præstens mandtal har 290 personer, så der skulle altså have været 102 fattige i sognet, og hertil kommer præstefamilien, så der med et rundt tal må have været 300 personer (1787: 428). I Suldrup har der været 112 betalende, hvortil kommer 7 fattige, som betler deres brød, nogle fattige husfolk og muligvis nogle personer på Albæk, men næppe over 130 i alt (1787: 197). I Sønderup er der betalt for 224 personer. Det skal være alle »undtagen de forarmede, som betler«. Her findes et bilag, der indeholder 62 »fattige, som går om og betler deres brød« – eller muligvis lidt flere, idet antallet af børn ikke er opgivet. Er der kun ét barn, står der »barn«, men uanset *antallet* af børn ud over ét, nævnes kun faderen, moderen og ordet »børn«.

I alle den slags tilfælde er der kun regnet med 2 børn, men der kan naturligvis udmærket være tale om flere i nogle af tilfældene, og også her var der en præstefamilie, så det samlede antal personer i sognet formentlig kan regnes til 300 (1787: kun 263). Også nabosognet Årdestrup synes at have haft tilbagegang eller i det mindste fuldkommen stilstand frem til 1787. Her er på 59 steder opført 359 personer – tilsyneladende uden forbehold – i Gravlev 253 på 58 steder og i Buderup 307 på 57 steder. I Årdestrup kommer hertil en præstefamilie og her og i Buderup formentlig folk på Torstedlund og Buderupholm, så der i de tre sogne, som i 1787 kun havde 832 beboere, i 1660 har været mindst 920 af bondestand og husmandsstand foruden en snes personer i præstegård og herregård – i alt vel 945–950 personer.

Ellitshøj er det næste sogn imod nord. Her siges det desværre blot, at der er ikke flere end de 140, der er betalt for – »uden arme, gamle, vanføre og de, som hus fra hus betler deres brød« (1787: 172), men der kommer dog til bønderne en præstehusstand og muligvis en adelig på Råkildegård, så der faktisk har været 155–160 personer i sognet og vel 5–10 % fattige m. v., tæt ved det samme beboertal som i 1769.

Også listen fra Svenstrup med 137 personer (mod 249 i 1769) er ufuldstændig, for som præsten skriver »flere skal ej være og kan antegnes, som noget kan erlanges hos uden de forarmede og stymperne, de som bør regnes blandt almissebørn«. Gejstlige og adelige har der ikke været at optegne her.

Sønderholm og Frejlev har Grundtvig ikke adskilt. Han opgiver de to sognes samlede tal af betalende til 537. Men præstelisterne viser, at der – inklusive de fattige – har været 139 personer i Frejlev og 462 i Sønderholm (1787: henholdsvis 140 og 431). Atter her er der tale om flere personer i 1660 end i 1769 i begge sogne, så meget des mere som der i Sønderholm kommer folk til både fra præstegården og St. Testrup, så 475–480 næppe er for højt sat.

Endelig kommer i Nørholm til de 382 betalende 30 arme, så der bliver 412 beboere i 1660 (1769: 431).

Set under ét har der derefter i de 12 sogne i Hornum herred, hvis folketal her er gennemgået, i 1660 været ca. 3.335 beboere mod 3.773 i 1787. Der har altså i 1660 været 88–89 % af folketallet i 1787. Har de resterende sogne haft et tilsvarende forhold mellem de to tællinger, har hele herredet i 1660 haft 4.225–4.250 beboere (eller uden Ålborg Budolfi landsogn ca. 3.900 i 1660 mod 4.418 i 1787).

Fra Slet herred foreligger der ikke vidnesbyrd i samme omfang som fra Hornum herred om antallet af ikke-betalende beboere. Dog siges det fra Ajstrup, at der ud over de 121 betalende findes nogle »fattige folk, som betler deres brød og intet har«. Der nævnes navne på 10 i alt, så der har været 131 personer i 1660 mod 167 i 1787. I Farstrup sogn opgives 149 betalende og 15 arme, men hertil kommer en gejstlig husstand og formentlig fæstere fra Krastrup, Vår, Kølbygård og Hornsgård, så det samlede beboertal, der var 618 i 1787, er vanskeligt at bedømme i 1660. I Lundby er nævnt 109 personer mod 195 i 1787. Her kan have været enkelte i en adelig husstand på Dybvad. I Skarpsalling opregnes foruden de 136 betalende 17 personer, der benævnes som »fattige Guds lemmer og husarme, som har intet at nære dem af, og somme går og betler deres brød«. (1787: 293).

I Næsborg er der foruden 153 betalende 16 ikke-betalende personer – én der er vanfør og har den onde sygen, en blind, en lam, en fattig syg og hendes 3 børn m. fl. (1787: 392). I sognet har der været en præstefamilie, men næppe nogen adelig husstand.

Kornum har 59 betalende og en halv snes ikke-betalende foruden en gejstlig husstand. Til Løgsted sogn hørte i 1660 Løgstør gade hvorfra der nævnes 131 personer, som »de folk, der er oppebåret og inddrevet hoved-

skat af«. Der er altså ikke tale om det fulde antal beboere i Løgstør, og i Løgsted sogn uden for Løgstør gade siges det, efter at der er opregnet 112 personer, at »hvis herudi ikke er indførte, de er så forarmede, at de ikke kan give skat, men går om og betler deres brød«. I 1787 var der i Løgstør 377 og i Løgsted 281 personer. I Malle nævnes 9 fattige foruden de 80 betalende, altså i alt 89. Fra Ranum og Bjørnsholm nævnes 366, som der er klareret for – under Års herred.

I Vilsted sogn er der for 127 personer betalt 10 rdlr 3 mark 8 skilling, »hvilket vi fattige lægdsmænd med allerstørste flid, som mulig kunne være, har samlet og indpantet – formedelst deres armods skyld med stor gråd og klage udgivet«. Imidlertid er der nævnt navne også på de fattige, så det ses, at det samlede antal, der er ført på listen, har ligget på 171 personer, og hertil kommer en præstefamilie (1787: 235 beboere). I Vindblæs nævnes foruden 85 betalende 11 personer, »som hverken har at bide eller brænde, men går at betle«. I Ovdrup har 104 betalt hovedskat, men tallet 142 nævnes efter en opremsning af fattige, hvoriblandt to, der har mistet hustru og børn, og hvis gårde er brændt. De beder om deres brød i Jesu navn, hedder det, og der er intet hos dem at bekomme. Det samme gælder stakler, som sidder til huse hos andre, fattighusfolk og folk, der går omkring og betler deres brød. Om Gundersted hedder det, at findes der flere end de opførte 121, så »er det stakler, som går at tigge« (1787: 162). Ellers fastslår sognepræsten, at listen er rigtig.

Det er allerede fra Års herred nævnt, at en del af de 366 betalende fra Bjørnsholm og Ranum, nemlig beboerne i Bjørnsholm, hører til Års herred. Fra Års herred mangler der helt tal fra Hyllebjerg og Ulstrup, men der findes en del interessante, supplerende oplysninger fra herredet. Det er muligt, at alle er med, når der fra det lille Flejsborg sogn opregnes 49 personer. Fra Havbro nævnes 121 personer, men det bemærkes udtrykkeligt, at der »kortes« 29, så der er kun 92 betalende (1787: 195). Fra Blære nævnes 120 (1787: 192), hvortil kommer én gejstlig og muligvis en adelig husstand, men i øvrigt peger præsten udtrykkeligt på en flugt, der er i gang fra egnen, idet han beretter, at »mange af menighedens børn findes for hunger og sult ikke nu i lang tid hos forældrene, men er på andre steder – somme at tjene, somme at tigge«. Fra annekssognet Ejdrup er opført 129 personer (1787: 240). Præsten tilføjer her, at »det er mig i Guds sandhed bevist, at en stor del af folkene i Ejdrup sogn og deres børn går omkring og tigger«. De har »ikke været i menigheden siden Michaelis og somme lang tid tilforn«. Men »disse opskrevne findes endnu på stavnen, dog mesten forarmede og ruinerede af de brandenborgske, hvilket med

tingsvidne kan bevises, om behov gøres«. Listerne fra Skivum og Giver omfatter henholdsvis 99 og 40 personer (1787: henholdsvis 197 og 108). Præstegårdens beboere må naturligvis lægges til i Skivum.

Fra Års sogn meldes om 156 personer – foruden præstegårdens folk (1787: 340). I herredets yderste hjørne mod sydøst ligger Haverslev, Brorstrup og Ravnkilde. I Haverslev er nævnt 112 betalende og 45 »arme betlere, og var det at ønske, at den gudfrygtige øvrighed for Kristi skyld ville dem for kopskatten forskåne, ventendes løn derfor på Dommens Dag«. Der var altså her i 1660 mindst 157 personer (1787: 149). I Brorstrup er nævnt 157 (1787: 205). I Ravnkilde er der på hovedlisten opført 251, hvoraf der betales for de 240, Johan Grundtvig har på sin liste, men hertil skal altså fra hovedlisten lægges 11, der ikke er betalt for, og desuden findes der en særlig liste over dem, man på forhånd har opgivet at få penge fra – tiggere, fattige, syge og krøblinge, nemlig 8 i Skårup, 5 i Rørbæk, 16 i Nysum (der egentlig hører til Hindsted herred) og en halv snes i Ravnkilde.

Rundt regnet er der altså af bondestanden 290 personer i Ravnkilde sogn i november 1660 og lægges hertil for præstegården og Nørlund nogle personer, kommer man på ca. 300 (1787: 342). Derefter skulle der for hele herredet blive tale om et beboertal i 1660 på ca. 60 % af 1787-tællingens.

Fra Mariager klosters len (Gislum herred) foreligger et mandtal, som gør det muligt at foretage en opstilling på linie med den fra Hindborg herred og hovedparten af Skivehus len i det hele taget (B, 2 b).

Mandtallet sondrer mellem mænd og koner, men ikke mellem sønner og døtre. Til gengæld kan der foretages en opdeling mellem personerne i den gruppe, der stod som den sidste i Skivehus lens mandtal, idet gruppen tjenestefolk og husfolk kan opdeles i tre: andre slægtninge (ud over børn), tjenestefolk og husfolk. For hele herredet er der talt 450 husstande. Det viser sig, at børnetallet her snarere ligger på linie med det, der fandtes i Harre end i Hindborg herred, idet 29,4 % af de talte 1.426 beboere var mænd, 28,0 % kvinder, 36,7 % sønner og døtre, 1,1 % andre slægtninge (forældre eller søskende), 4,1 % tjenestefolk og 0,7 % husfolk.

Når Johan Grundtvig har fået bondemandtallets personantal i Gislum herred op på 1.664, beror det ganske åbenbart på en gal tolkning. Efter at de 1.426 personer er opregnet, fortsætter regnskabet i samme hæfte med en fortegnelse, der indledes med ordene: »*Føres til afdrag* efterskrevne personer, som er så ganske forarmet, at de intet kunne formå at udgive

den påbudne hovedskat efter tingsvidnes indhold«! En gennemgang af listen viser, at samtlige personer, der er opført på fradragslisten også er opført på hovedlisten. Der er kun den forskel, at hustruernes døbenavne er udeladt af fradragslisten, mens de findes på hovedlisten. Hovedlisten omfatter altså alle, mens fradragslisten viser, hvem og hvor mange der har kunnet få tingsvidne for, at de var forarmede. Disse 215 forarmede personer skal altså ikke lægges til de 1426. De er inkluderet i dette tal. Men hvis man vil have hele herredets indbyggertal, må der i hvert fald medregnes 90 personer fra gejstlige husstande (7 præstegårde i 14 sogne). Om der derudover har været nogle fattige, kan ikke kontrolleres, men formentlig har der været 5–10 % og – ligesom i Salling – kun personer uden betydning for befolkningstilvæksten: betlere, invalider o. lign. Det samlede folketal skulle derefter have ligget på 60–62 % af folketallet i 1769, da der blev optalt 2819. Der må altså i denne 110 års periode være tale om en fremgang på omkring 67 % af tallet i 1660.

Når man vender sig til Hald amt med indtrykket af en indtil vished grænsende sandsynlighed for, at dette amt er det af de gamle danske amter, der har haft den mindste fremgang i folketal mellem 1660 og 1769, vil man måske også møde med en forventning om at finde et område, der kun i ringe grad er ramt af Karl Gustav-krigenes følger for befolkningen. Men godsjordebøgerne gør det klart, at Hald amt allerede var inde i en tilbagegang før krigen, og at den blev forstærket under Karl Gustav-krigene.

Helt ude mod vest i Rinds herred melder en godsjordebog fra Bonderup (Lærkenfeld), at 11 af 21 gadehuse i landsbyerne Vesterbølle og Svingelbjerg i Vesterbølle sogn har været øde siden den kejserlige krigs tid (altså 1627), og af Lynderups gods i Lynderup og Låstrup sogne lidt længere mod syd står de 9 af 52 steder øde. Her ser det ud til, at tilbagegangen er af nyere dato, idet det kun udtrykkeligt nævnes, at ét af stederne har stået øde i nogle år.

Fra Fjends herred mod vest i amtet melder Viborg Kapitels godsjordebog i efteråret 1660, at under Fly præbende er 7 steder lidt ved magt, men meget udskattet, mens to mænd havde været forarmet i mange år før krigen, uden at gårdene dog var ubesat, endnu én gård var noget tilbagesat, før krigen begyndte, og folkene på en anden gård har en tid været bortslaget af de kejserlige, to var meget udskattet af de brandenborgske og kejserlige regimenter, og én gård var nylig blevet besat efter krigen. Om forholdene i Fjends herred i øvrigt giver jordebogen over stiftets gods

ikke ganske tydelig besked, men der er dog en del af godset, som er nyfæstet, mens andre steder er »ubesat og øde siden kejserens tid«.

Stiftets godsjordebog omtaler også forhold i Nørlyng herred, hvor Romlund sogn betegnes som »en arm og ringe sogn«, som ikke blot har lidt under »indkvartering af de brandenborgske og vore egne folk«, men som også »formedelst stor beskatning både til en og anden (er) såre fordærvet og moksen øde«. Om nabosognet Fiskbæk hedder, at det er »forarmet, synderlig formedelst den brandenborgske ulidelige og langvarige indkvartering og den alfare vej, som går derigennem«.

Der er dermed givet et lille indtryk af jordegodsets tilstand i dette len ved Karl Gustav-krigenes afslutning. Ny skade er føjet til den, der allerede skete i forbindelse med Kejserkrigen, men de fleste jordebøger giver oplysninger af mere almen karakter, som når det f. eks. om Ørum, Hammershøj og Vorning sogne i Sønderlyng herred hedder, at de har »lidt svær pressure og langvarig indkvartering«.

Det skal blot endnu nævnes, at fra Læsø, der mærkelig nok var henlagt til Nørlyng herred, klages der over sandflugt, og det siges, at de fleste er »frataget deres skuder i disse ufredelige tider«.

Skattemandtallet for Hald amt omfatter 9.824 personer, men der er kun betalt 796 rigsdaler 32 skilling, hvilket svarer til 9.556 personer, så der må i det mindste være 268 fattige på de lister, hvorfra Johan Grundtvig har hentet sine tal, men her som tidligere er der mange steder, hvor det blot fastslås, at visse grupper – navnlig betlere – er udeladt af mandtallet. I enkelte sogne angives der tal for de ikke-betalingsdygtige.

Dette er dog ikke tilfældet i de fire nordligste sogne i Rinds herred, Simested, Testrup, Østerbølle og Vesterbølle, hvor bondemandtallet omfatter henholdsvis 227, 33, 154 og 243 (1787: henholdsvis 402, 71, 224 og 458). Til 1660-tallene skal lægges gejstlige husstande i Simested og Østerbølle og formentlig adelige i Simested (Korsøgård), Testrup og Vesterbølle (Bonderup, nu Lærkenfelt), så der til et samlet bondetal på 657 i hvert fald svarer i alt 700 beboere. Om udeladelserne hedder det fra Simested, at *kun* tiggere er udeladt, og fra Testrup meldes det, at tiggere er undtaget. Fra Vester- og Østerbølle siges der intet om fattiges eller tiggeres placering, men skal der blot lægges 6–7 % fattige til, kommer de to sognes samlede beboertal op på ca. 745 i 1660 mod 1.155 i 1787 – 64–65 %. Syd for Vester- og Østerbølle ligger Gjedsted og Fjelsø, på hvis liste præsten bemærker, at de 23 af 291 i Gjedsted og 8 af 219 i Fjelsø er fattige, som lider stor nød, og han tilføjer kategorisk, at »dette er rigtig fortegnelse på *alle* de folk, som findes udi fornævnte Gjedsted og Fjelsø sogne – ikke

den armeste og elendigste eller vanføre undtagen, mod hvilke den kristne øvrighed bør at bevise miskundheds og barmhjertigheds gerninger«. Der skal i Fjelsø lægges en gejstlig og muligvis en adelig husstand til, hvorved det samlede folketal skulle komme på ca. 525 mod 464 i 1787. Der har altså været flere beboere i 1660 end 127 år senere. Selv om de efter sognepræstens fortolkning fattige ikke var medregnet, ville der have været flere optalte folk i de to sogne i 1660 end i 1787. De 31 fattige udgør mellem 6 og 7 % af det samlede antal personer af bondestanden. Tilsvarende forhold gør sig gældende i andre sogne ud mod Limfjorden – vest for Simested å. I Ulbjerg er der på bondemandtallet i 1660 opført 388 mod et samlet beboertal i 1787 på 358 og i Lynderup 241 mod 225 i 1787. Johan Grundtvig har slået de to sognes tal sammen til 629 og anfører, at det i præstemandtallet bemærkes, at de 241 er klareret til Sivert Brokkenhus selv, hvorfor de er udeladt af regnskabet. Men de 241 er netop det antal personer, der er opført under Lynderup sogn. Derimod er det ikke lykkedes at finde mandtal for Låstrup. I Ulbjerg skulle der være en gejstlig husstand. På den østre side af Simested Å ved dens udløb i Hjarbæk fjord er der på præstemandtallet opført 406 personer i Skals, hvor Grundtvig kun har 362. Her er 8 personer fra adelsgården Holmgård allerede inkluderet i Grundtvigs tal. I Hvam og Hvilsom med henholdsvis 87 og 115 personer siges det, at kun tiggere er undtaget, men selv med ca. 225 beboere bliver der her kun ca. 60 % af beboertallet 375 for de to sogne tilsammen i 1787.

Præstens opgivelser fra Tostrup og Roum sogne på henholdsvis 198 og 141 sognefolk synes at være overmåde pålidelig, idet der endda anføres en pige fra sognet, som i to år har opholdt sig i Hvilsom. Med i alt ca. 345 beboere er der tale om ca. 93 % af det samlede beboertal i 1787 – 363.

For Bjerregravs vedkommende har degnen – skriver præsten – opgivet 88 og for Hersom 84, altså med en gejstlig husstand ca. 180 eller tæt op mod 70 % af de 261, der levede i de to sogne tilsammen i 1787. Endelig er der Testrup, hvor der boede 33 foruden nogle tiggere (1769: 67 og 1787: 71), og Klejtrup sydøstligst i herredet med 170 personer foruden »nogle forarmede stakler, som nødes til at søge deres livsmiddel på andre steder og i andre sogne. Nogle findes også så elendige, at de er aldeles blinde«. Her mangler altså nogle invalider og en del folk, som enten allerede er rejst eller står i begreb med at vandre til egne med større muligheder.

Alt i alt ser det ud, som om der i dette herred i 1660 har levet ca. 85 % eller måske en lidt større procent af de 3.792, der taltes i 1769 og ca. 80 %

af indbyggerantallet i 1787, men sådan at der i herredets vestligste del boede flere mennesker i 1660 end i 1769 og 1787, mens beboertallet må antages at være vokset ikke uvæsentligt fra 1660 til sidste halvdel af 1700-tallet i den østlige del af herredet.

Syd for Rinds herred følger Nørlyng (med Viborg). Her findes der kun enkelte anmærkninger til hovedskat-mandtallet. For Rødding, Løvel og Pederstrup sognes vedkommende forsikres det, at der er tale om »rigtig mandtal på alle de bønderfolk«, der findes i pastoratet, men i Fiskbæk bemærkes det, at nogle fattige, faderløse stakler under Asmildkloster – ikke er medregnet. Deres tal opgives til 21, hvorved beboertallet i Fiskbæk kommer på højde med 1787-tallet. I Løvel, Pederstrup og Finderup er der flere folk i 1660 end i 1787. Fra Asmild sogn foreligger der ikke mandtal. Men det kan allerede, uden at det efterprøves, i hvor vidt omfang dette savn har virket på andre sognetal, siges, at Nørlyng herred må have haft omtrent samme folketal i 1660 som i 1787 – måske endda lidt flere. I hvert fald *omkring* 2.500, hvis der kan regnes med ca. 100 i gejstlige og adelige husstande og et lignende antal betlere, som ikke er talt med.

Fra Nørlyng herred går turen til Middelsom herred mellem Nørreå og Gudenå, hvor der er talt 2.852 personer af bondestanden, hvor der formentlig har været ca. 150 personer af gejstlige og adelige husstande, og hvor der nok må regnes med andre ca. 150 personer, som ikke er talt, fordi de var for fattige til at betale hovedskatten. Sognepræsten i Vindum bevidner, at hans mandtal er »rigtig mandtal på sognefolkene« i Vindum sogn, og det samme gør præsterne i en række andre sogne, delvis med tilføjelsen: »efter kopskattens ordre«. I Sdr. Vinge siges det, at 13 af de 105 er husarme og vanføre. Præsterne i Øster Velling-Helstrup-Grensten og i Vester Velling-Skjern pastorater har mere udførlige tilføjelser. Fra Øster Velling hedder det, at »foruden præstegårdens folk findes ingen flere i Øster Velling by og sogn uden nogle få husarme, målløse, betlere og vanføre«. I tallet fra Helstrup mangler »nogle husarme og betlere«, og det samme siges om Grensten. Om Vester Velling-Skjern siges det, at »dette er en rigtig fortegnelse på alle, som findes i forermeldte sogne, som nogenledes kunne udgive den påbudne kopskat – husarme og betlere undtaget«. Der skulle i herredet blive ca. 3.150 eller omtrent 82 % af de personer, der blev talt 1769 og 85 % af de 3.688, der befandt sig i herredet i 1787. I øvrigt er der ikke fundet nogen rettelser til Grundtvigs tal.

Det kan imidlertid ikke udelukkes, at der mangler Asmild-kloster-fæstere i sognelisterne fra Middelsom herred, som der gjorde i Nørlyng herred, og i hvert fald gør der det i Fjends herred, hvor det udtrykkeligt skrives på li-

sten fra Smollerup sogn – uden at de udeladtes antal opgives. Der er ikke i Fjends herred baggrund for rettelser i større omfang til Grundtvigs liste. Fra Torup, Kvols og Højslet i den nordlige del af herredet siges, at der *er* betalt til velbårne Sivert Brokkenhus selv (ligesom i Ulbjerg i Rinds herred), men fra Ørum sogn vidnes, at der her er tale om en »fortegnelse på, hvor mange personer der findes udi ethvert hus i Ørum sogn, hvorefter hovedskatten annammes«, fra Borris kaldes listen en »rigtig fortegnelse på al menigheden – både unge og gamle – hvor mange hoveder der findes i hvert hus«. I Fly mangler ingen »uden de, som går med bettelstav«, i Vridsted forsikres det uden forbehold, at der er »*ingen* undtaget«, og præsten i Dommerby vidner, at der er tale om »rigtig mandtal«.

Tilbage bliver med et tillæg for adelige, gejstlige og betlende på ca. 235 så mange personer i de sogne, hvorfra der foreligger mandtal, at det svarer til godt 70 % af 1787-tællingen i de samme sogne og dermed vel til, at hele Fjends herred i 1660 (bortset fra nogle, der hørte under Asmild kloster) har haft ca. 2.850 beboere eller noget mere.

Et overgangsled mellem Viborg stift og Århus stift danner Sønderlyng herred, der hørte til Viborg stift, men til Dronningborg len, det nordligste område i Århus stift. Det er allerede omtalt, at dette herred havde lidt svær pressure og langvarig indkvartering. Mandtallet fortæller om et antal personer af bondestanden svarende til mindst 56 procent af folketallet i 1769.

Desværre slipper de oplysende bilag op, idet grænsen til Dronningborg len passeres, og det er så meget des mere beklageligt, som der snart indtræffer en væsentlig nedgang i 1660-mandtallets persontal sammenlignet med folketallet i 1769–1801. Mens bondetallet i 1660 i Rinds herred har ligget på 84 og i Middelsom herred på 74 procent af folketallet i 1769, og et tillæg på 25 procent ville bringe procenterne op på henholdsvis 105 og 93, bringer ikke engang et 25 procents tillæg til 1660-mandtallet for Sønderlyng herred i folketallet i 1660 op på 74 procent af folketallet i 1769 i dette herred, skønt Sønderlyng herred ligger mellem Rinds og Middelsom herreder. Alligevel kan mandtallet fra Sønderlyng herred – og det øvrige Dronningborg len – næppe afvises, fordi det især er et par sogne op mod Randers købstad, der giver anledning til tvivl. Netop her *kan* der siden være sket en stærkere fremgang end længere inde i landet. Derimod må det betragtes som sandsynligt, at der i Dronningborg bliver brug for fulde 25 procents tillæg til 1660-mandtallet, som her ubetinget kun omfatter de

betalende af bondestanden. Mod nordøst i forhold til Sønderlyng herred viser det sig, at Mariager fjord danner en kløft i forholdet mellem 1660-mandtal og 1769-folketælling. Også her skyldes en del af forskellen mellem 1660-bondetallets procent af 1769-tællingen en forskel på det omfang, hvori fattige medregnes i de to herreder. Men denne forklaring er ikke tilstrækkelig. Forholdene må have udviklet sig væsensforskelligt på de to sider af Mariager fjord enten under Karl Gustav krigene eller i det følgende århundrede.

Om ødesteder fortæller en godsjordebog fra Fussingø, at der af 73 steder i Ålum, Bjerregrav og Læsten sogne lå 15 øde endnu den 27. april 1661, svarende til godt 20 procent. Det er nogenlunde den samme procent, som et halvt års tid tidligere i Vesthimmerland, og det er da også iøjnefaldende, at godsjordebøgernes meldinger om ødesteder nu begynder at tage foruroligende til. I Gjerlev herred øst for Onsild herred melder sognejordebogen fra 1661 om mellem en fjerdedel og en trediedel ødesteder. Af 40 steder står i 1661 de 11 øde og af 37 står i 1662-matriklen 9 øde. Det er de største ødestedsprocenter, der endnu har kunnet konstateres, når man fra Limfjorden rykker mod syd i Jylland. Alligevel ligger procenten højere i Gjerlev end i Onsild herred, men den daler yderligere mod syd. Det rene bondemandtal (med udfyldning for manglende sogne) udgør i Gjerlev herred 45 procent af 1769-tællingens folketal, i Onsild herred 37 procent, i Nørhald 33 og i Støvring ved Randers kun 30 procent. Linien er ganske klar. Enten har egnen nærmest den store købstad Randers været hårdest ramt af ulykker under Karl Gustav krigene, eller også er udviklingen mellem 1660 og 1769 sket med større kraft her – sandsynligvis er begge dele tilfældet.

Helt for sig selv i Dronningborg len lå Rovsø herred, en halvø mellem Djursland, Randers fjord og Kattegat, hvor måske hverken ulykker eller fremgang nåede at sætte rigtig spor. Dette fjerne sted møder med forholdsvis væsentlig flere beboere i 1660 end de øvrige herreder i Dronningborg len – et sted omkring eller snarest over halvdelen af det antal, der boede i 1769.

I Galten herred syd for Randers er forholdene omtrent som i Støvring herred nord for købstaden, men ind i Hovlbjerg herred mod syd daler 1660-mandtallets persontal i forhold til 1769-folketællingens resultat yderligere.

Som nævnt er der grund til at antage, at det for hele Dronningborg len gælder, at der skal lægges 25 procent til 1660-mandtallets bønder, før man har det fulde folketal i området, mens der skal et væsentligt mindre

– måske kun 5–10 procent – tillæg til mandtallet for Hald len og Ålborghus len. Men det vil under alle omstændigheder være opportunt at drage en sammenligning mellem 1660-mandtal, 1660-godsjordebøger og 1662-matriklen i Dronningborg len – som i Skivehus len – inden turen går videre mod syd til Silkeborg len.

Tilfældigt er valgt Ørsted sogn i Rovsø herred (B, 4) og Borup sogn i Støvring herred (B, 5).

Det ses af en sammenstilling mellem mandtal og matrikel, at det er meget få personer fra matriklen, som ikke kan genfindes på mandtallet, og af Stenalt godsjordebog, dateret den 4. november 1660, fremgår det, at der også herude stod en del steder øde umiddelbart efter krigens afslutning. Også her var der gårde, som var blevet nedbrudt, ophugget og afbrændt af de brandenborgske. Soldaterne har simpelthen brugt bulhusene som brændsel. Andre gårde betegnes som øde og uden beboere, et par mænd siges at gå om for at betle, og en enkelt er vendt hjem til en øde gård for nylig, efter en tid at have været bortjaget af de brandenborgske. Derefter skulle der ingen grund være til at tvivle om mandtallets pålidelighed for så vidt angår de i efteråret 1660 tilstedeværende bønder og deres familier.

For Borup sogns vedkommende – i Støvring herred – indeholder 1662-matriklen og sognejordebogen fra 1661 i alt 37 steder, men over for dem står i 1660-mandtallet kun opført 29 hovedpersoner. I de fleste tilfælde kan samme navn findes i mandtal og matrikel, men i andre tilfælde ses det af rækkefølgen, at f. eks. en Chr. Bertelsen er afløst af en Jens Pedersen, og placeringen giver heller ikke anledning til at tvivle om, at den, der f. eks. først kaldes Chr. Hansen er den samme, som siden har fået nævnelserne Chr. Rovsing og Chr. Roxing.

Men der mangler altså tilsyneladende i 1660-mandtallet folk fra ikke mindre end 8 steder. Her kan først fradrages præstegården, hvis beboere ikke skulle tælles med, dernæst én halvgård og to helgårde, der i 1662-matriklen betegnes som øde, og to steder, hvorved der ikke er opført noget fæsternavn, og hvis jord åbenbart dyrkes af andre. Forskellen er dermed reduceret til to steder eller familier. Begge skulle høre under Mariager kloster, hvis indsendte jordebog fra efteråret 1660 da også fortæller om endnu to øde steder i Borup sogn. Der er altså overensstemmelse mellem antallet af husstande og antallet af steder, der har været beboet i efteråret 1660, og 1660-mandtallet beretter, at disse 29 familier og enkeltpersoner tilsammen bestod af 94 personer – 29 mænd, 25 koner, 33 børn, 7 tjenestefolk og 2 nære slægtninge med ophold på hver sin gård. Husstandenes gen-

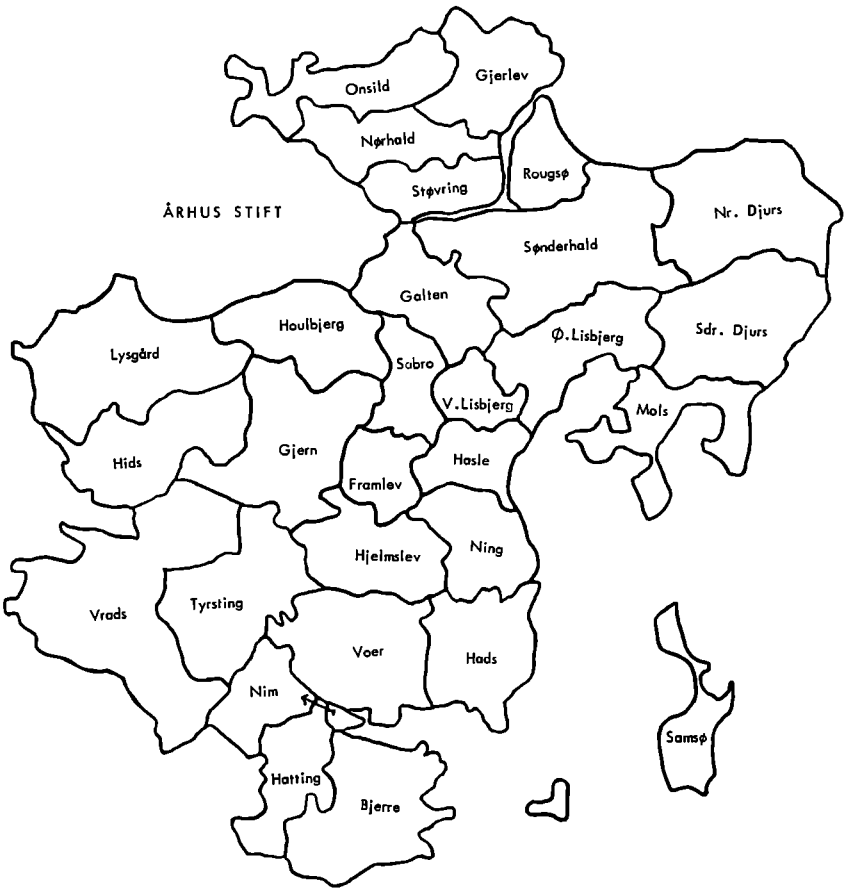

Århus stifts herreder fra reformationen til 1923.

nemsnitsstørrelse lå på 3,2 personer – lavest et sted med en enlig mand og højest på en gård med mand, kone og 4 børn.

Fuldstændig på samme måde hjælper Mariager klosters indsendte godsjordebog fra efteråret 1660 til at bringe overensstemmelse ved at føje oplysning om tre øde steder til 1661-sognejordebogens og 1662-matriklens oplysninger om tilstanden i Råsted sogn, og til de yderst nøgterne oplysninger i Borup føjer godsjordebogen fra Mariager kloster den oplysning om et ødested, at det er afbrændt af brandenborgerne. Det tilføjes, at det er øde i bund og grund. Også et par andre gårde betegnes som øde og afbrændt.

Efter hovedskat-mandtallet har der været 41 personer fordelt på 13 steder i Råsted sogn. Også her er der tale om et gennemsnit på 3,2 personer pr. sted. Tilsammen havde de to sogne, hvis præstefamilien og dens folkehold har været af herredets gennemsnitsstørrelse, haft ca. 148 faste beboere – mod 585 i 1769 og 557 i 1787. Til 1769 skulle de to sogne altså på det nærmeste have 4-doblet deres beboertal. Det er jo en helt ny talstørrelse i sammenligning med erfaringerne fra Ålborg og Viborg stifter. Men overensstemmelsen mellem stedernes og husstandenes antal er forbavsende god og taler til fordel for mandtallets troværdighed uden at det kan udelukkes, at nogle fattige folk ikke er medregnet.

Umiddelbart virker forholdene i andre sogne og herreder i Dronningborg len ligeså troværdige, men som det allerede fremgik af en nærmere undersøgelse af forholdene et par steder i Viborg stift, er der undertiden hele landsbyer eller sogne omkring herregårde, der er udeladt af mandtallet, hvorved de som udtryk for det samlede folketal i et område taber i værdi.

Det er derfor fristende at lægge skylden for, at der i Sønderlyng herred mangler mandtal fra Vinge sogn på Vingegård, men det er ikke umiddelbart indlysende, at der skulle være nogen herregård, der bærer ansvaret for manglende mandtal fra Læsten og Bjerregrav, så meget mere som der synes at være fuldstændige mandtal fra Ålum sogn med Fussingø, der grænser til Læsten og Bjerregrav, og fra Tjele med dens herregård. Heller ikke fra Viskum med Viskumgård synes der at mangle andet end herregård og præstegård, og antallet af unge ligger på højde med, hvad der tidligere har kunnet iagttages – 719 børn og tjenestefolk over for 667 mænd og koner fordelt på ca. 350 steder i 12 sogne, der efter Henrik Pedersens opgivelser i 1688 har haft 298 helgårde og huse. (B, 2 c).

De 12 sogne, der er med i mandtallet har haft en bondebefolkning på 1.447 mod knap 2.700 beboere i 1787 og næsten 2.900 i 1801. Det skulle for hele herredet svare til en bondebefolkning i 1660 på ca. 1.750, en samlet befolkning i 1787 på 3.251 og i 1801 på 3.492 personer.

I det tilgrænsende herred mod nordøst – Nørhald – har Henrik Pedersen 305 gårde og huse fra Christian den Femtes matrikel. Her er kun ca. 275 familier med i 1660-mandtallet, og at der er færre familier eller steder i mandtallet fra 1660 end i opgørelsen fra 1682 i Kovsted og Asfærg i herredets sydvestlige hjørne omkring Stengård og i Tvede, Hald og Spentrup i herredets sydøstlige ende vækker tvivl i forbindelse med herregårdene Stengård og Lindegård, så ved yderligere beregninger ville det antagelig være rigtigst at lade disse sogne ude af betragtning, hvis de giver et væ-

sentligt andet billede af forholdene i herredet end andre sogne, men det gør de ikke. Mandtallet har for alle 10 sogne under ét i 1660 knap en trediedel af folketallet i 1769, og de fem sogne, der ikke findes anledning til at drage i tvivl, har 498 på 1660-mandtallet mod 1.461 personer i 1769, altså kun en ubetydelighed mere end en trediedel. Der ligger altså åbenbart ikke nogen forklaring her. Over for 507 mænd og koner har man 346 børn og unge. I naboherredet mod nord – Onsild – er situationen lidt bedre, men i herredet sydfor – Støvring – lidt ringere, for så vidt som man betragter det som godt for et samfund at have et rimeligt antal børn og unge i forhold til de bofaste. For hver 100 mænd og koner er der i Onsild 78 børn og unge, men i Støvring herred kun 67, mens tallet for Nørhald og Onsild herreder henholdsvis 29,3, 32,8 og 36,8 procent af folketallet i 1769. Der synes at være en sammenhæng mellem disse tal, hvis der ikke er tale om en drilagtig tilfældighed.

Øst for de nævnte tre herreder på »halvøen« mellem Randers og Mariager fjorde ligger Gjerlev herred, hvor situationen er noget bedre, men hvorfra der mangler en del sognes tal. De taltes antal udgør 43,6 procent af folketallet i 1769 i de sogne, hvorfra 1660-tælling foreligger. Der er her for hver 100 mænd og koner 110 børn eller unge. Folketallet og børnenes andel har altså været væsentlig bedre ude mod øst – man fristes til at sige i egne, der lå af vejen for troppernes gennemfartsruter.

Desværre mangler nu helt mandtal for store dele af Århus stift: Kalø, Havreballegård, Åkjær og Skanderborg len, og kun de tre sogne Essenbæk, Kristrup og Virring langs Randersfjordens sydside danner en lille forbindelse mellem Rovsø og Galten herreder, idet Kristrup og Essenbæk birker regnedes til Dronningborg len. Her er kun mandtallet fra Kristrup og Essenbæk fuldstændigt med 338 personer på bondemandtallet i 1660 overfor 823 i 1769, altså 41 procent og 107 unge for hver 100 mænd og koner. Ind i landet mod vest forringes forholdene syd for som nord for Randers fjord.

Og så når man frem til Galten herred syd for Randers, hvor bondemandtallet i otte sogne giver 1.080 som resultat i 1660, mens folketællingen 1769 fortæller om 2.996 beboere. Bondemandtallet har altså 36 procent af folketællingens personer, men med 44,4 procent i de sogne, der ligger længst borte fra Randers og tilsvarende dårligere resultat for de nordøstlige sogne. Muligvis spiller Clausholm her ind. Der er 135 unge for hver 100 mænd og koner.

Endelig er der af Dronningborg len kun Hovlbjerg herred tilbage med bondemandtal fra kun fem sogne i det nordøstlige hjørne – Sal, Gullev,

Gjerning, Vellev og Hvorslev – alle sogne langs Gudenåen, der danner grænsen til Middelsom herred. Der er her i 1660 talt 474 bønder, og folketallet var i 1769 i alt 1.740, så her indeholder bondemandtallet kun 27,2 procent af folketallet i 1787, men stedernes tal er rimeligt. Antallet af personer pr. sted er dog nede på godt 3, og antallet af unge har efter mandtallet at dømme ligget helt nede på 53 pr. 100 ægtefolk og enker på stederne.

Turen går nu ind i Silkeborg len med Lysgård herred, der støder til Hovlbjerg, Middelsom og Fjends herreder. Hertil skal 1660-mandtallets resultat for Almind og Lysgård sogne hentes fra Hald len i Viborg stift, og der bliver derved anledning til at anstille en interessant sammenligning. Man skulle i alle henseender vente, at de to sogne er mere beslægtet med de øvrige i Lysgård herred end med sogne i Nørlyng herred, som de er skilt fra ved Hald sø. Helhedsbilledet er imidlertid ret uklart, fordi Lysgård sogn med Frederiks hede fik sin store indvandring af »kartoffeltyskere« hen mod 1769-folketællingens tidspunkt, men tilliden til tællingen i den del af Lysgård herred, der omfattedes af Silkeborg len rokkes unægtelig af den omstændighed, at børnetallet i 1660 er langt mindre i denne del af herredet end i den, der hørte under Hald len. Til 100 mænd og koner i Lysgård og Almind sogne svarede i 1660 godt 125 børn og unge, men i den silkeborgske del af Lysgård herred kun 77, så man får en fornemmelse af, at der er sket en skattereduktion svarende til, hvad ca. 40 procent af børnene i det silkeborgske område skulle have indbragt, så meget des mere, som det til Almind grænsende Dollerup sogn i Nørlyng herred har 151 børn og unge for hver 100 mænd og koner i sognet. (B, 2 d). Bondetallet lå i 1660 på 41–42 procent af folketallet i 1769. Et par sognes 1660-tal er næppe fuldstændige.

Til Hovlbjerg herred grænser foruden Lysgård også Gjern herred, der var delt mellem Silkeborg og Skanderborg len, og kun fra den silkeborgske del – Tvilum birk – er 1660-mandtallet bevaret. Her har efter mandtallet i 1660 været 86 unge for hver 100 mænd og koner på stederne, og bondetallet har udgjort 38 procent af 1769-tællingens befolkning i birket. Der synes ikke at mangle nogen i mandtallene.

Det går nu videre til Hids herred i Silkeborg len, hvis bondetal i 1660 udgjorde knap 40 procent af folketallet i 1769 – altså meget nær den samme procent som i Gjern og Lysgård herreder og forholdet mellem antallet af mænd og koner på stederne og ungdom lå som 100 til 73. Der kan nu igen være grund til at stoppe op og drage sammenligninger med jorde-

bøger og matrikler. Så meget mere som 1660-tællingen her *synes* at være fuldstændig. Familiernes eller husstandenes antal på 1660-mandtallet var 258.

En sammenligning er foretaget mellem 1660-mandtallet, godsjordebøger, sognejordebøger, 1662-matrikel, 1664-matrikel, og 1688-matrikel i dette herred, hvor der ikke har været egentlige adelsgårde, hvis beboere er unddraget 1660-mandtallet, men hvor det dog viser sig, at et hjørne af Svostrup sogn – Allinggård og Asmildgård – er opført under Grønholt sogn i Lysgård herred i stedet for under Hids herred. Med denne korrektion og et tillæg af 25 gejstlige (præster og degne med deres husstande) har Hids herred i november 1660 haft 901 beboere foruden muligvis nogle fattige, eller i det mindste 43,6 procent af indbyggertallet i 1769 og 37,2 procent af de 2.420, der blev talt i 1801, men heller ikke ret mange flere.

Det skal parentetisk bemærkes, at Hids herred i løbet af 1700-tallet havde et fødselsoverskud på 1.089, så der skal blot i perioden 1660–99 have været et overskud på 430 for at dække hele hullet mellem tællingerne i 1660 og 1801 uden at tage vandringer i betragtning, men hele denne udvikling skal belyses senere.

Som eksempel på stillingen kan henvises til oversigten over Balle sogn (B, 6): antal skatteydende til jul 1660, hovedpersonernes navne, de tilsvarende navne på 1662-matriklen, stedets type (mølle, gård eller hus), hartkornet i 1664–matriklen og det tilsvarende navn samt antallet af navne (steder) i 1682-markbogen og 1688-matriklen, hvoraf det vil ses, at gårdenes og stedernes antal ikke uden videre er identiske. På grundlag af markbogen regner Henrik Pedersen i Balle sogn med i alt 25 gårde, møller, bol og huse, men i 1688-matriklen er der opført 38 navne på brugere af disse steder. 1660-mandtallet har her 42 hovedpersoner, og der er altså muligvis tale om en nedgang i de besatte steders tal fra 1660 til 1688, men i kraft af en forøgelse af børnetallet kan der udmærket samtidig være tale om et større antal personer i sognet sidst i 1680'erne end i efteråret 1660.

Der er en forskel på situationen i de forskellige dele af herredet. I Funder, Kragelund og Balle sogne er der talt 423 personer af bondestanden mod en samlet befolkning på 746 i 1769 og 980 i 1801 – altså i 1660 henholdsvis 52 og 43 procent af de to folketællinger, der omfattede alle. I de øvrige sogne taltes der henholdsvis 419, 1.366 og 1.440 personer, så tallet fra 1660 udgjorde henholdsvis 31 og 29 procent af de to sidste. Det er altså, hvis man kan stole lige godt på 1660-tallene fra den vestlige og den østlige del af herredet, klart, at de østlige sogne har udviklet sig stær-

kest, hvoraf dog ikke umiddelbart følger, at de i 1660 har været stærkest medtaget i forhold til en tidligere tilstand. Men sognejordebøgerne tyder unægteligt på det. Mens der ikke er mange ødesteder i de tre store vestlige sogne, står af 18 gårde i Sinding sogn efter matriklen de 7 øde, og sognejordebogen angiver 8 af 20 steder som øde, så begge kilder peger på en ødestedsprocent på ca. 40. Der skulle her have været 12 hovedskatbetalende hovedpersoner, og der var 13, men om to af stederne siges det, at de havde stået »øde i denne fejdetid«, og at de »nu nyligen« er blevet besat. Det er muligt, at den ene er blevet det, før mandtallet blev optaget i efteråret 1660. Trods springet fra Balle og Kragelund, som Sinding sogn begrænses af mod vest og syd, kan mandtallet ikke kasseres, men måske kan det diskuteres, om tre steder, der blot betegnes som øde, nu også har været ubesat, når det om andre siges, at de er »øde og af ingen besiddes«, »ganske øde« eller »øde og af ingen bruges og besiddes« og om de to altså, at de »havde stået øde i denne fejdetid og er nu nyligen blevet besat«. Præsten taler i sin indberetning om sine anstrengelser »både i pestens tid og anden skrøbelig tilfælde og usædvanlig sygdom, som nu har været ganske en tid lang udi fornævnte Sinding«.

I Sejling var der foruden præstegården og en degnebolig, hvis beboere i almindelighed – men ikke altid – regnedes til de gejstlige, der ikke skulle på bondemandtallet, i alt 18 steder, og der er betalt hovedskat fra de 15. To steder er betegnet som øde i 1662-matriklen, og sognejordebogen tilføjer udtrykkeligt: »er øde og døde og af ingen besiddes«. Af mænd og koner er der henholdsvis 14 og 11, mens der er 13 børn og 4 tjenestefolk og et par folk »til huse«. For 100 mænd og koner er der altså 68 unge.

Indberetningerne fra de to sogne Sinding og Sejling, der ligger på grænsen til de bedre stillede vestlige sogne, er altså meget fine og så udførlige og begrundede, at der ingen tvivl kan være om, dels at sygdom har hærget, så steder er blevet øde i betydeligt tal, og dels at alle med fast bopæl i gårde eller huse er taget med.

Med disse to sogne vel dokumenteret skulle der ingen grund være til at tvivle om, at stillingen har ligget på *samme* linie i de øvrige østlige sogne i herredet, og selv om sognejordebøgernes oplysninger herfra er mindre ulførlige, må mandtallet accepteres med et lille forbehold m. h. t. de personer, der normalt som »arme stakler« o. lign. er fritaget for hovedskatten.

Til de 124, der i Svostrup sogn er talt i 1660, må som nævnt lægges 34 personer af Svostrup sogn, som er regnet under nabosognet Grønholt, fordi

de sammen med det regnedes til Lysgård herred. Derved kommer antallet af besatte steder i 1660 i Svostrup op på 49.

For hele herredet bliver nu forholdet følgende: Der var på 278 steder, hvorfra der er betalt hovedskat – eller opført folk på mandtalslisten – 876 personer, hvortil skal lægges 25 fra den gejstlige liste, hvis hovedtal for Århus stifts vedkommende er bevaret. I 1662-matriklen findes opført 312 steder i Hids herred, i 1664 synes der at være 325, men i 1688-matriklen kun 311, mens Henrik Pedersen i De danske Landbrug endda kun har 162 gårde, 22 huse med jord og 3 huse uden jord, altså i alt kun 187 steder. Forklaringen på denne forskel, såvel som på en forskel mange andre steder på antallet af steder efter De danske Landbrug og matriklerne ligger i, at Henrik Pedersen (eller hans medhjælper) på mange egne kun har regnet med de oprindelige helgårdsinddelinger, så der ikke tages hensyn til gårddelinger, hvad man nødvendigvis må gøre, når talen er om *folketal* og ikke om hartkorn og ejendomsskatter. Forskellen på matriklernes antal af steder beror i det mindste i Jylland hovedsagelig på midlertidige sammenlægningers forskellige placering.

Dermed skulle vejen videre ned gennem Århus stift ligge åben. 1660-mandtallets eventuelle skær af upålidelighed må være indskrænket til muligheden for, at der skjuler sig nogle fattige på gårde og i huse udover besiddernes familie – eller at der er snydt på børnenes antal, men den jævne aftrapning mod syd gør dødens rigeligere høst blandt børn, unge og gamle i det sydlige Jylland til en mere sandsynlig forklaring.

Vender man sig så til Vrads herred sydligst i Silkeborg len, viser det sig, at der – med undtagelse af det nordligste sogn, Tem – er *langt* færre skattebetalende husstande end der er steder i »De danske Landbrug 1682«.

Dette ret pludseligt ændrede forhold kan nok give anledning til nye betænkeligheder ved mandtalslisten, og det stærkt forringede forhold mellem antallet af personer på den og ved folketællingerne 1769–1801 understøtter tvivlen. Man griber derfor igen efter 1662-matriklen og sogne- så vel som godsjordebøger fra 1660-61. Ældst er godsjordebøgerne, hvoraf der desværre ingen er for Silkeborg slots gods fra november 1660, men derimod fra Hammergård i Hammer sogn, Stovgård i Tørring og Mattrup (med Væbnersholm), der ganske vist ligger i Tyrsting herred, men lige på grænsen til Vrads herred og med en væsentlig del af sit bøndergods inden for Vrads' herredsgrænse. De tre herregårde har tilsammen haft ca. 83 steder i Vrads herreds sydlige sogne: Hammer, Klovborg, Tørring og Åle, og deraf siges det, at 31 står øde, Mattrup bruger udtrykket »øde og ubesat« om sine, Stovgård væsentligst udtryk som »ganske« eller »reen« øde og

med tilføjelse om, at godset befinder sig »ligesom det angives at være øde og ikke mindre«. Hammergård bruger også udtrykkeligt vendingen »øde og ubesat« med et par tilføjelser, der tydeligt angiver årsagen. Om en gård i Mollerup i Hammer sogn hedder det, at »alle folkene af denne gård er i forleden krigstid bortdøde«, og om tre gårde i Koustrup by hedder det under ét, at »en part af folkene er bortdøde i forleden krigstid, og en anden part er af gårdene for armod bortrømt«. Om de øvrige fire steder under Hammergård hedder det kort, men særdeles klart, at de er både »øde og ubesat«.

Disse herregårde har altså tilsammen haft i det mindste 37 procent af deres bøndergårde stående uden fæstere, og på denne baggrund bliver fornemmelsen af at man her i Vrads herred for alvor er på vej ind i det syd- og sønderjyske pestområde uafrystelig.

Vender man nu tilbage til den nordre ende af herredet, hørte Tem sogn delvis under Skanderborg len, så mandtallet, der kun omfatter den silkeborgske del af sognet, er ufuldstændigt.

Til Tem grænser Vrads sogn, der efter 1661-sognejordebogen og 1662-matriklen kun har 23 steder, hvoraf 1–2 er øde. Det tilføjes, at »Vrads sogn er nu overalt ganske forarmet«, og »ingen er ved sin fulde sæd eller kan komme til det udi lange tider, og formedelst de i langsommelig tid ganske fra hus og hjem var forjaget, er alt deres fæmon, stort og småt blevet dem frarøvet. Tilmed er marken og heden afbrændt«. På mandtallet findes 71 personer, 3 pr. sted. De er fordelt med 43 mænd og koner og 28 på ungdom, og man bemærker foruden det lille antal børn den fuldstændige mangel på aftægtsfolk og andre ældre mennesker, der normalt vil skjule sig under gruppen husfolk. For 100 mænd og koner findes der i 1660 kun 65 børn og tjenestefolk. I Vrads er der mulighed for en sammenligning med senere folketællinger, og resultatet bliver, at antallet af personer på 1660-mandtallet løber op på 38,2 procent af 1769-folketællingens. I Ejstrup sogn er man nede på 29,1, i Nr. Snede på 19,8, i Klovborg på 13,8 og i Linderup endda på kun 12,1. Forholdet er klart forringet, når man er fremme ved herredets sydøstlige hjørne på vej mod Vejle. Blot ligger Tørring sogn (med 16,7 procent på bondetallet sammenlignet med 1769-tællingens resultat) lidt bedre end Klovborg og Linderup. Fra Åle og Hammer er der ikke bevaret noget mandtal.

Tilstanden har været langt ringere i herredets sydlige end i dets nordlige del. Og noget lignende melder sognejordebogen sammenholdt med 1662-matriklen. I Ejstrup står 20–21 procent af stederne øde – af 63 gårde de elleve og af 6 huse de to, altså i alt 13 af 69 steder. Landsbyen Hedegård

med 7 gårde betegnes som ganske øde, og også Tallund hører til den stærkt medtagne del af sognet. Om otte gårde hedder det, at én er ganske afbrændt, de to er ganske nedbrudt og mændene bortført, og endnu to er uden fæstere. De øvrige bebyggelser i sognet er sluppet noget lettere, men varieret udtrykkes det, at gårde er »øde«, »nedbrudt og i grunden øde«, »slet øde«, »ganske afbrændt«, »moksen nedbrudt og øde« eller »uden fæstere, næsten nedbrudt«. Men om 56 steder gives der altså ikke så drastiske oplysninger, og alligevel er kun 48 husstande med på mandtallet. Personernes antal på de betalende steder har gennemsnitlig været knap tre, i alt 139 på 48 steder.

Om Nr. Snede sogn oplyser sognejordebog og matrikel, at 28 af 70 gårde og 14 af 28 huse er øde, 42 af i alt 98 steder står altså øde hen på året 1661. Nogle siges at være nedbrudt eller afbrændt, andre blot at være ubesat, men atter andre er for nylig overtaget af en ny fæster. Hvor matriklen blot siger øde, kan jordebogen f. eks. tilføje, at stedet er »nedbrudt«, at det er »nedbrudt og i grund øde«, eller at det er »afbrændt af polakkerne«. Også her er det særlig gået ud over bestemte dele af sognet, f. eks. Hundshoved, Bost og Nørhoved. I Nr. Snede er i alt 40 procent af stederne øde. De danske Landbrug har i Nr. Snede 66 steder, men der er på hovedskatmandtallet kun opført 40 hovedpersoner, mens der efter sognejordebog og matrikel formentlig skulle være 56 beboet. I Klovborg synes efter sognejordebog og matrikel 10 af 32 steder – alså godt 30 procent – at være ubeboet. Der skulle have været 22 betalende, men der er kun optegnet 18.

Linderup sogn har 24 personer fordelt på 9 husstande, og af 22 steder står de 12 øde. Af stederne står med andre ord tæt ved 55 procent øde efter sognejordebogens og matriklens udsagn. Hele Linderup by synes at have stået mennesketom, men om en enkelt gård hedder det, at en mand er »nylig tilkommen«. Ellers er én gård »afbrudt og ganske øde«, og tre er »slet øde, af polakkerne afbrændt samt nedbrudt«. Alligevel er af 105 tdr. hartkorn de 84 i brug. Det kan her som så mange steder iagttages, at fortrinsvis de større steder søges holdt i drift. En hovedgård udgør en fjerdedel af det hartkorn, der er i drift.

Om Tørring hedder det nu, at dette sogn er fri for landgilde til Philippi Jacobi dag 1662, »formedelst godset stod øde, og folkene, der påboede, døde moksen alle i den forrige bedrøvelige tid«. Efter matriklen og sognejordebogen skulle af 39 steder de 16 stå øde, så resten må antages at have været besat, men der er ikke betalt hovedskat af 23 husstande – kun af 15. Man er nede på 2,3 person pr. betalende husstand. Overfor 27 mænd

og koner står kun 7 børn og unge – altså kun 26 unge for hver 100 mænd og koner.

Fra Åle sogn foreligger ikke hovedskatmandtal, men det hedder i sognejordebogen fra 1661, at Stovgårds tjenere – syv gårdmænd – »har frihed for landgilde til Philippi Jacobi 1662, formedelst godset stod øde, eftersom folkene deraf bortdøde udi krigstiden«. De syv er altså nye folk, men det siges kun udtrykkeligt om én mand fra fire Vinstrup-steder og én af fire Hammer-tjenere, at manden er død. Endelig skal det nævnes, at af 12 steder i Hammer sogn er højst de syv beboet, men heller ikke herfra foreligger noget mandtal på hovedskatten.

Hvor mange husstande der er sluppet helt uden om hovedskatten, og hvor mange der har fået reduktion i antallet af personer – hvis den udvej overhovedet er blevet benyttet – kan ikke med sikkerhed siges, men en sammenligning mellem de besatte steders antal og de skattebetalende familiers antyder, at op mod en trediedel kan være sluppet for at betale, så der i 1660 har været hen ved en trediedel af det antal personer, der fandtes i 1769.

Det samlede antal steder – gårde, halvgårde o. s. v., bol, huse med jord, gadehuse og huse på gårds grund – viser, at der før må have været *langt flere* beboere i Vrads herred, end der taltes i 1660. Men et meget stort antal steder stod øde, og når det tages i betragtning, at børnetallet og antallet af gamle under datidens epidemier mindskedes stærkere end de produktive aldersklassers personal, får vidnesbyrdene om de mange folk, der »bortdøde« i Tørring og Åle sogne stå til troende, og den stigende forskel mellem 1660-mandtallets personal og 1769-tællingens resultat fra nord mod syd i herredet må tages som et udtryk for, at vi nærmer os helt katastrofalt ramte egne.

Desværre slipper nu mandtallene op ved Århus stifts sydgrænse. Ad den vej kan man ikke gå for at konstatere udviklingen i Nørvang herred i Ribe stift lige syd for, men over Gudenåen kan man dog i Stjernholm len komme noget længere mod sydøst.

Turen går først til Nim herred, hvor kun mandtallet for Tamdrup sogn kan betragtes som fuldstændigt. (B, 2 e).

Begynder man i Nim herred længst mod nord, foreligger der i Wibergs Præstehistorie den oplysning, at der i 1659 blev bortrevet 120 mennesker af pest i Nim-Underup. Wiberg opgiver, at det er af en befolkning på 426 personer, men hvorfra han har dette tal, nævnes ikke. Imidlertid er

426 netop det antal mennesker, der blev talt i de to sogne i 1801, så det er formentlig det, der er taget som sammenligningsgrundlag. Langt bedre ville det passe med forholdene, som de er omtalt i Vrads herred, at der efter pesten i 1660 har været ca. en trediedel af folketallet i 1801 – med tillæg af gejstlighed ca. 150 mennesker, og at der før tabet af de 120 personer har været ca. 270. I så fald var antallet af personer pr. sted med 68 steder før krigen 4,0, og det var reduceret til 150 fordelt på ca. 52 steder efter krigen, altså knap 2,9. Efter sognejordebog og matrikel har der nemlig fundet en reduktion sted af de besatte steders tal, så der i 1661–62 var ca. 52 mod normalt 68. Pesten skulle da have kostet de to sogne ca. 44 procent af deres tidligere beboertal.

Når der ikke findes spor af et mandtal fra 1660 for Nim sogns vedkommende, skyldes det, at Nim sogn var et særligt birk, der hørte under Stensballegård i Vor herred, og at sognet iøvrigt regnedes til Tyrsting herred og under Skanderborg len, hvorfra hele mandtalsmaterialet er forlist. Det bedste billede af forholdene giver to godsjordebøger fra Stensballegårds gods. De er udfærdiget med ét års mellemrum og dateret henholdsvis den 9. november 1660 og den 23. november 1661. Gård for gård kan man her følge udviklingen og drage sammenligning med 1664-matriklen. (B, 7). Godsjordebogen fra efteråret 1660, der er udfærdiget på samme tid som hovedskatmandtallet skulle optages, indeholder 28 navne på gårdmænd og husmænd i Nim by og 8 fra Bræstenbro. Alt i alt er der altså fra Nim sogn indført 36 navne på bønder, som har virket op mod dette tidspunkt. Men godsjordebogen fortæller, at 13 af stederne i Nim by er ubesat, eller at mændene derfra er borte, og at to af mændene fra Bræstenbro er borte. Dertil kommer en enkelt gård, der blot siges at være øde. Godsjordebogen fra 1661 har kun nogle få gårde, der omtales som ubesat, men 7–8 kaldes øde. Imidlertid viser en sammenligning, at der er udskiftet en lang række navne, og at det netop ud for mange nye navne er bemærket, at de nye besiddere er forarmet. Om en del af de steder, hvorpå der ikke er nye navne, hedder det nu, at stederne er nedbrudt. Der er kommet ti nye navne i Nim by, og i Bræstenbro er alle otte navne udskiftet. På de 28 steder i Nim by er i 1661 kun 5 tilbage af de mænd, der stod opført i godsjordebogen fra 1660, og i Bræstenbro er slet ingen tilbage. Som kendenavn på stederne fortsætter i 1664-matriklen ikke så få af de personnavne, som i 1660-jordebogen er opført ud for ubesatte gårde. Man må regne med, at der i dette sogn ville have været meget få personer på mandtalslisten i 1660.

En fortsat gennemgang af Stensballegårds godsjordebøger og en gennemgang af hovedskatmandtallet viser, at Joh. Grundtvig ikke har ret,

når han opgiver, at der er opført 50 personer på hovedskatmandtallet fra Hornborg sogn. De 21 navne stammer fra Underup sogn, og da dette sogn også findes i Stensballegårds jordebøger, bliver der også her et sammenligningsgrundlag. (B, 8). Hele sognet eller i hvert fald den alt overvejende del af det er at finde under Stensballegård, og karakteristikkerne er lige så kategoriske i Underup som i Nim. I godsjordebogen findes 13 steder fra Underup by, 4 fra Vorbjerg og 8 fra Torp, tilsammen 25 steder. Af dem betegnes de 12 som ubesat, yderligere er kun en enkelt tilbage på ét sted, og senere jordebøger vidner sammen med hovedskatmandtallet og 1664-matriklen om nye fæstere inden for de følgende år på 4–5 steder. Efter alt at dømme er der kun 3–4 af de beboere, der er opført i 1660-jordebogen tilbage året efter, men i 1660-mandtallet findes 11 mænd og 10 kvinder, der har skullet betale hovedskatten til jul 1660 og formentlig også er kommet til det.

Nu er spørgsmålet selvfølgelig, hvor gammel 1660-godsjordebogens navneliste er, men den synes at være fra tiden umiddelbart før Karl Gustav krigene, så de personer, der betegnes som borte, eller hvis steder kaldes ubesatte, kan regnes som forsvundne i løbet af krigsårene. Man kan dog ikke uden videre regne dem alle for døde. En del kan være søgt andetsteds hen. Men man kan heller ikke uden videre gå ud fra, at mandtallet fra Underup sogn, hvor uhyggeligt få personer det end indeholder, ikke skulle være fuldstændigt. I så fald har der i 1660 kun været 10 procent af det antal personer, der blev optalt i sognet i 1769, og de 21, der var på hovedskatmandtallet, har fordelt sig med kun 1,4 pr. sted i gennemsnit. Mest ejendommeligt er det, at der ikke findes opgivet ét eneste barn i sognet. Men af voksne er der snarest flere, end man skulle have ventet efter en sammenligning mellem godsjordebøgerne fra 1660 og 1661.

Turen kommer nu til Tamdrup sogn, hvis mandtal vanskeligt kan drages i tvivl. (B, 9).

Efter 1660-mandtallet sidder der ved krigens slutning i Tamdrup sogn 69 familier. Der er 61 mænd og 52 koner med tilsammen ikke mere end 10 børn, men 50 tjenestefolk, 6 husfolk og 3 nære slægtninge.

En sammenligning med matriklen viser, at alle sognets landsbyer er med, og at i hvert fald 43 navne fra mandtallet i 1660 går igen i sognejordebogen fra december 1661 og matriklen fra 1662. Går vi nu baglæns, viser det sig, at 1662-matriklen ikke har et eneste tilfælde, hvor det udtrykkeligt siges, at en mand er død, eller der er kommet en anden på stedet, men én gård betegnes dog som nedbrudt og ubesat, en anden som øde og ubesat, og en tredie karakteriseres som ganske øde. Dertil kommer 14,

hvorom det blot siges, at de er øde, mens én omtales som »meget øde«. Og endelig er der fire forarmede steder.

Sognejordebogen fra december 1661 har de samme navne som 1662-matriklen, men oplyser, at 5 gårde er ubesat, at der sidder enker tilbage på to, og at der i én af gårdene kun er børn. Der er altså af de 77 steder i sognet 8 uden mænd. Dertil kommer, at 5 gårde er øde og nedbrudt eller nedbrændt, og yderligere 5 siges blot at være øde, mens enkelte er »mestendels øde«, ligesom der naturligvis er en del »forarmede« besiddere.

Alt efter fortolkningen kan man derefter sige, at sognejordebogen udtrykkeligt siger, at 8 gårde er uden mænd, og at yderligere 5 eller 10 måske skal lægges til dette tal, så man kommer op på 13 eller 18 ubesatte steder. Om 62,3 procent af stederne gør sognejordebogen ingen bemærkninger, og kun om 6,5 procent siges det med sikkerhed, at de står uden fæstere.

Af Tamdrups 77 steder lå imidlertid de 59 under Stensballegård, og denne herregårds godsjordebog, der er dateret og indsendt den 11. november 1660 fortæller med klare ord, at 16 af de 59 steder er ubesat, hvilket svarer til 25,4 procent. Holder denne procent for hele sognet – og der kan næppe blive stor afvigelse – vil det sige, at kun 58–59 gårde og huse har været besat i efteråret 1660, da mandtallet blev optaget. Til udtrykket »ikke besat« eller »ubesat« føjes i de fleste tilfælde bemærkninger som »øde og meget brøstfældig«, »øde, nedbrudt og borte« og »øde og delvis nedbrudt«. Hvor mange af de besatte gårde, der eventuelt er blevet besat i løbet af 1660 omtales ikke, men det kan ikke udelukkes, at det er tilfældet med en del. Formodningen bekræftes ved en sammenligning mellem 1660-godsjordebogen og 1660-mandtallet på den ene side og senere jordebøger og matrikel på den anden side. Som i godsjordebøgerne fra Nim og Underup er der adskillige hovedpersoner opført i mandtallet, som ikke findes i den ældre godsjordebog, men i de efterfølgende jordebøger og matrikler.

Ved optagelsen af mandtallet var der ikke 58–59 husstande i Tamdrup sogn, men hele 69, hvoraf dog adskillige enlige personer og ægtepar uden børn, som kan have boet hos andre, så der ikke behøver at være nogen modsigelse mellem stedernes og familiernes antal. Mandtallet omfatter 182 personer, og der kan ikke være tvivl om, at alle husstande er talt, men der er et forbavsende lille børnetal og til gengæld mange tjenestefolk på listen. Det tyder på, at også Tamdrup er blevet ramt af en stor dødelighed blandt børnene, eller måske snarest at mange af ægteparrene er ny-

gifte og nytilkomne. Til gengæld er tjenestefolkenes antal stort. I Galten herred f. eks. var man i forvejen højt oppe med så mange tjenestefolk, at det svarede til to trediedele af antallet af mænd på stedet. Her er man oppe på lige ved 80 procent af mændenes tal. Men uden rimelighed er tallet ikke.

Med denne ejendommelige konstellation bliver fordelingen af sognets talte beboere 61 mænd, 52 koner, 10 børn, 50 tjenestefolk og 6 husfolk eller 62,1 procent mænd og koner, kun 5,5 procent børn og 27,4 procent tjenestefolk samt 5,0 procent husfolk og slægtninge uden for kredsen af forældre og børn. Se bort fra, at en del voksne børn er betegnet som tjenestefolk, kan man ikke. Der er enkelte steder en tilbøjelighed til at slå de to kategorier sammen i mandtallet.

Også Hornborg er med i 1660-mandtallet, men kun en del af sognet. Sognet har i 1662-matriklen 65 steder mod Tamdrups 77, men antallet af husstande på 1660-mandtallet er kun 16 mod Tamdrups 69. (B, 10).

I Stensballegårds godsjordebog 1660 står Hornborg opført med 25 steder, hvoraf kun to udtrykkeligt angives at være ubesat, men om yderligere 5 siges det, at de er »øde og nedbrudt«, så de har heller ikke været beboet.

Det er altså et temmelig kaotisk billede, mandtallet, godsjordebog, sognejordebøger og matrikler tegner af forholdene i Nim herred, men en del taler for, at godsjordebogens strenge billede af forholdene er blevet formildet ved en hurtig udflytning af folk fra den stærkt hærgede Horsens by eller byboeres overtagelse af landejendomme til hjælp for livets opretholdelse.

Alt i alt må det dog tillægges betydning, at Stensballegård af 104 steder i Nim herred udtrykkeligt har betegnet 24 som ubesat, eller noteret, at fæsterne var borte, hvilket formentlig vil sige sporløst forsvundet under flugt ud i moser og skove under krigen. Dertil kommer yderligere, at gårde, der nedrevet eller nedbrændt ikke kan have været beboet i egentlig forstand, og det gælder yderligere 11 steder, hvilket kan forklare de mange enkeltpersoner, der tilsyneladende har haft egen husstand, men ikke siddet i eget hus. Yderligere er der en enkelt gård, der betegnes alene med ordet »øde«, så 35 af 104 steder under Stensballegård har stået uden driftsmulighed, da godsjordebogen den 9. november 1660 blev endelig udfærdiget – praktisk taget på samme tidspunkt som mandtallet på hovedskatten til jul 1660 blev optaget.

Hertil kan føjes, at en af Rask hovedgårds indsendte godsjordebøger af 36 steder i Hvirring, Hornum og Hornborg betegner de 16 som øde, og at det her tilføjes, at »under samme gård har ligget, da polakkerne kom

i landet, en by kaldet Skiby, hvori lå en mølle og 8 bol, af hvilke – tillige med møllen – de 5 bol er øde og nedbrudt«. Om Rask hovedgårds gods (B, 11) hedder det også i en anden godsjordebog, at »der er ikke på alt dette gods uden fire mænd af de, som var bosiddendes, da polakken indkom«. Og så går turen endelig til Hatting og Bjerre herreder mellem Horsens og Vejle fjorde.

Som hovedskatmandtallet fra Nim herred virker også det fra Hatting og Bjerre herreder under Stjernholm len særdeles ufuldstændigt – med undtagelse af enkelte sogne: Hatting, Hedensted, St. Dalby og Hjarnø, og her må Hedensted være af særlig interesse, fordi der er bevaret en kirkebog, der fortæller, at der døde 81 i 1659, og som tillige kan berette om udviklingen fremover. Mandtallet byder straks på den overraskelse, at der var flere børn og tjenestefolk end mænd og koner. På 36 husstande er fordelt 50 mænd og koner, 48 børn, 12 tjenestefolk, 6 slægtninge og 6 husfolk eller i alt 122 personer. Det er langt det største børnetal i de to herreder i forhold til antallet af voksne og temmelig uforklarligt, da der herved bliver tale om 120 unge pr. 100 mænd og koner – et forhold, som man skal langt op i Jylland for at finde mage til. Alligevel vidner herredsbogen, der er dateret maj 1661 (LV i Århus bispearkiv), at der fandtes »25 decimantes eller helgårde som tiendede, men nu er sognet meget ilde fordærvet og mange gårde ganske øde, de andre slet forarmede«.

Stjernholm slots godsjordebog fra 1660–61 viser, at af 11 steder i Hedensted sogn står de tre tomme. I sognejordebogen, der er dateret den 23. november 1661, findes 38 steder. Af de 38 er det muligt på mandtallet med sikkerhed at finde beboerne fra de 21. Men derudover findes der 15 husstande (hvoraf to enkeltpersoner) på 1660-mandtallet, så der skulle ikke være nogen påviselig grund til ikke at acceptere dette mandtal som fuldstændigt. Det forbavsende er blot, at herredsbogen endnu i maj 1661 har kunnet betegne mange gårde som ganske øde. Sognejordebogen fra november samme år åbner mulighed for, at 7–8 gårde da har været ganske øde, men i så fald skal alle de husstande fra mandtallet, som ikke har kunnet placeres i sognejordebogen, have boet i gadehuse, hvoraf der fandtes en halv snes. Dem har man ikke noteret navne ved i sognejordebogen. Resultatet bliver, at de 122 optalte personer fordeler sig på 36 steder med 26 mænd, 25 koner, 47 børn, 12 tjenestefolk, 6 husfolk og 6 slægtninge (mødre og søstre). Derudover har der været en adelig husstand, velbårne Niels Krags i Torup. Det er en iøjnefaldende forskel, der er på børnetallet her og i Nim herred. Men af de 182 personer i Tamdrup sogn var dog

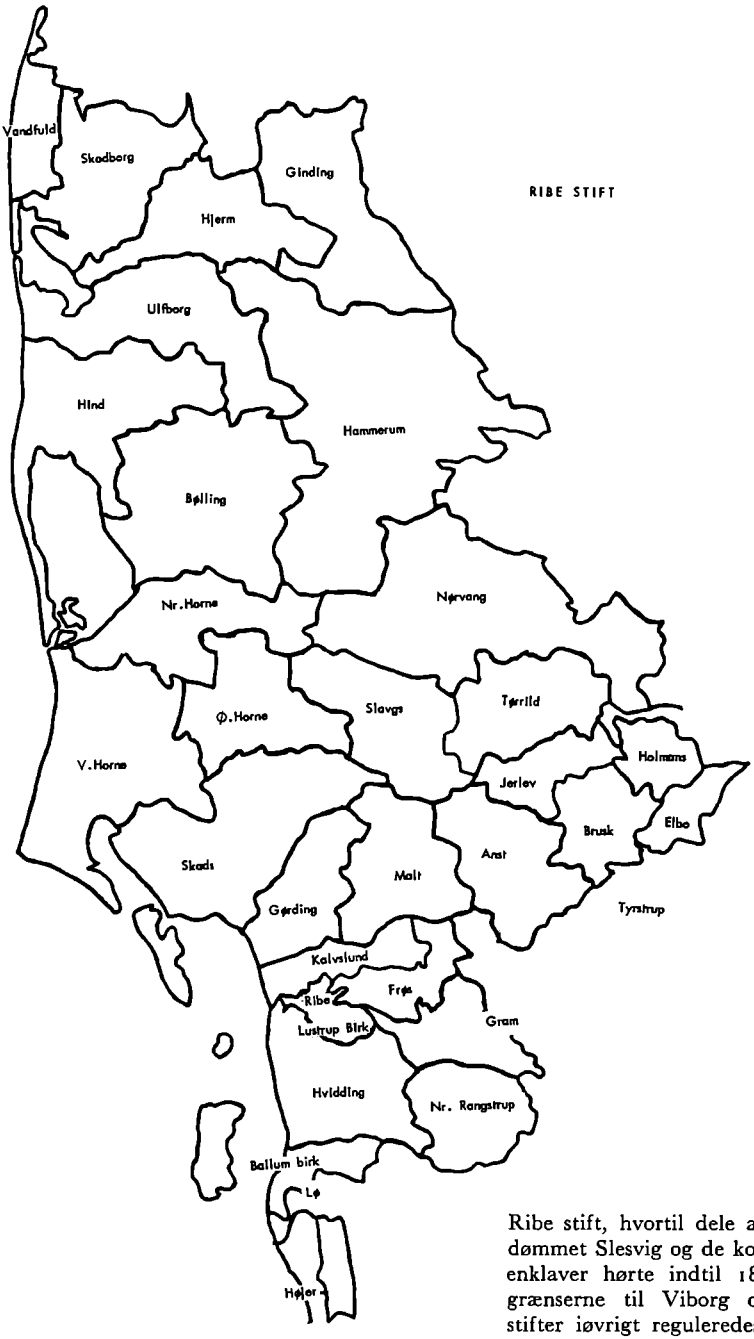

Ribe stift, hvortil dele af hertugdømmet Slesvig og de kongerigske enklaver hørte indtil 1864, men grænserne til Viborg og Århus stifter iøvrigt reguleredes i 1923.

33 procent unge (børn og tjenestefolk). Her kommer man op på 49,4 procent. Det tyder måske på, at dødeligheden har været større i Tamdrup end i Hedensted, men kan også tages som et tegn på f. eks., at ungdom fra Nim herred er draget sydpå. At vandringer har fundet sted, før og efter at mandtallet er optaget, kan imidlertid ikke tages som udtryk for, at mandtallet ikke er rigtigt, og overensstemmelsen mellem husstandenes og de besatte steders tal yder et sandsynlighedsbevis for, at mandtallet er rigtigt. Mandtallet fra Hedensted bliver endda ikke suspekt ved et særligt lavt tal på børn og unge. End ikke mandtallet fra Tamdrup rammes af mistanke af den grund, men måske tallene fra Hornborg og Underup.

Beboertallet i Hedensted udgjorde som nævnt 122 foruden personerne i en adelig husstand, altså i alt ikke meget over 130 personer. Har der ingen tilflytning fundet sted, skulle beboertallet, før epidemien, der i 1659 kostede 81 mennesker livet, have udgjort ca. 210, og dødeligheden i peståret har da ligget på ca. 43 procent i et sogn, der sammenlignet med mange andre i Sydjylland synes at være sluppet heldigt igennem det skæbnetunge besættelsesår. I 1769 lå Hedensteds beboertal på 427 og i 1801 på 510, så med 130 beboere har der i 1660 været 28–29 procent af indbyggertallet i 1769 – mod 50 procent i 1657.

Fra Hatting sogn fortæller en godsjordebog fra Stjernholm slot om 34 steder, at de fem i 1661 er øde og uden folk, men at det ene sted har været det længe. I forhold til 1769-folketallet ligger mandtallets 161 personer i 1660 på 29 procent. I Løsning har bondetallet i 1660 udgjort 30 procent af indbyggerantallet i 1769, i Korning 26 procent, men i St. Dalby 37 procent. Bortset fra en del adeligt strøgods i de nævnte sogne omfatter mandtallet fra Hatting og Bjerre herreder ikke Bollers gods i Ut og Tirsted, Palsgårds i As og Klakring samt Rosenvold og Barritskovs gods i Barrit og Stovby sogne m. v. Men adelsgodsernes jordebøger giver en del oplysninger om herredernes og de enkelte sognes tilstand.

Om 39 steder i Engum sogn fortæller godsjordebøger fra Tirsbæk hovedgård, at de 17 – altså 44 procent – er øde og ubesat. Om 10 siges det udtrykkeligt, at ingen besidder dem, et sted sidder nogle fader- og moderløse børn med armod, men det regnes ikke for ubesat. Andre er afbrændt eller nedbrudt, uden at der særskilt gives oplysning om fæsterne, og på enkelte steder, der heller ikke betegnes som ubesat, dukker der nye navne op i 1662-matriklen i stedet for dem, der findes i godsjordebogen.

Det har været vanskeligt for de ofte fjerntboende adelsmænd at holde sig underrettet om situationen på deres jyske gods i denne tid, og derfor har Joakim Fr. Pentz, der i 1658 overtog Palsgård ved arv efter sin sviger-

moder først udfærdiget én godsjordebog, som han den 18. december 1660 annullerer med ordene: »og da jeg hjemkom, var bønderne mestendels øde og døde ... min ridefoged ... også ved døden afgangen«. Oplysningerne i den reviderede godsjordebog, i sognejordebogen, der er blevet til året efter, og i matriklen, der blev færdig i 1662, gengives (B, 12) sted for sted i As(sens) sogn. De fortæller om 39–40 steder.

Nr. 40 synes ikke at have hørt under Palsgårds gods, og det har heller ikke jordebogens og matriklens sidste syv gårde i sognet. Der er usikkerhed om nogle gårdes indbyrdes placering, men af de 39–40 steder, der faktisk er tale om, synes *gods*jordebogen ikke at levne tvivl om, at mændene på de 17 er døde eller borte; efter *sogne*jordebogen er det sikkert nok, at manden er død på 5 og borte eller erstattet med en anden på andre 7 steder, mens nogle mænds skæbne ikke kan aflæses. Derimod viser 1662-*matriklen* ikke ét eneste sted med sikkerhed, at fæsteren er død, men 5 steder omtales dog som øde eller slet øde og ét som afbrændt. Imidlertid kan også godsjordebogen være lidt forældet i forhold til stedernes tilstand ved pestens og krigens afslutning, men det er uklart, på hvilket tidspunkt der er sket ændring i fæsternavne, der omtales i indsendte jordebøger fra et tidligere tidspunkt end den 18. december 1660. Flere tidligere fæsteres navne er nævnt. Sådanne oplysninger om tidligere fæstere m. m. fra andre godsjordebøger end den her omtalte hovedkilde af 18. december 1660 er meddelt i parentes ( ). Er *alle* disse navneændringer et tegn på, at de pågældende gårdes fæstere er død under krigen og pesten, så har Palsgård i As sogn skiftet fæstere på mindst 18 af de 39–40 steder, der er tale om – altså på 45 procent af stederne, mens matriklen inden for den samme gruppe af fæstere kun giver formodning om 6 – eller ca. 15 procent – fæsteres forsvinden, og det endda kun, hvis man på forhånd accepterer, at betegnelserne »øde«, »slet øde«, og »afbrændt« er ensbetydende med, at fæsterne er borte.

På denne baggrund bl. a. er det, at der i Skæbneåret 1659 så sikkert regnedes med, at matriklens ødestedsprocent i Sydjylland i hvert fald ikke gav indtryk af større ledighed på stederne end forsvarligt over for selv den mest kritiske indstilling til tolkningen af udtrykket øde.

Tilsvarende oplysninger kan uddrages af godsjordebogen vedrørende Palsgårds gods i nabosognene Glud, Rårup og Klakring. Om 13 steder i Glud hedder det henholdsvis: 1. gård øde, ingen påboer, 2. nylig tilkommen, 3. manden bortrømt, 4. har moksen intet, 5. intet sået, ingen heste, hopper eller køer, 6. giver ingen landgilde, 7. har intet sået, 8. øde, manden bortrømt i polakkernes tid, 9. slet forarmet som de andre, 10. manden

død, og gården ganske nedbrudt (afbrændt, 11. har en tolvtedel sæd, 12. afbrudt, øde, ingen påboer, 13. manden død, gården ganske afbrudt og slet øde. I alt er det efter disse oplysninger sikkert, at 7 af 13 fæstere i Glud sogn er borte eller døde. Af 9 gårde i Rårup sogn er to betegnet som ubeboede og to som nyfæstede. Men af 18 i Klakring sogn synes kun 5–6 at have stået uden fæstere ved krigens slutning. For fuldstændighedens skyld skal det nævnes, at »alt hovedgårdens kvæg, lidet og stort, er bortrøvet af polakkerne«, og som nævnt er – vel blandt andre folk på hovedgården – også ridefogeden »ved døden afgangen«.

Bollers jordebøger giver oplysninger om 51 steder i Ut og 40 i Tyrsted sogn. I Ut står efter en godsjordebog, der er indsendt i 1661, altså senere end Palsgårds, 11 gårde uden fæstere, deraf de fire med sikkerhed på grund af dødsfald, mens det angives, at 7 er fraflyttet, uden at det ses, om denne fraflytning er et udtryk for, at de pågældende er flygtet under krigen og ikke kommet tilbage, fordi døden har indhentet dem, som så mange andre under flugten hjemmefra. I Tyrsted er i det mindste 7 fæstere døde og to fraflyttet, mens tre gårde betegnes som øde på en måde, så der ingen tvivl kan være om, at de er mennesketomme. Dertil kommer i Ut én gård, der længe har stået øde og er nedbrudt, og i Tyrsted to steder, der også har stået øde længe. Man var altså heller ikke før krigen fri for ødesteder. Under alle omstændigheder har endnu i 1661 de 20–25 procent af gårdene i Ut og Tyrsted under Boller gods stået uden fæstere. Og det samme gælder Bollers strøgods i bl. a. Skjold, Ølsted, Løsning, Thorsted og St. Dalby sogne, mens situationen synes at have været noget bedre i Bjerre og Skjold sogne.

Gennem tre–fire hovedgårdes godsjordebøger får man således et indtryk af, i hvor høj grad Bjerre og Hatting herreder har lidt under krig og pest i årene 1657–60 og, efter kirkebøgernes udsagn og henvisningen til polakkernes andel at dømme, navnlig i 1659. Kun Hjarnø er måske sluppet væsentlig billigere end de øvrige sogne. Her fandtes efter 1660-mandtallet i november 1660 halvdelen af det antal personer, der taltes i 1769 – 55 mod 112.

Iøvrigt må det erindres, at af de nævnte jordebøger kun Palsgårds stammer fra selve året 1660. Tirsbæks er dateret tre måneder senere, og om Stjernholm slots og Bollers kan kun oplyses, at de også er fra 1661. I vinterens løb synes nybesættelser at være fulgt slag i slag.

Dermed er de jyske mandtal i anledning af hovedskatten 1660 udtømt som kilde til oplysninger om folkemængden efter Karl Gustav krigenes afslutning. Der mangler oplysninger fra hele det udstrakte Ribe stift samt fra

Kalø, Skanderborg, Havreballegårds og Åkjær len i Århus stift, men de østlige len synes som helhed at stå bedre end Silkeborg og Dronningborg len.

Det er et stort savn, at man helt må undvære mandtal fra Ribe stift, men godsjordebøgerne fra grænsesognene i Vrads herred antydede en stærkt stigende tendens i ødestedsprocenten og forringelse af folketallet på grænsen mod Nørvang herred.

Det skal her blot som supplement til oplysningerne i Skæbneåret 1659 konstateres, at de ødestedsprocenter, der deri er angivet, og som gennemgående byggede på sognejordebøger og matrikler – og kun i ringe grad på supplerende oplysninger fra godsjordebøger – har ligget i underkanten. Efter oplysninger i godsjordebøgerne fra Hastrup, Brandholm, Nr. Karstoft, Juelingsholm, Fårupgård, Hvolgård, Donneruplund, Spøttrup, der havde gods i Give sogn, Hammergård, Stovgård, Alsted, Mindstrup, Højgård og Grundet (B, 14) har af 383 steder i Nørvang herred de 208 stået ubesat i efteråret 1660 på grund af fæsternes død eller flugt (med dødelig udgang?). Da der mangler godsjordebog fra Rørbæk, savnes oplysninger fra Uldum og Vester sogne, der imidlertid næppe har stået sig bedre end gennemsnittet, som for samtlige øvrige sogne i herredet har været, at mindst 51,7 procent af stederne stod tomme i november 1660 eller til kort før godsjordebøgerne blev indsendt. Senere er fundet en godsjordebog for Agersbøl, hvoraf det fremgår, at over 80 % af bøndergodset i Langskov, Sindbjerg og Ø. Snede sogne stod øde ved krigens slutning. Ødestedernes tal i Nørvang herred er dermed nået op på mindst 57 procent.

At materialet skulle være repræsentativt fremgår af, at der i 1688 efter De danske Landbrug fandtes 730 helgårde og huse i herredet, så med 459 er der tale om en meget betydelig del af det samlede antal steder.

Men situationen var værre i Tørrild herred, hvor af 150 steder under Lerbæk, Engelholm, Fårupgård, Brandbjerg og Skovgård de 127 stod øde og ubesat, altså 84,7 procent. Her var efter De danske Landbrug 333 steder, og selv om man må regne med, at der var henved 50 procent flere steder eller brugere, er materialet særdeles repræsentativt, så det kan give et billede af de faktiske forhold.

Af 264 steder i Malt herred i Riberhus len (efter De danske Landbrug i alt kun 221 steder) tilhørende Estrup, Skodborg, Sønderskov, Riberhus, Ribe domkirke og købmanden Bagge Baggesen i Ribe, stod i 1660 de 229 ubesat, svarende til 86,7 procent.

Heller ikke de øvrige opgivelser i Skæbneåret 1659 er udtryk for en overvurdering af ødestedernes tal, og det ville selvsagt derfor have været af overordentlig stor betydning, om der havde eksisteret et mandtal for de østlige herreder i Århus stift og hele Ribe stift – såvel som Sønderjylland. Herfra kan nu kun godsjordebøgerne fra efteråret 1660 bidrage til at supplere kirkebøgernes værdifulde oplysninger.

Desværre er materialet tildels meget spredt, men noget mere end en antydning giver vel følgende tal fra forskellige godser i de vest- og sydjyske len:

	Ødesteder	Samlet antal	Ødestedsprocent
Århusgård, Århus kapitel, Mattrup, Væbnersholm og Mejlgård i Kalø, Havreballegård m. fl. len	108	430	23–24
Lundenæs, Lønborg bispegård, Østergård, Hammergård, Dejbjerglund og Østergård i Lundenæs lens sydlige del	88	398	22–23
Hesselmed, Øllufgård, Sneumgård, Frøstrup, Hennegård og Lønborg	55	296	18–19

Tallene fra Øllufgård i Skads herred er utvivlsomt for lave, idet de bygger på så sene godsjordebogsopgivelser som fra 26. august 1662 (12 af 35 steder endnu øde). Summarisk opgiver hen i 1661 Erik Krag til Bramming to trediedele af sit gods (ca. 250 steder) i Skads og Gørding som endnu ubesat.

Det kan forekomme ejendommeligt, at netop øverstesekretæren i Kancelliet Erik Krag til Bramming har en så summarisk opgørelse af sine vestjyske ejendommes tilstand. Hans situation er imidlertid typisk for den skæbne, der ramte den gamle syd- og vestjyske adel under 1600-tallets krige. Han sad på sin høje post i hovedstaden uden direkte føling med forholdene og har formentlig i første omgang – som Joakim Frederik Pentz til Palsgård – næppe kunnet fatte, hvad der var overgået den egn, hvor han havde sine store besiddelser. Han har ikke som de store handelsfolk eller Hans Schack og andre militærpersoner været statens kreditor, men tværtimod en af dens debitorer, og skønt han ikke lader sig drage med i den gamle adels politiske fald ved overgangen til enevælde, kommer han økonomisk til at lide skæbne med andre hårdt ramte jordbesiddere, der vel reddede livet, men ikke magtede investeringsopgaverne. Ved sin død var han ruineret, og hans ejendomme var sat tilbage ikke blot i forhold til deres tilstand før krigen, men også i forhold til den nye tilstand i de

kongelige besiddelser i Koldinghus og Haderslevhus amter og i forhold til feltherrens gods under Gram – hvor afdankede soldater kunne bruges som fæstere, og hvor skove til opbygning af huse og kapital til erhvervelse af besætninger var for hånden.

På grundlag af 1661- eller 1662-matriklerne blev i Skæbneåret 1659 ødestedsprocenten i de syd- og sønderjyske herreder anslået lavere, end de nu omtalte godsjordebøger, der hovedsagelig er indsendt i henhold til kgl. missive af 28. september 1660, giver grundlag for.

Ødestedsprocenten blev for Nørvang herred anslået til 44, men kan efter godsjordebøgerne antages i det mindste at have ligget på 57. Procenten i Tørrild herred har ligget på 85 i stedet for 66 og i Malt herred på 87 i stedet for 75 – et års tid efter pestens ophør.

Rundt regnet vil godsjordebøger, kirkebøger og matrikler fortælle, at af det gamle Koldinghus len har i 1660 omkring de tre fjerdedele stået øde, i det haderslevhusiske op mod de to trediedele og i Riberhus len mellem en trediedel og halvdelen. Manglen af godsjordebøger fra efteråret 1660 i store dele af området og specielt for Koldinghus' og Haderslevhus' vedkommende for så vidt angår de udstrakte kongelige besiddelser bevirker, at grundlaget for beregningerne er noget usikkert, men først og fremmest savnes atter 1660-mandtallets kontrolmuligheder i hele det sydlige Nørrejylland og i Sønderjylland. De gode kirkebøger i Sønderjylland råder for en del bod på dette savn.

Krigens gang 1657–60

For at lette forståelsen af de ulykker, der ramte det sydvestlige Danmark under selve Karl Gustav krigene, er det nødvendigt at minde om krigens gang. Dødeligheden i Syd- og Sønderjylland havde været forholdsvis ringe i årene fra 1645 til 1658. End ikke de svenske troppers tilstedeværelse havde sat dødeligheden stærkere i vejret, end man var vant til nu og da under fredelige forhold. Men egnen omkring Kongeåen var åbenbart mere udpint end de fleste andre jyske egne, for de andre len opfordredes i april 1658 (Jyske Tegnelser) til at »lade gøre tilførsler« til Riberhus len, så »landsdelen ikke skal ganske ruineres og rytterne have årsag selv at fouragere og videre landet fordærve«.

Kort efter skulle svenskerne have været ude af riget, men de forlod ikke Jylland, og den 7. august vendte Karl Gustav sig igen mod Sjælland og trængte frem mod København for at erobre hovedstaden og lægge hele Danmark under den svenske krone. Situationen vakte den yderste opstandelse blandt Sveriges fjender syd for Østersøen. Polen, Brandenborg og Østrig enedes hurtigt om at sende Danmark en effektiv hjælp. I ilmarch skulle 30.000 mand – med 24.000 heste – kaste svenskerne ud af Jylland og komme Frederik den Tredie til undsætning i den indesluttede hovedstad, for blev Danmark knust, havde Sveriges modstandere i Nordtyskland ingen rygdækning. De svenske styrker i Jylland talte næppe 8.000 mand, og de blev hurtigst muligt trukket sammen i og omkring den nye fæstning Frederiksodde til forsvar af Lillebælts smalleste sted – det sted, hvor hjælpetropperne med begrænsede søstridskræfter og transportmateriel ville have lettest ved at sætte over til Fyn.

Stillet overfor talmæssigt langt overlegne styrker var svenskernes stilling alt andet end behagelig. Sveriges franske venner frygtede for alvor at blive berøvet en kampfælle overfor Østrig, og Mazarin slog fast, at balancen allerede hældede mod Karl Gustavs fald, så der var langt mere grund til at frygte hans ødelæggelse end hans alt for store magt.

Danmarks allierede rykkede frem i ilmarch. Forvovne polske rytterskarer svømmede over Alssund med deres heste og indtog Sønderborg, og

snart havde de også Koldinghus i deres besiddelse. Men pludselig gik aktionen i stå. Sygdom bredte sig blandt tropperne og hvad der derefter hændte, finder man de bedste og sikreste vidnesbyrd om i Gazette de France, en fransk avis, der udkom hver uge med korrespondancer fra hele Europa, beregnet for kredse, der stod det franske hof nær. Side efter side beretter korrespondenter med gode forbindelser og evne til at bedømme en situation om udviklingen på den nordiske krigsskueplads, og i en korrespondance, dateret Ribe den 3. januar 1659, hedder det, at kurfyrsten af Brandenborg – Den store Kurfyrste – der havde ledelsen af de allierede tropper, ikke ser sig i stand til at angribe Frederiksodde, fordi »hans soldater er i den grad plaget af smitsom sygdom, at flertallet af dem er syge, og andre blot søger en lejlighed til at forlade deres afdelinger«.

Kort efter var det, beslutningen blev truffet om, at Frederiksodde ikke skulle stormes, men blot indesluttes, og at de allierede tropper skulle spredes ud over halvøen.

Polakkerne forblev i egnen omkring Kongeåen med hovedkvarter, hvor Skodborg, Vamdrup, Anst og Vejen sogne mødes. Den 21. februar kunne en korrespondent imidlertid fra Viborg meddele Gazette de France, at »siden kurfyrsten har trukket sig tilbage hertil fra Ribe har smitsom sygdom i den grad svækket de kejserlige styrker, at hvis (den kejserlige) general Montecuccoli ikke snart får den forstærkning, han har anmodet om i Wien, vil han blive nødt til at opgive Slesvig, hvor de polske tropper også plages af smitsot og savner levnedsmidler. De ønsker at blive trukket bort fra et land, der er så øde, at det ikke engang kan give føden til sine egne indbyggere«.

Af en eller anden grund ville man undgå at lægge de allierede tropper nord for Limfjorden, men helt op til Ribe og Viborg stifters nordlige grænser er der spor af deres færden.

Sygdom havde hindret de allierede i at rette et afgørende slag mod svenskerne i Frederiksodde, men iøvrigt savnedes der også skibe til i givet fald at forfølge sejren og få tropperne sat over til øerne. Både for krigens gang og for troppernes velfærds skyld var det nødvendigt at fremskaffe det fornødne materiel til transporten over de danske farvande, og midt i februar erklæredes det i Haag fra brandenborgsk side overfor den danske resident, Charisius, at kurfyrstens armé ikke længere kunne subsistere, om den ikke snart blev sekunderet med småskibe. En uge efter blev hollænderne rykket for »det snareste muligt« at sende 150 øksenskuder, »førend andre incidenter og vores nabos opposition dets fremgang som tilforn forhindre måtte«. I begyndelsen af marts sætter kurfyrsten trumf på over

for hollænderne, og det fremhæves, at »såfremt han ikke snart med slige skibe sekunderet bliver, vil hans armé formedelst mangel på levnedsmidler sig igen af Jylland retirere«.

Alligevel kom der ingen hjælp fra Holland. Heller ikke forsøg fra dansk side på andetsteds at skaffe de fornødne transportskibe gav resultat, og mens hollænderne både i februar og april holdt stærkt på, at freden mellem Danmark og Sverige skulle sluttes på grundlag af Brømsebrofredens grænsedragning, svækkede sygdom fortsat de allierede styrker og den jyske civilbefolkning, så der den 27. juli fra Frederiksodde blev givet Gazette de France den meddelelse, at »de allierede er på grund af manglende beskæftigelse og som følge af de sygdomme, mangel på levnedsmidler og foder påfører dem, sådan reduceret, at næppe en trediedel af de 40.000 mand, hvoraf de oprindelig bestod, mere er i stand til at gøre tjeneste«.

I kampen om den nødtørftigste føde kom det til sammenstød mellem den jyske bondebefolkning og de allierede, og især i det udmarvede Syd- og Sønderjylland blev polakkerne en plage for befolkningen. Fra begge sider var der tale om en kamp for livet. Efterladende døde og døende ilede bønderne mod købstæderne eller ud i moser og skove, og polakkerne søgte at slukke pestens flamme ved at sætte ild til de pestbefængte, stråtækte bulhuse. Hinandens sprog forstod bønder og soldater ikke. De katolske polakker havde ingen respekt for de kætterske lutheranere, deres præster eller deres kirker, og alt endte i et helt ubegribeligt inferno.

Købstæderne oversvømmedes af flygtninge, der bragte smitte med sig, og som ingen kunne, måtte eller ville give husly, så det fra Ribe hedder, at »daglig ses for vore øjne her i Ribe by og menighed den sørgelige tilstand, som jo længere des mere tager overhånd, for ej alene ser vi de utallige folk, der fordrevet fra hus og hjem og berøvet al formue tager deres tilflugt hertil, men vi ser i særdeleshed de mange, som ligger i den største elendighed på gaderne og foran vore døre. Nogle ser vi forsmægte af hunger og tørst, andre ligger der syge og døde mellem hverandre«.

Præster fra henved tredive sogne på begge sider af Kongeåen var flygtet til Ribe med hundreder af deres sognebørn, og andre befandt sig med deres i Vejle, Kolding, Haderslev, Åbenrå, Tønder eller Varde. I Ribe blev præsterne kaldt til biskoppen, som bad dem forfatte lister over de af deres sognefolk, der fandtes i byen og at sørge for deres egne sognebørns kirkelige betjening under opholdet. I byen blev der samlet ind til flygtningene, så de kunne samles og bespises på ét sted – og holdes fra gaderne, godtfolks døre og kirkernes omgange og våbenhuse.

Summarisk blev det i Ribe gjort op, at der fra 9. juni til 28. oktober døde over 900 af byens egne og »derforuden nogle tusind bønder, som var flygtet til byen for fjenden«. Kun en af de kirkebøger, der er ført af en præst, som i 1659 måtte flygte til Ribe, er bevaret, og i den meddeler sognepræsten i Hygum, at året krævede 504 dødsofre i sognet, deraf ca. 430 efter at man måtte flygte til Ribe for polakkerne. I nabosognet Gram døde ifølge citat af en forsvunden kirkebog 702 mennesker i 1659. Også herfra var præst og sognebørn flygtet til Ribe. Dermed er al grund til tvivl om, at nogle tusind bønder døde i Ribe i sommeren og efteråret 1659, bortvejret. Alene fra disse to sogne kan henved tusind være afgået ved døden i Ribe – og bønder var søgt til købstaden fra nord, øst og syd i håb om at nyde beskyttelse mod polakkerne, rigets allierede, bondens fjende i hans kamp mod sultedøden. Mellem Silkeborg og Flensborg-Tønder svingede dødeligheden mellem tre og 30 gange den normale. Der var sogne, hvorom det meldtes, at kun nogle få mennesker havde overlevet, så de overlevende med præsten fra Hygum følte sig som en Noah, der lige var steget ud af arken, eller som et menneske, der havde tilbragt et år i noget, der måtte være værre end Helvede.

Det var dette skæbneårs ulykker, der blev holdt status over gennem indberetninger i henhold til den kongelige missive af 28. september 1660, og når en mand, der havde rejst gennem landet til stændermøde i København kunne ytre, at hovedstaden ikke bar spor af krigen, er det forståeligt, at den gryende enevældes mænd kunne undre sig over, så lidt mandtallet på hovedskatten til jul 1660 indbragte, skønt der skulle svares mindst 8 skilling af hver person i riget – også af hver bonde, hver bondekvinde eller -pige, hver bondesøn eller -datter, ung eller gammel, så og alle dem, som er hos andre til huse, hvad køn det og være kan . . .

Også Fyn – men derimod ikke Sjælland – fik som nævnt følgerne at mærke, da en »hidsig sygdom straks angik, efter at de allierede kom« over Lillebælt ved Frederiksodde. Det skete den 4. november 1659 – efter at hovedmassen af de allierede hjælpetropper decimeret i tal havde forladt monarkiet ad samme vej, som de var kommet – over sydgrænsen.

Selv om Fyn havde besøg kortere tid af de allierede hjælpetropper end Jylland, nåede de at sætte deres spor også dér i kirkebøger og jordebøger. Om kirkebøgernes udsagn er allerede berettet. Om godsets tilstand berettede Jørgen Kaas fra Rugårds len den 20. juli 1660 (RA 214.36), at »da landet fra fjenden ved Guds nådige hjælp og eders kgl. majestæts lykkelige våben blev entlediget, er (bønderne i Rugårds len) af de kejserlige, brandenborgske og polakker ganske udplyndret og ruineret, af idelig march

og kontramarch meget fordærvet, eftersom tvende alfarveje mellem Odense og Middelfart løber midt gennem herredet, så det meste er øde og ruineret. En stor del af bønderne er formedelst mangel af levnedsmidler og hunger hendøde, en stor del af gårdene er afbrændt, nedbrudt og øde«.

Folketællingerne 1769-1801

Mandtallet på hovedskatten til jul 1660 blev optaget af rent skattemæssige grunde, og den skuffede ved det, den indbragte. Der er ingen tvivl om, at man i hovedstaden har haft den opfattelse, at mange søgte at unddrage sig skattebetalingen, og uden indgående kendskab til forholdene ude i landet må denne tvivl om befolkningens ærlighed siges at have været berettiget.

Efter 1660 blev der ikke holdt folketælling før 1769. Der findes dog som nævnt i Dreslette sogns kirkebog en oversigt over folketallet i sognets landsbyer i året 1690, og den motiveres med, at der »anno 1690 efter kgl. befaling blev optegnet så mange sjæle, som var i ethvert sogn«. Det ville naturligvis have været overordentlig værdifuldt at have denne tællings resultat for alle landets sogne, men der er ikke fundet spor af den andre steder under arbejdet med denne redegørelse. Derimod foreligger der som omtalt fra 1672 et mandtal fra samtlige købstæder i kongeriget – og fra Læsø (A, 3).

Uinteresseret i folketallets størrelse var man dog ikke. Inspireret af udenlandske erfaringer forsøgte myndighederne ved flere lejligheder på grundlag af de årlige fødsels- og dødstal at finde frem til folketallet. I 1735 gangedes *de dødes tal* med 30, men da dødstallet næste år lå langt højere, blev forsøget ikke gentaget. I 1751 gangedes *fødselstallet* med *33* – og så sent som i 1794, da man to gange havde haft folketællinger, gjorde man et nyt forsøg. Denne gang multipliceredes de fødtes tal med *38*. Det kan ikke ventes, at noget af resultaterne stemte med de faktiske forhold.

Om motiverne til gennemførelse af folketællingen den 15. august 1769, den første danske folketælling i mere moderne forstand, findes der meget lidt i arkiverne. I en indstilling til Christian den Syvende, dateret Rentekammeret den 12. juni 1769, hedder det blot:

– I henseende til de nyttige foranstaltninger og indretninger, hvortil en nøjagtig kundskab om folketallet og forholdet deraf udi adskillige stænder i en stat kan give anledning, har det behaget Eders Majestæt allernå-

digst at tilkendegive mig, gehejmeråd Scheel, at ville være underrettet om folkemændgen udi Eders Majestæts riger og lande samt derefter allernådigst at approbere de til den ende herfra foreslåede tabeller. Og som er til disse efterretninger fra vedkommende såvel civile som gejstlige betjente at indhente herfra føjet alle fornødne anstalter, så skulle vi derefter, Eders Majestæts allernådigste skriftlige approbation udbede . . .

sign. Schack. Scheel.

Resolutionen er den 15. juni blevet underskrevet af kongen. Motiveringen er altså alene den, at viden om befolkningens størrelse og sammensætning kan give anledning til »foranstaltninger og indretninger«, men der redegøres ikke for hvilke.

Ønsket om at få et sandfærdigt billede af befolkningens sammensætning understregedes af, at tællingen ikke skulle være på navne. Under stavnsbåndet var befolkningen ængstelig for at få skrevet børn og unge i mandtal, havde man erfaret. Man ville derfor blot fra de enkelte præster m. v. have antallet af personer, deres køn, deres alder inden for otteårsgrupper, deres civilstand og en grov oversigt over erhvervsfordelingen. Af militære grunde var der en mindre gruppe af befolkningen, man på forhånd havde besluttet ikke at lade indgå i optællingen, nemlig »de udi tjeneste værende gevorbene ryttere, dragoner og soldater samt de ved de nationale såvel som gevorbene regimenter stående underofficerer og tambourer for deres egne personer«. Deres hustruer og børn skulle dog medregnes. På tilsvarende måde var i København Holmens faste stok undtaget fra optællingen. Ude i landet skulle optællingen foretages sognevis ved tre personer, og det indskærpedes, at alle skulle medtages – også de bortrejste, hvis de ikke havde slået sig ned i det fremmede, og hvervede soldater og officerer, selv om de en tid har orlov, overofficerer på ventepenge eller i det hele ansatte ved et hvervet regiment såvel som alle officerer ved nationale regimenter.

Listerne indeholdt ti rubrikker:

1. Rangspersoner, proprietærer, som ingen rang har, justits- og alle andre kgl. betjente så og forpagtere, forvaltere, ridefogder og deslige med deres hustruer og hos sig havende børn.

2. Gejstligheden samt kirke- og skolebetjente, så og studenter, med deres hustruer og hos sig havende børn.

3 a. Søfarende og fiskere.

3 b. Deres hos sig havende børn.

4. Fabrikører og håndværkere samt deres svende og læredrenge og hos sig havende børn.

5. Andre borgere (og sådanne indbyggere i købstæderne som ikke er benævnt under andre rubrikker).

6 a. Gårdmænd og husmænd.

6 b. Deres hos sig havende børn.

7. Alle ugifte personer.

8. Alle tjenestefolk og daglejere.

9. De udi dette sogn (herred, stift) hjemmehørende, som med pas på nogen tid er på udenrigsrejser og henhører til de under 1, 2, 3, 5, 6 og 7 benævnte stænder.

10. Hospitalslemmer samt andre vanføre, gebrækkelige og afsindige personer.

Til denne opdeling efter stand sluttede sig en opdeling i seks aldersgrupper hver på otte år, nemlig 0–8, 8–16 o. s. v. samt en gruppe for alle over 48 år.

Det er klart, at de otteårige ikke skulle regnes til den første, men til den anden gruppe o. s. v., men om det blev fuldt forstået alle steder, lader sig ikke kontrollere.

Opdelingen kan forekomme noget ubehjælpsom, og det er også givet, at der har indsneget sig misforståelser bl. a. med hensyn til de gifte contra ugifte, idet enkernes og de ganske unges placering voldte kvaler.

Men trods alle mangler giver 1769-folketællingen et interessant billede af den danske befolknings sammensætning både erhvervs- og aldersmæssigt i 1769. Og da tællingen ikke blot omfattede kongeriget Danmark, men også kongeriget Norge med Færøerne og Island, hertugdømmerne Slesvig og Holsten og monarkiets tyske grevskaber, bliver der tale om et interessant sammenligningsmateriale, der i meget høj grad supplerer oplysningerne om tilstanden i selve kongeriget Danmark.

Hvis ikke et værdifuldt supplerende materiale for størsteparten sporløst var forsvundet, ville man endda have stået overfor tal, der kunne give et enestående godt billede af forholdene. Så snart materialet var indsamlet, blev det i rentekammeret underkastet en summarisk behandling, der allerede var færdig til fremlæggelse den 3. februar 1770 – for Sjællands og Jyllands vedkommende undertegnet H. Hanssen og for Fyns stifts vedkommende af R. Bay. Men på det tidspunkt var botanikeren og statistikeren G. C. Oeder stærkt optaget af at få folketællingens resultat suppleret med oplysninger om fødsler og dødsfald, og på hans foranledning blev der

den 22. maj 1770 skrevet til biskopperne i Danmark, Norge og Island fra rentekammerets sekretariat og anmodet om, at man gennem præsterne ville fremskaffe oplysninger vedrørende fødsler, ægteskaber og dødsfald gennem en hel 10-årsperiode (RK Ordres og missiveprotokol for Sjællands stift no 715, side 94, Rtk. 2243. 137). Det hed i skrivelsen til biskopperne:

– Da de i forrige år forfattede tabeller over folketallet i Hans Majestæts riger og lande giver anledning til at få forfærdiget en mere fuldstændig tabel, til hvilken ende behøves en tilforladelig ekstrakt af kirkebøgerne for ao. 1760 til 1769 inclusive, så bliver eders højærværdighed hermed tilstillet . . . eksemplarer af den til en sådan ekstrakt trykte formular med anmodning at ville behage hver sognepræst såvel udi købstæderne som på landet udi . . . stift . . . at tilstille et eksemplar med tilhold derudi ej alene sognets, annexets, provstiets, herredets og stiftets navn at indføre, men endog hver rubrik indsat behørige tal nøjagtig efter kirkebogen at forsyne samt formularen derefter under enhver præsts hånd inden 6 uger igen eders højærværdighed at tilstille, da vi dernæst samtlige formularerne på een gang fra eders højærværdighed forvente.

Vi forblive . . .

Tilsvarende skrivelser blev tilsendt Københavns præsident, borgmestre og råd og stiftsbefalingsmændene med henblik på indsamling af materiale af samme karakter fra de jødiske og andre fremmede religioner.

I september var i hvert fald det sjællandske materiale indkommet, og den 22. september 1770 blev det tilstillet professor Oeder. Desværre synes det nu kun at eksistere fra nogle få sogne, hvoriblandt slesvigske sogne under Ribe og Fyns stifter samt Sakskøbing og Majbølle på Lolland.

Der skal ikke megen fantasi til at forestille sig, hvor betydningsfuldt det ville have været at kunne sammenstille dette materiale vedrørende fødsler og dødsfald – med aldersangivelse af alle døde i et helt tiår – med folketællingsmaterialet. Men så uheldigt forholder det sig, at netop fra de egne, hvor indberetningerne om fødsler og dødsfald i 1760'erne er bevaret, er selve folketællingsresultatet gået tabt!!

Det ser ud, som om Oeder, der fik hele materialet overdraget til bearbejdelse, ikke nåede til ende med sine undersøgelser, der også kom til at omfatte en særlig undersøgelse af den sjællandske befolknings civilstandsforhold. Men noget fik han gjort ved sagen, og resultatet heraf foreligger offentliggjort på tysk så sent som i 1789 i Göttingen i Kiel-professoren Valentin Aug. Heinzes Sammlungen zur Geschichte und Statswissenschaft (Erster Band, side 1–138).

Som materialeindsamlingen er bearbejdelsen i mange henseender primitiv. Oeder er undertiden opfyldt af undren over forhold, der forekommer ham ejendommelige, mens han betragter noget vi i dag finder ejendommeligt som selvfølgeligt. Hans tabeller har idelige gentagelser og lader mange spørgsmål ubesvarede, bl. a. får man slet ikke noget at vide om resultatet af de supplerende undersøgelser fra 1760'erne og om civilstandsforholdet. Formentlig er det Struensee-periodens omvæltninger, der har hindret ham i at gøre arbejdet færdigt. Eller stoffet er simpelthen blevet ham for kaotisk.

Oeder havde ikke været 19 år undervejs med det arbejde, han lod offentliggøre i Heinzes Samlinger. Hans arbejde var indsendt til rentekammeret allerede i 1772. At man fra første færd var indstillet på, at det kun skulle anvendes til internt brug i centraladministrationen, ligger vel i den kendsgerning, at man ikke lod de hvervede styrker tælle, og den opfattelse kom til udtryk i Westenholtz' prisskrift, der kort efter udkom, at man »kunne billig spørge, om det er mere tilladeligt for en lærd mand at angive i sine skrifter, hvor mange folk et land har, end at angive, hvor mange kanoner der findes i en grænsefæstning«.

Nu og da var der sivet noget ud om folketællingens resultat, senest i Gaspari's Materialien zur Statistik der dänischen Staaten (1784–91). Men i de offentliggjorte tal var der adskillige fejl – og det er der også i Oeders egne. Materialet var langtfra fejlfrit, og beregningerne kunne bl. a. derfor heller ikke blive det.

Offentliggørelsen hos Heinze indledes med en redegørelse for det arbejde, der var overdraget Oeder og en konstatering af, at det kun var selve folketællingens bearbejdelse, han nu havde afsluttet, mens arbejdet med fødsler og dødsfald i 1760'erne ikke var bragt til ende. I Guldbergperioden fik man ikke brug for slige nymodens ting. Men da materialet om folketællingen blev indsendt til rentekammeret, bebudede Oeder, at resultat og slutninger af kirkebogsuddragene om nogen tid (nach einiger Zeit) kunne følge som tillæg til det egentlige (die Hauptsache).

I sin beretnings første afsnit konstaterer Oeder, at inden- og udenlandske skribenter gerne angiver det danske monarkis europæiske indbyggertal til $2^1/_2$ million, men det er gået her, som det så ofte sker, at man har holdt lande og byer for mere folkerige, end de i virkeligheden er. Der er nemlig kun blevet talt godt 2 millioner, men »mange« befinder sig på det tidspunkt af året, da tællingen fandt sted, på havet, så en del »i øjeblikket fraværende« ikke er talt med, hvilket sandsynliggøres af en overvægt af

kvinder. Til gengæld mener Oeder dog også, at en del mennesker er talt to gange. Men alt i alt – med midlertidigt fraværende og mandskab under fanerne – kommer man nok ikke over 2,1 million. Til sammenligning angiver Oeder efter samtidige kilder indbyggertallet i Sverige til 2,3, i Frankrig til 19,1, i England til $5^1/_2$, i Spanien til $7^1/_2$, i Holland til $2^1/_2$, i Schweiz til 1,8 og i hele Tyskland til 24 millioner.

I andet afsnit sammenligner han antallet af indbyggere med staternes indkomster og med deres areal, og derefter kommer han i det tredie afsnit til befolkningens sammensætning, en sammenligning mellem folketallet i by og på land.

Oeder konstaterer, at af hver 1.000 mennesker er i kongeriget som helhed de 183 byboere, men på Sjælland med København de 333 promille, på øerne uden København 264 promille og i Jylland kun 87 promille.

Om forholdet imellem antallet af mænd og af kvinder handler det fjerde afsnit. Her peger Oeder igen på, at der er søfarende borte ved sommertid, og at tællingen bl. a. derfor burde have fundet sted ved vintertid. Foruden sømændene nævner han de mange jyder, der i høsttiden sammen med folk fra gesten befinder sig i marsklandet, så de i visse tilfælde er talt to steder, i andre slet ikke. For hver 1.000 mænd er der talt 1.083 kvinder, og ganske vist er der flertal af kvinder også i andre lande, selv om der fødes flere drenge end piger, men et overskud af kvinder på snart 9 procent anser Oeder for at være for meget. Som forklaring omtaler Oeder, at det desværre er alt for sandt, at mange mandspersoner i det norske kystland, fra Jylland og fra øerne udvandrer. Årsagen finder han i hovedskatter, men han håber dog ikke, det er så galt med udvandringen, som man ved første blik på de 9 procent kunne frygte. At der er flere kvinder end mænd i købstæderne, regner Oeder for forståeligt, fordi selv jævne borgerkoner holder tjenestepige. Dertil kommer, at mange enker søger til købstæderne, men når der i København skulle være 1.349 kvinder for hver 1.000 mænd, må det skyldes, at mandspersoner »under gevær« ikke er talt med.

I det femte afsnit anstiller Oeder betragtninger over antallet af personer i hver otteårsaldersgruppe. Hvor der er færre børn forholdsvis, er enten den ægteskabelige frugtbarhed eller ægteskabernes antal ringere end de steder, hvor man har forholdsvis mange børn, men Oeder undrer sig alligevel over de forholdsvis meget få børn på Færøerne, for deroppe er der mange ægteskaber – altså må det dér alene være den ægteskabelige frugtbarhed, det er galt med. Lignende forhold gør sig gældende i Slesvig, men Holsten og Island har det modsat, og Oldenborg og Delmenhorst endnu mere udpræget.

Ægteskabernes antal behandles i det sjette afsnit, idet Oeder stærkt beklager, at man ikke har haft en rubrik for enker og enkemænd. Da Oeder havde fået til opgave at foretage undersøgelser med henblik på enkekassers forhold, beklager han navnlig dette og oplyser, at han har foretaget et rundspørge i staden København og på hele Sjælland. Alt i alt kommer Oeder imidlertid på det foreliggende grundlag til det resultat, at der i hvert tusind par mangler 66 ægtemænd i kongeriget Danmark.

Syvende og ottende afsnit handler om erhvervsfordelingen.

Oeders sparsomme kommentarer ledsages af 78 tabeller.

Af de 2.017.027 talte personer i hele monarkiet hørte de 785.590 til kongeriget Danmark, 723.141 til kongeriget Norge, 243.605 til hertugdømmet Slesvig, 134.665 til hertugdømmet Holsten, 79.071 til grevskaberne Oldenborg og Delmenhorst, 46.201 til Island og 4.754 til Færøerne. Se bilag C, 1–3.

Fordelingen på erhvervsgrupper (C, 4 a–c) er meget uoverskuelig i Oeders opstilling, men gengives her ligesom de fleste andre tabeller på grundlag af lister i Rigsarkivet (Danske Kanc. (A Fællesafd. 1660–1848) II, 5. D 122. Summariske tabeller over Folkemængden i Danmark og Norge 15. august 1769).

I det hele taget er det stærkt begrænset, hvad Oeders tabeller kan anvendes til, hvis det ikke specielt er forholdet mellem monarkiets enkelte dele, man ønsker at måle, men derimod den virkelige tilstand i ét af rigerne, hertugdømmerne eller grevskaberne. Fejlen er dog ikke fortrinsvis Oeders. Selve tællingen er lagt til rette på en måde, der viser, at man egentlig ikke har gjort sig nogen forestillinger om, hvad den skulle eller kunne bruges til.

Oeder har da også under gennemgangen erkendt, at han skulle have mere materiale som f. eks. om fødslers og ægteskabers tal og om de dødes aldersfordeling, som det foran er omtalt. Og imens han arbejdede med materialet, opstillede han en plan for en ny folketælling, der skulle bringe ham de oplysninger, han savnede.

Han fremsatte ønsket om ved fremtidige tællinger at få opgivet hver persons alder (ikke blot vedkommendes placering i en bestemt 8- eller 10-årig aldersgruppe), han ønskede opgivet ægteskabernes antal for hver person, deres varighed, hver persons fødested, religionsforhold, midlertidigt fraværendes opholdssted, årsagen til deres fravær, fremmedes tilstedeværelse o. s. v. Men foreløbig var han indstillet på, at man – som i 1769 – kunne og måtte undvære de enkelte personers navne.

Også han har åbenbart frygtet, at tællingen ville blive for ufuldkommen,

hvis bønder og borgere fik en mistanke om, at den skulle danne grundlag for en skatteudskrivning.

Men allerede ved folketællingen i 1787 vovede man at foretage en optælling på navne. Derimod blev Oeders ønske om opgivelse af fødested først opfyldt i 1845.

I forbindelse med udskrivningen af folketællingen 1787 gives der nogle supplerende oplysninger om 1769-tællingen.

I Århus bispearkiv findes det originale reskript af 11. maj 1787 forsynet med det store kgl. segl, underskrevet af Christian den Syvende, desuden med Luxdorphs, P. Aagaards og Schack-Ratlous underskrifter og stilet til gehejmeråd, stiftsbefalingsmand Ove Høegh-Guldberg og biskop Jørgen Hee. Med nutidig retskrivning og lidt moderniseret ordstilling, men iøvrigt uden forkortelser og ændringer hedder det:

– Da Vi allernådigst har fundet for godt, at – ligesom i året 1769 efter Vores befaling af 15. juni samme år blev foretaget en almindelig folketælling i Vore riger og lande for at få en nøje underretning om folkemængdens tilstand på ethvert sted til oplysning og vejledelse udi dermed forbundne adskillige nyttige underretninger – så skal og nu i samme øjemed foranstaltes sådan optælling for det første i Vort rige på den første dag i næstkommende juli måned.

Så er hermed Vor allernådigste vilje og befaling, at denne tælling – på det den kan blive så nøjagtig og pålidelig som mulig – skal foretages på følgende måde:

1. Den skal overalt, såvel i købstæderne som på landet her i riget, ligesom ved tællingen i 1769 var fastsat, tage sin begyndelse på en vis, bestemt dag, hvilken skal være foranførte 1. juli næstkommende, som er en søndag, og så vidt tællingen ikke på een dag kan fuldendes, fortsættes den i købstæderne de næstfølgende søgne dage og på landet de efterfølgende søndage, og det skal ved tællingen på ethvert sted antages som en ufravigelig regel, at de børn, som fødes efter den 1. juli, men førend tællingen endnu er fuldendt, anses som ufødte og tælles altså ikke, hvorimod de personer, som måtte dø i dette tidsrum fra 1. juli indtil tællingen på ethvert sted endes, tælles som levende, på det at af den hele optælling kan erfares folkemængdens virkelige tilstand her i riget på foranførte dag.

2. Under tællingen skal inddrages alle og enhver, af hvad stand de end er, såvel indfødte som fremmede, der på foranførte dag opholder sig i riget, samt de indfødte, der vel kunne være fraværende på rejser, men hvorom

vides, at de enten her har deres sædvanlige opholdssted, eller at de igen agter sig tilbage for her at etablere sig; og skal denne optælling strække sig til alle, såvel militære som civile.

3. I *købstæderne* skal denne folketælling besørges under magistratens bestyrelse af rodemestrene, som skal gå fra hus til hus for efter husfaderens anvisning og ved hans hjælp at optegne de udi ethvert hus forefindende personer tillige med de efterretninger, som herefter af enhver især forlanges, samt, når flere familier bor i samme hus, da særskilt for sig at anføre hver familie tillige med de dertil hørende personer, og under denne tælling skal i købstæderne som meldt indtages alle – såvel gejstlige som civile som militære, som ligger enten i fæstninger, der ej tillige er købstæder, eller i kaserner, besørges tillige med deres familier efter en foranstaltning fra vedkommende collegio optalt, på hvilken måde samme formodes lettest at kunne stå. Hvad derimod tællingen *på landet* angår, da skal præsterne ligesom i året 1769 hver for sit sogn med annexer forrette samme, hvorudi degn og skoleholder i hvert sogn og annex skal være pligtige at gå dem til hånde, og skal samme ske således, at præsterne – hver i sit sogn – forud fra prædikestolen indkalder at møde for sig den næstkommende 1. juli husfædrene fra så mange byer og gårde eller huse, hvis indvånere han anser på den dag at kunne få optalt, for at angive de personer, som opholder sig i deres gårde eller huse samt tillige for hver person især at meddele de øvrige efterregninger, som herefter ommeldes; og skal præsten således efter forudgående bekendtgørelse fra prædikestolen på hver af de efterfølgende søndage fortsætte tællingen, indtil samtlige sognets indvånere er optalt, og præsterne over dem har forfattet liste, på hvilken gårdmændene med deres familie skal anføres for sig og husmændene med deres familier for sig; og skal i et sogn, hvor hovedgårde er beliggende, hovedgårdejerne eller de personer, som disse på deres vegne lader møde, være pligtige tillige at medbringe udførlig, skriftlig underretning om alle dem, som opholder sig på hovedgården.

4. Til regel ved tællingen såvel i købstæderne som på landet skal antages, at enhver ved tællingen regnes til det hus, hvori han sover, også at når en person, der sædvanlig sover i ét hus, er fraværende enten alene i forretninger i landet eller og udenlands med det forsæt at komme tilbage;

og ligesom tællingen overalt må ske gård- og husvis, således at for hver gård eller hus anføres alle dér værende personer, så skal og i listerne anføres hver persons fulde navn tillige med dens alder, hvorved iagttages at

det løbende, men ikke det opfyldte, aldersår anføres, f. eks. ved nyfødte børn skrives 1. (og ved den, som er i sit 26. år skrives 26., ikke 25),

at for hver person anføres, hvad han er i huset, såsom mand, kone, barn, ægte eller uægte, af første, andet eller hvilket ægteskab, slægtning og hvor nær, tjenestetyende samt svend og dreng, tillejeboende logerende, indkvarteret o. s. v.

og for hver person gøres forklaring, om den er gift første, anden eller hvilken gang eller ugift eller i enkestand den første, anden eller hvilken gang;

og personers titel, embede, forretning, håndværk eller næringsvej anføres samt så vidt de måtte være vanføre at de alene leve af almisse.

5. På det at tællingslisterne kan nå den muligste grad af tydelighed, hvor til især kræves, at de alle, så vidt passende, må være indrettet på lige måde og efter lige regler, tilstilles eder herved til uddelelse såvel til magistraterne i købstæderne som præsterne på landet trykte, udfyldte skemata, som viser, hvorledes de personer, som tælles, bør anføres, og i hvilke rubrikker de om dem forlangte efterretninger anmærkes. Foruden disse udfyldte skemata følger til lettelse i arbejdet nogle til listernes forfærdigelse linierede ark papir, hvorpå alene rubrikkerne med deres titler er anført.

6. Når listerne således efter skema er forfattet og fuldført, skal de *i købstæderne* gennemses af magistrat eller byfoged, som retter eller lader rette de fejl og mangler som derved forefindes, og derefter indsendes samme til dig, gehejmeråd Guldberg, for fra dig tillige med de anmærkninger, du ved samme måtte finde, at tilstilles Vores rentekammer, men de af præsterne *på landet* for deres sogne og annexer forfattede lister tilstilles provsterne for af disse nøje at efterses, om ved een eller anden person nogen af de efterretninger, som forlanges, måtte være forglemte, og i så fald igen at tilstilles vedkommende forfatter til at udfylde det manglende, og når provsterne derefter hver for sit herred har samlet listerne i forskrevne form, indsendes de til dig, biskop Hee, som, når intet derved findes at erindre, ligeledes indsender dem til Vores rentekammer; derefter har I eder allerunderdanigst at rette og samtlige vedkommende sligt til efterretning at tilkendegive med opmuntring herpå at anvende al mulig flid og nøjagtighed; iøvrigt indberettes Os af eder, at I denne Vores befaling har bekommet. Befalende eder Gud. Skrevet på Vort slot Christiansborg udi Vores kongelige residensstad København den 11. maj 1787.

Under Vor kgl. hånd og segl
Christian R.

De skemaer, der blev anvendt i 1787 forlanger rubrikvis følgende oplysninger:

1. (lands)byernes og stædernes navne samt familiernes antal (ved numerering),
2. personernes fulde navne udi enhver familie,
3. hvad enhver person er udi familien samt om børnene er ægte eller uægte, og af første, andet eller hvilket ægteskab,
4. personernes alder, det løbende år iberegnet,
5. ugift eller gift, og hvor ofte de har været i ægteskab eller enkestand,
6. personernes titel, embede, forretning, håndværk eller næringsvej og
7. summa på folketallet i hver by og sogn m. v.

De samme rubrikker blev anvendt ved den folketælling, der fandt sted i 1801 – bortset fra at man da udelod ønsket om at få kendskab til, om børnene var uægte, eller fra hvilket ægteskab de stammede.

Oeder havde påpeget, at der kan indtræffe særlige fejl ved en folketælling, der afholdes om sommeren, fordi adskillige mennesker da vil befinde sig borte fra hjemmet. Alligevel blev 1787-tællingen altså afholdt den 1. juli (C, 6), men i 1801 blev tællingen henlagt til om vinteren og afholdt den 1. februar (C, 7–8).

Mellem de tre folketællinger er der draget sammenligninger i bilagene D–E. Der er to hovedvanskeligheder ved en direkte sammenligning: 1) opdelingen i 8-årsaldersgrupper i 1769 og i 10-årsgrupper i 1787 og 1801. og 2) udeladelsen i 1769 af »gevorbene« (hærens lejesoldater og marinens mandskab). I tabellerne er der søgt rådet bod på den første ulempe, idet det dog må indskydes, at de større epidemier f. eks. i 1758 og 1763 medfører en væsentlig usikkerhed, fordi det har vist sig, at epidemierne fortrinsvis har angrebet børnene, men i aftagende grad i de enkelte år fra 0–1 til 4–5 år. Derved rammes i 1769 grænserne mellem 0–8, 8–10, 10–16 og 10–20-årige, og det er tænkeligt, at der også opstår fejl af denne grund ved en omsætning af 24–32- og 32–40-årige til 20–30- og 30–40-åriges grupper som følge af de voldsomme epidemier omkring 1742. Usikkerheden er under alle omstændigheder størst, hvor det drejer sig om bybefolkningen, men navnlig er dette tilfældet, fordi soldater, der mangler i 1760, har været stationeret i København og købstæderne. På landet mangler vel en del unge stavnsbundne mænd, men dette kan have

været tilfældet både i 1769 og i 1787, mens der ikke af denne grund skulle være mangler ved 1801-tællingen.

Både for soldaternes og de stavnsbundnes vedkommende er der imidlertid tale om mænd og drenge, og det er derfor nærliggende at tro, at optællingen af kvinder har været pålidelig. Der var ingen egentlig grund til at holde kvinderne uden for optællingen. Og især slet ikke, når den i 1769 var uden angivelse af navn. Da det faktisk tilstedeværende antal mænd og kvinder formentlig har stået i nogenlunde samme forhold til hinanden ved de tre tællinger, er det naturligt at søge en berigtigelse især af 1769-tællingens slutresultat gennem en sammenligning mellem forholdet mellem mændenes og kvindernes tal.

Det viser sig da, at i 1787 de 48,7 procent af befolkningen i København, de 51,4 procent af købstædernes beboere og 50,6 procent af landbefolkningen var kvinder, og i 1801 var de tilsvarende procenter for København, købstæderne og landet henholdsvis 48,9, 51,8 og 50,4. I 1769 var 60 procent af den talte befolkning i København, 55 af købstædernes og 50,8 procent af landdistrikternes kvinder. Da forholdet er så næsten fuldkommen ensartet i 1787 og 1801, tør man gå ud fra, at det har været omtrent det samme i 1769, og der skulle da mangle 12–13.000 mænd i den københavnske tælling, 5–6.000 i provinsens købstæder og godt 4.000 på landet. Men da der er uoverensstemmelse mellem optællingen efter opgivelserne på aldersfordelingen og erhvervsfordelingen, er det muligt, at fejlene for hele landet ikke blot andrager disse tilsammen godt 22.000 mænd, men godt 26.000, så der til samtidens optælling af 785.590 personer skal lægges fra 22.200 til 26.400. Folketallet i 1769 må altså formentlig, hvis der kun er fejl i opgivelserne for mændenes vedkommende sættes til 785.500 + 22.200 eller 26.400. Det virkelige folketal har da ligget på 807.800–812.000. At der også skulle mangle kvinder i optællingen, er der egentlig ingen holdepunkter for, men naturligvis er dette ikke i sig selv tilstrækkeligt til, at man kan fastslå, at denne beregning giver det helt rigtige tal for Danmarks befolkning.

At forskellen mellem de 807.800 og 812.000 bl. a. skyldes, at der er flere kvinder i erhvervstællingen end i aldersfordelingen, kan vel føre til den antagelse, at det er erhvervsfordelingen, der giver det rigtige tal, så vi er sandheden nærmest, når folketallet i 1769 sættes til i alt ca. 403.500 mænd og 408.500 kvinder, i alt 812.000 personer i stedet for de 785.590, samtiden opgjorde resultatet til, og i stedet for de 800.000, der opgives i den officielle statistik som Danmarks folketal i 1769. Det må dog tages i betragtning, at de tre første folketællinger her omfatter de kongerigske

enklaver i Sønderjylland og Trøjborgs gods i Haderslevhus amt, men hverken Ærø og Als eller Nr. Tyrstrup herred så lidt som de slesvigske dele af Tørning len, der ellers hørte under Ribe stift.

For at kunne foretage en virkelig sammenligning mellem de tre første folketællinger må man først og fremmest – som nævnt – have omsat 8-årsgrupperne i 1769 til 10-årsgrupper og se at finde frem til en inddeling af landet, som tillader en direkte sammenligning mellem områder, hvor flere grænser går på tværs af hinanden. Stifts-, amts- og herredsgrænserne følges nemlig ikke. Adskillige herreder var delt mellem to amter, og også sogne kunne være delt mellem to amter eller to herreder, ligesom provstigrænserne ikke altid faldt sammen med herredsgrænserne. Dette kunne komme til at spille en rolle på grund af den gejstlige medvirken ved tællingerne, og det spiller navnlig en rolle, når der siden skal sammenlignes med fødsels- og dødstal mellem folketællingerne. Næsten fuldstændig overensstemmelse er opnået ved den opstilling, der er foretaget i tabellerne C, 4 d og e og D, 1. Der er dog ikke gjort forsøg på at fordele mænd, der synes at mangle på landet og i de enkelte købstæder i 1769-tællingen.

Ved en umiddelbar sammenligning falder det i øjnene, at der næsten overalt er fremgang i folketal fra 1769 til 1787 og igen fra 1787 til 1801, men at visse jyske områder her danner en undtagelse for den første periodes vedkommende. Det gælder Århus stifts sydlige del og Kalø amt, Mariager og Ålborg amter, Vendsyssel (men ikke Thy og Mors) samt Lundenæs og Bøvling amter, og i visse andre jyske områder er fremgangen ringe – i modsætning til, hvad der er tilfældet næsten overalt på øerne og især i Nordøstsjælland og på Lolland-Falster. Det er ikke blot ved hjælp af et stigende antal fødsler inden for perioden, folketallet stiger fra 1769 til 1801, men mens antallet af personer over 40 år på landet stiger fra 27,5 til 28,7 procent af den samlede befolkning i Nordøstsjælland, stiger procentandelen af personer over 40 år i Vendsyssel og Hanherrederne set under ét fra 30,2 til 33,6 i perioden 1787–1801, altså over 10 procent.

Men allerede i 1769 er der altså en betydelig overvægt af ældre i store dele af Jylland. Mens man f. eks. intetsteds på øerne træffer større områder med flere personer over 40 år end under 8 år, er dette forhold det normale i Jylland. Det gælder Århus stift som helhed, Vendsyssel, Thy, Mors, Bøvling, Lundenæs og Riberhus amter. Mariager-Ålborg og Skivehus-Hald amter når kun lige over grænsen. Kun Koldinghus amt viser et afgørende forskelligt billede – på linie med forholdene på øerne.

Nu kunne man, når talen er om forholdet mellem antallet af personer over og under 40 år, tænke sig, at årsagen til de forholdsvis mange gamle

var den, at mange unge er vandret til øerne, der jo har den største fremgang fra 1769 til 1801, men en sammenligning af ægteskabernes tal i Jylland og på øerne tyder på, at andre ting har spillet ind: Ægteskabshyppigheden i Jylland – og navnlig i Vest- og Nordjylland ligger langt lavere end i Sydøstjylland og på øerne. Og fødselshyppigheden var betydeligt større på øerne end i Vest- og Nordjylland.

At en lav fødselsprocent i visse egne af landet kan stå i forbindelse med lavere ægteskabshyppighed – og derigennem med erhvervsmulighederne – fremgår bl. a. af følgende sammenligning mellem antallet af kvinder og procenten af ugifte kvinder på landet i Koldinghus, Lundenæs og Bøvling amter i Ribe stift ved folketællingerne i 1769, 1787 og 1801.

Opstillingen omfatter kvinder i de aldersgrupper, der først og fremmest bidrager til folketallets opretholdelse eller forøgelse. For 1769-tællingens vedkommende er medtaget de 16–48-årige og for de to andre tællinger de 20–50-årige kvinder. Tællingerne viser, at det kun er ganske få kvinder, der er gift før 20-årsalderen, og da det er meget få kvinder, der har fået børn i en alder af over 48 år, skulle de to grupper næsten dække hverandre som målestok for fødselshyppigheden. Resultatet bliver da følgende:

Koldinghus amt 1769

Aldersgruppe	Antal	Ugifte	Gifte	Pct. gifte kvinder	
16–24 år	1371	1178	193	14,1	39,9
24–32 -	1411	493	918	65,1	
32–40 -	1193	150	1043		87,4
40–48 -	947	102	845		89,2
16–48 år i alt	4922	1923	2999		60,9

Lundenæs amt

16–24 år	1301	1123	178	13,7	29,6
24–32 -	1210	645	565	46,7	
32–40 -	996	296	700		70,3
40–48 -	746	137	609		81,7
16–48 år i alt	4253	2201	2052		48,5

Bøvling amt

16–24 år	1093	994	99	9,0	24,1
24–32 -	1070	647	423	39,5	
32–40 -	947	276	671		70,9
40–48 -	796	189	607		76,2
16–48 år i alt	3906	2106	1800		46,1

Man lægger her mærke til 1) at procenten af gifte kvinder ligger ca. 25 procent højere i Koldinghus end i Lundenæs amt og endda ca. 32 procent højere end i Bøvling amt, og 2) at der er flere kvinder i Koldinghus amt i 24–32 end i 16–24-årsgruppen. Det sidste kan – og skal formentlig tolkes som et tegn på, at der har fundet en vandring sted til Koldinghus amt af unge piger.

I 1787 var forholdet i de tre amter mellem antallet af kvinder i tiårsgrupperne 20–49 år og deres ægteskabelige stilling følgende:

Aldersgruppe	Antal	Ugifte	Gifte	Pct. gifte kvinder
Koldinghus amt				
20–30 år	1930	1132	798	41,3
30–40 -	1518	185	1333	87,8
40–50 -	1328	71	1257	94,6
I alt 20–50 år	4776	1388	3388	70,9
Lundenæs amt				
20–30 år	1739	1214	525	30,2
30–40 -	1348	385	963	71,4
40–50 -	1044	141	903	86,5
I alt 20–50 år	4131	1740	2391	57,9
Bøvling amt				
20–30 år	1309	897	412	31,5
30–40 -	1175	317	858	73,0
40–50 -	970	109	861	88,8
I alt 20–50 år	3454	1323	2131	61,7

Naturligvis lader listerne for 1769 og 1787 sig ikke direkte sammenligne, idet der er flere gifte kvinder i de to årgange, der er kommet til efter 48-årsalderen end i de fire årgange, der er skåret fra under 20 år, men stort set dækker dog i 1769 de 16–32-åriges gruppe, de 32–40-åriges og de 40–48-åriges de samme tiårige aldersgrupper, som blev anvendt ved 1787-tællingen og senere hen. Under alle omstændigheder bemærker man stadig den større procentdel af gifte kvinder i alle tre aldersgrupper i Koldinghus amt end i de to amter, der i hovedsagen omfatter det nuværende Ringkøbing amt.

I 1801 er der sket en yderligere stigning i procenten af gifte kvinder, som det fremgår af den følgende opstilling, der direkte lader sig sammenligne med 1787-tællingens resultater:

Koldinghus amt

Aldersgruppe	Antal	Ugifte	Gifte	Pct. gifte kvinder
20–30 år	1964	1058	906	46,1
30–40 -	1717	199	1518	88,4
40–50 -	1463	75	1388	94,8
I alt 20–50 år	5144	1332	3812	74,1

Lundenæs amt

20–30 år	1625	1060	565	34,7
30–40 -	1347	389	958	71,1
40–50 -	1326	180	1146	86,5
I alt 20–50 år	4298	1629	2669	62,1

Bøvling amt

20–30 år	1510	1046	464	30,7
30–40 -	1300	314	986	75,8
40–50 -	1259	144	1115	88,6
I alt 20–50 år	4069	1504	2565	63,0

Atter er procenten af gifte kvinder steget i alle tre amter, men det bemærkes, at procenten er steget mest blandt de unge kvinder (20–30-årige) i Koldinghus og Lundenæs amter, mens Bøvling amt har en lille nedgang. Og mens det tilsyneladende var Bøvling amt, der havde den største fremgang i perioden 1769–87, er det givet, at fremgangen i årene mellem 1787 og 1801 har været størst i Lundenæs amt – for så vidt fremgang kan måles i antal af gifte kvinder. Men samtidig må det bemærkes, at antallet af kvinder i de forskellige aldersgrupper har ændret sig forholdsvis stærkt. I 1787 var i Koldinghus amt knap 41, i Lundenæs amt godt 42, men i Bøvling amt kun 38 procent af de 20–50-årige kvinder i de 20–30-åriges aldersgruppe, men i 1801 havde forholdet udjævnet sig, så 37–38 procent i hvert af de tre amter hørte til denne aldersgruppe.

Procenten af gifte kvinder i de fødedygtige aldre ved de tre folketællinger kan bedst sammenlignes ved hjælp af følgende opstilling:

	16–48-årige 1769	Aldersgrupperne 20–50 år 1787	1801
Koldinghus amt	60,9	70,9	74,1
Lundenæs amt	48,5	57,9	62,1
Bøvling amt	46,1	61,7	63,0

En opstilling i procent af kvinder, der er gift inden for de tre aldersgrupper, der i 1769 (hovedsagelig) og i 1787 og 1801 (udelukkende) om-

fatter henholdsvis de 20–30-, de 30–40-årige og de 40–50-årige (henholdsvis 1., 2. og 3. alderstrin) viser følgende udvikling i de tre aldersgrupper i hvert af de tre amter:

Alderstrin	Koldinghus 1769	Koldinghus 1787	Koldinghus 1801	Lundenæs 1769	Lundenæs 1787	Lundenæs 1801	Bøvling 1769	Bøvling 1787	Bøvling 1801
1.	39,9	41,3	46,1	29,6	30,2	34,7	24,1	31,5	30,7
2.	87,4	87,8	88,4	70,3	71,4	71,1	70,9	73,0	75,8
3.	89,2	94,6	94,8	81,7	86,5	86,5	76,2	88,8	88,6

Det er klart, at denne betydelige forskel på antallet af kvinder, der opnåede at blive gift i Sydøstjylland og i Vestjylland, har øvet en afgørende indflydelse på fødslernes antal og fødselsprocenten.

Set i forhold til antallet af talte personer var fødselsprocenten i året 1769 i Koldinghus amt 3,54 mod kun 2,92 i Bøvling-Lundenæs amter. Fødselsprocenten lå altså i den sydøstlige del af Ribe stift 17,5 procent højere end i den nordvestlige del. Men i procent af gifte kvinder i 16–48-årsalderen lå fødslernes antal på 28,7 i Koldinghus og på 25,3 i Bøvling-Lundenæs amter, så Koldinghus amts forspring er set under denne synsvinkel reduceret til 11,9 procent. Når der stadig er en forskel i favør af Koldinghus amt, kan der ikke være tvivl om, at den, i hvert fald for en stor del, beror på den omstændighed, at kvinderne i det nuværende Ringkøbing amt i 1700-tallet blev senere gift end kvinderne i Koldinghus amt – et forhold, der har været med til at præge hele befolkningsudviklingen i det nordlige og vestlige Jylland sammenlignet med det øvrige land. (E, 1–3).

Det er værd at kigge på et par eksempler på den stærkt afvigende ægteskabsprocent – noget nær yderpunkterne ved folketællingen i 1769 – Lolland på den ene og Bøvling amt på den anden side.

I de to områder, der henholdsvis talte knap 7.000 og godt 3.900 kvinder i alderen fra 16 til 48 år, var kvinderne, idet enkerne, hvis tal er lille, henregnes til de gifte kvinder, fordelt således i ægteskabelig henseende:

Lolland

Aldersgruppe	Antal	Ugifte	Gifte	Pct. gifte kvinder
16–32 år	4129	2097	2032	49,2
32–40 -	1541	188	1353	87,8
40–48 -	1026	141	885	86,2
I alt 16–48 år	6696	2426	4270	63,7

Bøvling amt				
16–32 år	2163	1641	522	24,1
32–40 -	947	276	671	70,9
40–48 -	796	189	607	76,2
I alt 16–48 år	3906	2106	1800	46,1

Det vil af disse tal ses, at procentdelen af gifte kvinder i 1769 lå 38,2 procent højere på Lolland end i Bøvling amt, og at der endda var dobbelt så stor en giftermålsprocent blandt de 16–32-årige på Lolland som i Bøvling amt – så rigeligt endda. Mens der knap var dobbelt så mange 16–32-årige kvinder på Lolland som i Bøvling amt, var der næsten fire gange så mange gifte kvinder i denne aldersgruppe på Lolland som i den nordvestlige del af det nuværende Ringkøbing amt. Endnu grellere tegner forholdet sig, hvis man yderligere opdeler de 16–32-åriges gruppe i 16–24-årige og 24–32-årige, idet 28,4 procent af de 16–24-årige kvinders gruppe var gift på Lolland mod kun 9,0 procent i Bøvling amt. Der var altså ikke blot forholdsvis flere kvinder gift på Lolland (og i de sydøstlige dele af landet i det hele taget), men kvinderne blev gift langt tidligere end i Nord- og Vestjylland. Mellem Lolland og Bøvling amt indtog f. eks. Langeland, Hindsgavl, Koldinghus og Lundenæs amter mellemstillinger.

På Langeland var 56,1 procent og i Hindsgavl amt 54,6 procent af kvinderne på 16–48 år gift, i Koldinghus amt 60,9 og i Lundenæs amt kun 48,5 procent – altså en del flere end i Bøvling, men færre end i de øvrige omtalte områder. I alle områderne er det fortrinsvis de tidlige giftermål, der har afgjort forholdet.

Opgørelserne i 1769 er næppe fuldt pålidelige, men for landdistrikternes vedkommende varierede giftermålsprocenten for 20–50-årige kvinder i 1787 fra 57,2 procent i Ålborg stift som helhed til 74,8 procent på Sjælland-Møn. Vest for Storebælt lå Århus stift højst med 66,2 procent af kvinderne mellem 20 og 50 år i ægteskab (eller som enker). Ser man alene på de 20–29-årige kvinders forhold, var kun 24,5 procent gift i Ålborg stift, men 46,9 procent på Lolland-Falster. Også her lå Århus stift øverst blandt de jyske med 36,2 procent af 20–29-årige kvinder i ægteskab (eller enkestand). Men iøvrigt var procenten af gifte kvinder inden for alle aldersgrupperne større på øerne end i Jylland og i Jylland størst for Århus stifts vedkommende, lavest i Ålborg stift.

Også i købstæderne lå de gifte kvinders andel i den samlede mængde af kvinder i 20–50-årsalderen lavere vest end øst for Storebælt og især lavere for de 20–29-åriges vedkommende.

København lå med en lavere giftermålsprocent som helhed end køb-

stæderne (undtagen på Bornholm og Lolland-Falster og i Viborg stift), men en højere procent af gifte 20–29-årige kvinder end i købstæderne i noget andet område.

Forholdet mellem antallet af kvinder i København i de fødedygtige aldersgrupper 16–48 år i 1769 og i aldersgrupperne 20–49 år ved folketællingerne i 1787 og 1801 var følgende.

København 1769

Aldersgruppe	Antal	Ugifte	Gifte m. v.	Pct. gifte kvinder
16–24 år	5835	4809	1026	17,6
24–32 -	6831	3746	3085	45,2
16–32 -	12666	8555	4111	32,5
32–40 -	5242	1781	3461	67,9
40–48 -	3924	1130	2794	71,2
I alt	21832	11466	10366	47,5

København 1787

20–29 år	9467	6034	3433	36,1
30–39 -	7393	1826	5567	75,3
40–49 -	5245	712	4533	86,4
I alt	22105	8572	13533	61,2

København 1801

20–29 år	10244	6535	3709	36,2
30–39 -	7656	1825	5831	73,5
40–49 -	6057	851	5206	85,9
I alt	23957	9211	14746	61,4

Ret betydningsfulde, men ikke særligt påagtede kendsgerninger vedrørende folketællingerne 1769–1801 skulle dermed være påpeget. En stigende procentdel af gifte kvinder fra 1787-tællingen til folketællingen i 1801 kan vel i væsentlig grad forklares med stavnsbåndets ophævelse og den sideordnede udskiftning, udflytning og udstykning i dele af landet, navnlig Jylland. Dermed er der også givet en plausibel forklaring på den voldsomme stigning i fødselstallet i 1790'erne, især hvis den teori kan holde, at reformerne fik forholdsvis mange ældre til at vige for ungdom, idet den ældre generation vanskeligere kunne forlige sig med at skulle ind under nye forhold, og fordi sparsommelighed med indfæstningspenge ikke mere virkede som en tilskyndelse til de gamles vedhængen ved stederne.

Fødsler og dødsfald

Med de fødtes og dødes antegnelse, hedder det i et ældre statistisk skrift, begyndte man i 1687. I Thestrups Danmarks og Norges Krigs-Armatur (Kbh. 1756) og i Gasparis Materialien zur Statistik der dänischen Staaten (Flensborg og Leipzig 1784–91) findes optrykt en stifts- og herredsoversigt over de fødte og døde fra året 1689. Derudover findes i Materialien fødsels- og dødstal for årene 1735–84, stiftsvis, men ikke herredsvis. Og endelig har man været bekendt med stiftstal fra året 1721. De bevarede talrækker har som nævnt givet anledning til megen diskussion, delvis af stærkt teoretisk karakter og navnlig med udgangspunkt i en behandling af tallene mellem folketællingerne i 1769 og 1787 og mellem den sidstnævnte tælling og folketællingen i 1801, der tillægges en højere grad af pålidelighed end de to første.

Under forsøg på at nå til klaring af specielt de dødfødtes placering og eventuelle huller i opgivelserne har man åbenbart sidst i forrige og begyndelsen af dette århundrede gjort sig visse anstrengelser for at finde både supplerende tal og de direktiver, hvorefter listerne er blevet udfyldt af præsterne og gennem provsterne videresendt til biskopperne, der lod foretage en endelig bearbejdelse inden indsendelsen til rette vedkommende i centraladministrationen. Da man vidste, at tallene var indsendt gennem biskopperne, kan det nok undre, at øjensynlig ingen har fundet på at gennemgå bispearkiverne. Forklaringen kan være den, at de statistikere og historikere, der har ønsket fremskaffet supplerende materiale, har opgivet de øvrige bispearkiver efter forgæves at have søgt i det sjællandske, der ikke rummer arkivalier af interesse i denne forbindelse. Det gør imidlertid såvel de fire jyske som det fynske bispearkiv – omend i højst forskelligt omfang.

I Århus Bispearkiv findes en pakke sager vedrørende Mandtal og Folketællinger 1686–1812. Den giver oplysninger om oprindelsen til indberetningerne om fødte og døde. Initiativtageren, politimester E. Rasch i Kø-

II. Tafel.

Verzeichnis der Gebornen und Gestorbenen in Dänemark im Jahre 1689.

Seeland.			Fühnen.			Ribe.			Aarhuus.			Wiborg.			Aalborg.		
Herreder.	Geb.	Gest.	Herreder.	Geb.	Gest.	Herreder.	Geb.	Gest.	Herreder.	Geb.	Gest.	Herreder.	Geb.	Gest.	Herreder.	Geb.	Gest.
Kiöbenhavn	1985	3090	Odenseherred	311	230	Ribber Boe	83	79	Hövelbiergherred	64	58	Wiborg	57	63	Aalborg	179	170
Alsted Herred	185	136	Aasum	70	59	Giördingherred	83	65	Westerlisbierg	37	21	Nörlungh	63	54	Kier Herred	280	200
Alz	165	100	Winding	251	143	Skads	88	125	Sanbroherred	53	53	Flends	95	137	Jerslef	246	164
Baarse	176	99	Bierge	132	86	Malt	52	30	Giern	98	71	Hiuborg	65	60	Borlum	204	216
Bleiverskov	151	138	Gudme	175	130	Wester	127	132	Framlöf	80	61	Rödding	46	42	Nennebierg	221	173
Fare	204	168	Sunds	186	152	Oester	78	69	Oesterlisbierg	154	113	Nörre	41	46	Horns	212	122
Flachebierg Vest	211	147	Salling	281	215	Nörre	62	39	Linsgaard	131	133	Harre	48	62	Hvaerboe	154	88
— — Oest	155	116	Vogberred	226	198	Bölling	70	71	Haslöf	137	97	Rinds	116	108	Oesterhan	81	69
Hammer	182	133	Wendsherred	213	151	Hind	121	160	Stöfring	125	86	Gislum	87	75	Westerhan	123	109
Halboe	181	118	Skouby	160	111	Ulbborg	113	122	Gierlöf	82	67	Aars	80	53	Hiellerslef	122	92
Horns	125	82	Skam	87	46	Vandfuld	81	62	Galten	94	74	Slet	140	115	Hundsborg	65	93
Liunge (Cronborg	359	136	Lunde	80	46	Ginding	53	60	Ning	159	124	Hvorum	209	119	Haaling	100	122
Liunge (Frederichsberg	190	114	Langeland.			Hammerum	121	119	Hielmslöf	103	101	Flesium	87	47	Raefs	120	98
Love	181	106	Synder	99	83	Bruske	129	128	Nörhald	71	38	Hellum	103	90	Morsöe.		
Mierlose	230	189	Nörre	116	91	Elboe	172	130	Nörre	118	74	Hindsted	157	125	Sönderherr	74	87
Ods	169	81	Laaland.			Holmanns	81	62	Hads	198	101	Sönderliung	86	90	Nörre	58	57
Ramsöe	199	121	Nörre	224	213	Nörvangs	181	179	Noer	135	79	Medelsom	104	65			
Ringsted	269	222	Synder	224	108	Hövers	63	51	Rogse	59	41						
Skippings	147	92	Fugelse	252	166	Löe	99	63	Sönder	133	143						
Slagelse	299	187	Muse	405	238	Frbs-Kalslund	106	59	Hids		32						
Smörum	185	133	Falster.			Gram	56	30	Sönderhald	33	131						
Sokelund	204	209	Nörre	152	151	Nörrangstrup	54	40	Samsbe	184	64						
Stefns	139	109	Synder	178	182	Hierum	100	121	Tunnde	97							
Strb	176	191	Alsen.	177	87	Hvidding	159	96	Nim	110	93						
Söme	192	176	Aerröe.	125	228	Slodborg-	126	127	Hatting	60	41						
Tudse	172	155				Aust	97	89	Törsting	56	36						
Tune	93	81				Jerlöf-Slangs	65	45	Mols	78	54						
Toblerg	175	127				Tyrild	95	46	Vieads								
Waldsborg	161	124							Oensild								
Oelstöcke	83	63							Bierge								
Mdens Land	234	156							ikke ind kommen								
Borringholm	499	268															
Summa	8081	7367	*Summa.*	4124	3114	*Summa.*	2715	2399	*Summa.*	2649	1986	*Summa.*	1584	1351	*Summa.*	2239	1854

Den ældste hidtil kendte og næsten fuldstændige liste over fødsler og dødsfald i Danmarks herreder blev offentliggjort i Materialien zur Statistik der dänischen Staten sidst i 1700-tallet.

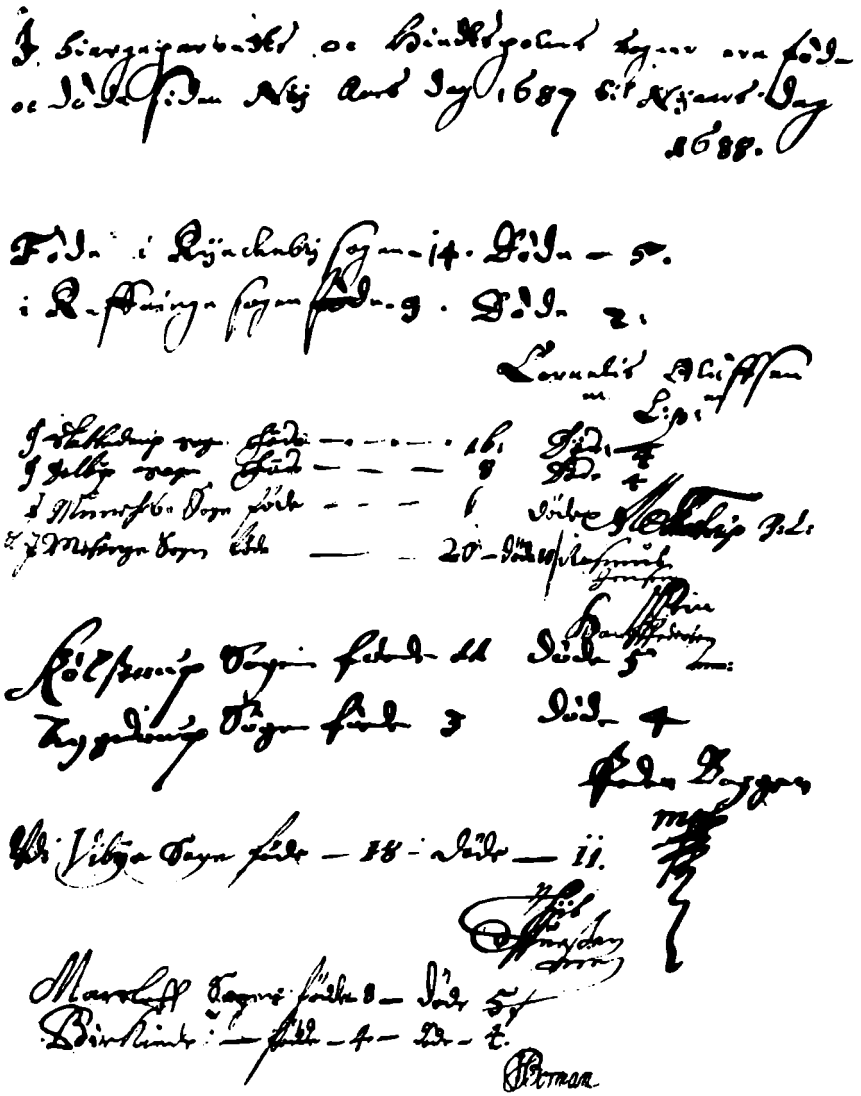

Det første forsøg på at fremskaffe en oversigt over fødsler og dødsfald i Danmark blev gjort i 1687. Enkelte bilag er bevaret, således i Fyns bispearkiv en indberetning fra Bjerge herred og Hindsholm. Provsten har rundsendt sin liste til samtlige pastorater inden for provstiet og videresendt det samlede resultat til biskoppen.

benhavn, har haft formelle vanskeligheder med at få en regelmæssig indberetning sat i system. Hans ønske går tilbage til 1686, og han har forsøgt sig gennem herredsfogderne, men er stødt på kompetencevanskeligheder. Herredsfogderne skulle gå til ethvert sogns præster eller degne og »begære fortegnelse på de mennesker, som i sognene næst forgangne år fra 1685 til 1686 var fødte og døde, hvilket dog ej endnu har været at erlange«. Derfor beder politimesteren, der er chef for Københavns politi og leder af det ny Politi- og Kommercekollegium, biskoppen »være af den godhed at meddele ordre til præsterne i ethvert sogn udi Århus stift, at de efterkommer opfordringen fra herredsfogderne«. Rasch foreslår, at præsterne beordres til at lade sognelisten oplæse fra prædikestolen nytårsdag, hvorefter det jo ikke kan volde så stor ulejlighed at indsende lister. Han meddeler, at han vil bruge dem tillige med efterregninger om de andre stifters fødte og døde til en general-specifikation til høje herrers fornøjelse. Rasch lokker med, at listen vil blive trykt og lover – i tidens sprog – at tilsende biskoppen et eksemplar »som kuriositet«, samtidig med at han erklærer sig parat til ved lejlighed at yde biskoppen gentjeneste.

Af endnu et brev fra politimester Rasch fremgår det, at Århus-biskoppen den 17. august 1687 har givet tilsagn om at være behjælpelig med at ordne sagen. Rasch takker for tilsagnet og meddeler, at han har ladet landsdommeren i Viborg tilflyde de fornødne forholdsregler vedrørende herredsfogdernes medvirken.

Indberetningerne synes altså ikke at være kommet for 1686, og de findes heller ikke i kopi for 1687 fra Århus stift.

Det er i Fyns bispearkiv, man når længst tilbage. Fra 1687 – det år, »man først begyndte« – foreligger her en smule statistisk materiale vedrørende døde og fødte, nemlig tallene fra begge herreder på Langeland og fra Bjerge herred med Hindsholm. Tallene fra Langeland er fuldstændige. Der fødtes i 1787 i Langelands nr. herred 138 børn og døde (eller begravedes) 79. I Langelands sdr. herred var tallene 85 fødte og 66 døde. Fra Bjerge herred og Hindsholm er det til biskoppen opgivet, at der var 117 fødte og 63 døde, men her savnes tal fra Drigstrup, så det er sandsynligt, at fødselstallet for dette herred rettelig bør være ca. 125 og begravelsestallet ca. 68, hvorved Drigstrup er placeret i materialet med tal, der i henhold til sognets størrelse skulle svare til tallene fra de øvrige sogne. Året var et »godt« år med 162 fødte for hver 100 døde.

Tallene fra Bjerge herred og Hindsholm angives at være for perioden fra den 1. januar til og med den 31. december 1687. I modsætning hertil

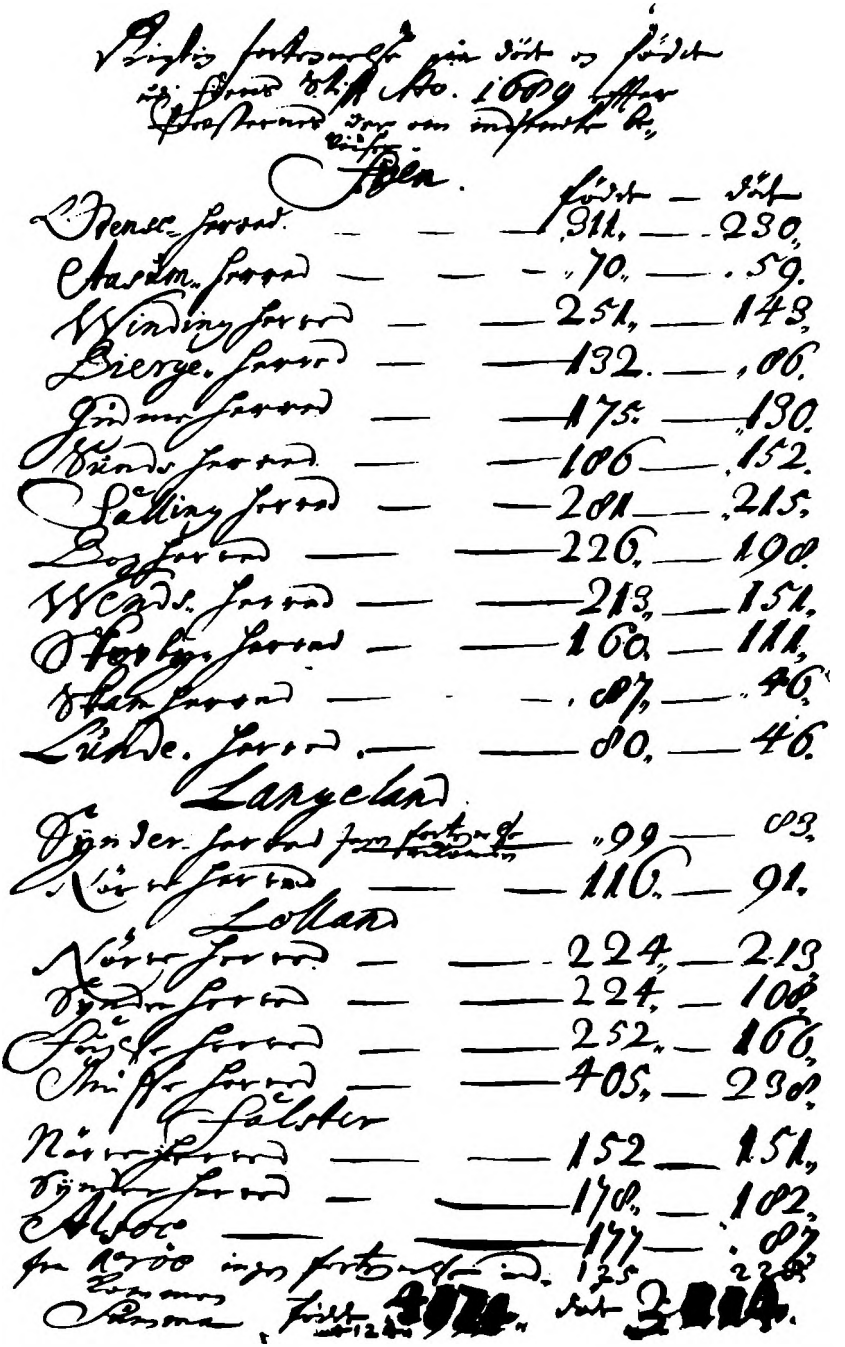

Biskop Kingos liste over fødsler og dødsfald i Fyns stift 1689 bekræfter Materialiens liste, og de bevarede bilag fra samtlige provstier viser en fremgangsmåde ved indsamlingen af materialet, åbenbart benyttet langt op i 1700-tallet.

anvendes kirkeåret 1687–88 i opgivelser af fødte og døde for Vinding herred det følgende år. Der blev da i dette herred født 201 børn, mens der begravedes – eller døde – 139 personer. Som fra Langeland og Bjerge herred 1687 specificeres også Vinding herreds tal for 1688 på pastoraterne, og for Nyborgs vedkommende deles fødsler og dødsfald i to grupper: indvånerne og soldaterne. Så følger i det fynske bispearkiv en særdeles betydningsfuld specifikation af de fødte og døde i året 1689 – den liste, der kendes fra Thestrups og Gasparis skrifter. Det kan heraf konstateres, at der ikke er givet faste regler for materialets karakter og omfang. Af bilag fremgår det, at nogle præster har fulgt kirkeåret, andre kalenderåret, og en enkelt angiver, at der for hans sogns vedkommende er tale om perioden fra nytårsdag indtil jul 1689. Der er fuld overensstemmelse mellem de trykte tal og bilagenes herredsopgivelser. Men af vigtighed er det, at man i en række tilfælde får oplysninger om, hvordan dødfødte og udøbte er placeret i materialet, og at de to kategoriers placering stikprøvevis lader sig kontrollere, hvor man samtidig har sikkerhed for, om præstens opgivelser omfatter kirkeår eller kalenderår. Resultatet bliver, at man kan regne med, at fødselstallene i virkeligheden overvejende er dåbstal, og at de dødfødte og andre udøbte kun er opført på dødslisterne. Præsterne har gennemgående ikke opfattet sig som bidragydere til en statistik vedrørende befolkningsudviklingen. Det er de kirkelige handlinger, der er indgivet beretning om, og man ser f. eks. sognepræsten i Bogense udtrykkeligt bemærke, at der i hans sogn er 10 døde, hvoriblandt »6 spædbørn og stakler«, der er »henbårne uden klang og sang«. Dem var der ikke megen fortjeneste ved, vil han dermed for en sikkerheds skyld understrege. Også af f. eks. indberetningen fra St. Nikolaj sogn ved Svendborg og den ledsagende herredssammentælling fremgår det, at der blandt de døde, men ikke blandt de fødte er medregnet tre dødfødte. Og det er det samlede tal af 18 døbte og 16 begravede, der er indgået i den kendte statistik. Til 18 døbte svarer altså kun 13 døde eller til 16 begravede 21 fødte. Det samme er tilfældet i indberetningen fra Nykøbing Falster, ligesom lister fra Falster med fulde navne på både døbte og begravede viser dødfødte, der er medregnet som døde, men ikke som fødte. Enkelte lister har dødfødte og udøbte på begge sider, f. eks. Veggerløse sogn med 25 fødte og 24 døde (og iøvrigt sluttet den 30. november 1689). Men andre har endog ufuldbårne under 7 måneder (aborter) blandt de begravede alene.

Selv om systemet med dødfødte og andre udøbte på døds-, men ikke på fødselslisterne ikke er gennemført konsekvent, ses det, at der er væsentligt flere dødfødte og udøbte på begravelseslisten end på fødselslisten, og

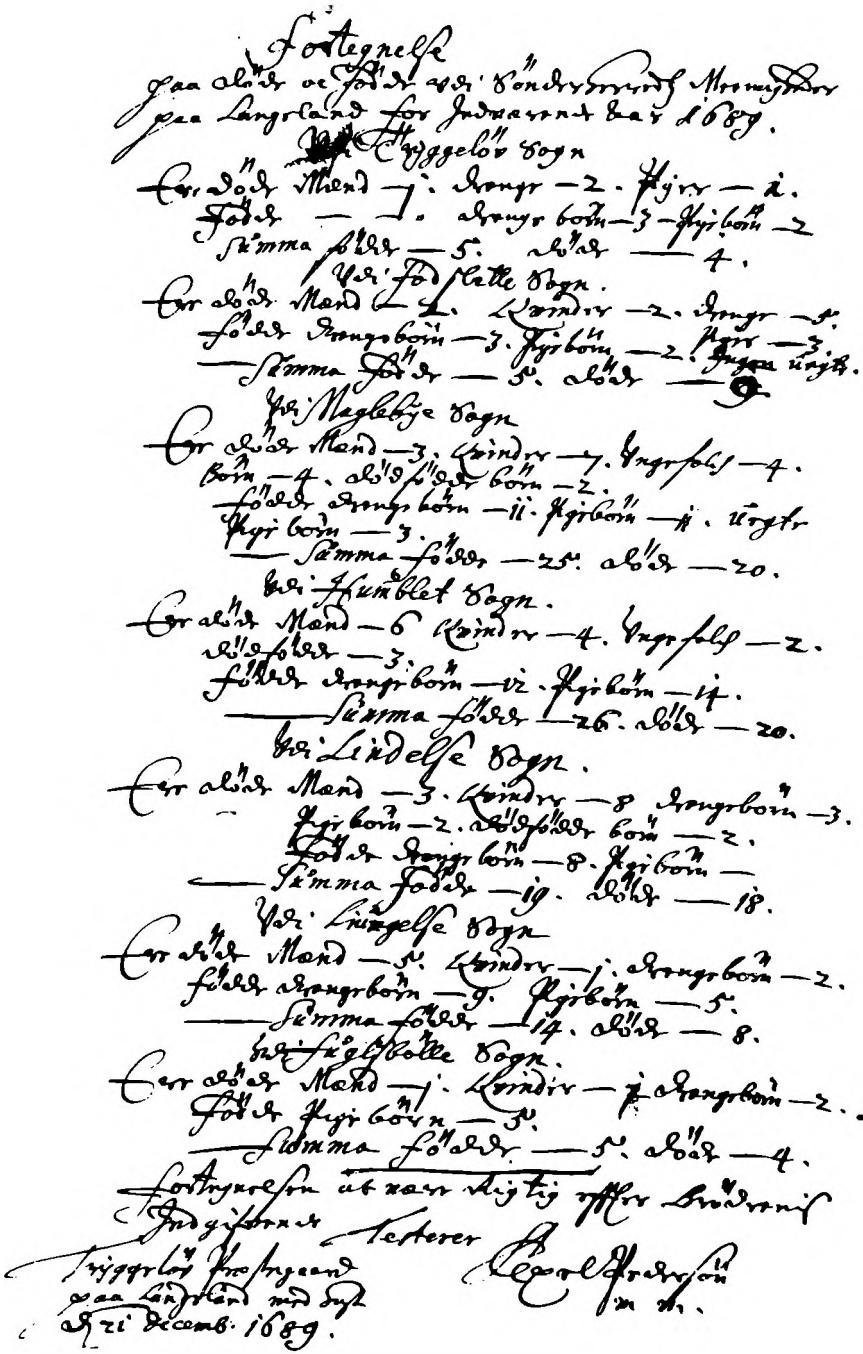

Fortegnelsen over fødsler og dødsfald i Langelands søndre herred 1689 er temmelig specificeret. Også dødfødte børn nævnes og medregnes som døde, mens det er uklart, om de er talt som fødte.

årets fødselsoverskud har utvivlsomt ikke blot for Fyns vedkommende, men også fra andre dele af riget været større, end det fremgår af tallene fra Materialien m. fl. steder.

I et ledsagende brev af 13. december 1692 fra provst Thestrup i Nakskov til biskop Kingo får man den oplysning, at der har været nogen usikkerhed om, hvor de statistiske oplysninger skulle sendes hen. Det er som omtalt chefen for Politi- og Kommercekollegiet, politimester E. Rasch i København, der har ønsket oplysningerne indsamlet, men provsten skriver i 1692 til Kingo: »Som vi af hr. Jens Mule fornemmer, at indlagte fortegnelse, som vi havde tiltænkt politimesteren, skal i år sendes til eders højvelærværdighed, så fremsendes de her . . .«.

I 1693 får man af en skrivelse at vide, at indberetningerne, der pastorat for pastorat er udfyldt af præsten og underskrevet af ham, men som oftest herredsvis findes på samme stykke papir, blev bragt rundt fra præst til præst af degnene. »Dette med degnene at befordres til . . .«, står der på indberetningen fra Skam herred for 1693. Og så følger pastoraternes navne.

Men ét er, at oplysningerne skulle gå igennem biskopperne – formentlig til forenkling – et andet er, at de stadig vedblev at gå til Københavns politimester, i hvert fald delvis, i det omfang præster, provster og biskopper holdt ud. Dette fremgår af Politi- og Kommercekollegiets resolutionsprotokol (Københavns Stadsarkiv) den 8. januar 1723, da tallene for 1722 meldes indgået fra to af biskopperne. Desværre er der efter flere brande og måske navnlig rådhusbranden i 1834 ikke væsentligt af interesse tilbage her.

Det næste bispearkiv, der afgiver materiale til en samlet oversigt over fødsler og dødsfald er Århus bispearkiv – nu ligesom de øvrige jyske bispearkiver i landsarkivet i Viborg.

Den ældste fortegnelse i Århus bispearkiv er fra 1695, og den indeholder ligesom fortegnelser fra alle årene til og med 1704 ikke blot stiftstal, men også år for år antal af fødte og døde i hvert enkelt af stiftets herreder. Til dem findes de originale indberetninger fra sognepræster og provster desværre ikke som bilag. Det er derimod tilfældet med en række senere mere eller mindre fuldstændige indberetninger til biskoppen, indberetninger, der enten bearbejdet er sendt videre til Politi- og Kommercekollegiet – eller lagt til side i bispearkivet. Under alle omstændigheder findes der her endnu et omfattende og værdifuldt materiale til kontrol, fuldstændig-

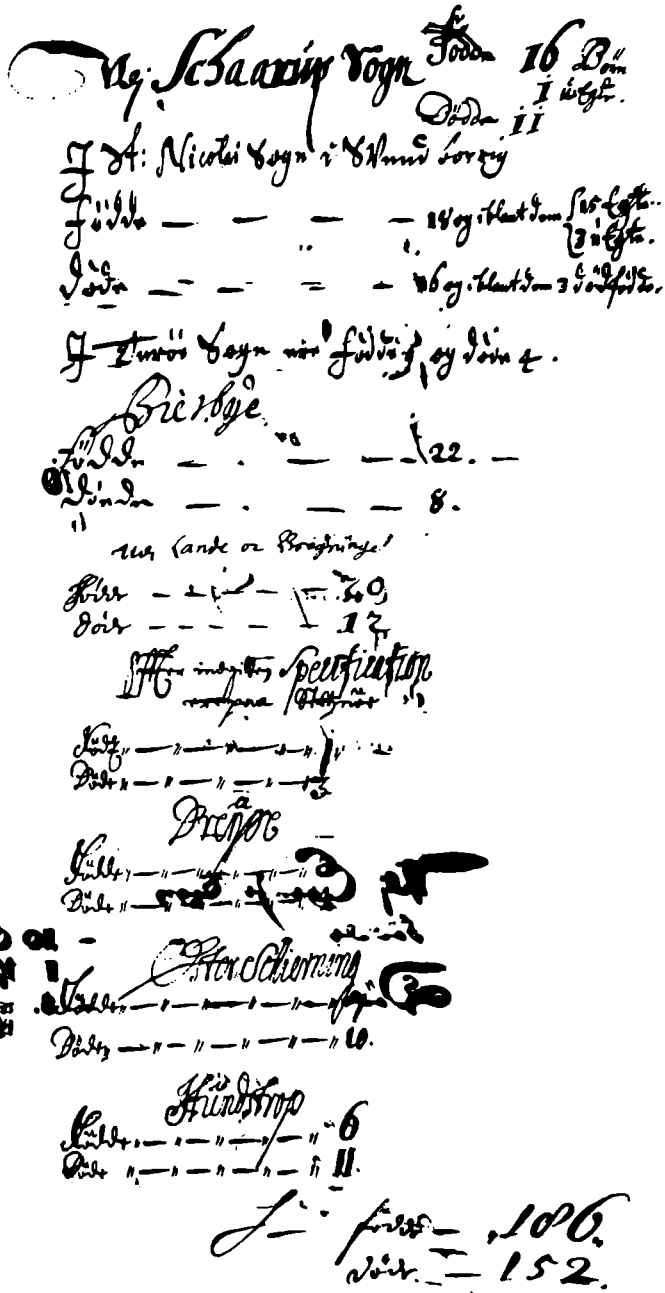

I herredslisten fra Sunds herred 1689 er de dødfødte tydeligt angivet blandt de døde, men ikke som fødte.

gørelse eller udfyldning af allerede kendt materiale. Helt mangler materiale fra Århus stift kun for et enkelt år – 1705 – mellem 1695 og 1801, og selv om noget af det bevarede materiale er behæftet med mangler, er det dog af betydning derved, at man næsten ubrudt kan følge udviklingen i det overvejende antal herreder i stiftet.

Centraladministrationen, politimester Rasch eller hans efterfølger, synes at have glemt – eller mistet interessen for – disse indberetninger fra biskopperne, og kun for enkelte år er generaltabellerne i de følgende årtier

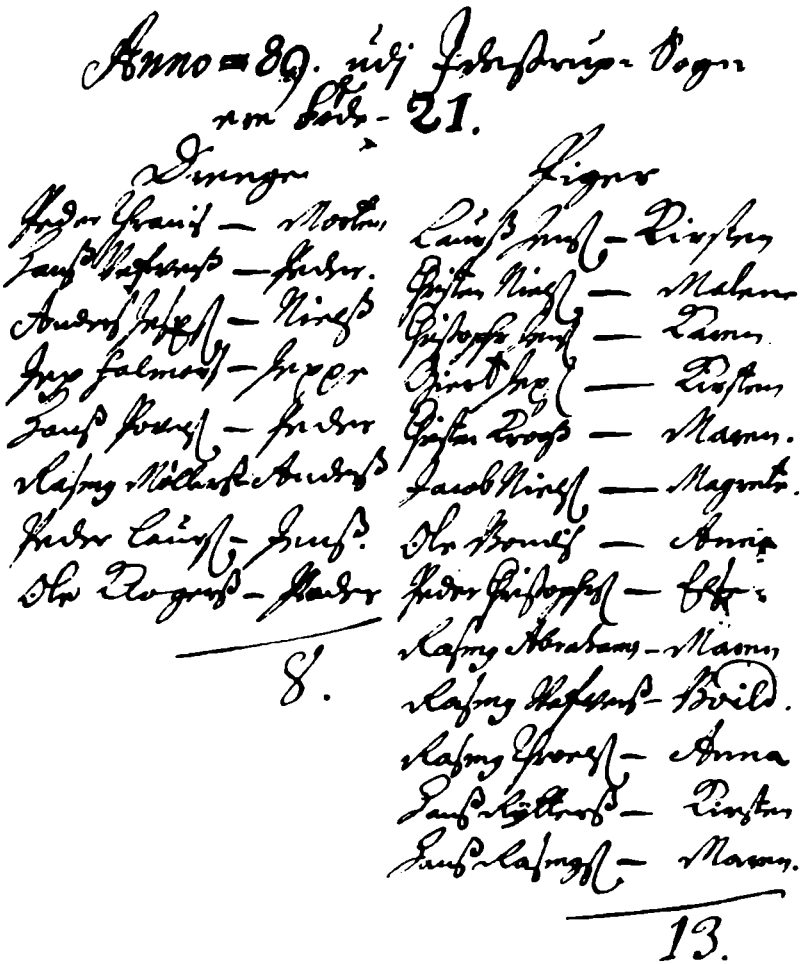

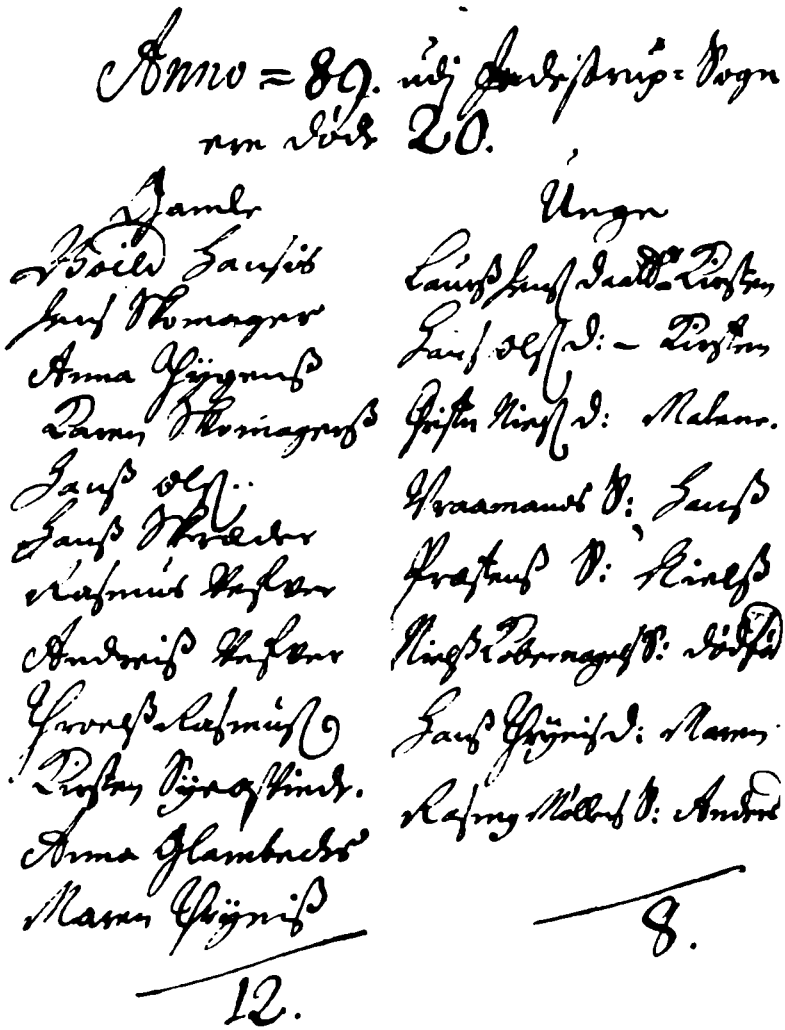

Enkelte præster har medsendt navnene på fødte og døde i 1689, og praktisk taget alle sådanne lister viser, at der blandt fødte kun er medregnet døbte, mens Niels Kobbernagels dødfødte barn i Idestrup må tælles med blandt de begravede, for at de dødes tal kan nå op på de angivne otte, som klart indgår i herredstallet fra Falster søndre herred.

opbevaret i rigsarkivet. Af særlig interesse er listen fra 1711, der fortæller om den katastrofe, der overgik København og dele af Sjælland under den store nordiske krig, da pesten fra Karl den Tolvtes krigsskuepladser i Polen og Randstaterne via Sverige forplantede sig til Helsingør efter slaget ved Helsingborg og omtrent samtidig til København, hvor epidemiske sygdomme havde ulmet i flere år.

Den 2. marts 1720 rykkes biskop Johan Ocksen i Århus og formentlig de øvrige biskopper for de årlige beretninger, idet det i en skrivelse til ham, signeret G. R. Wike, hedder: »Eftersom i forrige tider fra ethvert stifts biskop hvert år er blevet indsendt en specifikation på alle døde og fødte såvel i København som på landet for det afvigte år, hvilket på nogle års tid ikke er sket, og det er Hans kgl. Majestæts allernådigste vilje at sligt herefter årligt sker, så tvivler jeg ikke på, at eders højværdighed jo drager den omsorg, at på slige dødes og fødtes tal . . . en optagelse vorder for dette indeværende år til nu anstundende nytår indsendt, ligesom dermed årligen at kontinuere . . .«

Fra dette år foreligger det næste sæt allerede kendte stiftstal, men interessen er hurtigt sygnet hen igen.

I 1735 blussede den pâny op, og uden nogen hentydning til, at lignende lister tidligere er udarbejdet og indsendt, blev det den 30. december 1735 påbudt biskopperne at indsende årlige lister over fødte og døde.

Den originale skrivelse til Fyns biskop findes i Fyns bispearkiv (C. Bøger over indkomne sager med tilhørende bilag. II. Kgl. reskripter og collegiebreve siden 1718, anno 1735 no 44):

– Vor Bevaagenhed tilforn, befale Vi Dig hermed allernaadigst, at Du ved dette Aars Udgang fra alle vedkommende Sognepræster saavel i Kiøbstæderne som paa Landet indhenter tilforladelig Efterregning om alle i dette Aar døde og fødte udi det Dig allernaadigst anbetroede Stift, og at Du dernest Din udførlige Forklaring derom til Vores General Landets Oeconomie- og Commerce Collegii indsender; hvormed du ligeledes i frem-Tiden ved ethvert Aars Ende haver at fortfare. Dermed skeer Vor Villie. Befalendes Dig Gud.

Skrevet på Vort Slot Friderichsberg dend 30. Dec. 1735.

Under Voris Kongl: Haand og Seigl.

Christian R.

Som det vil ses, er det en yderst nødtørftig vejledning, der gives biskopperne. Det gælder specielt et så vigtigt spørgsmål som de dødfødtes

placering – en undladelse, der gør listernes umiddelbare værdi ret problematisk ved fødselsoverskuddets konstatering.

Kun ét sted er det lykkedes at finde en mere indgående vejledning til udfyldning af indberetningerne. Den findes indført i Snostrup sogns kirkebog for 1752–1813 og bærer årstallet 1738, – som udtryk for at vejledningen er udsendt dette år.

Et med blæk tegnet skema viser, at indberetningerne skulle indeholde navn på sognet og angivelse af, i hvilket herred det lå. Lodret skulle indberetningen være delt i fire hovedgrupper – én for ægteviede par, en anden for fødte, en tredie for døde og en fjerde for »remarquable ting«. Fødselsrubrikken var delt op i særlige rubrikker for drenge og piger og en underafdeling for »derudi uægte«. Dødsfaldsrubrikken var delt i to – for henholdsvis »mandfolk« og »quindfolk«. Som eksempel på »remarquable ting«, det kunne have interesse at anføre om de fødte, opgives: »om nogen føder mere end to børn på én gang«, »om nogen særdeles vanskabning er født«, og »om nogen har født barn enten særdeles ung eller over 50 år«.

Til det bemærkelsesværdige vedrørende døde regnedes eksempelvis – siges det – »en død over 80 år gammel«, »en mand død 95 år gammel«, »en 104-årig gammel, moxen frisk til sin dødsdag, havde alle sine sanser, havde god hukommelse«, »en mand, som havde levet i ægteskab med sin ægtefælle i 50 år« o. s. v.

Videre hedder det i Snostrup sogns kirkebog, at »sådan liste skal hver præst uden videre erindring indsende til provsten, så snart fjerde adventus søndag er kommet; thi da vides mestendelen, om nogen brudevielse eller ligbegængelse eller barnedåb sker inden nytår, og skulle end siden indfalde en barnefødsel eller et dødsfald, da kommer det på det følgende års liste. Men længere end til 4. adventus søndag må ikke tøves med disse tabeller«.

Idet det fremgår af det følgende, at vejledningen er udstedt af Sjællands biskop, hedder det derefter, at »provsten indsender dem alle ufejlbarligen til mig med næste post før nytår. Mangler han fra nogle præster, så tøver han dog ikke skrive, men sender det indkomne med den post, som er her i København før nytår, så det kan vides, hvem der mangler, og kommer det manglende, må det siden sendes efter med næste post«.

Der er stadig ikke noget om de dødfødtes placering. Det naturlige er da at antage, at indberetningerne stemmer med kirkebøgernes optællinger. Er

På listen fra Veggerløse sogn på Falster er Jens Klogers ene, dødfødte tvilling opført både som født og som død og medregnet i begge sammentællinger.

Vi Veggerløse Sougn ere udi dette indeværende 1689 aar fødde og døde som følger:

Fødde.

Sidsel Corbis tvilling Niels og Karen
Rasmus Jens — Bodil.
Lauritz Nicols — Broder.
Morten Pedersd — Broder.
Hans Bodtker — Broder.
Niels Palmers Daatter vom Lyset paa
første Dag og saa død uden Daab, Person-
forrettet Hans Trinit: Kirke aabne Leer.
Hans Skaberviegliis — Hans.
Chr Rimmers — Margrete.
Jens Klogers anden tvilling død fød,
hand anden tvilling blef kiendt Broder.
Niels Pedersen — Maren.
Ole Pedersen — Johanne.
Jens Nicols — Rasmus.
Jørgen Ritzel — Broder.
Michel Knags — Lauritz
Niels Jammers — Margrete.
Rasmus Lauritzen — Lauritz.
Rasmus Palmers — Anne.
Knud Pedersen — Margrete.
Lauritz Karens — Hans.
Rasmus Rosk — Maren.
Hans Bodtker — Malene
Rasmus Karens — Michel.

Disse Kirken 14 Lyst børn 24
Døde Daatter 10 Dreng, Broder 25 børn

Døde.

Maren Niels Daatter — 60 aar gl.
Morten Pedersen Broder — 9 dage gl.
Vitzel Cornelesis — 69 aar.
Blind Hans Kone 82 aar.
Niels Palmers daatter
vom Lyset uden daab — — 5 dage gl.
Kirsten Pedersdaatter — 20 aar.
Chr Rimmers Kirsten — 4 uger gl.
Jens Klogers anden tvilling — 8 dage gl.
Hammy Mands anden tvilling Broder 14 dage gl.
Jan Ellefsens Malene — 1 aar.
Maren Stangis — 50 aar.
Kirsten Hansdaatter — 41 aar.
Niels Pedersen Kone — 57 aar
Jens Andersens Søn — 1 aar gl.
Hans Hasting — 56 aar.
Ole Knie — 70 aar.
Lauritz Rasmusen gl. 62 aar.
Michel Knags Rasmus — 1½ aar.
Rasmus Karens Michel død
Item en Dødt stray født
og døbt allerede 4 timer

Her døde 20 Communicanter.

Disse vaaliggis al Kirke Leilens af mig under Kirken Olluf Lund.
Veggerløse præstegaard d. 20 Novembr. 1689.

det tilfældet, må begravelseslisterne indeholde 5–6 procent dødfødte, som ikke findes på fødselslisterne, der gennemgående er dåbslister.

Kirkebøgerne er ganske vist ført forskelligt, men både Gustav Bangs undersøgelser af ældre sjællandsk materiale, overlærer Chr. Thorøs gennemgang af fynske kirkebøger og egne erfaringer fra sogne i Jylland vidner om flere dødfødte på begravelseslisterne end på fødselslisterne – og alle områder set under ét i et omfang, der svarer til 5–6 procent af begravelseslisternes samlede tal over en periode af flere slægtled. Nogle sognes kirkebøger har betydeligt flere dødfødte, men i andre opvejes de dødfødte og andre udøbte på begravelseslisterne fuldt ud eller delvis af dødfødte på fødselslisterne.

Forskellen på kirkebogsførelsen og mulighederne for en forskelligartet fortolkning af tal, der opgives uden kommentarer, kan formentlig bedst belyses gennem et eksempel.

I årene fra 1701 til 1731 – mellem to præsteskifter – afgiver kirkebogen for Varnæs sogn i Sønderjylland et skoleeksempel på, hvor forskelligt kirkebøger kan føres. Netop fordi kirkebogen er særdeles velført i den nævnte periode, er den også egnet til en demonstration af, hvad det betyder, om dødfødte og andre udøbte er indført i den ene eller den anden rubrik eller både blandt fødte og blandt begravede. Eller de helt er holdt ude.

Varnæs-præsten har ført dåbsliste og begravelsesliste, men ved dåbslisten opført, hvor mange børn, der er bragt til verden uden at modtage dåben. I begravelseslisten har han medtaget de dødfødte, der er blevet begravet, og mens han i kirkebogen kun har nummereret de døbte på fødselslisten, har han også nummereret de dødfødte, der er begravet på kirkegården. Antallet af dødfødte på de to lister svarer nøje til hinanden, men regner man med de nummererede børn og de ligeledes nummererede begravede i hele perioden 1701–31, kommer man til det resultat, at en tilgang på i alt 873 børn modsvares af en afgang på 784 begravede, så fødselsoverskuddet kun bliver 89. Enten må imidlertid til de 873 døbte lægges 72 udøbte, så man får det virkelige fødselstal over for det absolutte begravelsestal, eller også må de 72 udøbte trækkes fra de 783 begravede. Fødselsoverskuddet har med andre ord ikke været 89, men 89 + 72 eller i alt 161. Det svarer til 18,4 procent af periodens døbte eller til 21,8 procent af dens faktisk døde, mens den blotte optælling af kirkebogens sluttal kun ville have vist en befolkningsforøgelse på 10–12 procent af periodens fødte eller begravede i sognet. Der er iøvrigt en bemærkelsesværdig forskel

Anno 1689 Abschiedung ist selbster

Todt.

Todt. 5 Z.

Todt. 89.

Friederich Braun

Første og fjerde samt anden og tredie side af 1689-indberetningen fra Nykøbing Falster viser, at dødfødte her kun er medtaget som døde, så der egentlig til 39 døbte kun svarer 48 døde – eller til 52 begravede 43 fødte. Fødselsunderskuddet har ikke, som præstens sammentælling angiver, været tretten, men kun ni.

på de udøbtes antal – svingende fra ca. 10 til ca. 3 procent af samtlige fødte i tre 10-årsperioder – 34 i den første periode, da der døbtes 290 børn, kun 16 i den anden periode, da der døbtes 251 børn og 19 i den tredie periode, da der døbtes 273 børn. Muligvis er i den første periode aborter blevet regnet som dødfødsler, men i alt er der her tale om over 9 procent dødfødte.

Havde de af Oeder ønskede lister over fødsler og dødsfald i 1760'erne været bevaret, ville en kontrol med de dødfødtes anbringelse på bispernes lister have været en forholdsvis let sag, idet man da ikke blot havde haft herredslister, men sognelister at holde sig til. Enkelte lister findes dog som f. eks. fra Frøs-Kalvslund, Gram, Hvidding og Nr. Rangstrup herreder i det nordvestlige Sønderjylland – omkring Ribe. Men det er ret vanskeligt at bringe overensstemmelse mellem herredstallene i biskoppens årlige indberetninger for hele tiåret og den særlige indberetning fra 1770, som skulle omfatte det samme tidsrum. En vis uoverensstemmelse kunne tilskrives, at de årlige indberetninger omfattede kirkeår og opgørelsen for ti-året kalenderår. Men der er uoverensstemmelser i herredstallene, som ikke kan skyldes dette forhold. Det viser sig, at den samlede tiårsliste fra Hvidding herred – i modsætning til de årlige lister – har Seem sogn med, men til gengæld mangler Manø. Og fra Frøs-Kalvslund herred mangler syv års tal fra Fole sogn i tiårslisten, mens de findes i de årlige lister. Præstegården og kirkebøgerne var brændt, så præsten havde ikke kunnet slå tilbage i dem, og tiårstallene blev indsendt, uden at nogen supplerede med tal fra de årlige lister (L, 2–3).

Tallene fra de sogne under Gram herred, som hørte til Ribe stift, og fra Nr. Rangstrup herred viser afvigelser, der kan skyldes simple fejltællinger. I Gram herred er der en afvigelse på 3 (tre) i fødselsoverskuddet beregnet efter de årlige lister og den samlede tiårsliste, og i Nr. Rangstrup herred er der en afvigelse på 7 (syv), og da der begge steder er tale om samlede fødsels- og dødstal på 8–900, andrager fejlen 0,4 procent i Gram og 0,9 procent i Nr. Rangstrup herred. På grund af de manglende sognetal kan den samme kontrol ikke øves for Hvidding og Frøs-Kalvslund herreder, men stikprøvevis sammenligning mellem tiårstallene og kirkebøgerne for enkelte sogne viser med uomtvistelig tydelighed, at de dødfødte er inkluderet i dødstallene, men ikke i fødselstallene i denne periode.

Efter kirkebogen har Brøns sogn i 1760–69 haft 232 døbte og 191 døde, når dødfødte og udøbte trækkes fra. Tiårslisten melder om 227 fødte og

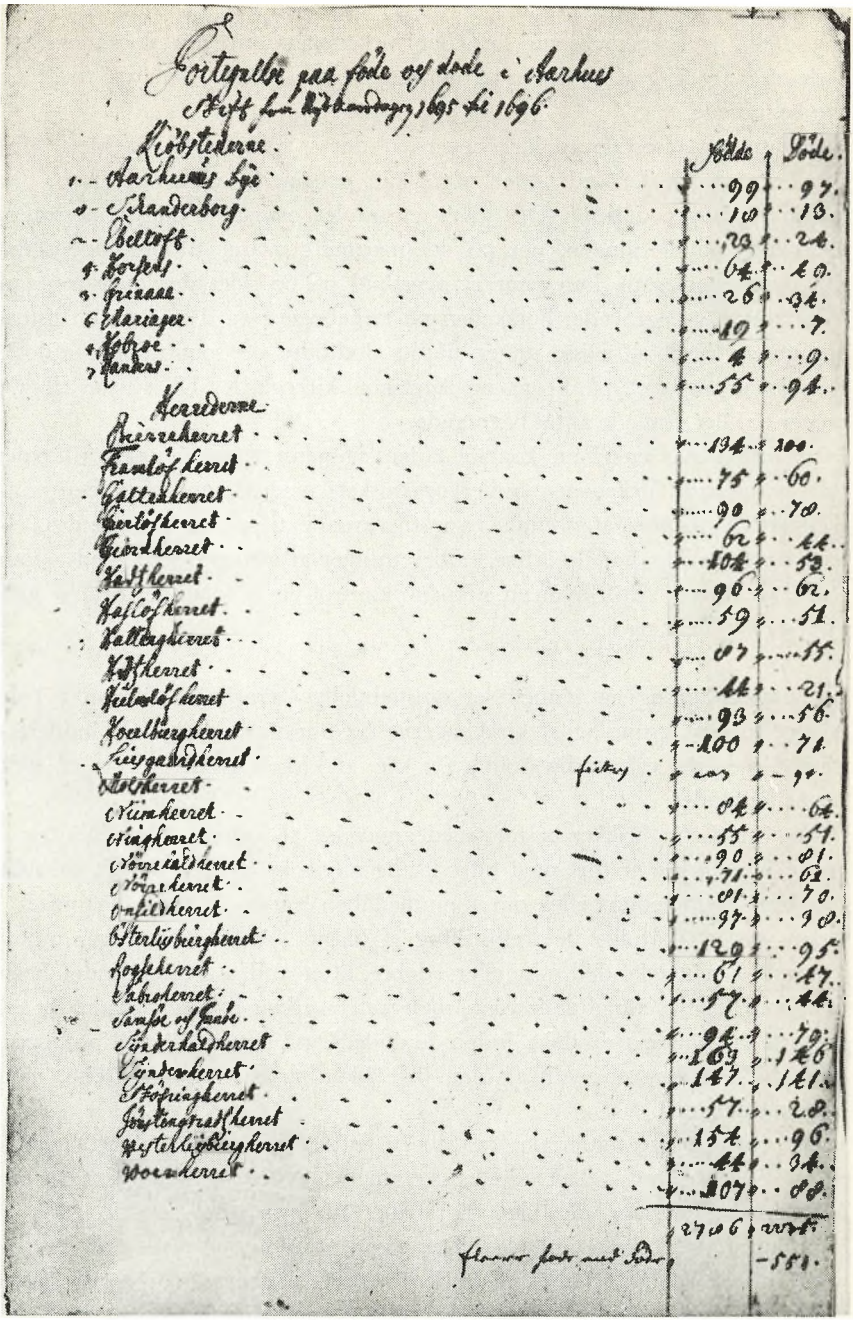
Fortegnelse paa fødte og døde i Aarhus Stift fra Kjøbenhavns 1695 til 1696.

Kiøbstederne.

	Fødte	Døde
1. Aarhuus Lyc	99	97.
2. Randersborg	100	103.
3. Veilstoff	29	26.
4. Horsens	64	60.
5. Grenaae	26	34.
6. Mariager	19	7.
7. Kiøbroe	4	9.
8. Randers	55	94.

Herrederne.

Øhrreherret	194	200.
Framlef herret	75	60.
Gattenherret	90	70.
Giertzherret	62	44.
Giørdherret	104	52.
Hasthherret	96	62.
Hasleherret	59	51.
Hatterherret	87	55.
Hidherret	44	21.
Hielmslefherret	93	56.
Hoelbergherret	100	71.
Hiergasherret	fattes	90.
Hodherret		
Kiimherret	84	64.
Kiragherret	55	54.
Kiørnedalherret	90	91.
Kiærherret	71	62.
Omsherret	81	70.
Ostherret	97	90.
Osterlisbierherret	129	95.
Rosherret	61	47.
Sabroherret	57	46.
Sanse og Saabe		
Sinderhedherret	94	79.
Sønderherret	169	146.
Tyrherret	147	141.
Tøfningherret	57	20.
Vesterlisbierherret	154	96.
Vestherret	44	34.
Voerherret	107	86.
	2706	2257.
flere fødte end døde		449.

Herredslister over fødte og døde i Århus stift er bevaret dels i bispearkivet og dels i rigsarkivet i praktisk taget ubrudt række fra 1695 til 1800 – altså tre fjerdedele af tiden mellem 1660-mandtal og folketællingen i 1801.

203 døde. I Agerskov sogn fortæller kirkebogen om 305 døbte og 255 døde efter fradrag af dødfødte og udøbte, mens tiårslisten har 312 fødte og 270 begravede.

Tilsammen viser de to kirkebøger, at der i tiåret 1760–69 blev døbt 537 børn, og at der ved døden afgik 446 personer (voksne og børn, der havde modtaget dåben). Det giver et samlet overskud på 91 personer, mens tiårsindberetningen, der på det nærmeste svarer til biskoppens årlige opgørelsers sum, kun viser et overskud på 66, idet der over for 539 fødte står 473 begravede. Forskellen på kirkebogens og de indsendte listers udsagn er altså 25. Disse 25 er tiårets dødfødte og som udøbte afdøde spædbørn, begravet på Brøns og Agerskov kirkegårde. De svarer til 5,3 procent af det samlede antal begravede.

Så forholdsvis enkel en kontrol lader sig gennemføre i nogle tilfælde, men manglende kirkebøger, huller og sjuskeri med kirkebogsføringen vanskeliggør kontrollen afgørende, hvor tilsvarende tiårslister ikke findes, eller hvor man ikke har de årlige indberetninger at sammenligne med – som f. eks. på Als og Ærø, hvor en stikprøvekontrol viser lignende forhold som i det gamle Tørning len.

En sammenligning er gennem et omstændeligt forarbejde forsøgt i hele Ålborg stift på grundlag af kirkebøgerne og præsternes originale indberetninger, men det må stadig holdes for øje, at kirkebøgerne er ført på vidt forskellig måde.

Nogle fødselsrubrikker er ført med angivelse af fødsels- eller dåbsdag – andre ikke, nogle er ført med udtrykkelig angivelse af, om barnet er døbt i kirken, hjemmedøbt eller om hjemmedåben nåede at blive bekræftet i kirken ved en påfølgende fremstilling af barnet. Andre kirkebøger omtaler overhovedet ikke dødfødte eller udøbte, atter andre ikke dødfødte, men nok børn, der levede efter fødslen, men som hverken præst, jordemoder eller forældre nåede at få døbt, inden de døde. Også den mulighed foreligger, hvor dødfødslerne er med, at man ikke blot har de egentlig fødte, men også aborter med.

Det omfangsrige materiale fra Ålborg stift er gennemgået med henblik på at finde overens- eller uoverensstemmelse mellem kirkebøgerne og de fødsels- og dødslister, der blev til tabeller for hele stifter og til led i de landsomfattende generaltabeller. Det viser afvigelser mellem fødsels- og dødsfaldsrubrikker i antallet af dødfødte fra 0 til henved 10 procent, men materialet støtter den erfaring, tilsvarende gennemgang har givet på Sjælland og Fyn, at de dødfødtes antal har ligget 5–6 procent højere i begra-

Det første tilløb til en statistik over de dødes aldersfordeling findes i Ribe bispearkiv. Biskop Bloch tog dette initiativ allerede året efter, at han efterfulgte H. A. Brorson som biskop. Først ved midten af 1770'erne fulgtes eksemplet af de øvrige biskopper.

Fortegnelse over Ribe Stifts

Copulerede, Døde og Fødte udi afvigte Aar. Aar 1765.

Herredsnavn	Copulerede Par.	Døde Mandkiøn	Døde Qvindekiøn	Summa Døde af begge Kiøn	Døde Mandkiøn efter Decennium fra 1 til 10	10–20	20–30	30–40	40–50	50–60	60–70	70–80	80–90	90–100	fra 100 til 107	Summa Døde af Mandkiøn	Døde Qvindekiøn efter Decennium fra 1 til 10	10–20	20–30	30–40	40–50	50–60	60–70	70–80	80–90	90–100	100–107	Summa Døde af Qvindekiøn	Summa Døde af begge Kiøn
Andst	46	72	70	142	37	4	4	3	3	1	0	8	1	1		57	52	2	3	4	2	3	3	4	4			79	136
Brøstt	43	101	76	177												74												90	164
Kelling	21	39	43	82	12	1	1	5	4	4	6	3	1			37	13	2	4	3	3	3	6	4	5	1		44	81
Eldbek	70	75	73	148												67												70	137
Fitz Carlsine	36	100	90	186												48												44	92
Gjesing	27	52	44	96												40												40	80
Gjerring	76	55	58	113	15	4	1	2	3	5	4	2	2	1		43	14	1	1	3	3	2	5	8	3	1		51	94
Grum	31	38	38	76	18	1	4	2	5	8	4	3	3			48	19	4	2	6	3	3	6	4	3			52	100
Hammerum	44	74	91	165												70												60	130
Hierum	49	69	54	123	19	1	1	2	3	8	4	9	3	1		53	13	6	5	4	6	7	2	13	4	1		61	114
Hind	47	67	78	145												72												77	149
Hiælmerup	25	59	49	108												37												42	79
Hunding	50	87	85	172	32	1	2	6	9	10	11	6	4		1	82	20	7	5	5	13	7	9	7	7			80	162
Jerlev Pais	29	45	46	91	18		2	1	4	2	5	2	1			35	6			4	3	3	1	5	3			25	60
Løe	72	110	75	185	19	8	7	11	7	7	8	5	3	1		76	20	12	10	10	14	11	11	10	4			100	176
Malt	29	50	45	95	14				1	5	3	9	2			34	14	1		2	3	3	1	2	2	1		29	63
Møgeltønder	43	48	58	106	12	1	3	2	5	3	11	6	6	1		50	19	5	7	2	6	6	10	17	5			77	127
Nørre	22	32	29	61	5	1		2	2	5	3	4	2	2		26	7	1			2	1	5	8	2	2		28	54
Nørrangstrie	16	45	47	92												23												27	50
Nørreherred	89	142	139	281												112												113	225
Skaas	66	124	120	244	46	2	6	2	10	11	14	8	6			105	29	1	7	8	6	12	7	11	8			89	194
Schöttergaard	26	64	65	129												64												51	115
Tirrild	39	77	65	142	30	1	1	1	4	5	9	1	2			54	36	5	4	3	6	2	1	4	2	6	1	62	116
Ullerup	31	54	53	107	19	1	1	3	1	5	4	6	1			43	13	2	3	6	5	1	4	3	9	5	1	50	93
Vænakiær	35	32	30	62	5	3	3	4	3	8	7	6				39	9	3	5	7	5	7	4	5	1	1		47	86
Ærtebølle	52	117	106	223												73												74	147
Ærøe	21	53	54	107	12	2	1	1	4	4	5	3	3			35	13	2	2		1	4	6	3	6	2		39	74
Ribe og Seem	38	48	42	90	15	3	4	3	6	7	5	10	3	1		57	12	4	5	5	6	11	5	4	1			53	110
Summa	1084	1935	1813	3748												1554												1669	3223

En afdød 57 Aar. Født og Døde

velseslisterne end i dåbslisterne, og at de på linie hermed ikke er talt med blandt de indberettede fødte.

Men begravelseslisterne er, som dåbslisterne, i kirkebøgerne ført på forskellig måde. Nogle steder er de dødfødte heller ikke her talt med, andre steder afbalanceres de mere eller mindre nøje af dødfødte og andre udøbte på fødselslisterne.

Til disse usikkerhedsmomenter kommer yderligere, at systemet kan variere fra præst til præst eller brydes under kortere eller længere vakancer og derefter genoptages tilsyneladende helt uden system.

Her skal redegøres for nogle eksempler fra en periode på 20 år i Ålborg stift. Det er da muligt at sammenligne indberetninger og kirkebøger, fordi indberetningerne foreligger i ubrudt række for de fleste sogne, og fordi et stort antal sognes kirkebøger er bevarede. Ved sammenligning mellem enkelte år gør usikkerhed sig gældende med hensyn til det tidsrum, for hvilket de årlige indberetninger er givet på grundlag af kirkebogen. Det er vel i de fleste tilfælde kirkeåret, men har oprindelig været kalenderåret. Mange præster synes at have talt op fra forrige års optællingsdag til den dag, da nabopræstens degn kom med listen, som hans egen degn derefter skulle bringe videre til næste præst i rækken. Andre præster har omhyggeligt talt fra 1. søndag i advent det ene år til samme dag året efter. Nogle har endnu mere omhyggeligt sat mærke eller foretaget sammentælling i kirkebogen for det tidsrum, det har drejet sig om, andre ikke. Men selv i tilfælde, hvor præsten har noteret det resultat, han er kommet til, kan der vise sig at være uoverensstemmelse mellem kirkebog og indberetning.

Ser man først på det sogn, der hører til Ålborg stifts hovedkirke i et samlet tidsrum af 20 år – 1780–99 – er der år for år i kirkebogen foretaget sammentællinger, hvis samlede resultat bliver, at der er døbt 1.622 børn i Sct. Budolfi sogn, men indberetningerne fortæller, at der er »født« 1.664 børn. Nu kan det ikke udelukkes, at der ved overgang fra én optællingsmåde til en anden er indtruffet en fejl på 7–8 børn, men tilbage står alligevel en difference mellem dåbsliste og fødselsindberetning på 34–42 børn. Det kunne være de dødfødte og udøbte, er den første tanke, men der er indberettet 2.036 døde til biskoppen i de 20 år, og kirkebogen indeholder med en variationsmulighed på ni 2.033 begravede, hvoraf det udtrykkeligt angives, at de 87 er dødfødte. Der foreligger da den mulighed, at differencen i fødsels- og dåbslisten på de 34–42 børn kan være levendefødte børn, som ikke nåede at blive døbt, og det nærmeste man ved undersøgelsen kommer et resultat er, at de dødfødte har en befolkningsstatistisk ube-

Fortegnelse
Paa de udi Herredstinget under Aarhuus Stift Aar 1766
til Aars-Slutning 1767 Copulerede, Fødte og Døde.

Herrederne	Copulerede	Fødte	Døde	Herredsskrivernes Navne
Bierge	67	275	150	Jens Andr. Fødte ved Bierge
Framlev	29	121	87	
Galthen	33	109	86	
Giesler	35	119	93	
Giern	40	179	117	
Hads	56	235	209	
Hasle	45	158	151	
Hatting	35	119	87	
Hids	10	53	78	
Hielmslev	50	167	125	
Houlberg	35	118	97	
Lyngaard	45	160	117	
Nøes	54	117	116	
Nim	47	157	174	
Ning	57	177	158	
Norre	37	153	151	
Norrehald	17	66	58	
Orsild	29	97	89	
Rosenberg	40	157	119	
Rougsøe	15	85	84	
Sabye	21	135	107	
Sabye	24	83	101	
Sønder	30	138	117	
Sønderhald	50	275	170	
Sønning	49	134	136	
Thorsting	25	129	104	
Uber	34	169	145	
Vrads	27	101	93	
Summa	1016	3772	3140	for allene 673 Fløer Fødte mer end Døde.

Ovenstaaende Fortegnelse paa dette og 4 næste Blade er efter Herredsskrivernes indsendte Beretninger rigtig. Aarhuus d. 18 Febr. 1767.

P. Kiellerup

Både i København og Sjællands stift blev der på et tidligere tidspunkt indsamlet oplysninger om vielser, men i stiftslister fremtræder vielsestal første gang fra Århus stift sammen med fødsels- og dødstal i 1766.

rettiget overvægt på mellem 2,4 og 4,3 procent af det samlede antal begravede på indberetningerne, og at de dødfødte i kirkebogen i hvert fald har forhøjet begravelsestallet – og det indberettede dødstal – med 4,5 procent.

For Ålborg Vor Frues vedkommende angives det udtrykkeligt på indberetningerne, at de dødfødte er medregnet blandt de begravede. Og de er kun medregnet i denne rubrik. I Nr. Tranders sogn er forholdet et andet. Der er harmoni mellem antallet af døbte i kirkebogen og antallet af fødte i indberetningerne, men der kan ingen tvivl være om, at de dødfødte, der er med i begravelseslisten i kirkebogen, er udskudt af indberetningen til biskoppen, så der er lighed i opstillingen – kun døbte i fødselslisten og kun børn, der er døbt, i indberetningen om dødsfald. Det samme synes at være tilfældet i Åby, Hammer, Horsens, Sulsted og Ajstrup.

De fleste af kirkebøgerne fra det gamle Børglum herred er for så vidt velbevaret, og der er i indberetningerne til biskoppen underretning om fødsler og dødsfald i alle sognene i tyveårs-perioden 1780–99, så usikkerheden om, hvorvidt kirkebog og indberetninger iøvrigt stemte overens, kun skulle knytte sig til spørgsmålet om periodens begyndelse og afslutning. Men det viser sig i flere tilfælde, at der alligevel ikke er fuld overensstemmelse. Imidlertid er der dog hovedsagelig lighed, og de mindre uoverensstemmelser, der er tale om, skyldes nærmest en mere eller mindre omhyggelig optælling af fødte og døde.

Undertiden synes indberetningerne at omfatte perioden fra kalenderårets begyndelse til indberetningstidspunktet, men oftest er der tale om indberetninger for hele kirkeår, og der er undertiden fuld overensstemmelse mellem kirkebog og indberetning for perioden set under ét. Til andre tider er der mindre uoverensstemmelser, der ikke lader sig forklare.

Spørgsmålet om de dødfødtes og udøbtes placering er ikke behandlet ensartet. Der er også her sogne, hvor der overhovedet ikke findes angivelse af dødfødsler, og der er enkelte sogne, hvor det er ganske klart, at dødfødte er opgivet både blandt fødte og begravede i kirkebogen, men udeladt ved indsendelse af indberetningerne. Det gælder Sæby.

Modsat ligger det i Understed og Karup sogne, hvor der er overensstemmelse mellem antallet af fødte og begravede i kirkebog og indberetninger, men hvor det viser sig, at fødselslisten er en ren dåbsliste, mens dødslisten er en begravelsesliste – med et overraskende stort antal dødfødte. Af 200 begravede er 25 dødfødte, altså 12,5 procent. Med 244 døbte og 200 begra-

vede viser indberetningen til biskoppen et fødselsoverskud på 44, og med denne vægt indgår Understed i biskoppens generaltabel for stiftet. Men efter kirkebogen er der tale om 244 (eller 249) døbte og kun 175 (eller 181) døde, der er døbt. Der er med andre ord ca. 25 småbørn (en halv snes procent), der er opført på begravelseslisten uden at være påført dåbslisten, fordi de var døde ved fødslen, eller fordi de døde, inden man nåede at få dem døbt. Derved bliver Understeds fødselsoverskud ikke 43–44, men 68–69. Tilsvarende har sognepræsten behandlet det mindre annexsogn Karup, hvor det faktiske overskud 1780–99 har ligget på 37 og ikke på 24.

I Volstrup forvirrer et præsteskifte billedet. Der er visse uoverensstemmelser, men fra 1782 og perioden ud er det ganske klart, at en halv snes dødfødte er medregnet blandt de begravede, mens de ikke findes blandt de døbte – hverken i kirkebogen eller i indberetningen til biskoppen. Der er her kun tale om 2–3 procent dødfødte.

I Vrejlev og Hæstrup sogne er der ingen udøbte med i fødselslisterne. Det er rene dåbslister, men indtil 1797 er der dødfødte med blandt de begravede i et antal af 5–6 procent. De sidste to år af tyveårsperioden virker det, som om sognepræsten har skiftet opfattelse af de dødfødtes rette placering. De er med i kirkebogen under begravelser, men udeladt af indberetningen om dødsfald. Også i Sulsted-Ajstrup er normalt de dødfødte med alene på begravelseslisten i kirkebog og indberetning med omkring 5 procent af begravelsernes tal.

Der er grund til at antage, at forholdet gennemsnitlig her er det samme, som undersøgelser har vist andetsteds: at 5–6 procent af de begravede er døde, der ikke har været opført på dåbslister, hvorved fødselsoverskuddet bliver væsentligt større, end det umiddelbart synes.

Det er på et meget sent tidspunkt, man i centraladministrationen for alvor begyndte at interessere sig for de dødfødtes placering i de officielle fødsels- og dødslister.

Initiativet kom udefra, idet divisionskirurg Herholt den 13. november 1797 til Økonomi- og Kommercekollegiet indsendte en begæring om bistand til at få oplyst, hvor mange dødfødte børn, der årligt begravedes i de danske stater, da han agtede at udarbejde et skrift om dødfødte børns tillivebringelse.

Et lille årstid før denne henvendelse – den 15. januar 1797 – har sognepræsten til Asminderød-Ganløse i Sjællands stift J. H. Tscherning

klaget over bøndernes uefterrettelighed i hans sogn med anmeldelse af børns fødsel og hjemmedåb og specielt anmeldelsen af dødfødte, og biskop Balle formener 1. maj 1798, at amtmanden må beordres at tilkendegive bemeldte bønder, at vedkommende forældre senest inden 48 timer skal give deres sognepræst efterretning om deres nyfødte børn såvel som om de dødfødte.

Kort før biskop Balles formening var tilkendegivet, havde Danske Kancelli (brevbog for 1798 jan.–april side 583) tilskrevet samtlige biskopper i Danmark og Norge:

»Hidindtil er det ingensteds befalet, at der enten ved indførslen i kirkebøgerne eller ved de årlige indberetninger til kancelliet skal tages hensyn på dødfødte børn. Imidlertid ville det være ønskeligt – og i henseende til visse statistiske beregninger gavnligt – om der kunne haves en årlig efterretning angående, hvad fostre der kommer døde til verden og er døde efter den syvende måned af svangerskabet, ligesom deraf og måske kunne gøres brug ved undersøgelsen af de midler, hvorved de efter anseende dødfødte børn kunne bringes til live. Man skulle altså tjenstligt anmode biskoppen, at ville behageligen meddele kancelliet Deres tanker angående de foranstaltninger, der måtte være at føje, for med nogenlunde sikkerhed at kunne vente pålidelig efterretning om alle dødfødte børn i ethvert sogn«. (Kopi i Fynske Bispearkiv).

Denne rundskrivelse var dateret den 3. marts 1798.

Den har bragt i hvert fald biskop Schønheyder i Trondhjem og biskop Nordahl Brun i Bergen i vanskeligheder, og det refereres (i supplikprotokollen 1798 no. 2223), at Nordahl Brun har indberettet, at flere præster klager over almuens skik at begrave deres dødfødte børn og andre lig uden at tilkendegive vedkommende præster sådant, hvorved de sættes ud af stand til at opfylde den befaling, hvorefter de dødfødtes antal årligt forlanges opgivet.

Hvor ønskeligt det af rent statistiske grunde var at få rede på de forhold, der her er tale om – foruden divisionskirurgens mere menneskelige og statsgavnlige – fremgår af Herholts skrivelse, (Kommercekoll. Produktions- og Fiskerifagets Sekr. 2 B reol 52, journalsager (1797–98) nr. 118).

Herholt gør opmærksom på, at »mange fuldbårne, livløse børn, som moderen føder hjemme, begraves i al stilhed som abortus og anmeldes ikke ved kirken, fordi sådant nok er forbundet med omkostninger. Heraf kan da det blændende særsyn forklares, at København i hele 25 år, fra 1760 til 1785 inclusive (ifølge tabel 26 i skriftet Stat.-tabell. Uebersicht der

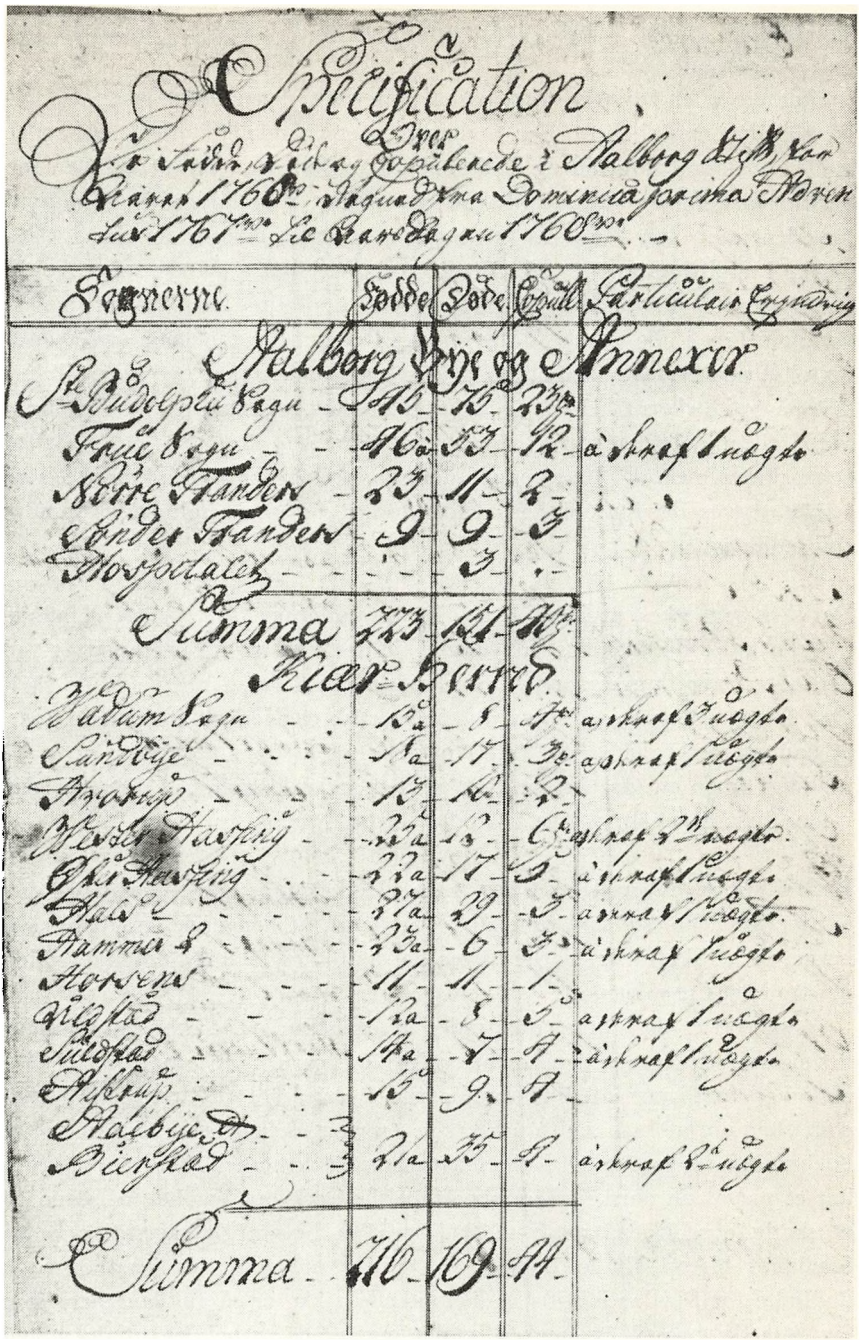

Specification
Sognerne | Fødde | Døde | Copulerede | Particulair Erindring
Ålborg Byes og Annexer
Sct Budolphi Sogn
Vor Frue Sogn
Nørre Vandet
Sønder Vandet
Hospitalet
Summa
Hiør Herred
Vadum Sogn
Sundbye
Hvorup
Vester Hassing
Øster Hassing
Hals
Hammer
Horsens
Vilstad
Sulsted
Nibe
Nørhed
Biersted
Summa

Fejlfri er bispelisterne ikke – her er der simpelthen regnet hundrede fødte for meget i Ålborgs sogne for 1768.

Volksmenge in den königl. dänischen Staaten, Flensburg 1787) kun har haft 278 dødfødte«.

Sådanne efterretninger, understreger Herholt, leder statistikken til falske slutninger, og han oplyser, at han af mere pålidelig statistik fra andre lande – Sverige, England og Tyskland – har uddraget, at »at af hver 100 børn, som kommer levende til verden, omtrent 4 er dødfødte«! Sandsynligheden taler efter Herholts mening for, at tallet ikke er mindre i Danmark. I Hollændersognet på Amager, oplyser han, er i de sidste 20 år 1205 mennesker begravet, hvoraf 56 var dødfødte børn, så af 68.000 døde om året i alle danske stater skulle efter dette 2.720 have været dødfødte. Herholt oplyser endvidere, at der hvert år kommer 900 børn til verden på opfostringsstiftelsen, og at man af dets regnskab (trykt i Journal for Kjøbenhavnere 1797, p. 283) ser, at der i 1794 og 1795 er betalt for 625 ligkister, men der findes ingen døde opført på den mortalitetsliste, som årligt udgives fra Københavns politikammer, og »hvis indhold er mindre end pålideligt«.

Det skal bemærkes, at Herholt om sin hovedhensigt – at bringe skindøde nyfødte ind i de levendes tal – siger, at de fleste af de beregnede 2.720 dødfødte i alle danske stater kunne reddes, hvis »man anstillede de skyldige forsøg på deres redning«. Så optimistisk er Herholt på dette punkt, at han nævner tallet 2.584 (altså 95 procent af de 2.720) som egnet til redning, »men en sørgelig sandhed er det, at jordemødrene ikke har lært – eller forstår – at komme de dødfødte børn til hjælp«.

Herholts skrivelse er dateret den 13. november 1797, og at man tog den højtidelig på højeste sted fremgår alene deraf, at henvendelsen til biskopperne om at skaffe sig klarhed over de dødfødtes tal blev udsendt, inden der var gået fire måneder.

Imidlertid er de numre, hvorunder de egentlige svar skulle have befundet sig iblandt journalsagernes bilag (nr. 408 og 411–16) forsvundet. Den mulighed foreligger, at indberetningerne er overgået til Collegium Medicum Regium, af hvis ældre arkiv kun en ubetydelig rest er bevaret efter ildebrand i 1803 og efter Københavns bombardement i 1807. Som nævnt har et par af de norske biskopper simpelthen erklæret sig ude af stand til at skaffe overblik på dette punkt, og i en bevaret ledsageskrivelse fra Sjællands biskop (Balle) hedder det (bilag nr. 296), at listen over de dødfødte for Sjællands stifts vedkommende »ikke er så fuldkommen, som jeg ønskede, hvortil årsagen er, at det ingensteds er befalet, at det enten

ved indførelse i kirkebøgerne eller ved de årlige indberetninger skal tages hensyn til ommeldte børn«, hvorfor oplysninger har været vanskelige at erholde.

Imidlertid er der kommet indberetninger fra alle biskopperne i Danmark – eller i hvert fald en del af dem. Det kan konstateres i rigsarkivet, men listerne findes ikke dér. Bilagene er borte. For to stifters vedkommende ligger de i landsarkivet i Viborg (Århus og Ålborg bispearkiver).

Listen fra Århus stift indeholder meddelelse om 2.124 dødfødte i tiåret 1788–97 og Ålborg-listen 1.142, begge steder jævnt fordelt over hele perioden. Det må være temmelig sikkert, at disse dødfødte er hentet ud af kirkebøgernes begravelseslister (F, 2 a–b).

Med henblik på en sammenligning med angivelser, der ikke findes på to års bispelister i hvert af stifterne, skal en sammenligning indskrænkes til at omfatte otte år.

I årene 1788–95 er opført 16.277 døde på listerne fra Ålborg stift, og for de samme år findes på listen fra 1798 i alt 922 dødfødte, svarende til 5,54 procent af stiftets begravede.

Tilsvarende findes på listerne fra Århus stift for 1788–91 og 1793–96 opført 26.833 begravede og på 1798-listen 1.690 dødfødte, altså 6,30 procent. Dette bekræfter den erfaring, at kirkebøgernes begravelseslister som helhed indeholder over 5 procent dødfødte.

Men oplysninger på biskoppernes indberetninger gør problemet mere indviklet. Det viser sig, at der – som »mærkværdigheder blandt de fødte« – er opført 493 dødfødte i Ålborg stift og 650 i Århus stift i de nævnte otte år tilsammen. Det må tydes sådan, at disse henholdsvis 493 og 650 dødfødte er opført både blandt de fødte og blandt de begravede i kirkebøgerne og på de årlige bispeindberetninger. I så fald skal antallet af ikke-afbalancerede dødfødte på begravelseslisterne reduceres til 429 i Ålborg og 1.040 i Århus stift, henholdsvis 2,63 og 3,88 procent af de begravede.

I tiden mellem 1769 og 1801 synes der to gange at være sket en ændring i placeringen af dødfødte. Den sidste gang kan konstateres i Århus stift i indberetningen om kirkelige handlinger for året 1798, altså netop det år, kancelliet havde anmodet om at få opgivelser vedrørende dødfødte med tilbagevirkende kraft for de 10 forudgående år. Mens der gennemsnitlig har været 80 dødfødte på fødselslisterne de foregående år, og der er opgivet 212 dødfødte i gennemsnit pr. år på ekstrakten vedrørende død-

Først i 1798 blev myndighederne klar over, at det rent statistisk kunne gøre en forskel, hvordan præster, provster og biskopper placerede de dødfødte i deres indberetninger. Centraladministrationen krævede en opgørelse over 10 års dødfødte, men ingen oplysninger om, hvordan de hidtil havde været placeret i generaltabellerne.

Fortegnelse

over

Dødfødte Børn i Aalborg Stift

udi de tilstaaende 10 Kirke-Aar,

og i ethvert af bemeldte Aar sær.

Herrederne og Kiøbstæderne:	Anno 1788.		Anno 1789.		Anno 1790.		Anno 1791.		Anno 1792.		Anno 1793.		Anno 1794.		Anno 1795.		Anno 1796.		Anno 1797.		Udi disse 10 Aar.	
	Drenge	Piger	Drenge	Piger	Drenge	Piger	Drenge	Piger	Drenge	Piger	Drenge	Piger	Drenge	Piger	Drenge	Piger	Drenge	Piger	Drenge	Piger	Drenge	Piger
Aalborg Amager	1.	2.	1.	.	1.	.	.	1.	.	1.	.	.	2.	.	2.	1.	1.	.	2.	.	10.	5.
Hiør Herred	4.	3.	4.	6.	1.	3.	4.	8.	2.	10.	5.	4.	8.	2.	3.	1.	6.	3.	6.	2.	43.	47.
Hardsyssel Herred	7.	8.	14.	8.	8.	6.	10.	8.	8.	4.	8.	3.	15.	2.	6.	9.	14.	5.	7.	.	97.	56.
Rødslum Herred	4.	4.	5.	3.	6.	4.	3.	1.	5.	4.	3.	5.	4.	2.	6.	3.	11.	3.	7.	4.	56.	35.
Hannerø Herred	7.	6.	6.	4.	2.	3.	5.	3.	8.	3.	3.	5.	3.	1.	3.	4.	3.	4.	.	2.	40.	33.
Hornsyssel Herred	5.	6.	3.	2.	3.	6.	7.	3.	9.	7.	6.	3.	4.	1.	6.	6.	6.	6.	6.	2.	55.	44.
Øvrelaae Herred	1.	2.	3.	1.	3.	5.	1.	3.	3.	3.	2.	1.	7.	1.	3.	2.	2.	1.	3.	1.	30.	24.
Øster Hanherred	5.	.	6.	3.	1.	3.	4.	1.	2.	2.	1.	2.	2.	1.	4.	4.	1.	4.	3.	2.	29.	24.
Vester Hanherred	.	1.	3.	3.	2.	3.	2.	3.	6.	3.	3.	1.	8.	1.	2.	2.	3.	1.	1.	2.	39.	26.
Hillerslev Herred	1.	2.	2.	2.	3.	3.	1.	1.	3.	.	3.	4.	1.	1.	5.	4.	2.	1.	4.	.	25.	18.
Hindsyssel Herred	2.	1.	1.	1.	2.	4.	4.	1.	2.	.	1.	1.	4.	.	5.	4.	4.	.	4.	1.	24.	14.
Thysted Herred	2.	4.	1.	2.	2.	3.	4.	1.	4.	.	3.	2.	4.	3.	4.	3.	4.	3.	4.	3.	30.	30.
Rensyssel Herred	1.	4.	8.	3.	3.	3.	4.	2.	1.	5.	5.	3.	4.	3.	5.	3.	4.	6.	2.	1.	38.	35.
Sønder Herred	3.	3.	3.	3.	4.	4.	2.	6.	2.	4.	7.	4.	7.	4.	5.	1.	1.	3.	2.	2.	43.	36.
Nørre Herred	1.	1.	1.	1.	.	3.	2.	.	4.	4.	2.	2.	1.	.	3.	2.	3.	1.	3.	1.	21.	13.
Aalborg	3.	1.	3.	3.	4.	3.	3.	1.	6.	1.	3.	1.	3.	3.	6.	4.	3.	3.	1.	1.	47.	23.
Hiørring	.	.	.	.	.	.	.	.	1.	1.	3.	.	1.	1.	.	1.	.	.	.	.	5.	3.
Sæby	.	.	.	2.	.	1.	.	.	1.	.	1.	1.	1.	.	1.	1.	.	.	.	.	5.	5.
Skagen	.	1.	.	1.	1.	.	.	.	1.	.	1.	.	1.	.	1.	.	1.	.	.	.	4.	4.
Thisted	2.	.	.	2.	.	.	2.	2.	1.	.	3.	3.	.	.	.	1.	1.	.	.	.	10.	7.
Nykiøbing	1.	1.	.	1.	.	1.	.	.	.	.	2.	1.	.	.	.	.	1.	.	1.	.	5.	4.
Summa.	52.	58.	68.	49.	48.	54.	62.	48.	70.	56.	68.	44.	85.	44.	67.	57.	72.	50.	64.	34.	656.	486.

Aalborg Biskopgaard den 20 Januarii 1798.

fødte 1788–97, så opgives der i 1798 og 1799 henholdsvis 195 og 224 dødfødte på fødselslisterne – i gennemsnit 210, altså meget nær de 212 i gennemsnit på tiårs-indberetningen. Det bestyrker den opfattelse, at de dødfødte i det i 1798 indberettede omfang har været opført på begravelseslisterne, men at de delvis afbalanceres af dødfødte på fødselslisterne.

Men denne skik er af forholdsvis ny dato. Man træffer enkelte bemærkninger i bispelisterne om dødfødte blandt de fødte i Ålborg stift i 1760'erne. De synes da alle at være modsvaret i dødslisterne, men givet er det, at der i dødslisterne er et betydeligt antal dødfødte, som ikke modsvares på dåbslisterne. I Århus stift dukker bemærkninger om dødfødte op fra 1782 på fødselslisterne, og i Ribe stift ses de første gang i 1783. Men i Ribe stift bemærkes det ejendommelige forhold, at det i 1783, 1789, 1792 og 1795 siges, at der er henholdsvis 34, 30, 58 og 38 dødfødte på fødselslisterne, mens det i 1784 bemærkes, at 69 dødfødte er blandt de døde og i 1796, at der er 40 dødfødte blandt de døde. Andre år findes ingen kommentarer. Kursen eller måske snarere forståelsen af præsternes indberetninger er altså svingende på bispekontoret i Ribe.

Konklusionen af dette skulle blive, at det må betragtes som ganske givet, at der til og med 1797 er et betydeligt antal dødfødte med på begravelseslisterne, men at disse dødfødte i tiltagende omfang delvis modsvares af dødfødte på fødselslisterne.

Hele denne gennemgang tyder på, at der i de ti år op mod 1798 i Århus og Ålborg stifter under ét i dødslisterne findes 1.469 dødfødte, som ikke er modsvaret på fødselslisterne, og da der er indberettet 43.100 begravelser skulle der blive tale om 3,4 procent dødfødte, der er opført i dødslisterne på generaltabellerne, men ikke modsvares af dødfødte på fødselslisterne. Procenten ligger altså ikke på de 5,5 procent, der er regnet med.

Her kommer imidlertid de aktuarmæssige beregninger, der er foretaget af ekspeditionssekretær Henry F. Holm, Københavns statistiske Kontor, ind i billedet med deres udsagn om forholdet mellem fødsler og børnedødsfald i perioden mellem folketællinger i 1787 og 1801 og antallet af 0–9-årige i de to folketællinger i Århus stift (F, 1–2). Af hensyn til overskueligheden er der tidligere redegjort for denne undersøgelse side 46 ff. Når den tilsyneladende giver et andet resultat, end der her er tale om, beror det sandsynligvis på det påpegede forhold, at der foruden dødfødte også er placeret en del hjemmedøbte og levendefødte, men tidligt døde børn blandt begravede, uden at de er opført i fødsels- eller dåbslisterne på generaltabellerne.

Det har ikke før disse undersøgelser været omtalt, at der var opbevaret et betydeligt antal fødsels- og dødslister længere tilbage end til 1735, og ingen synes at have agtet på, at listerne foreligger ikke blot med tal for hele riget eller alle stifter, men med angivelse af fødte og døde herred for herred. Et sådant materiale er naturligvis af den største interesse, hvis det kan betragtes som lige så pålideligt som det primære materiale, kirkebøgerne. Med den erfaring, der i det foregående afsnit er redegjort for, kan man søge at udfylde huller, der måtte være. Det er i Sverige sket med tilsvarende materiale tilbage til 1720. I Danmark kan materialet føres helt tilbage til 1600-tallets næstsidste tiår, sådan som der er redegjort for i et foregående afsnit. I Århus stift mangler herredsmaterialet fra 1695 og fremefter kun for årene 1705 og 1720. Fra de allerfleste år foreligger tal fra hvert eneste herred, og mangler der visse år et enkelt herred, kan fejlen indskrænkes til det minimale ved beregninger på grundlag af fødselstal fra forudgående og efterfølgende år og på grundlag af dødstal fra omliggende herreder samme år.

På den måde kan befolkningsudviklingen følges i Århus stift de tre fjerdedele af vejen fra 1801 tilbage mod 1660. Det drejer sig om 14–15 procent eller knap en syvendedel af Danmarks befolkning, og forøvrigt en ganske repræsentativ syvendedel (P, 1 d).

Udviklingen 1756–69

Fra alle herreder i landet foreligger for perioden 1756–69 – med ganske få års undtagelse for et par herreder – fødsels- og dødstal bevaret i Økonomi- og Kommercekollegiets arkiv.

Da udviklingen har været ret forskellig i forskellige egne selv inden for den 14 års periode fra 1756 til 1769, skal materialet deles i fire afsnit: årene 1756–61, året 1762, året 1763 og årene 1764–69. Derved bliver der to seksårsperioder, der egner sig til direkte sammenligning med udviklingen på Sjælland omkring 1660 og to enkeltår, hvoraf 1763 er et udpræget epidemiår med stor overdødelighed og derfor i visse henseender et vendepunkt (G, 1 a–o).

København skal efter indberetningerne have haft et fødselsunderskud på 12.800 i årene 1756–69, og med en befolkning på tæt op mod 83.000 i 1769 skulle det betyde, at der kunne have været 95–96.000 i 1755. Udelukket er det heller ikke, at indbyggerantallet er gået noget tilbage i årene 1756–69, for både fødsels- og dødstal lå højere i den første end den sidste del af perioden, men om mere end nogle få hundrede kan der ikke være tale. København må inden for denne periode alene have modtaget ca. 12.000 personer fra provins og udland – omkring 850 om året. Fødselsprocenten synes at have ligget på 3,4 og dødelighedsprocenten nær 4,2 i sidste halvdel af 1760'erne. Procenterne kunne synes høje, men den høje fødselsprocent står utvivlsomt i forbindelse med, at en forholdsvis stor del af befolkningen tilhørte de produktive aldersgrupper. Den store dødelighedsprocent har stået i direkte forbindelse først og fremmest med de ringe sanitære forhold, men dernæst også med de store fødselstal og tidens børnedødelighed. Hertil kommer, at indvandrede jo kun døde i hovedstaden – og deres antal var – sammenlignet med fødselstallene – betragteligt.

Nordøstsjælland (herrederne 1–12 i Sjællands stift – bilagene G, 1 a–e) har med købstæder i 1769 haft ca. 76.350 beboere (St. D. 1911). Det er 1.000 mere end det dobbelte af det antal børn, der var født de forudgående

14 år og 2–3.000 mere end det dobbelte af det antal personer, der døde i den samme periode. Mens Københavns fødselsunderskud var omtrent lige stort i de to halvdele af de 14 år, opvejedes et tilsyneladende underskud på 965 i Nordøstsjælland i de første otte år af et overskud på 1.759 i de sidste seks, så perioden sluttede med et samlet overskud på 794. I Vestsjælland var der også – set under ét – underskud de første otte år, men forholdsvis langt mindre end i Nordøstsjælland og mange gange opvejet af et overskud de sidste seks år. Med 64.059 beboere i land og by bliver der stadig kun tale om en yderst beskeden fremgang procentvis, idet seks års fremgang på 1.412 er fulgt efter otte års samlet tilbagegang på 158. Den samlede fremgang er 1.254 – mindre end 2 procent.

Både i Nordøst- og Vestsjælland bemærkes det, at fødselstallets gennemsnit ligger højere og dødstallets gennemsnit lavere efter epidemiåret 1763 end før.

Det er erfaringen fra materialet fra 1652–66, der her går igen, selv om katastrofen i 1650'erne langt oversteg den epidemi, der herskede i 1763.

Forholdene har ikke overalt artet sig på samme måde. Allerede i Sydsjælland bliver slutresultatet ikke et overskud i perioden som helhed, men et beskedent minus på 4 i Vordingborg og Stegehus amter under ét, og på Møn, hvor underskuddet har været betydeligt – 7–8 procent af fødselstallet i hele perioden – er der nedgang både i dødsfaldenes og i fødslernes tal fra den første til den sidste seksårsperiode. Det samme gør sig gældende i Lollands herreder set under ét. Dernede er der underskud både i perioden 1756–61, i året 1763 og i perioden 1764–69 set under ét. I alt er der efter tabellerne død 20.303 mennesker på Lolland i de fjorten år, men kun født 16.967 børn. Øen står ved periodens slutning med et samlet fødselsunderskud på 3.336 (dog ÷ formentlig op mod 1.100 dødfødte). I købstæderne og på landet havde Lolland i 1769 31.255 indbyggere, og ser man bort fra vandringer og dødfødtes placering, skulle øen i 1755 have haft 34.611 beboere. Beregnet af udgangstallet skulle der have været et tab på tæt ved 9,7 procent.

Når man fortsætter over Fyn mod Jylland, begynder tallene at sige noget andet end på de østlige øer. Mens hidtil 22 af 37 herreder har vist underskud i perioden 1756–61, har af 13 fynske herreder kun 3 haft fødselsunderskud i denne periode. Går man videre til Jylland, har af det dobbelte antal herreder i Århus stift også kun tre haft underskud, og i Ribe og Ål-

TABEL
over
Ægteviede, Fødte og Døde
udi Kallands Skjel Ao 1764.

Kirkernes Navne	Ægteviede Par	Fødte: Drenge	Piger	Summa	u. ægte	Døde: Mandkiøn	Qvindkiøn	Summa	Stille Fødte	Døde
Asted	96.	140.	149.	289.	9.	130.	136.	274.	15.	
Arhs	79.	107.	115.	222.	3.	150.	139.	319.		97.
Haare	144.	215.	206.	421.	16.	196.	149.	345.	76.	
Hiørrings	50.	87.	86.	173.	4.	86.	76.	162.	11.	
Faxøe	66.	106.	88.	194.	3.	116.	120.	236.		42.
Flackeberg Pastor	65.	122.	110.	232.	11.	97.	103.	200.	42.	
Flackeberg Capel	72.	130.	118.	256.	2.	141.	130.	271.		23.
Hammer	66.	95.	107.	202.	9.	117.	95.	212.		10.
Holbek	75.	120.	97.	217.	10.	133.	145.	278.		61.
Horns	56.	99.	96.	195.	2.	120.	64.	187.	22.	
Linge Cronborg	122.	221.	209.	432.	13.	210.	125.	335.		23.
Linge Skiendelev	70.	111.	70.	195.	5.	101.	90.	191.	4.	7.
Lyr	73.	125.	126.	251.	6.	130.	119.	249.		
Ryeløe	92.	160.	173.	333.	6.	177.	169.	346.	7.	
Roens	61.	114.	92.	211.	3.	119.	106.	225.		14.
Odis	61.	126.	114.	240.	4.	80.	91.	171.	69.	
Ramsø	49.	97.	93.	190.	6.	99.	76.	175.	15.	
Ringsted	92.	146.	160.	306.	8.	117.	119.	236.	70.	
Skippinge	59.	82.	79.	161.	2.	70.	66.	144.	17.	
Slagelse	97.	153.	156.	309.	11.	135.	149.	270.	31.	
Sorøe	69.	92.	97.	189.	4.	95.	87.	182.	7.	
Stelinge	140.	169.	223.	392.	10.	244.	211.	455.	37.	
Tuns	45.	96.	91.	187.	4.	75.	82.	157.	30.	
Tryg	54.	94.	83.	177.	7.	143.	117.	259.		82.
Tømmes	68.	109.	94.	203.	2.	143.	89.	232.	28.	
Thiime	42.	69.	57.	126.	1.	49.	34.	83.	49.	
Tuse	61.	103.	121.	224.	5.	94.	79.	173.	117.	
Tybierg	63.	126.	128.	254.	9.	143.	144.	287.		35.
Vordborg	58.	99.	86.	185.	3.	103.	89.	192.		10.
Ølstycke	36.	42.	48.	90.	4.	63.	56.	121.		27.
Sorøe Closter	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Summa	2109.	3689.	3497.	7181.	184.	3776.	3355.	7132.	589.	454.
Kiøbenhavn	952.	1615.	1936.	3551.	129.	1884.	1600.	3483.		582.

Det kan være ret forskellige tal på københavnske fødsler og dødsfald, der opgives af kirkelige myndigheder og magistrat, men det hører til undtagelserne, at magistratens liste viser et underskud på 1028, biskoppens kun 542, som tilfældet var i 1764.

Fortegnelse
Paa dennem,
Som udi denne Kongl. Residents-Stad Kiøbenhavn
Fra den 1ste Januarii til den 31 December Ao. 1764.

Ere Copulerede: § Fødte: § Døde:

	Par	Drenge.	Piger	Summa	Mand	Qvinder	Drenge.	Piger	Summa
Slots-Kirken	5	17	23	40	,	,	,	,	,
Vor Frue Sogn	67	129	96	225	65	67	93	84	309
Hellig Geistes Sogn	41	51	45	96	37	25	40	34	136
St. Nicolai Sogn	119	177	133	310	107	83	93	101	383
Trinitatis Sogn	63	97	95	192	81	83	85	82	331
Holmens Sogn og Slots Kirkegaard	276	409	342	751	194	165	279	259	897
St. Peders Sogn	73	110	95	205	39	49	72	47	207
Vor Frelseres Sogn	68	74	85	159	24	19	72	65	180
Friderichs Tydsk Kirke	15	36	22	58	7	4	9	18	38
Friderichs-Havns Slots-Kirke	21	23	22	45	26	3	29	23	81
Den HErre Zebaoths Kirke og Gvarnisonens Kirkegaard	193	268	240	508	179	55	241	201	676
Den Reformerede Menighed	6	11	8	19	8	9	3	5	25
Det K. Weisen-Huus	1	,	1	1	,	,	1	3	4
Hel. Geistes Hospital	1	1	,	1	10	17	1	,	28
Borne-Huset og dets Kirkegaard	1	1	7	8	11	21	3	9	44
Pest-Huset og dets Kirkegaard	,	,	1	1	26	35	,	,	61
Krigs-Hospit. Ladeg.	1	2	1	3	60	21	12	7	100
Convent-Husets Kirkegaard	,	,	,	,	48	72	14	10	144
Den Jødiske Nation	10	13	10	23	7	6	11	5	29
Summa Summarum	961	1419	1226	2645	929	733	1058	953	3673

Ere saa 1028 flere døde end føde.

Trykt udi Hans Kongl. Majestets. privilegerede Bogtrykkerie.

borg stifter træffes ikke ét herred med underskud de første seks år. I Jylland er man sluppet med underskud i årene 1756–61 under ét i tre herreder i Viborg stift (de to i Ålborghus amt). Alligevel er der – som følge af epidemien i 1769 – i Jylland som på øerne en del herreder, der i hele perioden 1756–69 under ét har haft underskud.

Bortset fra Lolland og Møn drejer det sig fortrinsvis om herreder med større købstæder inden for området. På Sjælland er der således underskud i perioden som helhed i de herreder, hvor købstæderne Helsingør, Roskilde, Hillerød, Kalundborg og Slagelse ligger, på Fyn i Vinding herred med Nyborg og i Jylland i de herreder, hvis indberetninger omfatter fødte og døde fra købstæderne Horsens, Århus, Randers, Viborg, Skive og Ålborg samt muligvis Fredericia i Elbo herred, hvorfra der mangler et års indberetning, nemlig 1762, da der var underskud i naboherrederne.

Af 26 herreder med underskud i hele perioden er der kun fire, hvor købstadforhold ikke har øvet umiddelbar indflydelse på slutresultatet. Som København har købstæderne åbenbart været farlige opholdssteder, hvis det da i underskudsområderne er særligt mange dødsfald og ikke et lavt fødselstal, der har været afgørende for resultatet.

Skulle det sidste være tilfældet, måtte f. eks. Thy have en langt højere fødselsprocent end Lolland, for mens Lolland havde et samlet folketab på 3.336, havde Thylands fire herreder et samlet overskud på 1.722. På denne baggrund skrider vi til næste fase i undersøgelserne – med udgangspunkt i folketallet fra 1769 at undersøge fødsels- og dødelighedsprocenter for hvert af årene i perioden 1760–69, idet vi år for år trækker fødselsoverskud fra og lægger -underskud til, indtil vi har nået det folketal, man område for område havde i 1760, hvis der ingen vandringer fandt sted fra egn til egn og fra land til by i denne periode – så at sige midt i stavnsbåndets virketid fra 27 år efter dets indførelse til 19 år før dets ophævelse. Kvinder kunne vandre, soldater skulle vandre, men unge mænd i vandreårene måtte snige sig bort, hvis de ville forlade deres fødestavn (tabel G, 2 a–b).

Det ses, at fødselsprocenten på Sjælland og i Sydjylland har ligget langt højere end i Nordjylland. På grund af bl. a. tidens store børnedødelighed lå imidlertid også dødelighedsprocenten lavere i Nord- og Vestjylland end på øerne.

Holder man sig alene til generaltabellernes tal, (uden hensyn til død-

fødte) har fødselsoverskuddet på Sjælland udgjort 2,6 procent af folketallet i 1769 og i Århus stift 2,4 procent, men i Ribe stift 3,1, i Viborg stift 3,2 og i Ålborg stift 4,2 procent. Bortset fra det købstadtyngede Østjylland var forholdene altså bedst i Jylland.

Ser man på de enkelte års fødsels- og dødstal, viser det sig, at landets højeste dødelighedsprocent i 1756–69 var den, Møn kunne opvise fra året 1762 (7,2 procent), men at 1763 næsten overalt møder med den højeste dødelighedsprocent, og at Lolland-Falster ikke mindre end tre gange kommer på 5,0 procent døde og derover og yderligere tre gange over 4,0. Kun i 1762, 1765 og 1766 var der beskedne overskud her. Syv år med underskud er rekord for hele provinsen, men København nåede op på otte.

Der er i hele dette materiale en vis uregelmæssighed, men alligevel så meget regelmæssighed, at helhedsbilledet må accepteres.

Københavns krav

Selvom denne undersøgelse først og fremmest skulle gælde landbefolkningens forhold fra midten af det 17. til begyndelsen af det 19. århundrede, bliver det nødvendigt lidt udførligere end hidtil (siderne 32, 65–68, 72 og 239) at beskæftige sig med de helt specielle københavnske forhold. Som omtalt (afsnit 46) havde København i årene 1650–54 et samlet fødselsunderskud på 11.100. Fra de følgende år mangler der samlede opgivelser, og det er uhyre vanskeligt at holde sammen på begravelsestallene fra de forskellige sogne, ikke mindst fordi epidemier gang på gang gør en kirkegård for lille, så nye må oprettes. Vandringer synes også i perioder – efter samtidige udsagn og klager – at få nogle menigheder til at vokse, mens andres betydning formindskes. Således er det åbenbart, at den tyske menighed tager til i tal efter de store epidemier i 1650'erne og i tiden efter pesten i 1711. Omkring 1660 synes imidlertid Holmens menighed at have været af en vis stabilitet sammenlignet med hovedstaden som helhed. Forholdet var her i 1650–54 følgende:

Fødte		Døde		Overskud	
Staden	Holmen	Staden	Holmen	Staden	Holmen
4.431	1.089	15.535	5.060	÷11.104	÷3.971

Holmens menighed havde altså i denne periode knap en fjerdedel af hovedstadens dåb (24,6 procent), knap en trediedel af dens dødsfald (32,6 procent) og 35,8 procent af dens underskud. Fra de følgende fem år er det ikke muligt at fremskaffe rimeligt talmateriale fra andre sogne end netop Holmens, og her fordelte da fødsels- og dødstal og overskud sig således til og med 1660:

	Fødte	Døde	Overskud
1655	210	287	÷ 77
1656	216	473	÷ 257
1657	208	802	÷ 594
1658	165	550	÷ 385
1659	153	1.037	÷ 884
1655–59	952	3.149	÷2.197
1660	163	394	÷ 231

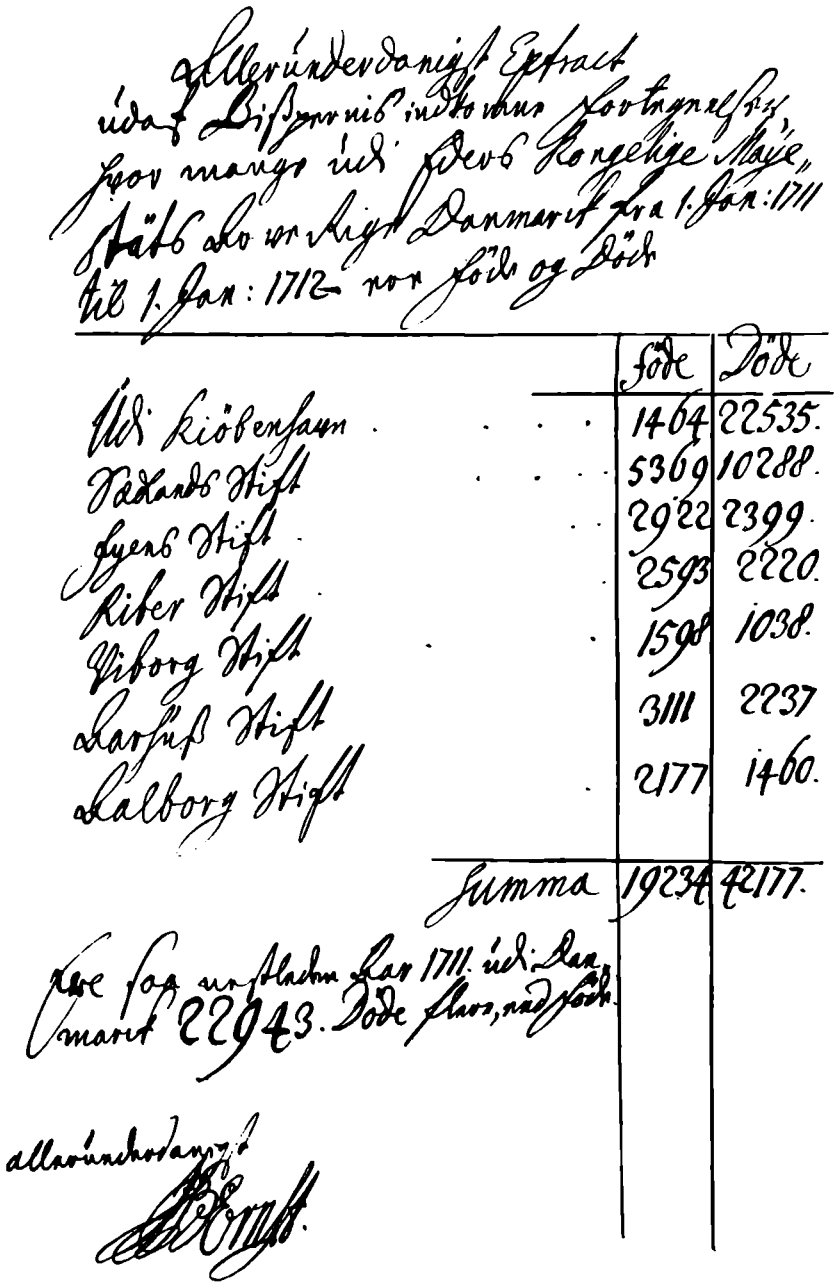

Allerunderdanigst Extract
udaf Bispernis indkomne Kirketegnelser,
hvor mange udi Deres Kongelige Majts
Stæder alle udi Kongeriget Danmark fra 1. Jan: 1711
til 1. Jan: 1712 ere født og döde

	Föde	Döde
Udi Kiöbenhavn	1464	22535.
Sielands Stift	5369	10288.
Fyens Stift	2922	2399.
Riber Stift	2593	2220.
Wiborg Stift	1598	1038.
Aarhuus Stift	3111	2237
Aalborg Stift	2177	1460.
Summa	19234	42177.

Ere fød overskuden Aar 1711. udi Landet
mere 22943. Döde flere, end født.

allerunderdanigst

Politimester Ernsts meddelelse til Frederik den Femte, der opholdt sig med tropperne i Holsten, om fødsler og dødsfald i 1711. Som det ses viser kun København og stiftstallene for Sjælland underskud. Jylland og Fyn havde overskud.

Omsættes fødsels-, dødsfalds- og overskudstal fra 1655–59 nu med henholdsvis 24,6, 32,6 og 35,8 procent til hele staden, bliver resultatet, at der skulle være forekommet 3.870 fødsler, hvilket efter den stedfundne reduktion af befolkningen forekommer rimeligt og 9.680 begravelser. Dette tilsammen vidner om et fødselsunderskud på 5.810. Men omsættes underskudsprocenten fra Holmens menighed i 1650–54 til halvtredsernes anden halvdel, skulle underskuddet i stedet have været 6.140. Forskellen er dog ikke så stor, at man ikke i mangel af bedre underretning kan regne med et underskud på omkring 6.000, så det samlede underskud i 1650–59 løber op på 17.000. Og dertil kommer et underskud på omkring 500 for hele staden i 1660.

Er Fridericias beregning af Københavns indbyggertal til (højst) 25.000 i efteråret 1660 rigtig, kunne hovedstaden altså have haft op til 42.000 indbyggere i 1649, men blandt de døde er mange, der er kommet til København i løbet af 1650'erne. Hvor mange det drejer sig om, er det ikke muligt at fastslå. Den danske del af indvandringen udgør et dansk folketab, den udenlandske derimod ikke – og ikke engang forholdet mellem indenrigske vandringer, vandringer fra monarkiets øvrige dele og vandringer fra det egentlige udland til København er det muligt at vurdere. Forholdet kompliceres under krigen yderligere af de helt specielle forhold.

Så meget synes imidlertid sikkert, at Københavns indbyggertal i efteråret 1660 ikke har oversteget 25.000. De følgende år må have bragt en betydelig vandring til den unge enevældes af krigen forholdsvis ubeskadigede hovedstad. Dens gode tilstand vakte forundring hos provinsens udsendinge til arvehyldningen. Antagelig har vandringen af unge til hovedstaden medført et vist fødselsoverskud i 1660'erne, der imidlertid ikke sundhedsmæssigt var alt for stabile. Derimod har der ubetinget været fødselsoverskud i første halvdel af 1670'erne – større end de opgivne tal (bilag I, 1 a) viser, idet fødselstallene gennemgående synes at være rene dåbstal, mens der i begravelsestallene er inkluderet dødfødte og andre udøbte i et ikke nærmere bestemmeligt omfang. Dette gælder også de følgende årtiers tal og må også tages i betragtning i hvert fald endnu i 1720'erne, mens dødfødte normalt er udelukket både af fødsels- og dødslister fra København fra hen imod 1760.

Overskud fra første halvdel af 1670'erne synes helt at være opslugt af et fødselsunderskud på 5–6000 under Den skånske Krig, da specielt 1677 bragte et minus på op mod 3.000. I løbet af 1680'erne og 1690'erne er der rettet lidt op på dette tab ved hjælp af et fødselsoverskud på et par tusind. Har der været et samlet fødselsoverskud i perioden 1661–99 har

det dog været overordentlig beskedent, og når det må antages, at Københavns indbyggertal trods alt er sat i vejret fra 25.000 til hen mod 50.000, kan det i helt overvejende grad kun skyldes tilvandring fra de danske provinser, monarkiets andre riger og lande og udlandet – herunder ikke mindst af skåninger. Der udstedtes i århundredets sidste årtier adskillige privilegier til udlændinge. Alt i alt er det et forholdsvis beskedent træk, hovedstaden har måttet gøre på provinsens befolkningskonto i disse fyrre år.

Året 1700 bragte et underskud på over 2.000. Det blev lige opvejet igen til 1705, men derefter indtraf der et femår med et samlet minus på antagelig 5–6000, delvis modvirket af tilvandring, men Københavns folketal har ved indgangen til året 1711 stadig ikke ligget over 50.000.

I 1711 fulgte det store chok. Det kom for så vidt ikke uventet. Man agtede ganske vist tilsyneladende ikke på hovedstadens eget underskud i 1705–10, men man vidste, at kontagionen havde grebet om sig i Danzig, Østpreussen og Lithauen i 1709, og at den havde været i Stockholm for fuld styrke i 1710. I Danzig alene var der konstateret 24.329 dødsfald mod 1.780 fødsler, fra Stockholm meldes om tal i samme størrelsesorden. I Danmark hævdes epidemien at være begyndt i Helsingør, men dødsfaldenes tal havde som nævnt de foregående år været stort i København, og der var fødselsunderskud at notere i 1710 i Jylland – stærkt op mod 3.000 i Århus, Viborg og Ålborg stifter – så det har formentlig været helt uberettiget, når samtiden lagde skyld på myndighederne for manglende agtpågivenhed over for epidemien i Helsingør. I Helsingør var dødsfaldenes antal stigende i maj, men det var de også i København, hvor man først regner epidemiens begyndelse fra den 21. juni, og hvor Vor Frue kirkebog opgiver det samlede dødstal fra 21. juni til 21. november til 22.169. For hele året har dødsfaldenes tal altså ligget noget højere, og antagelig slår de officielt opgivne 22.535 døde (mod 1.464 døbte) ikke til, idet et antal soldater synes at være holdt helt uden for beregningerne.

Efter denne voldsomme åreladning må Københavns indbyggertal være reduceret til 28–30.000, men i kraft af indvandret ungdom og dødens hærgen blandt de ældre kan der i en række år noteres fødselsoverskud. Tallene i Trinitatis sogns kirkebøger – omsat til hele staden – tyder på et fødselsoverskud på ca. 3.000 i årene 1712–14, på 3.750 i 1715–19 – og trods underskud i 1724 og 1726 kan der have været et samlet overskud på godt 2.650 i 1720–27. Det skulle give et samlet overskud på ca. 9.400 i tiden fra pesten i 1711 til branden i 1728, og ved brandens tidspunkt taltes der 54.363 mennesker i hovedstaden, (heri medregnet skadelidte ud-

flyttere) (N, 1). Deraf hørte over 14.000 til hær og flåde, altså en del af befolkningen, der under alle omstændigheder for en stor del har måttet hentes udefra, og som navnlig har trængt til gennemgribende fornyelse efter Den store nordiske Krig. Hertil kommer den betydelige indvandring af unge håndværksfolk, som er konstateret af Rubin (se side 66 ff), så der kan ikke siges at være noget overraskende endsige uforklarligt i, at København har sat sit indbyggertal op fra 28–30.000 i 1712 til i 1728 hen mod 54.500, hvoraf en lille trediedel var børn. Af dem var der efter 1711 født omkring 35.000, og knap halvdelen havde da overlevet.

Tiden fra 1728 til 1769 bragte en befolkningsfremgang for København på ca. 28.000. I tiden op til 1740 synes der at have været et mindre underskud, og derefter er underskuddet tilsyneladende vokset fra årti til årti fra godt 4.000 i 1740'erne til 6.000 i 1750'erne og godt 8.000 i 1760'erne – i alt ca. 18.000, hvorfra dog muligvis går en del dødfødte i tiden før disse definitivt i København blev taget ud både af dåbslisterne og begravelseslisterne. Det kan dreje sig om op mod 5.000. Men Københavns behov for tilvandring i perioden 1728–69 har andraget i alt 28.000 + 13–18.000, altså 41–46.000 i 41 år – tusind eller lidt flere om året. Det ret stabilt voksende fødselstal fra trediverne til tredserne tyder på en ret jævn indvandring, mens det stærkere stigende antal dødsfald med deraf følgende stadigt større underskud antyder væksten i antallet af gamle årti for årti efter fornyelsen i årene efter pesten i 1711.

Af 12–13.000 borgerskaber løst i årene 1735–84 blev 3.100 løst af udlændinge og et meget stort antal af provinsfolk.

Med den forsigtighed sammenligningen mellem generaltabeller og kirkebogstal i 1740–79 formaner til m. h. t. de enkelte årtier, skal kirkebøgernes udsagn om udviklingen på Sjælland iøvrigt 1660–1769 derefter iagttages (bilag K, 2 a).

Det ses, at fødselstallet har været stigende fra årti til årti med tre undtagelse. Det faldt i Københavns nærhed fra 1660'erne til 1670'erne, igen fra 1700–09 til 1710–19 og endelig igen fra 1750'erne til 1760'erne. København led under Den skånske Krig sidst i 1670'erne, under Den store nordiske Krig navnlig i 1711 og i årene 1758–63 under tab som følge af epidemiske sygdomme. Man må tænke sig, at huller, der derved er opstået i folketallet, er blevet delvis udfyldt ved indflytning fra Sjælland, og da det navnlig må være unge, der har taget chancen i hovedstaden, er det også naturligt, at dette har ført til en nedgang i fødselstallet i omegnen. Heri

kan hele forklaringen ligge på disse stop i en ellers ubrudt række af stigende fødselstal. På tilsvarende måde antyder dødstallene, at det øvrige Sjælland har haft en stigende dødelighed samtidig med hovedstaden, og disse to parallelt løbende strømninger fører til ekstraordinært lave overskudstal i 1670'erne og i perioden 1710–19 på landet i Sjællands stift.

Iøvrigt viser tallene, at Sjællands landsogne med et folketal på omtrent 178.000 i 1769 kun behøver at have haft 72.500–75.000 beboere i 1660, idet det samlede fødselsoverskud har andraget noget over 100.000, som det allerede viste sig ved den første gennemgang af Gustav Bangs tal og de beregninger, de gav anledning til. Da det står nogenlunde fast, at folketallet på landet på Sjælland i 1660 lå på nær ved 100.000, har Sjællands landsogne kunnet afgive 25–28.000 personer til købstæderne og – fortrinsvis – hovedstaden. Strømmen er kun i ringe grad gået i retning af f. eks. Jylland. Langt snarere er der fra de øvrige provinser kommet til at gå en moderat strøm via de sjællandske landsogne til København, så de sjællandske landsogne udover 25–28.000 af eget fødselsoverskud har kunnet viderebringe en håndsrækning fra de øvrige provinser til hovedstaden, der efter »storbyer«s art i de tider stadig var i folkenød.

Vender man sig – med stigende forsigtighed vedrørende tallenes udsagn om de enkelte årtier og egne – til forskellige dele af Sjælland (bilag K, 2 c–g), da ses det, at fødselstallet i Københavns amt har været stærkt stigende i slutningen af 1600-tallet, faldende under Den store nordiske Krig, og derefter igen stigende til op mod 1760, men at fødselsoverskuddet har været yderst beskedent, og at der har været betydelige underskud i disse egne nær København i Den skånske Krigs og Den store nordiske Krigs tid. Også Frederiksborg amt har haft ringe overskud under Den store nordiske Krig, men amtet synes ellers at have haft et betydeligt overskud.

Væsentlig mindre har overskuddet været i Holbæk amt, men her falder ejendommeligt nok årtierne med de mindste overskud ikke sammen med de krigsår, der har sat deres præg på befolkningsudviklingen i Københavns og Frederiksborg amter med samme tendens som i København. De laveste fødselstal og de mindste overskud finder man i Holbæk amt i 1680'erne og 1720'erne, altså et årti efter de store dødstal i Nordøstsjælland. Det spørgsmål rejser sig, om Holbæk amt har bidraget til netop i disse årtier at rette op, hvad der var sket af skade i Nordøstsjælland i løbet af det forudgående tiår.

Som Sorø amt slap billigt fra epidemierne i 1650'erne ser det ud til, at dette amt også siden er sluppet billigt, og amtet møder med sjællandsk rekord i fødselsoverskud uden meget store spring.

Endelig er der Præstø amt, hvor pesten endnu ikke havde sluppet sit greb, da mandtallet blev optaget i 1660, så amtet havde fødselsunderskud i 1660'erne som helhed.

På basis af disse egnstal, der må læses med lidt forbehold, kan man danne sig et billede af udviklingen på Sjælland som helhed (bilag K, 3 a–b). Det viser sig da, at Nordøstsjælland (Københavns og Frederiksborg amter under ét, da det er vanskeligt at udskille dem fra hinanden) har haft en meget stor fremgang, men at en del af denne fremgang er vundet ved indvandring. Det drejer sig dog udelukkende om Københavns amt. Alle øvrige områder har kunnet afgive fødselsoverskud til Københavns amt – og hovedstaden selv. Udover hvad Københavns amt har fået fra Frederiksborg amt, har det skullet bruge 8.000 for at nå op på folketallet i 1769, men da Holbæk, Sorø og Præstø amter tilsammen har kunnet afgive mindst 31.450 personer, har de tre amter længst borte fra hovedstaden kunnet præstere et overskud på 26.500, som er kommet København og dens omegn til gode. Og hvad Sjællands landbefolkning eventuelt har modtaget som tilskud fra andre dele af riget er altså gået videre til hovedstaden.

Fremgang i forhold til folketal

Med benyttelse af de jyske herreds- og stiftslister over fødsler og begravelser (dåb og dødsfald) og med fradrag af det overskydende antal udøbte børn på begravelseslisterne kan det konstateres, hvordan udviklingen har formet sig også i Århus, Viborg og Ålborg stifter og i forskellige hovedområder inden for stifterne, idet fødselsoverskuddet tiår for tiår måles i procent af folketallet i 1769 (K, 8 a–b).

Eksempelvis har fødselsoverskuddet i Stjernholm amt (inklusive Horsens købstad i 1760'erne udgjort 5,5 % af folketallet i 1769, i 1750'erne 5,3, i 1740'erne 3,4, i 1730'erne 5,4, i 1720'erne 5,4, 1710–19 3,6 og i 1700–09 kun 2,8. Ved årti for årti at trække disse procenter fra 100,0, får man den procentdel, folketallet i 1759, 1749, 1739 o. s. v. udgjorde af folketallet ved 1769-tællingen, hvis der ikke fandt vandringer sted. På denne måde drages der lettest sammenligning mellem udviklingen i forskellige dele af landet. Et uhyre ringe fødselsoverskud tegner sig da på Mors, idet hele fødselsoverskuddet i perioden 1710–69 kun har udgjort 13,1 % af folketallet i 1769, mens fødselsoverskuddet i procent af folketallet i 1769 i øvrigt tilbage fra 1769 til henholdsvis 1719, 1709, 1699 og 1660 synes at have været følgende:

	1719	1709	1699	1660
Sjælland-Møn	20,8	22,8	31,7	52,9
Fyn	14,2	17,2	23,1	46,5
Åkjær amt	27,7	31,6	36,8	–
Kalø amt	21,6	27,1	30,7	–
Vendsyssel	30,7	37,7	–	–
Thy	21,6	28,4	–	–
Mors	8,2	13,1	–	–
Viborg stift	21,6	–	–	–
Provinsen?	21,2	24,8	31,5	53,6

Sammenlignes udviklingen inden for forskellige områder, ses det, at udviklingen på Fyn-Langeland gik langt hurtigere end på Sjælland i den første menneskealder efter 1660. I løbet af 30 år blev lige ved en femtedel af folketallet i 1769 indhentet på Fyn, mens Sjælland-Møn kun

indhentede mellem en ottendedel og en syvendedel. Allerede i den følgende menneskealder rykkede Sjælland imidlertid forud for Fyn, og fra 1660 til 1729 lå fødselsoverskuddet på Sjælland-Møn på i alt 36,4 % af folketallet i 1769, mens det på Fyn-Langeland var på 37,4 %. Der var altså tale om en ret ligelig udvikling i løbet af to 35 års perioder, men derefter sakkede Fyn agterud i forhold til Sjælland. Efter det benyttede materiale at dømme udgjorde fra 1730 til 1769 fremgangen på Sjælland 16,5 % af folketallet i 1769, mens den fynske fremgang kun nåede op på 9,1 %. Det er den samme udvikling, som kunne iagttages i det krigs- og pesthærgede Syd- og Sønderjylland, hvor en voldsom befolkningsforøgelse gennem indvandring og fødselsoverskud i den første generation blev væsentlig nedsat allerede i den anden generation og næsten helt udeblev i den tredie generation.

Noget lignende kan iagttages i Århus stift, hvor fødselsoverskuddet den første generation efter 1660 efter bevarede kirkebøger at dømme har ligget på henved 20 % af folketallet i 1769 for i perioden 1700–29 at dale til knap 15 og i perioden 1740–69 til 12,5 %.

I vidt omfang følges overskudsprocenter ad op eller ned i de forskellige årtier, men der kan også iagttages noget, der minder om vekselvirkninger. Eksempelvis går overskuddet fra 1700–09 til 1710–19 ned på Sjælland, men op i Århus stift. I 1720'erne er bevægelsen opadgående på Sjælland (og Fyn), nedadgående i store dele af Jylland. I 1730'erne går procenten igen ned på Sjælland og Fyn, men opad i Nordjylland og store dele af Sydøstjylland. I 1740'erne sakker Fyn agterud, men Sjællands overskud går igen frem, samtidig med at overskuddet mindskes overalt i Jylland (undtagen Hanherrederne). I 1750'erne er det igen Sjællands overskud, der mindskes, og Jyllands, der øges sammenlignet med det forudgående tiår. Endelig er den nordvestligste del af landet bedst stillet i 1760'erne, mens den sydøstligste da har en trang tid. Mest udpræget står det store fødselsunderskud på Lolland her over for en anselig fremgang i det nuværende Thisted amt. Ser man på perioden 1710–69 har fremgangen varieret fra 13,1 % af folketallet i 1769 på Mors til 37,7 % i Vendsyssel. Yderpunkterne er altså samlet inden for ét stift. Overskuddet i disse 60 år udgjorde i forhold til 1769-folketællingens resultat følgende procenter:

Sjælland-Møn		22,8
Fyn-Langeland		17,2
Stjernholm amt	28,6	
Åkjær amt	31,6	
Midtamterne	31,1	

Kalø amt	27,1	
Dronningborg amt	28,6	
Århus stift		28,3
Vendsyssel	37,7	
Hanherrederne	36,6	
Thy	28,4	
Mors	13,1	
Nord for Limfjorden		33,6

Der synes ingen tvivl at være om, at Århus stift, der i 1700–1769 havde en fremgang på 32,8 % af folketallet i 1769, i hele perioden 1660–1769 har kunnet nå op på et fødselsoverskud, der lå et stykke over halvdelen af det samlede folketal i 1769. I de fyrre sidste år af 1600-tallet havde Sjælland-Møn et overskud på 21,2 og Fyn-Langeland på 23,4 % af folketallet i 1769, og fremgangen i Århus stift behøver i 1660–99 ikke at have ligget på mere end 17,2 % af folketallet i 1769, for at folketallet – uden hensyn til vandringer – kan være fordoblet fra 1660 til 1769.

På tabel K, 1 er udviklingen i hele perioden 1660–1801 beregnet på grundlag af det allerede omtalte materiale fra Sjælland og Fyn samt Århus, Viborg og Ålborg stifter.

Når Ribe stift helt er ladt ude af betragtning skyldes det, at der kun findes nogle helt spredte herreds- og stiftstal fra tiden før 1735, og at der er en del usikkerhedsmomenter knyttet til fødsels- og dødstal i perioden 1735–1800, navnlig på grund af enklavernes tilhørsforhold til kongeriget og den omstændighed, at Tørning len, der for størsteparten hørte under hertugdømmet Slesvig, hørte til Ribe stift, så fødsels- og dødstal herfra indgik i de kongerigske indberetninger, mens området for størsteparten regnedes til Slesvig ved folketællingerne.

Sammenlignes nu tallene fra provinsen, som de tager sig ud, når fødselsoverskuddet trækkes fra den i 1769 optalte befolkning, viser det sig, at Sjælland-Møn i 1660 formentlig ikke behøver at have haft mere end 94.500 indbyggere for i 1769 at være oppe på 200.500 i købstads- og sognekommuner (men uden København). Men en kombination af 1660-mandtal og 1672-tællingen i købstæderne tyder på, at folketallet lå på ca. 120.000. København havde som før omtalt ca. 25.000. For Fyns stifts vedkommende er Lolland-Falster ladt ude af betragtning, og det må bemærkes, at de foreliggende tal i væsentlig grad hidrører fra beregninger på grundlag af kirkebøger i nordfynske sogne, der var forholdsvis hårdt ramt i 1660. Udviklingen kan have formet sig noget anderledes – med mindre overskud i begyndelsen og større i slutningen af perioden 1660–1769, end

de benyttede kirkebøger viser. Sandsynligvis har Fyn selv kunnet klare sin opbygning fra det decimerede folketal i 1660 til folketællingen i 1769. Århus stift, der i 1700 ikke behøver at have haft mere end 75–76.000 beboere, antages efter mandtal og skattebeløb i 1660 at have haft 58–59.000 beboere. Et hul på 16–18.000 personer skulle det ikke have været vanskeligt her at få dækket i løbet af de fyrre år sidst i 1600-tallet. Viborg stift kan have afgivet næsten hele sit fødselsoverskud mellem 1660 og 1719, idet stiftet efter tilbagetællingen ikke behøver at have haft mere end 46–47.000 beboere i 1719, og i 1660 havde det efter mandtallene at dømme formentlig ikke under 45.000 beboere. Ålborg stift nord for Limfjorden kan endelig antages at have været nede på ca. 50.000 i 1709, og folketallet har i 1660 ligget omkring 45.000. Når Ålborg selv ikke er regnet med, skyldes det, at købstaden ikke organisk hørte med til stiftet på grund af sin fra resten af stiftet isolerede beliggenhed syd for Limfjorden. I hele udviklingen betyder denne købstad en lille forringelse af det samlede billede.

For det samlede billede skulle resultatet efter denne nye beregning blive, at folketallet i provinsen i 1660 ikke behøver at have ligget på over 340.000, for at det i 1769 kan have været oppe på 730.000, men som tidligere beregnet har folketallet i provinsen nok ligget på op mod 400.000, og forskellen er da, hvad provinsen har kunnet afgive til København.

Udviklingen 1769–1801

Vil man på grundlag af de originale tællingslister søge at bringe forbindelse i stand mellem folketællingerne i 1769 og 1801 ved hjælp af fødsels- og dødstal fra de mellemliggende år, som opført i den officielle statistik fra 1905 (Statistisk Tabelværk V, 5 A), kan der opstilles følgende regnestykke for provinsens vedkommende:

	Folketal 1801	Folketal 1769	Fremgang 1770–99	Fødsels-overskud	Vandrings-behov
Sjællands stift	256.500	212.700	43.800	23.900	+19.900
Fyns stift	174.800	143.700	31.100	23.200	+ 7.900
Århus stift	130.300	117.900	12.400	10.400	+ 2.000
Viborg stift	64.100	59.400	4.700	5.300	÷ 600
Ålborg stift	87.300	80.800	6.500	5.100	+ 1.400
Ribe stift	111.800	99.900	11.900	10.500	+ 1.400
Østifterne	431.300	356.400	74.900	47.100	+27.800
Jyske stifter	393.500	358.000	35.500	31.300	+ 4.200
Hele provinsen	824.800	714.400	110.400	78.400	+32.000

Det vil heraf ses, at skulle alle tre sæt tal være rigtige, ville ét – men også kun ét – stift have kunnet præstere et overskud ud over, hvad der krævedes til dækning af egen fremgang, nemlig Viborg stift. Alle øvrige stifter måtte da have haft en tilgang ude fra på fra 1.400 personer i Ålborg stift til 19.900 i Sjællands stift, og der ville intet have været at give hovedstaden. Det er derfor, man har følt sig fristet til at stemple 1769-folketællingen som helt forkert, og at flere statistikere har ment at der skulle lægges et halvt hundrede tusind til de 785.000, der blev talt i 1769. Var der imidlertid tale om fejltællinger ud over de udeladte militærpersoner, måtte man antage, at fejlene var jævnt fordelt på provinsens landsdele, og det ville gøre sagen endnu mere kompliceret. Helt anderledes enkelt bliver regnestykket, hvis det accepteres, at folketællingen i 1801 er pålidelig, at fejlene ved tællingen i 1769 fordeler sig som beregnet ved hjælp af differencen mellem mændenes og kvindernes antal ved tællingerne i 1787 og 1801, og at fødsels- og begravelseslisterne skal revideres, så 5,5 procent – som udøbte

børn – fjernes af begravelseslisternes samlede tal, før de stiftsvise fødselsoverskud beregnes.

Er disse revisioner foretaget af 1769-tællingen i provinsen og af de tilsvarende fødselsoverskud stift for stift, tegner udviklingen sig således i tiden mellem 1769 og 1801 (år 1800 dog i første omgang ikke medregnet) uden for Københavns volde:

	Folketal 1801	Folketal 1769	Fremgang 1770–99	Fødselsoverskud	Vandringsbehov
Sjællands stift	256.500	217.200	39.300	34.600	+ 4.700
Fyns stift	174.800	146.700	28.100	30.200	÷ 2.100
Århus stift	130.300	119.500	10.800	16.200	÷ 5.400
Viborg stift	64.100	60.400	3.700	7.800	÷ 4.100
Ålborg stift	87.300	81.800	5.500	8.600	÷ 3.100
Ribe stift	111.800	101.400	10.400	15.100	÷ 4.700
Østifterne	431.300	363.900	67.400	64.800	+ 2.600
Jyske stifter	393.500	363.100	30.400	47.700	÷ 17.300
Hele provinsen	824.800	727.000	97.800	112.500	÷ 14.700

Opgivelserne fra år 1800 er ikke stiftsfordelt, men opgives for hele landet til 30.839 fødte og 27.501 døde, altså med et overskud på 3.338 (Falbe Hansen og Scharling: Danmark i 1890, side 81). Derved skulle der fra hele provinsen blive et overskud på godt 18.000 personer, som kan være kommet København til gode. Det er fuldtud, hvad hovedstaden voksede med inden for den nævnte periode, men da byen samtidig havde et fødselsunderskud, som kan have ligget i nærheden af 5.500, må der stadig regnes med en uforklaret forskel på ca. 5.000 for landet som helhed – svarende til trekvart procent af folketallet og de mellemliggende års fødselstal for hele landet. Der er dog et vist antal dødfødte med i de københavnske tal, omend det ikke når op på 5,5 procent. Men som tallene fra Århus stift tyder på, kan de dødfødtes andel i begravelserne ud over landet have ligget højere end 5,5 %. Det er heller ikke klart i hvilket omfang bornholmske tal er inkluderet i de sjællandske stiftstal, det er sandsynligt, at perioden efter stavnsbåndets løsning har bragt en vis tilbagevandring af tidligere stavnsbundne bønderkarle, og endelig må der kunne regnes med en vis overskudsvandring til monarkiets hovedstad fra Norge og hertugdømmerne m. v.

Tre generationer i Århus stift

Det tidsrum, hvorfra der er opbevaret en næsten ubrudt række af fødsels- og dødslister fra Århus stift opdelt i herreder, strækker sig fra 1695 til 1800 og kan altså deles i tre perioder à 35 år. De 35 år ligger meget nær det, man plejer at kalde en menneskealder – tiden fra et menneskes fødsel til fødslen af dets mellemste barn. Det er et forsøg værd at kigge lidt nærmere på udviklingen fra generation til generation og at dele materialet på en anden måde end efter lensgrænser, nemlig i nogen grad efter jordbundsforhold og bebyggelsestæthed. Men først vil vi endnu engang se på udviklingen i Hedensted sogn (I, 8 a).

Efter at der allerede i løbet af sommeren 1660 må være kommet nogle folk til sognet nordfra, blev der op mod julen 1660 med navns nævnelse opført 122 hovedskatbetalende personer på en liste, der synes at indeholde repræsentanter for alle besatte gårde og huse. Hertil skal føjes en gejstlig familie, så folketallet kan sættes til ikke under 130. Ved folketællingen i 1769 blev der optalt 427 personer i sognet. Antallet var steget med 230 %.

Sognet har som omtalt selv klaret denne udfyldning i rækkerne. Ud over svingende mellem 5 og 10 % dødfødte pr. femår er der i løbet af 109 år kommet 1.494 børn levende til verden. Indtil 1758 døde der 1.050 levendefødte, døbte personer, og lå dødsfaldenes tal i 1760'erne på højde med 1740'ernes skulle man i 1769 have nået 1.197 dødsfald og dermed et samlet overskud på 297, så hullet mellem de 130 i 1660 og de 427 i 1769 kan fuldtud være dækket. Dermed er naturligvis ikke sagt, at der ingen vandringer har fundet sted. Et til de indvandrede svarende antal personer må da siden være afgivet til nabosogne eller fjernere dele af monarkiet.

Tvunget til at se bort fra vandringerne må man nøjes med at konstatere, at hvis beboertallet er vokset med fødselsoverskuddet og kun med det, har fødsels- og dødelighedsprocenterne til forskellige tider ligget omtrent på følgende niveau:

	Fødsels-procent	Dødelighedsprocent
1660'erne	6,0	3,2
Omkring 1700	4,6	3,0
Omkring 1735	4,1	3,4
Omkring 1755	3,5	3,3

Der er her tale om et vidnesbyrd, der går i samme retning, som det kirkebøgerne på Sjælland og Fyn og i egnen omkring Kongeåen (Skæbneåret 1659) aflægger. Kun på et punkt er der forskel. Mens der ikke her kan føres noget bevis ud af kirkebogen for, at der er sket vandringer til Hedensted i årene efter 1659, viser kirkebøgerne i Jels og Oksenvad m. fl. steder, at der har fundet en vandring sted til syd- og sønderjyske sogne. I Hedensted er aldersangivelserne så ufuldstændige, at de ikke kan give noget billede af situationen. Vi må med hensyn til antal beboere og sammensætninger i 1660 nøjes med hovedskatmandtallets udsagn – som til gengæld ikke foreligger fra Jels og Oksenvad eller andre sogne ved Kongeåen.

Deles tiden fra 1660 til 1764 i tre perioder à 35 år, må fødselsoverskuddet fordeles således på dem:

Perioden	1660–94	en tilvækst på	98	personer
–	1695–1729	- – -	162	–
–	1730–64	- – -	22	–
I alt	1660–1764	en tilvækst på	282	personer

Havde man været i besiddelse af fødsels- og dødstal fra Hedensted sogn for hele perioden 1660–1769, ville det have faldet naturligst at benytte dette samlede overskud på omkring 300 til en tilbagetælling fra 1769-folketællingens 427. Man ville da have nærmet sig så meget til 1660-mandtallets 124 personer af bondestanden, at man havde fyldt ud med de manglende 3–6 personer – netop hvad der her forskudsvis er gjort, inden fremtællingen fra 1660 mod 1769 blev påbegyndt. Men Hedensted er det eneste sted i den sydligste del af Århus stift, hvorfra der foreligger både en pålideligt virkende mandtalsliste og en næsten ubrudt række af fødsler og dødsfald i kirkebogen for perioden op til 1769. Det er altså her for den samlede periode ligegyldigt, om man benytter fremregnings- eller tilbageregningsprincippet. Er dødstallene fra 1759–69 nogenlunde rigtigt vurderet, er der lokal dækning for hele befolkningsfremgangen i de 109 år.

Imidlertid savnes der mange steder sikkerhed for 1660-mandtallets pålidelighed, ligesom der er store huller de fleste steder i det ældre kirkebogs-

materiale, så den bedste vej til at konstatere befolkningsudviklingen her, hvor man tilbage til 1695 har fødsels- og dødslister herredsvis, bliver at benytte disse lister til en tilbagetælling fra 1769-folketællingen til 1695 for at konstatere udviklingen fra egn til egn i det mindste i de sidste ca. to trediedele af de 109 år (I, 8 a–d).

Det er da naturligt at betragte Bjerre og Hatting herreder som en enhed hørende til Stjernholm len, men befriet for købstaden Horsens' tyngde i epidemimæssig henseende. Ganske vist er der en forskel på udviklingen i de to herreder, særlig kendetegnet ved, at fødselsoverskuddet i 1695–1729 var stærkest i Hatting herred, hvortil Hedensted hører, men i 1730–64 indhentede Bjerre herred det manglende. Efter tilbagetællingen skulle folketallet i Hedensted i 1694 have ligget på ca. 240 mod 427 i 1769 og 510 i 1801 – altså henholdsvis 56 og 47 % af de to folketællingsresultater, og tilbagetælling på tilsvarende måde fra folketællingen i 1769 i det, vi kan kalde herredsgruppe I (Bjerre og Hatting herreder) giver et resultat, der svarer til henholdsvis 51–52 % af folketallet i 1769 og 46–47 % af folketallet i 1801. Forskellen mellem de to sæt procenter virker ikke afskrækkende. Man kan ikke regne med slavisk lighed mellem udviklingen i et enkelt sogn og hele herreder. Det afgørende er, at tendensen er den samme.

Fødselsoverskuddet udgjorde i de 109 år godt 20 % af det samlede fødselstal – praktisk taget samme procent som i en række sønderjyske sogne under ét – sogne, der ligesom Hedensted i 1659 blev ramt af den store pest og krigens øvrige ulykker.

I den følgende undersøgelse af udviklingen i Århus stift 1695–1800 udgør da Bjerre og Hatting herreder gruppe I.

Gruppe II bliver hedeherrederne nordvest for Horsens (hovedsagelig Silkeborg amt) nemlig Gjern, Hids, Tyrsting og Vrads herreder.

Gruppe III udgøres af Åkjær amt og hovedparten af Skanderborg amt, nemlig Hads, Vor, Hjelmslev og Framlev herreder.

Gruppe IV er herrederne mod nord i Silkeborg og Dronningborg amter.

Gruppe V består af de herreder, der omgiver Hasle herred med Århus by.

Gruppe VI er hovedparten af Kalø amt, Djursland, Mols og Rougsø herred.

Gruppe VII er de tre herreder Hasle, Nim og Støvring med de dominerende købstæder Århus, Horsens og Randers.

Materialet stammer dels fra Århus bispearkiv i Landsarkivet i Viborg og dels fra Økonomi- og Kommercekollegiets papirer i Rigsarkivet. For størsteparten af perioden 1695–1801 foreligger det som årslister over herredernes fødte og døde, og fra 1767 tillige de viede. Fra 1777 er de døde aldersfordelt på tiårsgrupper.

Selve fødsels- og dødstallene findes (i tabel I, 2).

Her vender vi os først til 35 års perioderne (tabel I, 8 a–e), hvor samlede fødsels- og dødstal er angivet dels for de tre perioder 1695–1729, 1730–64 og 1765–1800 dels herredsvis og dels sammentalt for de syv omtalte herredsgrupper. I første kolonne er angivet fødselstallene for hver af de tre »menneskealdre«, i anden kolonne dødstallene for de samme perioder, i tredie kolonne dødstallene med fradrag af (her kun) 5 %, der formodes at være dødfødte i begravelseslisterne ud over det antal, der modsvares af dødfødte på fødselslisterne. Overskuddet er angivet i fjerde kolonne, som det direkte skulle fremgå af tabellerne og i femte kolonne med udelukkelse af de nævnte 5 % dødfødte, og endelig er de formentlig dødfødtes tal angivet i en sjette og sidste kolonne ud for hvert herred og hver gruppe samt for stiftet som helhed. Hovedberegningerne vil i det følgende blive foretaget ud fra den betragtning, at man ved at fradrage de 5 % for dødfødte på begravelseslisterne kommer sandheden nærmest, men alternative beregninger på grundlag af listernes fulde begravelsestal vil også findes.

Ifølge hovedberegningerne har der i de syv grupper i hver menneskealder i den her anvendte betydning været omtrent følgende fødselsoverskud:

	1695–1729	1730–64	1765–1800
Gruppe I	2.545	2.180	2.545
– II	2.360	2.994	3.027
– III	3.218	3.050	3.974
– IV	3.603	3.325	3.445
– V	2.863	1.544	1.792
– VI	3.301	2.936	2.069
– VII	1.151	292	1.210
Hele stiftet	ca. 19.000	ca. 16.300	ca. 18.100

Fødselsoverskuddet har været af omtrent samme størrelse i hver 35 års periode i stiftet som helhed. Der er dog en aftrapning fra første til anden trediedel af 1700-tallet, og den ville være blevet fortsat gennem sidste trediedel af århundredet, hvis ikke udviklingen i 1790'erne så effektivt havde ændret sig landet over. I den anden menneskealder er der kun tale om stigende fødselsoverskud i gruppe II, der omfatter Tyrsting, Vrads, Hids og

Gjern herreder, altså et udpræget hedeområde med lange afstande mellem landsbyerne. Den sidste periode bringer igen noget stigende fødselsoverskud undtagen i gruppe VI, der hovedsagelig omfatter Djursland. I løbet af de tre perioder skulle beboertallet i hele stiftet (÷ Samsø) være steget med godt 53.300, og da folketallet i 1801 var ca. 123.000, kunne det antages, at der i 1694 kun levede ca. 70.000 mennesker i Århus stift – hvis der ingen vandringer havde fundet sted.

Med udgangspunkt i folketællingen 1769 forsøges det at tælle både frem og tilbage ved hjælp af de foreliggende fødsels- og dødslister i de enkelte herredsgrupper, og resultatet bliver da (tabel I, 8 d), at herredsgrupperne I og II (syd og sydvest) skulle have fordoblet deres beboertal i tiden 1695–1769 – i hvert fald på det nærmeste, mens modsætningsvis de tre herreder med »storbyerne« Århus, Horsens og Randers har haft en særdeles beskeden fremgang i kraft af fødselsoverskud. Fremgangen i de øvrige herredsgrupper har ligget omkring et halvt hundrede procent.

Resultaternes rimelighed kan groft kontrolleres ved beregning af fødsels- og dødelighedsprocenter i de tre tiår 1695–1704, 1730–39 og 1765–74. Stiftet har da som helhed haft en fødselsprocent på 3,5 omkring år 1700, på 3,7 omkring 1735 og på 3,2 omkring 1770. De tilsvarende dødelighedsprocenter bliver 3,2, 2,8 og 3,1. Ingen af disse procenter kan forurolige. End ikke omkring 1700 har man efter dette i Århus stift været oppe på samme høje fødselsprocent som i store dele af Sjælland i 1760'erne. Ser man specielt på herredsgruppe I, bliver fødsels- og dødelighedsprocenterne sammenlignet med dem, der fandtes for Hedensteds vedkommende, følgende:

	Fødselsprocent		Dødelighedsprocent	
	Gruppe I	Hedensted	Gruppe I	Hedensted
Omkring 1700	4,2	4,6	3,0	3,0
Omkring 1735	3,5	4,1	2,9	3,4
Omkring 1770	3,2	3,9	2,8	–

Til sammenligning skal nævnes, at hvis folketallet på landet på Sjælland midt i 1660'erne har ligget på 105.000, omkring 1695 på 127.000, omkring 1730 på 159.000 og ved midten af 1760'erne på 175.000, har fødsels- og dødelighedsprocenterne været omtrent følgende i landdistrikterne på Sjælland:

	Fødsels-procent	Dødeligheds-procent
Ved 1665	4,6	3,7
Ved 1695	4,6	3,7
Ved 1730	4,0	3,6
Ved 1765	3,7	3,5

Den sikreste tendens ligger i fødselsprocenten, der både i herredsgruppe I som helhed og i Hedensted sogn har været jævnt aftagende. Materialet fra Hedensted er naturligvis så lidt omfangsrigt, at tilfældigheder kan spille ind. Men tendensen er i begge områder nedadgående for fødselsprocentens vedkommende, og stillestående eller svingende for dødelighedsprocenten. For de to første tiårsperioders vedkommende kan også fødselsoverskuddet sammenlignes. Det bliver omkring år 1700 på det nærmeste 1,2 % af det beregnede folketal i Bjerre og Hatting herreder under ét og 1,6 % i Hedensted af dette sogns beregnede folketal, men i 1735 er tallene nede på henholdsvis 0,6 og 0,7 % af det folketal, der da beregnes at have været. Også her går vidnesbyrdene i samme retning og peger på faldende fødselsoverskud i kraft af dalende fødselsprocent, efterhånden som landet igen fyldtes med folk af alle aldersklasser.

Fra sogn efter sogn i Syd- og Sønderjylland kan tilsvarende vidnesbyrd hentes om et efterhånden dalende fødselsoverskud, bl. a. skal her henvises til oversigten over udviklingen i Oksenvad, Ensted, Tinglev, Brøns, Hjordkær og Roager sogne i Sønderjylland, (tabel I, 6 a–c) hvoraf det bl. a. fremgår, at det samlede overskud i de fire førstnævnte sogne i årene 1661–90 set under ét androg 39–40 % af fødslerne for i de følgende 30 år at dale til 21 % og i de næstfølgende 30 år yderligere til 11–12 % af periodens samlede fødselstal. Kirkebøger fra Engum og Øster Snede vidner sammen med den fra Hedensted om et fødselsoverskud i årene 1660–95 på tilsammen 333 eller 28 % af periodens knap 1.200 fødte i de tre sogne og 20–21 % af de tre sognes folketal i 1801 (1.600).

Kan en tilsvarende procent anvendes på udviklingen 1660-1694 på hele herredsgruppe I, har Hatting og Bjerre herreder haft ca. 2.000 færre beboere i 1660 end i 1694, og det vil sige, at folketallet har ligget rundt regnet på 3.500 eller på omkring 33 % af folketallet i 1769. Der stod i 1660-mandtallet i Hatting sogn opført så mange, at de udgjorde 29 % af 1769-folketallet i dette sogn, i Løsning 30 %, i Korning 27 %, i St. Dalby 37 % og i Hedensted 28–29 %. Blot et 10 procents tillæg for gejstlige, adelige og fattige under ét bringer i de fem sogne folketallet så højt op, at en tilsvarende udvikling dér som i Hedensted har kunnet tredoble beboertallet inden 1769. Da disse fem sogne i 1769 havde lige ved 40 % af det samlede folketal i Hatting herred og 14–15 % af beboertallet i hele herredsgruppe I, skulle udsnittet være repræsentativt, for selv om udviklingen faldt til forskellig tid i Bjerre og Hatting herreder, synes den over 109 års perioden at have givet samme hovedresultat – en tredobling fra

1660 til 1769 og i hvert fald en fordobling i tiden fra 1694 til 1769. Desværre er – som det vil erindres – 1660-mandtallet særdeles ufuldkomment for Bjerre herreds vedkommende, mens der er tale om en god repræsentation for sognene i Hatting herred.

Den ensartede udvikling i herredsgrupperne I og II fra 1695 til 1769 kan formentlig også tolkes som et udtryk for, at udviklingen i de to områder har været nogenlunde ensartet fra 1660 til 1769, og at der kan fæstes lid til 1660-mandtallet, sådan som allerede sammenligningen med jordebøger og matrikler afgav et foreløbigt løfte om.

Desværre eksisterer 1660-mandtallet kun for en del af Århus stift, men det er bevaret for praktisk taget hele det område, der falder ind under herredsgrupperne I, II og IV. Kun fra Vrads herred mangler det, og da forholdene efter jordebøgerne at dømme har været nogenlunde ens i Vrads og Tyrsting herreder, kan det ikke være meget galt at regne med samme tilstand i de to herreder i 1660. I de tre grupper tilsammen har der efter de tidligere nævnte beregninger i 1660 levet mellem 16.350 og 18.000 mennesker. Tilbagetælling ved hjælp af bispeindberetningerne viser, at der (under sædvanlig forudsætning m. h. t. vandringer) har levet 25.138 i 1694 og 43.706 i 1769. For at dække hullet mellem 1660 og 1695 skal der i de første 35 år efter Karl Gustav-krigenes afslutning være født 7–9.000 flere, end der døde. De bevarede kirkebøger i området tyder på, at der i dette tidsrum har været et fødselsoverskud, der svarer til en sjettedel eller måske en femtedel af områdets folketal i 1801, og da der i 1801 boede 47.000 mennesker i området, vil det sige, at fødselsoverskuddet i 1660–1695 har udgjort mellem 8.000 og 9.600. Det kan altså ikke afvises, at området har været i stand til at udfylde kløften mellem 1660- og 1769-tællingen ved egen hjælp. Men der er en forskel, idet de sydlige egne fuldt ud har kunnet klare sig selv, mens de nordlige må have modtaget 1.500–2.200 personer udefra. Set under ét skulle de tre herredsgrupper i 1660 have haft et folketal, der svarer til 37–41 % af folketallet i 1769 – hvis man lægger 1660-mandtallet til grund for beregningerne. Tilbagetællingen ved hjælp af bispelister og kirkebøger tyder på, at folketallet ikke behøver at have ligget højere end 40 % af 1769-folketallet, for at hele området kan have nået 1769-folketallet i tide, efter at have ladet de indvandrede, deres børn eller deres børnebørn gå videre til andre egne.

I Århus stift findes velførte kirkebøger fra Sabro, Fårup og Lading sogne i Sabro-V. Lisbjerg herred. Og selv om der ikke herfra findes 1660-mandtal, lønner en gennemgang af disse bøger sig.

Kirkebøgerne er påbegyndt allerede i 1620 og hører altså til vore allerældste. De er alle fint ført. Forskellige lakuner lader sig delvis udfylde ved hjælp af præsternes indberetninger om fødsler og dødsfald. Af den største betydning er det, at sognepræsten allerede i 1633 begynder at indføre de dødes alder i kirkebogen, og at det udtrykkeligt angives, om begravede børn er blevet døbt, før de døde. I de følgende generationer mangler der kun i enkelte tilfælde aldersangivelse, og selv om det ikke kan ventes, at en præst i 1600-tallet uden at være i besiddelse af ældre kirkebøger, og uden at dåbsattester har været hvermands eje, kunne angive de afdødes alder helt nøjagtigt, må det antages, at de uvillede fejl så nogenlunde opvejer og udjævner hverandre. Det er klart, at runde og halvrunde aldersangivelser dominerer, og at det navnlig er tilfældet, så længe præsten ikke har kunnet slå tilbage i sognets egen kirkebog for at konstatere de afdødes fødselsår og -dag. Senere bliver angivelserne nøjagtige indtil det pertentlige. I kirkebøgerne er indført enkelte udensogns døde, som præsten har begravet (f. eks. en nabopræsts familiemedlemmer) og enkelte »stakler« og ryttere samt i Sabro bl. a. en ung pige, der er halshugget på herredets rettersted, og hvis hoved er sat på stage. Sådanne personer er som regel ikke aldersangivet, og hvor det er udensogns folk, kan de naturligvis heller ikke anvendes til en tilbagetælling. Men tæller man tilbage på alderen af de afdøde sognebørn, viser det sig, at der er død og begravet så mange personer i Sabro, at hele folketallet i 1635 har udgjort 94. Lading var et betydeligt større sogn og kan have haft 320 beboere samme år. Tilsammen har der altså været 414 beboere i de to sogne, hvis man regner med, at der ingen vandringer har fundet sted. I 1787 havde de tilsammen 589 og i 1801 i alt 633 beboere. Tæller man ved hjælp af de dødes alder tilbage til 1660, viser det sig, at der da har levet 114 i Sabro og 316 i Lading, altså i alt 430. Det er disse tal (÷ fattige, gejstlige og evt. adelige), man skulle have kunnet finde i et mandtal fra efteråret 1660.

Fremgangen i folketal skulle efter dette fra 1635 til 1660 have andraget 16 i de to sogne tilsammen og fra 1660 til 1787 159, til 1801 dog 203, men det må bemærkes, at tallene fra 1635 og 1660 ligger i underkanten, dels fordi der blandt de hjemmehørende døde kan have været enkelte ikke-aldersangivne, og dels fordi der snarest har fundet en vis bortvandring sted.

For Sabros vedkommende er rekonstruktion af folketallet også foretaget for årene 1690 og 1720, ligesom der er foretaget en aldersfordeling. Det giver alt i alt følgende billede af folketal og befolkningssammensætning

i det lille sogn, sammenlignet med resultatet af folketællingerne 1787 og 1801:

	1635	1660	1690	1720	1787	1801
0– 9 år	26	23	36	34	46	45
10–19 -	13	24	25	15	23	25
20–29 -	17	23	19	28	35	33
30–39 -	12	12	19	22	34	19
40–49 -	8	11	17	18	13	19
50–59 -	5	12	11	16	10	22
60–69 -	7	6	9	12	6	6
Over 70 år	6	3	3	8	3	0
I alt	94	114	139	153	170	169

Procentvis fordelt på hovedgrupperne 0–19, 20–49 og over 50 år bliver alderssammensætningen:

	1635	1660	1690	1720	1787	1801
0–19 år	41,5	41,3	43,9	32,4	40,6	41,4
20–49 -	39,3	40,4	39,5	44,2	48,2	42,0
Over 50	19,2	18,3	16,6	23,4	11,2	16,6
I alt	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Det mest iøjnefaldende træk i billedet er den ringe andel 0–19-årige i 1720, men den lave procent af personer over 50 år i 1787 hænger nøje sammen med dette tal og tyder på, at det ikke – som man kunne tro – beror på en fejltælling.

Der er imidlertid heller ikke tale om, at fødselstallet har været særlig lavt i årene mellem 1700 og 1720. Og da børnedødeligheden i denne periode ikke var bemærkelsesværdig stor (snarest tværtimod), må forklaringen være, at et antal unge har forladt hjemsognet. Det er bl. a. tænkeligt, at Sjælland, efter den store dødelighed i 1710–11, har haft brug for ungdom, og stavnsbåndet kom jo først i 1733.

I perioden 1661–94 blev i Lading, Sabro og Fårup sogne døbt i alt 682 børn, men af 575 begravede var 38 dødfødte og andre udøbte børn. Af begravede, som må antages at være døbt, tælles i de tre kirkebøger i alt 537, så der har været et reelt overskud på 145, og da der i 1801 befandt sig 822 personer i de tre sogne, udgør fødselsoverskuddet fra den første generation efter Karl Gustav-krigene 17–18 % heraf, mens det løber op til 20 % af de 722, der taltes i sognene i 1769.

Da de tre sogne i 1769 og 1801 havde godt 17 % af Sabro-Vester Lisbjerg herreders samlede beboertal, skulle disse kirkebøgers overskud være nogenlunde repræsentativt for området, og man kan med en vis grund

regne med, at et fødselsoverskud her på 145 har svaret til et overskud på ca. 850 i hele dobbeltherredet.

Tilbagetælling i Sabro-Lisbjerg herred ved hjælp af bispelisternes overskud giver følgende resultater – eftersom man regner med 5 % dødfødte i begravelseslisterne, eller man accepterer bispelisternes tal uden revision:

	Ekskl. dødfødte	Inkl. dødfødte
Folketælling 1801	4.642	4.642
Overskud 1765–1800	553	310
Folketal beregn. 1764	4.089	4.332
Overskud 1730–64	443	239
Folketal beregn. 1729	3.646	4.093
Overskud 1695–1729	891	736
Folketal beregn. 1694	2.755	3.357
Beregn. overskud 1661–94 .	845	807
Beregn. folketal 1660	1.910	2.550

Ved tilbagetælling på de dødes alder er beregnet, at Sabro og Lading havde 430 beboere tilsammen i 1660 – eller rettere, at dette antal personer (aldersangivet, så det ses at de har levet i 1660) er blevet begravet i sognet efter Karl Gustav-krigenes afslutning. Da de to sogne alene udgjorde 13,7 % af dobbeltherredets beboertal i 1801, skulle de 430 personer i Sabro og Lading svare til godt 3.100 beboere i hele Sabro-Vester Lisbjerg herred.

Hermed ville det unægtelig stemme bedst, om bispelisten i forvejen er renset for dødfødte i begravelseslisten. I så fald ville der være en forskel på kun 550 personer mellem beregningerne ved tilbagetælling på de dødes alder (kirkebogen alene) og på fødselsoverskud efter den ureviderede bispeliste. Regner man med dødfødte i et omfang af 5 % på bispens lister, bliver forskellen derimod næsten 1.200. Det skulle være det antal mennesker, Sabro-Vester Lisbjerg herred har kunnet afgive til andre sogne i løbet af 109 år – 10–11 om året i gennemsnit.

Kun udviklingen i Sabro (I, 8 b) er fulgt i kirkebogen gennem hele perioden fra 1660 til 1801, og her viser kirkebogen et samlet fødselsoverskud på 91 – eller 54 % af de 169, der blev talt i 1801. Sabro behøver altså ikke at have haft mere end 78 beboere ved juletid 1660, men tilbagetællingen på grundlag af kirkebogens aldersangivelser siger, at der da levede mindst 114 mennesker, som siden er afgået ved døden i Sabro. Forskellen er 36 – svarende til ca. 900 for Sabro-Vester Lisbjerg under ét. Det er

beklageligt, at mandtal fra 1660 ikke findes netop fra disse tre sogne, hvis kirkebøger har så meget supplerende stof at meddele til belysning af tiden. Om 1650'erne fortæller de tre kirkebøger sammenlagt, at det normale har været ca. 15 dødsfald om året, men at der i 1650 døde 24, i 1653 kun 20, i krigsårene 1657 og 1658 henholdsvis 16 og 17 og derefter 26 i 1659 og 34 i 1660. Dødeligheden har altså kun været dobbelt så stor som normalt i den periode, da sygdomme, som hjælpetropperne havde bragt til Jylland, rasede i det meste af Syd- og Sønderjylland. Det er et tab, der hurtigt kunne overvindes, og som ikke har krævet nogen ekstratilførsel af ungt blod. Snarere kan der være grund til at tro, at der er vandret folk fra egnen ret hurtigt efter krigens afslutning. Aldersfordelingen af de senere i Sabro og Lading afdøde personer, som levede i 1660, var følgende (sammenlignet med den procentvise fordeling i 1787 og 1801):

	1660		1787	1801
	Antal	Procent	Procent	Procent
0– 9 år	75	17,5	27,1	26,8
10–19 -	95	22,1	13,5	14,8
20–29 -	73	17,0	20,6	19,0
30–39 -	53	12,3	20,0	11,4
40–49 -	44	10,2	7,6	11,4
50–59 -	49	11,4	5,9	13,1
60–69 -	26	6,0	3,5	3,5
Over 70 år	15	3,5	1,8	0,0
I alt	430	100,0	100,0	100,0

Det ringe antal 0–9-årige tyder på en udvandring i denne aldersgruppe, men formentlig en årrække efter 1660.

De tre sognes kirkebøger viser først og fremmest, at også sogne, der kun i ringe grad blev ramt af pesten i 1659–60, og som må formodes at have afgivet folk til de hårdt ramte egne, har kunnet præstere et fødselsoverskud, der – talmæssigt set – ville have sat dem i stand til at udfylde hullet mellem 1660 og 1801, selv om de i 1660 kun havde 40–50 % af det indbyggertal, de havde i 1801.

I det omfang kirkebøgerne fra Lading, Sabro og Fårup er gennemgået (person for person), har de indeholdt oplysning om 110 dødfødte og udøbte småbørn, som er begravet, men ikke findes på fødsels- eller dåbslister. Da der er optalt 1.600 dødsfald fordelt over fire 35 års perioder mellem 1660 og 1799, udgør de 110 dødfødte 6,9 % af samtlige begravede. Det viser sig her blandt mange andre steder, at dødfødte i vidt omfang er

opført på præsteindberetningerne og overført til bispeindberetningerne alene på dødslisten. Det kan konstateres bl. a. på grundlag af bilag for 1783 og en række følgende år.

Trods de små tal aflægger disse kirkebøger betydningsfulde vidnesbyrd.

Det er også et højst ejendommeligt vidnesbyrd om regelmæssighed i udviklingen, der aflægges, når de ved tilbagetælling beregnede beboertal i forskellige herredsgrupper i Århus stift til forskellig tid ved en procentberegning sættes i relation til 1801-tællingen. For 100 personer i 1801 levede da følgende antal i 1694, 1729 og 1765:

Herredsgrupperne	I	II	III	IV	V	VI
1694	46	47	58	59	60	68
1729	64	64	73	75	80	81
1765	86	86	88	91	91	84
1801	100	100	100	100	100	100

Ensartetheden i befolkningsudviklingen, som den udtrykkes gennem fødselsoverskud, er umiskendelig, når man betragter grupperne I og II og sammenligner dels med grupperne III-V og dels med gruppe VI. Mellem de nævnte årstal har væksten i de sydlige og vestlige herreder (I-II) ligget på henholdsvis 17–18, 22 og 14 % af folketallet i 1801. I det meste af Kalø amt (gruppe VI) har fremgangen kun andraget henholdsvis 13, 3 og 16 % af folketallet i 1801. Og derimellem ligger de øvrige herredsgrupper med en lidt forskellig udvikling, men dog set under ét med en fremgang fra 1694 til 1801 på omkring 41 % af folketallet i 1801. Helt for sig ligger de tre herreder med købstæderne Århus, Horsens og Randers og 78 % af 1801-folketallet som udgangspunkt i 1695. Købstædernes fremgang var kun ringe.

Kan man videreføre disse talrækker til 1660, skulle beboertallet i de syv grupper også ad denne vej omtrent kunne beregnes, idet det forudskikkes, at der må være en betydelig usikkerhed om købstædernes tilstand. De har utvivlsomt straks efter krigens afslutning været meget hårdt medtaget, men hurtigt fået en tilvækst udefra, dels fra den nære omegn og dels fra udlandet – samtidig med, at borgere fra købstæderne »påtog« sig at bringe jorder i oplandet under kultur, hvorved de foreløbig bjergede sig føden. Fordelingen skulle da i 1660 omtrent have været følgende:

	Tilbagetælling
Gruppe I	3.600– 4.200
– II	4.100– 4.800
– III	7.500– 8.600
– IV	9.000–10.100
– V	5.700– 6.500
– VI	13.100–14.300
– VII	10.000–14.000
I alt	53.000–62.500

Man når ad tilbagetællingens vej et noget andet resultat for grupperne I, II og IV end tilfældet var ved beregningen på grundlag af mandtallet, men vandringerne i ældre tid udgør stadig et væsentlig usikkerhedsmoment.

Vidt forskellig udvikling

Fra Ribe stift foreligger der som omtalt ikke noget 1660-mandtal, men der er for Århus og Ribe stifter tilsammen indbetalt 5.500 rigsdaler i hovedskat. Dette svarer til 66.000 betalende. Johan Grundtvig anslår derefter beboertallet i de to stifter til i alt 80.000. Givet er det, at Koldinghus og Riberhus amter har været stærkere medtaget end Århus stift som helhed, og det kan betyde, dels at der i det hele taget har været forholdsvis færre folk og dels, at de betalendes procentdel har ligget lavere end i Århus stift. Men Ribe stift har næppe haft over tre fjerdedel af Århus stifts med købstæder foran beregnede 53–63.000 indbyggere, altså ikke over 40–47.000 beboere. Alt taget i betragtning må det dog skønnes, at det samlede beboertal – med indvandrere født før 1660 – i de to stifter i hvert fald har ligget under 100.000 mod ca. 220.000 i 1769.

Fødselsoverskuddet giver, som det har vist sig, et begreb om fremgangen i folketal, og i et bælte på begge sider af Kongeåen har fødselsoverskuddet ligget væsentligt højere den første menneskealder efter 1660 end i Hatting og Bjerre herreder – for slet ikke at tale om de nordlige herreder i Århus stift.

Der foreligger som omtalt velbevarede kirkebøger fra fire sogne på stribe sydvest for Kolding: Hjarup, Vamdrup, Jels og Oksenvad. De to første begynder ganske vist ikke straks efter 1660, men udviklingen frembyder umiskendelig lighed med den i de to sidste, så det er forsvarligt at drage paralleller. Fra alle fire sogne foreligger aldersopgivelse for de døde fra første færd, men kirkebøgerne fra Hjarup og Vamdrup er ikke påbegyndt før 1664, og fra Hjarup mangler fødselstal indtil 1674. Under forudsætning af, at forholdet mellem de fire sogne i den første del af perioden 1660–94 har været nogenlunde det samme de første fire år i Vamdrup og de første 14 år i Hjarup som i Jels og Oksenvad under ét, har antallet af fødte og døde og overskuddet i de fire sogne været omtrent følgende fra 1660 til 1694:

	Fødte	Døde	Overskud
Hjarup	240	145	95
Vamdrup	520	290	230
Jels	404	201	203
Oksenvad	410	213	197
I alt	1.574	849	725

Tallene for Hjarup og Vamdrup er forsigtigt beregnet for de manglende år i begyndelsen af perioden, og for 100, der døde, fødtes i hvert fald 185 børn.

På grund af et hul i kirkebøgerne for Hjarup og Vamdrup fra midt i 1730'erne til sidst i 1750'erne og på grund af manglende eller ufuldstændige folketællinger i alle fire sogne i 1769–1801 samt den fuldkomne mangel af 1660-mandtal i dette område, er der ingen rigtig mulighed for at drage sammenligninger med folketal. Befolkningstilvæksten på Hedenstedegnen 1660–94 udgjorde imidlertid 28 % af periodens samlede fødselstal. Her i de fire sogne ved Kongeågrænsen har overskuddet altså ligget på tæt ved 50 % af det samlede antal fødsler – i Oksenvad lidt over, i de øvrige sogne lidt under. Dette må være et resultat af, at krig og pest har ramt egnen særdeles hårdt i 1659–60. Over en hel 35 års periode set under ét er det nærmest uhørt, at man – selv i litteratur om 30-årskrigen i Tyskland – støder på så store tal. Da kirkebøgerne i Hjarup og Vamdrup først begynder i 1664 og ikke kan følges længere end til 1734, kan det ikke med fuldkommen sikkerhed fastslås, hvor stor en del af de mennesker, der senere døde i sognene, der har levet i 1659 og overlevet dette år, men da der de første år i Jels og Oksenvad hovedsagelig døde nyfødte og enkelte kvinder i barselseng, og da kun få nåede over 70 år, skulle fejlen ikke blive stor.

Om antallet af beboere i sønderjyske sogne (Tabel I, 6 a–d) kan oplyses, at efter opgivelser forskellige steder synes Oksenvad omkring 1770 at have haft ca. 520 beboere, Tinglev 570, Brøns 770, Hjordkær 460 og Roager 410, mens det må være forkert, når Ensteds beboertal er opgivet som 427 i 1769. De fem førstnævnte sogne havde da tilsammen ca. 2.730 beboere, og da det samlede fødselsoverskud i årene fra 1661 til 1770 lå på 1.945, behøver der kun at have været ca. 785 på det tidspunkt, da 1660-mandtallet andre steder blev optaget. Efter al sandsynlighed har der været flere.

Oksenvad skal ganske vist, hvis man trækker fødselsoverskuddet fra det formodede indbyggertal i 1769, have haft 221 beboere (520 ÷ 299),

men Brøns behøver kun at have haft 189 (770 ÷ 581). I Brøns var der for 100 døde de første 60 år efter 1660 pr. tiår henholdsvis (151), 190, 140, 133, 120, 141 og derefter de følgende tre »generationer« til 1803 henholdsvis 132, 121 og 118 fødte for hver 100 døde. For Oksenvads vedkommende kan en forklaring på forskellen mellem tilbagetælling ved hjælp af fødselsoverskud og de dødes alder ligge deri, at der har fundet en indvandring sted på et sent tidspunkt af personer, der ikke var født endnu i 1660, og netop i denne del af Gram herred vides det også, at der meget længe efter 1660 vedblev at være et betydeligt antal ødesteder – noget der i det hele taget gælder de hedeprægede sogne på den jyske højderyg.

Hvis Brøns i første omfang har modtaget folk udefra, er det mere end fuldt opvejet af senere bortvandring. Sandsynligvis har Brøns under Karl Gustav-krigene kun mistet omkring en trediedel af sine beboere, så det før krigen havde godt 700 beboere. Har beboertallet ligget på ca. 500 i 1670, har fødselsprocenten ved den tid ligget på ca. 3,7, men dødelighedsprocenten helt nede på ca. 1,7. På samme tid har fødselsprocenten i Hjarup, Vamdrup, Jels og Oksenvad under ét formentlig ligget på ca. 4,7 og dødelighedsprocenten omkring 2,0 med stærkt stigende tendens.

I Brøns har befolkningens fordeling på aldersgrupper i 1660 været omtrent følgende i antal og procent:

	Antal	Procent
0–19 år	173	36
20–29 -	84	17
30–39 -	63	13
40–49 -	56	12
50–59 -	50	11
Over 60 år	50	11
I alt	476	100

Et lille fingerpeg om udviklingen herredsvis i Syd- og Sønderjylland har man i de meget få bevarede fødsels- og dødslister, som fra Tørning len og de kongerigske enklaver er indgået til biskoppen i Ribe. Men desværre er det bevarede ældre materiale her langt ringere end i Århus stift og har nærmest karakter af noget sporadisk.

Der er ingen tvivl om, at udviklingen i Riberhus og Koldinghus amter er sket på lignende måde som i de sønderjyske sogne, der her er omtalt. Et stykke op i det nuværende Ringkøbing amt havde Karl Gustav-krigene direkte eller indirekte hærget.

Fødselsoverskuddet fra 1660 til 1695 lå på et afsides sted som Endelave på mindst et par og tyve procent af folketallet i 1801, i Engum og Glud lå det på op mod 20 %, i Øster Snede, Vester Vedsted, Møgeltønder og Hemmet på omkring 25. Hvidding sogns udvikling lå også på linie med den, der fandt sted i Brøns. Men i den nordlige del af det nuværende Ringkøbing amt stod folketallet f. eks. i Borbjerg og Vinding-Vind sogne i stampe. Muligvis gik det endda noget tilbage. De lave fødselstal tyder på, at der fandt en bortvandring sted. Og idet der så godt som ikke blev noget fødselsoverskud, må situationen senere være blevet kritisk, hvad indberetninger også vidner om.

Hvad specielt de hårdt hærgede hedeegne i Nordslesvig og Riberhus og Koldinghus amter angår, er det givet, at det varede meget længe inden folketallet nåede at passere det, det havde andraget i 1657. Når det i 1660 siges, at der døde over 900 mennesker i Holsted og Føvling sogne i løbet af et års tid, så er det som omtalt udtryk for, at folketallet må have ligget over dette tal i 1657. I 1769 var der endnu kun 772, men så kraftig var den udvikling, der derefter satte ind, at de to sogne allerede i 1787 nåede op på 886 og i 1801 på 962. Først da kan man altså have indhentet folketallet fra før Karl Gustav-krigene. Men efter tingbogens udsagn var der i hele Malt herred i 1660 kun to, tre eller fire »folk« tilbage i hvert sogn. Dette stemmer med, at der i 1660 efter de indsendte godsjordebøger at dømme, i Malt herred kun har været 35 af i alt 274 steder besat i otte sogne (12–13 %). Det er sandsynligt, at krig og pest ikke har levnet meget mere end hundrede mennesker i herredet, der på linie med dele af Tørrild, Anst, Frøs og Gram herreder har hørt til de hårdest ramte af alle.

På grund af manglende 1660-mandtal fra Haderslevhus, Koldinghus og Riberhus amter falder en fornyet gennemgang af materialet fra dette område uden for rammerne af denne undersøgelse. Det skal blot nævnes, at i de tre amter under ét er det overvejende sandsynligt, at folketallet i 1657 har ligget omtrent på højde med folketallet i 1769, men at det er reduceret til noget under det halve, hvorefter indvandring og fødselsoverskud har bidraget sit til, at folketallet fra før Karl Gustav-krigene som helhed har kunnet genoprettes inden 1769, og at store dele af området endda allerede i anden eller tredie generation efter det store sammenbrud har været i stand til at afgive ungdom til andre egne af landet, fordi de store årgange, der fødtes de første 10–30 år efter pesten, ikke har kunnet finde

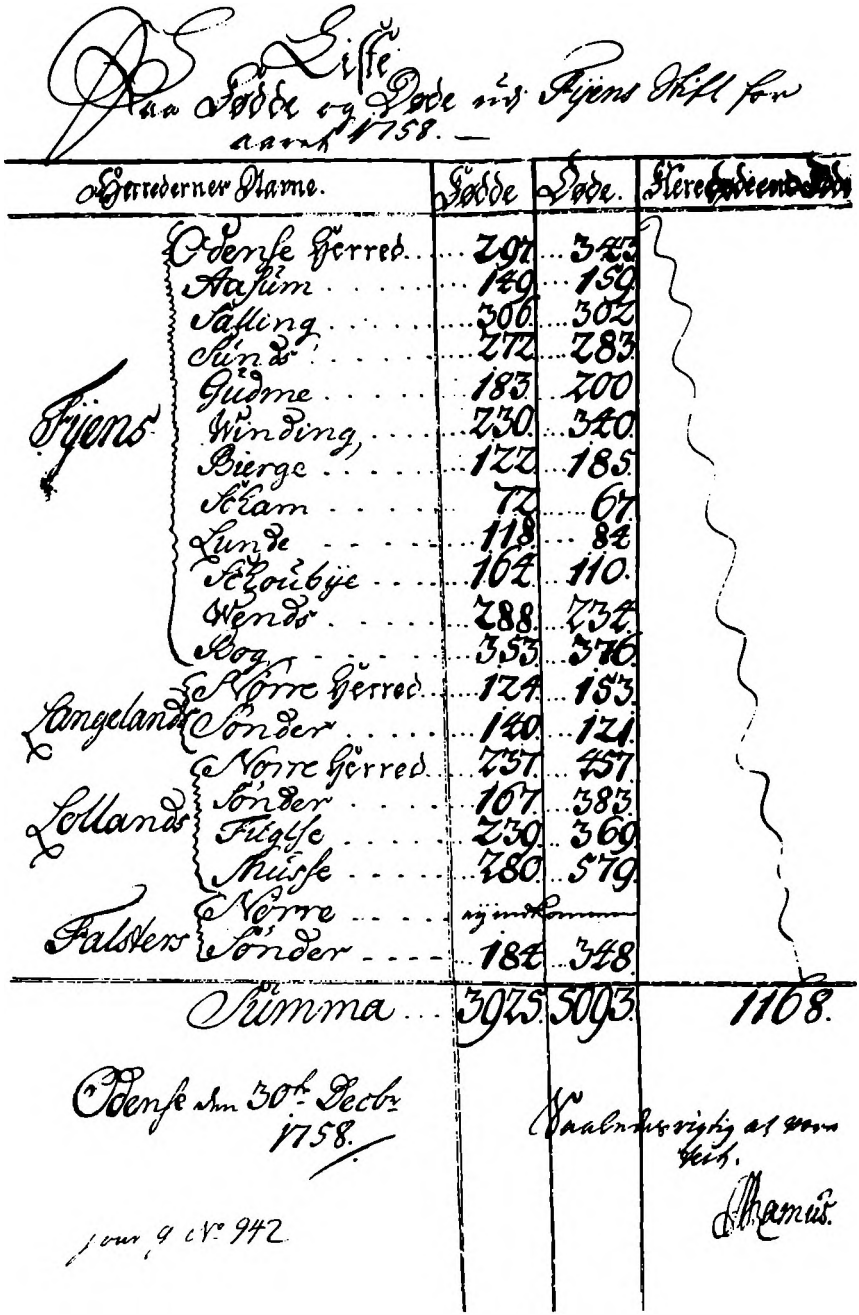

Liste
paa Fødde og Døde udj Fyens Stift for
aaret 1758. —

Herrederner Navne.	Fødde	Døde	Herredsbeskrivelse
Odense Herred	291	345	
Aasum	149	159	
Falling	306	302	
Sunds	272	283	
Gudme	183	200	
Fyens Winding	230	320	
Bierge	122	185	
Skam	72	67	
Lunde	118	84	
Skovbye	164	110	
Vends	288	232	
Sog	353	376	
Langelands Nørre Herred	124	153	
Langelands Sønder	140	121	
Lollands Nørre Herred	237	257	
Lollands Sønder	107	383	
Lollands Fuglse	239	369	
Lollands Thuse	280	579	
Falsters Nørre			
Falsters Sønder	184	348	
Summa	3075	5093	1168

Odense den 30te Decbr
1758.

Vaabnehavende af samme
Stift.

Jour. 9 Nr. 942

Det forekommer, at der mangler tal i stiftslisterne over fødsler og dødsfald fra hele herreder – således i årene 1758 og 1763 fra Falster nørre herred og i 1765 fra Vends herred (med Middelfart). Hyppigere mangler opgivelser fra enkelte sogne. Als og Ærø er normalt ikke medtaget på de fynske stiftslister efter 1735.

plads på hjemegnen. Men befolkningen har i 1769 været stærkere koncentreret mod øst end før 1659.

Det bevarede indberetningsmateriale fra Ribe stift før 1735 er som nævnt yderst spinkelt. Der foreligger fødsels- og dødstal fra 1689, 1709, 1720 og 1732 med opdeling i herreder, men hverken tallene fra 1689 eller 1709 er fuldstændige. Der må i 1689 mangle en del sogneindberetninger fra Skads og muligvis også fra andre herreder, og i indberetningen fra 1709 savnes Skads og Nr. Rangstrup herreder helt, men antagelig har der i 1689 været ca. 2.800 fødte og 2.450 døde og i 1709 atter ca. 2.800 fødte, men kun henved 1.800 døde. Fødselstallene tyder på fremgang i den sydlige del af stiftet og tilbagegang i den nordlige del, men svingningerne i dødstallene kan bero på tilfældigheder. Materiale fra enkelte år med 10–20 års mellemrum kan ikke yde stor hjælp, hvis man ikke har nøje kendskab til forholdene på egnen og til fødsels- og dødstal i omliggende områder.

På grundlag af fødsels- og dødslisterne, der begynder at dukke op i Viborg stift fra 1720, kan det beregnes, at fødselsoverskuddet i dette stift 1720–69 har udgjort 13–16.000, så et eventuelt fødselsoverskud 1660–1720 har kunnet videregives til andre landsdele sammen med op mod 3.000 af det overskud, der er blevet resultatet af udviklingen efter 1720.

Det kunne her se ud, som om stavnsbåndet har æren for, at Viborg stifts folketal overhovedet er steget i 1769 sammenlignet med 1660. Sammenligner man fødsels- og dødstal for de år, hvor bispeindberetninger er bevaret både i Viborg og i Ålborg og Århus stifter indtil 1721, viser det sig, at kun ca. 8 % af fødslerne i Viborg stift er gået til folkeforøgelse mod 15 % i Ålborg og 14 % i Århus stift. Det drejer sig om årene 1689, 1710, 1711 og 1721. Stillingen i Viborg stift var væsentlig bedret i begyndelsen af 1730'erne, da 22 % af fødslerne gik til befolkningsforøgelse mod 26 % i Ålborg stift og kun 17 % i Århus stift. En opdeling af fødsels- og dødstal i to grupper for henholdsvis den vestlige og den østlige del af Viborg stift viser en næsten ensartet udvikling i årene 1689, 1693, 1709, 1710, 1721 og 1728 med ca. 4.100 fødsler i Skivehus-Hald amter og ca. 4.760 i Ålborghus-Mariager. Over for disse tal står ca. 4.020 begravelser i den vestlige og 4.680 i den østlige del af stiftet, så overskuddet uden fradrag af dødfødte bliver ca. 80 i hver af de to dele af stiftet, mens antagelsen af 5 % dødfødte som inkluderet i begravelsestallene bringer fødselsoverskuddet op med henholdsvis ca. 200 og 235.

I årene 1730–35 bliver der derimod følgende forhold mellem udviklingen i den vestlige og den østlige del af stiftet:

	Skivehus-Hald amter			Alborghus-Mariager amter		
	fødte	døde	overskud	fødte	døde	overskud
1730	760	549	211	801	654	147
1731	805	884	÷79	855	710	145
1732	708	591	117	785	574	211
1733	708	561	147	821	488	333
1734	756	563	193	862	545	317
1735	738	602	136	735	486	249
1730–35	4.475	3.750	725	4.859	3.457	1.402
5 % dødf.		÷190	+190		÷173	+173
Revideret	4.475	3.560	915	4.859	3.284	1.575

Tilsyneladende er der her sket en vældig udvikling, men det må bemærkes, at blandt de seks år, der ligger forud for 1730 er medregnet et enkelt år, der får for stor vægt i et så forholdsvis lille materiale, nemlig 1710, der for hele stiftet gav et underskud på over tusind. Tager man det ud af billedet, bliver overskuddet i stedet for ca. 435 i seks år ca. 1.900 i løbet af fem år! Der behøver altså efter disse tal ikke at have været stor forskel på overskuddet i tiden før og efter 1730, og det bliver ikke meget galt, hvis man betragter udviklingen i Ålborg og Viborg stifter som parallelt løbende.

Som udviklingen i visse dele af Jylland og Sjælland har formet sig forskellig med skiftevis større og mindre overskud (evt. tab), sådan kan der også iagttages en forskelligartet udvikling på Fyn og Lolland-Falster.

Bevarede bispeindberetninger viser således en periode i 1690'erne et meget spinkelt overskud på Lolland-Falster, men et ret betydeligt overskud i det nuværende Odense amt. Nogle år inden for perioden 1710–19 havde Lolland-Falster derimod et forholdsvis langt større overskud end Nordfyn. Begge perioder lå det nuværende Svendborg amt i en mellemstilling. Omregnet til tiår udgjorde overskuddet i de tre områder følgende procenter af folketallet i 1769:

	1690–99	1710–19
Lolland-Falster	0,1	6,3
Sydfyn	3,8	4,5
Nordfyn	5,2	3,9
Hele stiftet	3,2	4,8

Også i perioden 1756–69 var der tale om en meget forskelligartet udvikling inden for det daværende Fyns stift med Lolland-Falster og Nordfyn som yderpunkter og Sydfyn-Langeland i en mellemstilling.

Da Lolland-Falster har haft mindre at indhente for at nå frem til folketallet i 1660 end Fyn, er der grund til at antage, at også den sydlige

øgruppe har formået selv at fylde ud, skønt der gennemgående har været en mindre overskudsprocent på Lolland-Falster end på Fyn. I de to ovenfor omtalte perioder drejer det sig om en tilvækst på Lolland-Falster på 6,4 % af 1769-folketallet, mens fremgangen på Fyn har ligget på 8,3–9,1 %. Udelukket er det ikke, at Lolland-Falster har haft nogen hjælp udefra behov, så det højeste, Fyns stift har kunnet klare, er lige netop selv at dække fremgangen i folketal inden for stiftet fra 1660 til 1769.

Dermed er kredsen sluttet, idet der desværre ikke foreligger 1660-mandtal og kun undtagelsesvis indberetninger fra Bornholm, men efter alt at dømme har Bornholm kunnet klare sin egen udvikling og yde et beskedent bidrag til det øvrige land.

Høst, epidemier og vandringer

Tilbage står nu at give et indtryk af visse ejendommeligheder, der kan aflæses ved en sammenligning af folketællingsresultater og fødsels- og dødstal. Tidligere er fra folketællingerne omtalt den formentlige forbindelse mellem procenten af gifte kvinder og muligheden for i de forskellige dele af riget at få foden under eget bord. I almindelighed forestiller man sig vist, at der foregik betydelige vandringer i stavnsbåndsperioden, men giftermålsprocenten tyder på noget andet, og antallet af tilstedeværende personer i de forskellige dele af kongeriget ved folketællingerne i 1769 og 1787 synes heller ikke at stemme med den antagelse, at flugten havde noget meget stort omfang. Sammenlignet med fødslernes antal i de perioder, der svarer til de taltes alder, opholdt der sig i 1787 i stifterne (÷ Ribe) og København omtrent følgende antal personer pr. 1.000 fødte:

Af 1000 fødte i årene	Levende i 1787 i aldersgruppe	København	Sjællands st.	Fyns st.	Arhus st.	Alborg og Viborg st.
1778–87 ..	0– 9 år	575	684	778	733	718
1768–77 ..	10–19 -	479	524	585	559	568
1758–67 ..	20–29 -	753	518	535	547	572
1748–57 ..	30–39 -	558	404	451	446	467
1738–47 ..	40–49 -	407	363	401	400	429
1728–37 ..	50–59 -	300	–	–	332	360
1718–27 ..	60–69 -	–	–	–	230	–
1708–17 ..	70–79 -	–	–	–	106	–
1698–1707	80–89 -	–	–	–	24	–

Der er, som det ses, en meget bemærkelsesværdig forskel på antallet af tilstedeværende personer i de forskellige aldersgrupper i København og provinsen. Der kan ingen tvivl være om, at København har haft en betydeligt større børnedødelighed end provinsen. I hovedstaden var der allerede i 1787 forsvundet – hovedsagelig ved dødsfald – 42,5 % af de børn, der var født i de forudgående ti år, mens i provinsen som helhed kun 24,0 % synes at være forsvundet. Det samme kunne iagttages ved folketællingen i 1769, da i København 45,1 % af de 0–8-årige – født i 1762–1769 – var til stede ved tællingen. Tabsprocenten inden for samme alders-

gruppe var eksempelvis i 1769 i Nordøstsjælland 30–31 %, i Sydsjælland 28–29 % og i Midtsjælland kun 26–27 %, men tabsprocenterne var langt lavere uden for Sjælland. På Fyn og i Århus stift lå den på 22–23 % og i Nordjylland kun på ca. 14 %. Også da lå tabsprocenten højere i Ålborg stift end i Viborg stift. I Ålborg stift var 14,4 % af de 0–8-årige børn borte, i Viborg stift kun 13,5 %.

Vender vi tilbage til 1787-tællingen (P, 1 a), viser det sig, at der i København var en forholdsvis ringe nedgang i antallet af 10–19-årige sammenlignet med antallet af 0–9-årige. Det er her givet, at det københavnske tal dækker over mere end overlevende. Der er sket en tilvandring fra provinsen, og folketællingsresultatet viser, at der er relativt mange unge piger i hovedstaden i denne aldersgruppe. Hovedstadens familier havde brug for tjenestepiger fra landet.

En stigning i antallet af tilstedeværende personer i de 20–29-åriges gruppe sammenlignet med de 10–19-åriges gruppe er derimod udslag af en betydelig tilvandring af unge mænd – studenter og navnlig soldater – som dels midlertidigt og dels permanent fik ophold i hovedstaden. Der bliver fra de 20–29-åriges til de 30–39-åriges gruppe igen en større afgang i København end i provinsen, og dette må for en væsentlig del skyldes tilbagevandringen af aftjente soldater m. v. til provinsen. Derimod må det antages, at den større afgang i de endnu ældres grupper delvis igen skyldes ringere hygiejniske forhold i hovedstaden end i provinsen.

Som udtryk for den højst forskelligartede befolkningssammensætning i de forskellige dele af landet må Ribe stift anses for et skoleeksempel, og her ser man da også i udpræget grad, hvilken forskel der kunne være mellem dødelighedsprocenterne og hvorfor. Forholdet kan, som følge af biskop I. C. Blochs initiativ fra 1765, da han begyndte at indsamle oplysninger om de dødes alder, iagttages allerede ved tællingen i 1769. Hovedsagelig på grund af de mange børn var antallet af døde under 40 år forholdsvis langt større i Koldinghus amt end i Lundenæs og Bøvling amter. Af de døde i Koldinghus amt var 67,1 % under 40 år, af de døde i de to gamle amter, der tilsammen nu udgør Ringkøbing amt og et hjørne af Ribe amt, var henholdsvis kun 54,8 % og 53,8 % under 40 år. Den samlede dødelighedsprocent blev i Lundenæs amt kun 1,9 %, i Bøvling amt knap 2,4, men i Koldinghus amt 2,8 %. Fødselsprocenten lå i Lundenæs amt på 2,3, i Bøvling amt på 3,1 og i Koldinghus amt på 3,5 %.

Det ville føre for vidt her at komme ind på, om der fandtes egne, som kan antages at have været sundere at opholde sig i end andre – bortset

fra, at det er klart, at en tættere bebyggelse har frembudt større fare for sundheden end en forholdsvis spredt bebyggelse. P. Rhode (Haderslev Amts Beskrivelse og Lollands Beskrivelse) er inde på den tankegang, at drikkevandet var sundere i Haderslev amt end på Lolland, og han sætter febersygdomme, der åbenbart minder om malaria, i forbindelse med drikkevandets kvalitet. Men mange forhold kan her gøre sig gældende. Rhode har øje for større sygelighed, men ikke for en større dødelighed på Lolland, og alligevel var dødeligheden i perioden 1756–69 særlig stor på Lolland. Der blev sat rekord i fødselsunderskud for et meget langt tidsrum af øernes historie under Den preussiske Syvårskrig, men når det kan iagttages, at fødselsoverskuddet i den følgende generation nåede en stor højde på Lolland, kan man tvivle om, at drikkevand er den egentlige årsag til større dødelighed i Rhodes tid. Den livlige handelsforbindelse med egne, der grænsede til krigsskuepladserne, er en rimeligere årsag. Der er mange forhold at tage i betragtning, men en nærmere undersøgelse er ikke gennemført – undtagen med henblik på epidemiers spredning i de enkelte herreder i Århus stift mellem 1695 og 1801 (O, 2 a).

Et problem, der har optaget sindene stærkt, er forbindelsen mellem fødselsunderskud og dårlig høst. Man har kunnet finde en vis forbindelse, men det ser i helhedsbilledet fra Århus stift yderst tvivlsomt ud, om man skal foretrække den forklaring, at det er dårlig høst, der efterfølges af stor dødelighed, eller det er stor sygelighed (og dødelighed som følge deraf), der medfører dårlig høst. Sygdom kan reducere en arbejdsindsats i høsttiden.

Ser man på det foreliggende materiale fra Århus stifts herreder, kan fødselsoverskud og -underskud konstateres for hvert herred i alle årene fra 1695 med undtagelse af 1705 og 1720, hvoraf det første sandsynligvis har bragt underskud overalt, mens det andet kun har bragt underskud i enkelte herreder eller slet ingen.

Det er 26 områder, der kan følges år for år, og det kan da konstateres, at der kun i årene 1707, 1714, 1715, 1721, 1723, 1724, 1733, 1735, 1744 og reelt også i 1774 har været fødselsoverskud i samtlige herreder. Flere »gode« år fulgte umiddelbart efter epidemiår, og forklaringen på den gunstige stilling må da søges i det, man populært har kaldt, at døden tog på forskud. Det gælder i hvert fald 1707, 1733, 1744, 1757, 1765, 1774, 1780 og 1795. Store epidemiår kan man kalde år, hvor tyve eller flere herreder har noteret fødselsunderskud. Sådanne år var 1699–1701, (1705), 1710, 1726, 1748–49, 1756, 1763–64, 1771–73, 1779 og 1785–86. Men i

tilslutning til store epidemiår har der næsten altid været en stigning året før og en aftrapning det følgende år i antallet af herreder med fødselsunderskud. Et år som 1772, der i Århus stift falder mellem to meget store epidemiår, var der 18 herreder med underskud, så epidemiens geografiske udstrækning for en tid har været mindsket.

Mod tanken om, at fødselsunderskud fortrinsvis skulle have deres årsag i dårlig høst, taler den omstændighed, at det i en del tilfælde kan konstateres, at en epidemi er fordelt over stiftet i flere år. Epidemier synes at vandre fra et geografisk område til et andet. Vandringstendensen gør sig udpræget gældende i årene 1741–43. Efter at 13 herreder har været befængt i 1741, er 22 angrebet i 1742, hvorpå epidemien ebber ud med 13 angrebne herreder i 1743, fortrinsvis herreder, der ikke var angrebet det første år, og de byprægede herreder, der var angrebet alle tre år.

Der var en intim forbindelse mellem tæt bebyggelse og epidemier.

Fra 1695 til 1800 var der fødselsunderskud fra 17 til 49 gange i de enkelte herreder (O, 2 b). I spidsen lå Hasle herred (Århus) med fødselsunderskud i 50 af årene, derefter fulgte Støvring (Randers) med 45 og Nim (Horsens) med 39. Herreder omkring Århus og på Djursland havde over 30 gange fødselsunderskud – Øster Lisbjerg, Nr. Djurs, Sabro, Mols og Ning fulgte efter. Resten af herrederne havde mellem 17 og 30 underskudsår i løbet af 106 år.

I almindelighed betragter man kapitelstaksten (tabel O, 2 b) som et godt udtryk for høstforholdene, men andre faktorer end dårlig høst kan gøre sig gældende og fremkalde prisstigninger. Stigning i kornpriserne går i 1696–98 forud for en epidemisk dødelighed. Prisen er ganske vist også høj i epidemiåret 1699, men dog på vej ned, og nedgangen fortsætter til det helt normale i epidemiårene 1700 og 1701. Også i 1704 er kapitelstaksten høj, men epidemien indtræffer først i 1705 i Århus stift. Den store dødelighed i 1710 kommer efter nogle år, hvor ret få herreder har haft fødselsunderskud, men hvor rugprisen var høj. I tiåret 1730–1739 er man efter tre års prisstigninger inde i normale pristilstande, inden der i 1738 indtræffer en særlig høj dødelighed i Århus stift. En vis prisstigning indtræffer i 1741–43, men også denne prisstigningsbølge er nået frem før den epidemiske dødelighed, og en betydelig ny prisstigning fra 1745 har gjort sig gældende i hele tre år, før der viser sig fødselsunderskud i et betragteligt antal herreder. Prisstigninger går også *forud* for epidemierne i 1756, 1763 og 1771. Efter alt at dømme må prisstigningerne snarere

ses som et resultat af kornopkøb til felttogs- eller forsvarsformål end som en følge af dårlig høst. Epidemierne rammer heller ikke fortrinsvis de magre egne, hvor misvækstens almindeligt antagne årsag, tørke, må have virket stærkest. Lisbjerg, Sabro, Ning, Mols og Nr. Djurs har hver haft fra 32 til 36 pestår. Andre herreder i den østlige del af stiftet med de forholdsvis fede jorder, nemlig herreder som Galten, Nørhald, Sønderhald, Rovsø, Sdr. Djurs, Framlev, Hjelmslev og Vor står med 26–30 epidemiår. Hertil slutter sig Hatting mellem købstæderne Horsens og Vejle og Onsild med købstæderne Hobro og Mariager. Egne med færre epidemiår er hedeområder som Hids, Tyrsting-Vrads, Houlbjerg, Gjerlev og Gjern herreder samt afsides liggende herreder som Hads og Bjerre på hver sin side af Horsens fjord ud mod Kattegat. De tørreste hedeegne hører snarest til de mindst ramte, og det tør vel tages som et tegn på, at det ikke var sult, der bevirkede øget dødelighed. På landet har forholdet været det, at var der stærk tørke, har man heller ikke haft foder til heste og kreaturer. De har måttet sælges eller slagtes, så de enten er kommet købstædernes befolkning eller landbefolkningen selv til gavn. Tørke og misvækst kan ikke have spillet afgørende rolle som årsag til stigende dødelighed i bestemte perioder i Danmark. Ingen overdødelighed har derimod ramt Danmark som helhed i 1700-tallet, uden at nabolande mod syd og øst har fået deres part før eller samtidig.

Epidemier – navnlig i forbindelse med krige (omkring 1700, 1710–11, 1741–43, 1756, 1763, 1771–73 m. v.) har fremkaldt de største dødelighedsprocenter, Danmark havde i 1700-tallet.

Prisbevægelserne opad på korn står i åbenbar forbindelse med krigsforberedelser ude eller hjemme og med krige i Østersø-egnene. For Danmarks vedkommende må man nærmest betragte prisstigningerne som et varsel om epidemier, der ville følge i oprustnings og kriges spor. Det gælder i udpræget grad prisstigningerne i 1708–09, i 1740, i 1755, i 1762 og i 1770.

Går man tilbage til 1600-tallets midte, iagttages i Århus stift høje rugpriser til og med 1652, derefter et stort fald netop mens epidemier rasede på Sjælland. I de første år efter fredsslutningen i 1660 møder man igen høje kornpriser, men begyndende stort fødselsoverskud. Årsagen kan have været den stærke efterspørgsel efter sædekorn og brødkorn i de krigshærgede egne. Et fald når dybest i 1668, da det må formodes, at der er opstået overproduktion. En prisstigning i 1674 synes at varsle Den skånske Krig, hvorunder der indtræder et enkelt år med kornpriser adskilligt over normalen.

Det er epidemiåret 1677, men derfra at slutte, at det er dårlig høst, der er årsag til epidemien, ville virke yderst urimeligt, når man tager i betragtning, hvilken rolle denne epidemi spillede for tropper og befolkning i Skåne. International dyrtid og pest indtraf under belejringen af Wien og nåede Danmark i 1684. I 1690'erne var der også uro med kampe bl. a. i Flandern, og år 1700 kommer Den store nordiske Krig – bemærkelsesværdigt nok samtidig med et prisfald på rug, men med en stærkt stigende dødelighed i Danmark. Efter de forskellige faser af denne krig med dens prisstigninger og epidemier følger enkelte år med prisstigninger, men uden fødselsunderskud – 1717–19.

I 1726 falder endelig en høj rugpris sammen med et år med fødselsunderskud, men i 1730–31 har man i Århus stift epidemisk dødelighed samtidig med, at der indtræffer fald i rugpriserne. Prisstigninger i 1736–37 følges af et prisfald i 1738, et år, der igen har karakter af at være epidemisk. Om sammenhængen mellem prisstigninger i 1740 og fødselsunderskud 1741–43 og de svenske krigsengagementer ved de russiske grænser kan der kun herske ringe tvivl, når man betragter den næsten samtidigt stigende dødelighed i alle nordiske lande. Men også Den østrigske Arvefølgekrig kan have øvet sin indflydelse.

Årene 1748–49 betegnes i Sverige som dårlige høstår, men prisstigninger var indtruffet allerede fra 1745 i Århus stift.

Uden at der er tendens til større dødelighed, varsler stigende kornpris i 1755 tilsyneladende Den preussiske Syvårskrig året efter – med epidemier navnlig i det sydøstlige Danmark til følge – vel som resultat af livlig afsætning af korn fra Lolland m. v. til de krigsramte områder syd for Østersøen. »Normalt« har rugprisen før denne tid ligget under 2 rigsdaler i Århus stift. Den går fra 1762 kun undtagelsesvis under 2 rigsdaler. Det sker i løbet af de følgende 30 år kun to gange – i 1776, da der året efter følger fødselsunderskud, og i 1789, da der ikke gør det!

Det skal lige nævnes, at i 1811 når rugprisen i Århus stift næsten op på 25 rigsdaler, og i 1812 helt op på 59 rigsdaler. Men da har epidemierne mistet deres greb i Nordens lande. Derimod står det klart, at prisstigningen er forårsaget af Napoleons krige, og for øvrigt mærkes der dønninger i forskellige danske egne i årene 1808–12 i form af stigende dødelighed – først på Lolland.

Nordiske sammenligninger

Til sammenligning med materialet fra Århus stift er (bilag O, 2 a) angivet visse svenske og norske forhold. Et »M« angiver, at der det pågældende år har været nedgang i den mandtalskrevne befolkning i Sverige (Heckscher: Ekonomiskhistoriska Studier, side 249 ff.). Der er en række M'er under Den store nordiske Krig. Denne krig har ganske givet påført Sverige store tab, men kun pletvis påførte den, eller andre forhold, Århus stift fødselsunderskud – nemlig i starten og i årene 1705 og 1710 (Sjælland også i 1711).

I 1721 begynder de af Heckscher bearbejdede brudstykker af indberetninger om fødsler og dødsfald, og et »F« angiver derefter, at der for Sverige som helhed har været fødselsunderskud. Det indtræffer første gang i 1737 og derefter de fleste år til og med 1743 – side om side med en nedgang i den mandtalskrevne befolkning.

En tredie svensk kilde træder nu i funktion, idet det med et »U« angives, hvilke år man i Sverige har anset for dårlige høstår. Endelig er fra 1733 vedføjet, hvilke år Norge har haft fødselsunderskud, og i hvilke år der i det mindste har været fødselsunderskud i Aggershus stift og i Bragnæs provsti med Kristiania. Denne oversigt viser dels, at de store epidemier har krævet betydelige ofre i alle tre lande, og dels at det tætbebyggede Bragnæs provsti med Kristiania som hovedby har haft langt flere tilfælde af fødselsunderskud end Norge som helhed. Fra 1733 til 1790 var der fødselsunderskud i Århus stift som helhed 14 gange og i Aggershus stift kun 7 gange, men i Hasle herred 31 og i Bragnæs provsti 26 gange. Den tætte bebyggelse har flest år med fødselsunderskud. Derimod er forbindelsen mellem dårlige høstår og store epidemier højst usikker. Dårlig høst (i Sverige) indtraf ganske vist i år med fødselsunderskud i Århus stift (og oftest Danmark som helhed) i 1748–49, 1756–57, 1763–64 og 1771–72. Men der var også dårlig høst i en række år med pænt fødselsoverskud i Århus stift, nemlig 1757, 1761, 1762 og 1780–83. *Det* giver ikke noget overbevisende indtryk af sammenhæng mellem svensk høst og dansk dødelighed, og danske høstberetninger findes ikke.

Hovedparten af de her nævnte otte epidemiår, der også var dårlige høstår, faldt under krige og i år med krigsforberedelser, deraf alene de fire under Den preussiske Syvårskrig, da Danmark havde foretaget troppesamlinger ved sydgrænsen.

Umiskendelig er under alle omstændigheder sammenhængen mellem stor dødelighed i Danmark og vore nordiske nabolande.

I 1735–74 havde de tre lande fødselsunderskud i følgende år:

Danmark	Norge	Sverige
1737		1737
1740		1740
1741	1741	1741
1742	1742	1742
		1743
1748	1748	1748
1756		
1758		
1759		
1763	1763	
1764		
1771		
1772		1772
1773	1773	1773

Af de fjorten år, hvori mindst ét af de nordiske lande har haft fødselsunderskud, har Danmark haft underskud de tretten, Sverige de otte og Norge kun de fem. Det ligger nær at antage, at Norge var mindst udsat for smitte, hvadenten smitten kom fra syd eller fra øst. Tæller man underskudsårenes samlede tab, viser det sig, at det i Danmarks tretten år kun bliver 39.636, mens det noget mindre Norge i fem år havde et samlet tab på 40.561 og det mere end dobbelt så store Sverige i sine otte underskudsår et samlet tab på 118.847. Tilsyneladende har tabene altså været mindst i Danmark. Men Danmark havde i hele perioden set under ét langt mindre fødselsoverskud end Norge og Sverige – hvadenten man regner med de officielle tal, eller man først trækker 5,5 % dødfødte fra de begravede.

Fra 1735 til 1800 voksede de tre lande (bilag O, 3 b) – efter revision af de danske begravelsestal – med følgende antal indbyggere: Danmark 211.000, Norge 293.000 og Sverige 726.000. Beregnet med udgangspunkt i folketallet i 1769 skulle indbyggertallet i de tre riger have udviklet sig således:

	1735 beregnet	1769-tælling	1800 beregnet	1801-tælling
Danmark	714.000	810.000	925.000	926.000
Norge	599.000	727.000	882.000	883.000
Sverige	1.679.000	2.030.000	2.404.000	2.355.000

Danmark voksede altså mindst. Som det havde forholdsvis de mindste tab under de egentlige epidemier, der medførte fødselsunderskud, havde Danmark de mindste fødselsoverskud i de mellemliggende år.

Foruden de danske biskoppers lister modtog Økonomi- og Kommercekollegiet i København som nævnt også årlige indberetninger fra Norges biskopper – i Trondhjem, Bergen, Christianssand og Aggershus stifter. Disse lister er stort set accepteret som udtryk for befolkningsudviklingen i Norge, så man tilbage til 1735 har beregnet indbyggerantallet år for år ved at trække fødselsoverskud fra 1769-folketællingens resultat. Det skulle derfor være indlysende, at der skal trækkes 5–6 % dødfødte fra også i de norske begravelseslister. Det føles ulogisk, om det ikke sker. Ikke desto mindre ser det ud, som om der er langt færre dødfødte i det hele taget i de norske indberetninger end i de danske, og konkret vidnes det i en række tilfælde, at dødfødte er begravet i stilhed uden kirkelig medvirken. Som nævnt giver biskop Nordahl Brun udtryk for dette forhold i sin indberetning i 1798, men også fra Aggershus stift foreligger der skriftlige vidnesbyrd om, at de dødfødte i vidt omfang er holdt uden for kirkebøgerne og dermed af indberetningerne.

Den 13. december 1797 skrev provsten i Borgesyssel provsti (Statsarkivet i Oslo, Aggershus bispearkiv. Indberetn. pk. 1) som svar til kommercekollegiet, at det var ham umuligt at give den forlangte underretning om dødfødte børn i de sidste 10 år, »da disse i den forbigangne tid ej ere indførte udi ministerialprotokollen«. Provsten tilføjer, at det »ej engang ved nogen anordning egentlig er bestemt, om der skal forrettes jordpåkastelse på dødfødte børn eller ej«. Men han har fundet en kancelliskrivelse af 13. februar 1762, hvori man »synes at henstille det til forældrenes godtbefindende, hvadenten de vil have jordpåkastelse eller ej«. Som følge deraf har en del forældre i stilhed begravet deres dødfødte børn uden nogen anmeldelse, og andre har forlangt jordpåkastelse. Men for fremtiden lover provsten, at han skal »tilholde almuen at anmelde det, at det kan indføres udi ministerialbogen«.

Hertil føjer en af provstiets andre præster, at »ligeledes har det sig med de dødfødte i Håbel sogn, at de ikke ere i ministerialbogen indførte, og indtræffer sjældent i 10 år sådanne dødfødte, da mødrene på landet ere sunde og stærke at føde levende børn. For fremtiden skal det iagttages til underdanigst efterretning«.

Præsten i Skibtved nøjes med at konstatere, at »det ovenanførte gælder også for Skibtved«.

I en anden pakke (Indberetn. pk. II, 1 (1820–33)) findes resultatet af rundspørget i 1798. Gennem provsterne er indberettet ca. 2.300 dødfødte i løbet af tiåret 1788–97, men her ligger yderligere en understregning af, at dødfødte gennemgående ikke er indført i kirkebøger og indberetninger, idet en præst skriver, at »efter vidtløftig og nøjagtig undersøgelse har jeg ikke kunnet opdage flere end tre dødfødte børn i et decennium over Lands præstegjæld. Dødfødte børn har ikke været antegnet i ministerialbogen, da det hidintil ikke har været befalet. For eftertiden skal man holde sig befalingen efterrettelig«.

Trods disse udsagn er det altså lykkedes at optælle 2.300 dødfødte i løbet af de ti år, hvilket svarer til ca. 2,3 % af periodens begravede. Det er væsentligt færre end i Danmark, og det er bemærkelsesværdigt, at man træffer tilkendegivelser af, at statistikken om de dødfødte er »indsamlet« uden om kirkebøgerne. Alligevel kan det ikke med sikkerhed siges, at der ikke også i de norske lister findes en del flere dødfødte på begravelseslisterne end på fødselslisterne, så befolkningsfremgangen i Norge har været større, end fødselsoverskud beregnet alene af de officielle tal er udtryk for. Det er dog givet, at de medregnede dødfødtes tal ligger væsentligt lavere end i Danmark. I svenske indberetninger findes *ingen* dødfødte!

Beregnet femår for femår har Norge som helhed inden for perioden 1735–74 haft fødselsoverskud undtagen 1740–44 og 1770–74. I den første periode lå underskuddet på knap 16.000, i den anden på kun 3–4.000. Forholdet mellem de begravedes og de fødtes tal var væsentligt gunstigere i Norge end i Danmark for 40 års perioden som helhed. For at udelukke det skæve forhold, »storbyen« København bringer ind i billedet, tages de jyske tal alene til sammenligning med de norske, og det ses umiddelbart, at situationen i Norge har været bedre end i Danmark, idet der i de 40 år under ét i Norge fødtes 118 børn for hver 100 døde, mens der i Jylland kun fødtes 110 børn for hver gang, der begravedes 100 personer. Trækkes der imidlertid 5,5 % dødfødte fra begravelsestallet bliver forholdet i Jylland 117 fødte for 100 døde. (Tabel O, 4 a–c). Hvis ikke det viser sig, at Norges begravelsestal skal revideres på samme måde som de jyske, har forholdene altså i 1735–74 ikke været så forskellige i Jylland og Norge, som generaltabellerne giver indtryk af. Stiftsvis og for hele Norge og Jylland kan der for de 40 år foretages følgende opstilling:

Norske stifter	Fødte	Døde	Overskud
Trondhjem	170.276	149.112	21.164
Bergen	145.711	116.944	28.767
Christianssand	131.914	109.168	22.746
Aggershus	379.320	325.729	53.591
Hele Norge	827.221	700.953	126.268

Jyske stifter	Fødte	Døde	Overskud
Ribe	132.955	(118.370	14.585)
÷ dødfødte		111.855	21.100
Århus	143.349	(132.755	10.594)
÷ dødfødte		125.440	17.900
Viborg	66.502	(59.497	7.005)
÷ dødfødte		56.250	10.250
Ålborg	87.073	(78.923	8.150)
÷ dødfødte		74.600	12.400
Hele Jylland	429.879	(389.545	40.335)
÷ dødfødte		368.100	61.800

Norges fødsels- og dødstal er knap dobbelt så store som de jyske, men fødselsoverskuddet (revideret) er stadig lidt mere end det dobbelte.

For 100 begravede (revideret: døde) fødtes der i de norske og de jyske stifter følgende antal børn:

Norge		Jylland (ureviderede tal i parentes)		
Aggershus	116	Århus	(109)	114
Christianssand	121	Viborg	(111)	119
Trondhjem	114	Ålborg	(110)	115
Bergen	125	Ribe	(112)	119
Hele Norge	118	Hele Jylland	(110)	117

Bergen stift og Ribe stift har ikke et eneste femår med fødselsunderskud (selv med de ureviderede tal), og i Norge har kun Aggershus og Trondhjem stifter underskud i to femår. Underskuddet i 1770–74 er endda yderst ringe i Trondhjem stift. Det er de to stifter, der grænser til det centrale Sverige, der har haft underskud i de femårsperioder, hvor Sverige havde sine største epidemier, så der er en ikke ringe sandsynlighed for, at epidemierne i begyndelsen af 1740'erne og 1770'erne begge kom østfra til Danmark og Norge. Det eneste jyske stift, der møder med et (kun tilsyneladende) underskud i perioden 1740–44 er i øvrigt Ålborg, og det tyder på, at epidemien er kommet til Nordjylland fra Norge, hvor den hærgede stærkest i de sydlige landskaber.

Både norske og jyske tal giver udtryk for, at de tyndere bebyggede og fjernereliggende egne blev mindre hårdt ramt end de tættere bebyggede. Dette viser også en opgørelse af fødsels- og dødstal fra Aggershus stift for perioden 1740–84. I alle disse år med undtagelse af tre kan der, som

foran berørt, foretages en sammenligning mellem stiftstallene og tallene fra Bragnæs provsti, hvorunder Kristiania hørte. Fra hele stiftet foreligger indberetning om 411.402 fødte og 348.849 døde, hvoraf 39.947 fødte og 45.539 døde i Bragnæs provsti. Mens der i Bragnæs provsti var et samlet underskud i 42 år på 5.600, havde resten af stiftet et overskud på 68.150. Det samlede overskud blev således 62.550.

Hvad særligt angår epidemiårene, så oversteg dødsfaldenes antal i 1740–43 fødslernes med 45 procent i Aggershus stift som helhed, men med 71 procent i Bragnæs provsti. I 1770–74 oversteg dødsfaldenes antal fødslernes i hele stiftet med 15 procent, men i Bragnæs provsti med 54 procent. Sammen med Kristiania har som regel det område, hvor købstæderne Frederikshald, Frederiksstad, Moss og Kongsberg ligger, haft fødselsunderskud, mens de største fødselsoverskud noteres i stiftets fjernereliggende egne som Gudbrandsdalen og Valdres.Til Gudbrandsdalen nåede f. eks. den store epidemi hverken i 1741 eller 1742, da dødsfaldenes antal satte absolut rekord i Aggershus stift som helhed. Disse tal må igen vise hen mod, at det ikke var misvækst, men smitte, der var årsag til den befolkningsmæssige katastrofe, der ramte Norden – samtidig med at Sverige var i krig med Rusland.

Endelig vender vi os til den gamle danske provins Skåne, hvis befolkningsudvikling i årene fra Den store nordiske Krigs afslutning til den første svenske folketælling er behandlet af professor Eli Heckscher. En sammenligning kan foretages med udviklingen i Århus stift. De skånske kirkebøger afgiver vidnesbyrd om en lignende dødelighed i 1650'erne som de sjællandske og bornholmske, men noget 1660-mandtal foreligger ikke, så man er her som i Sønderjylland på temmelig bar bund med hensyn til folketallet. Professor Heckscher regner tilbage fra den første svenske folketælling alene på grundlag af fødselsoverskuddet.

Det kneb efter kirkebøgerne at dømme med genopbygningen efter 1660, og det er tydeligt, at den skånske krig i 1675–79 har givet et nyt, meget alvorligt tilbageslag, som i forening med vandringer til Danmark igen forhaler genopbygningen af folketallet. Der synes ikke at være kommet rigtig gang i det hele, før Den store nordiske Krig bryder ud og igen hæmmer den naturlige udvikling. Skåne har tilsyneladende været langt bagud for moderlandet Danmark ved fredsslutningen i 1720. Derefter forløb udviklingen sammenlignet med Århus stift således i Malmøhus og Kristianstad len:

	Malmøhus len			Kristianstad len			Århus stift			
	Fødte	Døde	Over-skud	Fødte	Døde	Over-skud	Fødte	Døde m/ df.	Døde u/ df.	Over-skud
1721–24	11296	6287	5009	9920	6360	3560	12554	(8861)	8371	4183
1725–29	13153	10033	3120	10715	9085	1630	15337	(14230)	13450	1887
1730–34	14748	10475	4273	12326	8177	4149	16616	(13728)	12974	3642
1735–39	17066	13448	3618	14329	11762	2567	17050	(14047)	13277	3773
1740–44	17101	14776	2325	14215	12820	1395	16682	(15925)	15045	1637
1745–47	11281	8830	2451	9542	7343	2199	10788	(8638)	8165	2623
1721–47	84645	63849		71047	55547		89027	(75429)	71282	
Overskud			20796			15500				17745
Procent af fødte			24,6			21,8				19,9

Antagelig har Malmøhus len ved slutningen af denne periode endnu ikke nået samme folketal som Århus stift, men det skete omkring 1769. Imellem 1721 og 1747 havde Malmøhus len og Århus stift hver tre gange fødselsunderskud, mens Kristianstad len kun havde ét år med underskud, men netop det, Kristianstad len kan fortælle, er af betydning for vurderingen af epidemiernes vandringer. I 1739 var Kristianstad len meget nær ved at have underskud. Der blev kun et overskud på 8, men i 1740 blev der fødselsunderskud både i Kristianstad len og i Malmøhus len, mens epidemien først nåede Århus stift i 1741. Det år var der endnu epidemi med fødselsunderskud i Malmøhus len, men i 1742 var der kun fødselsunderskud i Århus stift (samt på Sjælland og Fyn) – ikke i noget af de skånske len. Epidemien vandrede fra øst mod vest.

Den første af tidsrummets underskudsperioder nåede ikke at bringe underskud i Malmøhus len før 1728, selv om den kan spores i form af stigende dødelighed i 1727. Århus stift havde den ramt allerede i 1726, og en betydelig overdødelighed fortsatte i Århus stift i skiftende herreder lige til 1731.

Men helhedsindtrykket af sammenligningen mellem udviklingen i Århus stift og Malmøhus len bliver en ny understregning af den kendsgerning, at der efter stor dødelighed følger lav dødelighed og derefter en periode, hvor dødstallene gennemgående stiger væsentlig mere end fødselstallene.

Efter den omtalte revision af folketal og fødselsoverskud i tiden omkring 1769 forekommer der at være betydelig mere harmoni mellem udviklingen i Danmark, Norge og Sverige i 1700-tallet, selv om det må stå fast, at folketallet i Danmark voksede langsommere end i de to nordiske nabolande. Fødselsprocenten var i året 1769 i Danmark (med 810.000 indbyggere) 3,33, i Norge 3,37 og i Sverige 3,30 og dødelighedsprocenten 2,92 i Danmark, 2,37 i Norge og 2,72 i Sverige. Forudsat at dødfødte m. v. år

for år uanset sundhedstilstanden og andre forhold ganske regelmæssigt udgjorde 5,5 procent af de begravede i Danmark, udviklede forholdene sig således i perioden 1765–74 i Danmark, Norge og Sverige:

	Kongeriget Danmark				Norge		Sverige	
	Fødte	Døde	Fødsels-procent	Dødelig-heds-procent	Fødsels-procent	Dødelig-heds-procent	Fødsels-procent	Dødelig-heds-procent
1765	25.591	23.048	3,23	2,91	3,44	3,02	3,34	2,77
1766	26.428	22.525	3,33	2,84	3,40	3,04	3,38	2,51
1767	26.374	22.118	3,31	2,77	3,51	2,51	3,54	2,56
1768	25.660	21.003	3,20	2,62	3,28	2,44	3,36	2,72
1769	26.900	23.565	3,33	2,92	3,37	2,37	3,31	2,72
1770	27.303	24.140	3,37	2,98	3,21	2,40	3,30	2,61
1771	25.874	24.600	3,18	3,02	3,16	2,32	3,22	2,78
1772	21.800	27.278	2,68	3,35	2,82	2,62	2,89	3,74
1773	23.553	32.160	2,91	3,97	2,50	4,81	2,55	5,25
1774	26.860	18.185	3,36	2,27	2,83	2,58	3,45	2,24
Gennemsnit ...			3,19	2,97	3,15	2,81	3,13	2,99

Netop denne periode er på grund af en stor epidemi, der kom østfra i 1772 og 1773 særdeles ugunstig for Sverige. Som det ses, er der kun minimal forskel på fødselsprocenterne i de tre lande, men dødeligheden stiger under den store epidemi stærkere i Norge og Sverige end i Danmark. De meget udprægede svingninger danner et skoleeksempel på forholdenes udvikling i forbindelse med epidemier. Det er i princippet det samme, som har fundet sted under alle epidemierne i Danmark: stigende dødelighed ledsaget af en nedgang i fødselstallet, dernæst stigende vielsestal og påfølgende højere fødselstal. Pr. 10.000 indbyggere formede udviklingen i Sverige sig således i 1767–78:

	Fødte	Døde	Overskud	Vielser
1767	354	256	98	83
1768	336	272	64	85
1769	331	272	59	81
1770	330	261	69	81
1771	322	278	44	78
1772	289	374	÷ 85	68
1773	255	525	÷270	78
1774	345	224	121	88
1775	356	248	108	95
1776	329	225	104	90
1777	330	249	81	91
1778	348	266	82	90

I princippet er det den samme udvikling, som kunne iagttages i Danmark i 1650'erne. I 1771 stiger dødeligheden, og samtidig aftager fødslernes tal.

Dette fortsætter i 1772 og 1773. Også vielsernes antal daler under den begyndende epidemi og i det første egentlige epidemiår. Det er ikke tid at tænke på bryllup, men idet epidemien også rammer personer, hvis død er en forudsætning for, at unge kan komme til at sætte foden under eget bord, bliver nye ægteskaber en nødvendighed, og endnu mens epidemien grasserer på det voldsomste, indgås der i 1773 et stigende antal ægteskaber. De sætter sig i 1774 spor i stigende fødselstal. Og da der er »ryddet ud« – ikke just blandt de svage individer, men under alle omstændigheder i vidt omfang blandt gamle og navnlig børn – falder dødeligheden trods det stigende antal fødsler, og samtidig stiger børnedødsfaldenes tal, mens den samlede dødelighed falder til periodens laveste niveau. Fem-seks års fødselsoverskud var slugt i 1771–72, nu opvejes på tre-fire år de to års tab.

Men tabet i Danmark i 1650'erne lå ikke som her på 3,5 procent af folketallet. Under forudsætning af, at folketallet i Hjørlunde sogn i Nordsjælland er rigtig beregnet i 1660 – og her stemmer mandtal og tilbagetælling på grundlag af de dødes alder overens – kan virkningerne af 1770'ernes epidemi i Sverige og 1650'ernes epidemi i et ret typisk sjællandsk landsogn sammenstilles.

Resultatet bliver da, at der henholdsvis i Sverige i årene 1771–75 og (i Hjørlunde) på Sjælland i årene 1652–56 pr. 10.000 beboere blev født, døde og viedes følgende antal mennesker:

Årstal		Fødte		Døde		Fødselsoverskud		Viede	
Sv.	Hj.	Sv.	Hj.	Sv.	Hj.	Sv.	Hj.	Sv.	Hj.
1771	1652	322	390	278	370	44	20	78	90
1772	1653	289	250	374	490	÷ 85	÷ 240	68	70
1773	1654	255	250	525	2970	÷270	÷2720	78	150
1774	1655	345	720	224	410	121	310	88	470
1775	1656	356	570	248	130	108	440	95	300
I alt		1567	2180	1649	4370	÷ 82	÷2190	407	1080

Hvor Sverige »slap« med et tab, som endnu ét års fødselsoverskud kunne rette op, var efter de fem års forløb mere end en femtedel af Hjørlundes befolkning borte – næsten 22 procent. Epidemiens første år kostede Hjørlunde forholdsvis to-tre gange og dens andet år ti gange så stort et tab, som Sverige var udsat for i begyndelsen af 1770'erne. Genoprettelsen af tabet måtte tage årtier. Og Hjørlundes skæbne i 1650'erne var meget nær typisk for kongeriget Danmarks som helhed.

Over for et svensk tab i 1772–73 på 3,65 procent af folketallet står Hjørlundes tab i 1653–54 på 29,6 procent af sognets befolkning. Danmarks samlede tab ved 1650'ernes epidemier før og under Karl Gustav krigene

stod ikke tilbage for Hjørlundes, når det måles i forhold til indbyggertallet, men ulykkerne indtraf ikke ensartet over hele landet og ikke på samme tid. De fordelte sig over perioden fra 1652 til 1661, ramte kun det nordligste Jylland med nogle få procent, men øerne med 25–50 procent og store dele af Syd- og Sønderjylland med 40–90 procent.

Et tilbageblik

Skal årsager og virkninger i forholdet mellem krige, høstår, rugpriser, fødsler, ægteskaber og dødsfald nu generelt sammenfattes, kan det vel siges, at befolkningen i 1600-tallet så vel som i 1700-tallet var villig til at indgå ægteskaber og sætte børn i verden i det omfang, erhvervsmulighederforelå. Med hensyn til ægteskaber gjorde sig den selvdisciplin gældende, at det overvejende flertal af befolkningen ikke ansvarsløst indlod sig i ægteskab, men ventede til det tegnede til, at føden kunne bjerges til en familie. Var ægteskab indgået, fødtes der uvægerligt børn, indtil alder, sygdom eller død satte punktum, og var en del af børnene vokset til, og forældrene blevet aflægs, rykkede en ny generation ind på gårde og i huse på land som i by.

Tidspunktet for indgåelse af ægteskab kunne rykkes frem ved de ældres tidlige død. Døden bliver altså tilsyneladende den primære årsag til nyt livs udfoldelse. Men også døden har sin årsag. Den ekstraordinære dødelighed, som bringer forstyrrelse i en regelmæssig udvikling *kunne* være fejlslagen høst med hungersnød. Men i dårlige høstår var man forlængst i Danmark nået ud over et kulturstadium, da man på landet lod dyrene leve på menneskers bekostning, og i købstæderne høres faktisk kun i krigs- og belejringstilfælde om død, forårsaget af hungersnød. Den egentlige årsag til massedød blandt voksne må søges i epidemier, og 1600- og 1700-tallets store epidemier synes overalt at kunne spores tilbage til krigsskuepladserne – bl. a. flere gange under 30-årskrigen, under de svenske kampe med Polen og andre magter i Østersøegnene, under Karl Gustav krigene, Den skånske Krig, Den store nordiske Krig, Sveriges krige og krigsforberedelser overfor Rusland i begyndelsen af 1740'erne, i begyndelsen af 1770'erne og i slutningen af 1780'erne, Den østrigske Tronfølgekrig, Den preussiske Syvårskrig og Danmark-Norges egne troppesamlinger bl. a. under krisen i forholdet til Rusland i 1762–63.

Det bliver ved sammenligning af tidspunktet for den indtrædende overdødelighed klart, at visse epidemier er kommet til Norden østfra, andre sydfra. At kornpriserne i tilfælde af krigsforberedelser og krige er steget,

kan kun betragtes som et distraherende moment ved bedømmelsen af dødsårsagerne, og at indkaldelse af det unge mandskab og ligefrem krig har ført til dårlig bjergning af høsten er rimeligvis en følge og ikke en årsag i spillet om liv og død. Krigsudbredte epidemier må derfor ses som hovedårsagen til ekstraordinær dødelighed med generationsskifte som følge.

I 1600-tallets største del blev dødeligheden så stor, at nye generationer ikke magtede at besætte alle stederne på landet. Ødegårdsproblemet voksede stort set fra krig til krig og forstærkedes generationsvis i kraft af en tidligere indtruffen overvældende stor børnedødelighed i forbindelse med krigstilstande. Vandringer flyttede ødegårdsproblemet fra fede til magre egne. Fra de fjernestliggende steder drog ungdom til de egne, der havde de bedste afsætningsmuligheder – de bedste forbindelseslinier til større byer og fremmede aftagerlande.

Efterhånden som folketallet igen steg, alle stederne blev besat og midlertidigt sammenlagte halvgårde på ny delt, indskrænkedes ungdommens muligheder for at få foden under eget bord på den federe jord, vandringerne aftog dels automatisk og dels ved indførelse af stavnsbånd og foranstaltninger af lignende virkning. Mændene kom til at sidde længere på gårdene, og vielsernes tal mindskedes – med lavere fødselsprocent og ringere fødselsoverskud som følge.

Reformer af landbruget med mulighed for en fordeling af jorden mellem flere mænd måtte trænge sig på, men blev som helhed sinket af gentagne krige og epidemier. Unge fik ved dem endnu en chance, overtog stederne, indgik ægteskab og satte børn i verden, hvorved både fødselsprocenten og dødelighedsprocenten – i kraft af de mange børnedødsfald – steg. Men trods alt voksede fødselsoverskuddet og folketallet stadig, omend langsommere, indtil mangelen på ungt mandskab til hær og flåde og på arbejdskraft til landbruget definitivt gjorde sig gældende og førte til de store landboreformer hen mod slutningen af 1700-tallet.

Reformerne skabte nye muligheder for ungdommen, bl. a. fordi de gamle i reformperioden var tilbøjelige til hurtigere end normalt at lade stederne gå videre til de unge, der bedre kunne indstille sig på de nye forhold, og fordi bedre sundhedstilstand fulgte med udflytning fra de gamle landsbyer. Med koppebekæmpelsen mindskedes også børnedødeligheden. Fødselsoverskuddet steg – grundlaget var skabt for ny vækst af købstæder og hovedstad. Idérigdom, initiativ og handlekraft fik en chance, og industrialiseringen stod for døren.

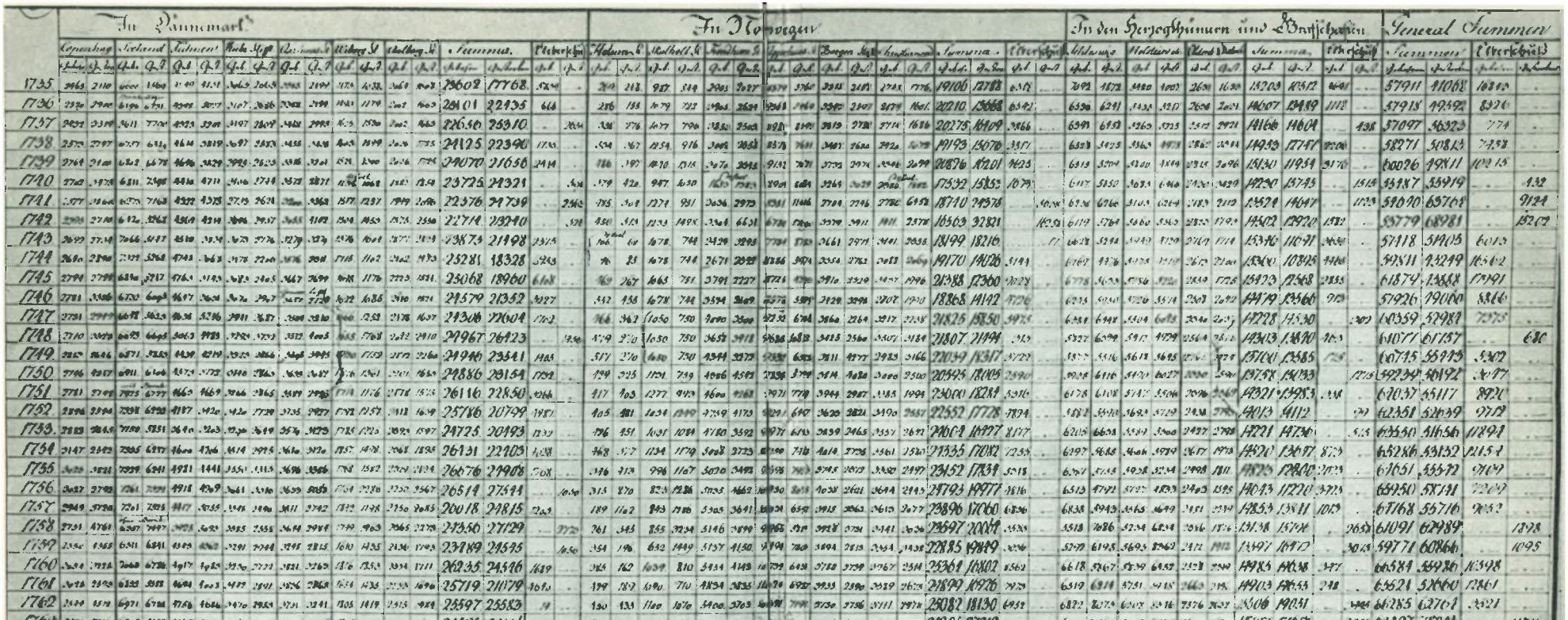

Lister findes i Frederik den Sjettes Gehejmearkiv over fødsler og dødsfald for tiden 1735–75 i samtlige stifter i alle monarkiets riger og lande. – Danmark og Norge (med Island og Færøerne), hertugdømmerne og grevskaberne.

Linjer frem til 1960

Den samlede befolkningsudvikling i Danmark fra 1660 til 1960 skulle nu stort set fremgå af oversigten (R, 1 a–c) over de gamle stifters folketal ved en række tællinger – korrigeret, så den gamle stiftsdeling, bortset fra Lolland-Falsters udskillelse af Fyns stift, er opretholdt også for Fyn og Ribe stift. Tallene for Ærø er ikke inkluderet i de fynske tal, og til Ribe stift er efter 1864 givet kompensation for de tabte slesvigske områder i form af et procentvis tillæg svarende til forholdet mellem områdets nørre- og sønderjyske folketal ved fredsslutningen i 1864.

Tallene for 1660 må nødvendigvis tages med det forbehold, som skulle fremgå af den givne fremstilling. For at have et sammenligningsgrundlag er folketallet i årene 1660, 1769, 1801, 1840, 1860 og 1921 (R, 1 b) sat i forhold til hvert stifts folketal i 1960, idet dette nyeste folketal er sat til 1000 og folketallet hvert af de nævnte år i København og stifterne til den promille af folketallet i 1960, der på de nævnte tidspunkter er optalt det pågældende sted. Tager man eksempelvis det fynske folketal i 1769 ses det, at det udgjorde 256 promille af folketallet i 1960, mens folketallet i Viborg stift i 1769 lå oppe på 271 promille og Ribe stifts nede på 172. Tilsvarende boede der med 83.000 indbyggere i København kun 115 promille af folketallet i 1960 (i København uden forstadskommuner). Differencen mellem de tusind i 1960 og promillen i 1769 viser da, hvor stor en del af det nuværende folketal, der er kommet til efter 1769 – i København 885, på Lolland-Falster kun 673, i Viborg stift 739, i Århus stift 803, i Ålborg stift 797 og i Ribe stift 828. Forholdene i Sjællands stift uden for København er påvirket af de allersidste årtiers vækst i omegnskommunerne.

Det ses af denne sammenligning, at udviklingen i perioden 1769–1860 var ret ensartet i de forskellige områder. Fra 115 promille af det nuværende folketal steg Københavns beboertal til 215. Der var tale om mindre end en fordobling. Den fulde fordobling nåede resten af Sjællands stift og forøvrigt alle stifterne med undtagelse af Viborg stift. Dette nordjyske stift fortsatte »traditionen« fra 1660–1769 med en bemærkelsesvær-

dig ringe fremgang. Men i perioden 1860–1921 tog Viborg stift i nogen grad revanche. Kun Ribe stift og København havde da en relativt stærkere fremgang at notere. Siden 1921 har dog det gamle Ribe stifts område ubetinget ligget bedst.

Stiftsopgørelserne over fødsler og dødsfald vedvarer til midten af 1800-tallet, hvorefter de afløses af amtstal – et af de ubehagelige brud på statistisk kontinuitet, som det må være tilladt at ærgre sig over, men som kun med usikre manipulationer lader sig redressere. Man må altså de fleste steder nøjes med at sammenligne fødselsoverskud med befolkningsforøgelse og nettovandringer fra 1735 til 1850 i stifterne for derefter at gå over til amtssammenligninger. Tidspunktet for overgangen er imidlertid heldigt. Udviklingen mellem 1769 og 1850–60 var ret jævn, men forholdene ændrer sig stærkt efter 1860. Af betydning for overblikket er det imidlertid, både at man kan følge udviklingen i Århus stift helt fra 1695 til 1850, og at det på grund af de bevarede herredstal yderligere er muligt at følge udviklingen i Århus-Skanderborg og Randers amter fra 1695 til folketællingen i 1960 – med en mindre usikkerhed i forbindelse med delingen af stiftstal i første halvdel af 1800-tallet. Århus stift har ved folketællingerne i 1700- og 1800-tallene haft 14–15 procent af hele kongerigets indbyggertal, og dets fremgang i folketal hvilede stort set fra 1769 til 1850 i sig selv, idet der formentlig kun har været tale om et netto minus på 1.100 i løbet af 80 år. Multipliceres Århus stifts fødselsoverskud 1801–50 med syv, er der praktisk taget fuld overensstemmelse mellem stiftets og hele kongerigets udvikling i dette tidsrum, og går man den modsatte vej, tyder udviklingen i Århus stift på et folketal i kongeriget ved år 1700 på omkring 550.000. Stiftet som helhed må betragtes som noget nær typisk for den samlede danske befolkningsudvikling før midten af forrige århundrede. Fordelt på generationer inden for de 150 år fra 1700 til 1850 har udviklingen i fødsels- og dødstal da formet sig således:

	Fødte	Døde	Overskud
1701–30	88.000	70.100	17.900
1731–60	104.700	87.800	16.900
1761–90	112.200	101.900	10.300
1791–1820	134.700	102.200	32.500
1821–50	175.100	128.000	47.100
1701–1850	614.700	490.000	124.700

Det ses af disse tal, at fødsels- og dødstal nogenlunde fulgtes i vejret fra den første til den anden periode af 1700-tallet, men i den tredie periode

ser det ud som om visse kræfter – stavnsbåndet? – har hæmmet fødselstallets stigning. De frigjorte kræfter kan derefter have forårsaget den voldsomme stigning af fødselstallet som præger generationen efter 1788, og som fortsætter frem i den følgende generation til midten af 1800-tallet. Modsat viser dødstallene en oplagt vigende tendens. Den overraskende lille stigning i dødstallet fra 1761–90 til 1791–1820 må fortrinsvis skyldes bedre sundhedstilstande efter koppebekæmpelsens indførelse og udflytningen fra de gamle landsbyer.

I de relativt lave dødstal 1701–30 kan der endelig ligge en mindelse om, at døden havde »taget på forskud« i 1659, idet de mange, der da ikke overlevede barnealderen på grund af den store epidemi, forlængst har betalt den død, de ellers ville være blevet skyldige som gamle netop i første trediedel af 1700-tallet.

Med hensyn til udviklingen i stifterne henvises iøvrigt til tabellerne S, 1 a–c. Men Århus stift kan som nævnt takket være herredstallene fra 1700-årene udviklingsmæssigt deles i områder, der helt svarer til det gamle Århus-Skanderborg amt og Randers amt. Tre hedeherreder falder derved ud af billedet mod vest, og Bjerre og Hatting herreder forsvinder mod syd, men tilbage bliver 80 procent af det gamle stift.

Som allerede tidligere dokumenteret har udviklingen formet sig vidt forskelligt mod syd og mod nord i Århus stift. Selvom nogle af de hastigst voksende områder mod syd og vest nu skæres fra, viser forskellen sig stadig ved en sammenligning mellem Århus-Skanderborg og Randers amter. I det sydlige område fødtes der gennem 1700-tallet 12.000 flere end i det nordlige, og der døde kun 7.000 flere. Århus-Skanderborg amt gik altså stærkere frem end Randers amt, og regner man med et udgangs-folketal på ca. 33.000 i hvert af områderne ved år 1700, har fremgangen i det sydlige område været over 15 procent stærkere end i det nordlige (S, 3 h–i).

I 1700-tallets første tre »generationer« formede udviklingen sig således i de to områder:

	Århus-Skanderborg amt			Randers amt		
	Fødte	Døde	Overskud	Fødte	Døde	Overskud
1700–29	36.460	29.680	6.780	35.910	29.260	6.650
1730–59	42.870	35.750	7.120	40.890	35.520	5.370
1760–89	48.140	43.690	4.450	41.270	38.780	2.490

Det er tydeligt, at udviklingen tager retning mod syd, og denne udvikling fortsætter de følgende to generationer, for hvilke dog amtstallene fra perioden 1801–40 ikke lader sig udskille af stiftstallene.

Forløbet har omtrent været følgende – men sandsynligvis noget gunsti-

gere for Århus-Skanderborg amt og tilsvarende ugunstigere for Randers amt.

	Århus-Skanderborg amt			Randers amt		
	Fødte	Døde	Overskud	Fødte	Døde	Overskud
1790–1849	126.985	94.285	32.700	109.300	81.640	27.660

Fra 1850 er der sikre holdepunkter i den officielle statistik for amtsfordelingen af fødsler og dødsfald og altså også fødselsoverskud, og derefter tegner udviklingen sig således:

	Århus-Skanderborg amt			Randers amt		
	Fødte	Døde	Overskud	Fødte	Døde	Overskud
1850–79	121.600	78.800	42.800	94.300	62.800	31.500
1880–1910	167.700	90.100	77.600	114.400	62.700	51.700
1911–40	167.600	84.900	82.700	99.100	51.200	47.900

Udviklingen er nu en helt anden end før. Det beskedne forspring, Århus-Skanderborg-området tidligere havde i fødselsoverskud forstærkes nu »generation« for »generation« – fra 11.300 de første 30 år efter 1850 til 25.900 i 1880–1910 og til 34.800 i 1911–40. Om årsagen til den stærkere fremgang mod syd end mod nord i Jylland efter 1660 var der ingen tvivl. Vandringen af ungdom mod den jord, der var lagt øde, men stadig dyrkelig, måtte være årsagen. Nu viser en sammenligning mellem fødselsoverskud og optalt befolkning, at forholdet mellem vandringer til og fra Århus-Skanderborg og Randers amter i de 91 år fra 1850 til 1940 var følgende:

	Århus-Skanderborg	Randers amt
1850–79	+6.900	+ 500
1880–1910	÷6.500	÷24.900
1911–40	÷5.900	÷23.500
1850–1940	÷5.500	÷47.900

Set under ét har intet af de to områder i løbet af de 90 år, der her er tale om, undgået at afgive af deres fødselsoverskud til det øvrige land – eller til udlandet – men i forskellen på over 42.000 ligger hovedparten af forklaringen på, at Århus-Skanderborg amt 1850–1940 har haft et fødselsoverskud, der lå 72.000 højere end Randers amts – 203.100 mod 131.100. Fødselsoverskud og vandringer har i løbet af halvfems år givet Århus-Skanderborg amt et forspring på ca. 115.000 for Randers amt, og den primære årsag har været vandringerne, som har krævet mere af Randers amt end af Århus-Skanderborg amt (med Århus købstad, der i særlig grad har trukket ungdom til).

En og anden vil måske nu gennemgå tabellerne S, 2–3 for at drage paralleller, men i tabellerne S, 2 c–h vil man søge forgæves efter noget årti, hvori et dansk hovedområde uden for Nordøstsjælland med København har haft vandringsoverskud, når lige nævnes den urolige tid mellem og lige efter de slesvigske krige. Lidt bedre kan situationen ligge i enkelte amter – i Odense amt således i perioden 1921–40, i Vejle amt under den første verdenskrig, i Århus-Skanderborg amt i 1860'erne, 1890'erne og siden 1930, i Ålborg amt i 1890'erne, i Ribe amt i 1860'erne og 1890'erne og forøvrigt i det lille Sønderborg amt med Danfos i 1950'erne.

En oversigt (tabel S, 4 a–b) fortæller om vandringernes forhold til fødselstal og lokal tilvækst i tre gange tredive år fra 1870 til 1960, og opdelt i perioderne 1870–1900, 1901–30 og 1931–60 samt for hele perioden har de forskellige områder og amter modtaget eller givet følgende folketal i procent af områdets eller amtets eget fødselsoverskud:

1870–1900		1901–30		1931–60		I alt 1870–1960	
Modtaget:							
NØsjælland	+76	NØsjælland	+81	NØsjælland	+105	NØsjælland	+94
				Århus-Sk.	+ 9		
				Odense	–		
Afgivet 0–25 procent:							
Århus-Sk.	÷ 5	Århus-Sk.	÷ 5	Vejle	÷16	Århus-Sk.	÷ 3
Ålborg	÷13	Odense	÷ 8			Odense	÷12
Ribe	÷15	Vejle	÷13			Ålborg	÷21
		Ribe	÷15			Ribe	÷22
		Ålborg	÷20			Vejle	÷24
Afgivet 26–50 procent:							
Ringkøbing	÷27	Viborg	÷31	Ålborg	÷28	Ringkøbing	÷33
Odense	÷33	Maribo	÷35	Ringkøbing	÷31	Randers	÷49
Holbæk	÷36	Holbæk	÷36	Ribe	÷33		
Bornholm	÷37	Ringkøbing	÷37				
Vejle	÷47	Randers	÷41				
Randers	÷49	Sorø	÷47				
Viborg	÷50						
Afgivet 51–75 procent:							
Hjørring	÷56	Hjørring	÷55	Hjørring	÷52	Viborg	÷51
Maribo	÷63	Præstø	÷57	Sorø	÷55	Hjørring	÷53
Thisted	÷63	Thisted	÷61	Randers	÷59	Sorø	÷54
Svendborg	÷65	Svendborg	÷62	Viborg	÷69	Holbæk	÷59
Sorø	÷70	Bornholm	÷65			Bornholm	÷59
						Maribo	÷63
						Svendborg	÷69
						Thisted	÷72
						Præstø	÷73

Afgivet over 75 procent:

Præstø	÷82	Bornholm	÷76
		Holbæk	÷80
		Svendborg	÷82
		Præstø	÷85
		Thisted	÷96
		Maribo	÷110

Det ses, at der er en udpræget tendens til en forbedring i vandringsforholdene i Nordøstsjælland med København samt i Århus og Odense amter, men som helhed har kun disse tre områder og Ålborg, Ribe, Vejle og Ringkøbing amter beholdt mere end to trediedele af deres fødselsoverskud efter 1870. Med kniberi har Randers amt kunnet bevare en smule over halvdelen, mens alle øvrige områder har måttet afgive mere end halvdelen af deres fødselsoverskud til – Nordøstsjælland og udlandet. Mens der i 1870–1930 var en halv snes amter uden for Nordøstsjælland, der var i stand til at holde på mere end halvdelen af deres fødselsoverskud, var der i 1931–60 kun seks tilbage, og mens før 1930 kun Præstø amt i 1870–1900 afgav mere end de tre fjerdedele af sit fødselsoverskud, var i 1931–60 Viborg, Bornholms, Holbæk, Svendborg, Præstø, Thisted og Maribo amter ude af stand til netto at fastholde mere end en trediedel af fødselsoverskuddet på hjemegnen. Det er disse yderamter på Sjælland og Fyn samt i Nordvestjylland, der har vanskeligst ved at holde igen over for de store investeringer, der finder sted i og ved landets største byer. Når bortses fra de egentlige forstadskommuner er det karakteristisk, at hovedstaden og andre erhvervscentrer først og fremmest suger næring fra det nærmere opland – København således fra sjællandske amter relativt mere end fra Jylland. Udviklingen karakteriseres måske bedst ved en sammenstilling af den dels beregnede og dels optalte befolkning i en række amter til forskellig tid således:

	Holbæk amt	Sorø amt	Århus-Skanderborg	Randers amt	Thisted amt
1660	ca. 24.000	ca. 28.000	ca. 24.000	ca. 27.000	ca. 20.000
1769	41.200	37.300	48.900	45.700	26.500
1801	48.200	43.500	53.300	49.900	30.000
1860	84.100	79.900	109.000	85.800	54.700
1890	94.200	89.000	157.200	110.400	69.400
1921	117.900	110.200	237.700	140.400	80.900
1960	127.700	129.200	359.800	170.200	85.000

Det er navnlig tiden efter 1860, der påkalder interesse. Samtidig med at København sprænger voldene og begynder sin industrielle udvikling,

og idet baner og dampskibe forkorter afstandene, begynder udviklingen at stagnere i de to vestsjællandske amter sammenlignet med udviklingen ikke blot i Århus-Skanderborg området, men også (tabellerne S, 3 g–r) med de andre jyske amter. Mens Holbæk og Sorø amter (S, 3 a b) hver for sig kun gik frem med en halv snes tusind fra 1860 til 1890, forøgedes indbyggertallet i Århus-Skanderborg amt med 48.000, i Randers amt med 25.000 og i det lille Thisted amt med henved 15.000, og mens Holbæk og Sorø amter hver for sig gik 30–40.000 frem fra 1890 til 1960, øgedes Århus-Skanderborg amts indbyggertal med over 200.000 og Randers amts med 60.000. Efter en lille fremgangsperiode begyndte den relative tilbagegang i Thisted amt nu igen at tage fart.

Det skal iøvrigt bemærkes, at selvom størrelsesordenen mellem områderne kan være særdeles stabil, er det muligt at ændre det givne. Fra 1769 til 1940-tællingen var Holbæk amt mere folkerigt end Sorø amt, men siden er forholdet vendt om.

For bedre at anskueliggøre udviklingen er tallene i en række bilag (S, 2 a–h) trukket sammen for større områder, og i et andet bilag (T, 1 a) er for disse hovedområder som for stifternes vedkommende (R, 1 b) folketallet til forskellige tider angivet i promille af folketallet i 1960.

Ser man her eksempelvis på tallene fra 1850, ses det, at Nordøstsjælland (hovedstaden samt København-Roskilde og Frederiksborg amter) dengang kun havde 174 promille af områdets folketal i 1960, mens resten af landet øst for Storebælt allerede da havde 603 promille af 1960-folketallet. Nordøstsjælland er – sagt på en anden måde – vokset med 82,6 procent af områdets folketal i 1960, mens de øvrige dele af de østlige øer (Holbæk, Sorø, Præstø, Bornholms og Maribo amter) kun er vokset med 39,7 procent af folketallet i 1960. På Fyn er 52,1 procent af det antal mennesker, der boede her i 1960 kommet til siden 1850, i Nordjylland (hovedsagelig Ålborg og Viborg gamle stifters område) 62,6, i Østjylland 67,6 og i Vestjylland (Ribe og Ringkøbing amter) 71,4 procent. Væksten set i forhold til folketallet i 1960 har altså været stærkest i Nordøstsjælland (med København), og derefter følger Vestjylland, Østjylland, Nordjylland, Fyn og de østlige øer. Tallene tyder på, at København har suget og stadig »suger« befolkning til sig fra de østlige øer, og at Jyllands stilling igen forringes.

Bilag T, 1 b viser da også, at mens Nordøstsjælland er kommet til at rumme en stadigt større andel af rigets folketal, er folketallet ikke i no-

gen del af riget mindsket relativt så stærkt som i de »øvrige østlige øer«s område. Mens Nordøstsjælland i 1850 eksempelvis kun talte 19,7 procent af landets samlede folketal, bor dér i 1960 36,5 procent af befolkningen i hele kongeriget med undtagelse af Sønderjylland, der ikke umiddelbart har kunnet inddrages i denne sammenligning på grund af grænseændringerne i 1864 og 1920. Til gengæld er de øvrige østlige øers andel i det samlede folketal gået ned fra 23,8 til 12,9 procent. En væsentlig del af hovedstadens fremgang kan således være hentet fra de østlige øers område og en noget mindre del fra Fyn, hvis procentvise andel i det samlede folketal er gået ned fra 14,0 til 9,5. Derimod har Østjylland – efter visse svingninger – procentvis en uforandret del af rigets folketal – 17,0 – og Vestjyllands andel er steget fra 7,9 til 8,9 procent, mens Nordjyllands er dalet fra 17,6 til 15,2 procent. Al relativ jysk tilbagegang er altså betalt af Nordjylland, mens Vestjyllands fremgang må skyldes, at århundreders upåagtethed blev afløst af investeringer i Esbjerg havn og visse jernbanestrækninger, samtidig med at hedeopdyrkningen for alvor tog fart.

Om vandringernes betydning for et område vidner ikke blot udviklingen imellem 1660 og 1769, men også det sidste århundredes fødsels- og dødstal. Vandringerne fra Jylland til øerne med hovedstaden har bidraget til at sætte ø-områdets fødselstal i 1950'erne op med 10–11.000 sammenlignet med 1860'erne, mens det jyske fødselstal kun er steget med 6–7.000. Til gengæld har bl. a. vandringerne også bevirket en stigning i øernes årlige dødstal på 3.700, hvor Jyllands årlige dødstal er dalet med 1.300. Det samlede resultat betyder en vækst på 7.100 i øernes og på 8.100 i Jyllands samlede årlige fødselsoverskud (S, 1 d).

Om de allersidste års vandringer vidner (P, 2 a–b) den overordentlig høje procent i 1960 af 20–39-årige i Københavns amt (33,7), og de ligeledes høje procenter af mænd og kvinder i den »bedste« alder i Roskilde amt (27,4) og Frederiksborg amt (27,2) samt i Odense amt (26,6), Århus amt (27,5) og Sønderborg amt (28,7) – og modsat den i forhold til omegnsamterne relativt lave procent af 20–39-årige i selve hovedstaden (25,1) og de særdeles lave procenter i »yderamterne«: Holbæk, Maribo og Bornholms amter (22,7–22,8), Assens amt (22,6) og især Thisted amt (21,8). Men navnlig må den meget høje procent af over 60-årige i selve hovedstaden (19,1) sammenlignet med Københavns amt (8,0) falde i øjnene.

Befolkningstætheden var utvivlsomt i de ældste tider fortrinsvis betinget af jordens kvalitet og den lettest mulige adgang til opdyrkning af nye

arealer, men afsætningsmulighederne har dog været en væsentlig faktor i et samfund, der var ude over den rene naturaløkonomis standpunkt. Derfor blev der tættest bebygget også i de rene landdistrikter omkring større købstæder. Men der opnåedes formentlig i det gamle samfund en vis balance gennem bondesamfundets egne og de af statsmagten udstedte forbud mod gårddelinger ud over en vis grænse. Denne balance giver sig vel i Danmark udtryk deri, at befolkningstætheden i Nordøstsjælland ved tællingerne fra 1769 til 1860 (bilag U) holdt sig meget nær en trediedel af befolkningstætheden i kongeriget som helhed. På de øvrige øer lå befolkningstætheden noget over landets gennemsnit, men i Jylland lå den i amterne overalt under kongerigets gennemsnitlige befolkningstæthed. Højest i Jylland lå det af søvejene transportbegunstigede Østjylland, mens det trafikalt næsten helt afskårne Ringkøbing amt lå lavest med ikke stort over en trediedel af rigets gennemsnitlige befolkningstæthed. I Ribe amt stod det ikke meget bedre til. Vestjyllands chance for at klare en nødtørftig økonomi lå – efter Ribe havns tilsanding under 1600-tallets krige og krigsfølger – i den landværts transport. Og på studeudførslen blev der lagt told, ligesom indførselstolden måtte virke stærkt generende på handelsforholdene i et landområde, der så helt var afhængig af transporten til lands og over grænsen ved Kongeåen. Følgerne af folketabet i 1659 var heller ikke overvundet endnu langt ind i 1800-tallet.

Men efter 1860 sker der noget. Befolkningstætheden tredobles i løbet af hundrede år i Ribe og Ringkøbing amter, mens den næppe fordobles i Randers amt, og en fordobling ligger langt uden for rækkevidde på øerne – bortset fra Nordøstsjælland. København og visse i forvejen transportmæssigt og på anden måde begunstigede byområder fik deres begunstigelser som trafikknudepunkter yderligere udbygget med jernbaner, og befolkningstætheden i disse købstæder med tilsluttende amter kunne vel være øget yderligere, om ikke forudseende politikere – en forening af store og små bønder og andre jyske kræfter i Rigsdagen – med energi tilkæmpede Vestjylland en sejr med anlæg af Esbjerg havn og banerne dertil. Hertil må imidlertid utvivlsomt lægges den omstændighed, at danske som i Sønderjylland ikke ville eller kunne blive under tysk herredømme i ikke ubetydeligt omfang slog sig ned nord for grænsen ved Kongeåen og ydede en indsats ved hedeopdyrkningen. Hedeselskabet blev en overmåde stærk og betydningsfuld støtte til det statslige initiativ – eller omvendt.

Resultatet af den samlede udvikling siden 1769 kan måles således, at folketallet er tredoblet på øerne uden for Nordøstsjælland, i Randers amt og i det afsides liggende Thisted amt, firedoblet i Viborg amt, fem-seks-

doblet i Odense, Ålborg, Vejle, Ringkøbing og Ribe amter og syvdoblet i Århus-Skanderborg amt (behandlet som en helhed), mens folketallet er tidoblet i Nordøstsjælland. Forholdet er i 1960 det, at kun Vejle, Ribe og Ringkøbing amter samt Århus-Skanderborg amt og Nordøstsjælland med København siden 1769 er vokset forholdsvis stærkere end landet som helhed, og at befolkningstætheden i Vejle amt siden 1921 har overfløjet ø-amterne, ligesom befolkningstætheden i Ribe og Ringkøbing amter nu nærmer sig den i Holbæk, Præstø og Maribo amter, hvor der for hundrede år siden levede to-tre gange så mange pr. kvadratkilometer.

Denne udvikling er ikke naturgivet, men menneskeskabt, ligesom begivenhederne i Sydjylland i 1659 – omend ufrivilligt – var en følge af menneskers handlinger. Og som disse begivenheder fulgtes op af en ensidig østvendt investering med hovedstaden som det altdominerende centrum, blev udviklingen fortsat, så der fra 1660 til 1960 er sket en vandring fra provins til hovedstad på netto over trekvart million mennesker i »den bedste alder« – et tilskud af ungdom, som yderligere har bidraget til at frembringe den allervæsentligste del af hovedstadens »eget« fødselsoverskud i de sidste halvandet hundrede år.

Til dette skal nu blot føjes en oversigt over udviklingen i hele det nuværende Danmark med Sønderjylland (Nordslesvig) 1650–1960, idet folketal, fødselsoverskud og vandringer angives i hele tusinder (øverst side 308).

Der er to ganske særligt bemærkelsesværdige træk i dette billede – hovedstaden, der altid har modtaget tilskud fra provinsen, og Sønderjylland, der under tysk herredømme kom til at lide et væsentligt afbræk i udviklingen.

København–Nordøstsjælland har i løbet af de tre århundreder efter alt at dømme modtaget et vandringstilskud på ca. 750.000 og kun selv præsteret et fødselsoverskud på op mod 670.000 – for den allervæsentligste del netop i kraft af tilvandret ungdom. Inklusive Sønderjylland har provinsen derimod præsteret et fødselsoverskud på godt fire millioner – stærkt formindsket som følge af vandringer.

Alene i tiden 1850–1960 har provinsen afgivet den ene million af et fødselsoverskud på 2,7 millioner, og af nettovandringen fra provinsen er ca. 630.000 kommet hovedstadsområdet til gode, men godt 370.000 er søgt til udlandet.

Ved vandringer har Sjælland uden for hovedstadsområdet og Sønderjylland afgivet ca. 55 procent af de 110 års fødselsoverskud, og der er i disse områder kun sket en fremgang på ca. 65 procent i folketallet fra 1850

Udviklingen 1650–1850	København	Øvrige Sjællands stift	Fyn og Lolland Falster stift	Nordlige Jylland	Sydlige Jylland	Sønderjylland	Nuværende Danmark
Folketal 1650	35	160	100	95	134	56	580
Fødselsoverskud 1650–60..	÷10	÷30	÷20	?	÷36	÷24	÷120
Folketal 1660	25	130	80	95	98	32	460
Fødselsoverskud 1660–1769	÷31	113	66	65	140	56	409
Vandringer – –	+89	26	?	÷19	÷17	?	+27
Folketal 1769	83	217	146	141	221	88	896
Fødselsoverskud 1770–1850	16	186	135	98	178	?	?
Vandringer – –	+31	÷3	÷14	÷9	÷20	?	?
Folketal 1850	130	400	267	230	379	143	1.549

Udviklingen 1850–1960	Nordøstsjælland	Øvrige gl. Sjæll. st.	Fyn-Lolland-Falster-Ærø	Nordlige Jylland	Sydlige Jylland	Sønderjylland	Nuværende Danmark
Folketal 1850	278	257	278	248	353	135	1.549
Fødselsoverskud 1850–70..	52	64	66	80	101	40	403
Vandringer – – ..	+38	÷19	÷17	÷6	+13	÷20	÷10
Folketal 1870	367	302	327	322	466	155	1.939
Fødselsoverskud 1870–1901	168	111	121	183	236	45	864
Vandringer – –	+129	÷75	÷63	÷79	÷63	÷52	÷203
Folketal 1901	664	337	385	426	638	148	2.598
Fødselsoverskud 1901–30..	210	125	145	231	319	45	1.075
Vandringer – – ..	+170	÷61	÷48	÷90	÷78	÷15	÷122
Folketal 1930	1.044	401	482	567	878	178	3.550
Fødselsoverskud 1930–60..	256	92	120	211	326	65	1.070
Vandringer – –	+294	÷66	÷56	÷115	÷71	÷22	÷36
Folketal 1960	1.594	427	546	663	1.333	221	4.584

til 1960. Fyn, Lolland-Falster og Nordjyllands fire amter har afgivet 40 procent af deres fødselsoverskud, men set under ét haft en befolkningsfremgang på ca. 130 procent, mens det sydlige Jylland nord for Kongeåen kun har afgivet 20 procent netto af sit fødselsoverskud og haft en fremgang på væsentligt over 200 procent i folketal – overgået alene af Nordøstsjællands op mod 500 procent.

Afstanden fra hovedstaden – samt kontinentale og oversøiske markeders nærhed – synes at have spillet en afgørende rolle for landsdelenes evne til at fastholde det fødselsoverskud, som ellers af store investeringer med magnetisk kraft drages mod statsinvesteringernes centrum. Kun for Sønderjyllands vedkommende har der i 1870–1900 været tale om, at ungdom stødtes bort af forholdene på hjemegnen.

BILAG

Ikke tørre *tal,*
men vidners udsagn
om mennesker,
slægtled og samfund

Bilagsfortegnelse

		Side
A,1a.	Bondemandtallet 1660 (herredstal) samt folketal 1769–1860	315
A,1b.	Folketal i Ålborg stifts landsogne 1660 og 1769	318
A,2a.	Indbyggertal på øerne 1660–1801, områdevis med købstæder (1672)	321
A,2b.	Folketal i jyske herreder 1660–1769	321
A,3.	Folketal i kongerigets købstæder 1672–1860	323
A,4.	Folketal i kongerigets gamle amter 1660–1860	325
B,1.	Mandtal på hovedskatten til jul 1660, kgl. befaling	327
B,2a.	Specificeret mandtal, Skivehus len	328
B,2b.	– – , Mariager len	328
B,2c.	– – , Dronningborg len	329
B,2d.	– – , Silkeborg len	331
B,2e.	– – , Stjernholm len	332
B,2f.	– – , Hindsgavl len	333
B,2g.	– – , Hagenskov len	334
B,3.	Mandtal og matrikkel, Spøttrup birk	335
B,4.	– – – , Ørsted sogn, Rovsø herred	337
B,5.	– – – , Borup sogn, Støvring herred	341
B,6.	– – – , Balle sogn, Hids herred	343
B,7.	Jordebøger og matrikkel, Nim sogn og birk	345
B,8.	– – – , Underup sogn (tillige mandtal)	345
B,9.	– – – , Tamdrup sogn (tillige mandtal)	347
B,10.	– – – , Hornborg sogn (tillige mandtal)	350
B,11.	– – – , Rask hovedgårds gods	351
B,12.	– – – , As sogn, Bjerre herred	352
B,13.	Fårevejle godsjordebog, Langeland	353
B,14.	Ødegods i Nørvang og Tørrild herreder, Koldinghus len 1660	355
B,14b.	– i Malt herred, Riberhus len 1660	356
C,1.	Folketællingen 1769, aldersfordeling i monarkiets stater	357
C,2a.	– – , procentvis aldersfordeling i staterne	357
C,2b.	– – , G. C. Oeders aldersfordeling	358
C,3.	– – , fordeling mellem land og by, alder og køn	360
C,4a.	– – , erhvervsfordeling på øerne og i Jylland	362
C,4b.	– – , – for hele riget	364
C,4c.	– – , Trøjborg gods	364
C,4d.	– – , København og købstæderne, reviderede tal	365
C,4e.	– – , Københavns befolkning 1769, 1787 og 1801	366
C,5.	– – , Århus stifts herreder og købstæder	366
C,6.	– 1787, på landet i kongeriget efter alder og erhverv	370
	– – , København	371
	– 1787, samtlige købstæder	372
	– – , Sjælland og Møn	373
	– – , Bornholm	375
	– – , Lolland-Falster	376
	– – , Fyn-Langeland	378
	– – , Århus stift	380

	Folketællingen 1787, Åkjær amt	382
	– – , Havreballegårds amt	383
	– – , Kalø amt	384
	– – , Skanderborg amt	385
	– – , Stjernholm amt	386
	– – , Silkeborg amt	387
	– – , Dronningborg amt	388
	– – , Ålborg stift	389
	– – , Viborg stift	391
	– – , Ribe stift	393
C,7.	Folketællingen 1801, cirkulære om udskrivningen	395
	– – , Århus stifts købstæder	397
	– – , Åkjær amt	398
	– – , Havreballegårds amt	399
	– – , Kalø amt	400
	– – , Skanderborg amt	401
	– – , Stjernholm amt	402
	– – , Silkeborg amt	403
	– – , Dronningborg amt	404
D,1.	Landbefolkningens aldersfordeling 1769, 1787 og 1801, øerne	405
D,2.	– – , Århus stift	407
D,3.	– – , Ålborg og Viborg stifter	408
D,4.	– – , Ribe stift	410
E,1.	Kvindernes fordeling efter ægteskabelig stilling 1769	412
E,2.	– – – – – 1787	413
E,3.	– – – – – 1801	414
F,1.	Fremregning 1787–1801. Af ekspeditionssekretær, cand. act. Henry F. Holm	415
F,2a.	Dødfødte i Århus stift 1788–97	417
F,2b.	– i Ålborg stift 1788–97	417
G,1a-e.	Fødsels- og dødstal 1756–69, herredsvis Sjælland	419
G,1f-g.	– – – – , – Fyns stift	422
G,1h-l.	– – – – , – Ribe stift	424
G,1m.	– – – – , – Århus stift	426
G,1n.	– – – – , – Viborg stift	428
G,1o.	– – – – , – Ålborg stift	429
G,2a.	Befolkningsudviklingen i Danmark i 1760'erne	431
G,2b.	— på Sjælland 1756–69	432
G,2c.	— i Fyns stift 1756–69	434
G,2d.	— i Jylland 1756–69	434
H,1.	Fødsels- og dødstal 1652–66 på Sjælland (efter H. H. Fussing)	439
H,2.	– – – – i Ringsted herred	440
H,3a-b.	Befolkningsudviklingen 1652–66 på Sjælland (52 sogne)	441
H,4a.	Folketal 1660–1960 i 30 sjællandske sogne (G. Bangs materiale)	442
H,4b.	Gustav Bangs kirkebogsoptællinger 1660–1769	443
H,4c.	Beregning af fødsels- og dødstal amtsvis på Sjælland 1660–1769	444
I,1a.	Fødsler og dødsfald i København og stifterne fra 1735	446

I,1b-c. Fødsler og dødsfald 1735–84. – Se illustration side 21 og 296–97.....
I,1d. Fødsler og dødsfald 1785ff..... 448
I,2a. – – – , Århus stift 1695–1800, herredsvis fordelt..... 449
I,2b. Fødsler og dødsfald, Ålborg stift 1710–99, herredsvis fordelt..... 478
I,2c. – – – i Sjællands herreder 1718, 1720 og 1721..... 482
I,3. – – – i Århus stifts herreder, tiårsperioder..... 483
I,4a. Befolkningsudvikling 1695–1729, Århus stift, syv områder..... 485
I,4b. — 1730–64, – – , – – 486
I,4c. — 1765–1800, – – , – – 487
I,4d-e. Folketal i diverse områder, Århus stift, tilbage til 1694..... 488
I,4f. Fødsels- og dødelighedsprocenter i tiår omkring 1700, 1735 og 1770..... 488
I,5. Fødsler og dødsfald i fynske herreder 1689, 1691–94 og 1712–16..... 489
I,6a-d. Dåb og dødsfald i seks sønderjyske sogne 1661–1803..... 491
I,6d. Mulig befolkningsudvikling i sønderjyske sogne..... 492
I,7a-d. Hjørlunde sogn 1651–1719, folketal, fødte og døde..... 493
I,7e-f. Borre sogn på Møn 1645–60, fødsler og dødsfald..... 494
I,8a. Hedensted sogn 1660–1769, mulig udvikling..... 495
I,8b. Sabro sogn, befolkningsudvikling 1635–1800..... 496
I,8c. Hjermeslev, Ingstrup og Åsted sogne 1660–1800..... 497

K,1. Befolkningsudviklingen i kongeriget 1660–1801..... 498
K,2a. Mulig befolkningsudvikling på Sjælland 1660–1779 (landsogne)..... 499
K,2b. – — – – (by og land)..... 499
K,2c. – — , Københavns amt..... 500
K,2d. – — , Frederiksborg amt..... 501
K,2e. – — , Holbæk amt..... 501
K,2f. – — , Sorø amt..... 502
K,2g. – — , Præstø amt..... 502
K,3a. – — i Sjællands amter, 30 års perioder..... 503
K,3b. – — på Sjælland med vandringer..... 504
K,4a. – — på Fyn-Langeland 1660–1769..... 504
K,4b. Fødsels- og dødstal fra fynske landsogne opregnet..... 505
K,4c. Døbte og begravede i en række fynske sogne 1660–1769..... 506
K,5. Mulig befolkningsudvikling i Århus stifts amter 1700–1801..... 507
K,6. – — i Viborg stift 1719–69..... 508
K,7a. – — i Ålborg stift 1709–99..... 508
K,7b. – — i områder af Ålborg stift..... 509
K,7c. – — i Vendsyssel..... 510
K,7d. – — i Hanherrederne..... 510
K,7e. – — i Thy..... 510
K,7f. – — på Mors..... 511
K,8a-b. Fødselsoverskud egnsvis i promille af folketal 1769..... 511

L,1. Dødsfaldenes fordeling på aldersgrupper 1776–85..... 513
L,2a-b. Fødsler i Tørning len, Haderslev amt, Ribe stift 1760–69..... 514
L,2e-d. Vielser i – – , – – , – – – 515
L,2e. Dødsfald i Tørning len, Haderslev amt, Ribe stift 1760–69..... 517
L,2f – i – – , aldersfordeling..... 518
L,3a-b. Fødsler på Ærø og Als 1760–69..... 519
L,3c-d. Vielser – – – – – 521
L,3e. Dødsfald på Ærø og Als 1760–69..... 522
L,3f. – – – – – – , aldersfordeling..... 522

N,1. Indbyggertal i København i 1728 524
N,2. – - – i 1785 524

O,1a. Befolkningens aldersfordeling i de nordiske lande 1750–1801 525
O,1b. – – i Norge 1769, stiftsvis 525
O,1c. Gifte og ugifte kvinder 1769 i Danmark, Norge og Slesvig 526
O,1d. Overlevende 1769 i procent af fødte i Danmark og Norge 527
O,2a. Fødselsunderskud inden for perioden 1695–1800 i Norden 527
O,2b. – herredsvis 1695–1800 i Århus stift 528
O,3a. Fødsler og dødsfald 1735–99 i Danmark, Norge og Sverige 529
O,3b. Fødselsoverskud og beregnede folketal i Norden 1735–1800 530
O,4a. Fødsler og dødsfald i norske og jyske stifter 1735–84 531
O,4b. Befolkningsudviklingen i Jylland og Aggershus stift 532
O,4c. Fødselsoverskud i Norden i procent af folketal 1769 532

P,1a. Befolkningens fordeling efter alder 1787 og 1950 533
P,1b. Dødsfaldenes fordeling 1778–87 og 1958, procentvis 533
P,1c. Befolkningens og dødsfaldenes fordeling i Århus stift omkring 1787 534
P,1d. Fødsler før 1787 sammenlignet med tællingens tiårsgrupper 535
P,2a. Befolkningsfordelingen efter alder i Danmarks amter 1960 536

R,1a. Udviklingen i folketal 1660–1960 i Danmarks gamle stifter 537
R,1b. Folketal i stifterne i promille af folketallet 1960 537
R,1c. Fremgang i stifterne i promille af folketallet 1960 537

S,1a. Befolkningsudviklingen i Århus stift 1695–1850 538
S,1b. Folketallets udvikling i stifterne 1660–1850 538
S,1c. – – i København, på øerne, i Jylland, i provinsen og i hele kongeriget 540
S,1d. Fødsler og dødsfald på øerne og i Jylland 1770–1960 541
S,2a. Befolkningsudviklingen i Danmark 1850–1960 inden for 1864-grænsen 541
S,2b. — i Nordøstsjælland 541
S,2c. — på de østlige øer iøvrigt 542
S,2d. — på Fyn 542
S,2e. — i Østjylland 542
S,2f. — i Nordjylland 543
S,2g. — i Vestjylland 543
S,2h. — i Sønderjylland 543
S,3a. — i Holbæk amt 1660–1960 544
S,3b. — i Sorø amt 1660–1960 544
S,3c-g. — på øerne iøvrigt og i Vejle amt 1769–1960 545
S,3h. — i Århus-Skanderborg amter 1700–1960 547
S,3i. — i Randers amt 1700–1960 548
S,3k-r. — i de øvrige jyske amter 1769–1960 548
S,4a. Fødselsoverskud, befolkningstilvækst og vandringer 1870–1960 551
S,4b. Indenlandske vandringer siden 1870 amtsvis i forhold til fødselsoverskud 553
S,4c. Befolkningsudviklingen i Danmark 1950–60 områdevis 553
S,5. Danske nettovandringer og immigration til USA 555

T,1a. Beboertallet områdevis i Danmark i forhold til folketal 1960 556
T,1b. Befolkningens fordeling mellem landets områder 1660–1960 557

U. Befolkningstætheden i amter og områder 1769–1960 558

BONDEMANDTALLET 1660

(uden tillæg for adelige, gejstlige eller fattige, men suppleret med beregnede sognetal i de bevarede tals forhold til folketallet i 1769).

Et vedføjet B betyder, at tallene er i overensstemmelse med Grundtvigs opgivelser, mens der ligger yderligere optællinger og beregninger for manglende sogne til grund for de med Bb mærkede tal.

Sjællands stift		1660	1769	1801	1860
B	Sokkelund herred	2689	12129	15970	27010
B	Smørum	2352	6366	8017	13296
B	Ølstykke	1342	2771	3484	5859
B	Lynge-Kronborg	3382	8345	11613	20576
B	Holbo	3460	6777	7908	13208
Bb	Strø	2280	5124	6688	9351
Bb	Lynge-Frederiksborg	2500	4931	6336	10606
Bb	Horns	2650	4910	5216	8260
B	Tune	1422	3225	3743	6057
B	Ramsø	2323	3932	4573	6999
B	Voldborg	2898	4892	6001	8851
B	Sømme	1835	4385	5295	8273
B	Tudse	3520	5722	6596	10433
B	Ods	2478	6729	7844	13651
B	Arts	1642	4771	5418	9337
Bb	Skippinge	1925	3839	4598	8362
B	Samsø	2500	3465	4049	5875
B	Løve	2687	5815	6828	12722
B	Merløse	4325	7859	9569	16751
B	Ringsted	5206	8519	10080	16525
Bb	Alsted	3326	5003	6299	11589
B	Slagelse	4346	6790	8134	14151
Bb	V. Flakkebjerg	4600	6148	6983	12831
Bb	Ø. Flakkebjerg	4000	6283	7098	12450
B	Bjeverskov	2675	5247	6204	9172
B	Stevns	2638	4821	5731	9713
Bb	Fakse	3800	6151	6944	10891
B	Tybjerg	2943	4729	5588	9072
Bb	Hammer	3175	6081	7437	11642
Bb	Bårse	2325	8629	10468	16766
	Møn (beregnet)	3750	6102	7568	12369

	Fyns stift	1660	1769	1801	1860
Bb	Vinding herred	2000	7228	8219	12597
B	Sunds	2476	8319	10228	16816
Bb	Salling	5667	11212	13935	21935
B	Gudme	1935	6255	6837	11806
B	Hindsholm	1073	2111	2314	
B	Odense	1933	7066	9951	17146
Bb	Lunde	1629	3365	3945	6241
B	Skam	1591	3212	3485	4497
Bb	Åsum	1300	4039	4602	7694
B	Af Bjerge herred	1184	2995	3365	
B	Skovby	1477	5487	6668	10429
B	Vends	2604	8434	10296	15422
B	Båg	3050	9493	11494	18974
Bb	Langeland	2552	8073	9972	15880
Bb	Lolland	12400	27899	33515	51206
Bb	Falster	7200	10145	13463	21435
	Ålborg stift				
B	Horns herred	3924	6174	7080	13602
B	Vennebjerg	2524	5694	5937	12337
B	Børglum	4002	10883	11935	20518
B	Jerslev	3761	8605	8400	15075
B	Hvetbo	1697	3675	3614	6783
B	Kjær	3470	7638	8394	16032
Bb	Øster Han	1900	3644	4283	6943
B	Vester Han	2240	4529	4467	7630
B	Thys fire herreder	10758	15386	16906	28941
B	Mors' to herreder	4191	5545	6940	13783
	Viborg stift				
Bb	Harre herred	1175	2110	2183	4085
Bb	Nørre	1700	2711	2838	2216
Bb	Rødding	1400	1937	2123	3423
B	Hindborg	1504	2049	2274	3157
B	Middelsom	2852	3844	3752	6596
Bb	Fjends	2800	3809	4268	6607
B	Rinds	3041	3792	4211	5941
B	Nørlyng	1845	2605	2728	4758
1672	Læsø	1829	1450	1563	2615

		1660	1769	1801	1860
B	Gislum	1426	2819	3029	4593
B	Slet	1659	3892	4356	5596
Bb	Hornum	3750	5271	5110	8204
B	Fleskum	2702	4628	4984	7848
B	Hellum	2352	3994	4351	6572
B	Hindsted	3469	5810	5806	10004
B	Års	1965	3275	3417	5728
Bb	Sønderlyng	1765	3132	3492	5455
Århus stift					
B	Nørhald	898	2737	2785	4175
B	Onsild	755	2050	2189	3251
Bb	Gjerlev	1500	3369	3642	5707
B	Støvring	632	2156	2388	3686
Bb	Galten	1370	4408	4594	7146
Bb	Hovlbjerg	1050	3848	3847	6124
Bb	Rougsø	1365	2254	2234	3687
B	Lysgård	1695	4095	4529	9302
B	Hids	842	2112	2420	5119
Bb	Gjern	1620	4281	4708	9596
Bb	Vrads	643	2905	3507	7282
Bb	Nim	645	2544	2733	5772
Bb	Hatting-Bjerre	3200	10623	11824	20445

Folketal i Ålborg stifts landsogne 1660–1769

Horns herred	Bondemandtal: Betalende	Bondemandtal: m. fattige	1769	Betalende i pct. af 1769
Skagen landsogn	–		63	–
Råbjerg	241	–	573	(42)
Tværsted	336	396	461	73
Uggerby	217	–	222	98
Horne	263	–	376	70
Tårnby	206	–	543	38
Asdal	118	–	211	56
Bjergby	324	356	445	73
Mygdal	291	318	334	87
Bindslev	348	401	487	72
Astrup	(275)	317	412	(67)
Sindal	286	362	493	58
Mosbjerg	234	–	354	67
Hørmested	317	–	292	108
Tolne	132	–	212	62
Elling	336	–	696	48
I alt	3924	+ 15,7 pct.	6174	64

Vennebjerg herred	Bondemandtal: Betalende	Bondemandtal: m. fattige	1769	Betalende i pct. af 1769
Skallerup	185	–	381	48
Vidstrup	109	–	182	60
Hjørring St. Olai	202	–	401	50
– St. Hans	146	–	387	38
Vennebjerg	172	–	386	45
Mårup	62	–	151	44
Rubjerg	66	–	217	30
Jelstrup	285	–	297	96
Harreslev	98	–	182	54
Ugilt	232	–	709	33
Skærum	109	–	269	41
Åsted	365	–	662	55
Gærum	125	–	306	41
Flade	368	–	1164	31
I alt	2524	–	5694	44
Børglum herred				
Lyngby	94	–	176	53
Furreby	59	–	256	23
Vejby	70	–	250	28
Børglum	290	–	669	43
Em	58	–	178	33
Vrå	168	–	496	34
Sejlstrup	111	–	329	86
Rakkeby	173	–		
Hæstrup	46	–	146	32
Vrejlev	331	–	955	35
Serreslev	172	–	445	39
Tårs	276	–	1024	27
Torslev-Lendum	656	–	932	70
Skæve	195	–	691	28
Vor	336	–	873	38
Hørby	200	–	590	36
Karup	81	–	577	42
Understed	160	–		
Volstrup	206	–	855	24
Albæk	320	–	1436	22
under Sæby			5	
I alt	4002	–	10883	37
Jerslev herred				
Vrensted	267	–	580	46
Tise	250	–	523	48
Stenum	104	–	221	47
Tolstrup	170	–	593	29
Vester Brønderslev	165	–	677	24
Øster Brønderslev	304	–	704	43

	Bondemandtal			
	Betalende	m. fattige	1769	Betalende i pct. af 1769
Jerslev	344	–	1093	32
Hallund	221	–	418	38
Hellum	75	–	240	31
Hellevad	448	–	577	78
Ørum	244	–	320	76
Dronninglund (Hundslund)	1169	–	2659	43
I alt	3761	–	8605	44
Kjær herred				
Åby	395	–	913	47
Birsted	–	–	394	–
Vadum	330	–	742	44
Ajstrup	–	–	489	–
Sulsted	–	204	460	–
Hammer	148	–	479	31
Horsens	245	–	451	54
Vester Hassing	292	370	792	38
Øster Hassing	469	530	644	73
Ulsted	331	–	497	67
Hals	204	–	689	30
Hvorup	137	150	349	40
Sundby	319	385	739	43
I alt (tre sogne beregn.)	3470	–	7638	46
Hvetbo herred				
Ingstrup	272	–	478	58
Hjermeslev	168	–	242	69
Saltum	416	–	889	47
Hune	181	–	561	32
Jetsmark	258	–	719	36
Alstrup	92	–	141	65
Gøl	–	–	645	–
I alt (Gøl beregnet)	1697	–	3675	48
Øster Han herred				
Tranum	125	–	534	23
Brovst	–	–	802	–
Øland	182	–	419	43
Lerup	58	–	192	30
Svenstrup	–	–	201	–
Torslev	136	–	491	28
Haverslev	99	–	436	23
Bejstrup	151	–	417	36
Skræm	63	–	152	41
I alt (to sogne beregnet)	1124	–	3644	31

A,1b

Vester Han herred	Bondemandtal: Betalende	Bondemandtal: m. fattige	1769	Betalende i pct. af 1769
Hjortdal	90	–	298	30
Kollerup	190	–	387	49
Kettrup	139	–	339	41
Gøttrup	167	–	345	48
Aggersborg	210	–	367	57
Torup	259	–	445	59
Klim	232	–	373	62
Vust	188	–	316	60
Lild	284	–	482	59
Tømmerby	295	–	524	57
Østløs	–	–	329	–
Vestløs	95	–	135	70
Arup	125	–	189	66
I alt (Østløs beregnet)	2451	–	4529	54

A1,c

Vendsyssel og Han herrederne	Bondemandtal med udfyldte »huller« 1660	Bondemandtal med tillæg 25 %	1769	Folketal 1660 i procent af folketallet 1769
Horns herred	3924	4905	6174	64–79
Vennebjerg herred	2524	3145	5694	44–55
Børglum herred	4002	5000	10883	37–46
Jerslev herred	3761	4679	8605	44–54
Hvetbo herred	1697	2121	3675	48–58
Kjær herred	3470	4338	7638	46–57
Øster Han herred	1124	1405	3644	31–39
Vester Han herred	2451	3063	4529	54–65
Hele området	22953	28656	50842	45–56

A,2a

INDBYGGERTAL PÅ ØERNE 1660–1801

De gamle amter (len) eller områder bestående af flere amter, reguleret så herredsgrænser i videst muligt omfang følges og overalt med tillæg af derværende købstæders indbyggertal:

Sjælland	1660	1769	1801
Nordøstsjælland	42343	76311	95233
Nordvestsjælland	24000	41258	48171
Midtsjælland	10228	14759	17788
Vestsjælland	18175	22549	25733
Sydsjælland	25335	45663	54629
Lolland-Falster	24299	42927	52896
Fyn-Langeland			
Tranekjær amt	3478	8887	11113
Nyborg amt	18110	39415	46402

	1660	1769	1801
Odense amt	12673	26847	32175
Assens (Hagenskov) amt	4584	10632	12937
Hindsgaul amt	3756	9170	11315
Rugårds amt	2138	5917	7428

FOLKETAL I JYSKE HERREDER OG LEN (AMTER) 1660–1769

Ålborg stift *Åstrup, Børglum og Sejlstrup amter*	Bondemandtal med udfyldte »huller« 1660	Bondemandtal med tillæg 25 %	1769	Folketal 1660 i procent af folketallet 1769
Horns herred	3924	4905	6174	64–79
Vennebjerg hrd.	2524	3145	5694	44–55
Børglum herred	4002	5000	10883	37–46
Jerslev herred	3761	4679	8605	44–54
Hvetbo herred	1697	2121	3675	48–58
Kjær herred	3470	4338	7638	46–57
Øster Han herred	1124	1405	3644	31–39
Vester Han herred	2451	3063	4529	54–65
De tre amter (land)	22953	28656	50842	45–56
Købstæderne (1672)	2456	2456	1789	136
I alt Vendsyssel og Han herrederne	25409	31112	52631	47–59
Ørum og Vestervig amter				
Hillerslev hrd.	–	–	4555	–
Hundborg hrd.	–	–	2710	–
Hassing herred	–	–	3797	–
Refs herred	–	–	4324	–
Hele Thy(land)	10748	13300	15386	70–87
Thisted (købstad) (1672)	1000	1000	815	123
I alt	11748	14300	16201	72–88
Dueholms len				
Sdr.herred Mors	2125	2656	2861	75–93
Nr.herred Mors	2069	2586	2684	77–96
Mors (land)	4194	5242	5545	76–95
Nykøbing Mors	343	343	555	62
I alt	4537	5585	6100	74–92
Ålborgs landsogne	752	940	979	80–95
Ålborg (1672)	4181	4181	4425	97
I alt	4933	5121	5404	91–95
Hele Ålborg stift	45627	56118	80336	57–70
Viborg stift				
Skivehus amt (land)	5775	7206	8807	64–82
Skive købstad (1672)	529	529	438	121
I alt	6304	7735	9245	68–84

Hald amt	Bondemandtal med udfyldte »huller« 1660	Bondemandtal med tillæg 25 %	1769	Folketal 1660 i procent af folketallet 1769
Fjends herred	2500	3125	3809	66–82
Nørlyng herred	2175	2720	2605	83–103
Rinds herred	3200	4000	3792	84–105
Middelsom hrd	2852	3565	3844	74–93
Hald amt	10727	13410	14050	76–95
Viborg købstad (1672)	2704	2704	2221	122
I alt Hal amt	13431	16114	16271	82–99
Ålborghus amt (og Gislum hrd.)				
Gislum herred	1224	1532	2819	42–54
Års herred	1965	2456	3275	60–75
Slet herred	1659	2074	3892	43–53
Hornum herred	4251	5333	6300	68–86
Fleskum herred	2094	2613	3649	54–68
Hellum herred	2690	3362	3994	66–82
Hindsted herred	3469	4336	5810	60–74
I alt	17352	21706	29739	59–73
Sønderlyng hrd	1765	2206	3132	56–70
Hele stiftet	38852	47761	58387	67–82
Århus stift				
Dronningborg amt				
Nørhald herred	898	1123	2737	33–41
Onsild herred	755	945	2050	37–46
Gjerlev herred	1500	1875	3369	45–65
Støvring herred	632	795	2156	30–37
Galten herred	1370	1712	4408	31–39
Hovlbjerg herred	1050	1312	3848	27–34
Rovsø herred	1365	1706	2254	61–76
Syv herreder	7570	9468	20822	36–45
Randers købstad	2036	2036	2901	70
Dr.borg (u. Sdr.lyng)	9606	11504	23723	41–49
Ialt med Sdr.lyng	11371	13710	26855	42–51
Af *Kalø amt* (beregnet på grundlag alene af Essenbæk birk)				
Sønderhald	2820	3525	6873	41–54
Silkeborg amt				
Lysgård herred	1695	2120	4095	41–52
Hids herred	842	1052	2112	40–50
Gjern herred	1620	2025	4281	38–48
Vrads herred	643	804	2905	22–28
I alt Silkeborg amt	4800	6001	13393	36–45
Stjernholm amt (beregnet alene på grundlag af Tamdrup sogn)				
Nim herred	645	805	2544	28–32

	Bondemandtal med udfyldte »huller« 1660	Bondemandtal med tillæg 25%	1769	Folketal 1660 i procent af folketallet 1769
Bjerre-Hatting herreder (beregnet udelukkende p. grundlag af Hedensted, Hatting, Løsning, Ølsted og Stenderup sogne)	3200	4000	10623	30–38
Lenets sogne	3845	4805	13167	29–37
Horsens købstad (1672)	1516	1516	2738	55
Hele lenet (amtet)	5361	6321	15905	33–40

FOLKETALLET I KONGERIGETS KØBSTÆDER 1672–1860

Nordøstsjælland	1672	1769	1801	1860
Helsingør	4033	3669	5282	8442
Hillerød	958	1114	1214	2301
Slangerup	513	414	336	–
Frederikssund	–	216	262	763
Frederiksværk	–	–	–	764
Roskilde	2196	1711	1768	4651
Køge	1643	1400	1527	2734
I alt	9343	8524	10389	19655
Vestsjælland				
Holbæk	879	1223	1332	2971
Nykøbing S	463	500	615	1384
Kalundborg	1058	1337	1322	2587
Slagelse	1830	1379	1732	4931
Korsør	826	1357	1219	2957
Skelskør	617	592	567	1533
Sorø	528	532	592	1237
Ringsted	700	705	817	1653
I alt	6901	7625	8196	19253
Sydsjælland				
Næstved	1853	1404	1785	3647
Store Heddinge	362	514	576	1291
Præstø	435	385	480	1298
Vordingborg	736	802	931	1780
Stege	656	798	917	1932
I alt	3903	3903	4689	9948
Lolland-Falster				
Nakskov	1920	1287	1671	3687
Maribo	444	506	686	1992
Sakskøbing	272	424	549	1319
Nysted	691	489	690	1261

	1672	1769	1801	1860
Rødby	–	650	776	1578
Nykøbing F	861	1039	1079	3242
Stubbekøbing	511	488	467	1247
I alt	4699	4883	5918	14326
Fyn				
Odense	3808	5464	5782	14255
Bogense	438	430	760	1899
Middelfart	756	736	1019	2123
Assens	1084	1139	1443	3589
Kerteminde	642	706	1045	2148
Nyborg	1160	1637	1866	3802
Svendborg	1009	1815	1942	5537
Fåborg	841	1136	1061	3120
Rudkøbing	478	814	1141	2719
I alt	10216	13877	16059	39192
Århus stift				
Horsens	1516	2738	2396	8980
Silkeborg	–	–	–	1775
Skanderborg	–	566	488	1423
Århus	3474	3837	4102	11009
Ebeltoft	817	563	598	1313
Grenå	453	704	760	1636
Randers	2036	2901	4562	9725
Hobro	343	492	488	1909
Mariager	370	402	414	680
I alt	9009	12203	13808	38450
Ribe stift				
Ribe	1939	2130	1994	3594
Varde	569	690	1020	2103
Kolding	1094	1510	1672	3978
Fredericia	1591	2813	3474	6261
Vejle	712	957	1310	4920
Ringkøbing	623	508	771	1409
Holstebro	500	688	853	1662
Lemvig	450	320	375	1192
I alt	7478	9616	11469	25119
Viborg stift				
Viborg	2704	2221	2379	4861
Skive	529	438	520	1709
Nibe	–	1029	1044	1319
Løgstør	–	–	–	1464
I alt	3233	3688	3943	9353

Ålborg stift	1672	1769	1801	1860
Ålborg	4181	4425	5579	10069
Nr. Sundby	–	–	–	1376
Hjørring	782	598	744	2807
Sæby	670	487	517	1167
Frederikshavn	–	–	–	1843
Skagen	1004	704	834	1532
Thisted	1000	815	1068	3126
I alt	7637	7029	8742	21920
Sjællands stift	20288	20248	23274	48856
Fyns stift	14915	18760	21977	53518
Jylland	27357	32536	37962	94842
Hele kongeriget	62560	71544	83213	197216
Østkystbyerne fra Kolding til Ålborg	16587	21908	25843	63678
Vestkystbyerne fra Varde til Skagen	8831	7469	9081	21568

FOLKETAL I DANMARKS GAMLE LEN OG AMTER

Alle tal er afrundede – i tallene for 1660 er købstædernes indbyggertal ansat som i 1672 og for landsognene opstilles tre muligheder: a. de rene bondemandtal, b. mandtal med tillæg af 10 procent og c. mandtal med 25 procents tillæg. For områder uden detaillerede mandtal er opført omtrent lige tal med holdepunkt i tal fra nærliggende områder, jordebogsoplysninger og den senere udvikling.

	1660					
	a	b	c	1769	1801	1860
København (u.M.)		25–30000		83000	101000	163300
NØsjælland	38400	41300	45700	76300	96200	157900
NVsjælland	21500	23400	26300	41300	48200	84000
Midtsjælland	9700	10500	11800	14700	17800	31000
Vestsjælland	16200	17500	18400	22500	25700	47800
Sydsjælland	24900	27000	30100	45700	54600	89500
Bornholm (u.M.)		ca. 10000		17200	19500	29300
Nyborg amt	16200	17500	19500	39700	46400	75600
Odense amt	12000	12800	13900	26900	32200	59200
Rugårds amt	1950	2150	2350	5950	7450	12300
Hindsgavl amt	3350	3650	4050	9150	11300	17500
Hagenskov amt	4200	4500	5000	10600	12950	22600
Tranekjær amt	3100	3400	3800	8900	11100	18600
Lolland-Falster	24300	26300	29200	42900	52900	86800
Åstrup m.fl.	26000	28300	31900	52600	56200	106200
Thy	11800	12900	14500	16200	18000	32000
Mors	4550	4950	5650	6050	7550	15800
Skivehus amt	6300	6900	7700	9200	9900	14600
Hald amt	15100	16300	18200	17700	18900	31400
Mariager og Ålborghus amter	17300	19000	21600	29700	31100	48500
Ålborg m. annexer		ca. 4900		5400	6500	11700

	1660					
	a	b	c	1769	1801	1860
Dronningborg amt	12000	12900	14600	24600	27200	47100
Kalø amt (u.M.)		13–15000		25000	26600	45800
Havreballeg. a. (u.M.)		7–8000		12100	13000	27500
Skanderborg a. (u.M.)		8–10000		18400	20300	37100
Åkjær amt (u.M.)		ca. 3000		6000	6700	11100
Silkeborg amt	4800	5300	6000	13400	15700	33100
Stjernholm amt	5300	5700	6300	15900	17000	35200
Lundenæs-Bøvling (u. M.)		22–25000		38400	43300	73200
Riberhus-Koldinghus (u. M.)		18–23000		60200	68500	135800

I tallene fra Riberhus-Koldinghus området er i 1860 medregnet slesvigske sogne ved Ribe, Ærø og Nr. Tyrstrup herred i stedet for enklavetallene (altså de områder, der blev »udvekslet« ved freden i 1864).

For områder betegnet med (u. M.) foreligger ikke 1660-mandtal.

MANDTAL PÅ HOVEDSKATTEN TIL JUL 1660

Frederik den Tredie med Guds nåde Danmarks og Norges, venders og goters konge, Vor gunst tilforn. Eftersom det er for godt anset og samtykket at udgive en hovedskat af adelen i Vort rige Danmark, nemlig hver adelsmand 4 rigsdaler, hans frue 4 rdlr., hver jomfru eller barn 1 rdlr., hver adelens tjener (foruden fogder og skrivere), tærskere og røgtere medregnet 1 sletdaler, hver pige eller kvindfolk 2 mark danske, hver foged eller skriver 2 rigsdaler, nok af alle deres bønder og tjenere, enten de er ugedagsbønder eller ikke, nemlig af hver bonde, hver bondekvinde eller -pige, hver bondesøn eller -datter, ung eller gammel, så og alle dem, som er hos andre til huse, hvad køn det og være kan, 8 skilling danske, da er vores nådige vilie og befaling, at du retter din lejlighed efter at begive dig til enhver adelsmand, være sig af Vore lensmænd eller deres fuldmægtige såvel som de, som bor på deres gårde i Sjællands stift, og at du hos enhver rigtig indsamler, hvad ham tilkommer at udgive i så måder af bemeldte hovedskat for sig og sine tjenere og det lens bønder, som han er forlenet med, og som forskrevet står, hvorfor du og have enhver tilbørlig at kvittere for. Og det, som du i så måder bekommer, vorder til Os elskelige Otto Pogwisch, Vor mand, tjener og bestaltede krigskommissær og befalingsmand, på Vort slot Frederiksborg inden førstkommende juleaften at levere lade med rigtig mandtal og specifikation på alle de personer, som har udgivet bemeldte hovedskat, idet det haves i god agt, at der ingen underslæb sker, men at enhver, som forskrevet står, uden persons anseelse i rede penge erlægger, hvad der tilkommer ham at erlægge. Vi vil lade dig billig rejsepenge godtgøre for din omkostning. Dermed sker Vor vilje. Befalendes dig Gud. Skrevet på Vort slot. København den 5. november anno 1660.

Under Vort signet
Friderich

B,2a

Skivehus len 1660

Harre herred

Husstande 1660	Sognets navn	Mænd	Koner	Sønner og ungkarle	Døtre og piger	Tj.fk. og husfolk	I alt	1787
61?	Hjerk	52	50	45	70	29	243	303
22	Roslev	21	19	11	3	–	55	123
37	Harre	33	29	32	26	18	138	169
29	Tøndering	26	22	3	5	5	61	177
24	Durup	20	21	8	5	2	56	152
14	Vile	11	12	4	8	3	38	112
32	Nautrup	30	30	12	7	–	79	197
22	Sæby	22	20	7	6	5	60	90
93	Fur	86	91	37	36	21	271	410
334	Harre hrd	301	294	159	166	83	1001	1733

B,2a

Nørre herred

Husstande 1660	Sognets navn	Mænd	Koner	Sønner og ungkarle	Døtre og piger	Tj.fk. og husfolk	I alt	1787
38	Jebjerg	34	27	12	8	10	91	209
56	Rybjerg	54	46	22	22	10	154	246
65	Selde	60	64	92	75	7	298	339
159	I alt 3 sogne	148	137	126	105	27	543	794

Rødding herred

32	Håsum	30	31	25	33	11	131	165
52	Balling	50	47	63	69	3	234	278
50	Lem	48	47	38	38	3	174	326
34	Vejby	30	32	20	31	2	115	107
69	Rødding	66	62	39	51	28	248	387
237	I alt 5 sogne	224	219	185	222	47	902	1263

Hindborg herred

28	Af Skive	26	27	28	26	11	118	277
26	Resen	25	28	41	44	2	140	164
35	Hvidbjerg	33	30	42	40	11	156	179
38	Hem	35	36	49	35	21	176	260
47	Dølby	38	44	33	30	26	169	256
24	Volling	19	20	28	33	12	113	170
43	Brøndum	39	39	24	29	3	134	254
41	Hindborg	38	38	16	25	16	137	152
22	Otting	19	19	25	26	11	101	93
62	Oddense	59	52	64	63	18	260	313
366	Hindborg hrd	331	333	350	351	131	1504	2118

B,2b

MARIAGER LEN 1660

Gislum herred

Husstande 1660	Sognets navn	M.	K.	B.	Tj.	Hu.	Sl.	Ialt	Deraf fattige	1787
23	Rørbæk	23	20	17	–	–	–	60	5	130
23	Grynderup	22	19	23	2	–	–	66	11	100
31	Stenild	29	29	31	2	–	–	91	10	242
20	Durup	21	20	10	1	–	2	54	4	178
18	Tisted	16	16	22	9	–	2	65	3	152
9	Binderup	8	8	8	1	–	–	25	–	158
29	Gislum	29	27	26	4	–	–	86	17	178
65	Vognsild	59	53	75	5	3	2	197	19	322
20	Fovlum	19	18	26	5	3	1	72	22	115
21	Ullits	19	20	36	1	1	–	77	–	154
30	Alstrup	26	24	42	9	2	2	105	6	159
42	Lovns	39	38	70	1	–	4	152	14	230
44	Strandby	41	40	19	13	1	1	115	29	360
75	Farsø	69	68	116	6	–	2	261	71	427
450	Gislum hrd	420	400	521	59	10	16	1426	211	2905

Dronningborg len 1660

Sønderlyng herred

	M.	K.	B.	Tj.	Hu.	Sl.	1660	m. till. 1787
Vejrum	19	20	48	4	1	–	92	172
Viskum	19	21	39	3	–	–	82	202
Ørum	39	37	66	9	–	–	151	308
Tjele	30	35	82	13	6	1	167	243
Vinge	–	–	–	–	–	–	–	98
Vorning	41	39	64	4	–	1	149	357
Kvorning	20	19	48	5	1	–	93	192
Hammershøj	26	26	49	5	–	–	106	235
Læsten	–	–	–	–	–	–	–	102
Ålum	45	49	122	17	21	2	256	366
Nørbæk	24	25	37	4	5	4	99	123
Sønderbæk	23	22	38	2	3	–	88	117
Bjerregrav	–	–	–	–	–	–	–	359
Tåmum	25	26	34	8	1	1	95	195
Hornbæk	18	19	25	3	–	–	65	182
12 sogne	329	338	652	77	38	9	1443	2692
15 sogne				(Bondebefolkning ca. 1750)				3251

Onsild herred

	M.	K.	B.	Tj.	Hu.	Sl.	I alt	1769
Snæbum	12	13	12	–	–	–	37	74
Hvornum	19	20	24	6	–	1	70	235
Nr. Onsild	20	20	25	1	5	1	72	129
Sdr. Onsild	18	19	22	7	3	–	69	188
Mariager landsogn	30	33	52	15	3	–	133	411
Skjellerup	23	19	11	11	–	1	65	206
Svenstrup	21	18	23	3	1	–	68	192
Sem	17	15	33	2	4	3	74	148
8 sogne	160	157	202	45	16	6	588	1583
Hele herredet				(Bondebefolkning ca. 755)				2050

Nørhald herred

Glenstrup	38	36	54	21	4	5	158	375
Fårup	16	15	17	3	–	2	53	192
V. Tørslev	12	12	4	7	–	–	35	120
Asferg	26	26	31	2	–	1	86	332
Kousted	18	20	10	5	4	–	57	158
Gassum	42	37	32	11	5	1	128	417
Spentrup	38	32	32	11	10	1	124	357
Linde	22	18	26	5	–	4	75	190
Hald	29	24	14	1	–	3	71	346
Tvede	22	24	49	11	3	1	110	250
I alt	263	244	269	77	26	18	(897)	2737

Gjerlev herred

	M.	K.	B.	Tj.	Hu.	Sl.	I alt	1769
Kjærby	21	20	40	3	–	–	84	144
Ø. Tørslev	64	59	99	25	11	3	261	635
Dalbyovre	22	19	29	6	–	1	77	223
Gjerlev	33	31	50	17	2	3	136	292
Dalbynedre	22	20	38	8	–	–	88	182
Enslev	14	13	27	4	1	–	59	141
I alt	176	162	283	63	14	7	705	1617
Hele herredet				(Bondebefolkning ca. 1500)				3369

Støvring herred

Råsted	12	12	12	3	1	1	41	206
Borup	28	24	33	7	1	1	94	379
Lem	15	16	25	1	1	–	58	164
Gimming	20	22	28	16	1	3	90	258
Harritslev	21	24	22	4	2	–	73	338
Albæk	31	34	19	15	–	1	100	298
Støvring	30	29	28	6	2	4	99	297
Mellerup	23	21	22	2	–	–	68	188
I alt	180	182	189	54	8	10	623	2128
Hele herredet				(Bondebefolkning ca. 635)				2156

Galten herred

Værum	19	18	27	7	5	–	76	291
Ørum	28	30	68	30	5	–	161	376
Halling	14	13	32	20	2	–	81	113
Hadbjerg	20	24	42	15	7	3	111	243
Randers ls.	16	15	28	14	9	2	84	343
Ødum	44	44	76	20	–	5	189	490
Haslund	26	28	62	14	4	–	134	396
Vissing	17	16	43	5	1	–	82	278
Ølst	12	12	23	15	–	–	(62)	352
Galten	31	39	71	18	3	–	162	466
I alt	227	239	472	158	36	10	1142	–

Hovlbjerg herred

Sahl	21	19	12	12	6	–	70	301
Gullev	29	24	21	8	2	2	86	278
Gjerning	37	32	19	19	4	3	114	309
Vellev	36	38	32	4	6	–	116	550
Hvorslev	28	27	20	7	4	2	88	302
5 sogne	151	140	104	50	22	7	474	1740
Hele herredet	–	–	–	–	–		–ca. 1050	3848

Rovsø herred

Husstande 1660	Sognets navn	M.	K.	B.	Tj.	Hu.	Sl.	I alt	1769
?	Udby	–	–	–	–	–	–	–	240
22	Holbæk	22	21	39	–	1	5	88	399
45	Voer	36	42	71	5	1	5	160	271
45	Estruplund	40	40	70	13	8	2	173	316
146	Ørsted	138	107	283	79	33	4	644	1028
	Udby beregn.	–	–	–	–	–	–	(117)	–
	af Rovsø hrd.	236	210	463	–	–	–	(761)	2254
	Essenbæk og Kristrup birker								
	Essenbæk	33	30	49	26	–	–	138	–
	Kristrup	49	48	86	15	2	–	200	–
	Af Virring	16	15	23	5	–	–	59	–
	I alt	98	93	158	46	2	–	397	–

SILKEBORG LEN 1660 B,2d

Lysgård herred

Husstande 1660	Sognets navn	M.	K.	B.	Tj.	Hu.	Sl.	I alt	1769
62	Grønbæk	57	52	64	17	–	1	191	389
31	Højbjerg	27	28	42	5	1	2	105	248
19	Elsborg	18	17	28	2	–	–	65	127
44	Sjørslev	40	35	56	8	2	–	141	339
35	Almind	34	31	63	11	–	–	139	203
48	Vium	45	45	60	3	0	1	154	266
28	Lysgård	27	25	60	12	–	4	128	214
0	Frederiks sdr.	–	–	–	–	–	–	–	170
25	Karup	23	22	31	3	–	0	79	131
34	Torning	31	29	37	6	–	0	103	686
35	Hørup	31	29	48	2	2	2	114	262
60	Levring	53	52	96	12	7	1	221	326
35	Hinge	32	30	34	6	3	0	105	249
56	Vinderslev	48	50	50	1	–	2	151	485
512	Lysgård hrd.	466	445	669	88	15	13	1696	4095
	Hids herred								
20	Serup	19	14	22	4	2	5	66	190
24	Lemming	30	29	43	3	1	–	106	304
39	Svostrup	38	33	44	8	–	1	124	360
14	Gjødvad	14	12	10	3	–	–	39	216
52	Balle	47	37	49	16	5	1	155	272
15	Sejling	14	11	13	4	1	1	44	162
13	Sinding	12	13	14	1	–	–	40	134
43	Funder	41	42	52	7	–	–	142	224
38	Kragelund	36	35	51	4	–	–	126	250
258	Hids herred	251	226	298	50	9	8	842	2112

B,2d

Tvilum birk af Gjern herred

Husstande 1660	Sognets navn	M.	K.	B.	Tj.	Hu.	Sl.	I alt	1769
66	Linå	61	59	71	17	1	2	211	711
32	Skannerup	30	32	54	–	–	–	116	199
33	Gjern	30	32	57	13	1	–	133	383
71	Tvilum	68	61	93	12	6	5	245	566
24	Skårup	23	22	32	5	4	1	87	226
39	Sporup	32	34	34	9	–	7	116	306
265	Tvilum birk	244	240	341	56	12	15	908	2391

Vrads herred

15	Tørring	14	13	2	5	2	–	36	216
9	Linnerup	8	9	6	1	–	–	24	198
–	Hammer	–	–	–	–	–	–	–	–
18	Klovborg	15	10	8	3	1	–	37	269
40	Nr. Snede	40	37	17	7	–	1	102	516
48	Ejstrup	44	44	44	5	1	1	139	477
22	Vrads	22	21	13	15	–	–	71	186
53	Tem	53	44	49	12	–	3	161	712
205	7 sogne	196	178	139	48	4	5	570	2574
	Åle (beregnet)	–	–	–	–	–	–	(49)	224
	Hammer (beregnet)	–	–	–	–	–	–	(24)	107
	Vrads herred	–	–	–	–	–	–	(643)	2905

B,2e

STJERNHOLM LEN 1660

Nim herred

Husstande 1660	Sognets navn	M.	K.	B.	Tj.	Hu.	Sl.	I alt	1769
?	Endelave	–	–	–	–	–	–	–	396
69	Tamdrup	61	52	10	50	6	3	182	717
16	af Hornborg	15	6	2	3	–	3	29	481
?	Hvirring	–	–	–	–	–	–	–	489
?	Nim	–	–	–	–	–	–	–	248
15	af Underup	9	10	0	–	–	–	19	213

Hatting herred

Antal 1660	steder 1688	Sognets navn	M.	K.	B.	Tj.	Hu.	Sl.	I alt	1769	1880
?	40	Engum	–	–	–	–	–	–	–	458	1070
?	35	Daugård	–	–	–	–	–	–	–	345	717
36	40	Hedensted	26	24	48	12	6	6	122	427	1282
7	6	Store Dalby	8	7	8	7	–	1	31	84	221
24	35	Løsning	21	21	31	5	4	1	83	274	915
16	29	Korning	15	13	1	3	–	–	32	267	666
19	31	Ølsted	19	16	21	1	–	1	58	220	721
47	54	Hatting	44	36	58	21	2	2	163	551	1154
11	25	Torsted	9	6	3	4	–	4	26	222	443
?	42	Tyrsted	–	–	–	–	–	–	–	399	515
16	34	Stenderup	12	15	1	30	–	4	62	366	779

Bjerre herred

Antal 1660	steder 1688	Sognets navn	M.	K.	B.	Tj.	Hu.	Sl.	I alt	1769	1880
?	48	Bjerre	–	–	–	–	–	–	–	393	770
?	31	Nebsager	–	–	–	–	–	–	–	325	717
9	18	Ørum	9	8	1	6	1	–	25	177	415
?	113	Stovby	–	–	–	–	–	–	–	1026	1941
5	15	Hornum	5	3	5	2	–	–	15	162	252
7	19	Vrigsted	5	5	2	3	1	–	16	185	588
?	103	Barrit	–	–	–	–	–	–	–	777	1723
?	45	Klakring	–	–	–	–	–	–	–	460	880
?	54	As	–	–	–	–	–	–	–	462	811
32	61	Glud	30	24	54	10	2	4	124	699	1206
13	11	Hjarnø	11	12	18	12	–	1	54	112	165
21	47	Skjold	17	16	31	2	–	2	68	456	825
?	54	Ut	–	–	–	–	–	–	–	496	754

I Hatting herred synes mandtallet at være en fuldstændig opgørelse over bondetallet i Hedensted, Store Dalby, Løsning, Ølsted og Hatting sogne med tilsammen 118 mænd, 104 koner, 166 børn, 46 tjenestefolk, 13 husfolk og 8 slægtninge (mødre, søstre o.lign.). Omsat til begge herreder på grundlag af, at de fem sogne havde 15,0 procent af stedernes tal i 1688 (efter De danske Landbrug) og 14,7 procent af de to herreders folketal i 1769 på bondemandtallet i 1660 skulle Hatting og Bjerre herreder i 1660 have haft godt 3.000 beboere af bondestanden og 74 af gejstlig stand samt nogle adelige, i alt ca. 3.100 fordelt med ca. 26 procent på gruppen mænd, 23 koner, 36 børn, 10 tjenestefolk, 3 husfolk og 2 slægtninge. Tallet er nærmest for højt anslået, idet kystsognene i Bjerre herred har været temmelig hårdt medtaget p.gr. af forberedelser til landgangen på Fyn.

HINDSGAVL LEN 1660 B,2f

Vends herred

Antal steder	Sognets navn	M.	K.	B.	Tj.	Hu.	Sl.	I alt	1769	1660 i % af 1769
4	Fænø	2	4	13	1	–	–	20	97	21
20	Kavslunde	20	18	21	8	4	–	71	512	14
18	Føns	16	17	13	6	3	–	55	443	12
25	Udby	25	24	23	8	6	–	86	475	18
27	Gamborg	24	26	31	5	5	–	91	224	24
52	Vejlby	47	52	61	23	13	4	200	991	20
20	Nr. Åby	20	18	12	6	4	–	60	283	21
13	Rorslev	13	12	12	6	–	–	43	176	24
22	Indslev	22	20	31	23	2	–	98	404	24
25	Balslev	23	26	27	7	3	–	86	324	27
34	Ørslev	28	27	25	17	–	–	97	353	27
57	Husby	55	53	60	23	19	–	210	604	37
34	Fjelsted	33	30	25	22	12	–	120	569	21
25	Harndrup	25	22	8	24	2	2	83	255	33
49	Asperup	43	46	55	13	8	–	165	552	30
87	Brenderup	78	80	106	51	28	7	350	827	46
63	Gjelsted	62	60	88	22	6	–	238	633	38

B,2f

Antal steder	Sognets navn	M.	K.	B.	Tj.	Hu.	Sl.	I alt	1769	1660 i % af 1769
51	Rørup	46	47	61	8	4	–	166	497	36
23	Ejby	20	24	38	15	8	–	105	215	50
646	Vends hrd.	602	606	710	288	127	13	2346	8434	28
294	Vestl. sogne	273	274	294	132	52	4	1029	4851	21
355	Østl. sogne	329	332	416	156	75	9	1317	3583	37
	Procentfordeling									
	Vestl. sogne	26,5	26,6	28,6	12,8	5,1	0,4	100,0		
	Østl. sogne	25,0	25,2	31,6	11,8	5,7	0,7	100,0		

B,2g

HAGENSKOV LEN 1660

Båg herred

Antal steder	Sognets navn	M.	K.	B.	Tj.	Hu.	Sl.	I alt	1769	1660 i % af 1769
24	Bågø	23	23	57	16	23	–	142	221	64
46	Tanderup	49	47	64	18	7	–	185	537	34
18	Sandager	17	18	9	7	1	–	52	280	19
11	Holevad	9	11	7	5	2	–	34	153	22
55	Gamtofte	49	44	42	15	8	3	161	742	22
36	Kærum	35	33	53	10	2	–	133	536	25
60	Sønderby	50	48	45	1	9	1	154	510	33
74	Dreslette	73	74	114	28	18	2	309	657	47
23	Skydebjerg	24	19	16	1	–	1	61	323	19
35	Barløse	34	31	35	23	3	5	131	483	27
30	Ørsted	28	27	28	14	2	6	105	410	26
45	Orte	39	40	57	22	–	–	158	405	39
26	Turup	23	20	19	–	6	5	73	294	25
28	Vedtofte	24	27	32	4	6	–	93	248	37
17	Søllested	14	15	24	6	4	2	65	218	28
15	Søby	23	22	15	–	12	–	72	295	24
68	Flemløse	64	63	124	12	2	8	273	628	44
69	Køng	70	66	72	3	38	14	263	667	54
76	Hårby	75	78	128	62	17	3	363	928	39
29	Helnæs	30	30	50	1	10	1	122	253	48
51	Kerte	55	47	74	16	6	6	204	643	32
836	Båg herred	808	783	1065	264	176	57	3153	9431	33
	Procentfordeling									
	Hele hrd.	25,7	24,9	33,5	8,5	5,6	1,8	100,0		

Der er usikkerhed om familiernes tal, idet husmænd og deres enker uden nærmere angivelse i mange tilfælde er talt sammen med en gårdmandsfamilie, på hvis grund det pågældende hus har ligget. Disse husmandsfamilier er søgt udskilt, men det har ikke i alle tilfælde været muligt at gøre det med sikkerhed.

MANDTAL OG MATRIKKEL

Spøttrup birk

Rødding sogn og by

1660-mandtal M	K	S	D	Tk	Tp	H	1662-matriklen	Hartkorn	Godsjordebog 24. okt 1660
–	–	–	–	–	–	–	Spøttrup hvdgrd.....	30–2–0–0	
							Præstegården		
1	1	–	–	1	–	–	P. Christensen Dal....	5–1–0–0	Forarmet
1	1	–	2	–	–	–	Chr. Jensen i Dal....	3–7–0–0	Ikke en trediepart sæd
1	–	–	1	1	1	–	J. Sørensen i Dal.....		
1	1	1	–	1	–	–	P. Sørensen.....	9–2–3–0	
1	1	–	–	–	1	–	Jens Svenningsen.....		
1	1	–	1	–	–	–	N. Pedersen Vendelbo .	4–7–1–2	Ganske øde, dog besidder
1	1	–	–	1	–	–	Peder Andersen.....	5–0–2–2	
1	1	1	–	–	2	–	Ths. Hansen.....	5–1–0–1	
1	1	2	1	–	–	–	Søren Christensen.....	5–0–3–0	
1	1	1	1	–	–	–	Anders Svenningsen...	5–0–3–0	
1	1	2	–	–	–	–	Jens Knudsen.....	5–0–2–2	
1	1	2	1	–	–	–	Las Jensen.....	8–6–3–0	
1	1	–	–	–	1	1	Morten Svenningsen..		Slet forarmet
1	–	–	2	–	–	–	Chr. Jepsen.....	5–0–3–0	
1	1	–	–	–	–	1	Peder Sørensen.....	10–1–0–3	
1	1	–	–	–	–	–	Morten Nielsen.....		

Gadehuse

–	–	–	–	–	–	–	Gertrud Krag.....		
–	–	–	–	–	–	–	And. Lassen Kjørup...		
–	–	–	–	–	–	–	Maren Jensdatter.....		
–	–	–	–	–	–	–	Anne Jensdatter.....		
–	–	–	–	–	–	–	Karen Jepsdatter.....		
–	–	–	–	–	–	–	Anne Lasdatter.....		
–	–	–	–	–	–	–	Maren Gravesdatter...		
–	–	–	–	–	–	–	Anne Madsdatter.....		
–	–	–	–	–	–	–	Maren Gravesdatter...		

Mollerup

1	–	–	1	–	–	–	Las Nielsen.....	5–0–3–0	
1	1	2	2	–	–	–	Chr. Chr.sen Smed....	5–0–3–0	
1	1	–	–	–	–	–	Maren Svenningsd.....	6–1–1–2	Ringe sæd, intet kvæg
1	1	–	–	–	–	–	Niels Pedersen.....	6–1–0–1	To års frihed
							Chr. Lauridsen.....		
1	1	1	–	1	–	–	Jens Madsen.....	13–0–1–1	Ikke fjerdepart sæd, g.ringe kvæg
1	1	1	1	–	–	–	Las Chr.sen Limb....		
1	–	–	2	–	–	–	Laurids Skrædder.....	4–0–2–2	
1	1	–	–	–	–	–	Glob Pedersen.....	9–2–0–0	
1	–	1	1	–	–	–	Peder Væver.....		
–	–	–	–	–	–	–	Niels Pedersen.....	12–0–2–2	
1	1	2	–	–	–	–	Mikkel Nielsen.....		
1	1	1	–	–	–	–	Chr. Sørensen.....	5–1–0–1	

1660-mandtal							1662-matriklen	Hartkorn	Godsjordebog 24. okt. 1660
M	K	S	D	Tk	Tp	H			
							Gadehuse		
–	–	–	–	–	–	–	Jens Thomsen		
–	–	–	–	–	–	–	Anders Fisker		
–	–	–	–	–	–	–	Rs. Pedersen		
–	–	–	–	–	–	–	Søren Nielsen		
–	–	–	–	–	–	–	Anne Væverkone		
–	–	–	–	–	–	–	Peder Væver		
–	–	–	–	–	–	–	Chr. Smed		
1	1	–	1	–	–	–	Chr. Snedker		
1	1	–	–	–	–	–	Chr. Hundborg		
							Knudsby		
1	1	–	–	1	–	–	Palle Sørensen	6–0–3–0	Øde, men besidder dog gården
1	1	–	1	–	–	–	Jens Nielsen	6–0–3–0	Forarmet
1	1	–	2	–	–	–	Oluf Pedersens Enke	6–0–3–0	Ikkun halv sæd
1	1	1	1	–	–	–	Svenning Andersen	6–0–3–0	
–	1	1	–	–	–	–	Mette Andersdatter	7–0–3–0	
–	–	–	–	–	–	–	Niels Pedersen	7–1–2–2	
–	–	–	–	–	–	–	Henrik Pedersen	6–7–1–2	Forarmet, halv sæd, ringe kvæg
							Kjærsgård		
–	1	2	–	–	–	–	Maren Jensdatter		Halv sæd
1	1	–	2	–	–	–	Jens Lassen Ravn	1–1–2–2	Ganske forarmet
1	1	3	1	–	1	–	Chr. Olufsen		
							Kjærby		
1	1	–	–	–	1	–	Anders Pallesen	12–0–4–2	
1	1	–	–	–	1	–	Las Tomasen		
1	–	2	2	–	–	–	Jens Lassen	12–0–4–2	Forarmet, halv sæd, ringe kvæg
1	1	–	–	–	1	–	Mads Jensen		
1	1	2	1	–	–	–	Anders Sørensen	14–2–0–0	
1	1	2	–	–	1	–	Søren Troelsen		
							Ejstrup by		
1	1	1	1	–	1	–	Thomas Andersen	13–0–0–3	Forarmet, moksen ingen sæd
1	1	–	1	–	–	–	Peder Eskesen		
1	1	–	2	–	–	–	Niels Lassen		
1	1	1	1	1	1	–	Jens Lassen	13–1–1–1	Forarmet, kvart sæd, intet kvæg
1	1	1	1	–	–	–	Jens Andersen		
1	1	2	2	–	–	–	Chr. Andersen	18–6–3–1	Ganske øde
1	1	–	–	–	–	–	Anders Christensen		
1	1	–	2	–	–	–	Jens Trane		

Grundvad

1660-mandtal M	K	S	D	Tk	Tp	H	1662-matriklen	Hartkorn	Godsjordebog 24. okt. 1660
1	1	–	–	–	–	–	Jens Nielsen.....	10–2–3–2	
1	–	–	2	–	–	–	Anders Christensen...		

Nymølle

1	1	2	4	1	–	–	Lambert Jensen.....	15–5–1–1

De steder, hvorved der ikke er opført personantal før navnet, har ikke med sikkerhed kunnet identificeres med husstande fra 1660-mandtallet, hvor til gengæld bl.a. findes følgende husstande, som ikke med sikkerhed har kunnet placeres overfor ejendomme i matriklen:

1660-mandtallet							
1	1	–	–	1	–	–	Morten Mikkelsen.....
1	1	–	1	–	–	–	Esper Sørensen.....
1	1	1	4	–	1	–	Julius Tjener.....
1	1	–	–	–	1	–	Svend Madsen.....
1	1	–	–	–	1	–	Anders Trane.....

Rovsø herred

Ørsted sogn og by

1660-mandtal M	K	B	Tj	H	Sl	Matriklens personnavne	Hartkorn 1662
–	–	–	–	–	–	Stenalt hovedgård.....	72–0–0–0
						Stenalt tjenere	
1	1	3	–	–	–	Peder Christensen Smed.....	5–6–2–2
1	1	3	–	–	–	Jens Andersen.....	14–5–1–1
–	–	–	–	–	–	Jens Glam.....	9–6–0–0
1	1	3	–	–	–	Chr. Andersen.....	1–3–0–0
–	–	–	–	–	–	Niels Madsen.....	9–0–0–2
1	1	1	2	–	–	Jens Nielsen.....	15–6–2–2
–	–	–	–	–	–	Niels Hansen.....	
1	1	2	–	–	–	Rasmus Jensen.....	9–0–0–0
1	1	3	–	–	–	Chr. Jensen.....	1–0–0–0
						Boue	
1	1	3	–	–	–	Peder Sørensen.....	10–2–0–0
1	1	2	1	–	–	Anders Jensen.....	10–2–0–0
1	–	3	2	–	–	Jens Christensen.....	10–2–0–0
1	1	2	2	–	–	Niels Andersen.....	10–2–0–0
1	1	1	–	1	–	Jens Hansen.....	bol
1	1	2	–	–	–	Bodil Nielsdatter.....	hus
1	1	1	–	–	–	Anders Pedersen.....	hus
–	–	–	–	–	–	Anders Brested.....	bol

1660-mandtal M	K	B	Tj	H	Sl	Matriklens personnavne	Hartkorn 1662
						Hollandsbjerg	
1	1	2	–	–	–	Mads Christensen	7–3–0–0
1	1	3	–	–	–	Poul Sørensen	8–7–3–2
1	1	4	–	–	–	Niels Nielsen	3–7–0–2
1	1	2	–	–	–	Søren Sørensen	11–2–2–0
1	1	–	–	–	–	Søren Jensen	hus
–	–	–	–	–	–	Jens Andersen	hus
1	1	3	–	–	–	Søren Pedersen	hus
						Lille Sjørup	
1	1	4	–	–	–	Peder Lauridsen	9–5–0–2
1	1	3	–	–	–	Anders Andersen	8–2–0–0
1	–	3	–	–	–	Søren Sørensen	8–5–0–2
1	–	2	–	–	–	Peder Rasmussen	9–1–0–2
1	1	–	–	–	–	Niels Lauridsen	8–5–0–2
						Gadehuse	
–	–	–	–	–	–	Erik Rasmussen	
–	–	–	–	–	–	Chr. Snedker	
1	1	3	–	–	?	Oluf Mikkelsen	
–	–	–	–	–	–	Søren Sørensen	
–	–	–	–	–	–	Hans Nielsen	
–	–	–	–	–	–	Chr. Skomager	
–	–	–	–	–	–	Et øde hus	
						Høvringholms tjenere	
						Ørsted	
1	1	4	1	–	–	Chr. Jensen	13–0–2–2
–	–	–	–	–	–	Søren Lassen	10–4–2–2
1	1	2	–	–	–	Mads Thomsen	6–6–0–0
1	1	3	–	–	–	Søren Thomsen	6–6–0–0
1	1	3	–	–	–	Rasmus Andersen	8–3–0–0
1	1	–	3	–	–	Chr. Nielsen	8–3–0–0
1	1	4	–	–	–	Søren Rasmussen	6–5–0–0
1	1	2	–	–	–	Niels Sørensen	6–6–1–1
1	1	–	–	–	–	Peder Sørensen	9–2–0–1
–	–	–	–	–	–	Niels Glavind	4–4–3–2
1	1	4	–	–	–	Niels Jensen	8–4–0–0
1	1	4	–	–	–	Søren Sørensen	9–3–0–1
1	1	1	–	–	–	Anders Rasmussen	2–0–1–1
–	–	–	–	–	–	Jens Sørensen	5–3–0–0
1	1	–	–	–	–	Søren Jensen	2–1–0–0
–	–	–	–	–	–	Søren Mortensen	4–0–0–0
1	1	3	–	–	–	Anders Rasmussen	4–2–2–2
1	1	2	–	–	–	Mads Eriksen	4–5–0–0
1	1	–	4	–	–	Rasmus Rasmussen	6–1–0–0

Gadehuse

M	K	1660-mandtal B	Tj	H	Sl	Matriklens personnavne	Hartkorn 1662
1	1	1	–	–	–	Anders Lassen	
1	1	2	–	–	–	Frands Lauridsen	
1	1	2	–	–	–	Søren Fog	
–	–	–	–	–	–	Jens Knægt	
1	1	3	–	–	–	Peder Sørensen	
1	1	1	–	–	–	Jens Nielsen	
–	–	–	–	–	–	Niels Teglbrænder	
–	–	–	–	–	–	Rasmus Jensen	
1	–	3	–	–	–	Peder Madsen	
–	–	–	–	–	–	Søren Sørensen	
–	–	–	–	–	–	Søren Eriksen	
–	–	–	–	–	–	Rasmus Jensen	

Hollandsbjerg

1	1	3	–	–	–	Niels Nielsen	12–4–0–0
1	1	–	–	–	–	Peder Espensen	12–4–0–0
1	1	–	3	–	–	Jens Lauridsen	6–2–1–1

Huse

1	1	4	–	–	–	Peder Marup	
1	1	–	–	–	–	Niels Marup	
–	–	–	–	–	–	Peder Espensen Degn	5–4–1–2
1	–	1	–	–	–	Mads Sørensen	2–6–2–0
–	–	–	–	–	–	Rasmus Udby	5–1–3–1
–	–	–	–	–	–	Henrik Espensen	
1	1	2	–	–	–	Niels Juel	7–0–2–1
–	–	–	–	–	–	Laurids Sørensen	

Hevring

1	1	6	1	–	–	Jens Christensen Koch	9–1–3–1
1	1	2	3	–	–	Anders Jensen	9–1–3–2
1	1	3	1	4	–	Jens Sørensen Skøtt	9–1–3–1
–	–	–	–	–	–	Niels Mortensen	9–1–3–1
1	1	–	–	–	–	Peder Espensen	9–1–3–1
1	1	–	2	–	–	Thomas Nielsen	9–1–3–1
1	1	1	1	–	–	Jens Lauridsen	9–1–3–1
1	1	–	3	–	–	Niels Jensen	9–1–3–1
1	1	–	4	–	–	Rasmus Christensen	9–1–3–1
1	1	2	2	–	–	Niels Christensen	9–1–3–1
–	–	–	–	–	–	Chr. Olesen	9–1–3–1
1	1	4	–	–	–	Rasmus Pedersen	9–1–3–1
1	1	1	2	–	–	Peder Sørensen	9–1–3–1
1	1	4	–	–	–	Rasmus Terkelsen	9–1–3–1

1660-mandtal M	K	B	Tj	H	Sl	Matriklens personnavne	Hartkorn 1662
						Boelsmænd	
1	1	–	1	–	–	Søren (Rasmussen?) Roed	
1	1	1	–	4	–	Jens Hjulmand	
1	1	1	–	–	–	Jens (Rasmussen?) Brun	
1	1	–	–	1	–	Niels Jensen	
						Gadehuse	
1	1	3	–	1	–	Niels Christensen	
–	–	–	–	–	–	Søren Smed	
–	–	–	–	–	–	Jens Rasmussen	
–	–	–	–	–	–	Jens Budfoged	
1	1	1	1	–	–	Rasmus Hyrde	
1	1	3	–	–	–	Simon (Sørensen?) Snedker	
						Holbækgårds tjenere	
						Ørsted	
1	1	4	–	–	–	Anders Sørensen	6–6–2–2
1	1	1	2	–	–	Jens Nielsen	
1	1	–	2	–	–	Niels Mortensen	23–5–1–1
1	1	4	–	–	–	Søren Jensen Smed	7–6–2–2
1	1	–	1	–	–	Chr. Christensen	7–6–2–2
1	1	–	1	–	–	Rasmus Jensen	8–1–1–1
1	1	2	–	–	–	Rasmus (Thygesen?) True	8–1–1–1
1	1	–	3	1	–	Peder Mortensen	9–5–2–2
1	–	3	–	–	–	Peder (Nielsen?) Bang	5–2–2–2
–	–	–	–	–	–	Las Gjessing	6–3–2–2
1	1	–	2	–	–	Rasmus Knudsen	4–6–2–2
						Bode	
1	1	4	–	–	–	Jens Nielsen	7–4–2–0
1	1	–	1	6	–	Søren Jensen	8–2–0–0
–	–	–	–	–	–	Chr. Sørensen	hus
						Hollandsbjerg	
1	1	2	–	–	–	Chr. Marup	1–3–0–0
1	1	1	–	–	–	Chr. Nielsen	9–1–2–2
						Huse	
–	–	–	–	–	–	Chr. Brun	
–	–	–	–	–	–	Hans Koch	
–	–	–	–	–	–	Anders Tømrer	
–	–	–	–	–	–	Jens Andersen Hjulmand	
–	–	–	–	–	–	Rasmus Krigge	

Kgl. Majestæts tjenere

Ørsted

1660-mandtal M	K	B	Tj	H	Sl	Matriklens personnavne	Hartkorn 1662
1	1	3	–	–	–	Chr. Andersen	
–	–	–	–	–	–	Niels Jensen	10–7–3–1

Boue

1	1	2	2	–	–	Anders Jensen	
1	1	2	–	1	–	Rasmus Andersen	9–7–2–1

Gl. Estrup tjenere

1	1	2	–	2	–	Peder Hansen	2–7–0–0

Huse

–	–	–	–	–	–	Peder Koch	4 huse?

Hollandsbjerg

–	1	–	2	–	–	Anne Jensdatter	7–5–0–0 Hus Degnebol K

Kroen

Præstegårdens tjenere

1	1	1	–	–	–	Peder Frandsen	hus
1	–	2	–	–	–	Søren Snedker	hus
1	1	3	–	–	–	Søren Christensen	
–	–	–	–	–	–	Rasmus Tækker	

DRONNINGBORG LEN

STØVRING HERRED

Borup sogn og by

1660-mandtal M	K	B	Tj	Hu	Inds. godsjb. 1660	Sognejb. 1661	Matriklen 1662	Hartkorn
–	–	–	–	–			Præstegården	
1	1	3	–	–			Anders Madsen	9–6–3–0
1	1	–	2	–			Søren Lykke }	14–2–0–1
Ikke nævnt					Øde		Maren Roksings }	
1	1	2	–	–			Chr. Hansen	13–0–0–0
1	1	1	–	–		÷	Peder Lassen (mt: nyt navn)	

1660-mandtal M	K	B	Tj	Hu	Inds. godsjb. 1660	Sognejb. 1661	Matriklen 1662	Hartkorn
					Helsted by			
Ikke nævnt					Øde	Øde	Ths. Mikkelsen	6–1–0–2
1	1	2	–	–			Morten Madsen	7–4–2–2
1	1	–	–	–			Lauge Christensen	7–4–2–2
1	1	1	–	–			Las Laugesen	
1	1	2	–	–		C. Bertelsen	Jens Pedersen	16–1–0–2
Ikke nævnt						N. Jensen	Niels Andersen	
1	1	2	–	–			Peder Andersen	8–0–2–2
1	1	4	–	–			Laur. Madsen	14–3–2–2
1	1	1	–	–			Søren Madsen	10–5–1–1
Ikke nævnt							Ths. Christensen	7–6–0–0
1	–	–	–	–			Hus uden avl	
					Borup Mølle			
						ikke nævnt	Margrethe sal.	12–0–0–0
							Mogens Nielsen	
					Bjergby			
1	1	–	–	–			Jens Lassen	9–3–3–2
1	1	1	–	–			Chr. Mikkelsen	
1	1	3	–	–			P. Chr.sen R.	11–2–0–2
1	1	2	–	–		M. Perersen (Ll.)	M. Pedersen	11–4–0–1
Ikke nævnt					Øde	Øde	Intet navn – øde	5–6–2–0
1	1	–	–	–			N. (Mikkelsen) Stoby	10–5–1–0
Ikke nævnt					Øde		Las Sørensen	10–5–2–0
1	–	1	2	–			Jens Jensen	10–5–2–0
1	1	1	–	–			Chr. Pedersen	
1	1	2	–	–			Søren Pedersen	10–5–2–0
1	1	1	–	–		Chr. Hansen	Chr. Rousing	9–6–0–1
1	1	1	–	–		J. Bakmann	Jens Pedersen	9–1–1–1
1	1	–	–	–		S. Christensen	Jens Jensen	
1	–	–	–	1			Mads Nielsen	9–5–0–2
					Kondrup			
1	1	–	1	–			Chr. Jensen	12–2–1–2
1	1	1	–	–			And. Christensen	13–4–0–0
1	1	–	–	1			Kn. Mikkelsen	10–6–2–2
1	1	2	–	–		And. Sørensen	And. Hofgård	10–1–2–0
					Tilf.et gadehus			
1	–	–	2	–			Chr. Pedersen	10–6–0–0
–	–	–	–	–	Tilf.et gadehus			

Efter 1662-matriklen har der været 36 beboede steder (gårde, halvgårde og huse). På 1660-mandtallet er fundet mænd på de 27. I november 1660 var efter godsjordebøgerne mindst 4 gårdsteder øde. På de øvrige sad 29 mænd, 25 koner, 33 børn, 7 tjenestefolk og 2 husfolk, men to steder, der ikke er betegnet som øde noget sted, er ikke med i mandtallet. Fordelt på 29 husstande findes 94 personer, altså godt 3,2 personer pr. husstand eller familie. Dertil skal lægges præstegårdens beboere.

Hids herred

Balle sogn

Kjærsgård

Antal pers.	1660-mandtallet Skatteyderens navn	nr. i mtr.	1662-mtr. Fæsterens el. ejerens navn	Hartkorn*)	1664-mtr.	1682 Antal steder	1688 Antal navne
3	P. Christensen . . .	1	samme navn	G	samme navn	–	–
3	Anders Jensen . . .	2	samme navn	G	samme navn	–	–
3	Chr. Thomsen . . .	3	samme navn	G	Chr. Jensen	–	–
2	Chr. Eskesen	4	samme navn	H	samme navn	–	–
3	Chr. Møller	5	samme navn	M	samme navn	–	–
	I alt 5 steder		5		5	1+1	4

Hvinningdal

4	Ths. Christensen .	6	samme navn	G	samme navn	–	–
			Chr. Chr.sens . . .	G 8–7–3–0	samme navn	–	–
5	Rs. Winther	7	Rs. Nielsen (W?)	G	samme navn	–	–
2	Lass Sørensen	8	samme navn	G	samme navn	–	–
3	Chr. Winther	9	Chr. Sørensen . . .	G 9–3–0–1	samme navn	–	–
3	Chr. Lauridsen . .	10	–	H	–	–	–
2	Rs. Thygesen	11	–	H	samme navn	–	–
3	And. Berendsen . .	12	–	?	–	–	–
1	Anne Jensdatter . .	13	–	H	–	–	–
	–	14	–	H	–	–	–
1	Jens Andersen . . .	15	–		–	–	–
	I alt 10 steder . . .		6		6	4+1	9

Øster Bording

2	Niels Winther	16	samme navn	G	samme navn	–	–
2	P. Christensen? . .	17	Rs. Poulsens	G 9–6–0–2	samme navn	–	–
3	And. Pedersen? . .	18	And. Christensen	G	P. Christensen . . .	–	–
				G 8–5–0–2	Rs. Jensen	–	–
3	N. Rasmussen . . .	19	samme navn	G	samme navn	–	–
3	H. Rasmussen . . .	20	samme navn	G	samme navn	–	–
5	Rs. Andersen	21	samme navn	G 8–5–0–2	samme navn	–	–
	I alt 6 steder		6		7	4+1	7

Vester Bording

5	Poul Mortensen . .	22	samme navn	G	samme navn	–	–
3	Søren Christensen	23	Chr. Christensen	G 6–4–3–2	S. Christensen . . .	–	–
	I alt 2 steder		2		2	1	2

Overgård

3	Søren Thorsen . . .	24	Henrik Weie	G	J. Nielsen	–	–
5	Lass Sørensen		–	G 6–4–2–0	L. Sørensen	–	–
1	Chr. Christensen .		–	H	–	–	–
	I alt 3 steder		1		2	1	2

*) G = gård. H = hus. M = mølle. B = bol.

V. Kejlstrup

Antal pers.	1660-mandtallet Skatteyderens navn	nr. i mtr.	1662-mtr. Fæsterens el. ejerens navn	Hartkorn*)	1664-mtr.	1682 Antal	1688 Antal navne
5	And. Lassen.....	25	samme navn.... G	12–6–1–1	samme navn....	–	–
4	Lass Pedersen....	26	samme navn.... G		samme navn....	–	–
	I alt 2 steder....		2		2	1	1

Balle by

4	Ambr. L. (Smed)	27	samme navn.... G	3–3–0–1	samme navn....	–	–
3	Jens Olufsen.....	28	samme navn.... G		Chr. Nielsen....	–	–
		29	Jens Rasmussen . G		Kn. Sørensen...	–	–
3	Palle Lassen.....	30	samme navn.... G	5–3–3–1	samme navn....	–	–
3	Søren Nielsen....	31	samme navn.... G		samme navn....	–	–
		32	Chr. Rasmussen . G	5–1–0–1	samme navn....	–	–
4	Niels Jepsen.....	33	samme navn.... G		samme navn....	–	–
2	J. Sørensen.....	34	samme navn.... G	3–2–1–1	samme navn....	–	–
2	Oluf Nielsen.....	35	samme navn.... G		samme navn....	–	–
	?	36	Sør. Christensen. G	3–2–1–1	P. Lauridsen....	–	–
3	Jens Bødker.....	37	samme navn.... G		samme navn....	–	–
2	J. Jensen Skov...	38	samme navn.... G	3–2–1–1	samme navn....	–	–
4	Chr. Nielsen.....	39	samme navn.... G		–	–	–
3	P. Sørensen.....	40	samme navn.... G	3–2–1–1	samme navn....	–	–
2	Hans Thomsen...	41	samme navn.... G	3–2–1–1	samme navn....	–	–
2	Jens Pedersen....	42	samme navn.... G		s.n. + Oluf Peds.	–	–
	?	43	Chr. Rasmussen B		samme navn....	–	–
	?	44	Søren Fisker.... B		samme navn....	–	–
3	Niels Poulsen....	45	samme navn.... H		samme navn....	–	–
		46	Bertel Jacobsen.. H		samme navn....	–	–
3	Jens Knudsen....	47	samme navn.... H		samme navn....	–	–
	?	48	Oluf Skræder.... H		samme navn....	–	–
2	Rs. Jensen.....	49	samme navn.... H		samme navn....	–	–
3	Anne Mortensd...		?		–	–	–
4	Mikkel Ibsen....		?		–	–	–
4	Niels Sørensen...		?		–	–	–
4	And. Mortensen..		?		samme navn....	–	–
4	Christen ?.....		?		–	–	–
1	N. Christensen, Inderste.....		?		–	–	–
2	J. Lauridsen, Inderste.....		?		–	–	–
1	Maren Jespd.,huskone.....		?		Søren Jensen....	–	–
	I alt 24 steder...		23		23	10	13

*) G = gård. H = hus. M = mølle. B = bol.

Nim sogn og birk under Skanderborg len 1660–64

Efter Stensballegårds godsjordebøger fra november 1660 og november 1661 samt 1664-matriklen; mandtal og 1662-mtr. findes ikke.

Godsjordebogen 1660	Godsjordebogen 1661	1664-matriklen
Fr. Christoffersen, u. anm.	Laur. Hansen	Laur. Hansen
Niels Pedersen, øde, ubesat	Niels Pedersen, u. anm.	Niels Pedersen
Peder Nielsen, u. anm.	Peder Nielsen	Peder Nielsen
Peder Pedersen, u. anm.	And. Andersen, meget forarmet	And. Pedersen
Terkel Knudsen, øde, ubesat	Anders Clemmensen, forarmet	Clemmen Nielsen
Mads Andersen, u. anm.	Mads Andersen, meget forarmet	Mads Andersen
Erik Jensen	mangler	
Jens Olufsen, øde, ubesat	Eske Simonsen, forarmet, øde	Eske Simonsen
Jørgen Jørgensen, u. anm.	Jens Jensen, forarmet, øde	Jens Jensen
Niels Eskesen, øde, brøstfældig	N. Eskesen, øde, u. sæd	Niels Eskesen
Jørgen Rasmussen, brøstfældig	Jørg. Rasmussen, uden sæd	Søren Rasmussen
Jens Olufsen, nedbrudt, ubesat	J. Olufsen, øde, ubesat	Jens Olufsen
Jørgen Ogesen, nedbrudt, ubesat	J. Ogesen	Søren Ogesen
J. Jørgensen, øde, ubesat	Jens Jørgensen, ubesat	Jens Jørgensen
Rs. Rasmussen, øde, ubesat	Rs. Rasmussen, øde, u. avl	Rs. Rasmussen
Mads Jørgensen, øde, ubesat	Mads Jørgensen, u. avl	Mads Jørgensen
Chr. Thomsen, øde, ubesat	N. Christensen, i lang tid øde	Niels Christensen
Hans Sørensen, øde, ubesat	Juel Nielsen, øde og forarmet	Juel Nielsen
Jens Christensen, u. anm.		
Niels Thomsen, u. anm.	N. Thomsen, øde, nedbrudt	mangler
Anders Olufsen, øde, ubesat	A. Olufsen, mestendels nedbrændt	A. Olufsen
Jens Sørensen, u. anm.	Jens Sørensen	Jens Sørensen
Jens Lauridsen	Jens Rasmussen	Jens Rasmussen
Jacob Jørgensen	Mads Jensen	Mads Jensen
Mikkel Sørensen	Niels Lauridsen	Niels Lauridsen
Laurids Nielsen	Eske Nielsen	Eske Nielsen
Simon Steffensen, borte	S. Steffensen, nedbrudt	
Jens Nielsen, øde og borte	Jens Nielsen, øde, nedbrudt	
Bræstenbro		
Otte navne, to deraf borte	Otte navne, een ubesat, men alle navne udskiftet	

Underup sogn i Nim herred 1660–64

belyst gennem godsjordebøger fra november 1660 og november 1661 samt mandtallet på hovedskatten til jul 1660, sognejordebogen 1661 og 1664-matriklen.

Antal personer i mandtal	Godsjordebog 1660	Navn i hovedskatmandtallet 1660	Senere vidnesbyrd
0	1. Anders Sørensen, ubesat		Enken meget øde og forarmet
0	2. Knud Lauridsen, ubesat		Ubesat, mestendels nedbrændt

Antal personer i mandtal	Godsjordebog 1660	Navn i hovedskatmandtallet 1660	Senere vidnesbyrd
0	3. Rasmus Lauridsen, ubesat		Ubesat, mestendels nedbrændt
0	4. Bertel Thomsen, ubesat		H. Lauridsen, øde, forarmet
2	5. Ths. Bertelsen		Ths. Bertelsen
2	6. Anders P. Bunde	Mikkel Andersen	Anders Pedersen Bunde
0	7. Christen Ibsen		Laur. Lauridsen
0	8. Ths. Pedersen, øde, meget forfalden		U. anm.
0	9. Peder Ibsen, ubesat, brøstfældig		Niels Thomsen, mestendels nedbrudt
0	10. Niels Iversen, øde, ubesat, brøstfældig		Jens Gydesen, mestendels nedbrudt
1	11. Niels Thomsen	Enken	Chr. Jensen
2	12. Laurids Jensen	Laur. Jensen	Henrik Mikkelsen
2	13. Mikkel Jørgensen, borte	Ths. Mikkelsen	Ths. Mikkelsen
	Vorbjerg		
0	1. Juel Nielsen, øde, ubesat		Rasmus Jensen
0	2. Anders Lauridsen, øde, ubesat		Anders Lauridsen, øde, ubesat
0	3. Peder Hansen, øde, ubesat		P. Poulsen, ganske forarmet
0	4. Hans Pedersen, øde, ubesat		Fattig enke, næsten nedbrudt
	Torp		
?	1. Rasmus Pedersen		Peder Rasmussen, forarmet
1	2. Erik Ibsen	L. Rasmussen	Laust Rasmussen, meget øde, forarmet
2	3. Laurids Jensen	L. Jensen Rs. Sørensen	Rasmus Sørensen
0	4. Niels Mikkelsen		Søren Pedersen
1	5. Jens Jørgensen	Rs. Eriksen	Rasmus Eriksen
1	6. Søren Mortensen	Sørens kone?	Jørgen Andersen
0	7. Morten Ibsen, borte		Morten Ibsen, nedbrudt, ubesat
2	8. Niels Troelsen	Morten Ibsen	Morten Ibsen Jørgen Nielsen, øde.

Til de identificerede personer på mandtallet kommer enkeltpersoner, der ikke lader sig placere, så der ialt er 11 mænd og 10 kvinder optaget på listen over personer, der har skullet betale (og betalt?) hovedskatten til jul 1660 i Underup sogn.

FORHOLDENE I TAMDRUP SOGN 1660–62

belyst gennem godsjordebøger fra november 1660 og november 1661 samt hovedskatmandtallet til jul 1660, sognejordebog 1661 og 1664-matriklen.

Nim herred

Tamdrup sogn

Antal pers. i hoved-skat-mandt.	Godsjordebog 1660	Navn i hovedskatmandtallet 1660	Senere vidnesbyrd i gjb. 61, sjb. eller mtr.
6	*Årupgård:* Peder Jensen	Peder Jensen	Peder Jensen, u. anm.
	Kjørup		
5	1. Thomas Sørensen	Ths. Sørensen	Enke på stedet
2	2. Hans Christensen	Niels Nielsen	N. N., meget forarmet
3	3. Rasmus Eriksen	Rs. Eriksen	Rasmus Eriksen, u. anm.
3	4. Chr. Andersen	Anne Sørensd?	Chr. Nielsen, u. anm.
2	5. Anders Lauridsen	Anders L.	Anders Lauridsen, u. anm.
1	6. Hans Jørgensen	H. Jørgensen	Hans Jørgensen, u. anm.
6	7. (under Nim birk) Niels Ibsen	Niels Ibsen	Niels Ibsen, u. anm.
	Kobbermølle		
0	Baltzer Meincke, øde		Øde, nedbrudt, ubesat
	Bispegård		
6	1. Holger Grøn	Ths. Pedersen	Ths. Pedersen, u. anm.
0	2. Et bol, øde, nedbrudt		Øde og nedbrudt
	Tamdrupgård		
0	? Laurids Ibsen		Elsebet Andersdatter?
	Vrønding		
0	1. Poul Nielsen		major Rolandt
2	2. Peder Knudsen		Ganske øde og forarmet
0	3. Peder Juel, øde, nedbrudt, borte		Øde, nedbrudt, borte
4	4. Jens Chr.sen Smed	Søren Andersen	Søren Andersen, u. anm.
2	5. Hans Jensen	Rasmus Jensen	Rasmus Jensen, u. anm.
5	6. Ths. Lauridsen	Ths. Lauridsen	Ths. Lauridsen, u. anm.
0	7. P. Bertelsen, ubesat		P. Bertelsen, øde og nedbrudt
2	8. Jørgen Skomager	Jørg. Sørensen	1664-mtr.: uden bygning
0	9. Hans Christensen, øde, ubesat, borte		Søren Lassen
0	10. Jørg. Knudsen, øde, ubesat, borte		Øde, nedbrudt, ubesat

Antal navne i hoved-skat-mandt.	Godsjordebog 1660	Navn i hovedskatmandtallet 1660	Senere vidnesbyrd i gjb. 61, sjb. eller mtr.
0	11. Jørg. Skræder, nedbrudt, borte		Jørgen Skomager
0	12. Mads Jensen, øde, ubesat		Øde, ubesat, nedbrudt
2	13. Anders Pedersen	And. Pedersen	Øde, ubesat
0	14. Rs. Mikkelsen, borte		Jørgen Christensen
0	15. Jørg. Skomager, borte		Jørgen Skomager, u. anm.
4	16. Adser Sørensen, ubesat	Juel Olsen	Juel Olsen, forarmet
1	17. Laust Jensen	Laust Jensen	Jørg. Sørensen, forarmet
2	18. Ikke i gjb.	Anders Lund	Ikke i gjb., men sjb. og mtr.
0	19. Mads Terkelsen		do.
0	20. Sejr Marquardsen		do.
0	21. Niels Pedersen		do.
0	22. Peder Poulsen		Øde, uden bygning (sjb.)
0	23. Niels Nielsen		Ikke i gjb., men sjb., mtr.

Fem husstande og nogle enkeltpersoner har ikke kunnet identificeres i jordebøger og matrikel, men findes i mandtallet fra 1660.

	Vinten og Lund		
1	1. Frands Jensen, øde, ubesat	Kirsten Frands'	Øde og ubesat
2	2a. Peder Sørensen	P. Sørensen	u. anm.
2		Niels Andersen	u. anm.
3	3. Env. Sørensen Brask	Env. Sørensen	u. anm.
0	4. N. Sørensen Skovgård, øde og ubesat		Løjtnant Hans' komp., mestendels øde
0	5. Søren Olufsen, ubesat		P. Bertelsen, mestendels øde
0	6. H. Pedersen Vorbjerg, øde, afbrudt		Øde, ubesat, nedbrudt
0	7. Peder Lauridsen		Besiddes af børnene
2	8. Chr. Nielsen Lund	Knud Jensen	Meget øde, forarmet
1	9. Peder Thomsen	Maren Eriksd.?	Enke, øde og forarmet
3	10a. Anders Sørensen	Anders Sørensen	?
2	10b. ?	Niels Pedersen	Meget forarmet
5	11. P. Andersen	P. Andersen	Simon Olufsen
2	12. Peder Madsen	Peder Madsen	u. anm.
4	14. Rs. Thomsen Winther	Rs. Thomsen	Meget forarmet
2	14. Niels Thomsen	P. Andersen	Peder Andersen
3	15. Peder Sørensen	Søren Jørgensen	Søren Jørgensen, u. anm.
1	16. Thomas Jensen	Thomas Jensen	Forarmet og øde
3	17. Peder Jensen	Peder Jensen	Mestendels nedbrudt, øde, bonden ganske forarmet
3	18. And. Jensen Dal	Anders Jensen	Meget forarmet, ødelagt
0	19. Oluf Lauridsen		Knud Jensen

Fem–seks husstande har ikke kunnet identificeres i jordebøger og matrikel, men findes i mandtallet fra 1660.

Antal navne i hoved-skat-mandt.	Godsjordebog 1660	Navn i hovedskatmandtallet 1660	Senere vidnesbyrd i gjb. 61, sjb. eller mtr.
	Molgjer		
3	1. Jens Knudsen, øde	Jørgen Thomsen	Bygningerne ødelagt
3	2. Morten Thomsen, afbrændt, forarmet	Morten Thomsen	Gården afbrændt af fjenden, forarmet
0	3. Søren Mortensen, forarmet	Søren Mortensen	Øde, ubesat, nedbrudt
2	Ikke i godsjordebog	Laue Jensen	I sjb. og mtr., u. anm.
	Enner		
3	Anders Mikkelsen	Mikkel Andersen	Mikkel Andersen
3	Peder Sørensen Due	Søren Pedersen Due	Nedbrudt, øde, ubesat
3	Jep Frandsen	P. Christensen	Peder Christensen
2	Jens Poulsen	Morten Villadsen	Morten Villadsen
0	Laur. Nielsen, ubesat		Morten Pedersen, forarmet
3	Peder Nielsen	Rasmus Jensen	Rasmus Jensen
3	Søren Knudsen	Søren Lauridsen	Søren Lauridsen
2	Laurids Thomsen	Anders Sørensen	Anders Sørensen
2	Peder Nielsen	Søren Simonsen	Søren Simonsen
1	Thomas Ibsen	Anne Simonsdatter	Anne Simonsdatter
	Niels Knudsen, ubesat		
	Chr. Pedersen		
4		Mikkel Mikkelsen	Mikkel Mikkelsen, forarmet
		Niels Mikkelsen	Niels Mikkelsen, forarmet
			Thomas Nielsen

Med en enkelt undtagelse er samtlige husstande på mandtallet identificeret i Enner by.

Sondringen mellem børn og tjenestefolk er i flere tilfælde usikker, bl.a. fordi der ikke findes navne på alle i dette mandtal. Med dette forbehold kan der foretages følgende opstilling:

	Mænd	Koner	Børn	Tjenestef.	Husf.	Slægtn.	I alt
Årupgård	1	–	–	5	–	–	6
Kjørup	6	5	–	10	2	–	23
Bispegård	1	1	–	4	–	–	6
Vrønding	17 (9)	12 (6)	–	13 (8)	1	2 (0)	45 (24)
Vinten og Lund	23 (14)	21 (13)	8 (7)	10 (4)	2 (1)	1 (1)	65 (39)
Molgjer	3	3	–	2	–	–	8
Enner	10 (9)	10 (8)	2 (2)	6 (5)	1 (1)	–	25 (25)
Hele sognet	61	52	10	50	6	3	182 (25)

I Vrønding, Vinten, Lund og Enner har ikke alle husstande fra mandtallet kunnet findes eller identificeres i jordebøgerne. De med betydelig sikkerhed identificeredes antal er angivet i parentes for hver gruppe.

Hornborg sogn i Nim herred 1660–64

belyst gennem godsjordebøger fra november 1660 og november 1661 samt mandtallet på hovedskatten til jul 1660, sognejordebogen 1661 og 1664-matriklen.

	Godsjordebog 1660	Personer nævnt i hovedskatmandtallet 1660	Senere vidnedsbyrd
	Haurum		
2	Ths. Ibsen	Thomas Ibsen	Ths. Ibsen, meget forarmet
	Hornborg by		
0	St. 1. Jep Christensen		Niels Pedersen
0	St. 2. P. Andersen, øde, nedbrudt		P. Andersen, øde, ubesat
0	St. 3. Poul Bertelsen, øde, nedbrudt		P. Bertelsen, øde, nedbrudt
2	St. 4. Niels Sørensen	N. Sørensen	Niels Sørensen
0	St. 5. Jens Olesen, øde, ubesat		J. Olesen, øde, ubesat
2	St. 6. Jep Mikkelsen	H. Clemmensen	Hans Clemmensen
0	St. 7. Chr. Christensen, nedbrudt		Chr. Christensen, ubesat
2	St. 8. Jens Thomsen	Mikkel Jensen	Mikkel Jensen
2	St. 9. Eske Iversen	Eske Iversen	Eske Iversen
1	St. 10. Peder Jensen	Mads Andersen	Mads Andersen
	Kalhave		
1	St. 1. Terkel Sørensen	Dorte Terkels.?	Besiddes af enken, forarmet
?	St. 2. Søren Pedersen		Søren Pedersen, enken, forarmet
0	St. 3. Jørg. Lauridsen, øde, nedbrudt		Øde og nedbrudt
0	St. 4. Peder Pedersen, øde, nedbrudt		Øde og nedbrudt
0	St. 5. And. Christensen		Chr. Jensen
2	St. 6. Hans Mortensen	Peder Jensen	Peder Jensen
0	St. 7. Thomas Madsen, øde og nedbrudt		Øde og nedbrudt
0	St. 8. Jost Knudsen, øde og nedbrudt		Øde og nedbrudt, ubesat
2	St. 9. Niels Jensen	Mads Jensen	Mads Jensen, meget forarmet
1	St. 10. Hans Jensen	Niels Svendsen	Niels Svendsen
2	St. 11. Mads Thomsen	Morten Mortensen	meget forarmet og ødelagt
2	St. 12. Jens Ibsen	Hans Hansen	Hans Hansen
0	St. 13. Chr. Olufsen		Chr. Olufsen
?	St. 14. Jørgen Iversen.....		And. Christensen, forarmet
?	St. 15. ?		Peder Hansen, meget forarmet
0	St. 16. Poul Christensen, nedbrudt		Øde og nedbrudt

Til de identificerede personer kommer fire husstande og enkeltpersoner med tilsammen 7 personer i Hornborg og Kalhave, så det samlede antal optalte i Hornborg sogn bliver 29 personer. Se også bilag B11.

RASK HOVEDGÅRDS GODS I HVIRRING OG HORNBORG SOGNE I NIM HERRED EFTER GODSJORDEBØGER 1660 OG 1661

Hvirring sogn	1660	1661
Boring by	Søren Brun Rask	øde
	Thomas Hansen	
	Jess Jørgensen	
	Peder Skader	
	Søren Friis	
	Laur. Mogensen, øde	øde
	Mads Lassen	
	Ole Andersen	
Hornum	Rasmus Iversen	
	Søren Mikkelsen, øde	øde
	Jørgen Rasmussen	øde og nedbrudt
	Jeppe Knudsen, øde	øde og nedbrudt
	Søren Skjødt, øde og nedbrudt	øde og nedbrudt
	Niels Pedersen, øde, nedbrudt	øde, nedbrudt
Over Kodallund	Peder Brand, øde	
	Morten	
Neder Kodallund	Niels Brand, øde	
Hornborg sogn		
Fleming by	Bertel Brodersen	
Hornborg by	Anders Sørensen, øde	øde
	Steffen Hansen	
	Jens Jensen	øde
	Terkel Mogensen, øde	øde
	Mads Ull	
	Jørgen Mikkelsen	nævnes ikke
	Laurids Mikkelsen	
	Niels Hansen	
	Mads Iversen	
	Mikkel Sørensen	
	Niels Jensen	
	Søren Boisen, øde	Søren Brigsen, øde
Kalhave by	Niels Pedersen, øde	øde
	Lene Pedersdatter, øde	øde
	Søren Mortensen, øde	øde
	Søren Skjødt	nævnes ikke

Rask hovedgårds gods i Uldum sogn i Nørvangs herred i Koldinghus len:

Uldum by: Af 21 steder 11 øde og nedbrudt, så »der står ikke en pind af dem«.

Hesselballe: Af 4 steder 1 øde

FORHOLDENE I AS(SENS) SOGN I BJERRE HERRED, STJERNHOLM LEN
1660–62

Navne i matriklens rækkefølge	Godsjordebøger 1660–61	Sognejordebog 1661	1662-matrikel
1. Anders Lauridsen	Slet øde, bortgået for at tigge	Bortrømt	Øde
2. Laurids Christensen	2 hopper, 1 ko, 1 td. udsæd	U. anm.	U. anm.
3. L. Sørensen/ Jac. Jensen	1 hoppe, 1 ko, ingen udsæd (L. Sørensen)	U. anm.	U. anm.
4. Mogens Jørgensen	Manden død, gården øde	Manden død, enken borte	Øde
5. Jørgen smed	(Bortrømt og øde)	Poul smed, en ryter, nyfæstet	U. anm.
6. Jørgen Sørensen	En fjerdedel sæd	U. anm.	U. anm.
7. Jens Pedersen	Gården ganske nedbrudt og øde (Ingen påboer)	Ingen beboer, slet nedbrændt	U. anm.
8. Rasmus Madsen	En del af sin sæd (Søren Andersen)	U. anm.	U. anm.
9. Jørgen Rasmussen	Går med kone og børn og tigger	Forarmet	U. anm.
10. Niels Olufsen	Manden død, gården øde (Jens Lauridsen død)	Slet forarmet	U. anm.
11. Jens Pedersen	Gården øde (slet øde – And. Jensen)	U. anm.	U. anm.
12. Anders Sørensen	Hverken kvæg eller korn (ganske forarmet)	Ganske forarmet	Slet forarmet
13. Ths. Lauridsen	Manden død, gården afbrændt, slet øde	Manden død, gården afbrændt	Afbrændt
14. Hans Skomager	Rs. Jensen, slet øde (ingen påboer)	Hans skomager, ingen bor på stedet	Et øde hus
Overby			
15. Chr. Pedersen	1 hoppe, 1 ko, 4 skpr. sæd	U. anm.	U. anm.
16. Mads Lauridsen	1 hoppe, 6 skpr. sæd	U. anm.	U. anm.
17. Søren Pedersen	Slet øde (Peder Hansen)	Slet forarmet	Slet forarmet
18. Chr. Sørensen	Manden død, gården slet øde (nedbrudt)	Manden død, gården brændt	Slet forarmet
19. Rasmus Jensen	En sjettedel sæd	U. anm.	U. anm.
20. Jens Hansen	En ottendedel sæd (Hans Sørensen)	U. anm.	U. anm.
21. Niels Pedersen	En ottendedel sæd	U. anm.	U. anm.
22. Laurids Frandsen	Intet kvæg, ingen sæd (andet navn)	Forarmet	U. anm.
23. Søren Andersen	En tiendedel sæd (andet navn)	U. anm.	U. anm.
24. Laur. Jørgensen	En ottendedel sæd (andet navn)	U. anm.	U. anm.

Navne i matriklens rækkefølge	Godsjordebøger 1660–61	Sognejordebog 1661	1662-matrikel
25. Simon Jørgensen	Intet kvæg, ingen sæd, men må forlade gården (nyfæstet)	Oluf Sørensen	Ny
26. Laur. Frandsen	Nedbrudt og øde (ingen påboer)	Manden død, gården nedbrudt	Slet øde
27. J. Rasmussen	U. anm.	–	Et hus
Kjærsholm			
28. Peder Jørgensen	Manden bortflyttet og gården står ledig	Bortflyttet, gården øde	U. anm.
29. Chr. Rasmussen	Ganske øde (Rs. Christensen)	Forarmet	U. anm.
30. Rasmus Sørensen	Søren Jørgensen	U. anm.	U. anm.
31. Rasmus Rasmussen	1 hoppe, 1 ko	Meget forarmet	Meget forarmet
32. Rasmus Lauridsen	Uomtalt?	U. anm.	U. anm.
33. Jens Terkelsen	Jens Sørensen, 1 hoppe, 2 køer	Jens Terkelsen	J. Terkelsen, ny
34. Jørgen Rasmussen	Søren Sørensen, gården ganske nedbrudt, har hverken kvæg eller korn	Ingen påboer, slet nedbrændt	?
35. Søren Knudsen	Har intet sået	Slet forarmet	Forarmet
36. Mads Nielsen	Uomtalt	Slet forarmet	Forarmet
37. Steffen Jensen	Uomtalt	Manden død, gården øde	Øde
38. Jacob Jensen	Har 4 skpr. sæd	U. anm.	U. anm.
39. Hans Andersen	En tiendedel sæd	U. anm.	U. anm.
40. Jens Terkelsen	Uomtalt (se nr. 33)	Ingen påboer, slet nedbrudt	?

FÅREVEJLE GODSJORDEBOG (LANGELAND) 1660

Skrøbelev sogn

Mandens navn	Manden skæbne	Gårdens skæbne
1. Erik Christensen	Manden dræbt af fjenden. Kvinden og børnene tigger	Mestendels afbrudt og ganske øde
2. Rs. Rasmussen	Mand og folk borte	Mest ruineret og ganske øde
3. Niels Pedersen	Ganske forarmet	
4. Clemmen Jensen	Mand og folk fra gården	Meget ruineret og øde
5. Hans Ibsen (bol)		Ganske afbrudt og øde
6. Rasmus Hansen	Ganske forarmet	

Mandens navn	Manden skæbne	Gårdens skæbne
Blangshave		
7. Hans Madsen		Ganske afbrudt og øde
8. Godtfred Rasmussen	Mand, kvinde og børn af hunger døde	Ganske afbrudt og øde
Vindeltorp		
9. Anders Nielsen	Ganske forarmet	
Henninge		
10. Laur. Hansen	Borttaget af svensken, kvinden og børnene af hunger døde	Gården afbrudt og øde
11. Jep Lauridsen	Forarmet	
12. Hans Lauridsen	Manden døde	Øde
13. Eskel Rasmussen	Ganske forarmet	
14. Ths. Rasmussen	Ganske forarmet	Meget ruineret og øde
Torpe		
15. Peder Christensen	Ganske forarmet	
16. Niels Jensen	Af fjenden dødskudt	Gården øde
17. Peder Jyde	Manden, kvinden og børnene af hunger døde	Mestendel afbrudt og øde
18. Morten Madsen	Manden borte, rejst til Tyskland at tigge sit brød	Mesten afbrudt og ganske øde
Pudselykke		
19. Poul Pedersen	Forarmet	
20. Søren Pedersen	Forarmet	
Svendstrup		
21. Niels Jørgensen	Forarmet	
Simmerbølle sogn		
22. Mads Olufsen	Ganske forarmet	
Tudsebølle		
23. Jacob Lauridsen	Manden af fjenderne dødskudt, kvinden tigger, børnene af hunger døde	Gården afbrudt og øde
24. Rasmus Madsen	Af fjenderne borttaget, folkene er fra gården	Meget ruineret og slet øde
25. Hans Simonsen	Ganske forarmet	
26. Laurids Poulsen	Ganske forarmet	
Tullebølle sogn		
Klausebølle		
26. Peder Lauridsen	Folkene (på går-	Altsammen afbrudt
27. Jens Rasmussen	dene 26–30) borte,	

Mandens navn	Mandens skæbne	Gårdens skæbne
28. Hans Pedersen	en del af fjenderne borttaget	
29. Ths. Jacobsen	og nogle af hunger	
30. Laur. Andersen	døde	
31. Niels Møller	Manden borte	Afbrudt og øde
Longelse sogn		
Assemose		
32. Niels Madssen	Manden og folkene borte	Næsten afbrudt og øde
33. Laur. Eriksen	Manden af fjenden borttaget, kvinden døde	Mest afbrudt og er øde
Sønder herred		
Søgård		
34. Niels Bay	Manden død, skudt af fjenden, kvinden i bageovnen pint til døde	Gården meget ruineret og afbrudt, er øde
Fuglsebølle sogn		
35. Hans Jespersen	Forarmet	
36. Niels Jensen	Forarmet	
37. Laur. Mortensen	Af svensken borttaget	Afbrudt og ganske øde
38. Mads Nielsen	Manden tigger og er i Tyskland	Mest ruineret og står øde
39. Claus Hansen	Dødskudt	Ganske afbrudt og øde
40. Niels Jespersen	Ganske forarmet	

I et tingsvidne af 10. marts 1661 hedder det, at »af disse..... bøndergårde og boliger, som er tilsammen 40, er 16 gårde slet afbrudt, og derforuden står der 7 øde og ubesat og meget af dem nedbrudt. De andre er så meget forarmet, at de hverken kan pløje eller så, men mesten af stor nød og trang går og betler om brødet.

Den først indsendte jordebog – fra november 1660 – har ikke kunnet ledsages af noget tingsvidne, men det meddeles, at der ikke kan holdes ting, fordi »her ikke er forseglet papir at bekomme til at skrive på«.

Øde og ubesatte steder november 1660 i Nørvang herred, Koldinghus amt

Udtrykket øde dækker her kun over steder, den enten direkte eller indirekte siges at være ubesat

Sognets navn	Godsets navn	Steder i godsjordebog.	Øde og ubesat	Ødestedsprocent	Steder 1688
Brande	Hastrup.....	4	3	75	
	Nr. Karstoft.....	16	9	56	
	Ialt...	*20*	*12*	*60*	81
Sdr. Omme	Juellingsholm.....	62	18	19	54
Ringgive	Hårupgård.....	19	13	68	
	Hvolgård.....	9	6	67	
	Ialt...	*28*	*19*	*68*	40

Sognets navn	Godsets navn	Steder i godsjordebog.	Øde og ubesat	Ødestedsprocent	Steder 1682
Give	Donneruplund	17	9	53	
	Spøtterup (Salling)	13	9	69	
	Ialt	*30*	*18*	*60*	65
Thyregod	Hastrup	38	*17*	*45*	54
Vester Nykirke	Oplysninger mangler	–	–	–	15
	Hammergård	11	10	91	
	Stovgård	3	1	33	
	Ialt	*14*	*11*	*79*	57
Givskud	Fårupgård	12	10	83	
	Stovgård	12	11	92	
	Ialt	*24*	*21*	*87*	25
Hvejsel	Mindstrup	32	17	53	
	Stovgård	29	24	83	
	Hvolgård	1	0	0	
	Grundet	3	1	33	
	Ialt	*65*	*42*	*65*	59
Langskov	Hvolgård	11	7	64	
	Stovgård	6	1	17	
	Agersbøl	14	11	79	
	Ialt	*31*	*19*	*62*	29
Uldum	Rask	*25*	*12*	*48*	25
Vindelev	Mindstrup	15	6	40	
	Hvolgård	5	4	80	
	Ialt	*20*	*10*	*50*	29
Sindbjerg	Hvolgård	2	1	50	
	Grundet	3	1	33	
	Agersbøl	18	15	83	
	Ialt	*23*	*17*	*74*	43
Øster Snede	Grundet	12	4	33	
	Agersbøl	20	16	80	
	Ialt	*32*	*20*	*62*	63
Grejs	Grundet	*22*	*13*	*59*	33
Hornstrup	Grundet	*25*	*13*	*52*	*48*
Af hele Nørvang herred		*459*	*262*	*57*	*720*
Af gods under herregårdene Engelholm, Lerbæk, Fårupgård, Refstrup, Brandbjerg og Skovgård i Tørrild herred		*150*	*127*	*85*	*333*
Af gods under Estrup, Skodborg, Sønderskov, Riberhus og Bagge Baggesen i Ribe samt domkirkens sognepræst i Malt herred		*274*	*229*	*84*	*221*

FOLKETÆLLINGEN 1769

Indbyggerantallet i monarkiets enkelte dele

		0–8	8–16	16–24	24–32	32–40	40–48	o. 48	I alt
Danmark	M	79615	61177	45831	45174	41303	32368	73661	377129
	K	79001	59636	53813	52556	43322	33229	86904	408461
Ialt...		158616	120813	99644	97730	84625	65597	160565	785590
Færøerne	M	303	286	312	268	270	278	624	2341
	K	315	271	313	284	268	231	731	2413
Ialt...		618	557	625	552	538	519	1355	4754
Norge	M	74564	65092	47085	34342	34477	29028	58474	343062
	K	73092	62486	54702	44965	39250	31480	74104	380079
Ialt...		147656	127578	101787	79307	73727	60508	132578	723141
Island.....	M	4826	2730	2883	2485	2602	2213	3390	21129
	K	5071	2752	3324	2980	3366	2652	4927	25072
Ialt...		9897	5482	6207	5465	5968	4865	8317	46201
Slesvig.....	M	23256	17614	16251	14679	13329	9305	22565	116999
	K	23215	17275	18410	16768	13489	9934	27515	126606
Ialt...		46471	34889	34661	31447	26818	19239	50080	243605
Holsten....	M	14115	9892	9643	8365	7692	5458	11322	66487
	K	13801	10005	10273	8931	7363	5481	12224	68178
Ialt...		27916	19897	19916	17296	15155	10939	23546	134665
Grevsk.....	M	8963	6287	5414	4558	4373	2675	6229	38499
	K	8940	6066	6051	5156	4232	2836	7291	40572
Ialt...		17903	12353	11465	9714	8605	5511	13520	79071
Monark....	M	203642	163078	127419	109871	104046	81325	176265	965646
	K	203435	158491	146886	131640	111390	85843	213696	1051381
Ialt...		407077	321569	274305	241511	215436	167168	389961	2017027

C,2a

Folketallet i monarkiets enkelte dele 1769
procentvis fordelt på 8-års aldersgrupper

Mænd	0–8	8–16	16–24	24–32	32–40	40–48	o. 48
Danmark.....	20,6	16,2	12,2	12,0	10,9	8,6	19,5
Færøerne.....	13,0	12,4	13,4	11,5	11,5	11,5	26,7
Norge.....	21,7	18,9	14,9	10,0	10,0	8,5	16,0
Island.....	22,8	12,8	13,6	11,7	12,7	10,4	16,0

C, 2a

	0–8	8–16	16–24	24–32	32–40	40–48	o. 48
Slesvig	19,9	15,0	13,9	12,5	11,4	8,0	19,3
Holsten	21,2	14,9	14,5	12,6	11,6	8,2	17,0
Oldenb. og Delmenhorst	23,3	16,3	14,1	11,8	11,4	7,0	16,1
Monarkiet	21,1	16,9	13,2	11,4	10,7	8,4	18,3
Kvinder							
Danmark	19,3	14,6	13,2	12,9	10,6	8,1	21,3
Færøerne	13,0	11,2	13,0	11,8	11,1	9,6	30,3
Norge	19,3	16,4	14,4	11,8	10,3	8,3	19,5
Island	20,2	11,0	13,3	11,9	13,4	10,6	19,6
Slesvig	18,3	13,7	14,5	13,2	10,7	7,9	21,7
Holsten	20,4	14,6	15,1	13,1	10,9	8,0	17,9
Oldenb. og Delm.	22,0	15,0	14,9	12,7	10,4	7,0	18,0
Hele monarkiet	19,3	15,1	14,0	12,5	10,6	8,2	20,3
Begge køn							
Danmark	20,0	15,4	12,7	12,4	10,8	8,3	20,4
Færøerne	13,0	11,7	13,2	11,6	11,3	10,7	28,5
Norge	20,4	17,6	14,1	11,0	10,3	8,4	18,3
Island	21,4	11,9	13,4	11,8	12,9	10,5	18,0
Slesvig	19,1	14,3	14,2	12,9	11,0	7,9	20,6
Holsten	20,7	14,8	14,8	12,8	11,3	8,1	17,5
Oldenb. og Delm.	22,6	15,5	14,5	12,3	10,9	7,0	17,2
Hele monarkiet	20,2	16,0	13,6	12,0	10,7	8,2	19,3
Landbefolkning alene							
Danmark	20,4	16,1	12,3	11,9	10,5	8,5	20,3
Norge	20,6	18,0	12,2	10,8	10,0	8,3	20,1

C, 2b

Befolkningens fordeling 1769

pr. tusind efter aldersgruppe og køn som anført af G. C. Oeder

Monarkiets lande		0–8	8–16	16–24	24–32	32–40	40–48	o. 48	I alt
Samtlige stater	M	101	81	63	54	52	40	88	479
	K	101	79	73	66	55	43	105	522
Ialt		202	160	136	120	107	83	193	1001
Danmark	M	99	78	58	57	53	41	94	480
	K	100	76	69	67	55	42	110	519
Ialt		199	154	127	124	108	83	204	999
Norge	M	103	90	65	47	48	40	81	474
	K	101	86	76	63	54	45	102	527
Ialt		204	176	141	110	102	85	183	1001
Slesvig	M	95	72	67	60	55	38	93	480
	K	96	71	75	69	55	41	113	520
Ialt		191	143	142	129	110	79	206	1000

		0–8	8–16	16–24	24–32	32–40	40–48	o. 48	I alt
Holsten	M	105	73	72	62	57	41	84	494
	K	102	75	76	66	56	40	91	506
Ialt		207	148	148	128	113	81	175	1000
Oldenb.–Delmh.	M	113	80	68	58	55	34	79	487
	K	113	75	77	65	54	36	92	512
Ialt		226	155	145	123	109	70	171	999
Færøerne	M	64	60	66	56	57	58	131	492
	K	66	57	65	60	56	49	154	507
Ialt		130	117	131	116	113	107	285	999
Island	M	104	59	62	54	56	48	73	456
	K	110	60	72	64	73	57	107	543
Ialt		214	119	134	118	129	105	180	999
Byerne									
Samtlige stater	M	88	64	62	57	52	40	84	447
	K	89	65	78	81	65	51	124	553
Ialt		177	129	140	138	117	91	208	1000
Danmark	M	88	58	60	59	51	39	82	437
	K	90	63	80	89	66	51	125	564
Ialt		178	121	140	148	117	90	207	1001
Norge	M	92	73	56	51	52	42	83	449
	K	90	68	67	76	67	55	128	551
Ialt		182	141	123	127	119	97	211	1000
Slesvig	M	81	64	70	60	53	39	89	456
	K	83	64	84	78	61	43	130	543
Ialt		164	128	154	138	114	82	219	999
Holsten	M	89	66	67	57	58	45	88	470
	K	90	67	81	71	62	47	112	530
Ialt		179	133	148	128	120	92	200	1000
Oldenb.–Delmh.	M	86	72	83	52	48	37	85	463
	K	76	79	102	62	61	47	111	538
Ialt		162	151	185	114	109	84	196	1001
Landet									
Samtlige stater	M	103	84	63	54	51	40	88	483
	K	103	81	71	63	54	42	102	516
Ialt		206	165	134	117	105	82	190	999
Danmark	M	101	82	58	57	53	42	96	489
	K	103	79	66	62	53	40	108	511
Ialt		204	161	124	119	106	82	204	1000

C,2b

		0–8	8–16	16–24	24–32	32–40	40–48	o. 48	I alt
Norge.....	M	104	92	66	47	47	40	81	477
	K	102	88	77	61	53	42	100	523
Ialt...		206	180	143	108	100	82	181	1000
Slesvig.....	M	98	74	66	60	55	38	93	484
	K	97	72	74	68	54	40	110	515
Ialt...		195	146	140	128	109	78	203	999
Holsten.....	M	110	76	73	64	57	39	83	502
	K	107	77	75	65	53	38	83	498
Ialt...		217	153	148	129	110	77	166	1000
Oldenb.–Delmh.....	M	115	80	68	58	56	34	78	489
	K	115	74	74	65	53	35	91	507
Ialt...		230	154	142	123	109	69	169	996

C,3 *Folketællingen 1769*

befolkningens fordeling stiftsvis efter alder i købstæderne og på landet

		0–8	8–16	16–24	24–32	32–40	40–48	o. 48	I alt	utalt ca.
København.....	M	5838	3614	4241	4646	3709	2754	5217	30019	12500
	K	6120	4251	5835	6831	5242	3924	8292	40495	
Ialt...		11958	7865	10076	11477	8951	6678	13509	70514	12500
Sjællands stift uden Bornholm										
Købstæderne.....	M	1789	1322	1194	1041	882	732	1672	8632	1600
	K	1801	1257	1585	1630	1047	844	2325	10489	
Ialt...		3590	2579	2779	2671	1929	1576	3997	19121	1600
Landdistrikter....	M	17958	14461	11115	10478	9293	7353	16551	87209	
	K	18268	13647	12522	11221	9053	6991	17699	89401	
Ialt...		39816	28108	23637	21699	18346	14344	34250	176610	
Hele Sjælland.....		36226	30687	26416	24370	20275	15920	38247	195731	
Bornholm										
Købstæderne.....	M	552	221	251	238	248	187	433	2130	660
	K	551	344	328	380	329	262	617	2811	
Ialt...		1103	565	579	618	577	449	1050	4941	660
Landdistrikter....	M	1319	1171	781	613	498	442	904	5728	
	K	1378	1129	925	736	598	461	1092	6319	
Ialt...		2697	2300	1706	1349	1096	903	1996	12047	
Hele Bornholm ...		3800	2865	2285	1967	1673	1352	3046	16988	
Fyns stift										
Købstæderne.....	M	1682	1200	1141	939	835	654	1683	8134	1050
	K	1631	1204	1361	1551	1090	806	2418	10061	
Ialt...		3313	2404	2502	2490	1925	1460	4101	18195	1050

		0–8	8–16	16–24	24–32	32–40	40–48	o. 48	I alt	utalt ca.
Landdistrikter....	M	12968	10121	7566	7660	6912	4950	11400	61577	
	K	13071	9840	8432	8248	6596	4747	13018	63952	
Ialt...		26039	19961	15998	15908	13508	9697	24418	125529	
Hele Fyns stift....		29352	22365	18500	18398	15433	11157	28519	143724	
Ribe stift										
Købstæderne.....	M	945	523	445	481	436	324	845	3999	850
	K	960	568	662	619	545	386	1153	4893	
Ialt...		1905	1091	1107	1100	981	710	1998	8892	850
Landdistrikter....	M	9416	7466	4873	4638	4504	3594	9035	43526	
	K	9466	7445	5774	5531	4813	3781	10746	47505	
Ialt...		18882	14911	10647	10169	9317	7375	19781	91031	
Hele Ribe stift....		20787	16002	11754	11269	10398	8085	21779	99923	
Århus stift										
Købstæderne.....	M	992	715	699	588	633	445	966	5038	840
	K	993	705	822	867	632	544	1478	6041	
Ialt...		1985	1420	1521	1455	1265	989	2444	11079	840
Landdistrikter....	M	10438	8899	5979	6293	5924	4591	10817	52941	
	K	10797	8375	6674	6503	5550	4265	11755	53919	
Ialt...		21235	17274	12653	12796	11474	8856	22572	106860	
Hele Århus stift...		23220	18694	14174	14251	12739	9845	15016	117939	
Viborg stift										
Købstæderne.....	M	309	255	255	219	199	176	377	1790	500
	K	326	249	300	298	230	187	566	2156	
Ialt...		635	504	555	517	429	363	943	3946	500
Landdistrikter....	M	5812	4467	2937	2896	3034	2526	5531	27203	
	K	5818	4274	3216	3156	3174	2446	6166	28250	
Ialt...		11630	8741	6153	6052	6208	4972	11697	55453	
Hele Viborg stift..		12265	9245	6708	6569	6637	5335	12640	59399	
Ålborg stift										
Købstæderne.....	M	547	464	467	374	362	291	693	3198	500
	K	561	428	575	595	478	392	1078	4107	
Ialt...		1108	892	1042	969	840	683	1771	7305	500
Landdistrikter....	M	7083	6192	3994	3982	3836	3373	7539	35999	
	K	7210	5889	4625	4379	3949	3211	8254	37517	
Ialt...		14293	12080	8619	8361	7785	6584	15793	73516	
Hele Ålborg stift..		15401	12973	9661	9330	8625	7267	17564	80821	

C,3

		0–8	8–16	16–24	24–32	32–40	40–48	o. 48	I alt	utalt ca.
Hele kongeriget...	M	77648	61191	45938	45086	41305	32392	73663	377223	25000
	K	78900	59615	53636	52547	43326	33247	86657	407928	
Ialt...		156548	120806	99574	97633	84631	65639	160320	785151	

Ikke optalte ca.... 25000
Alt ialt ca..... 810000

C, 4a *Erhvervsfordelingen på øerne*

		Hele landet	Køben-havn	Sjælland Købst.	Sjælland Landet	Sjælland I alt	Fyns stift Købst.	Fyns stift Landet	Fyns stift I alt	
1.	M.....	6615	2417	412	1097	3926	274	621	895	Rangspersoner
	K.....	6982	2471	474	1102	4047	382	569	951	
	Ialt ...	13597	4888	886	2199	7973	656	1190	1846	
2.	M.....	7793	1081	313	1564	2958	223	1039	1262	Gejstlige
	K.....	7080	406	264	1564	2234	218	1097	1315	
	Ialt ...	14873	1487	577	3128	5192	441	2136	2577	
3a	M.....	7282	866	548	1284	2698	548	488	1036	Søfarende m.v.
	K.....	8534	2639	442	1279	4360	398	415	813	
	Ialt ...	15816	3505	990	2563	7058	946	903	1849	
3bc	M.....	6676	856	408	1207	2471	332	398	730	Søfarendes børn
	K.....	7091	1386	383	1122	2891	308	343	651	
	Ialt ...	13767	2242	791	2329	5362	640	741	1381	
4.	M.....	33305	9437	4029	4368	17834	3501	2494	5995	Fabrikører
	K.....	27101	7046	3008	3656	13710	2547	2362	4909	
	Ialt ...	60406	16483	7037	8024	31544	6048	4856	10904	
5.	M.....	19734	10319	3438	–	13757	2115	–	2115	Andre borgere
	K.....	29443	15798	5032	–	20830	3495	–	3495	
	Ialt ...	49177	26117	8470	–	34587	5610	–	5610	
6a	M.....	112770	–	–	34578	34578	–	22447	22447	Bønder
	K.....	125472	–	–	36995	36995	–	24938	24938	
	Ialt ...	238242	–	–	71573	71573	–	47385	47385	
6b	M.....	104035	–	–	29306	29306	–	20192	20192	Bønders børn
	K.....	104069	–	–	29092	29092	–	20533	20533	
	Ialt ...	208104	–	–	58398	58398	–	40725	40725	
8.	M.....	73773	4043	1704	19586	25333	990	13613	14603	Tjenestefolk og daglejere
	K.....	74872	8252	2874	17007	28133	2248	13173	15471	
	Ialt ...	148645	12295	4578	36593	53466	3238	26786	30074	
9.	M.....	450	103	85	11	199	17	17	34	På udenrigsrejse
	K.....	76	39	–	2	41	2	19	21	
	Ialt ...	526	142	85	13	240	19	36	55	
10.	M.....	7852	897	208	2016	3121	138	1141	1279	Hospitalslemmer m.v.
	K.....	14360	2458	614	3345	6417	385	1889	2274	
	Ialt ...	22212	3355	822	5361	9538	523	3030	3553	

Erhvervsfordeling i Jylland 1769

		Ålborg stift		Viborg stift		Århus stift		Ribe stift		Jylland i alt
		By	Land	By	Land	By	Land	By	Land	
1.	M.....	84	269	71	258	166	419	192	330	1794
	K.....	116	288	61	279	209	446	253	327	1984
	Ialt.....	200	557	132	537	375	865	445	657	3778
2.	M.....	99	625	102	542	168	1022	154	855	3573
	K.....	116	612	81	571	148	1034	144	819	3531
	Ialt.....	215	1237	183	1113	316	2056	298	1674	7104
3a.	M.....	232	722	85	225	239	210	32	1781	3548
	K.....	209	747	77	158	225	168	23	1740	3361
	Ialt.....	441	1469	162	383	464	378	55	3521	6909
3b.	M.....	187	786	47	148	175	172	20	1909	3475
	K.....	213	734	58	197	164	140	32	1987	3549
	Ialt.....	400	1520	105	345	339	312	52	3896	7024
4.	M.....	1161	479	668	112	2072	2014	1459	1481	9446
	K.....	954	445	609	99	1636	1925	1163	1718	8449
	Ialt.....	2115	924	1277	211	3708	3939	2622	3199	17958
5.	M.....	666	–	461	–	1213	–	1522	–	3862
	K.....	892	–	629	–	1568	–	2029	–	5118
	Ialt.....	1558	–	1090	–	2781	–	3551	–	8980
6a.	M.....	–	12288	–	10254	–	18300	–	14708	55745
	K.....	–	13640	–	11611	–	21372	–	16717	63539
	Ialt.....	–	25928	–	21865	–	39672	–	31425	119284
6b.	M.....	–	12215	–	9483	–	17940	–	14725	54537
	K.....	–	11787	–	9599	–	17934	–	14901	54444
	Ialt.....	–	24002	–	19082	–	35874	–	29626	108981
8.	M.....	623	7116	314	5758	824	12159	565	6385	33837
	K.....	1038	6060	604	4988	1641	9414	945	6520	31318
	Ialt.....	1661	13176	918	10746	2465	21573	1510	12905	65155
9.	M.....	56	19	1	10	2	5	3	121	217
	K.....	8	0	0	0	0	0	0	6	14
	Ialt.....	64	19	1	10	2	5	3	127	231
10.	M.....	61	620	43	413	102	1210	87	912	3452
	K.....	200	823	140	748	211	1738	193	1599	5669
	Ialt.....	261	1443	183	1161	313	2948	280	2511	9121

C,4b

Erhvervsfordeling

	På landet	I byerne	I alt	Hele riget	Procentfordeling Land	By	Hele riget
1. Rangspersoner	6005	7582	13587	13597	0,9	5,3	1,7
2. Gejstlige	11304	3417	14761	14873	1,8	2,4	1,9
3a. Søfarende og fiskere	9217	6563	15780	15816	1,4	4,6	2,0
3b. Deres børn	9143	4569	13712	13767	1,4	3,2	1,7
4. Fabrikører og håndværkere	21153	39290	60443	60406	3,3	27,4	7,7
5. Andre borgere	–	49177	49177	49177	–	34,2	6,3
6a. Gårdmænd, husmænd m.v.	237848	–	237848	238242	37,1	–	30,3
6b. Deres børn	207707	–	207707	208104	32,4	–	26,5
7. Ugifte	–	–	–	–	–	–	–
8. Tjenestefolk og daglejere	121779	26665	148444	148645	19,1	18,6	18,9
9. På udenrigsrejse	210	316	526	526	0,0	0,2	0,1
10. Hospitalslemmer m.v.	16454	5937	22391	22212	2,6	4,1	2,9
Ialt	640860	143616	784476	785365	100,0	100,0	100,0
3a og b. Søfarende, fiskere og deres børn	18360	11132	29492	29583	2,8	7,8	3,7
6a og b. Gårdmænd, husmænd og deres børn	445555	–	445555	246346	69,5	–	56,8

Procentvis fordeling af landbefolkningen i stifterne

	Sjælland	Fyn	Ribe	Århus	Viborg	Ålborg
1. Rangspersoner	1,2	0,9	0,7	0,8	1,0	0,8
2. Gejstlige	1,6	1,7	1,9	1,9	2,0	1,8
3. Fiskere og søfarende	2,5	1,3	8,3	0,6	1,3	4,2
4. Fabrikører og håndværkere	4,2	3,8	3,6	3,6	0,4	1,3
5. Andre borgere	–	–	–	–	–	–
6. Gårdmænd, husmænd m.v.	68,3	69,0	68,2	69,6	73,8	71,1
7. Ugifte	–	–	–	–	–	–
8. Tjenestefolk m.v.	19,3	20,9	14,4	19,9	19,4	18,7
9. Bortrejste	–	–	0,1	–	–	–
10. Hospitalslemmer m.v.	2,9	2,4	2,8	3,6	2,1	2,1
Ialt	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

C,4c

Trøjborg gods 1769

En uoverensstemmelse mellem sluttallet for hele landet og en sammentælling af stiftstallene skyldes, at Trøjborg gods ikke er med i stiftstallet for Ribe stift, men i sammentællingen for hele riget.

Fordelingen på aldersgrupper og erhverv af 929 personer i Brede, 102 personer i Skodborg og 43 i Bramdrup under Trøjborg gods – ialt 1074 – er følgende:

	Brede sogn		Skodborg		Bramdrup	
	Mænd	Kvinder	Mænd	Kvinder	Mænd	Kvinder
0–8 år	60	74	14	12	4	6
8–16 år	69	69	8	9	2	3
16–24 år	68	71	4	7	0	1
24–32 år	51	75	8	5	4	2
32–40 år	34	56	2	4	4	3
40–48 år	40	37	8	2	2	1
over 48 år	104	121	11	10	5	6
Ialt	426	503	55	49	21	22
Rangspersoner m.v.		5		–		–
Gejstlige		7		–		–
Søfarende		11		–		–
Søfarendes børn		11		–		–
Fabrikører m.v.		63		–		–
Bønder		313		43		21
Bønders børn		323		43		17
Tjenestefolk		176		16		5
Almisselemmer m.v.		20		–		–

Efter aldersfordelingslisten skal der i Skodborg være 104, men efter erhvervsfordelingen kun 102. Afskriften er rigtig efter en samlet opgørelse for hele landet i D.Kanc.

Københavns og købstædernes folketal 1769 stiftsvis C,4d

Omregning på grundlag af forholdet mellem kvindernes og mændenes antal ved folketællingen i 1787.

	Optalte mænd	Mandslisten med tillæg ca.	Kvinder	I alt optalt	Samlet antal m. tillæg af udeladte mænd ca.
København	30019	42487	40495	70514	82982
Sjælland-Møn	8836	10459	10501	19337	20960
Bornholm	2130	2789	2811	4941	5600
Fyns stift	8134	9206	10054	18188	19260
Ribe stift	3999	4854	4893	8892	9747
Århus stift	5278	6119	6293	11571	12412
Viborg stift	1790	2289	2156	3946	4445
Ålborg stift	3198	3686	4107	7305	7793
Ialt	63384	81889	81310	144694	163199
Deraf ikke talt		18500			18500

Forudsætningen for omregningen er, at forholdet mellem antallet af kvinder og mænd har været det samme i 1769 som i 1787 (og 1801, der ligger meget nær op ad 1787). De udeladte skulle hovedsagelig være hvervede soldater og matroser. Omregningens tal er absolut for eksakte, og på grund af garnisonsforlægninger efter 1769 kan tallene specielt ikke fordeles på købstæder med den nøjagtighed, beregningerne giver udtryk for. Tallene kan kun være vejledende, men der er intet, der taler imod, at befolkningsfordelingen mellem kvinder og mænd ikke skulle have været omtrent den samme på de tre tællingstidspunkter, så der faktisk i 1769 har været 18–19.000 flere mænd i købstæderne end optalt og dertil de utalte på landet.

C,4e

Den københavnske befolknings aldersfordeling ved tællingerne 1769, 1787 og 1801

Alder	1769 Mænd	1769 Kvinder	1769 I alt	Alder	1769 Mænd	1769 Kvinder	1769 I alt	1787	1801
0– 8 år....	5838	6120	11958	0–10 år ..	6958	7182	14140	17130	18978
8–16 år....	3614	4251	7865	10–20 år...	6615	6105	12720	12935	15387
16–24 år....	4241	5835	10076	20–30 år...	9298	8042	17340	20419	22187
24–32 år....	4646	6831	11477						
32–40 år....	3709	5242	8951	30–40 år...	8280	6950	15230	16185	16628
40–48 år....	2754	3924	6678	40–50 år...	5106	4824	9930	10798	12690
				50–60 år...				7029	8389
				60–70 år...				3775	4463
ov. 48.....	5217	8292	13509	ov. 50 år ..	6108	7392	13500	–	–
				70–80 år...				1398	1837
				ov. 80 år ..				363	416
Ialt...	30019	40495	70514	Ialt...	42365	40495	82860	90032	100975
(ov. 50 år) ..	–	–	–		–	–	13500	12565	15105

Den første 1769-rubrik omfatter de talte mænd og kvinder og deres sum fordelt på 8-års grupper. Omregningen til 10-års grupper er foretaget ud fra den forudsætning, at kvindetallet i 1769 er rigtig opgjort, og at forholdet mellem kvindernes og mændenes tal i 1769 har været den samme som i 1787 og 1801. Uden kendskab til aldersgrupperingen af tilvæksten til hovedstaden ved vandringer må omsætningen fra 8 til 10-års grupper selvsagt blive præget af tilfældigheder, men at 12–13000 mænd ikke er blevet talt i hovedstaden synes rimeligt, selvom senere garnisonsomlægninger kan have spillet ind ved omregningen på uheldig måde.

C.5

Folketællingen 1769 i Århus stifts herreder.

		0–8	8–16	16–24	24–32	32–40	40–48	ov. 48	I alt
Gjerlev.....	M	302	277	175	168	173	164	302	1561
	K	288	244	210	210	191	148	373	1664
Ialt...		590	521	385	378	364	312	675	3225
Onsild.....	M	176	165	104	103	111	67	228	954
	K	201	150	121	125	120	84	247	1048
Ialt...		377	315	225	228	231	151	475	2002
Hobro.....	M	42	33	39	36	35	19	36	240
	K	37	41	37	44	31	18	44	252
Ialt...		79	74	76	80	66	37	80	492
Mariager.....	M	31	25	29	22	22	9	42	180
	K	33	29	26	27	30	18	59	222
Ialt...		64	54	55	49	52	27	101	402
Støvring.....	M	198	216	167	164	154	121	234	1254
	K	215	197	190	211	142	134	296	1385
Ialt...		413	413	357	375	296	255	530	2639

		0–8	8–16	16–24	24–32	32–40	40–48	ov. 48	I alt
Randers	M	246	182	180	151	189	105	245	1298
	K	263	184	163	220	130	117	343	1420
Ialt...		509	366	343	371	319	222	588	2718
Nørhald	M	251	252	175	153	148	105	290	1374
	K	217	212	235	179	144	107	321	1415
Ialt...		468	464	410	332	292	212	611	2789
Rougsø	M	218	191	112	136	126	99	240	1122
	K	214	171	118	146	124	98	261	1132
Ialt...		432	362	230	282	250	197	501	2254
Galten	M	342	322	249	247	230	183	372	1945
	K	362	312	290	245	217	156	425	2007
Ialt...		704	634	539	492	447	339	797	3952
Sønderhald	M	720	613	393	390	407	291	739	3553
	K	739	582	420	446	345	290	832	3654
Ialt...		1459	1195	813	836	752	581	1571	7207
Nørre Dyrs	M	430	360	224	250	281	177	398	2120
	K	420	319	243	242	247	164	452	2087
Ialt...		850	679	467	492	528	341	850	4207
Grenå	M	87	42	40	28	44	36	57	334
	K	81	32	39	58	45	36	77	368
Ialt...		168	74	79	86	89	72	134	702
Sdr. Dyrs	M	473	359	256	293	235	188	403	2207
	K	455	331	237	280	227	169	424	2123
Ialt...		928	690	493	573	462	357	827	4330
Mols	M	373	294	189	255	224	150	327	1812
	K	396	270	189	216	210	142	371	1794
Ialt...		769	564	378	471	434	292	698	3606
Ebeltoft	M	47	31	33	38	29	30	49	257
	K	32	30	47	40	37	34	85	305
Ialt...		79	61	80	78	66	64	134	562
Ø. Lisbjerg	M	446	381	286	315	258	216	514	2416
	K	464	370	343	343	248	156	519	2443
Ialt...		910	751	629	658	506	372	1033	4859
Århus amt									
Århus	M	325	230	189	188	176	159	307	1574
	K	333	230	271	288	207	196	498	2023
Ialt...		658	460	460	476	383	355	805	3597
Hasle	M	310	350	294	292	212	166	404	2028
	K	358	326	368	268	210	154	376	2060
Ialt...		668	676	662	560	422	320	780	4088

		0–8	8–16	16–24	24–32	32–40	40–48	ov. 48	I alt
Ning	M	389	389	259	259	228	201	484	2209
	K	469	387	279	264	196	182	503	2280
Ialt...		858	776	538	523	424	383	987	4489
V. Lisbjerg	M	149	109	93	100	99	65	181	796
	K	149	124	118	116	85	65	200	857
Ialt...		298	233	211	216	184	130	381	1653
Sabro	M	194	219	108	138	118	90	243	1110
	K	237	180	122	119	118	99	256	1131
Ialt...		431	399	230	257	236	189	499	2241
Hids	M	199	161	94	72	90	71	191	878
	K	177	155	89	85	90	75	203	874
Ialt...		376	316	183	157	180	146	394	1752
	M	1566	1458	1037	1049	923	752	1810	8595
	K	1723	1402	1247	1140	906	771	2036	9225
Ialt...		3289	2860	2284	2189	1829	1523	3846	17820
Skanderborg amt									
Framlev	M	284	224	138	150	166	136	197	1295
	K	344	232	149	140	132	114	200	1311
Ialt...		628	456	287	290	298	250	397	2606
Gern	M	446	386	191	242	211	189	439	2104
	K	438	359	196	237	212	178	491	2111
Ialt...		884	745	387	479	423	367	930	4215
Skanderborg	M	44	38	29	20	34	26	48	239
	K	44	35	46	26	30	24	70	275
Ialt...		88	73	75	46	64	50	118	514
Hjelmslev	M	475	327	158	203	220	148	327	1858
	K	481	320	198	196	187	129	344	1855
Ialt...		956	647	356	399	407	277	671	3713
Tyrsting	M	285	230	153	141	158	130	326	1423
	K	303	212	164	159	144	104	339	1425
Ialt...		588	442	317	300	302	234	665	2848
Vrads	M	347	268	199	181	183	134	379	1691
	K	354	263	211	203	154	128	399	1712
Ialt...		701	531	410	384	337	262	778	3403
Voer	M	505	442	366	339	321	238	622	2833
	K	478	427	397	343	293	241	657	2836
Ialt...		983	869	763	682	614	479	1279	5669
Horsens	M	212	167	199	141	139	80	218	1156
	K	207	165	230	208	153	119	346	1428
Ialt...		419	332	429	349	292	199	564	2584

		0–8	8–16	16–24	24–32	32–40	40–48	ov. 48	I alt
Nim	M	199	184	134	126	105	100	196	1044
	K	237	179	153	133	111	78	213	1104
Ialt...		436	363	287	259	216	178	409	2148
Hele amtet	M	2797	2266	1567	1543	1537	1181	2752	13643
	K	2886	2192	1744	1645	1416	1115	3059	14057
Ialt...		5683	4458	3311	3188	2953	2296	5811	27700
Viborg amt (3 herreder)									
Lysgård	M	495	350	175	242	237	192	524	2215
	K	541	335	246	252	244	170	562	2350
Ialt...		1036	685	421	494	481	362	1086	4565
Houlbjerg	M	343	288	212	196	178	143	347	1707
	K	359	274	241	211	162	116	338	1701
Ialt...		702	562	453	407	340	259	685	3408
Hids	M	199	161	94	72	90	71	191	878
	K	177	155	89	85	90	75	203	874
Ialt...		376	316	183	157	180	146	394	1752
Tre herreder	M	1037	799	481	510	505	406	1062	4800
	K	1077	764	576	548	496	361	1103	4925
Ialt...		2114	1563	1057	1058	1001	767	2165	9725
Af Vejle amt (Hatting og Bjerre herreder)									
Hatting	M	349	272	185	225	181	169	344	1725
	K	355	231	251	192	167	134	343	1673
Ialt...		704	503	436	417	348	303	687	3398
Bjerre	M	725	649	384	452	340	317	742	3609
	K	762	637	411	447	346	297	716	3616
Ialt...		1487	1286	795	899	686	614	1458	7225
To herreder	M	1074	921	569	677	521	486	1086	5334
	K	1117	868	662	639	513	431	1059	5289
Ialt...		2191	1789	1231	1316	1034	917	2145	10623

Erhvervsgrupperne

1 gejstlig embedsmand, 2 landofficerer, 3 soldater, 4 søofficerer, 5 matroser, 6 civile embedsmænd, 7 købmænd, 8 deres karle og drenge, 9 kunstnere og fabrikører, 10 deres karle og drenge, 11 håndværksmænd, 12 deres karle og drenge, 13 skippere, fiskere og søfarende, 14 jordegodsejere, 15 gårdmænd, 16 husmænd, 17 inderster, 18 andre næringsdrivende, 19 tjenestefolk, 20 daglejere, 21 rentenerer, 22 pensionister, 23 fattige, 24 andre.

Folkemængden på landet i Danmark 1. juli 1787 efter alder og erhverv

		0–9	10–19	20–29	30–39	40–49	50–59	60–69	70–79	80–90	ov. 90	I alt
1.	M	1500	581	341	691	788	718	497	208	28	1	5353
	K	1520	903	696	818	751	524	329	138	27	2	5708
6.	M	588	259	122	248	296	251	143	46	10	2	1965
	K	606	293	230	276	273	207	171	73	18	1	2148
9.	M	2115	672	768	1002	929	711	416	114	17	0	6744
	K	2366	1160	1667	1806	1736	1502	979	304	39	2	11561
11.	M	6988	2603	3232	4184	3449	2748	1543	472	69	0	25288
	K	7053	2524	2485	3661	3212	2256	1374	492	124	4	23185
13.	M	2193	1349	1205	1272	1029	789	438	153	22	0	8450
	K	2173	1172	885	1155	982	703	373	210	43	1	7697
14.	M	516	198	243	344	260	148	90	16	3	0	1818
	K	507	361	256	226	208	111	68	28	6	1	1772
15.	M	38936	22545	15089	17869	16863	12347	7767	3106	491	16	135029
	K	38337	22413	17340	17215	14778	10911	7082	3233	779	50	132138
16.	M	11059	2229	2011	5163	5613	4684	3074	1157	154	5	35149
	K	11403	3231	3563	6147	6291	5018	3022	1104	192	4	39975
17.	M	2142	408	461	741	556	599	779	428	84	7	6205
	K	2285	527	1064	1596	1507	1612	1395	660	112	1	10759
18.	M	617	228	180	264	320	222	147	52	5	2	2037
	K	606	329	290	354	373	334	174	69	10	0	2539
19.	M	2479	25683	25380	8355	2867	1299	466	94	7	0	66630
	K	1935	24020	23798	4770	1146	440	189	40	5	0	56343
20.	M	8250	1717	1417	4005	4407	3691	2046	432	21	2	25988
	K	8379	2092	2327	4449	4445	3084	1530	407	56	4	26773
21.	M	17	8	6	13	13	14	25	10	3	0	109
	K	11	17	12	19	19	24	39	17	4	0	162
22.	M	140	49	16	31	46	102	130	83	19	1	617
	K	140	129	118	140	186	207	201	104	25	5	1255
23.	M	1822	501	176	233	349	697	1442	1458	393	39	7110
	K	1886	673	483	908	1459	2177	3002	2453	787	62	13890
24.	M	473	222	139	124	119	99	67	38	5	0	1286
	K	434	225	155	158	141	166	134	50	16	3	1482
	M	79835	59252	50786	44539	37904	29119	19070	7867	1331	75	329778
	K	79641	60069	55369	43698	37507	29276	20062	9382	2243	140	337387
Ialt....		159476	119321	106155	88237	75411	58395	39132	17249	3574	215	667165

Folkemængden i København 1. juli 1787 efter alder og erhverv

		0–9	10–19	20–29	30–39	40–49	50–59	60–69	70–79	80–90	ov. 90	I alt
1.	M	95	53	54	77	70	52	23	11	2	0	437
	K	123	52	63	62	56	33	16	9	1	0	415
2.	M	74	44	98	76	62	41	20	8	1	0	424
	K	59	31	40	30	30	12	5	1	0	1	209
3.	M	577	572	2290	1505	735	234	39	7	3	0	5968
	K	581	201	342	447	277	102	25	4	1	0	1980
4.	M	32	15	53	28	23	25	7	3	1	0	187
	K	46	28	17	28	21	9	2	2	0	0	153
5.	M	1375	1172	1536	1440	991	610	240	78	12	1	7455
	K	1465	713	724	1059	877	532	245	56	10	0	5681
6.	M	768	358	445	589	559	382	170	67	12	0	3350
	K	789	425	396	465	393	229	113	24	6	0	2840
7.	M	310	143	131	233	153	107	67	14	1	0	1159
	K	307	186	207	181	128	56	42	15	4	0	1126
8.	M	53	343	271	99	36	26	5	3	1	0	837
	K	62	24	35	26	24	11	6	1	2	0	191
9.	M	315	149	117	201	185	141	80	25	0	0	1213
	K	353	177	189	187	129	105	59	16	3	0	1218
10.	M	352	382	703	455	216	107	53	16	1	1	2286
	K	405	203	260	326	220	159	107	26	3	0	1709
11.	M	1121	395	259	730	620	404	211	64	6	0	3810
	K	1179	593	542	707	489	324	159	57	16	1	4067
12.	M	655	1578	2413	1117	383	190	93	24	3	0	6456
	K	599	159	335	392	257	136	54	21	4	0	1957
13.	M	264	151	258	252	132	61	8	5	0	0	1131
	K	263	90	194	196	87	41	16	10	1	0	898
18.	M	1006	311	252	524	442	249	105	24	5	1	2919
	K	978	549	581	800	624	440	234	63	12	1	4282
19.	M	184	245	1226	664	225	94	44	9	1	0	2692
	K	228	1844	4750	1441	496	189	75	20	4	1	9048
20.	M	592	154	270	497	420	319	130	24	2	0	2408
	K	622	236	280	437	387	281	102	22	6	0	2373
21.	M	49	39	36	11	35	38	41	19	8	0	276
	K	64	71	74	58	79	106	70	38	5	0	565
22.	M	121	78	27	27	85	138	120	61	18	1	676
	K	144	165	88	130	192	252	167	83	27	0	1248
23.	M	213	293	16	32	28	55	83	64	30	1	815
	K	184	234	93	145	260	404	474	299	104	16	2213
24.	M	282	251	491	235	153	115	69	34	3	0	1633
	K	241	228	257	276	219	220	196	71	15	4	1727
	M	8438	6726	10952	8792	5553	3388	1608	560	110	5	46132
	K	8692	6209	9467	7393	5245	3641	2167	838	224	24	43900
Ialt....		17130	12935	20419	16185	10798	7029	3775	1398	334	29	90032

Folkemængden i de øvrige købstæder i Danmark 1. juli 1787 efter alder og erhverv

		0–9	10–19	20–29	30–39	40–49	50–59	60–69	70–79	80–90	ov. 90	I alt
1.	M	229	101	79	134	127	91	61	24	4	0	850
	K	232	135	119	126	107	74	38	13	4	0	848
2.	M	99	51	99	87	73	54	36	5	0	0	504
	K	84	48	50	50	28	16	10	5	2	0	293
3.	M	714	489	1780	1143	610	247	64	23	2	0	5072
	K	728	223	323	462	274	109	27	7	0	0	2153
4.	M	10	1	3	6	1	3	1	1	0	0	26
	K	6	5	4	4	2	0	1	1	0	0	23
6.	M	788	273	155	378	401	371	167	69	10	0	2612
	K	809	346	310	379	304	243	127	40	15	2	2575
7.	M	489	229	146	282	239	163	58	27	3	0	1636
	K	518	320	289	255	187	126	60	35	9	2	1801
8.	M	13	257	251	49	18	6	0	0	0	0	594
	K	3	1	1	6	1	0	0	0	0	0	12
9.	M	449	176	140	248	242	171	111	39	4	0	1580
	K	443	198	229	269	258	196	116	47	5	0	1761
10.	M	150	300	340	105	51	19	14	4	1	0	984
	K	126	98	116	126	139	149	131	39	5	0	929
11.	M	2270	724	554	1191	1057	805	429	124	20	2	7176
	K	2220	862	783	1101	985	726	412	160	47	3	7299
12.	M	296	1482	1486	433	201	111	51	16	6	0	4082
	K	225	74	110	139	121	70	39	7	4	0	789
13.	M	793	511	517	468	353	252	132	30	0	0	3056
	K	762	327	288	380	352	196	131	40	5	2	2483
18.	M	900	344	279	439	401	297	162	62	13	1	2898
	K	994	516	430	545	527	475	269	108	32	2	3898
19.	M	123	667	1459	742	266	101	49	14	1	0	3422
	K	180	2156	4196	1104	302	114	51	7	1	0	8111
20.	M	782	169	142	358	409	322	175	51	10	0	2418
	K	714	216	246	445	477	313	169	58	9	3	2650
21.	M	22	25	12	9	12	22	20	26	1	0	149
	K	31	38	39	22	40	41	56	36	7	0	310
22.	M	120	84	15	17	63	85	101	58	28	3	574
	K	109	156	102	103	163	190	155	106	32	7	1123
23.	M	245	109	32	39	47	77	110	94	44	5	802
	K	251	154	116	171	297	436	521	390	137	9	2482
24.	M	538	576	156	168	122	120	108	49	10	3	1850
	K	515	358	302	393	410	428	369	187	52	9	3023
	M	9030	6568	7645	6296	4693	3317	1849	716	157	14	40285
	K	8950	6231	8053	6080	4974	3902	2682	1286	366	39	42563
Ialt....		17980	12799	15698	12376	9667	7219	4531	2002	523	53	82848

Folkemængden i købstæderne på Sjælland og Møen (København undtagen) 1. juli 1787
efter alder og erhverv

		0–9	10–19	20–29	30–39	40–49	50–59	60–69	70–79	80–90	ov. 90	I alt
1.	M	66	26	18	37	32	21	21	5	2	0	228
	K	68	33	33	34	36	11	11	2	1	0	229
2.	M	28	10	25	21	17	8	10	2	0	0	121
	K	28	12	17	15	10	5	3	1	1	0	92
3.	M	155	119	516	308	160	83	32	9	0	0	1382
	K	169	43	58	117	77	32	10	2	0	0	508
4.	M	0	0	3	2	0	1	0	0	0	0	6
	K	2	1	1	1	0	0	0	0	0	0	5
6.	M	228	70	45	124	113	92	54	18	4	0	748
	K	214	105	91	109	96	66	36	12	6	1	736
7.	M	119	66	41	71	72	41	10	9	1	0	430
	K	150	87	71	63	42	32	19	13	2	1	480
8.	M	7	116	84	19	8	3	0	0	0	0	237
	K	3	1	1	3	1	0	0	0	0	0	9
9.	M	81	35	27	49	42	33	20	10	0	0	297
	K	92	39	47	57	47	43	19	2	0	0	346
10.	M	15	31	49	21	19	3	0	1	0	0	139
	K	26	14	12	13	13	13	16	1	0	0	108
11.	M	692	246	188	373	300	224	123	33	6	1	2186
	K	632	309	233	316	310	208	123	42	10	1	2184
12.	M	82	505	523	155	70	25	12	6	0	0	1378
	K	65	20	40	36	23	16	6	1	1	0	208
13.	M	147	118	142	91	61	32	16	2	0	0	609
	K	155	63	59	71	60	19	24	6	0	1	458
18.	M	188	67	59	98	99	59	33	6	3	0	612
	K	222	119	91	108	101	86	53	21	6	0	807
19.	M	49	190	418	197	72	35	14	5	0	0	980
	K	55	717	1149	273	73	32	10	2	0	0	2311
20.	M	232	42	40	96	96	94	43	13	1	0	657
	K	213	51	65	112	133	87	49	16	1	0	727
21.	M	11	5	3	3	4	5	3	4	0	0	38
	K	16	7	8	12	7	1	14	9	4	0	78
22.	M	27	22	4	4	13	23	25	13	7	1	139
	K	22	39	26	40	35	48	35	15	4	1	265
23.	M	28	14	8	9	9	10	32	25	14	2	151
	K	29	18	16	24	44	121	161	121	37	3	574
24.	M	159	188	38	52	27	33	35	13	4	0	549
	K	135	86	82	99	122	116	114	46	10	3	813
	M	2314	1870	2231	1730	1214	825	483	174	42	4	10887
	K	2296	1764	2100	1503	1230	936	703	312	83	11	10938
Ialt....		4610	3634	4331	3233	2444	1761	1186	486	125	15	21825

Folkemængden på landet på Sjælland og Møen 1. juli 1787 efter alder og erhverv

		0–9	10–19	20–29	30–39	40–49	50–59	60–69	70–79	80–90	ov. 90	I alt
1.	M	385	143	81	180	213	198	148	59	11	0	1418
	K	401	267	209	206	220	148	90	38	7	0	1586
6.	M	276	141	62	113	142	111	65	20	4	1	935
	K	301	136	120	129	127	82	75	24	7	1	1002
9.	M	617	236	269	305	296	221	134	28	7	0	2113
	K	628	300	361	416	447	339	236	68	7	0	2802
11.	M	2241	870	1063	1315	1089	809	444	156	24	0	8011
	K	2176	825	769	1149	995	650	399	157	37	1	7158
13.	M	489	287	253	269	227	157	90	29	3	0	1804
	K	534	284	237	243	213	142	83	31	8	0	1775
14.	M	146	57	69	91	58	40	16	2	0	0	479
	K	146	100	70	63	55	26	15	6	2	0	483
15.	M	9670	5725	3777	4552	4019	2505	1550	573	87	2	32460
	K	9366	5658	4405	4080	3457	2175	1545	636	149	6	31477
16.	M	3918	656	724	1977	1880	1452	920	332	57	1	11917
	K	3945	1032	1273	2159	2027	1412	865	331	64	0	13108
17.	M	815	144	215	326	261	274	374	182	42	3	2636
	K	853	221	383	552	547	558	576	267	38	0	3997
18.	M	282	118	88	132	149	108	67	23	2	1	970
	K	291	179	138	149	171	154	84	33	6	0	1205
19.	M	579	8357	7837	1820	567	258	84	22	2	0	19526
	K	502	7772	6695	928	268	121	48	18	2	0	16354
20.	M	3885	605	770	1997	2038	1621	929	190	8	1	12044
	K	3926	905	1205	2183	1979	1304	714	179	34	2	12431
21.	M	7	6	0	5	5	1	9	5	2	0	40
	K	8	7	5	10	9	10	12	6	1	0	68
22.	M	55	25	6	14	18	45	60	36	8	0	267
	K	60	61	50	64	92	83	85	44	6	3	548
23.	M	814	176	54	64	116	206	472	453	128	8	2491
	K	841	226	131	249	375	590	867	683	195	18	4175
24.	M	124	74	49	47	30	26	12	11	2	0	375
	K	101	55	44	40	33	45	43	15	3	2	381
	M	24303	17620	15317	13207	11108	8032	5374	2121	387	17	97486
	K	24081	18028	16095	12620	11015	7839	5737	2536	566	33	98550
Ialt....		48384	35648	31412	25827	22123	15871	11111	4657	953	50	196036

Folkemængden i købstæderne på Bornholm 1. juli 1787 efter alder og erhverv

		0–9	10–19	20–29	30–39	40–49	50–59	60–69	70–79	80–90	ov. 90	I alt
1.	M	10	5	0	7	3	3	3	0	0	0	31
	K	10	4	4	5	4	3	3	0	0	0	33
2.	M	3	2	0	0	3	3	5	0	0	0	16
	K	4	5	1	3	2	1	2	0	0	0	18
3.	M	12	1	6	7	6	5	2	3	0	0	42
	K	26	7	1	12	5	3	1	0	0	0	55
4.	M	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	K	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
6.	M	23	13	5	8	13	12	7	1	0	0	82
	K	26	14	10	10	10	9	5	3	0	0	87
7.	M	14	7	10	8	8	4	1	0	0	0	52
	K	15	10	7	19	4	3	1	2	1	0	62
8.	M	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1
	K	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
9.	M	32	17	14	21	13	6	3	0	0	0	106
	K	35	15	28	27	21	8	13	3	0	0	150
10.	M	25	23	6	1	0	0	0	0	0	0	55
	K	14	29	34	28	38	44	26	11	0	0	224
11.	M	137	54	43	74	61	52	28	4	0	0	453
	K	136	60	54	68	60	34	26	6	1	0	445
12.	M	1	9	6	0	0	1	0	0	0	0	17
	K	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	1
13.	M	140	84	88	92	58	42	16	6	0	0	526
	K	137	67	51	82	58	38	22	4	0	0	459
18.	M	86	46	20	40	37	35	15	6	1	0	286
	K	87	77	40	40	42	45	19	6	5	0	361
19.	M	1	56	76	10	5	0	1	0	0	0	149
	K	7	91	157	54	12	5	4	1	0	0	331
20.	M	77	34	27	54	55	37	20	5	1	0	310
	K	76	36	23	53	44	40	18	4	0	0	294
21.	M	0	1	1	0	0	0	5	1	0	0	8
	K	0	0	3	0	0	2	1	2	0	0	8
22.	M	13	8	1	2	3	2	2	3	3	1	38
	K	5	14	8	5	7	11	10	4	1	0	65
23.	M	42	18	3	5	6	5	8	12	5	0	104
	K	46	34	12	30	42	38	41	27	7	1	278
24.	M	24	17	7	7	7	1	4	4	0	1	72
	K	17	16	5	16	10	13	12	6	3	0	98
	M	640	396	313	336	278	208	120	45	10	2	2348
	K	641	479	438	452	360	297	204	79	18	1	2969
Ialt....		1281	875	751	788	638	505	324	124	28	3	5317

Folkemængden i købstæderne på Falster og Lolland 1. juli 1787 efter alder og erhverv

		0–9	10–19	20–29	30–39	40–49	50–59	60–69	70–79	80–90	ov. 90	I alt
1.	M	23	5	9	7	17	4	6	0	0	0	71
	K	24	20	7	14	10	8	1	2	0	0	86
2.	M	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	K	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
3.	M	4	0	4	4	1	0	0	0	0	0	13
	K	6	1	5	1	3	1	0	0	0	0	17
4.	M	1	0	0	1	0	0	0	0	0	0	2
	K	2	0	0	1	0	0	0	0	0	0	3
6.	M	70	14	14	36	22	25	14	5	1	0	201
	K	77	21	19	29	24	16	9	2	0	0	197
7.	M	36	21	13	25	18	9	4	3	0	0	129
	K	44	29	26	17	15	9	4	2	0	0	146
8.	M	1	17	25	3	1	1	0	0	0	0	48
	K	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	1
9.	M	48	14	22	12	30	26	12	2	1	0	167
	K	40	26	28	33	31	21	17	8	1	0	205
10.	M	6	33	37	13	3	1	1	2	0	0	96
	K	11	3	6	2	9	5	3	1	0	0	40
11.	M	211	60	55	103	97	66	15	9	1	0	617
	K	224	62	60	105	93	54	26	9	1	0	634
12.	M	26	105	133	32	20	7	7	1	0	0	331
	K	18	5	9	13	12	6	4	2	1	0	70
13.	M	46	29	22	32	19	12	6	3	0	0	169
	K	41	11	19	17	21	12	3	3	0	0	127
18.	M	58	17	18	21	18	11	4	1	0	0	148
	K	48	11	16	23	21	12	4	3	0	0	138
19.	M	10	51	106	36	10	1	0	0	0	0	214
	K	20	184	312	60	20	7	5	0	0	0	608
20.	M	72	10	20	37	42	13	12	2	0	0	208
	K	67	7	24	45	49	20	3	0	0	0	215
21.	M	0	1	0	0	0	3	0	1	0	0	5
	K	1	4	2	1	0	2	3	1	0	0	14
22.	M	5	3	0	0	4	5	3	2	2	0	24
	K	8	8	3	6	15	12	15	6	1	0	74
23.	M	29	6	0	5	0	1	7	4	1	0	53
	K	18	8	8	16	24	37	45	25	7	0	188
24.	M	15	31	6	10	7	5	1	0	0	0	75
	K	19	17	13	21	15	19	16	8	0	0	128
	M	661	417	484	377	309	190	92	35	6	0	2571
	K	668	417	557	405	362	241	158	72	11	0	2891
Ialt....		1329	834	1041	782	671	431	250	107	17	0	5462

Folkemængden på landet på Falster og Laaland 1. juli 1787 efter alder og erhverv

		0–9	10–19	20–29	30–39	40–49	50–59	60–69	70–79	80–90	ov. 90	I alt
1.	M	106	47	18	45	65	52	35	8	1	0	377
	K	104	67	31	64	53	40	20	4	1	0	384
6.	M	22	9	3	16	16	12	5	3	0	0	86
	K	29	20	5	14	18	14	9	5	0	0	114
9.	M	157	32	71	85	96	61	39	11	1	0	553
	K	183	50	72	101	113	83	38	11	1	0	652
11.	M	489	149	229	299	280	178	108	25	2	0	1759
	K	498	135	194	284	258	150	95	25	5	1	1645
13.	M	58	38	31	36	42	34	12	3	0	0	254
	K	63	20	19	39	35	23	11	6	1	0	217
14.	M	20	6	17	29	15	6	4	1	0	0	98
	K	33	24	17	12	6	8	5	0	0	0	105
15.	M	2487	1619	909	1139	1195	597	277	101	17	1	8342
	K	2503	1514	1069	1030	1062	527	306	136	26	3	8176
16.	M	719	76	160	392	433	269	164	52	10	0	2275
	K	784	131	249	396	466	271	152	51	15	0	2515
17.	M	164	18	40	76	39	41	65	41	3	1	488
	K	162	30	68	119	124	108	89	41	10	0	751
18.	M	18	8	3	3	8	8	5	4	0	0	57
	K	22	7	5	10	23	12	5	3	0	0	87
19.	M	328	2047	1481	289	88	34	11	0	0	0	4278
	K	204	1943	1385	251	65	23	15	3	0	0	3889
20.	M	622	38	116	416	384	300	152	34	4	0	2066
	K	681	62	206	382	401	252	130	32	4	0	2150
21.	M	0	0	0	1	1	1	0	0	1	0	4
	K	1	0	1	1	0	0	0	2	0	0	5
22.	M	6	1	0	0	2	5	2	5	0	0	21
	K	3	10	3	7	8	12	4	3	0	0	50
23.	M	88	12	11	13	16	24	65	79	28	4	340
	K	71	19	32	50	86	126	180	116	35	3	718
24.	M	20	1	1	3	2	0	1	0	0	0	28
	K	17	7	4	4	3	3	3	1	0	0	42
	M	5304	4101	3090	2842	2682	1622	945	367	67	6	21026
	K	5358	4039	3360	2764	2721	1652	1062	439	98	7	21500
Ialt....		10662	8140	6450	5606	5403	3274	2007	806	165	13	42526

Folkemængden i købstæderne på Langeland og Fyen 1. juli 1787 efter alder og erhverv

		0–9	10–19	20–29	30–39	40–49	50–59	60–69	70–79	80–90	ov. 90	I alt
1.	M	40	15	10	17	25	15	7	8	1	0	138
	K	35	21	26	24	17	14	6	2	0	0	145
2.	M	9	10	17	15	8	7	4	0	0	0	70
	K	10	9	3	4	3	1	1	0	0	0	31
3.	M	128	77	221	169	120	41	2	0	0	0	758
	K	143	52	59	87	59	23	5	0	0	0	428
4.	M	4	0	0	1	1	0	0	1	0	0	7
	K	1	1	0	0	1	0	0	0	0	0	3
6.	M	123	58	12	44	67	63	36	14	1	0	418
	K	136	58	47	61	52	37	20	7	3	0	421
7.	M	96	46	19	40	41	36	13	5	0	0	296
	K	80	60	48	36	34	32	14	5	0	0	309
8.	M	1	21	17	8	1	1	0	0	0	0	49
	K	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
9.	M	99	45	26	68	57	34	35	9	0	0	373
	K	112	41	47	55	60	50	27	13	1	0	406
10.	M	52	103	102	23	7	5	5	1	0	0	298
	K	39	24	28	26	37	35	31	9	2	0	231
11.	M	382	118	72	189	178	109	98	33	5	0	1184
	K	384	135	126	172	163	128	71	37	15	0	1231
12.	M	70	324	233	83	31	28	10	4	5	0	788
	K	65	14	26	34	25	17	9	1	2	0	193
13.	M	167	102	84	83	64	64	27	8	0	0	599
	K	146	61	47	66	60	48	26	5	3	0	462
18.	M	111	48	45	63	55	46	21	13	4	0	406
	K	115	65	44	68	79	60	30	18	5	0	484
19.	M	16	73	182	103	37	14	3	2	1	0	431
	K	31	325	691	202	56	19	15	2	1	0	1342
20.	M	144	32	10	44	57	42	37	12	5	0	388
	K	108	40	41	73	81	66	37	26	6	3	481
21.	M	1	2	1	1	2	3	3	8	0	0	21
	K	1	4	3	2	6	6	9	7	0	0	38
22.	M	30	20	1	6	15	26	29	22	9	0	158
	K	40	54	19	18	47	39	30	18	6	2	273
23.	M	29	20	1	3	0	10	6	10	4	1	84
	K	33	23	13	19	49	44	71	65	32	3	352
24.	M	109	97	31	28	27	23	13	8	3	0	339
	K	94	53	48	87	84	84	83	46	14	4	597
	M	1611	1211	1084	993	793	567	349	158	38	1	6805
	K	1573	1040	1316	1034	913	703	485	261	90	12	7427
Ialt....		3184	2251	2400	2027	1706	1270	834	419	128	13	14232

Folkemængden på landet på Langeland og Fyen 1. juli 1787 efter alder og erhverv

		0–9	10–19	20–29	30–39	40–49	50–59	60–69	70–79	80–90	ov. 90	I alt
1.	M	195	82	51	86	79	83	67	33	1	0	677
	K	167	129	82	88	97	63	44	23	2	0	695
6.	M	62	25	11	18	25	33	6	6	1	0	187
	K	53	26	23	27	23	24	16	5	2	0	199
9.	M	541	160	139	235	231	178	97	22	5	0	1608
	K	539	205	226	343	343	315	202	64	12	1	2250
11.	M	1310	506	505	724	566	440	266	81	17	0	4415
	K	1304	467	378	624	544	375	259	94	20	0	4065
13.	M	227	129	96	102	109	76	41	15	2	0	797
	K	231	113	74	94	103	66	34	16	6	0	737
14.	M	86	33	42	55	42	25	23	5	2	0	313
	K	73	65	36	37	49	17	14	9	2	0	302
15.	M	5276	3299	1808	2072	2185	1702	1050	477	83	4	17956
	K	5071	3130	2167	2090	1986	1443	943	499	137	8	17474
16.	M	1679	422	251	666	763	640	388	160	27	1	4997
	K	1716	510	441	794	850	655	359	152	33	1	5511
17.	M	402	100	66	125	85	76	100	62	16	3	1035
	K	379	107	172	258	220	254	189	113	21	1	1714
18.	M	74	18	17	35	39	24	9	5	1	1	223
	K	76	35	29	38	41	33	14	8	1	0	275
19.	M	229	3662	3939	1444	436	152	59	19	1	0	9941
	K	201	3644	3564	692	153	41	27	8	1	0	8331
20.	M	1413	277	182	573	678	577	331	60	3	0	4094
	K	1386	356	319	644	682	511	231	83	8	2	4222
21.	M	1	0	1	3	1	2	2	0	0	0	10
	K	0	2	2	0	0	3	5	0	2	0	14
22.	M	18	5	2	4	8	15	20	15	6	1	94
	K	17	14	11	18	18	30	36	12	10	1	167
23.	M	245	96	32	42	70	130	245	266	79	9	1214
	K	254	118	78	139	246	380	537	502	214	15	2483
24.	M	47	22	9	4	10	5	0	1	1	0	99
	K	44	22	9	8	11	8	11	8	2	0	123
	M	11805	8836	7151	6188	5327	4158	2704	1227	245	19	47660
	K	11511	8943	7611	5894	5366	4218	2921	1596	473	29	48562
Ialt....		23316	17779	14762	12082	10693	8376	5625	2823	718	48	96222

Folkemængden i købstæderne i Aarhus stift 1. juli 1787 efter alder og erhverv

		0–9	10–19	20–29	30–39	40–49	50–59	60–69	70–79	80–90	ov. 90	I alt
1.	M	30	18	11	23	13	16	9	6	1	0	127
	K	29	22	12	13	17	13	5	4	0	0	115
2.	M	13	14	21	22	12	10	5	0	0	0	97
	K	9	10	12	5	3	3	3	0	1	0	46
3.	M	136	99	314	225	99	33	3	2	1	0	912
	K	142	46	63	85	50	20	1	1	0	0	408
4.	M	1	0	0	0	0	1	1	0	0	0	3
	K	0	1	3	1	0	0	1	0	0	0	6
6.	M	114	43	23	43	65	73	7	7	0	0	375
	K	124	60	43	52	48	38	15	3	3	0	386
7.	M	90	33	18	53	44	28	10	6	0	0	282
	K	106	54	61	39	39	19	3	6	1	1	329
8.	M	1	27	30	8	4	0	0	0	0	0	70
	K	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
9.	M	75	26	17	40	35	30	12	6	1	0	242
	K	67	25	26	39	36	23	9	3	1	0	229
10.	M	11	43	61	20	5	3	5	0	0	0	148
	K	12	7	5	9	10	11	12	3	0	0	69
11.	M	304	87	65	166	139	117	61	14	4	1	958
	K	307	99	117	158	118	91	55	21	7	1	974
12.	M	50	233	232	60	41	16	10	3	1	0	646
	K	32	17	11	21	25	10	11	2	0	0	129
13.	M	87	54	63	55	51	43	19	1	0	0	373
	K	92	38	34	46	47	26	16	6	1	0	306
18.	M	111	41	22	58	48	37	21	9	0	0	347
	K	148	70	51	82	80	66	39	11	4	1	552
19.	M	14	80	231	129	53	21	11	1	0	0	540
	K	10	263	693	154	36	13	4	1	0	0	1174
20.	M	72	19	13	36	51	44	25	3	2	0	265
	K	64	24	25	39	58	25	16	2	1	0	254
21.	M	6	6	4	1	4	6	3	2	0	0	32
	K	6	12	12	1	12	9	5	8	2	0	67
22.	M	11	8	4	3	6	13	12	4	2	0	63
	K	4	7	15	8	15	18	12	5	3	0	87
23.	M	62	20	6	9	19	24	20	12	7	0	179
	K	52	28	29	32	60	77	76	56	20	0	430
24.	M	100	109	17	16	25	16	32	13	0	1	329
	K	104	89	51	67	83	98	69	37	12	2	612
	M	1288	960	1152	967	714	531	266	89	19	2	5988
	K	1308	872	1263	851	737	560	352	169	56	5	6173
Ialt....		2596	1832	2415	1818	1451	1091	618	258	75	7	12161

Folkemængden på landet i Aarhus stift 1. juli 1787 efter alder og erhverv

		0–9	10–19	20–29	30–39	40–49	50–59	60–69	70–79	80–90	ov. 90	I alt
1.	M	296	102	71	147	131	122	91	39	8	0	1007
	K	298	156	152	172	115	98	64	30	7	0	1092
6.	M	130	40	27	66	64	59	51	10	4	1	452
	K	143	61	44	66	60	45	31	18	4	0	472
9.	M	383	84	135	190	166	124	61	23	1	0	1167
	K	427	113	272	296	255	212	140	41	6	1	1763
11.	M	1114	336	467	645	568	480	258	70	8	0	3946
	K	1205	398	420	593	543	392	224	79	19	0	3873
13.	M	61	33	46	39	33	34	18	7	1	0	272
	K	86	24	16	35	39	29	11	4	0	0	244
14.	M	97	41	38	54	63	23	21	3	0	0	340
	K	92	78	53	42	39	20	14	1	1	0	340
15.	M	6936	3882	2637	3119	3099	2366	1428	620	108	2	24197
	K	6968	3848	3114	3097	2564	2000	1297	605	149	5	23647
16.	M	1325	254	183	569	713	627	412	159	20	1	4263
	K	1367	363	430	797	809	718	384	130	23	0	5021
17.	M	418	66	58	113	102	100	114	73	11	0	1055
	K	503	93	221	304	309	320	248	108	22	0	2128
18.	M	112	37	28	38	52	30	25	5	1	0	328
	K	106	34	53	80	53	56	32	10	0	0	424
19.	M	378	4211	4593	1914	774	426	170	31	2	0	12499
	K	300	3840	4141	813	183	81	36	2	2	0	9398
20.	M	939	305	130	343	548	490	280	68	3	1	3107
	K	974	311	217	489	560	392	199	43	4	0	3189
21.	M	4	0	1	3	1	3	4	4	0	0	20
	K	0	3	1	2	1	1	5	1	1	0	15
22.	M	14	4	2	5	7	11	15	13	2	0	73
	K	13	15	25	11	27	35	28	13	0	0	167
23.	M	234	71	27	51	55	124	260	259	59	6	1146
	K	287	103	86	181	254	366	501	395	130	10	2313
24.	M	79	40	35	21	22	16	11	7	1	0	232
	K	83	40	34	33	22	29	23	8	2	0	274
	M	12520	9506	8478	7317	6398	5035	3219	1391	229	11	54104
	K	12852	9480	9279	7011	5833	4794	3237	1488	370	16	54360
Ialt....		25372	18986	17757	14328	12231	9829	6456	2879	599	27	108464

Folkemængden i Åkjær amt 1. juli 1787 efter alder og erhverv

		0–9	10–19	20–29	30–39	40–49	50–59	60–69	70–79	80–90	ov. 90	I alt
1.	M	31	9	6	10	10	6	5	1	1	0	79
	K	28	21	14	13	7	7	3	4	0	0	97
6.	M	9	9	0	5	2	1	4	0	0	0	30
	K	12	5	2	4	6	2	0	1	0	0	32
9.	M	26	6	13	18	5	7	11	2	0	0	88
	K	12	6	14	16	13	7	8	2	0	0	78
11.	M	78	24	34	52	46	29	9	5	0	0	277
	K	105	39	25	48	34	31	14	3	1	0	300
13.	M	5	7	20	6	5	1	3	1	0	0	48
	K	5	3	0	4	2	5	2	0	0	0	21
14.	M	0	0	1	2	2	1	2	0	0	0	8
	K	0	0	2	0	3	2	0	0	1	0	8
15.	M	473	248	130	169	211	168	93	48	10	0	1550
	K	489	290	157	192	180	130	98	50	9	0	1595
16.	M	98	20	7	38	65	34	27	12	2	0	303
	K	86	39	24	65	56	45	23	4	4	0	346
17.	M	29	7	6	15	7	6	8	9	1	0	88
	K	38	5	20	14	16	15	20	9	7	0	144
18.	M	13	2	2	3	2	0	2	0	0	0	24
	K	6	2	1	6	4	0	2	0	0	0	21
19.	M	11	241	251	101	35	16	5	2	1	0	663
	K	6	215	196	47	10	6	0	0	0	0	480
20.	M	55	23	7	12	20	33	10	2	0	0	162
	K	48	23	6	20	27	18	8	3	1	0	154
21.	M	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	1
	K	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
22.	M	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	1
	K	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
23.	M	11	7	0	6	3	6	19	9	1	0	62
	K	18	4	5	13	15	13	26	23	5	1	123
24.	M	1	1	0	0	2	2	0	1	0	0	7
	K	3	1	3	1	1	4	2	1	1	0	17
	M	840	604	477	437	416	310	198	93	16	0	3391
	K	856	653	469	443	374	285	206	100	29	1	3416
Ialt....		1696	1257	946	880	790	595	404	193	45	1	6807

Folkemængden på landet i Havreballegaards amt 1. juli 1787 efter alder og erhverv

		0–9	10–19	20–29	30–39	40–49	50–59	60–69	70–79	80–90	ov. 90	I alt
1.	M	17	6	6	11	13	9	4	3	0	0	69
	K	17	9	9	17	5	8	3	3	1	0	72
6.	M	10	2	1	3	8	2	3	0	0	0	29
	K	13	5	3	6	3	0	2	0	0	0	32
9.	M	22	9	7	19	8	5	3	1	0	0	74
	K	24	5	20	20	13	13	10	3	0	0	108
11.	M	68	25	23	51	42	33	20	5	0	0	267
	K	89	27	31	47	36	21	21	4	1	0	277
13.	M	9	4	2	4	3	2	0	1	0	0	25
	K	14	4	2	4	4	2	0	0	0	0	30
14.	M	8	3	2	5	3	1	3	0	0	0	25
	K	8	9	2	5	3	3	3	0	0	0	33
15.	M	552	299	199	243	244	166	114	50	9	1	1877
	K	572	323	245	227	193	135	99	54	15	0	1863
16.	M	131	19	13	56	68	43	30	11	0	0	371
	K	117	26	38	81	72	43	31	7	1	0	416
17.	M	18	3	3	7	5	3	4	2	0	0	45
	K	15	6	13	10	13	7	7	6	0	0	77
18.	M	4	3	2	4	5	1	0	0	1	0	20
	K	7	1	1	7	6	7	3	1	0	0	33
19.	M	30	306	370	130	60	23	16	0	0	0	935
	K	19	332	350	65	20	5	1	0	0	0	792
20.	M	82	22	6	34	27	29	13	3	0	0	216
	K	67	17	14	47	25	25	10	3	0	0	208
21.	M	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	K	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
22.	M	1	2	0	2	0	0	2	2	0	0	9
	K	0	0	2	1	2	3	3	1	0	0	12
23.	M	29	15	0	8	8	15	20	21	6	0	122
	K	32	16	7	21	29	38	40	26	10	0	219
24.	M	18	4	7	2	2	1	3	1	1	0	39
	K	17	3	8	6	5	2	1	1	0	0	43
	M	999	722	641	579	496	335	235	100	17	1	4123
	K	1011	783	745	564	429	312	234	109	28	0	4215
Ialt....		2010	1505	1386	1143	925	645	469	209	45	1	8338

Folkemængden på landet i Kalø amt 1. juli 1787 efter alder og erhverv

		0–9	10–19	20–29	30–39	40–49	50–59	60–69	70–79	80–90	ov. 90	I alt
1.	M	56	22	13	28	34	23	23	10	1	0	210
	K	55	39	35	29	30	26	14	10	2	0	240
6.	M	28	10	11	18	12	21	16	6	1	1	124
	K	27	17	16	19	13	15	11	3	3	0	124
9.	M	56	9	10	18	25	11	4	3	0	0	136
	K	63	20	58	42	41	34	29	7	1	0	295
11.	M	213	69	111	139	117	90	55	12	2	0	808
	K	216	68	96	134	104	89	45	15	3	0	770
13.	M	11	6	9	9	9	10	5	1	0	0	60
	K	27	3	6	13	11	7	2	0	0	0	69
14.	M	29	3	6	14	10	3	5	1	0	0	71
	K	24	12	18	11	5	3	4	0	0	0	77
15.	M	1365	762	576	713	623	462	270	103	21	0	4895
	K	1409	745	661	638	522	404	233	98	23	3	4736
16.	M	309	81	44	124	192	174	108	28	4	0	1064
	K	329	97	119	197	224	192	100	23	7	0	1298
17.	M	103	13	6	21	16	14	21	13	2	0	209
	K	110	19	58	69	77	59	46	20	4	0	462
18.	M	22	7	2	6	10	7	4	0	0	0	58
	K	23	9	9	16	11	12	3	1	0	0	84
19.	M	78	938	1063	445	239	145	50	6	0	0	2964
	K	77	789	814	154	37	15	6	1	1	0	1894
20.	M	179	64	34	72	138	91	65	12	0	0	655
	K	219	72	48	107	150	79	32	9	0	0	716
21.	M	0	0	0	1	0	0	0	2	0	0	3
	K	0	2	0	0	1	0	1	0	0	0	4
22.	M	3	0	1	1	1	3	6	3	1	0	19
	K	2	5	3	4	4	8	9	3	0	0	38
23.	M	60	14	7	7	17	37	58	51	14	2	267
	K	83	26	22	51	79	108	114	97	25	2	607
24.	M	16	14	4	9	4	5	2	1	0	0	55
	K	18	12	6	7	5	8	7	4	0	0	67
	M	2528	2012	1897	1625	1447	1096	692	252	46	3	11598
	K	2682	1935	1969	1491	1314	1059	656	301	69	5	11481
Ialt....		5210	3947	3866	3116	2761	2155	1348	553	115	8	23079

Folkemængden på landet i Skanderborg amt 1. juli 1787 efter alder og erhverv

		0–9	10–19	20–29	30–39	40–49	50–59	60–69	70–79	80–90	ov. 90	I alt
1.	M	53	15	17	26	21	18	17	7	3	0	177
	K	48	26	26	32	15	13	9	5	2	0	176
6.	M	31	8	1	17	14	9	7	1	2	0	90
	K	32	10	7	15	11	10	4	7	0	0	96
9.	M	129	34	44	74	71	36	22	6	0	0	416
	K	147	28	67	92	71	54	33	12	3	0	507
11.	M	199	75	91	114	92	110	52	18	2	0	753
	K	226	64	84	91	101	69	44	19	3	0	701
13.	M	4	2	3	3	1	7	3	0	0	0	23
	K	1	1	1	2	2	4	3	0	0	0	14
14.	M	17	13	10	9	14	3	4	0	0	0	70
	K	11	12	7	7	8	4	3	0	0	0	52
15.	M	1278	702	416	536	535	427	261	99	18	0	4272
	K	1236	668	518	540	457	315	217	110	39	0	4100
16.	M	197	34	22	85	89	90	56	23	1	0	597
	K	195	57	67	105	98	82	55	23	5	0	687
17.	M	105	18	13	22	31	26	25	11	1	0	252
	K	122	21	40	66	66	71	55	16	3	0	460
18.	M	24	12	6	13	9	9	5	2	0	0	80
	K	34	2	15	20	14	16	8	0	0	0	109
19.	M	56	726	759	310	114	74	28	6	0	0	2073
	K	52	701	714	136	34	14	9	0	0	0	1660
20.	M	209	58	27	82	100	123	72	16	0	1	688
	K	206	70	53	99	110	98	49	9	0	0	694
21.	M	4	0	0	2	0	1	1	0	0	0	8
	K	0	0	1	1	0	0	2	0	0	0	4
22.	M	1	1	0	1	1	1	4	3	1	0	13
	K	6	4	9	2	6	11	1	4	0	0	43
23.	M	44	6	8	11	11	14	55	50	14	0	213
	K	42	8	10	25	25	51	99	71	27	2	360
24.	M	19	5	14	4	4	5	4	3	0	0	58
	K	17	10	8	4	0	9	5	2	0	0	55
	M	2370	1709	1431	1309	1107	953	616	245	42	1	9783
	K	2375	1682	1627	1237	1018	821	596	278	82	2	9718
Ialt....		4745	3391	3058	2546	2125	1774	1212	523	124	3	19501

Folkemængden på landet i Stjernholm amt 1. juli 1787 efter alder og erhverv

		0–9	10–19	20–29	30–39	40–49	50–59	60–69	70–79	80–90	ov. 90	I alt
1.	M	28	13	4	14	18	10	7	7	0	0	101
	K	41	13	15	20	8	10	9	2	0	0	118
6.	M	23	4	4	7	11	9	8	1	1	0	68
	K	20	9	6	8	12	5	4	2	1	0	67
9.	M	45	9	23	17	19	14	4	3	1	0	135
	K	63	17	28	33	30	28	13	4	0	1	217
11.	M	136	42	56	66	70	67	28	9	0	0	474
	K	169	45	40	73	61	48	26	9	1	0	469
13.	M	14	5	4	4	8	7	2	2	1	0	47
	K	22	10	3	5	11	3	2	2	0	0	58
14.	M	15	5	8	1	8	7	1	0	0	0	45
	K	9	6	6	3	5	4	1	0	0	0	34
15.	M	840	475	279	317	359	246	180	94	10	1	2801
	K	836	452	354	343	275	215	135	65	15	0	2690
16.	M	140	25	23	73	87	70	38	23	3	0	482
	K	187	39	38	101	87	63	36	15	0	0	566
17.	M	40	8	9	11	18	18	10	10	2	0	126
	K	45	10	12	32	33	28	24	12	3	0	199
18.	M	11	2	3	4	4	4	3	1	0	0	32
	K	9	1	5	6	2	1	3	1	0	0	28
19.	M	59	560	530	231	75	27	9	3	0	0	1494
	K	36	514	507	89	21	5	4	0	1	0	1177
20.	M	99	22	6	40	77	46	23	5	0	0	318
	K	123	25	21	53	60	37	21	6	1	0	347
21.	M	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	1
	K	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1
22.	M	5	0	0	0	1	4	2	0	0	0	12
	K	0	3	3	0	3	5	6	2	0	0	22
23.	M	16	10	1	4	1	10	24	23	4	0	93
	K	19	11	10	7	18	30	48	34	16	3	196
24.	M	3	1	2	1	1	1	0	0	0	0	9
	K	4	3	1	1	3	0	1	0	0	0	13
	M	1474	1181	952	790	757	540	339	182	22	1	6238
	K	1583	1159	1049	774	629	479	333	154	38	4	6202
Ialt....		3057	2340	2001	1564	1386	1019	672	336	60	5	12440

Folkemængden i Silkeborg amt 1. juli 1787 efter alder og erhverv

		0–9	10–19	20–29	30–39	40–49	50–59	60–69	70–79	80–90	ov. 90	I alt
1.	M	37	14	8	15	13	23	16	3	0	0	129
	K	35	15	19	14	22	11	10	3	1	0	130
6.	M	14	3	5	4	7	3	4	0	0	0	40
	K	13	10	4	4	5	4	2	2	0	0	44
9.	M	42	8	20	19	14	17	5	3	0	0	128
	K	40	13	11	24	20	14	5	4	0	0	131
11.	M	152	47	50	69	61	53	30	5	1	0	468
	K	135	57	48	55	62	41	24	7	4	0	433
13.	M	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1
	K	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
14.	M	8	7	2	7	11	3	2	1	0	0	41
	K	11	12	5	9	2	2	1	1	0	0	43
15.	M	853	432	359	416	352	274	187	69	7	0	2949
	K	866	452	384	410	279	272	174	70	14	1	2922
16.	M	126	30	17	61	61	75	50	22	1	0	443
	K	124	40	46	59	72	79	38	16	1	0	475
17.	M	39	3	9	18	17	12	18	10	2	0	128
	K	54	8	22	30	25	35	23	15	2	0	214
18.	M	11	4	5	4	7	2	4	0	0	0	37
	K	11	5	8	9	6	3	5	3	0	0	50
19.	M	37	380	374	132	47	18	14	5	0	0	1007
	K	31	351	332	48	12	9	3	0	0	0	786
20.	M	94	44	21	29	62	55	30	13	1	0	349
	K	98	31	28	56	65	52	34	4	2	0	370
21.	M	0	0	0	0	0	1	1	0	0	0	2
	K	0	0	0	1	0	0	1	1	0	0	3
22.	M	2	0	0	1	0	1	1	2	0	0	7
	K	3	0	2	2	2	1	2	1	0	0	13
23.	M	28	6	6	5	9	18	30	47	4	0	153
	K	29	16	9	16	36	45	52	48	16	1	268
24.	M	10	7	2	2	4	0	1	0	0	0	26
	K	10	7	2	8	4	2	3	0	1	0	37
	M	1453	986	878	782	665	555	393	180	16	0	5908
	K	1460	1017	920	745	612	570	377	175	41	2	5919
Ialt....		2913	2003	1798	1527	1277	1125	770	355	57	2	11827

Folkemængden på landet i Dronningborg amt 1. juli 1787 efter alder og erhverv

		0–9	10–19	20–29	30–39	40–49	50–59	60–69	70–79	80–90	ov. 90	I alt
1.	M	67	19	17	37	19	27	16	6	3	0	211
	K	60	31	31	38	25	19	14	3	1	0	222
6.	M	15	4	5	12	10	14	9	2	0	0	71
	K	26	5	6	10	10	9	8	3	0	0	77
9.	M	60	8	16	23	24	33	11	4	0	0	179
	K	73	23	65	68	64	58	35	6	2	0	394
11.	M	252	49	100	141	135	92	60	16	3	0	848
	K	247	91	90	137	139	92	48	20	5	0	869
13.	M	12	8	8	11	4	6	3	1	0	0	53
	K	10	3	4	5	6	5	2	1	0	0	36
14.	M	18	9	7	13	13	5	4	1	0	0	70
	K	25	26	12	5	12	2	2	0	0	0	84
15.	M	1385	844	587	634	653	555	283	132	26	0	5099
	K	1358	803	696	644	565	469	292	139	30	1	4997
16.	M	294	40	48	120	137	123	79	34	8	1	884
	K	294	59	93	162	181	182	84	29	5	0	1089
17.	M	82	14	12	18	8	21	27	17	3	0	202
	K	116	23	55	81	76	100	70	30	3	0	554
18.	M	21	5	5	4	12	6	6	2	0	0	61
	K	14	9	11	12	8	13	6	2	0	0	75
19.	M	90	972	1129	503	182	113	48	9	1	0	3047
	K	62	859	1104	240	46	26	13	1	0	0	2351
20.	M	211	64	23	63	115	104	60	14	2	0	656
	K	190	62	41	100	107	75	37	8	0	0	620
21.	M	0	0	1	0	0	1	2	1	0	0	5
	K	0	0	0	0	0	1	0	0	1	0	2
22.	M	2	1	1	0	4	2	0	2	0	0	12
	K	2	2	6	2	9	7	7	2	0	0	37
23.	M	42	12	5	10	6	24	48	51	15	4	217
	K	58	21	21	44	46	75	101	85	28	1	480
24.	M	10	6	6	3	4	0	1	1	0	0	31
	K	10	3	5	5	3	4	4	0	0	0	34
	M	2561	2055	1970	1592	1326	1126	657	293	61	5	11646
	K	2545	2020	2240	1553	1297	1137	723	329	75	2	11921
Ialt....		5106	4075	4210	3145	2623	2263	1380	622	136	7	23567

Folkemængden i købstæderne i Aalborg stift 1. juli 1787 efter alder og erhverv

		0–9	10–19	20–29	30–39	40–49	50–59	60–69	70–79	80–90	ov. 90	I alt
1.	M	25	11	13	15	15	9	10	3	0	0	101
	K	27	13	17	16	9	13	6	2	0	0	103
2.	M	10	2	8	9	6	4	2	0	0	0	41
	K	6	2	3	4	1	0	0	1	0	0	17
3.	M	73	56	176	87	57	26	19	9	1	0	504
	K	68	29	40	42	31	13	4	3	0	0	230
4.	M	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	1
	K	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
6.	M	84	34	23	45	59	37	23	9	1	0	315
	K	73	29	40	51	27	36	17	6	1	1	281
7.	M	76	35	23	51	30	26	12	4	1	0	258
	K	59	42	42	50	26	22	11	3	2	0	257
8.	M	0	49	62	10	4	1	0	0	0	0	126
	K	0	0	0	2	0	0	0	0	0	0	2
9.	M	32	9	9	21	23	13	7	3	0	0	117
	K	21	17	26	15	24	20	10	3	1	0	137
10.	M	29	28	44	10	9	3	3	0	1	0	127
	K	18	18	26	41	28	37	39	14	2	0	223
11.	M	169	52	53	99	94	90	43	7	2	0	609
	K	169	73	74	102	87	73	52	13	2	0	645
12.	M	30	158	208	57	17	21	7	1	0	0	499
	K	20	10	14	21	22	16	7	1	0	0	111
13.	M	191	116	98	100	93	55	44	8	0	0	705
	K	175	80	69	89	102	46	34	14	1	1	611
18.	M	82	32	27	47	43	35	23	9	2	0	300
	K	79	47	53	81	61	74	41	12	4	0	452
19.	M	10	65	148	106	34	16	8	1	0	0	388
	K	28	259	538	172	56	20	4	0	0	0	1077
20.	M	67	15	16	44	34	47	17	8	0	0	248
	K	70	19	38	62	46	37	26	5	0	0	303
21.	M	2	8	2	3	2	5	3	6	0	0	31
	K	6	7	4	2	10	13	14	6	1	0	63
22.	M	11	5	1	1	4	7	7	1	1	0	38
	K	7	10	11	10	9	15	15	21	4	3	105
23.	M	20	10	5	5	7	12	19	19	5	0	102
	K	18	21	20	22	39	57	64	45	20	0	306
24.	M	36	51	12	14	7	11	9	4	2	1	147
	K	38	40	41	39	28	40	28	17	5	0	276
	M	947	736	928	725	538	418	256	92	16	1	4657
	K	882	716	1056	821	606	532	372	166	43	5	5199
Ialt....		1829	1452	1984	1546	1144	950	628	258	59	6	9856

Folkemængden på landet i Aalborg stift 1. juli 1787 efter alder og erhverv

		0–9	10–19	20–29	30–39	40–49	50–59	60–69	70–79	80–90	ov. 90	I alt
1.	M	223	82	50	103	142	121	71	26	1	0	819
	K	220	115	89	129	121	87	53	15	5	1	835
6.	M	44	18	9	10	24	15	11	0	1	0	132
	K	38	20	18	18	17	19	17	6	0	0	153
9.	M	121	47	48	66	55	39	30	8	0	0	414
	K	160	82	192	171	142	149	104	30	2	0	1032
11.	M	712	271	424	480	401	385	210	57	5	0	2945
	K	759	315	306	412	389	314	178	53	16	1	2743
13.	M	361	186	174	229	191	180	111	30	4	0	1466
	K	354	214	146	191	183	169	73	42	10	0	1382
14.	M	92	36	36	62	42	25	16	3	1	0	313
	K	84	49	41	39	34	20	12	8	1	0	288
15.	M	5599	3074	2407	2821	2681	2081	1411	549	54	2	20679
	K	5511	3146	2602	2934	2338	1875	1180	520	81	8	20195
16.	M	1903	421	380	872	1079	1020	691	234	19	2	6621
	K	2041	651	642	1147	1249	1167	747	235	20	3	7902
17.	M	164	24	36	52	30	45	61	25	4	0	441
	K	190	25	127	202	150	168	120	45	4	0	1031
18.	M	57	10	21	22	23	22	17	7	0	0	179
	K	40	25	29	31	34	28	17	4	1	0	209
19.	M	496	3631	4121	1766	607	245	78	10	1	0	10955
	K	329	3045	4095	1063	252	85	28	4	0	0	8901
20.	M	495	174	76	235	273	288	139	26	2	0	1708
	K	543	166	142	295	323	232	89	22	1	0	1813
21.	M	2	0	3	0	2	4	2	1	0	0	14
	K	1	3	2	2	3	4	8	2	0	0	25
22.	M	11	2	1	3	1	9	17	2	2	0	48
	K	11	16	14	11	18	17	22	9	2	0	120
23.	M	214	54	20	30	43	104	193	203	45	4	910
	K	213	92	57	130	226	329	432	357	92	3	1931
24.	M	84	34	22	17	21	24	21	5	0	0	228
	K	77	48	30	32	27	33	22	5	3	1	278
	M	10578	8064	7828	6768	5615	4607	3079	1186	139	8	47872
	K	10571	8012	8532	6807	5506	4696	3102	1357	238	17	48838
Ialt....		21149	16076	16360	13575	11121	9303	6181	2543	377	25	96710

Folkemængden i købstæderne i Viborg stift 1. juli 1787 efter alder og erhverv

		0–9	10–19	20–29	30–39	40–49	50–59	60–69	70–79	80–90	ov. 90	I alt
1.	M	11	3	5	9	4	6	0	1	0	0	39
	K	9	3	6	6	4	3	1	0	2	0	34
2.	M	10	2	10	6	9	4	5	0	0	0	46
	K	8	2	3	2	2	4	1	0	0	0	22
3.	M	45	36	152	76	56	28	1	0	0	0	394
	K	21	9	21	15	9	5	0	0	0	0	80
4.	M	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2
	K	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
6.	M	36	11	15	22	18	15	12	4	1	0	134
	K	46	17	13	17	19	13	6	4	0	0	135
7.	M	7	1	1	6	7	3	2	0	0	0	27
	K	7	6	6	5	3	1	3	1	0	0	32
8.	M	0	9	11	1	0	0	0	0	0	0	21
	K	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
9.	M	18	7	7	7	8	9	5	2	0	0	63
	K	22	9	9	12	7	7	10	2	0	0	78
10.	M	4	10	10	6	3	2	0	0	0	0	35
	K	4	1	2	3	1	2	2	0	1	0	16
11.	M	91	24	16	36	38	30	12	9	0	0	256
	K	75	24	22	39	32	32	10	7	2	0	243
12.	M	13	42	51	22	4	6	1	0	0	0	139
	K	8	3	4	4	5	2	1	0	0	0	27
13.	M	3	2	7	1	1	2	1	1	0	0	18
	K	1	1	2	2	1	1	1	0	0	0	9
18.	M	54	19	20	23	24	20	18	6	1	0	185
	K	53	34	33	32	53	39	23	6	1	0	274
19.	M	8	60	89	35	23	3	5	3	0	0	226
	K	9	88	179	63	25	9	2	0	0	0	375
20.	M	31	4	3	8	15	17	7	0	0	0	85
	K	24	16	9	18	16	16	6	1	1	0	107
21.	M	1	0	0	0	0	0	0	2	0	0	3
	K	1	1	1	1	1	1	1	2	0	0	9
22.	M	7	7	1	1	6	3	3	4	0	1	33
	K	6	6	7	4	12	19	19	20	7	0	100
23.	M	9	4	0	0	2	4	2	2	1	0	24
	K	10	6	3	10	9	17	6	10	3	1	75
24.	M	15	20	20	9	7	5	2	0	0	0	78
	K	18	14	11	13	20	10	1	3	0	0	90
	M	365	261	418	268	225	157	76	34	3	1	1808
	K	322	240	331	246	219	181	93	56	17	1	1706
Ialt....		687	501	749	514	444	338	169	90	20	2	3514

Folkemængden på landet i Viborg stift 1. juli 1787 efter alder og erhverv

		0–9	10–19	20–29	30–39	40–49	50–59	60–69	70–79	80–90	ov. 90	I alt
1.	M	72	30	7	22	47	33	16	8	1	0	236
	K	92	32	27	36	31	20	9	4	0	0	251
6.	M	7	3	2	5	1	3	0	1	0	0	22
	K	1	4	3	5	3	3	3	0	3	0	25
9.	M	65	13	17	24	18	22	10	5	1	0	175
	K	72	14	66	85	71	71	44	12	1	0	436
11.	M	189	70	81	136	100	80	46	22	2	0	726
	K	209	70	92	102	93	74	38	13	4	0	695
13.	M	104	68	69	65	45	30	19	6	1	0	407
	K	101	67	54	59	38	36	16	17	4	0	392
14.	M	22	8	16	16	11	11	2	1	0	0	87
	K	24	13	10	10	9	7	3	0	0	1	77
15.	M	1675	947	712	811	708	647	394	138	23	1	6056
	K	1697	992	778	798	695	591	328	148	26	2	6055
16.	M	235	34	35	96	120	124	85	47	4	0	780
	K	244	54	82	146	135	159	97	39	12	0	968
17.	M	32	9	8	4	6	8	8	2	0	0	77
	K	42	6	19	38	27	36	39	10	4	0	221
18.	M	10	4	3	6	9	6	5	1	0	0	44
	K	13	4	9	6	6	9	4	0	0	0	51
19.	M	135	726	854	336	121	79	25	5	1	0	2282
	K	115	731	899	223	59	16	8	1	0	0	2052
20.	M	167	69	18	58	92	115	65	10	0	0	594
	K	179	69	48	95	115	95	47	7	2	0	657
21.	M	0	0	0	1	1	0	2	0	0	0	4
	K	0	1	0	1	2	3	1	3	0	0	11
22.	M	12	1	2	1	3	4	2	2	0	0	27
	K	7	3	3	5	5	7	5	8	1	0	44
23.	M	44	10	4	8	9	28	52	62	14	1	232
	K	37	12	25	34	63	95	126	101	20	4	517
24.	M	10	2	2	2	2	1	3	3	0	0	25
	K	12	4	3	1	2	0	0	1	1	0	24
	M	2779	1994	1830	1591	1293	1191	734	313	47	2	11774
	K	2845	2076	2118	1644	1354	1222	768	364	78	7	12476
Ialt....		5624	4070	3948	3235	2647	2413	1502	677	125	9	24250

Folkemængden i købstæderne i Ribe stift 1. juli 1787 efter alder og erhverv

		0–9	10–19	20–29	30–39	40–49	50–59	60–69	70–79	80–90	ov. 90	I alt
1.	M	24	18	13	19	18	17	5	1	0	0	115
	K	30	19	14	14	10	9	5	1	1	0	103
2.	M	26	11	18	14	18	18	5	3	0	0	113
	K	19	8	11	17	7	2	0	3	0	0	67
3.	M	161	101	391	267	111	31	5	0	0	0	1067
	K	153	36	76	103	40	12	6	1	0	0	427
4.	M	2	1	0	1	0	1	0	0	0	0	5
	K	1	2	0	1	1	0	0	1	0	0	6
6.	M	110	30	18	56	44	54	14	11	2	0	339
	K	113	42	47	50	28	28	19	3	2	0	332
7.	M	51	20	21	28	19	16	6	0	1	0	162
	K	57	32	28	26	24	8	5	3	3	0	186
8.	M	3	17	22	0	0	0	0	0	0	0	42
	K	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
9.	M	64	23	18	30	34	20	17	7	2	0	215
	K	54	26	18	31	32	24	11	13	1	0	210
10.	M	8	29	31	11	5	2	0	0	0	0	86
	K	2	2	3	4	3	2	2	0	0	0	18
11.	M	284	83	62	151	150	117	49	15	2	0	913
	K	293	100	97	141	122	106	49	25	9	1	943
12.	M	24	106	100	24	18	7	4	1	0	0	284
	K	17	5	6	10	8	3	1	0	0	0	50
13.	M	12	6	13	14	6	2	3	1	0	0	57
	K	15	6	7	7	3	6	5	2	0	0	51
18.	M	210	74	68	89	77	54	27	12	2	1	614
	K	242	93	102	111	90	93	60	31	7	1	830
19.	M	15	92	209	126	32	11	7	2	0	0	494
	K	20	229	477	126	24	9	7	1	0	0	893
20.	M	87	13	13	34	59	28	14	8	1	0	257
	K	92	23	21	43	50	22	14	4	0	0	269
21.	M	1	2	1	1	0	0	3	2	1	0	11
	K	0	3	6	3	4	7	9	1	0	0	33
22.	M	16	11	3	0	12	6	20	9	4	0	81
	K	17	18	13	12	23	28	19	17	6	1	154
23.	M	26	17	9	3	4	11	16	10	7	2	105
	K	45	16	15	18	30	45	57	41	11	1	279
24.	M	80	63	25	32	15	26	12	7	1	0	261
	K	90	43	51	51	48	48	46	24	8	0	409
	M	1204	717	1035	900	622	421	207	89	23	3	5221
	K	1260	703	992	768	547	452	315	171	48	4	5260
Ialt....		2464	1420	2027	1668	1169	873	522	260	71	7	10481

Folkemængden på landet i Ribe stift 1. juli 1787 efter alder og erhverv

		0–9	10–19	20–29	30–39	40–49	50–59	60–69	70–79	80–90	ov. 90	I alt
1.	M	207	82	58	103	105	101	66	35	4	1	762
	K	222	124	101	112	107	63	46	24	4	1	804
6.	M	47	22	8	18	23	18	5	6	0	0	147
	K	38	26	16	17	25	18	18	11	2	0	171
9.	M	215	95	87	95	65	62	44	17	2	0	682
	K	339	384	461	373	344	312	205	75	9	0	2502
11.	M	799	337	411	497	394	335	191	52	11	0	3027
	K	748	247	285	432	334	267	162	64	23	1	2563
13.	M	775	553	495	458	333	245	131	55	9	0	3054
	K	700	391	300	435	322	202	117	83	14	1	2565
14.	M	46	15	24	31	28	18	7	1	0	0	170
	K	46	27	26	20	16	11	2	3	0	0	151
15.	M	6651	3487	2541	3101	2728	2272	1549	606	108	4	23047
	K	6534	3593	2852	2950	2480	2128	1397	655	204	17	22810
16.	M	905	205	185	396	430	404	323	151	13	0	3012
	K	897	289	293	501	534	482	316	139	16	0	3467
17.	M	100	30	27	37	26	45	37	33	6	0	341
	K	108	30	50	92	93	126	106	60	8	0	673
18.	M	63	32	20	26	39	24	19	7	1	0	231
	K	55	44	25	38	42	41	18	11	2	0	276
19.	M	296	2442	2379	761	262	102	39	7	0	0	6288
	K	248	2577	2738	729	159	66	25	4	0	0	6546
20.	M	646	234	108	343	358	281	139	41	1	0	2151
	K	623	208	167	318	354	275	114	39	3	0	2101
21.	M	3	2	1	0	2	3	6	0	0	0	17
	K	1	1	1	3	4	3	8	3	0	0	24
22.	M	24	11	3	4	7	12	13	8	1	0	83
	K	29	10	12	23	18	21	20	15	6	1	155
23.	M	130	63	25	20	33	72	135	126	33	7	644
	K	152	84	56	97	160	251	313	267	97	9	1486
24.	M	108	48	19	27	30	27	19	11	1	0	290
	K	97	46	31	40	43	46	32	12	5	0	352
	M	11015	7658	6391	5917	4863	4021	2723	1156	190	12	43946
	K	10837	8081	7414	6180	5035	4312	2899	1465	393	30	46646
Ialt....		21852	15739	13805	12097	9898	8333	5622	2621	583	42	90592

FOLKETÆLLINGEN 1801

Ordre til folketællingen i 1801 blev udsendt den 28. november 1800, og cirkulæret havde følgende ordlyd:

Christian den Syvende, af Guds Naade, Konge til Danmark og Norge, de Venders og Gothers, Hertug udi Slesvig, Holsten, Stormarn, Dytmersken og Oldenborg.

Vor Gunst som tilforn. Overbeviist om den Nytte, som nøiagtig Kundskab om Folketallet i Vore Riger og Lande efter Alder, Kiøn og Næringsvei medfører, have Vi allernaadigst besluttet, at en saadan Folketælling skal foretages overalt, såvel i Kiøbstæderne som på Landet i Danmark og Norge, og samme tage sin Begyndelse næstkommende 1ste Februar, der er en Søndag, og, forsaavidt samme ikke paa den Dag kan fuldendes, fortsættes de efterfølgende Søndage.

Ved denne Tælling iagttages den Regel, at de Børn, som fødes efter den 1ste Februar, men førend Tællingen endnu er fuldendt, ansees som ufødte og tælles ikke; hvorimod de Personer, som maatte døe i det Tidsrum fra Tællingens Begyndelse indtil den er fuldendt, tælles som levende, paa det at af den heele Optælling kan erfares Folkemængdens virkelige Tilstand paa den bestemte Dag.

Under Tællingen inddrages alle og enhver, af hvad Stand de være maatte saavel Indfødte som Fremmede, der paa den bestemte Dag opholde sig her i Rigerne, samt de Indfødte, der vel kunne være fraværende paa Reiser, men om hvilke vides, at de enten her have deres sædvanlige Opholdssted, eller at de igien agte sig tilbage for her at etablere sig.

Ligesom Vi ved Reskript til samtlige Vore Stiftsbefalingsmænd og de af Vore Amtmænd i Danmark, der have Kiøbstæder under sig, saavelsom Vor Oberberghauptmand paa Vor Bergstad Kongsberg have befalet, at Optællingen i Kiøbstæderne skal besørges, under Magistraternes Bestyrelse, af Rodemesterne, saaledes ville Vi, at denne Optælling paa Landet skal skee af Sognepræsterne, og at Degnen samt Skoleholderne i ethvert Sogn og Annex skulle gaae dem tilhaande derved.

For at lette Arbeidet ved Optællingen, maae det være Præsterne tilladt, hver i sit Sogn, fra Prædikestolen at indkalde, til at møde for sig paa fornævnte 1ste Februar, Huusfædrene fra saa mange Byer og Gaarde eller Huse, hvis Indvaanere de formeene at kunne paa den Dag faae optalte, for at angive de Personer, som opholde sig i deres Gaarde eller Huse, samt tillige for hver Person især at meddele de øvrige Efterretninger, som herefter ommeldes.

Og have Præsterne saaledes, efter foregaaende Bekiendtgiørelse fra Prædikestolen, paa hver af de efterfølgende Søndage at fortsætte Tællingen, indtil samtlige Sognets Indvaanere ere optalte og der, over dem, ere blevne forfattede Lister.

I de sogne hvor Hovedgaarde ere beliggende, bør Hovedgaards-Eierne, eller de Personer, som paa deres Vegne møde, være pligtige, tillige at medbringe udførlig skriftlig Underretning om alle dem, som opholde sig paa Hovedgaardene.

Under Tællingen regnes enhver til det Huus, hvori han sover. Naar en Person, som sædvanligen sover i et Huus, er fraværende, enten allene i Forretninger i Landet eller og udenlands, med det Forsæt at komme tilbage, f.Ex. til Søes, da regnes han til den Familie, fra hvilken han er bortreist og til hvilken han agter sig tilbage.

Ligesom Tællingen overalt bør skee Gaard- og Huusvis, saaledes at for hver Gaard eller Huus anføres alle deri værende Personer, saa bør ogsaa i Listerne hver Persons fulde Navn anføres tilligemed dens Alder, hvorved, ihenseende til Navnet, iagttages: At naar usædvanlige Navne forekomme, der kunne foranledige Uvished om Personernes Kiøn, maae dette tillige i Listerne benævnes, og ihenseende til Alderen, at det løbende men ikke det opfyldte Alders Aar anføres, f.Ex. ved nyfødte Børn skrives 1, og ved den som er i sit 26de Aar, 26 og ei 25.

For hver Person anføres hvad den er i Huset, saasom Mand, Hustrue, Barn, Slægtning og da hvor nær, Tienestetyende, samt Svend og Dreng, til Leie boende, Logerende, Inqvartered o.s.v.

For hver Person maa giøres Forklaring om den er gift første, anden eller hvilken gang, eller ugift eller i Enkestand første, anden eller hvilken Gang.

Ligeledes maae Personernes Titel, Embed, Forretning, Haandverk og Næringsvei eller hvad de leve af, anføres, samt saavidt de maatte være vandføre eller leve af Almisse. I Særdeleshed anmærkes ved Huusmænd på Landet om de have Jordbrug eller anden Næringsvei.

I øvrigt, naar flere Familier boe i et Huus eller Gaard, da bør hver Familie særskildt anføres tilligemed de til samme hørende personer.

Paa det at Tællings-Listerne kunne naae den mueligste Grad af Tydelighed, hvortil især udfordres, at de alle, saavidt passende, indrettes paa lige Maade og efter lige Regler, maae Vedkommende meddeeles de hosfølgende trykte udfyldte Schemata, der vise, hvorledes de Personer, der tælles, bør anføres, og i hvilke Rubrikker de om dem forlangte Efterretninger bør anmærkes. Ligeledes maae Vedkommende til Lettelse i Arbeidet meddeles det til Listernes Forfattelse tilstrækkelige Antal Ark Papiir, hvorpaa Rubrikkerne med deres Titler ere aftrykte.

Naar Listerne efter Schema ere forfattede og fuldførte af Præsterne for deres Sogne og Annexer, skulle samme tilstilles Provsterne, for af disse nøie at eftersees: om ved een eller anden Person nogen af de Efterretninger, som ere anbefalede, maatte være forglemte, i hvilket Fald Listerne igien bør tilstilles vedkommende Forfatter, for at udfylde det manglende.

Derefter maae disse Lister fra Provsterne tilsendes vedkommende Amtmænd, enhver for sit Amt, der ligeledes have at igiennemsee, og, efter Omstændigheder, at lade Listerne ifald det behøves, af deres Forfatter omgiøres, førend de fra dem blive indsendte til Stiftamtmanden og Dig, der, naar intet ved Listerne findes at erindre, have at indsende samme til Vort Rentekammer.

I øvrigt maae Vedkommende opmuntres til, uden Fordomme at anvende paa Optællingen al mueli Fliid, samt derhos advares om, at drage Omsorg for, at denne Forretning skeer med mueligste Nøiagtighed, da de i modsat Fald, om Listerne nemlig ikke findes indrettede saaledes, som befalet er, maae vente at erholde samme fra Rentekammeret tilbagesendte til Rettelse og Manglernes Udfyldelse.

Derefter Du Dig allerunderdanigst haver at rette og den fornødne Foranstaltning i Overensstemmelse hermed at lade føie.

Befalende Dig Gud, Skrevet i Vor Kongelige Residentsstad Kiøbenhavn den 28. November 1800.

Efter Hans Kongelige Majestæts allernaadigste Befaling.

Folkemængden i Århus stifts 8 købstæder 1. februar 1801.

		0–9	10–19	20–29	30–39	40–49	50–59	60–69	70–79	80–90	ov. 90	I alt
1.	M	47	68	35	23	23	12	8	1	0	0	217
	K	47	17	20	20	21	12	11	1	0	0	149
2.	M	12	11	27	26	10	7	5	2	0	0	100
	K	14	9	9	12	7	3	1	1	0	0	56
3.	M	169	71	322	202	110	49	9	3	0	0	935
	K	167	48	62	103	67	29	10	3	0	0	494
4.	M	1	0	0	1	0	1	0	0	0	0	3
	K	2	3	1	0	1	0	0	0	0	0	7
5.	M	2	1	3	0	0	0	0	0	0	0	6
	K	2	0	1	0	0	0	0	0	0	0	3
6.	M	87	44	27	59	44	54	28	11	0	0	354
	K	91	54	53	45	55	28	19	4	0	0	349
7.	M	114	44	34	65	62	42	24	4	1	0	390
	K	136	80	90	49	46	27	9	4	1	0	442
8.	M	2	37	48	10	4	0	2	0	0	0	103
	K	1	0	0	1	0	0	0	0	0	0	2
9a.	M	8	3	5	9	8	3	1	1	0	0	38
	K	12	0	9	7	4	2	3	0	0	0	37
10a.	M	1	0	3	2	2	2	1	0	0	0	11
	K	3	1	1	4	1	1	0	1	0	0	12
9b&	M	472	116	101	289	230	130	92	31	3	0	1464
11.	K	525	155	161	250	219	135	63	25	5	0	1538
10b&	M	39	274	295	76	48	22	11	2	0	0	767
12.	K	36	4	16	12	20	9	5	0	0	0	102
13.	M	87	29	43	76	44	26	15	6	0	0	326
	K	86	25	36	46	41	14	17	4	0	0	269
18.	M	162	65	41	76	72	66	27	4	2	0	515
	K	159	71	59	81	81	52	23	9	3	1	539
19.	M	18	85	211	167	116	44	17	4	0	0	662
	K	23	338	714	172	56	25	12	4	0	0	1344
20.	M	171	50	29	56	87	81	50	8	1	0	533
	K	174	78	74	136	170	125	96	25	7	0	885
21.	M	1	4	1	0	3	4	16	7	0	0	36
	K	4	18	17	14	13	23	27	11	1	0	128
22.	M	16	8	2	1	8	5	19	10	3	0	72
	K	22	21	13	13	24	26	22	13	3	0	157
23.	M	57	11	6	7	9	21	24	26	4	2	167
	K	51	31	18	26	42	68	109	78	34	6	463
24.	M	17	10	1	4	6	4	4	3	1	0	50
	K	15	21	8	10	12	7	6	4	0	0	83
	M	1483	931	1234	1149	886	573	353	123	15	2	6749
	K	1570	974	1362	1006	880	586	433	187	54	7	7059
Ialt....		3053	1905	2596	2155	1760	1159	786	310	69	9	13808

Folkemængden på landet i Åkjær amt 1. februar 1801.

		0–9	10–19	20–29	30–39	40–49	50–59	60–69	70–79	80–90	ov. 90	I alt
1.	M	28	13	10	10	6	5	2	0	0	0	74
	K	19	9	9	12	3	4	1	1	0	0	58
6.	M	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	K	0	0	0	0	1	1	0	0	0	0	2
9a.	M	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	K	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
9b.	M	10	8	34	13	7	7	10	1	0	0	90
11.	K	16	3	11	10	3	6	6	0	0	0	55
13.	M	0	6	21	6	2	0	0	0	0	0	35
	K	1	0	0	2	0	0	0	0	0	0	3
14.	M	3	0	3	6	1	1	0	0	0	0	14
	K	3	3	5	1	0	1	1	0	0	0	14
15.	M	388	251	159	152	159	129	68	17	1	0	1324
	K	400	244	200	153	138	110	47	14	2	0	1308
16a.	M	202	61	41	104	102	70	34	13	1	0	628
	K	212	85	66	98	105	65	29	9	0	0	669
16b.	M	143	38	29	71	55	45	36	11	0	0	428
	K	145	30	52	76	62	39	36	9	1	0	450
17.	M	30	6	11	5	2	8	25	12	1	0	100
	K	12	2	21	6	14	23	37	22	3	0	140
18.	M	0	2	1	1	1	0	0	0	0	0	5
	K	2	5	3	0	3	2	3	0	0	0	18
19.	M	19	234	246	71	33	25	11	2	0	0	641
	K	16	251	216	41	14	8	4	1	0	0	551
20.	M	20	4	15	16	4	6	6	1	0	0	72
	K	23	2	14	13	6	5	5	1	0	0	69
21.	M	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	K	0	0	0	0	1	1	0	0	0	0	2
22.	M	1	1	0	2	0	0	2	0	0	0	2
	K	0	4	0	1	1	1	0	4	1	0	16
23.	M	22	6	2	5	6	23	39	29	11	1	114
	K	27	12	2	12	14	29	66	40	14	0	216
24.	M	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	K	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	M	866	630	572	462	378	319	233	8	14	1	3561
	K	876	650	599	425	365	295	235	101	21	0	3567
Ialt....		1742	1280	1171	887	743	614	468	187	35	1	7128

Folkemængden på landet i Havreballegårds amt 1. februar 1801.

		0–9	10–19	20–29	30–39	40–49	50–59	60–69	70–79	80–90	ov. 90	I alt
1.	M	36	13	7	14	10	13	4	1	0	0	98
	K	23	22	8	12	11	5	5	1	0	0	87
6.	M	1	2	0	2	0	0	1	0	0	0	6
	K	3	1	1	3	0	2	0	1	0	0	11
9a.	M	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	K	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
9b&	M	23	15	32	15	12	14	6	0	1	0	118
11.	K	30	15	22	13	17	12	3	3	0	0	115
13.	M	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0	2
	K	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	2
14.	M	7	6	3	3	4	3	0	0	0	0	26
	K	4	6	3	3	2	1	0	2	0	0	21
15.	M	566	350	200	205	228	172	97	20	2	0	1840
	K	554	368	232	210	221	116	47	14	2	0	1764
16a.	M	206	65	40	100	113	73	50	13	1	1	662
	K	231	75	50	124	105	61	34	11	2	0	693
16b.	M	151	36	30	61	93	51	30	6	2	0	460
	K	155	43	55	75	84	53	17	6	0	0	488
17.	M	15	6	6	4	3	8	17	16	2	0	77
	K	21	4	13	14	21	4	22	8	2	0	109
18.	M	4	2	3	1	4	3	0	0	0	0	17
	K	3	5	3	2	2	2	2	0	0	0	19
19.	M	14	346	343	117	61	20	8	3	1	0	913
	K	16	346	300	56	21	9	0	1	0	0	749
20.	M	24	4	3	15	10	10	9	0	0	0	75
	K	19	1	5	11	13	7	4	3	0	0	63
21.	M	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	1
	K	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
22.	M	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	1
	K	0	0	1	1	0	2	1	3	0	0	8
23.	M	7	3	2	2	2	15	24	26	9	1	91
	K	3	12	5	10	15	23	45	34	19	2	168
24.	M	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	K	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	M	1054	848	670	540	540	382	248	85	18	2	4387
	K	1063	898	699	534	512	297	180	87	25	2	4297
Ialt....		2117	1746	1369	1074	1052	679	428	172	43	4	8684

Folkemængden på landet i Kalø amt 1. februar 1801.

		0–9	10–19	20–29	30–39	40–49	50–59	60–69	70–79	80–90	ov. 90	I alt
1.	M	63	31	25	27	27	24	22	4	1	0	224
	K	58	31	29	30	24	21	17	7	0	0	217
6.	M	5	3	1	4	2	3	1	1	2	0	22
	K	3	7	3	1	2	3	2	0	0	0	21
9a.	M	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	K	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
9b.	M	35	14	46	39	17	11	7	5	1	0	175
11.	K	32	12	52	47	22	16	10	4	1	0	196
13.	M	10	6	18	6	3	2	2	0	0	0	44
	K	11	4	1	5	3	0	0	0	0	0	24
14.	M	38	9	14	9	9	12	3	1	0	0	95
	K	16	14	12	14	6	5	1	0	1	0	69
15.	M	1394	905	512	613	629	552	292	107	11	1	5016
	K	1430	944	591	642	575	393	225	74	14	1	4889
16a.	M	615	243	113	261	397	314	219	53	7	0	2222
	K	737	286	212	310	406	282	194	57	11	0	2495
16b.	M	310	90	44	132	148	122	97	33	10	2	988
	K	331	112	112	178	197	135	102	35	6	0	1208
17.	M	80	16	17	24	12	21	49	38	10	1	268
	K	119	22	47	57	40	57	82	38	8	0	470
18.	M	25	18	9	12	15	11	6	1	0	0	97
	K	24	11	12	13	9	6	3	2	1	0	81
19.	M	86	750	843	486	226	130	65	28	5	0	2619
	K	80	768	779	186	73	35	16	2	0	0	1936
20.	M	108	37	21	45	47	41	33	5	0	0	337
	K	132	36	66	89	84	64	45	17	4	0	537
21.	M	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	1
	K	0	1	0	1	0	0	1	0	0	0	3
22.	M	1	1	0	0	0	0	0	3	0	0	5
	K	2	3	1	2	5	4	6	5	0	0	28
23.	M	45	15	10	10	5	19	71	64	30	1	270
	K	56	31	23	39	39	98	156	144	52	2	640
24.	M	3	0	0	0	1	1	0	0	0	0	5
	K	0	0	0	1	1	0	0	0	0	0	2
	M	2818	2138	1570	1668	1538	1263	868	343	77	5	12388
	K	3031	2279	1940	1615	1486	1119	860	385	98	3	12816
Ialt....		5849	4417	3610	3283	3024	2382	1728	728	175	8	25204

Folkemængden på landet i Skanderborg amt 1. februar 1801

		0–9	10–19	20–29	30–39	40–49	50–59	60–69	70–79	80–90	ov. 90	I alt
1.	M	56	27	17	28	31	17	9	6	0	0	191
	K	60	38	28	27	28	15	5	4	0	0	205
6.	M	5	1	2	1	0	1	0	2	0	0	12
	K	0	0	1	1	1	2	0	3	1	0	9
9a.	M	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	K	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
9b.	M	76	17	69	47	40	20	23	12	1	0	305
11.	K	71	27	51	36	31	23	16	14	1	0	270
13.	M	0	1	0	0	1	1	0	0	0	0	3
	K	0	1	1	1	1	0	0	0	0	0	4
14.	M	9	5	10	5	7	5	3	1	0	0	45
	K	13	5	6	6	5	2	3	2	0	0	42
15.	M	1158	768	488	443	466	421	227	50	5	0	4026
	K	1170	790	516	447	410	319	144	25	4	2	3827
16a.	M	600	206	94	258	316	208	115	40	6	0	1843
	K	630	210	158	265	295	192	84	29	9	1	1873
16b.	M	393	112	63	209	169	141	104	40	1	0	1232
	K	444	132	109	203	192	118	89	44	5	0	1336
17.	M	59	20	17	19	12	29	54	52	11	0	273
	K	58	35	35	38	40	47	77	45	14	0	389
18.	M	21	7	7	11	10	4	1	1	0	0	62
	K	19	8	10	8	8	4	0	1	0	0	58
19.	M	67	746	783	302	109	67	44	6	1	0	2125
	K	59	795	620	142	39	17	16	4	0	0	1692
20.	M	109	17	23	44	41	36	28	10	6	0	314
	K	116	36	42	58	71	48	39	17	2	0	429
21.	M	0	2	1	0	0	0	1	0	1	0	5
	K	1	0	2	1	2	3	2	1	0	0	12
22.	M	9	0	0	1	2	1	2	3	1	0	19
	K	7	4	1	3	4	2	3	4	1	0	29
23.	M	34	15	10	5	18	42	95	89	25	5	338
	K	24	24	11	19	38	84	144	99	40	3	486
24.	M	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	K	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	M	2596	1944	1584	1373	1222	993	706	312	58	5	10793
	K	2672	2105	1591	1255	1165	876	622	292	77	6	10661
Ialt....		5268	4049	3175	2628	2387	1869	1328	604	135	11	21454

Folkemængden på landet i Stjernholm amt 1. februar 1801.

		0–9	10–19	20–29	30–39	40–49	50–59	60–69	70–79	80–90	ov. 90	I alt
1.	M	39	15	15	15	12	9	12	1	0	0	118
	K	33	26	16	17	9	10	4	3	0	0	118
6.	M	2	1	0	1	0	1	0	0	0	0	5
	K	0	0	2	3	0	1	1	1	1	0	9
9a.	M	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	1
	K	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
9b.	M	49	14	44	32	19	13	14	1	1	0	187
11.	K	48	16	33	26	21	14	10	6	0	0	174
13.	M	2	5	5	2	2	0	0	0	1	0	17
	K	2	2	2	1	1	0	1	0	0	0	9
14.	M	5	8	6	5	5	5	4	1	0	0	39
	K	12	14	5	3	4	5	1	1	0	0	45
15.	M	863	546	281	310	325	251	145	38	10	0	2769
	K	824	533	318	314	303	189	98	24	9	0	2612
16a.	M	333	93	61	128	154	129	86	20	3	1	1008
	K	388	124	106	148	140	114	66	18	2	1	1107
16b.	M	266	63	41	100	99	86	61	24	5	0	745
	K	226	82	74	106	101	91	55	16	5	0	756
17.	M	39	8	9	2	4	15	51	39	13	0	180
	K	24	8	27	12	15	48	81	44	14	0	273
18.	M	7	8	6	4	6	4	2	1	0	0	38
	K	14	20	6	9	6	3	2	1	0	0	61
19.	M	59	577	511	198	94	49	24	4	2	0	1518
	K	35	547	466	124	27	10	7	1	1	0	1218
20.	M	67	11	17	41	31	25	17	7	0	0	216
	K	83	21	28	44	48	34	17	9	0	0	284
21.	M	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	1
	K	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
22.	M	0	1	0	0	1	0	1	0	0	0	3
	K	0	1	0	2	1	3	0	2	0	0	9
23.	M	13	5	3	6	5	9	16	36	14	2	109
	K	12	13	16	15	15	28	70	61	35	5	270
24.	M	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	K	2	3	0	0	0	0	0	0	0	0	5
	M	1744	1355	1000	844	757	596	433	173	49	3	6954
	K	1703	1410	1099	824	691	550	413	187	67	6	6950
Ialt....		3447	2765	2099	1668	1448	1146	846	360	116	9	13904

Folkemængden på landet i Silkeborg amt 1. februar 1801.

		0–9	10–19	20–29	30–39	40–49	50–59	60–69	70–79	80–90	ov. 90	I alt
1.	M	50	31	11	17	26	6	11	4	1	0	157
	K	48	18	25	14	20	10	6	2	0	0	143
6.	M	5	0	0	3	5	0	2	0	0	0	15
	K	6	4	3	4	2	4	1	1	0	0	25
9a.	M	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	K	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
9b&	M	46	9	40	36	27	13	24	6	2	0	203
11.	K	57	5	20	30	18	14	10	4	1	0	159
13.	M	2	0	0	1	2	0	0	0	0	0	5
	K	2	0	0	2	1	0	0	0	0	0	5
14.	M	20	3	4	4	6	3	1	1	0	0	42
	K	17	3	7	3	4	2	1	0	0	0	37
15.	M	996	587	305	378	434	280	182	42	5	1	3210
	K	1009	573	378	384	385	195	134	55	11	1	3125
16a.	M	429	145	82	176	193	139	109	15	0	0	1288
	K	409	162	115	179	188	136	72	19	3	0	1283
16b.	M	142	45	22	55	52	60	26	23	2	0	427
	K	118	40	46	63	70	49	35	20	3	0	444
17.	M	26	6	7	5	7	26	42	38	8	1	166
	K	22	11	18	12	22	32	79	48	10	1	255
18.	M	16	5	10	3	10	1	2	1	0	0	48
	K	11	9	5	5	5	2	3	0	0	0	40
19.	M	47	388	371	138	60	32	12	4	1	0	1053
	K	53	343	292	61	16	10	2	1	0	0	778
20.	M	88	24	16	27	29	37	21	5	2	0	249
	K	93	26	38	48	51	46	40	14	0	0	356
21.	M	0	1	1	0	0	0	0	0	1	0	3
	K	0	0	2	0	1	1	0	0	0	0	4
22.	M	0	1	0	0	1	0	0	2	0	0	4
	K	0	2	0	1	1	4	1	2	0	0	11
23.	M	12	5	8	6	5	7	34	38	12	0	127
	K	16	16	11	12	30	36	75	60	29	1	286
24.	M	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	K	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	M	1879	1250	877	849	857	604	466	179	34	2	6997
	K	1861	1212	960	818	814	541	459	226	57	3	6951
Ialt....		3740	2462	1837	1667	1671	1145	925	405	91	5	13948

Folkemængden på landet i Dronningborg amt 1. februar 1801

		0–9	10–19	20–29	30–39	40–49	50–59	60–69	70–79	80–90	ov. 90	I alt
1.	M	54	37	19	33	37	18	12	3	0	0	213
	K	60	49	26	34	38	17	7	6	0	0	237
6.	M	0	0	2	1	0	1	0	0	0	0	4
	K	0	1	0	1	2	0	0	0	0	0	4
9a.	M	4	4	2	4	1	2	2	1	0	0	20
	K	7	1	2	8	1	2	3	1	0	0	25
9b.	M	37	17	52	47	22	18	17	3	0	0	213
11.	K	46	14	41	39	24	22	19	7	0	0	212
13.	M	8	1	6	6	4	1	1	1	0	0	28
	K	7	7	1	7	1	2	0	1	0	0	26
14.	M	21	6	8	14	6	4	6	1	0	0	66
	K	16	11	12	11	6	2	3	0	0	0	61
15.	M	1287	831	534	529	577	471	349	99	16	0	4713
	K	1313	842	609	547	571	399	238	76	16	2	4613
16a.	M	483	142	72	200	253	219	111	33	2	1	1516
	K	437	210	135	222	250	199	131	41	12	1	1638
16b.	M	306	91	53	127	149	116	87	33	8	0	970
	K	311	103	64	166	186	136	86	27	2	1	1082
17.	M	43	10	6	8	13	18	75	58	16	1	248
	K	38	15	32	32	36	53	88	76	32	0	402
18.	M	30	20	13	22	10	13	5	2	1	0	116
	K	30	17	13	12	12	8	7	1	0	0	100
19.	M	101	831	860	496	214	119	51	14	2	0	2688
	K	79	777	798	260	92	34	9	1	0	0	2050
20.	M	147	30	28	46	40	39	33	13	2	0	378
	K	136	48	87	109	107	78	68	22	0	0	655
21.	M	1	1	1	1	0	1	1	1	0	0	7
	K	0	3	0	0	0	1	0	0	0	0	4
22.	M	4	3	0	0	0	1	1	0	0	0	9
	K	1	3	1	1	7	10	5	0	0	0	28
23.	M	59	24	14	15	20	19	41	42	24	3	261
	K	68	26	22	38	50	77	111	93	25	1	508
24.	M	2	0	2	2	1	2	3	1	0	0	13
	K	2	5	3	2	1	2	1	1	0	0	17
	M	2587	2068	1672	1551	1347	1062	795	305	71	5	11463
	K	2548	2132	1846	1489	1384	1042	776	353	87	5	11662
Ialt....		5135	4200	3518	3040	2731	2104	1571	658	158	10	23125

LANDBEFOLKNINGENS ALDERSFORDELING VED FOLKETÆLLINGERNE I 1769, 1787 OG 1801

Nordøstsjælland

(Københavns, Hørsholm, Frederiksborg, Kronborg, Jægerspris og Roskilde amter = Holbo, Horns, Lynge–Frederiksborg, Lynge–Kronborg, Ramsø, Smørum, Sokkelund, Strø, Sømme, Tune, Voldborg, og Ølstykke herreder).

Alder	1769	Alder	1769	1787	1801
0– 8 år	13881	0–10 år	16624	17945	21549
8–16 år	10489	10–20 år	12200	13564	14940
16–24 år	8845	20–30 år	10500	12441	13590
24–32 år	8244				
32–40 år	7100	30–40 år	9235	9941	11198
40–48 år	5578	40–50 år	6765	8403	9630
		50–60 år	–	6147	7617
		60–70 år	–	4147	5034
ov. 48 år	13687	ov. 50 år	12500	–	–
		70–80 år	–	1723	1905
		ov. 80 år	–	352	534
Ialt	67824		67824	74663	85997

Nordvestsjælland

(Holbæk, Dragsholm, Kallundborg, Sæbygårds, Korsør og Antvorskov amter = Ars, Flakkebjerg, Løve, Merløse, Ods, Skippinge, Slagelse og Tudse herreder).

0– 8 år	11333	0–10 år	13371	15085	16607
8–16 år	9423	10–20 år	11500	11072	12458
16–24 år	7939	20–30 år	9200	9591	10691
24–32 år	7011				
32–40 år	6041	30–40 år	7676	8096	8577
40–48 år	4673	40–50 år	5624	6980	7679
		50–60 år	–	4986	6242
		60–70 år	–	3598	3995
ov. 48 år	11251	ov. 50 år	10300	–	–
		70–80 år	–	1484	1577
		ov. 80 år	–	351	404
Ialt	57671		57671	61243	68230

Midtsjælland

(Ringsted og Sorø amter = Ringsted og Alsted herreder).

Alder	1769	Alder	1769	1787	1801
0– 8 år	3007	0 –10 år	3480	3572	4040
8–16 år	2124	10–20 år	2400	2582	2795
16–24 år	1762	20–30 år	2100	2365	2615
24–32 år	1600				
32–40 år	1431	30–40 år	1944	1843	1980
40–48 år	1051	40–50 år	1156	1567	1751
		50–60 år	–	1183	1434
		60–70 år	–	885	966
ov. 48 år	2505	ov. 50 år	2400	–	–
		70–80 år	–	381	419
		ov. 80 år	–	87	101
Ialt	13480		13480	14465	16101

Vordingborg amt

(Bårse, Hammer og Tybjerg herreder).

0– 8 år	4222	0–10 år	4575	5383	5632
8–16 år	3023	10–20 år	3800	3896	4037
16–24 år	2341	20–30 år	3000	3263	3632
24–32 år	2371				
32–40 år	2156	30–40 år	2738	2797	2976
40–48 år	1622	40–50 år	2062	2364	2398
		50–60 år	–	1750	2037
		60–70 år	–	1138	1439
ov. 48 år	3640	ov. 50 år	3200	–	–
		70–80 år	–	495	542
		ov. 80 år	–	122	146
Ialt	19375		19375	21208	22839

Tryggevælde amt

(Bjeverskov, Fakse og Stevns herreder).

0– 8 år	3232	0–10 år	3959	4356	4483
8–16 år	2694	10–20 år	3100	3218	3438
16–24 år	2298	20–30 år	2800	2813	3082
24–32 år	2133				
32–40 år	1535	30–40 år	2033	2239	2340
40–48 år	1333	40–50 år	1667	1962	2207
		50–60 år	–	1335	1743
		60–70 år	–	1014	1114
ov. 48 år	3034	ov. 50 år	2700	–	–
		70–80 år	–	439	478
		ov. 80 år	–	66	126
Ialt	16259		16259	17442	19011

Lolland-Falster

(Falster nr. og sdr. herred, Lollands nr. og sdr. herred, Fuglse og Musse herreder).

Alder	1769	Alder	1769	1787	1801
0– 8 år	8030	0–10 år	9400	10662	11063
8–16 år	6077	10–20 år	7200	8140	8785
16–24 år	5206	20–30 år	6700	6450	8034
24–32 år	5372				
32–40 år	4274	30–40 år	5655	5606	6110
40–48 år	2950	40–50 år	3445	5403	5076
		50–60 år	–	3274	4481
		60–70 år	–	2007	2848
ov. 48 år	6391	ov. 50 år	6000	–	–
		70–80 år	–	806	915
		ov. 80 år	–	178	208
Ialt	38400		38400	42526	47520

Fyn-Langeland

(samtlige amter og herreder).

0– 8 år	18009	0–10 år	20300	23316	24755
8–16 år	13824	10–20 år	16900	17779	18904
16–24 år	10873	20–30 år	13500	14762	16457
24–32 år	10636				
32–40 år	9234	30–40 år	11826	12082	13027
40–48 år	6747	40–50 år	8124	10695	11316
		50–60 år	–	8376	9349
		60–70 år	–	5625	7068
ov. 48 år	17927	ov. 50 år	16500	–	–
		70–80 år	–	2825	3069
		ov. 80 år	–	766	1000
Ialt	87250		87250	96222	104945

Århus stift syd D,2

(Stjernholm, Skanderborg, Silkeborg, Åkjær og Havreballegårds amter = Bjerre, Hatting, Nim, Hjelmslev, Vor, Tyrsting, Framlev, Gjern, Sabro, Vrads, Hids, Lysgård, Hads, Hasle, Ning, og V. Lisbjerg herreder).

0– 8 år	12438	0–10 år	14737	14421	16314
8–16 år	9975	10–20 år	11200	10496	12302
16–24 år	7238	20–30 år	9100	9189	9651
24–32 år	7179				
32–40 år	6449	30–40 år	8242	7660	7924
40–48 år	5076	40–50 år	6258	6503	7301
		50–60 år	–	5158	5453
		60–70 år	–	3527	3995
ov. 48 år	12982	ov. 50 år	11800	–	–
		70–80 år	–	1616	1728
		ov. 80 år	–	343	450
Ialt	61337		61337	58913	65118

D,2

Kalø amt

(Ø. Lisbjerg, Mols, Sdr. og Nr. Djurs og Sønderhald herreder samt Anholt).

Alder	1769	Alder	1769	1787	1801
0– 8 år	4945	0–10 år	6012	5210	5849
8–16 år	3900	10–20 år	4300	3947	4417
16–24 år	2894	20–30 år	3800	3866	3610
24–32 år	3044				
32–40 år	2692	30–40 år	3363	3116	3283
40–48 år	2053	40–50 år	2537	2761	3024
		50–60 år	–	2155	2382
		60–70 år	–	1348	1728
ov. 48 år	4984	ov. 50 år	4500	–	–
		70–80 år	–	553	728
		ov. 80 år	123	183	–
Ialt	24512		24512	23079	25204

D,3 *Dronningborg amt*

(Gjerlev, Nørhald, Rovsø, Galten, Houlbjerg, Onsild og Sønderlyng herreder).

0– 8 år	3811	0–10 år	4592	5106	5135
8–16 år	3253	10–20 år	3800	4075	4200
16–24 år	2548	20–30 år	3100	4210	3518
24–32 år	2481				
32–40 år	2260	30–40 år	2861	3145	3040
40–48 år	1734	40–50 år	2139	2623	2731
		50–60 år	–	2263	2104
		60–70 år	–	1380	1571
ov. 48 år	4505	ov. 50 år	4100	–	–
		70–80 år	–	622	658
		ov. 80 år	–	143	168
Ialt	20592		20592	23567	23125

D,3 *Mariager og Ålborg amter*

(Gislum, Slet, Års, Hindsted, Hellum, Fleskum og Hornum herreder og Ålborgs sydl. landsogne).

0– 8 år	6106	0–10 år	7298	6014	7406
8–16 år	4799	10–20 år	5400	4753	5663
16–24 år	3390	20–30 år	3900	5059	4571
24–32 år	3105				
32–40 år	3468	30–40 år	4270	4046	4655
40–48 år	2815	40–50 år	3330	3417	4137
		50–60 år	–	2872	3221
		60–70 år	–	1899	2340
ov. 48 år	6015	ov. 50 år	5500	–	–
		70–80 år	–	794	1045
		ov. 80 år	–	137	215
Ialt	29698		29698	28991	33253

Åstrup, Børglum og Sejlstrup amter

(Kjær, Jerslev, Vennebjerg, Horns, Hvetbo, Børglum samt Ø. og V. Han herreder).

Alder	1769	Alder	1769	1787	1801
0– 8 år	9932	0–10 år	11933	10911	12177
8–16 år	8436	10–20 år	9500	7998	9297
16–24 år	5835	20–30 år	7100	8189	7455
24–32 år	5857				
32–40 år	5394	30–40 år	6921	6967	6998
40–48 år	4565	40–50 år	5579	5640	7094
		50–60 år	–	4574	5252
		60–70 år	–	3103	3759
ov. 48 år	11014	ov. 50 år	10000	–	–
		70–80 år	–	1293	1696
		ov. 80 år	–	183	372
Ialt	51033		51033	48858	54100

Thy

(Ørum og Vestervig amter = Hillerslev, Hundborg, Hassing og Refs herreder).

0– 8 år	3021	0–10 år	3840	3485	3869
8–16 år	2469	10–20 år	2600	2761	2892
16–24 år	1869	20–30 år	2200	2627	2535
24–32 år	1702				
32–40 år	1610	30–40 år	2031	2130	2310
40–48 år	1391	40–50 år	1769	1701	1981
		50–60 år	–	1535	1545
		60–70 år	–	1053	1149
ov. 48 år	3378	ov. 50 år	3000	–	–
		70–80 år	–	385	530
		ov. 80 år	–	67	126
Ialt	15440		15440	15744	16937

Dueholm amt

(Mors nr. og sdr. herred).

0– 8 år	1072	0–10 år	1248	1374	1701
8–16 år	927	10–20 år	1100	1032	1169
16–24 år	675	20–30 år	800	977	1057
24–32 år	612				
32–40 år	626	30–40 år	761	839	972
40–48 år	484	40–50 år	639	708	829
		50–60 år	–	574	616
		60–70 år	–	327	390
ov. 48 år	1152	ov. 50 år	1000	–	–
		70–80 år	–	159	174
		ov. 80 år	–	32	32
Ialt	5548		5548	6022	6940

D,3

Skivehus og Hald amter

(Harre–Nørre og Hindborg–Rødding herreder i Salling samt Fjends, Middelsom, Nørlyng og Rinds herreder).

Alder	1769	Alder	1769	1787	1801
0– 8 år	5248	0–10 år	6108	5624	5902
8–16 år	3796	10–20 år	4200	4070	4605
16–24 år	2597	20–30 år	3200	3948	3489
24–32 år	2671				
32–40 år	2557	30–40 år	3361	3235	3291
40–48 år	2027	40–50 år	2539	2647	3087
		50–60 år	–	2413	2401
		60–70 år	–	1502	1788
ov. 48 år	5212	ov. 50 år	4700	–	–
		70–80 år	–	677	851
		ov. 80 år	–	134	181
Ialt	24108		24108	24250	25595

D,4 *Bøvling amt*

(Hind, Ulfborg, Skodborg, Vandfuld og Ginding herreder).

0– 8 år	3395	0–10 år	4109	4015	4759
8–16 år	2882	10–20 år	3300	3013	3546
16–24 år	2098	20–30 år	2500	2496	2757
24–32 år	2032				
32–40 år	1813	30–40 år	2311	2351	2498
40–48 år	1596	40–50 år	1989	1949	2432
		50–60 år	–	1564	1992
		60–70 år	–	1065	1442
ov. 48 år	4093	ov. 50 år	3700	–	–
		70–80 år	–	516	646
		ov. 80 år	–	97	168
Ialt	17909		17909	17066	20240

Lundenæs amt

(Skjern, Bølling, Hammerum, Nørre og Øster Horne herred).

0– 8 år	3785	0–10 år	4824	4412	4785
8–16 år	3107	10–20 år	3300	3234	3861
16–24 år	2281	20–30 år	2700	3018	2942
24–32 år	2144				
32–40 år	1921	30–40 år	2414	2530	2545
40–48 år	1432	40–50 år	1886	2064	2544
		50–60 år	–	1792	1980
		60–70 år	–	1184	1486
ov. 48 år	4654	ov. 50 år	4200	–	–
		70–80 år	–	588	669
		ov. 80 år	–	174	200
Ialt	19324		19324	18996	21012

Riberhus amt

(V. Horne, Skads, Gørding, Malt samt de nørrejydske enklaver i Sønderjylland).

Alder	1769	Alder	1769	1787	1801
0– 8 år	5809	0–10 år	6916	6936	7571
8–16 år	4589	10–20 år	5300	5036	5746
16–24 år	3566	20–30 år	4400	4609	4463
24–32 år	3188				
32–40 år	3054	30–40 år	3590	4099	4066
40–48 år	2366	40–50 år	2710	3241	3668
		50–60 år	–	2741	2922
		60–70 år	–	1911	2200
ov. 48	6444	ov. 50 år	6100	–	–
		70–80 år	–	882	1027
		ov. 80 år	–	212	246
Ialt	29016		29016	29667	31909

Koldinghus amt

(Nørvang, Tørrild, Holmans, Elbo, Brusk, Jerlev–Slaugs og Anst herreder).

0– 8 år	5672	0–10 år	7376	6489	6998
8–16 år	4179	10–20 år	3900	4456	4958
16–24 år	2550	20–30 år	3200	3682	3718
24–32 år	2660				
32–40 år	2426	30–40 år	3011	3117	3406
40–48 år	1891	40–50 år	2389	2644	3073
		50–60 år	–	2236	2384
		60–70 år	–	1462	1700
ov. 48 år	4698	ov. 50 år	4200	–	–
		70–80 år	–	635	759
		ov. 80 år	–	142	159
Ialt	24076		24076	24863	27155

GIFTE OG UGIFTE KVINDER

Folketællingen 1769 – landsdelsvis opdeling af kvinderne i de fødedygtige aldersgrupper 16–48 år i gifte og ugifte:

Landdistrikterne

	Alder	Kvinder	Ugifte	Gifte m.v.	Procent gifte	
Sjælland–Møn	16–24 år	12522	10291	2231	17,8	–
	24–32 år	11221	3901	7320	65,4	–
	16–32 år	23743	14192	9551	–	40,2
	32–40 år	9053	1054	7999	–	88,4
	40–48 år	6854	666	6188	–	90,3
	Ialt	39650	15912	23738	–	59,9
Bornholm	16–24 år	925	789	136	14,7	–
	24–32 år	736	310	426	57,9	–
	16–32 år	1661	1099	562	–	33,8
	32–40 år	598	103	495	–	82,5
	40–48 år	461	45	416	–	90,2
	Ialt	2720	1247	1473	–	54,2
Fyn–Langeland	16–24 år	5845	5204	641	10,9	–
	24–32 år	5457	2501	2956	54,2	–
	16–32 år	11302	7705	3597	–	31,8
	32–40 år	4488	948	3540	–	78,9
	40–48 år	3336	507	2829	–	84,8
	Ialt	19126	9160	9966	–	52,2
Århus stift	16–24 år	6669	5732	937	14,0	–
	24–32 år	6494	3108	3386	52,1	–
	16–32 år	13163	8840	4323	–	32,8
	32–40 år	5546	1067	4479	–	80,8
	40–48 år	4260	641	3619	–	85,0
	Ialt	22969	10548	12421	–	53,9
Viborg stift	16–24 år	3216	2983	233	7,2	–
	24–32 år	3156	1781	1375	43,5	–
	16–32 år	6372	4764	1608	–	25,2
	32–40 år	3174	711	2463	–	77,6
	40–48 år	2446	375	2071	–	84,6
	Ialt	11992	5850	6142	–	51,2

E,1

	Alder	Kvinder	Ugifte	Gifte m.v.	Procent gifte	
Ålborg stift	16–24 år	4625	4178	447	9,6	–
	24–32 år	4379	2839	1540	35,2	–
	16–32 år	9004	7017	1987	–	22,1
	32–40 år	3949	1088	2861	–	72,4
	40–48 år	3211	535	2676	–	83,3
	Ialt	16164	8640	7524	–	46,5

E,2

Folketællingen 1787 – landsdelsvis opdeling af kvinderne i de fødedygtige aldersgrupper 20–49 år i gifte og ugifte:

Landdistrikterne

	Alder	Kvinder	Ugifte	Gifte m.v.	Procent gifte
Sjælland–Møn	20–29 år	16095	9161	6934	43,1
	30–39 år	16620	1365	15255	91,8
	40–49 år	11015	481	10534	95,6
	Ialt	43730	11007	32723	74,8
Bornholm	20–29 år	960	559	401	41,8
	30–39 år	778	172	606	77,9
	40–49 år	677	64	613	90,6
	Ialt	2415	795	1620	70,0
Fyn–Langeland	20–29 år	7611	5116	2495	32,7
	30–39 år	5894	1161	4733	80,3
	40–49 år	5366	394	4972	92,7
	Ialt	18871	6671	12200	64,7
Århus stift	20–29 år	9272	5916	3356	36,2
	30–39 år	7011	1245	5766	82,4
	40–49 år	5833	406	5427	93,0
	Ialt	22116	7567	14549	66,2
Viborg stift	20–29 år	2118	1507	611	28,8
	30–39 år	1644	438	1206	73,4
	40–49 år	1354	155	1199	88,6
	Ialt	5116	2100	3016	58,9
Ålborg stift	20–29 år	8532	6480	2052	24,5
	30–39 år	6807	1856	4951	72,7
	40–49 år	5506	580	4926	89,2
	Ialt	20845	8916	11929	57,2

Folketællingen 1801 – landsdelsvis opdeling af kvinderne i de fødedygtige aldersgrupper 20–49 år i gifte og ugifte:

Landdistrikterne

	Alder	Kvinder	Ugifte	Gifte m.v.	Procent gifte
Sjælland	20–29 år	19189	10880	8309	43,3
	30–39 år	14705	1688	13017	88,5
	40–49 år	12552	625	11927	94,6
	Ialt	46446	13193	33253	71,5
Fyn–Langeland	20–29 år	8543	5619	2924	34,2
	30–39 år	6501	1424	5077	78,1
	40–49 år	5612	462	5150	92,0
	Ialt	20656	7505	13151	63,5
Århus stift	20–29 år	8734	5097	3637	41,6
	30–39 år	6960	1322	5638	81,0
	40–49 år	6417	475	5942	92,6
	Ialt	22111	6894	15217	68,8
Århus stifts sydl. del	20–29 år	4948	2889	2059	41,6
	30–39 år	3856	627	3229	83,7
	40–49 år	3547	203	3344	94,3
	Ialt	12351	3719	8632	69,6
Kalø amt	20–29 år	1940	1198	742	38,2
	30–39 år	1615	273	1342	83,1
	40–49 år	1486	107	1379	92,8
	Ialt	5041	1578	3463	68,7
Dronningborg amt	20–29 år	1846	1010	836	45,3
	30–39 år	1489	422	1067	71,6
	40–49 år	1384	165	1219	88,1
	Ialt	4719	1597	3122	66,1
Viborg stift	20–29 år	4195	2933	1262	30,0
	30–39 år	4059	1059	3000	73,9
	40–49 år	3566	411	3155	88,5
	Ialt	11820	4403	7417	62,8
Ålborg stift	20–29 år	5845	4190	1655	28,3
	30–39 år	5287	1382	3905	73,9
	40–49 år	4950	578	4372	88,3
	Ialt	16082	6150	9932	61,7

FREMREGNING FRA FOLKETÆLLINGEN I 1787 TIL FOLKETÆLLINGEN I 1801

Af ekspeditionssekretær, cand. act. *Henry F. Holm*

For at undersøge mulighederne for ud fra opgivelserne om antallet af døde i de enkelte år, at regne tilbage til befolkningens sammensætning efter alder og køn omkring år 1700 eller endnu før, er foretaget en fremregning fra folketællingen i 1787 til 1801 ved hjælp af de opgivelser, der findes i bispernes indberetninger om fødte og døde i de mellemliggende år.

Beregningerne er foretaget for Kalø amt og for hele Århus stift, undtagen Samsø, opdelt på mænd og kvinder. Da resultatet må betragtes som absolut negativt, skal man her nøjes med at give en grov oversigt over beregningernes forløb for mænd i Århus stift (÷ Samsø), idet det skal oplyses, at beregningerne giver praktisk talt samme resultater for de tre øvrige grupper.

Folketællingen i 1787 giver oplysninger om befolkningens fordeling på 10 års aldersgrupper 0–9 år, 10–19 år og så fremdeles. Fra bispernes indberetninger får man opgivet antallet af fødte de enkelte år samt antallet af døde i aldersklasserne 0–10, 10–20 o.s.v. Endelig haves befolkningen i 1801. Idet folketællingen i 1801 blev holdt ca. 14 år efter folketællingen i 1787 vil de overlevende af de 0–9 årige i 1787 i 1801 være 14–23 år, de 10–19 årige være 24–33 o.s.v. En del af befolkningen i 1787 vil naturligvis dø i de følgende år. Nogle af de der er 0–9 år d. 1/1 1787 vil dø i løbet af dette år, men enkelte af dem vil være kommet op i alderen 10 år inden de dør, og bliver derfor anført i aldersgruppen 10–19 år. 5 år efter vil omkring halvdelen af de døde fra denne generation anføres i aldersklassen 0–9 år og ca. halvdelen i aldersklassen 10–19 år.

De besværligheder, der opstår herved er løst ved hjælp af en ganske primitiv dannet overlevelsestavle, som gør det muligt at opdele antallet af levende efter folketællingen i et-års aldersklasser og de døde i generationer. – Man kan herved finde, hvor mange af en aldersklasse i 1787, der er døde inden 1801, og herudfra antallet af overlevende 1801.

Der haves endvidere oplysninger om antallet af fødte i de enkelte år, og dersom antallet af døde blandt disse beregnes som ovenfor, findes på samme måde antallet af overlevende 1801 – her naturligvis i aldersklasserne 0, 1, 2 op til 13 år.

Disse beregninger er noget trange og besværlige at foretage, men volder ingen principielle vanskeligheder. Dersom der foretages væsentlige fejl ved fordelingen af de døde på de enkelte generationer, vil dette ved den endelige sammenligning mellem de beregnede og de optalte tal for 1801 vise sig ved, at der fremkommer forskelle, der skifter mellem plus og minus, sådanne forskelle er ikke fundet ved beregningerne.

Til beregningsmetoden kan bemærkes: Der er uden videre gået ud fra, at tællingerne kan henføres til 1/1 1787 og 1/1 1801. At forsøge at korrigere for den nøjagtige tællingsdag vil blot medføre et stort og unødvendigt arbejde, da det ville være urimeligt at forvente, at materialet er så nøjagtigt, at en sådan korrektion er betimelig.

Endvidere er man gået ud fra, at aldersklasserne 0–10, 10–20 o.s.v. kan fortolkes som de fyldte aldre 0–9, 10–19 o.s.v. Dette er sandsynligvis rigtigt. Virkelig fejlfortolkning kan kun

fremkomme for gruppen 0–10 år, men denne gruppe er i forvejen belastet. Som den tredie fejlkilde kan man nemlig pege på, at de dødfødte er anført som døde, men ikke som fødte. Det giver naturligvis rent urimelige tal, hvis man overser dette. Dersom man antager, at 8 % af samtlige fødte er dødfødte, giver beregningerne derimod rimelige tal.

Regneskema

Århus stift ÷ Samsø, mænd.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10=9/8
Fødsels-år	Alder 1787	Antal	Døde blandt disse 1787–1801	Tilbage 1801	Alder 1801	Alder 1801	Beregnet antal overlevende[2])	Antal ifølge tællingen 1801	Tælling i pct. af beregning
97–1800		8594[1])	1698	6896	0– 3 år	0– 9 år	14846	15014	101
87–1796		19326[1])	6272	13054	4–13 år	10–19 år	12266	11169	91
	0– 9 år	13606	1836	11770	14–23 år	20–29 år	10284	9169	89
	10–19 år	10353	1079	9274	24–33 år	30–39 år	8712	8428	97
	20–29 år	9485	1156	8329	34–43 år	40–49 år	7443	7519	101
	30–39 år	8139	1357	6782	44–53 år	50–59 år	5844	5718	99
	40–49 år	6989	1854	5135	54–63 år	60–69 år	3871	4093	106
	50–59 år	5472	2521	2951	64–73 år	70–79 år	1490	1606	108
	60–69 år	3409	2488	802	74– år	80– år	237	357	151
	70–79 år	1441	1455						
	80– år	250	355						

[1]) beregnet under den antagelse at de dødfødte udgør 8 % af samtlige fødte.
[2]) beregnet ved simpel interpolatia ud fra kolonne 6. De 4–13 er delt i 4–9 og 10–13 o.s.v., hvorefter de 0–9 er fundet som de 0–3 + 4–9 og så fremdeles.

Tabellen ovenfor viser en skitse af den anvendte beregningsmetode.

Det vil ses, at antallet af 0–10 årige i 1801 er tilfredsstillende beregnet; men det må dog her erindres, at den ovenstående procent dødfødte delvis er anslået således, at dette tal kommer til at stemme.

For de 10–40 årige gælder, at der er færre personer ved tællingen end ved fremregningen. Dette synes ikke særligt urimeligt, idet det kan forklares ved, at der er sket en vis fraflytning, men for de ældste fra 60 og derover, er der flere ved tællingen end ved fremregningen. Dette skulle svare til en vis tilflytning; men det er en urimelig tanke. De personer, der var 60 år eller mere i 1801, var over 40 i 1787 og en større flytning i disse aldersklasser kan vanskeligt tænkes. Det er endnu mere påfaldende at se, at af de personer, der i 1787 var over 70 – ialt 1691 – døde 1810 i de følgende år svarende til en indvandring på ca. 120 personer over 70 år.

Det er ikke lykkedes at finde årsagen til denne modsætning i de foreliggende oplysninger. Årsagen kan ligge i folketællingen i 1787 eller i, at præsterne har registreret dødsfald for visse ældre (og måske mere prominente personer) flere gange f.eks. derved, at begravelsen er registreret både i bopælssognet og i et nabosogn, hvor begravelsen er foregået. Sålænge der ikke findes nogen opklaring på de problemer, der herved er rejst, er en videre udvikling af beregningerne umuliggjort.

Dødfødte i Århus stift 1788–97

Herred			*Herred*		
Bjerre	134		Ning	121	
Framlev	55		Nørre	54	(hvoraf Grenå 3)
Galten	87		Nørhald	25	
Gjerlev	46		Onsild	37	(Hobro–Mariager 9)
Gjern	65		Ø. Lisbjerg	89	
Hads	74		Rougsø	46	
Hasle	92	(hvoraf Århus 57)	Sabro–V.Lisbjerg	97	
Hatting	72		Samsø	77	
Hids	65		Sønder	84	
Hjelmslev	77	(Skanderborg 5)	Sønderhald	101	
Houlbjerg	57		Støvring	86	(Randers 65)
Lysgård	114		Tyrsting–Vrads	92	
Mols	59	(Ebeltoft 12)	Vor	113	
Nim	105	(Horsens 47)			

Ialt .. 2124, hvoraf købstæder 198.

Fordelingen på køn og år

	Drenge	Piger	I alt	Dødfødte på de årlige indberetninger
1788	109	88	197	73 blandt de fødte
1789	107	87	194	65 – – –
1790	114	88	202	72 – – –
1791	135	92	227	56 – – –
1792	125	78	203	–
1793	110	105	215	109 – – –
1794	109	101	210	94 – – –
1795	95	98	193	67 – – –
1796	132	120	252	114 – – –
1797	124	107	231	–
Ialt	1160	964	2124	
÷ købstæder	104	94	198	
Landsogne alene	1056	870	1926	

Dødfødte i Ålborg stift 1788–97

Ålborg	85	(hvoraf købst. 70)	V. Han herred	65	
Kjær	90		Hillerslev	60	(hvoraf Thisted 17)
Jerslev	153		Hundborg	38	
Børglum	101	(hvoraf Sæby 10)	Hassing	60	
Vennebjerg	81	(Hjørring 8)	Refs	73	
Horns	107	(Skagen 8)	Sdr. hrd., Mors	88	(Nykøbing 9)
Hvetbo	54		Nr. hrd., Mors	34	
Ø. Han hrd.	53				

Ialt 1142

Fordelingen på køn og alder

	Drenge	Piger	I alt	Dødfødte på de årlige indberetninger
1788.....	52	50	102	47 blandt de fødte
1789.....	68	49	117	52 – – –
1790.....	48	54	102	45 – – –
1791.....	62	48	110	59 – – –
1792.....	70	56	126	59 – – –
1793.....	68	44	112	79 – – –
1794.....	85	44	129	81 – – –
1795.....	67	57	124	71 – – –
1796.....	72	50	122	–
1797.....	64	34	98	–
Ialt...	656	486	1142	
÷ købstæderne.....	76	46	122	
Landsogne alene...	580	440	1020	

FØDSELS- OG DØDSTAL HERREDSVIS 1756–69

(efter biskoppernes indberetninger).

		Gennem-snit 1756–61	1762	1763	Gennem-snit 1764–69	I alt 1756–69
København	f.	2858	2549	2276	2823	38901
	d.	3590	4512	4746	3499	51701
(Samlet overskud		÷4310	÷1963	÷2470	÷4057	÷12800)
1. Sokkelund herred	f.	452	466	464	497	6635
	d.	468	434	521	454	6486
(Samlet overskud		÷91	32	÷57	265	149)
2. Smørum herred	f.	197	162	189	205	2766
	d.	204	191	233	175	2694
(Samlet overskud		÷38	÷29	÷44	183	72)
3. Tune herred	f.	110	110	104	114	1553
	d.	114	106	155	79	1416
(Samlet overskud		÷24	4	÷51	208	137)
4. Ramsø herred	f.	167	188	210	194	2553
	d.	212	163	214	177	2710
(Samlet overskud		÷277	25	÷4	99	÷157)
5. Voldborg herred	f.	165	163	190	192	2494
	d.	174	163	196	161	2371
(Samlet overskud		÷57	0	÷6	186	123)
6. Sømme herred	f.	202	211	181	210	2861
	d.	235	235	258	185	3015
(Samlet overskud		÷199	÷24	÷77	146	÷154)
7. Ølstykke herred	f.	109	112	102	116	1562
	d.	104	109	119	97	1433
(Samlet overskud		30	3	÷17	113	129)
8. Lynge–Kronborg herred	f.	416	403	418	432	5909
	d.	441	497	608	437	6374
(Samlet overskud		÷152	÷94	÷190	÷29	÷465)
9. Holbo herred	f.	217	273	215	233	3192
	d.	210	181	262	203	2915
(Samlet overskud		47	92	÷47	185	277)

		Gennem-snit 1756–61	1762	1763	Gennem-snit 1764–69	I alt 1756–69
10. Strø herred	f.	197	216	220	211	2885
	d.	170	150	206	182	2472
(Samlet overskud		161	66	14	172	413)
11. Lynge–Fr.borg herred	f.	201	206	196	202	2819
	d.	211	205	235	203	2928
(Samlet overskud		÷64	1	÷39	÷7	÷109)
12. Horns herred	f.	173	177	154	178	2434
	d.	155	122	173	138	2055
(Samlet overskud		105	55	÷19	238	379)
Nordøstsjælland	f.	2606	2687	2643	2784	37663
	d.	2698	2556	3180	2491	36869
(Samlet overskud		÷559	131	÷537	1759	794)
13. Ods herred	f.	228	240	226	230	3208
	d.	200	169	245	211	2880
(Samlet overskud		166	71	÷19	110	328)
14. Tudse herred	f.	213	190	223	207	2928
	d.	205	149	288	172	2699
(Samlet overskud		46	41	÷65	207	229)
15. Merløse herred	f.	328	296	299	320	4481
	d.	337	259	354	290	4371
(Samlet overskud		÷53	37	÷55	181	110)
16. Løve herred	f.	268	272	268	265	3736
	d.	239	245	315	230	3371
(Samlet overskud		175	27	÷47	210	365)
17. Skippinge herred	f.	148	137	172	161	3187
	d.	140	126	213	141	2026
(Samlet overskud		46	11	÷41	145	161)
18. Års herred	f.	210	214	217	225	3039
	d.	222	213	240	232	3176
(Samlet overskud		÷74	1	÷23	÷41	÷137)
19. Samsø	f.	85	82	99	92	1242
	d.	80	106	112	84	1206
(Samlet overskud		29	÷24	÷13	44	36)
Nordøstsjælland = nuværende Holbæk amt	f.	1480	1431	1504	1500	20821
	d.	1423	1267	1767	1360	19729
(Samlet overskud		335	164	÷263	856	1092)

		Gennem-snit 1756–61	1762	1763	Gennem-snit 1764–69	I alt 1756–69
20. Slagelse herred	f.	290	277	229	273	3881
	d.	312	307	337	235	3927
(Samlet overskud		÷136	÷30	÷108	228	÷46)
21. V. Flakkebjerg herred	f.	225	204	217	241	3218
	d.	221	269	206	215	3090
(Samlet overskud		26	÷65	11	156	128)
22. Ø. Flakkebjerg herred	f.	228	238	244	262	3298
	d.	237	248	267	213	3218
(Samlet overskud		÷59	÷10	÷23	172	80)
Antvorskov og Korsør amter	f.	743	719	690	776	10397
	d.	770	824	810	663	10235
(Samlet overskud		÷169	÷105	÷120	556	162)

G,1d

23. Alsted herred	f.	244	280	189	252	3443
	d.	241	198	354	214	3284
(Samlet overskud		16	82	÷165	226	159)
24. Ringsted herred	f.	279	306	262	304	4066
	d.	275	238	275	225	3515
(Samlet overskud		22	68	÷13	474	551)
Midtsjælland	f.	523	586	451	556	7509
	d.	516	436	629	439	6799
(Samlet overskud		38	150	÷178	700	710)

G,1e

25. Bjeverskov herred	f.	164	182	161	176	2403
	d.	169	127	233	146	2253
(Samlet overskud		÷13	55	÷72	180	150)
26. Stevns herred	f.	186	180	193	203	2706
	d.	188	171	197	166	2494
(Samlet overskud		÷16	9	÷4	223	212)
27. Fakse herred	f.	198	211	208	202	2820
	d.	180	178	218	175	2526
(Samlet overskud		111	33	÷10	160	294)
Tryggevælde amt	f.	551	573	562	581	7929
	d.	537	476	648	487	7273
(Samlet overskud		82	97	÷86	563	656)
28. Tybjerg herred	f.	200	226	200	223	2964
	d.	220	200	247	183	2860
(Samlet overskud		÷118	26	÷47	243	104)

G,1e

		Gennem-snit 1756–61	1762	1763	Gennem-snit 1764–69	I alt 1756–69
29. Hammer herred	f.	191	188	215	202	2762
	d.	212	224	207	182	2796
(Samlet overskud		÷127	÷36	8	121	÷34)
30. Bårse herred	f.	364	378	385	407	5388
	d.	382	427	473	338	5218
(Samlet overskud		÷111	÷49	÷88	418	170)
31. Møns herreder	f.	253	249	252	223	3358
	d.	240	484	290	231	3602
(Samlet overskud		76	÷235	÷38	÷47	÷244)
Sydsjælland og Møn	f.	1008	1041	1052	1055	14472
	d.	1054	1337	1217	934	14476
(Samlet overskud		÷280	÷294	÷165	735	÷4)

G,1f *Fyns stift*

(Lolland-Falster).

1. Falster nr. herred	f.	230	189	–	210	–
	d.	ca. 208	213	–	202	–
(Samlet overskud		ca. 125	÷24	–	43	–)
2. Falster sdr. herred	f.	240	242	254	221	3262
	d.	277	364	330	205	3586
(Samlet overskud		÷222	÷122	÷76	96	÷324)
3. Musse herred	f.	398	455	400	396	5618
	d.	501	445	572	507	7060
(Samlet overskud		÷616	10	÷172	÷664	÷1442)
4. Fugle herred	f.	282	311	295	284	4002
	d.	314	295	319	323	4437
(Samlet overskud		÷194	16	÷24	÷233	÷435)
5. Lollands sdr. herred	f.	248	315	232	244	3497
	d.	324	235	287	291	4211
(Samlet overskud		÷453	80	÷55	÷286	÷714)
6. Lollands nr. herred	f.	274	278	290	273	3850
	d.	331	221	449	320	4595
(Samlet overskud		÷360	57	÷159	÷283	÷745)

G,1g (Fyn og Langeland)

1. Langelands nr. herred	f.	140	142	144	152	2037
Langelands sdr. herred	d.	137	150	347	132	2112
(Samlet overskud		18	÷8	÷203	118	÷75)

		Gennemsnit 1756–61	1762	1763	Gennemsnit 1764–69	I alt 1756–69
2. Langelands sdr. herred	f.	152	141	150	157	2141
	d.	131	170	295	134	2054
(Samlet overskud		123	÷29	÷145	138	87)
3. Vinding herred	f.	257	266	245	274	3692
	d.	272	303	392	249	3819
(Samlet overskud		÷93	÷37	÷147	150	÷127)
4. Gudme herred	f.	186	175	190	196	2656
	d.	195	124	235	168	2539
(Samlet overskud		÷58	51	÷45	169	117)
5. Sunds herred	f.	330	300	313	319	4509
	d.	319	301	425	307	4484
(Samlet overskud		66	÷1	÷112	72	25)
6. Salling herred	f.	307	308	292	347	4526
	d.	279	278	311	332	4257
(Samlet overskud		167	30	÷19	81	269)
7. Åsum herred	f.	136	122	148	139	1919
	d.	117	125	143	115	1660
(Samlet overskud		112	÷3	5	145	259)
8. Bjerge herred	f.	151	185	172	187	2384
	d.	149	131	232	134	2061
(Samlet overskud		8	54	÷60	321	323)
9. Lunde herred	f.	108	96	100	105	1474
	d.	87	190	98	87	1333
(Samlet overskud		128	÷94	2	105	141)
10. Skams herred	f.	77	95	77	107	1272
	d.	80	99	165	85	1249
(Samlet overskud		÷17	÷4	÷88	132	23)
11. Skovby herred	f.	161	182	157	166	2305
	d.	130	147	182	148	2000
(Samlet overskud		187	35	÷25	108	305)
12. Båg herred	f.	368	357	338	379	5175
	d.	294	296	323	383	4440
(Samlet overskud		442	61	15	217	735)
13. Vends herred	f.	275	295	268	333	3879 ell. 4212)
	d.	207	273	394	307	3448 ell. 3754)
(Samlet overskud		406	22	÷126	129	431 ell. 448)

G, 1h

Ribe stift

Koldinghus amt

		Gennem-snit 1756–61	1762	1763	Gennem-snit 1764–69	I alt 1756–69
1. Elbo herred	f.	171	–	128	158	2098
	d.	163	–	320	147	2184
Samlet overskud		43	–	÷192	63	–)
2. Brusk herred	f.	158	153	119	161	2185
	d.	129	158	177	134	1910
(Samlet overskud		176	÷5	÷58	162	275)
3. Holmans herred	f.	91	89	95	105	1364
	d.	76	105	139	82	1191
(Samlet overskud		95	÷16	÷44	138	173)
4. Tørrild herred	f.	119	121	109	127	1705
	d.	93	102	196	97	1436
(Samlet overskud		157	19	÷87	180	269)
5. Slaugs-Jerlev herred	f.	85	127	101	97	1317
	d.	65	102	112	66	1002
(Samlet overskud		118	25	÷11	183	315)
6. Nørvang herred	f.	234	228	251	261	3448
	d.	181	232	407	218	3034
(Samlet overskud		318	÷4	÷156	256	414)
7. Anst herred	f.	116	133	122	134	1756
	d.	96	103	128	102	1415
(Samlet overskud		125	30	÷6	182	341)

G, 1i

Riberhus amt

8. Malt herred	f.	80	80	95	79	1128
	d.	65	87	81	65	948
(Samlet overskud		86	÷7	14	87	180)
9. Gørding herred	f.	95	88	104	108	1412
	d.	72	86	135	89	1188
(Samlet overskud		140	2	÷31	113	224)
10. Skads herred	f.	245	248	222	252	3451
	d.	183	199	220	206	2750
(Samlet overskud		471	49	2	279	701)
11. Vester Horne herred	f.	169	196	187	206	2633
	d.	128	125	202	157	2036
(Samlet overskud		249	71	÷15	292	597)

		Gennem-snit 1756–61	1762	1763	Gennem-snit 1764–69	I alt 1756–69
12. Ribe-enklaven	f.	86	95	83	91	1240
	d.	73	83	108	88	1157
(Samlet overskud		78	12	÷25	18	83)
13. Frøs–Kalvslund herred	f.	157	155	162	147	2137
	d.	116	148	148	125	1742
(Samlet overskud		241	7	14	133	395)
14. Gram herred	f.	83	82	81	92	1214
	d.	71	63	129	91	1163
(Samlet overskud		77	19	÷48	3	51)
15. Hvidding herred	f.	176	161	181	184	2489
	d.	160	173	310	166	2438
(Samlet overskud		94	÷12	÷129	98	51)
16. Nr. Rangstrup herred	f.	74	92	83	82	1109
	d.	51	94	107	75	953
(Samlet overskud		138	÷2	÷24	44	156)
17. Lø herred	f.	183	202	186	200	2682
	d.	152	154	256	179	2399
(Samlet overskud		181	48	÷70	124	283)

Lundenæs amt

18. Øster Horne herred	f.	98	102	96	103	1401
	d.	69	84	98	79	1065
(Samlet overskud		175	18	÷2	145	336)
19. Nørre Horne herred	f.	79	77	64	63	988
	d.	69	43	57	47	798
(Samlet overskud		57	34	7	92	190)
20. Bølling herred	f.	99	105	107	86	1321
	d.	78	78	90	79	1109
(Samlet overskud		124	27	17	44	212)
21. Hammerum herred	f.	147	156	165	162	2173
	d.	123	108	191	138	1864
(Samlet overskud		140	48	÷26	147	309)
22. Hjerm herred	f.	121	101	112	134	1743
	d.	97	84	145	106	1447
(Samlet overskud		148	17	÷33	164	296)

Bøvling amt

		Gennem-snit 1756–61	1762	1763	Gennem-snit 1764–69	I alt 1756–69
23. Ginding herred	f.	95	102	87	95	1324
	d.	88	75	142	83	1240
(Samlet overskud		44	27	÷55	68	84)
24. Hind herred	f.	121	131	134	151	1896
	d.	108	99	119	131	1652
(Samlet overskud		75	32	15	122	244)
25. Skodborg herred	f.	142	129	119	124	1846
	d.	113	74	169	97	1502
(Samlet overskud		177	55	÷50	162	344)
26. Vandfuld herred	f.	53	63	64	73	883
	d.	47	55	80	72	851
(Samlet overskud		37	8	÷16	3	32)
27. Ulfborg herred	f.	109	108	94	109	1512
	d.	94	95	152	93	1370
(Samlet overskud		91	13	÷58	96	142)

G,1m

Århus stift

1. Bjerre herred	f.	221	227	222	210	3038
	d.	167	177	231	167	2415
(Samlet overskud		324	50	÷9	258	623)
2. Hatting herred	f.	106	130	101	126	1605
	d.	88	94	143	107	1406
(Samlet overskud		111	36	÷42	94	199)
3. Nim herred	f.	146	127	139	140	1982
	d.	135	158	147	148	2002
(Samlet underskud		64	÷31	÷8	÷45	÷20)
4. Hads herred	f.	188	177	186	219	2806
	d.	152	114	241	206	2496
(Samlet overskud		216	63	÷55	86	310)
5. Ning herred	f.	174	199	172	185	2522
	d.	165	160	255	168	2412
(Samlet underskud		54	39	÷83	100	110)
6. Hasle herred	f.	126	128	107	152	1902
	d.	129	132	226	150	2031
(Samlet overskud		÷18	÷4	÷119	12	÷129)

		Gennem-snit 1756–61	1762	1763	Gennem-snit 1764–69	I alt 1756–69
7. Sabro–V. Lisbjerg herred	f.	121	102	126	124	1699
	d.	119	99	208	125	1771
(Samlet overskud		9	3	÷82	÷2	÷72)
8. Vor herred	f.	171	157	149	184	2433
	d.	168	145	188	188	2472
(Samlet overskud		15	12	÷39	÷27	÷39)
9. Tyrsting–Vrads herred	f.	212	234	229	226	3089
	d.	170	207	471	180	2776
(Samlet overskud		254	27	÷242	274	313)
10. Gern herred	f.	116	137	133	128	1734
	d.	116	127	160	97	1566
(Samlet overskud		÷1	10	÷27	186	168)
11. Hjelmslev herred	f.	146	176	152	168	2216
	d.	128	155	214	149	2034
(Samlet overskud		110	21	÷62	113	182)
12. Framlev herred	f.	91	99	108	110	1412
	d.	76	106	182	93	1301
(Samlet overskud		90	÷7	÷74	102	111)
13. Hids herred	f.	57	59	47	55	778
	d.	44	54	47	44	627
(Samlet overskud		75	5	–	71	151)
14. Lysgård herred	f.	148	193	108	145	2058
	d.	134	145	140	113	1768
(Samlet overskud		84	48	÷32	190	290)
15. Ø. Lisbjerg herred	f.	ca. 134	180	150	170	ca. 2157
	d.	ca. 134	129	207	164	ca. 2127
(Samlet overskud		–	51	÷57	36	ca. 30
16. Mols herred	f.	142	122	132	133	1904
	d.	118	99	188	116	1694
(Samlet overskud		142	23	÷56	101	210)
17. Sdr. Djurs herred	f.	161	165	159	148	2176
	d.	156	131	183	138	2075
(Samlet overskud		32	34	÷24	59	101)
18. Nr. Djurs herred	f.	161	150	159	163	2132
	d.	139	150	174	134	1978
(Samlet overskud		136	–	÷15	33	154)
19. Sønderhald herred	f.	229	218	198	226	3149
	d.	215	169	401	199	3057
(Samlet overskud		85	49	÷203	161	92)

G,1m

		Gennem-snit 1756–61	1762	1763	Gennem-snit 1764–69	I alt 1756–69
20. Støvring herred	f.	144	152	136	166	2025
	d.	150	165	132	161	2042
(Samlet overskud		÷38	÷13	4	30	÷17)
21. Gjerlev herred	f.	92	92	93	81	1222
	d.	75	54	102	87	1127
(Samlet overskud		100	38	÷9	÷34	95)
22. Rovsø herred	f.	81	63	94	77	1084
	d.	77	63	156	70	1096
(Samlet overskud		26	–	÷62	24	÷12)
23. Nørhald herred	f.	69	62	70	73	985
	d.	68	51	98	55	888
(Samlet overskud		5	11	÷28	109	97)
24. Onsild herred	f.	82	76	89	90	1200
	d.	76	70	128	77	1116
(Samlet overskud		38	6	÷39	79	84)
25. Galten herred	f.	116	113	101	113	1580
	d.	98	84	166	104	1459
(Samlet overskud		94	29	÷65	63	121)
26. Houlbjerg herred	f.	116	111	117	112	1595
	d.	93	97	139	111	1457
(Samlet overskud		140	14	÷22	6	138)

G,1n

Viborg stift

1. Hindsted herred	f.	151	174	168	158	2194
	d.	171	133	170	129	2107
(Samlet overskud		÷123	41	÷2	171	87)
2. Hellum herred	f.	121	131	142	138	1827
	d.	110	125	172	100	1546
(Samlet overskud		64	6	÷30	231	281)
3. Gislum herred	f.	87	89	91	94	1267
	d.	84	64	148	70	1140
(Samlet overskud		17	25	÷57	142	127)
4. Års herred	f.	95	116	104	99	1384
	d.	96	75	145	81	1280
(Samlet overskud		÷8	41	÷41	112	104)
5. Slet herred	f.	119	124	148	135	1792
	d.	119	106	126	92	1494
(Samlet overskud		1	18	22	257	298)

		Gennem-snit 1756–61	1762	1763	Gennem-snit 1764–69	I alt 1756–69
6. Hornum herred	f.	175	188	177	176	2470
	d.	216	128	243	150	2568
(Samlet overskud		÷245	60	÷66	153	÷98)
7. Fleskum herred	f.	106	108	113	103	1473
	d.	109	105	125	87	1404
(Samlet overskud		÷17	3	÷12	95	69)
8. Nørlyng herred	f.	144	156	141	157	2104
	d.	148	163	189	158	2186
(Samlet overskud		÷19	÷7	÷48	÷8	÷82)
9. Sønderlyng herred	f.	94	95	96	92	1301
	d.	89	75	131	79	1220
(Samlet overskud		24	20	÷35	72	81)
10. Middelsom herred	f.	121	109	124	127	1661
	d.	97	76	128	86	1305
(Samlet overskud		143	33	÷4	184	356)
11. Rinds herred	f.	137	120	142	125	1831
	d.	117	101	127	108	1573
(Samlet overskud		120	19	15	104	258)
12. Harre–Nørre herred	f.	137	125	138	130	1866
	d.	115	93	132	88	1439
(Samlet overskud		134	32	6	255	427)
13. Hindborg–Rødding herred	f.	125	125	115	115	1681
	d.	119	91	159	121	1688
(Samlet overskud		40	34	÷44	÷37	÷7)
14. Fjends herred	f.	127	145	120	123	1767
	d.	107	84	201	113	1601
(Samlet overskud		123	61	÷81	63	166)

Ålborg stift

1. Ålborg med landsogne	f.	140	136	126	133	1899
	d.	190	147	194	144	2341
(Samlet overskud		÷295	÷11	÷68	÷66	÷442)
2. Kjær herred	f.	245	265	247	221	3309
	d.	207	251	343	196	3014
(Samlet overskud		228	14	÷96	150	295)
3. Jerslev herred	f.	248	243	222	252	3466
	d.	211	226	256	212	3013
(Samlet overskud		224	17	÷34	244	453)

		Gennem-snit 1756–61	1762	1763	Gennem-snit 1764–69	I alt 1756–69
4. Vennebjerg herred	f.	225	228	220	226	3150
	d.	207	175	318	181	2821
(Samlet overskud		108	53	÷98	45	329)
5. Horns herred	f.	224	207	228	217	3082
	d.	198	180	233	168	2608
(Samlet overskud		159	27	÷5	293	474)
6. Børglum herred	f.	294	244	273	260	3840
	d.	237	194	289	205	3135
(Samlet overskud		343	50	÷16	328	705)
7. Hvetbo herred	f.	112	107	113	95	1463
	d.	109	103	149	79	1376
(Samlet overskud		21	4	÷36	98	87)
8. Øster Han herred	f.	115	114	110	106	1550
	d.	85	78	146	81	1217
(Samlet overskud		181	36	÷36	152	333)
9. Vester Han herred	f.	131	149	141	125	1827
	d.	96	118	129	101	1429
(Samlet overskud		209	31	12	146	398)
10. Hillerslev herred	f.	110	132	111	118	1606
	d.	108	77	175	102	1514
(Samlet overskud		10	55	÷64	91	92)
11. Hundborg herred	f.	94	100	97	96	1350
	d.	84	85	105	83	1196
(Samlet overskud		60	15	÷8	87	154)
12. Hassing herred	f.	100	116	111	108	1475
	d.	88	84	109	88	1246
(Samlet overskud		73	32	2	122	229)
13. Refs herred	f.	112	116	114	133	1697
	d.	75	121	84	98	1247
(Samlet overskud		219	÷5	30	206	450)
14. Mors nr. herred	f.	76	70	71	74	1033
	d.	58	67	66	73	916
(Samlet overskud		105	3	5	4	117)
15. Mors sdr. herred	f.	82	94	88	93	1232
	d.	70	78	91	78	1059
(Samlet overskud		72	16	÷3	88	173)

BEFOLKNINGSUDVIKLINGEN I DANMARK I 1760'ERNE

	Beregnet folketal 1759	Udvikling 1760–69			Folketal 1769	Fødsels-procent	Dødelig-heds-procent
		Fødte	Døde	Overskud			
Nordøstsjælland....	74132	27369	25656	1713	75835	3,68	3,45
Vestsjælland.....	62327	22329	20873	1456	63783	3,57	3,34
Midtsjælland.....	13894	5425	4602	823	14717	3,83	3,25
Vordingborg amt...	21133	8148	7445	703	21836	3,85	3,51
Tryggevælde amt...	15995	5764	4986	778	16773	3,55	3,07
Møen.....	6551	2345	2469	÷124	6427	3,57	3,79
Sjælland–Møen.....	194032	71380	66031	5349	199371	3,63	3,35
eller...	190721	71380	62730	8650	–	–	–
Lolland–Falster....	45353	16960	19043	÷2083	43270	3,80	4,26
Fyn–Langeland....	98863	30112	28791	1321	100184	3,03	2,90
Fyns stift.....	144216	47072	47834	÷762	143454	3,26	3,30
eller...	141824	47072	45442	1630	–	–	–
Sydl. Århus st.....	63466	21527	19675	1852	65318	3,34	3,05
Kalø amt.....	25020	8303	7820	483	25493	3,30	3,21
Dronningborg amt .	23548	6886	6503	383	23931	2,91	2,75
Århus stift.....	112034	36716	33998	2718	114742	3,22	2,98
eller...	110334	36716	32298	4408	–	–	–
Sønderlyng hrd.....	2863	932	813	119	2982	3,09	2,77
Hald & Skivehus a.	25980	7738	6951	787	26767	2,94	2,54
Mariag. & Ålborg..	28415	8986	7995	991	29406	3,15	2,80
Viborg stift.....	57258	17656	15759	1897	59155	3,03	2,71
eller...	56470	17656	14971	2685	–	–	–
Ålborg & Annexs...	5670	1452	1525	÷73	5597	2,60	3,73
Vendsyssel & Han .	50474	15286	12784	2502	52976	2,95	2,47
Thy.....	15544	4445	3734	711	16255	2,81	2,36
Mors.....	5876	1635	1416	219	6095	2,80	2,36
Ålborg stift.....	77564	22818	19459	3359	80923	2,88	2,46
eller...	76591	22818	18486	4332	–	–	–
Lundenæs amt.....	18729	5347	4445	902	19631	2,80	2,33
Bøvling amt.....	18980	5409	5658	÷249	18731	2,86	2,92
Riberhus a. nord...	16823	6296	5215	1081	17904	3,64	3,12
Koldinghus amt....	28062	10183	9286	897	28959	3,61	3,20
Ribe stift nord for Kongeåen.....	82594	27235	24604	2631	85225	3,24	2,93
eller...	81364	27235	23374	3861	–	–	–

BEFOLKNINGSUDVIKLINGEN PÅ SJÆLLAND 1759-69

Nordøstsjælland (uden København)

Året	Folketal	Fødte	Døde	Overskud	Fødsels-procent	Dødelighed-procent
1759	74132	–	–	–	–	–
1760	74084	2699	2747	÷48	3,64	3,71
1761	74461	2603	2226	377	3,51	3,00
1762	74598	2694	2557	137	3,62	3,43
1763	74073	2663	3188	÷525	3,57	4,27
1764	73933	2689	2829	÷140	3,63	3,82
1765	73748	2749	2934	÷185	3,72	3,97
1766	74112	2847	2483	364	3,86	3,37
1767	74746	2867	2233	634	3,87	3,01
1768	75548	2650	1848	802	3,55	2,47
1769	75835	2908	2621	287	3,85	3,47
Ialt...	–	27369	25666	1703	3,68	3,45

Vestsjælland

1759	62327	–	–	–	–	–
1760	62612	2261	1976	285	3,63	3,17
1761	62873	2196	1935	261	3,51	3,09
1762	62955	2159	2077	82	3,44	3,31
1763	62572	2194	2577	÷383	3,48	4,09
1764	62668	2353	2257	96	3,74	3,60
1765	62348	2123	2443	÷320	3,37	3,88
1766	62336	2339	2351	÷12	3,77	3,79
1767	62679	2294	1951	343	3,70	3,14
1768	63140	2089	1628	461	3,33	2,66
1769	63783	2321	1678	643	3,68	2,66
Ialt...	–	22329	20873	1456	3,57	3,34

Midtsjælland

1759	13894	–	–	–	–	–
1760	13888	530	536	÷6	3,81	3,86
1761	14052	528	364	164	3,80	2,62
1762	14204	588	436	152	4,17	3,09
1763	14017	442	629	÷187	3,11	4,43
1764	14110	603	510	93	4,31	3,64
1765	14110	574	574	–	4,07	4,07
1766	14292	548	366	182	3,89	2,59
1767	14382	528	438	90	3,69	3,06
1768	14619	584	347	237	4,06	2,41
1769	14717	500	402	98	3,42	2,75
Ialt...	–	5425	4602	823	3,83	3,25

Vordingborg amt

Året	Folketal	Fødte	Døde	Overskud	Fødselsprocent	Dødelighedsprocent
1759.....	21133	–	–	–	–	–
1760.....	21091	780	822	÷42	3,70	3,90
1761.....	21260	801	632	169	3,80	3,00
1762.....	21201	792	851	÷59	3,72	4,00
1763.....	21074	800	927	÷127	3,77	4,37
1764.....	21085	857	846	11	4,06	4,01
1765.....	21112	800	773	27	3,97	3,66
1766.....	21283	817	646	171	3,87	3,06
1767.....	21468	848	663	185	3,93	3,11
1768.....	21626	791	633	158	3,68	2,94
1769.....	21836	862	652	210	3,99	3,02
Ialt...	–	8148	7445	703	3,85	3,51

Tryggevælde amt

1759.....	15995	–	–	–	–	–
1760.....	16017	581	559	22	3,63	3,49
1761.....	16173	538	382	156	3,36	2,39
1762.....	16270	573	476	97	3,54	2,94
1763.....	16184	562	648	÷86	3,45	3,99
1764.....	16183	554	555	÷1	3,42	3,43
1765.....	16165	613	631	÷18	3,78	3,89
1766.....	16306	574	433	141	3,54	2,67
1767.....	16458	609	457	152	3,74	2,80
1768.....	16592	531	397	134	3,22	2,41
1769.....	16773	629	448	181	3,78	2,70
Ialt...	–	5764	4986	778	3,55	3,07

Møen

1759.....	6551	–	–	–	–	–
1760.....	6662	266	155	111	4,03	2,35
1761.....	6747	239	154	85	3,57	2,70
1762.....	6512	249	484	÷235	3,72	7,22
1763.....	6474	252	290	÷38	3,88	4,46
1764.....	6460	211	225	÷14	3,25	3,46
1765.....	6486	216	190	26	3,32	2,92
1766.....	6565	225	146	79	3,46	2,24
1767.....	6569	205	201	4	3,11	3,05
1768.....	6511	221	279	÷58	3,35	4,23
1769.....	6427	261	345	÷84	4,01	5,31
Ialt...	–	2345	2469	÷124	3,57	3,79

G,2c

BEFOLKNINGSUDVIKLINGEN I FYNS STIFT 1759–69

Lolland–Falster

Året	Folketal	Fødte	Døde	Overskud	Fødsels-procent	Dødeligheds-procent
1759	45353	–	–	–	–	–
1760	44778	1881	2456	÷575	4,14	5,41
1761	45127	1815	1466	349	4,05	3,27
1762	45144	1790	1773	17	3,98	3,93
1763	44608	1721	2257	÷536	3,82	5,00
1764	44451	1676	1833	÷157	3,76	4,11
1765	44547	1604	1508	96	3,60	3,39
1766	44668	1657	1536	121	3,72	3,44
1767	44377	1589	1880	÷291	3,56	4,21
1768	43688	1540	2229	÷689	3,47	5,02
1769	43270	1687	2105	÷418	3,86	4,82
Ialt...	–	16960	19043	÷2083	3,80	4,26

Fyn–Langeland

1759	98863	–	–	–	–	–
1760	99372	3036	2527	509	3,07	2,56
1761	99709	2879	2542	337	2,89	2,56
1762	99762	2966	2913	53	2,97	2,92
1763	98173	2301	3890	÷1589	2,31	3,90
1764	98081	3013	3105	÷92	3,07	3,16
1765	98274	2965	2772	193	3,02	2,83
1766	98802	3214	2686	528	3,27	2,73
1767	99146	3270	2926	344	3,31	2,96
1768	99662	3201	2685	516	3,23	2,61
1769	100184	3267	2745	522	3,28	2,75
Ialt...	–	30112	28791	1321	3,03	2,90

G,2d BEFOLKNINGSUDVIKLINGEN I JYSKE OMRÅDER (EKSEMPLER) 1759–69

Stjernholm amt

Året	Folketal	Fødte	Døde	Overskud	Fødsels-procent	Dødeligheds-procent
1759	14704	–	–	–	–	–
1760	14832	493	365	128	3,35	2,48
1761	14952	495	375	120	3,34	2,53
1762	15007	484	429	55	3,23	2,86
1763	14948	462	521	÷59	3,08	3,47
1764	14850	497	587	÷90	3,31	3,91
1765	14948	490	400	90	3,29	2,68
1766	15043	476	381	95	3,19	2,56
1767	15178	496	361	135	3,31	2,41
1768	15294	480	364	116	3,16	2,40
1769	15355	503	442	61	3,29	2,89
Ialt...	–	4876	4225	651	3,25	2,82

Hedeegnene

Året	Folketal	Fødte	Døde	Overskud	Fødsels-procent	Dødelighedsprocent
1759.....	28220	–	–	–	–	–
1760.....	28311	1005	914	91	3,56	3,24
1761.....	28586	1038	763	275	3,67	2,70
1762.....	28702	1055	939	116	3,69	3,28
1763.....	28326	926	1302	÷376	3,23	4,57
1764.....	28296	985	1015	÷30	3,48	3,59
1765.....	28516	1078	858	220	3,81	3,03
1766.....	28731	1013	798	215	3,55	2,80
1767.....	28999	1019	751	268	3,55	2,62
1768.....	29240	986	745	241	3,40	2,57
1769.....	29282	1056	1014	42	3,62	3,47
Ialt...	–	10161	9099	1062	3,56	3,19

Århusegnen med Århus

1759.....	20542	–	–	–	–	–
1760.....	20620	617	539	78	3.01	3,63
1761.....	20719	598	499	99	2,90	2,42
1762.....	20820	606	505	101	2,93	2,44
1763.....	20481	591	930	÷339	2,84	4,47
1764.....	20420	662	723	÷61	3,23	3,52
1765.....	20517	682	585	97	3,34	2,87
1766.....	20595	656	578	78	3,20	2,82
1767.....	20676	701	620	81	3,40	3,01
1768.....	20654	650	672	÷22	3,14	3,26
1769.....	20681	727	700	27	3,51	3,38
Ialt...	–	6490	6351	139	3,15	3,18

Kalø amt

1759.....	25020	–	–	–	–	–
1760.....	25131	881	770	111	3,52	3,08
1761.....	25294	872	709	163	3,47	2,82
1762.....	25451	835	678	157	3,30	2,68
1763.....	25102	798	1147	÷349	3,17	4,53
1764.....	24921	804	985	÷181	3,20	3,92
1765.....	25012	822	731	91	3,30	2,93
1766.....	25205	819	626	193	3,28	2,58
1767.....	25322	790	673	117	3,13	2,67
1768.....	25383	824	763	61	3,26	3,02
1769.....	25493	858	748	110	3,38	2,95
Ialt...	–	8303	7830	473	3,30	3,12

Dronningborg amt

1759.....	23548	–	–	–	–	–
1760.....	23579	745	714	31	3,17	3,04
1761.....	23790	635	424	211	2,69	1,80?

Året	Folketal	Fødte	Døde	Overskud	Fødsels-procent	Dødeligheds-procent
1762.....	23875	669	584	85	2,81	2,45
1763.....	23654	700	921	÷221	2,93	3,85
1764.....	23402	677	929	÷252	2,85	3,92
1765.....	23501	661	562	99	2,78	2,40
1766.....	23552	675	624	51	2,87	2,65
1767.....	23592	683	643	40	2,89	2,77
1768.....	23715	696	573	123	2,95	2,43
1769.....	23931	745	529	216	3,14	2,23
Ialt...	–	6886	6503	383	2,91	2,75
Ålborghus-Mariager amter						
1759.....	28415	–	–	–	–	–
1760.....	28170	899	1144	÷245	3,16	4,03
1761.....	28241	802	731	71	2,84	2,59
1762.....	28435	930	736	194	3,30	2,61
1763.....	28249	943	1129	÷186	3,35	3,97
1764.....	28343	906	812	94	3,20	2,87
1765.....	28594	934	683	251	3,30	2,40
1766.....	28795	921	720	201	3,22	2,52
1767.....	29002	904	697	207	3,14	2,42
1768.....	29191	881	692	189	3,04	2,39
1769.....	29406	866	651	215	2,96	2,23
Ialt...	–	8986	7995	991	3,15	2,80
Ålborg med Annekser						
1759.....	5670	–	–	–	–	–
1760.....	5678	161	153	8	2,83	2,70
1761.....	5647	137	168	÷31	2,40	2,95
1762.....	5636	136	147	÷11	2,43	2,63
1763.....	5568	126	194	÷68	2,25	3,46
1764.....	5540	141	169	÷28	2,52	3,02
1765.....	5524	114	130	÷16	2,07	2,36
1766.....	5524	143	143	0	2,60	2,60
1767.....	5515	130	139	÷9	2,36	2,53
1768.....	5587	223?	151	72	4,05?	2,74
1769.....	5597	141	131	10	2,52	2,34
Ialt...	–	1452	1525	÷73	2,60	2,73
Vennebjerg herred						
1759.....	7485	–	–	–	–	–
1760.....	7555	221	151	70	2,95	2,02
1761.....	7635	226	146	80	2,97	1,92
1762.....	7688	228	175	53	3,00	2,32
1763.....	7590	220	318	÷98	2,86	4,13
1764.....	7622	237	205	32	3,12	2,70
1765.....	7697	234	159	75	3,21	2,09

Året	Folketal	Fødte	Døde	Overskud	Fødsels-procent	Dødeligheds-procent
1766.....	7757	218	158	60	2,83	2,05
1767.....	7810	227	174	53	2,91	2,31
1768.....	7846	215	179	36	2,75	2,29
1769.....	7856	224	214	10	2,86	2,73
Ialt...	–	2250	1879	371	2,95	2,46
Thy						
1759.....	15544	–	–	–	–	–
1760.....	15607	396	333	63	2,56	2,15
1761.....	15705	424	326	98	2,72	2,09
1762.....	15796	458	367	91	2,92	2,34
1763.....	15756	433	473	÷40	2,74	2,99
1764.....	15771	412	397	15	2,61	2,51
1765.....	15777	464	458	6	2,94	2,90
1766.....	15899	425	303	122	2,64	1,92
1767.....	16026	471	344	127	2,96	2,16
1768.....	16123	488	391	97	3,05	2,44
1769.....	16255	474	342	132	2,94	2,12
Ialt...	–	4445	3734	711	2,81	2,36
Hald og Skivehus amter						
1759.....	25980	–	–	–	–	–
1760.....	26142	811	649	162	3,12	2,50
1761.....	26274	766	634	132	2,93	2,43
1762.....	26446	780	608	172	2,97	2,31
1763.....	26290	780	936	÷156	2,94	3,53
1764.....	26223	772	839	÷67	2,93	3,19
1765.....	26300	783	706	77	2,99	2,70
1766.....	26327	807	780	27	3,07	2,97
1767.....	26434	723	616	107	2,75	2,34
1768.....	26569	743	608	135	2,81	2,30
1769.....	26767	773	575	198	2,91	2,15
Ialt...	–	7738	6951	787	2,94	2,54
Lundenæs amt						
1759.....	18729	–	–	–	–	–
1760.....	18828	482	383	99	2,58	2,05
1761.....	18917	497	408	89	2,64	2,17
1762.....	19065	541	393	148	2,85	2,07
1763.....	19028	544	581	÷37	2,86	3,06
1764.....	19109	535	454	81	2,82	2,39
1765.....	19185	538	462	76	2,81	2,42
1766.....	19331	578	432	146	3,01	2,25
1767.....	19351	564	544	20	2,92	2,82
1768.....	19456	524	419	105	2,70	2,16
1769.....	19631	544	369	175	2,78	1,89
Ialt...	–	5347	4445	902	2,80	2,33

Bøvling amt

Året	Folketal	Fødte	Døde	Overskud	Fødselsprocent	Dødelighedsprocent
1759.....	18980	–	–	–	–	–
1760.....	19012	546	514	32	2,87	2,71
1761.....	19134	517	395	122	2,72	2,08
1762.....	19144	533	523	10	2,79	2,71
1763.....	18929	498	713	÷215	2,61	3,73
1764.....	18846	484	567	÷83	2,56	2,30
1765.....	18777	539	608	÷69	2,86	3,22
1766.....	18813	573	537	36	3,05	2,85
1767.....	18738	565	640	÷75	3,01	3,40
1768.....	18700	578	616	÷38	3,07	3,27
1769.....	18731	576	545	31	3,08	2,91
Ialt...	–	5409	5658	÷249	2,86	2,92

Riberhus amt nord for Kongeåen

1759.....	16823	–	–	–	–	–
1760.....	16995	632	460	172	3,76	2,74
1761.....	17050	573	518	55	3,37	3,05
1762.....	17165	612	497	115	3,60	2,92
1763.....	17128	608	645	÷37	3,53	3,73
1764.....	17228	623	523	100	3,64	3,06
1765.....	17405	675	498	177	3,92	2,89
1766.....	17602	694	497	197	3,99	2,85
1767.....	17649	624	577	47	3,55	3,28
1768.....	17761	636	524	112	3,61	2,98
1769.....	17904	619	476	143	3,47	2,67
Ialt...	–	6296	5215	1081	3,64	3,12

Koldinghus amt

1759.....	28062	–	–	–	–	–
1760.....	28122	1031	971	60	3,68	3,47
1761.....	28289	964	797	167	3,46	2,83
1762.....	28348	1011	952	59	3,57	3,36
1763.....	27784	925	1489	÷564	3,27	5,26
1764.....	27818	1039	1005	34	3,74	3,65
1765.....	27990	1089	917	172	3,92	3,30
1766.....	28233	1054	811	243	3,71	2,90
1767.....	28462	1045	816	229	3,71	2,90
1768.....	28736	1000	726	274	3,49	2,53
1769.....	28959	1025	802	223	3,57	2,79
Ialt...	–	10183	9286	897	3,61	3,30

FØDSELS- OG DØDSTAL FRA 52 SJÆLLANDSKE SOGNE I ÅRENE 1652-66

	1652	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	I alt
Københavns amt:																
fødte.....	86	69	101	108	91	104	97	66	87	79	74	81	88	107	79	1317
døde.....	168	123	568	51	132	104	111	223	53	62	60	29	51	53	82	1870
Overskud....	÷82	÷54	÷467	+57	÷41	0	÷14	÷157	+34	+17	+14	+52	+37	+54	÷3	÷553
Fr.borg amt:																
fødte.....	37	29	37	54	41	48	40	41	46	48	35	34	44	40	35	609
døde.....	62	54	247	31	58	40	31	45	39	51	31	18	24	32	47	810
Overskud....	÷25	÷25	÷210	+23	÷17	+8	+9	÷4	+7	÷3	+4	+16	+20	+8	÷12	÷201
Roskilde amt																
fødte.....	92	80	83	117	102	95	76	86	98	77	70	68	98	85	74	1301
døde.....	184	95	201	76	71	130	81	99	76	87	64	50	46	62	69	1391
Overskud....	÷92	÷15	÷118	+41	÷31	÷35	÷5	÷13	+22	÷10	+6	+18	+52	+23	+5	÷90
Sorø amt:																
fødte.....	211	194	233	257	246	208	233	247	219	197	178	192	245	198	195	3253
døde.....	503	253	191	334	318	736	225	175	195	186	179	129	134	120	158	3836
Overskud....	÷292	÷59	+42	÷77	÷72	÷528	+8	+72	+24	+11	÷1	+63	+111	+78	+37	÷583
Holbæk amt:																
fødte.....	186	155	164	203	210	176	177	172	132	130	115	152	157	170	151	2450
døde.....	367	198	160	158	300	627	162	129	111	146	118	85	81	80	101	2823
Overskud....	÷181	÷43	+4	+45	÷90	÷451	+15	+43	+21	÷16	÷3	+67	+76	+90	+50	÷373
Stevns:																
fødte.....	20	19	30	26	32	20	28	32	15	19	26	32	19	23	27	368
døde.....	30	27	18	12	10	21	48	22	19	45	21	20	7	19	16	335
Overskud....	÷10	÷8	+12	+14	+22	÷1	÷20	+10	÷4	÷26	+5	+12	+12	+4	+11	+33
Øvr. Præstø amt:																
fødte.....	83	73	113	109	100	128	108	114	64	38	46	45	60	77	69	1227
døde.....	139	123	82	774	255	87	123	127	249	76	57	40	42	49	41	2264
Overskud....	÷56	÷50	+31	÷665	÷155	+41	÷15	÷13	÷185	÷38	÷11	+5	+18	+28	+28	÷1037

Københavns amt: Gentofte, Lyngby, Høje Tåstrup og Værløse.
Frederiksborg amt: Uvelse, Hjørlunde, Snodstrup og Gjerlev.
Roskilde amt: Gundsømagle, Ry, Sonnerup, Greve, Kildebrønde, Vinding, Kalvslunde og Kagstrup.
Sorø amt: Alsted, Fjenneslev, K. Flinterup, Benløse, Jystrup–Valsølille, Vigersted, Kværkeby, Sneslev, Øde Førslev, Egeslevmagle, Sorterup, Hyllested, Venslev, Gunderslev og Marvede–Hyllinge.
Stevns: Højrup og Magleby.
Øvr. Præstø amt: Allerslev, Udby, Elmelunde, Borre og Magleby på Møn.

Fødsler og dødsfald i Ringsted len (herred) 1652–66 (efter H. H. Fussing).

Talte beboere 1660	Talte beboere 1769	Fødsler i årene:	1652	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66
132	285	Benløse	6	9	7	8	10	6	11	12	6	3	13	8	9	9	8
381	692	Jystrup–Valsl.	22	13	19	22	19	19	19	13	14	9	6	9	18	10	19
335	569	Vigersted	37	11	18	16	19	15	17	19	18	12	13	19	17	21	15
220	352	Kværkeby	13	7	11	11	12	9	8	8	8	12	7	13	10	13	7
220	358	Snesslev	13	9	12	11	14	18	17	14	11	14	7	7	14	10	9
247	374	Øde Førslev	21	12	20	22	17	16	20	12	15	18	9	17	15	11	12
1535	2630																
		Døde:															
		Benløse	23	17	7	12	3	26	8	9	4	3	13	8	9	9	8
		Jystrup–Valsl.	23	26	9	13	9	41	20	9	14	18	22	5	13	9	12
		Vigersted	31	20	54	22	24	12	38	19	19	10	17	7	12	5	16
		Kværkeby	14	8	12	59	19	13	13	10	8	13	9	10	8	8	7
		Snesslev	31	17	7	106	5	15	15	10	9	8	7	4	8	6	5
		Øde Førslev	36	21	10	25	11	18	15	8	9	19	11	9	7	6	11

Samlede tal – beboertal, fødsels- og dødstal og indbyggertal regnet ud fra 1660–mandtallet med tillæg for gejstlighed m.v. for hele herredet.

Beboertal ved juletid	Fødte	Døde	Overskud	Fødsels-procent	Dødelighedsprocent
1651. 1921 indb.	–	–	–	–	–
1652. 1855 –	92	158	÷66	4,79	8,22
1653. 1807 –	61	109	÷48	3,28	5,88
1654. 1795 –	87	99	÷12	4,81	5,48
1655. 1648 –	90	237	÷147	4,85	13,15
1656. 1668 –	91	71	+20	5,52	4,31
1657. 1626 –	83	125	÷42	4,97	7,50
1658. 1609 –	92	109	÷17	5,66	6,70
1659. 1622 –	78	65	+13	4,85	4,04
1660. 1631 –	72	63	+9	4,44	3,89
1661. 1629 –	69	71	÷2	4,23	3,86
1662. 1598 –	48	79	÷31	2,95	4,85
1663. 1629 –	74	43	+31	4,63	2,96
1664. 1656 –	84	57	+27	5,16	3,50
1665. 1689 –	76	43	+33	5,07	2,59
1666. 1705 –	75	59	+16	4,44	3,49
1652–60	746	1036	÷290		
1661–66	426	352	+74		
1652–66	1172	1388	÷216		

BEFOLKNINGSUDVIKLINGEN 1652–60 I 52 SJÆLLANDSKE SOGNE

Område med 1769-folketal	Fødte	Døde	Overskud	Omregnet til amtet (amterne) efter folketallet i 1769: Fødte	Døde	Overskud
Nordøstsjælland med 16 sogne med 8379 af 67787 beboere (12,3 procent)	2011	3187	÷1172	16350	25800	÷9450
Holbæk amt med 12 sogne med 5628 af 34732 beboere (16,2 procent)	1590	2212	÷622	9815	13650	÷3835
Sorø amt med 17 sogne med 6451 af 32743 indb. (19,7 procent)	2048	2674	÷626	10395	13575	÷3180
Præstø amt med 7 sogne med 3644 af 41760 indb. (8,7 procent)	1114	2199	÷1085	12800	25275	÷12475
Sammentælling Ialt 52 sogne med 24102 af 177025 indbyggere (13,6 procent)	6763	10268	÷3505	49360	78300	÷28940

I procent af beboertallet i 1769 androg de fødtes og dødes tal i perioden 1652–60.

	Fødte	Døde	Overskud
Nordøstsjælland	24	38	÷14
Holbæk amt	28	39	÷11
Sorø amt	32	41	÷9
Præstø amt	31	60	÷29
Sjællands landsogne	28	43	÷15

Med ca. 113000 beboere i gennemsnit på landet på Sjælland skulle fødselsprocenten i 1652–60 have ligget på ca. 4,9 og dødelighedsprocenten på ca. 7,4.

Udviklingen 1661–66 i 52 landsogne

	Fødte	Døde	Overskud	Det årlige gennemsnitstal omregnet til hele landbefolkningen: Fødte	Døde	Overskud
Nordøstsjælland	1216	918	298	–	–	–
Holbæk amt	879	611	268	–	–	–
Sorø amt	1202	906	296	–	–	–
Præstø amt	481	433	48	–	–	–
Sjællands landbefolkning	3778	2868	910	4630	3520	1110

Med gennemsnitlig ca. 105000 beboere i årene 1661–66 har fødselsprocenten ligget på ca. 4,4 og dødelighedsprocenten på ca. 3,4.

BEBOERTAL 1660-1880

Indbyggerantallet i de af Gustav Bang (Historisk Tidsskrift VII, 2. side 426–29) sjællandske sogne i 1660 (uden adel og gejstlighed), 1769, 1787, 1801 og 1880, her ordnet amtsvis, mens G. Bang selv har foretrukket alfabetisk rækkefølge:

Københavns amt	1660	1769	1787	1801	1880	1960
11. Greve	143	334	372	404	712	–
12. Havdrup	76	134	117	152	555	–
15. Karlslunde	189	350	355	396	759	–
16. Kildebrønde	186	302	306	378	811	–
17. Kirkerup	196	382	430	430	608	–
19. Lyngby	535	1496	1763	1984	4823	–
30. Værløse	278	700	764	978	1551	–
Ialt	1603	3698	4107	4722	9819	80130
Hele amtet	–	34929	38931	43599	86751	532254
Frederiksborg amt						
7. Dråby	(148)	893	950	940	2239	–
13. Jørlunde	319	518	511	600	1213	–
18. Krogstrup	184	362	372	419	725	–
23. Snostrup	142	255	247	313	513	–
Ialt	–	2028	2080	2272	4690	4544
Hele amtet	–	32858	35697	41245	68925	133243
Holbæk amt						
3. Bjergsted	128	231	277	307	617	–
5. Brejninge	258	767	854	950	2152	–
28. Uggerløse	263	399	473	544	1090	–
Ialt	649	1397	1604	1801	3859	3209
Hele amtet	–	38200	40958	44902	85171	97706
Sorø amt						
2. Alsted	330	471	471	552	985	–
8. Egeslevmagle	384	776	817	879	1364	–
9. Fjenneslev	122	242	276	269	616	–
10. Øde Førslev	247	374	390	443	901	–
14. Hyllested	(65)	283	309	343	726	–
21. Ottestrup	(94)	329	330	380	535	–
24. Sorterup	170	313	355	417	576	–
25. Sørbymagle	197	380	448	509	1004	–
26. Tårnborg	319	626	665	766	1505	–
29. Vallensved	324	579	539	616	949	–
Ialt	–	4373	4600	5174	9161	7634
Hele amtet	–	32743	34739	38594	71902	76665

Præstø amt	1660	1769	1787	1801	1880	1960
1. Allerslev	ca. 240	603	740	882	1420	–
4. Borre	(163)	643	713	715	1178	–
6. Dalby	555	715	796	878	1638	–
20. Magleby, Møn	(138)	820	903	988	1444	–
22. Rønnebæk	219	491	468	554	813	–
27. Tureby	214	367	407	379	694	–
Ialt	–	3639	4027	4396	7187	6066
Hele amtet	–	41760	45711	49940	89050	84943

GUSTAV BANGS TAL FRA 1660 TIL 1769

Udeladt, ufuldstændigt materiale er markeret med en tankestreg – sognenumrene er Gustav Bangs, sådan som de også – amtsvis omgrupperet – er anvendt foran.

Nr.	1660–69 f.	1660–69 d.	1670–79 f.	1670–79 d.	1680–89 f.	1680–89 d.	1690–99 f.	1690–99 d.	1700–09 f.	1700–09 d.	1710–19 f.	1710–19 d.
11	88	68	91	79	85	69	114	118	93	83	89	138
12	35	19	–	–	35	32	36	21	–	–	–	–
15	137	102	–	–	108	89	147	100	–	–	112	130
16	81	64	88	88	99	82	126	103	–	–	94	113
17	–	–	–	–	123	104	133	75	–	–	–	–
19	373	303	357	460	338	380	305	480	352	356	338	467
30	160	104	208	237	–	–	–	–	–	–	–	–
7	–	–	191	164	–	–	243	162	248	211	–	–
13	138	90	160	121	148	168	149	138	163	117	151	170
18	–	–	–	–	–	–	91	75	–	–	–	–
23	63	55	55	58	91	59	66	57	62	47	76	59
3	64	28	89	73	84	95	76	69	94	50	77	61
5	–	–	306	291	279	241	306	212	–	–	–	–
28	112	103	133	118	142	182	146	120	147	133	134	135
2	161	144	120	117	111	111	–	–	158	107	155	113
8	–	–	–	–	145	170	–	–	246	167	207	207
9	55	33	62	53	50	31	63	35	82	56	80	49
10	134	102	110	85	144	90	144	95	137	88	127	99
14	81	72	118	67	102	74	140	88	–	–	–	–
21	114	64	122	102	124	108	113	66	108	79	–	–
24	75	61	122	112	126	104	144	90	157	96	133	92
25	134	97	149	147	–	–	–	–	–	–	–	–
26	169	112	–	–	206	193	198	145	238	218	244	153
29	–	–	128	150	–	–	175	121	176	176	208	178
1	151	117	151	131	168	141	255	186	261	146	237	227
4	159	212	215	180	229	162	298	232	321	253	259	267
6	–	–	241	241	–	–	253	184	235	202	–	–
20	116	174	249	143	–	–	–	–	333	291	314	278
22	112	98	103	104	92	26	127	81	147	96	157	108
27	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–

H,4b

Nr.	1720–29 f.	d.	1730–39 f.	d.	1740–49 f.	d.	1750–59 f.	d.	1760–69 f.	d.
11.....	113	130	103	99	118	120	123	135	102	97
12.....	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
15.....	123	109	112	118	109	107	116	115	122	109
16.....	83	89	92	82	116	86	109	107	112	102
17.....	–	–	–	–	–	–	–	–	141	129
19.....	385	348	–	–	–	–	–	–	–	–
30.....	–	–	–	–	255	253	256	245	249	265
7.....	–	–	261	179	282	235	–	–	–	–
13.....	152	157	176	172	196	181	196	156	155	193
18.....	–	–	123	73	154	111	121	69	112	81
23.....	106	84	83	61	49	42	69	61	112	76
3.....	64	86	72	56	90	81	77	81	97	90
5.....	278	280	–	–	242	209	304	314	281	255
28.....	137	142	154	154	160	158	171	159	139	150
2.....	165	141	150	105	–	–	–	–	–	–
8.....	195	193	248	210	296	171	235	299	269	272
9.....	87	55	68	46	–	–	–	–	–	–
10.....	140	117	143	110	128	103	161	139	169	146
14.....	124	123	145	149	115	108	122	135	121	123
21.....	115	129	142	146	125	127	125	108	90	61
24.....	120	120	113	132	109	97	159	137	104	87
25.....	153	132	146	153	138	134	145	139	–	–
26.....	232	188	178	184	259	186	268	238	–	–
29.....	195	140	190	198	216	184	228	224	224	256
1.....	277	175	271	250	–	–	–	–	–	–
4.....	241	187	234	300	262	240	–	–	–	–
6.....	271	257	251	229	261	241	304	220	296	253
20.....	338	236	–	–	307	257	343	320	328	300
22.....	197	174	189	199	162	174	215	195	175	189
27.....	–	–	–	–	75	82	123	106	136	114

H,4c

BEREGNING OVER ANTALLET AF FØDTE OG DØDE I SJÆLLANDS AMTER 1660–1769

A. De i hver 10 års periode medregnede sognes folketal 1769 og deres procentvise andel af hele det pågældende amts beboertal udenfor købstæderne samme år:

	Københavns antal	pct.	Frederiksb. antal	pct.	Holbæk antal	pct.	Sorø antal	pct.	Præstø antal	pct.
1660–69..	3316	9,5	773	2,3	603	1,7	3018	9,2	2557	6,1
1670–79..	2838	8,1	1666	5,1	1397	4,0	2971	9,1	3272	7,8
1680–89..	2998	8,6	773	2,3	1397	4,0	3414	10,4	1737	4,2
1690–99..	2998	8,6	2028	6,2	1397	4,0	2746	8,4	2452	5,9
1700–09..	1830	5,2	1666	5,1	630	1,7	3710	11,4	3272	7,8
1710–19..	2482	7,1	773	2,3	630	1,7	3381	10,3	2557	6,1
1720–29..	2482	7,1	773	2,3	1397	4,0	4373	13,4	3272	7,8

	Københavns		Frederiksb.		Holbæk		Sorø		Præstø	
	antal	pct.	antal	pct.	antal	pct.	antal	pct.	antal	pct.
1730–39..	986	2,8	2028	6,2	630	1,7	4373	13,4	2452	5,9
1740–49..	1686	4,8	2028	6,2	1397	4,0	3660	11,2	3036	7,3
1750–59..	1686	4,8	1135	3,5	1397	4,0	3660	11,2	2393	5,7
1760–69..	2068	5,9	1135	3,5	1397	4,0	2654	8,1	2393	5,7

B. Hver 10 års periodes fødsels- og dødstal i de efter Gustav Bang angivne tal med fuld udeladelse af tallene for tiårsperioder, der ikke kan betragtes som fuldstændige:

	f.	d.	f.	d.	f.	d.	f.	d.	f.	d.
1660–69..	874	660	201	145	176	131	923	685	538	601
1670–79..	744	864	406	343	528	482	831	833	959	799
1680–89..	788	756	239	227	505	518	1008	881	489	329
1690–99..	861	897	549	432	528	401	977	640	933	683
1700–09..	445	439	473	375	241	183	1302	987	1297	988
1710–19..	603	848	227	229	211	196	1154	909	967	880
1720–29..	704	676	258	241	479	508	1526	1338	1325	1029
1730–39..	307	299	643	485	226	210	1523	1433	945	1042
1740–49..	598	566	681	569	492	448	1386	1110	1067	994
1750–59..	604	602	386	286	552	554	1443	1419	985	841
1760–69..	726	702	379	350	517	495	977	945	935	856

C. De i A og B nævnte tal omsat til årlige fødsels- og dødstal for hvert enkelt amt – ud fra den forudsætning, at de pågældende sognetal kan betragtes som repræsentative for landbefolkningen i hvert amt:

1660–69..	920	695	874	630	1035	771	1003	745	882	985
1670–79..	918	1067	796	673	1320	1205	1023	915	1357	1024
1680–89..	916	879	1039	987	1262	1295	969	847	1164	783
1690–99..	1061	1043	885	697	1320	1025	1163	762	1598	1158
1700–09..	867	856	927	735	1418	1077	1142	866	1663	1267
1710–19..	849	1194	987	995	1241	1153	1120	882	1585	1459
1720–29..	992	952	1122	1048	1200	1270	1129	998	1697	1319
1730–39..	1096	1068	1037	782	1329	1235	1136	1069	1602	1766
1740–49..	1245	1179	1098	918	1230	1120	1238	991	1462	1362
1750–59..	1258	1254	1103	818	1380	1385	1289	1267	1727	1475
1760–69..	1231	1190	1083	1000	1292	1238	1206	1166	1640	1502
1660–1769.....	112930	113770	109510	92830	140270	127740	124210	105080	163770	141000
÷5,5%....		6257		5106		7026		5779		7755
Rev. dødstal...		107513		87724		120714		99301		133245
Overskud	5417		21786		19556		24909		30525	

Ialt.....	Fødte	650690	eller	650690
	Døde	580420	–	548497
	Overskud	70270	–	102193

FØDSLER OG DØDSFALD FØR 1735

	København		Fyns st.		Århus st.		Viborg st.		Ålborg st.	
	f.	d.	f.	d.	f.	d.	f.	d.	f.	d.
1637	874	5022	–	–	–	–	–	–	–	–
1650	993	1146	–	–	–	–	–	–	–	–
1651	965	1169	–	–	–	–	–	–	–	–
1652	1003	1559	–	–	–	–	–	–	–	–
1653	706	2110	–	–	–	–	–	–	–	–
1654	764	8551	–	–	–	–	–	–	–	–
1672	1419	1030	–	–	–	–	–	–	–	–
1673	1351	1119	–	–	–	–	–	–	–	–
1674	1347	1165	–	–	–	–	–	–	–	–
1675	1267	1700	–	–	–	–	–	–	–	–
1676	1272	2617	–	–	–	–	–	–	–	–
1677	1250	4207	–	–	–	–	–	–	–	–
1678	1561	1686	–	–	–	–	–	–	–	–
1679	1373	1938	–	–	–	–	–	–	–	–
1680	1685	1725	–	–	–	–	–	–	–	–
1681	1842	1513	–	–	–	–	–	–	–	–
1682	1896	1381	–	–	–	–	–	–	–	–
1683	2040	1309	–	–	–	–	–	–	–	–
1684	1953	2909	–	–	–	–	–	–	–	–
1685	1889	1563	–	–	–	–	–	–	–	–
1686	1885	1237	–	–	–	–	–	–	–	–
1687	2096	1340	–	–	–	–	–	–	–	–
1688	2173	1371	–	–	–	–	–	–	–	–
1689	1985	3090	3822	2799	2649	1986	1584	1351	2239	1854
1690	2130	1602	–	–	–	–	–	–	–	–
1691	2017	1650	2639	2099	–	–	–	–	–	–
1692	1894	1711	2405	2068	–	–	–	–	–	–
1693	1929	2151	2897	3152	–	–	1323	1317	–	–
1694	1913	1973	2671	2489	–	–	–	–	–	–
1695	2118	1313	–	–	2692	2191	–	–	–	–
1696	2176	1762	–	–	2897	2525	–	–	–	–
1697	1951	2099	–	–	2717	2003	–	–	–	–
1698	1720	1650	–	–	2664	2518	–	–	–	–
1699	1809	1718	–	–	2463	2952	–	–	–	–
1700	1811	4281	–	–	2398	3402	–	–	–	–
1701	2039	1638	–	–	3052	2042	–	–	–	–
1702	2246	1666	–	–	3027	2075	–	–	–	–
1703	2187	2270	–	–	3135	1982	–	–	–	–
1704	2487	1491	–	–	3318	2800	–	–	–	–
1705	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–

	København		Fyns st.		Århus st.		Viborg st.		Ålborg st.	
	f.	d.	f.	d.	f.	d.	f.	d.	f.	d.
1706	–	–	–	–	2760	2230	–	–	–	–
1707	–	–	–	–	3037	2175	–	–	–	–
1708	–	–	–	–	2954	2502	–	–	–	–
1709	–	–	–	–	2989	2442	1448	1143	–	–
1710	–	–	–	–	2590	3664	1232	2280	1772	2566
1711	1464	22535	2922	2399	3055	2117	1598	1038	2177	1460
1712	–	–	1999	1552	2987	2206	–	–	2186	1429
1713	2222	1711	1760	1233	2772	2016	–	–	2060	1532
1714	–	–	3147	2470	2875	1946	–	–	2013	1448
1715	–	–	2515	2552	2960	2000	–	–	–	–
1716	–	–	2835	2899	2930	2280	–	–	2319	2001
1717	–	–	–	–	2960	2660	–	–	–	–
1718	–	–	–	–	2889	2273	–	–	2098	1453
1719	–	–	–	–	2800	2500	–	–	–	–
1720	2531	2013	4042	4096	2765	2553	1577	1189	1988	1434
1721	2630	2247	–	–	2860	2300	1710	1394	2120	1553
1722	2601	1999	–	–	3053	2070	–	–	2074	1640
1723	2604	1914	–	–	2983	1983	–	–	–	–
1724	2489	2751	–	–	2260	2355	–	–	–	–
1725	2770	2495	–	–	3000	2400	–	–	–	–
1726	2518	2883	–	–	2866	3264	1600	1480	1969	1977
1727	2383	3231	–	–	3270	2689	–	–	1976	2095
1728	2346	2494	–	–	2864	2582	1728	1593	–	–
1729	2070	3056	–	–	2924	2776	–	–	1932	1918
1730	2105	2471	–	–	3015	2905	1561	1261	2051	1626
1731	2187	2420	–	–	3280	3299	1660	1594	2142	1761
1732	2403	2289	4490	3629	3372	2579	1493	1193	2140	1925
1733	2378	2668	–	–	3300	2140	1529	1049	2065	1397
1734	2516	1961	–	–	3100	2400	1618	1108	2171	1634

Et antal af de nævnte fødsels- og dødstal er ufuldstændige. Det gælder især de fynske tal, hvori der navnlig savnes oplysninger fra Langeland og skiftende herreder på Lolland–Falster i 1691–94 samt i 1712–16 også fra enkelte herreder på selve Fyn. – Als og Ærø er overalt udeladt.

Supplerende kan gives følgende tal fra de øvrige stifter:

	Sjællands st.		Ribe stift	
	f.	d.	f.	d.
1689	5597	4009	2715	2399
1709	–	–	2463	1572
1711	5369	10288	2593	2220
1718	5764	4319	–	–
1720	5583	5604	2916	2201
1721	5724	4157	–	–
1732	6997	5012	3040	2385

Der er en mulighed for, at tallene fra Sjællands stift for 1732 indeholder fødsels- og dødstal fra Bornholm, tallene fra de øvrige år gør det ikke.

FØDSLER OG DØDSFALD EFTER 1784

	Ribe stift originale lister		Århus stift originale lister		Ålborg stift originale lister		Kongeriget	
	f.	d.	f.	d.	f.	d.	f.	d.
1785....	–	–	3429	3634	2126	2159	25461	29946
1786....	3656	3620	3583	4605	2167	2129	25269	29239
1787....	–	–	3535	3430	1943	2493	24954	26577
1788....	–	–	3707	3483	2430	1955	29775	24374
1789....	3781	2729	3718	3125	2247	1956	26365	23057
1790....	–	–	3486	2977	2157	1722	25329	20546
1791....	–	–	3891	3229	2404	1854	26524	23697
1792....	3875	2695	4221	3201	2562	1832	28908	22975
1793....	3712	3198	4173	3624	2447	2142	27355	22689
1794....	3896	3806	4225	4318	2468	2650	27539	25956
1795....	3846	2934	3995	3095	2590	2166	27267	23942
1796....	3726	2736	3934	3041	2443	1831	27099	23036
1797....	–	–	4133	3334	2433	1923	28728	23197
1798....	–	–	4268	3259	2628	1808	30613	24624
1799....	4121	3412	4608	3989	2529	1906	29692	26197
1800....	3636	3750	3961	4125	–	–	–	–

Materialien's opgivelser fra årene 1735–84 er grundstammen i ovenstående talrækker. De er hovedsagelig identiske med en liste fra Frederik den Sjettes gehejmearkiv (RA). Side 296–97 er tallene fra 1735–75 gengivet efter listen fra rigsarkivet, mens tal fra 1760–84 fra Materialien er gengivet side 21. Der er en forskel på opgivelserne for 1770–75 i tallene fra København, Sjællands stift, Fyns stift og Ribe stift, mens tallene fra Århus, Viborg og Ålborg stifter hovedsagelig er de samme i de to lister. Det er muligt, at der for Sjællands stifts vedkommende er suppleret op med bornholmske tal i den sidste del af Materialiens liste, men bornholmske tal findes ikke i tallene fra 1756–69 eller andre originallister. Hvorfor nogle af de fynske tal er forhøjet ses lige så lidt som årsagen til ændringer i de københavnske tal. Derimod er det i Ribe stift ganske klart, at det er fødsler og dødsfald i Tørning len, der er uddraget af Materialiens tal. Fra 1776 til 1784 har de originale lister fra Ribe stift følgende opgivelser om fødte og døde for hele stiftet (inklusive Tørning len) foruden de ovenfor gengivne:

	Ribe stift	
	f.	d.
1783.....	3446	2617
1784.....	3475	3014

På grundlag af originalmaterialet i bispearkiverne kan enkelte forkerte opgivelser i Materialiens og Gehejmearkivets ældste årsopgivelser rettes.

I 1735 har Århus stift haft 3423 fødte og 2211 døde.

I 1737 har Ålborg stift haft 2181 fødte og 2251 døde.

I 1738 har Ålborg stift haft 2146 fødte og 2027 døde.

I 1758, 1763 og 1765 mangler der enkelte herredstal fra Fyns stift i Materialiens opgivelser. De rigtige stiftstal er nærmere:

	Fyns stift	
	f.	d.
1758.....	4150	5375
1763.....	4575	6100
1765.....	4735	4420

De forkerte tal i Materialiens række anes, fordi fødsels- og dødstal mod sædvane falder samtidig i forhold til det nærmest forudgående år, og originaltabellerne bekræfter i tilfælde, hvor de er bevaret, at der mangler herredsopgivelser dels fra Falster og dels fra Vestfyn.

Endelig er dødstallene fra Århus stift i 1777 og 1783 efter originallisterne ikke 2649 og 2223, men henholdsvis 3905 og 3039. De forkerte tal er indgået i beregningerne for femårsgennemsnit i Stat. Tabelv. V,A, 5, s. 89.

FORTEGNELSE OVER FØDTE OG DØDE I ÅRHUS STIFT HERREDSVIS FORDELT

Året	Århus f.	Århus d.	Skanderb. f.	Skanderb. d.	Ebeltoft f.	Ebeltoft d.	Horsens f.	Horsens d.	Grenå f.	Grenå d.	Mariager f.	Mariager d.	Hobro f.	Hobro d.	Randers f.	Randers d.
1695..	99	97	18	13	23	26	64	49	26	34	19	7	4	9	55	94
1696..	157	162	8	19	32	22	60	80	28	32	17	19	9	9	59	47
1697..	109	103	8	11	23	27	59	41	24	27	18	10	5	11	68	29
1698..	129	133	8	4	29	20	67	55	31	40	22	10	8	11	64	80
1699..	100	124	16	19	19	33	51	55	25	34	22	43	11	13	74	65
1700..	106	164	11	13	15	41	45	70	23	49	9	14	8	14	54	75
1701..	102	96	11	12	28	19	48	54	29	30	19	24	7	10	51	68
1702..	143	96	12	11	(20	16)	46	55	31	27	21	12	11	5	80	52
1703..	114	120	10	9	18	16	58	49	34	22	25	18	9	12	71	51
1704..	114	238	16	10	27	12	66	77	34	34	27	22	14	5	85	79
1705..	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
1706..	–	–	6	5	50	35	59	49	31	46	–	–	–	–	62	51
1707..	122	103	13	7	30	21	48	48	26	16	7	11	8	10	–	–
1708..	139	100	8	6	21	21	56	37	25	27	30	24	29	26	65	42
1709..	91	123	12	6	24	24	46	42	20	16	10	8	19	10	52	95
1710..	95	208	10	18	17	28	49	93	18	34	15	36	7	14	68	67
1711..	198	98	5	4	15	17	42	29	22	25	23	19	7	11	46	39
1712..	89	120	19	17	12	16	52	53	29	19	17	10	7	1	68	52
1713..	99	132	12	10	19	20	44	68	28	27	23	18	8	4	37	89

Købstæderne er opført særskilt til 1713 – derefter er de indbefattet i herreds tallene.

	Bjerre f.	Bjerre d.	Framlev f.	Framlev d.	Galten f.	Galten d.	Gjerlev f.	Gjerlev d.	Gjern f.	Gjern d.	Hads f.	Hads d.
1695....	134	100	75	60	90	78	62	44	104	53	96	62
1696....	154	121	101	74	78	81	77	56	133	107	117	115
1697....	160	94	74	56	103	61	68	26	103	72	91	88
1698....	199	131	77	72	105	104	54	47	98	87	105	98
1699....	191	103	73	125	86	98	67	63	96	122	84	89
1700....	130	112	65	78	96	115	67	76	84	179	115	127
1701....	88	147	44	87	72	139	96	62	58	105	24	134
1702....	207	162	92	66	106	69	67	43	69	53	131	86
1703....	176	90	99	79	124	84	111	47	128	69	155	99
1704....	197	123	95	90	119	97	102	95	171	77	150	115

	Bjerre		Framlev		Galten		Gjerlev		Gjern		Hads	
	f.	d.	f.	d.	f.	d.	f.	d.	f.	d.	f.	d.
1705....	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
1706....	181	175	82	89	109	100	88	100	78	78	112	108
1707....	197	119	71	52	81	52	66	50	121	62	191	85
1708....	191	192	74	67	85	73	74	78	94	73	109	59
1709....	199	126	58	69	72	73	77	68	112	66	142	96
1710....	162	224	71	101	78	68	83	78	95	108	113	161
1711....	218	116	100	55	92	82	67	63	117	92	153	118
1712....	219	106	68	72	89	70	84	51	114	67	139	88
1713....	153	114	77	51	68	55	81	33	109	66	–	–
1714....	205	119	90	52	76	70	83	59	127	85	133	86
1715....	198	103	80	48	82	58	87	61	–	–	141	97
1716....	185	165	80	64	–	–	80	52	110	79	154	118
1717....	192	145	80	71	75	85	99	93	133	103	142	142
1718....	180	136	73	70	79	63	88	35	107	89	–	–
1719....	–	–	–	–	–	–	–	–	118	85	–	–
1720....	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
1721....	173	128	93	57	102	75	68	41	122	84	(126	116)
1722....	178	113	92	58	89	55	108	85	131	89	146	93
1723....	190	91	76	48	104	71	97	55	132	66	(110	72)
1724....	190	100	78	61	82	72	93	44	140	136	(120	97)
1725....	186	158	(71	42)	94	54	101	77	139	84	125	92
1726....	177	220	56	80	89	109	66	70	113	98	(106	104)
1727....	208	134	73	58	83	74	97	88	120	89	134	109
1728....	160	158	81	67	87	102	69	59	112	98	108	124
1729....	172	169	56	55	92	87	80	67	115	88	128	112
1730....	202	206	81	65	95	107	(53	60)	106	96	123	92
1731....	211	197	78	88	91	90	84	82	163	116	141	96
1732....	216	152	69	56	69	56?	110	60	122	99	138	133
1733....	197	95	70	46	109	80	69	44	126	88	144	83
1734....	209	224	82	58	124	78	99	56	114	71	132	85
1735....	202	117	81	63	132	55	76	67	126	83	116	85
1736....	216	149	86	59	109	76	90	57	112	85	99	84
1737....	196	140	–	–	116	93	92	88	119	86	–	–
1738....	178	177	61	73	97	89	32	114	129	85	137	116
1739....	213	225	71	80	115	84	84	53	99	86	154	130
1740....	221	148	69	56	127	104	91	72	131	110	133	112
1741....	206	200	68	72	109	97	75	71	115	101	148	132
1742....	187	169	67	77	88	164	79	107	113	108	147	160
1743....	217	185	64	60	113	131	73	86	110	84	155	128
1744....	238	127	74	57	117	67	102	59	121	80	177	100
1745....	259	150	70	51	140	91	93	50	152	107	173	116
1746....	210	190	83	77	124	81	63	41	111	100	185	122
1747....	200	225	76	74	116	111	100	53	135	94	174	157
1748....	229	311	77	91	119	112	84	107	124	113	180	227
1749....	238	169	94	87	116	112	80	114	131	151	157	124

	Bjerre		Framlev		Galten		Gjerlev		Gjern		Hads	
	ſ.	d.	ſ.	d.	ſ.	d.	ſ.	d.	ſ.	d.	ſ.	d.
1750....	197	174	73	57	118	106	100	86	115	94	167	119
1751....	238	168	77	61	125	94	123	94	96	87	137	93
1752....	213	162	91	89	107	79	94	68	132	87	161	120
1753....	218	157	67	55	112	95	94	83	132	87	183	175
1754....	221	182	110	92	127	103	100	75	143	78	175	160
1755....	254	146	104	74	106	96	92	94	129	98	213	148
1756....	211	342	79	120	119	147	81	101	100	164	193	311
1757....	242	123	97	63	114	89	100	63	131	117	173	99
1758....	199	117	89	50	131	101	90	92	115	123	186	121
1759....	200	119	95	58	100	84	88	95	99	75	179	118
1760....	230	133	89	107	121	87	87	57	123	113	208	151
1761....	245	169	99	60	96	79	98	42	129	106	189	112
1762....	227	177	99	106	113	84	92	54	137	127	177	114
1763....	222	231	108	182	101	166	93	102	133	160	186	241
1764....	196	199	121	133	110	173	84	97	128	130	173	189
1765....	227	183	123	91	109	104	71	66	111	74	211	145
1766....	248	173	93	86	117	93	84	143	126	90	212	195
1767....	225	150	121	87	109	86	79	93	124	77	235	209
1768....	241	148	109	77	112	89	80	72	114	103	231	241
1769....	225	151	90	81	128	77	89	50	164	107	253	250
1770....	240	149	135	97	124	125	101	80	149	108	220	192
1771....	182	187	83	98	113	125	68	71	147	137	209	229
1772....	175	224	87	110	98	101	82	68	109	107	164	125
1773....	198	377	85	159	112	192	77	91	104	285	201	285
1774....	220	159	109	60	129	98	78	52	140	70	197	143
1775....	225	164	100	58	144	105	83	65	171	106	250	149
1776....	222	137	116	71	137	113	90	70	124	77	191	146
1777....	223	151	112	67	126	150	88	94	131	150	218	197
1778....	228	258	110	83	127	98	95	70	95	72	–	–
1779....	228	257	113	182	138	235	92	65	126	213	221	400
1780....	238	168	120	61	137	125	90	68	128	84	243	166
1781....	225	166	93	92	155	118	98	76	135	90	203	155
1782....	257	184	110	72	136	109	95	69	100	93	213	173
1783....	225	163	110	60	133	125	93	62	124	69	205	185
1784....	183	151	82	89	125	129	98	63	111	92	186	181
1785....	227	219	95	115	106	136	65	88	95	109	183	184
1786....	219	125	93	142	118	154	94	170	116	129	201	236
1787....	205	183	85	73	125	108	96	73	89	85	176	178
1788....	210	202	101	71	134	120	85	60	85	56	188	257
1789....	206	161	95	70	127	119	98	71	105	62	213	200
1790....	203	187	75	66	129	120	92	78	99	96	200	137
1791....	243	197	90	70	141	102	101	78	120	90	223	185
1792....	215	167	105	65	153	110	118	73	147	84	215	216
1793....	257	202	98	91	143	130	96	102	157	97	225	177
1794....	224	251	116	91	148	136	115	85	134	159	194	242
1795....	239	167	107	90	157	116	95	74	135	82	191	165

	Bjerre		Framlev		Galten		Gjerlev		Gjern		Hads	
	f.	d.	f.	d.	f.	d.	f.	d.	f.	d.	f.	d.
1796....	223	150	105	67	122	95	97	91	154	76	186	142
1797....	256	197	96	73	147	79	99	80	150	123	233	224
1798....	296	205	126	75	140	114	105	62	181	129	260	204
1799....	250	232	142	89	149	119	111	83	175	120	266	262
1800....	232	234	112	118	125	130	88	86	150	172	243	262
dødf....	15	–	5	–	8	–	8	–	–	–	19	–
1801....	246	159	115	136	116	113	82	110	142	166	307	157
dødf....	15	–	3	–	11	–	7	–	5	–	10	–

	Hasle		Hatting		Hids		Hjelmslev		Houlbjerg		Lysgård	
	f.	d.	f.	d.	f.	d.	f.	d.	f.	d.	f.	d.
1695....	59	51	87	55	44	21	93	56	100	71	(103	94)
1696....	64	59	67	63	48	44	74	81	82	61	129	116
1697....	57	37	77	58	46	26	118	74	68	81	122	163
1698....	61	62	80	57	53	47	109	65	78	73	111	127
1699....	50	65	70	73	40	48	112	119	69	70	167	197
1700....	54	50	65	45	29	50	71	87	55	83	91	155
1701....	38	55	56	83	31	35	79	106	76	90	142	111
1702....	66	29	84	62	67	23	127	49	79	39	125	109
1703....	45	38	105	53	49	30	128	83	95	70	(76	44)
1704....	53	40	73	42	58	46	112	94	102	80	139	125
1705....	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
1706....	48	48	91	77	60	32	118	81	82	65	(51	57)
1707....	58	35	–	–	48	29	107	77	110	65	143	124
1708....	62	42	54	57	40	38	109	79	83	67	117	121
1709....	59	35	69	63	40	29	99	76	90	72	161	105
1710....	36	53	69	113	37	33	95	137	68	101	105	134
1711....	75	65	95	51	48	20	124	68	94	39	123	70
1712....	63	51	91	57	40	18	96	71	78	65	132	51
1713....	45	23	82	52	63	54	–	–	98	51	75	49
1714....	132	91	88	56	40	26	74	43	74	60	122	67
1715....	116	78	88	48	45	30	103	71	96	55	116	98
1716....	156	110	70	66	40	49	115	113	86	68	142	128
1717....	127	111	90	70	58	56	87	75	84	78	134	98
1718....	122	109	69	60	47	24	123	80	71	57	117	94
1719....	124	111	–	–	29	46	75	84	79	73	–	–
1720....	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
1721....	130	96	81	60	33	20	102	87	79	55	102	72
1722....	128	78	85	46	50	28	129	103	93	53	125	63
1723....	137	114	91	50	38	16	139	76	96	56	110	75
1724....	132	119	80	50	41	29	117	97	110	74	152	92
1725....	–	–	54	53	55	36	125	124	90	70	132	129
1726....	135	141	74	79	33	53	118	130	76	85	107	199
1727....	171	135	90	70	48	51	131	74	88	64	134	99
1728....	120	137	78	66	30	35	118	114	88	49	101	96
1729....	111	128	77	83	33	51	145	124	88	64	114	112

	Hasle		Hatting		Hids		Hjelmslev		Houlbjerg		Lysgård	
	f.	d.	f.	d.	f.	d.	f.	d.	f.	d.	f.	d.
1730....	79	93	86	86	47	29	109	101	69	73	138	99
1731....	153	219	100	86	44	46	107	78	91	88	130	148
1732....	142	149	80	62	54	40	152	118	89	57	139	79
1733....	145	123	74	57	70	41	150	108	74	43	140	87
1734....	129	133	77	81	52	37	–	–	88	58	138	116
1735....	148	127	102	53	55	53	147	101	105	62	130	80
1736....	133	112	91	75	57	43	159	126	83	71	132	116
1737....	139	146	78	88	–	–	–	–	–	–	125	112
1738....	139	186	85	67	42	27	146	149	65	74	146	164
1739....	152	164	69	76	43	33	127	121	97	85	138	136
1740....	136	130	110	79	57	32	164	133	89	107	138	91
1741....	120	198	76	122	40	41	110	118	76	72	123	134
1742....	143	169	85	100	44	41	97	144	107	81	116	141
1743....	135	152	86	107	34	46	101	104	104	73	126	115
1744....	154	147	113	72	62	29	147	94	97	72	145	83
1745....	134	126	98	51	48	35	124	77	96	80	121	86
1746....	163	128	86	48	62	34	139	115	110	66	170	100
1747....	133	154	90	75	43	37	136	158	102	49	138	139
1748....	142	207	104	94	50	82	117	145	93	77	146	148
1749....	128	139	106	78	64	75	142	148	97	112	161	187
1750....	143	137	91	107	53	55	135	116	99	84	173	228
1751....	122	146	93	84	57	28	138	141	86	69	151	126
1752....	160	149	89	109	49	31	113	135	97	77	169	123
1753....	136	139	106	97	59	31	153	136	92	63	147	119
1754....	148	132	89	95	73	40	183	153	103	88	155	136
1755....	139	228	104	87	45	26	121	156	117	87	167	118
1756....	130	135	121	150	44	70	134	175	107	132	137	225
1757....	151	131	107	59	51	36	160	108	125	66	170	126
1758....	139	121	101	68	55	43	130	103	123	82	107	89
1759....	116	163	91	74	50	34	149	111	75	74	97	88
1760....	114	112	106	85	71	39	156	172	175	142	169	130
1761....	107	113	110	89	69	43	150	100	93	62	207	148
1762....	128	132	130	94	59	54	176	155	111	97	193	145
1763....	107	226	101	143	47	47	152	214	117	139	108	140
1764....	170	168	180	201	44	45	184	194	102	211	99	101
1765....	144	157	115	88	60	51	184	148	107	84	140	127
1766....	143	133	95	77	66	47	165	158	120	81	167	111
1767....	154	151	114	87	53	28	162	125	118	97	160	112
1768....	138	158	105	95	54	37	163	111	103	95	140	106
1769....	161	131	129	96	55	53	151	160	119	95	168	123
1770....	165	169	127	96	54	61	141	132	115	163	161	145
1771....	155	196	114	108	54	62	145	156	99	114	124	138
1772....	139	165	97	95	39	47	121	117	95	82	142	146
1773....	122	291	103	180	49	66	130	282	83	140	120	232
1774....	137	100	142	84	58	37	162	145	115	53	166	102

	Hasle		Hatting		Hids		Hjelmslev		Houlbjerg		Lysgård	
	f.	d.	f.	d.	f.	d.	f.	d.	f.	d.	f.	d.
1775....	154	102	130	82	67	62	163	124	111	89	150	108
1776....	135	116	112	71	66	42	151	115	59	102	143	96
1777....	138	170	129	105	68	51	145	144	129	108	166	124
1778....	150	111	124	144	68	41	157	150	108	83	137	126
1779....	152	194	120	184	62	99	138	284	115	250	146	187
1780....	140	124	128	89	87	75	184	119	101	118	185	129
1781....	174	115	120	88	72	54	152	136	140	72	145	138
1782....	127	112	116	106	71	36	157	114	127	91	144	113
1783....	136	122	120	74	71	50	146	100	119	76	138	134
1784....	121	161	96	84	69	44	137	124	98	95	127	143
1785....	128	138	123	100	78	60	136	152	98	124	113	131
1786....	130	199	110	133	70	86	140	191	118	204	160	135
1787....	134	143	113	98	67	69	132	121	116	83	155	142
1788....	142	140	108	113	78	62	149	148	103	110	139	143
1789....	121	125	106	85	72	58	162	104	110	93	160	105
1790....	136	117	134	112	78	63	135	118	89	98	146	89
1791....	129	129	140	104	66	65	158	143	109	83	150	122
1792....	143	150	138	92	105	53	170	140	106	77	171	117
1793....	169	207	133	98	81	65	189	137	121	126	174	115
1794....	146	137	138	142	87	69	180	173	114	93	154	145
1795....	145	157	147	70	71	58	165	140	128	83	162	117
1796....	159	157	132	88	95	58	188	117	101	66	150	115
1797....	148	164	151	97	70	43	171	127	119	59	158	90
1798....	156	133	148	116	94	64	192	151	113	82	184	113
1799....	180	149	140	148	72	51	167	155	108	70	214	131
1800....	147	229	127	143	61	66	163	180	98	88	187	150
1801....	150	135	121	116	64	67	142	144	78	83	169	154

	Mols		Nim		Ning		Nørrehald		Nørre		Onsild	
Året	f.	d.	f.	d.	f.	d.	f.	d.	f.	d.	f.	d.
1695....	84	64	55	51	90	81	71	61	81	70	37	38
1696....	107	95	59	54	143	115	65	55	110	55	42	31
1697....	111	77	43	25	92	89	67	36	99	68	42	26
1698....	92	124	44	39	124	113	71	73	85	143	96	46
1699....	96	85	51	56	109	126	80	112	83	96	37	51
1700....	94	86	43	53	105	111	60	92	94	126	95	80
1701....	65	82	54	63	64	125	43	83	78	93	41	49
1702....	(79	68)	44	40	133	102	81	52	61	64	45	31
1703....	85	65	59	54	80	51	84	45	114	76	54	18
1704....	109	53	87	48	120	118	64	87	123	71	38	34
1705....	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
1706....	69	62	57	49	119	84	75	45	98	77	–	–
1707....	81	61	57	52	97	81	68	38	55	24	70	39
1708....	81	109	59	47	120	73	77	59	89	123	59	54
1709....	109	96	69	53	112	109	68	60	86	75	62	50

Året	Mols f.	Mols d.	Nim f.	Nim d.	Ning f.	Ning d.	Nørrehald f.	Nørrehald d.	Nørre f.	Nørre d.	Onsild f.	Onsild d.
1710....	73	92	55	96	105	142	54	88	90	104	57	105
1711....	79	78	68	53	104	76	74	72	81	67	68	49
1712....	75	78	93	65	149	79	71	39	84	71	66	30
1713....	100	64	64	54	134	75	62	33	106	72	81	43
1714....	93	84	61	41	150	97	58	47	132	100	66	51
1715....	124	67	92	73	170	122	87	56	103	84	99	43
1716....	104	99	–	–	143	155	76	63	97	74	89	64
1717....	106	100	82	69	153	105	78	69	107	128	–	–
1718....	97	93	123	116	153	177	69	87	94	50	77	60
1719....	–	–	–	–	–	–	64	60	102	116	64	60
1720....	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
1721....	91	74	130	115	167	97	75	61	107	77	79	69
1722....	100	70	140	76	175	102	68	62	114	102	65	55
1723....	123	76	100	81	162	109	67	47	111	78	85	51
1724....	121	85	124	113	155	136	81	51	127	93	65	48
1725....	100	70	–	–	160	115	79	52	133	166	70	60
1726....	113	137	125	119	145	163	61	50	125	107	65	73
1727....	118	135	131	150	131	106	79	98	101	66	81	71
1728....	134	131	124	134	96	105	73	53	98	89	79	66
1729....	123	107	119	134	139	164	63	47	111	105	63	62
1730....	137	158	119	138	171	163	64	55	101	103	72	61
1731....	137	112	126	149	141	155	77	71	125	126	76	73
1732....	154	123	119	110	166	120	74	54	121	73	77	51
1733....	158	101	128	104	145	90	68	52	121	65	77	54
1734....	152	85	117	100	121	60	60	49	118	99	72	59
1735....	121	70	109	74	137	84	58	41	143	85	90	40
1736....	126	95	105	83	151	109	67	51	119	127	84	52
1737....	–	–	–	–	–	–	86	95	–	–	73	56
1738....	132	138	192	80	158	181	66	75	136	149	86	115
1739....	141	129	106	118	151	156	68	41	122	94	81	71
1740....	128	93	125	116	162	128	69	49	118	85	82	51
1741....	116	140	127	115	156	154	58	57	106	89	93	77
1742....	110	162	117	131	129	173	56	100	134	142	95	138
1743....	71	54	132	255	175	159	74	55	169	171	70	100
1744....	125	98	130	110	157	101	64	52	152	79	92	58
1745....	129	97	107	111	152	151	81	62	137	126	92	64
1746....	117	125	131	127	175	103	71	45	147	107	93	62
1747....	131	113	168	186	150	103	69	57	140	110	100	76
1748....	144	150	140	171	164	177	81	59	162	139	87	80
1749....	141	177	121	129	173	205	71	88	135	224	83	106
1750....	151	112	122	107	144	148	64	61	153	120	87	63
1751....	127	96	133	121	185	123	77	55	135	99	91	110
1752....	149	105	134	124	169	128	72	44	153	115	87	66
1753....	135	120	127	125	162	152	74	53	144	117	95	113
1754....	141	169	130	127	110	108	72	47	138	119	98	116
1755....	119	116	121	130	157	192	72	51	129	119	87	71

Året	Mols		Nim		Ning		Nørrehald		Nørre		Onsild	
	f.	d.	f.	d.	f.	d.	f.	d.	f.	d.	f.	d.
1756....	142	145	138	208	195	206	67	94	149	196	95	137
1757....	152	99	157	114	171	123	74	101	167	104	95	66
1758....	148	149	155	118	159	129	80	57	183	145	69	58
1759....	121	114	127	106	173	174	56	65	152	124	87	57
1760....	141	115	157	147	170	177	62	41	158	131	74	88
1761....	149	89	140	117	175	180	74	50	158	131	73	49
1762....	122	99	127	158	199	160	62	51	150	150	76	70
1763....	132	182	139	147	172	255	70	98	159	174	89	128
1764....	127	138	121	187	198	190	67	65	148	172	99	81
1765....	137	107	148	129	174	160	84	60	135	110	79	67
1766....	145	113	133	131	188	152	68	41	146	87	79	82
1767....	117	116	157	124	177	158	66	58	153	151	92	89
1768....	145	133	134	121	185	155	75	61	132	147	106	77
1769....	126	89	149	195	186	189	80	46	142	156	87	67
1770....	143	113	159	153	196	152	155	138	85	100	93	91
1771....	127	147	133	143	162	197	143	228	80	84	81	67
1772....	102	194	134	153	119	117	128	148	78	60	68	89
1773....	114	128	133	173	164	261	108	125	59	109	64	93
1774....	127	102	148	124	119	141	136	125	76	53	90	53
1775....	122	97	148	113	183	126	130	106	67	60	90	93
1776....	139	105	176	116	205	120	135	114	72	52	89	54
1777....	107	157	147	128	182	220	148	165	65	92	69	74
1778....	121	75	152	166	210	144	136	137	67	60	71	66
1779....	126	187	153	255	209	316	136	184	83	110	92	140
1780....	115	91	194	155	206	148	–	–	75	69	96	71
1781....	127	88	151	132	220	149	145	186	79	78	96	63
1782....	85	88	173	169	175	152	140	127	68	85	92	82
1783....	98	103	153	119	189	169	142	101	98	65	82	64
1784....	110	124	143	138	191	222	133	136	83	63	86	69
1785....	84	103	141	125	170	170	129	134	72	80	84	94
1786....	89	110	132	130	177	220	138	160	78	127	91	120
1787....	87	100	155	181	188	208	127	149	68	55	61	69
1788....	97	92	160	162	192	181	131	124	93	72	91	66
1789....	110	104	161	128	194	149	130	93	82	88	91	77
1790....	98	70	179	120	161	152	134	123	75	62	83	86
1791....	98	101	157	136	207	164	123	105	78	58	85	64
1792....	139	102	174	144	223	189	146	115	78	68	100	60
1793....	125	123	159	140	209	224	137	95	75	62	88	55
1794....	140	197	163	182	220	185	165	173	70	79	97	91
1795....	142	149	157	121	190	162	158	105	79	50	69	59
1796....	114	124	162	112	191	171	139	144	57	66	77	77
1797....	138	95	162	160	194	187	150	142	77	62	66	77
1798....	130	109	163	171	229	184	162	163	75	54	81	60
1799....	145	123	185	203	228	232	187	182	79	59	74	69
1800....	128	152	160	190	188	237	161	166	64	53	80	71
1801....	130	126	176	143	203	197	155	156	75	79	84	87

Året	Ø. Lisbjerg f.	Ø. Lisbjerg d.	Rovsø f.	Rovsø d.	Sabro f.	Sabro d.	Samsø f.	Samsø d.	Sønder f.	Sønder d.	Sønderhald f.	Sønderhald d.
1695....	129	95	61	47	57	44	94	79	163	146	147	141
1696....	157	145	59	37	44	39	73	77	174	169	146	128
1697....	152	115	54	30	50	46	99	91	165	146	152	95
1698....	131	148	52	49	54	64	101	65	197	84	146	134
1699....	135	163	45	77	58	59	69	40	157	191	123	170
1700....	109	170	47	74	54	63	82	62	122	215	114	201
1701....	79	121	45	43	22	37	64	102	120	171	86	121
1702....	151	75	62	41	49	20	89	69	174	96	147	92
1703....	128	76	60	37	32	46	100	55	219	125	161	104
1704....	169	171	42	44	66	65	76	94	218	164	139	106
1705....	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
1706....	149	88	48	40	61	62	101	69	–	–	171	144
1707....	142	100	40	30	73	62	–	–	–	–	146	118
1708....	154	119	45	43	75	53	72	66	170	169	138	14
1709....	161	136	42	42	71	66	55	50	172	160	137	128
1710....	142	163	50	70	64	85	78	52	149	188	115	224
1711....	150	112	47	53	76	39	56	40	176	121	149	121
1712....	164	165	45	38	91	49	76	54	175	160	139	98
1713....	128	76	46	28	60	38	55	44	144	130	130	77
1714....	166	96	58	36	80	48	46	30	184	139	120	110
1715....	168	81	39	24	72	35	59	40	158	104	147	79
1716....	157	102	55	41	76	41	72	58	179	123	125	86
1717....	168	93	51	49	76	92	61	41	169	205	148	107
1718....	132	144	58	54	72	50	63	41	188	164	135	165
1719....	134	114	–	–	–	–	–	–	–	–	111	100
1720....	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
1721....	131	114	62	61	84	59	74	50	–	–	178	168
1722....	157	116	52	64	64	67	82	63	136	97	194	109
1723....	129	89	77	43	73	46	84	55	144	82	163	133
1724....	162	134	64	40	57	50	84	74	201	129	144	97
1725....	152	144	–	–	88	58	84	108	157	169	160	159
1726....	140	143	49	65	58	93	99	65	135	178	210	217
1727....	160	150	78	56	74	59	99	89	153	127	215	168
1728....	159	134	56	48	67	66	81	97	147	135	199	192
1729....	129	114	51	59	64	58	98	81	118	117	208	167
1730....	145	135	74	49	71	80	77	164	139	147	190	228
1731....	129	131	75	78	88	73	94	72	163	198	188	226
1732....	157	121	54	46	74	67	100	69	163	106	210	138
1733....	163	100	75	47	84	44	98	85	136	82	197	136
1734....	132	97	59	51	65	50	78	52	154	99	209	134
1735....	158	117	79	38	89	54	80	86	155	111	190	110
1736....	122	138	62	47	68	49	67	71	159	144	210	198
1737....	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
1738....	151	142	83	69	88	92	80	105	163	169	172	191
1739....	119	167	66	122	72	50	87	83	167	132	220	179

Året	Ø. Lisbjerg f.	Ø. Lisbjerg d.	Rovsø f.	Rovsø d.	Sabro f.	Sabro d.	Samsø f.	Samsø d.	Sønder f.	Sønder d.	Sønderhald f.	Sønderhald d.
1740....	157	121	73	65	59	56	81	97	168	148	215	160
1741....	150	191	78	62	66	81	85	79	151	152	227	280
1742....	142	194	57	159	108	183	77	71	140	192	187	371
1743....	160	161	72	68	115	81	90	57	161	153	207	229
1744....	160	120	86	47	130	91	–	–	158	93	249	142
1745....	190	158	77	41	125	117	–	–	164	124	232	168
1746....	179	154	65	62	150	135	–	–	145	131	221	159
1747....	171	208	76	71	140	107	–	–	163	139	244	198
1748....	192	160	72	80	129	125	–	–	152	177	227	217
1749....	177	151	72	73	142	165	103	107	156	220	212	236
1750....	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
1751....	136	124	75	72	133	89	99	71	143	134	246	237
1752....	175	140	79	54	127	100	124	82	160	123	253	207
1753....	127	121	76	66	128	99	77	85	169	146	230	240
1754....	120	97	63	72	109	91	79	81	148	147	248	165
1755....	182	236	87	78	146	139	100	94	143	142	207	182
1756....	170	209	79	160	135	187	75	64	181	261	234	338
1757....	109	72	86	62	146	137	84	102	157	113	236	195
1758....	116	122	88	64	107	99	91	77	166	138	237	223
1759....	109	115	84	64	102	123	89	71	156	129	203	189
1760....	166	153	75	61	125	99	74	61	166	180	256	191
1761....	313	219	74	49	127	94	98	107	141	114	211	156
1762....	180	129	63	63	102	99	82	106	165	131	218	169
1763....	150	207	94	156	126	208	99	112	159	183	198	401
1764....	175	230	79	113	121	176	90	90	146	156	208	289
1765....	163	176	69	56	153	123	80	82	161	133	226	205
1766....	162	130	62	57	113	98	94	62	138	111	228	185
1767....	157	119	85	84	135	102	83	101	138	117	225	170
1768....	174	154	62	55	96	118	–	–	148	165	225	164
1769....	192	177	84	52	127	130	111	87	154	144	244	182
1770....	183	193	62	65	150	121	96	109	134	119	242	194
1771....	151	166	80	97	125	177	96	93	119	150	209	283
1772....	152	184	70	50	127	148	83	66	136	195	206	209
1773....	148	301	62	48	139	221	94	88	145	138	195	278
1774....	155	119	68	46	153	111	87	77	127	104	229	221
1775....	156	103	71	58	172	130	109	91	151	88	230	210
1776....	166	115	37	62	154	123	79	82	151	107	233	206
1777....	143	208	71	66	143	153	105	204	145	152	192	226
1778....	172	99	63	46	172	110	113	146	134	91	200	162
1779....	148	209	65	98	150	194	134	218	163	223	206	358
1780....	199	150	77	73	177	142	131	118	136	135	217	199
1781....	171	140	67	108	176	158	122	100	178	133	205	335
1782....	186	174	63	51	146	152	–	–	153	120	198	215
1783....	152	155	72	54	149	126	125	95	152	125	216	174
1784....	179	182	67	63	138	163	135	100	125	151	182	182

Året	Ø. Lisbjerg f.	Ø. Lisbjerg d.	Rovsø f.	Rovsø d.	Sabro f.	Sabro d.	Samsø f.	Samsø d.	Sønder f.	Sønder d.	Sønderhald f.	Sønderhald d.
1785....	152	156	54	49	132	191	115	96	127	155	187	229
1786....	147	183	62	116	146	147	114	111	111	178	202	261
1787....	155	142	70	59	154	141	118	92	124	148	222	206
1788....	161	152	70	54	152	148	112	135	147	123	211	162
1789....	176	141	65	72	137	133	100	112	127	96	223	199
1790....	144	128	57	66	137	145	–	–	132	127	193	184
1791....	162	132	62	62	149	116	122	134	129	116	238	177
1792....	182	144	80	50	157	132	144	67	137	117	236	161
1793....	158	176	63	51	175	150	139	107	153	111	213	197
1794....	173	225	82	80	167	143	130	125	153	175	228	248
1795....	180	147	78	51	152	116	139	84	134	129	238	173
1796....	182	120	83	58	156	199	119	82	130	122	206	154
1797....	189	128	82	49	161	121	139	92	159	145	210	193
1798....	177	143	119	77	121	93	136	101	154	105	202	152
1799....	199	171	132	133	179	165	131	143	172	101	202	177
1800....	183	186	133	115	138	133	136	91	156	145	147	146
1801....	159	240	119	145	139	152	123	93	148	182	144	166

Året	Støvring f.	Støvring d.	Tyrsting f.	Tyrsting d.	Vrads f.	Vrads d.	V. Lisbjerg f.	V. Lisbjerg d.	Voer f.	Voer d.
1695....	57	28	154	96	–	–	44	34	107	88
1696....	60	26	50	45	–	–	98	46	149	117
1697....	52	22	99	109	–	–	52	36	88	48
1698....	61	52	43	39	–	–	39	39	71	47
1699....	74	45	106	118	–	–	36	51	93	108
1700....	56	44	103	148	–	–	39	37	130	107
1701....	29	44	96	105	–	–	21	33	95	113
1702....	59	31	167	182	–	–	52	36	139	107
1703....	60	25	(125	78)	–	–	69	29	147	82
1704....	63	70	129	137	–	–	45	31	155	102
1705....	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
1706....	48	31	207	158	–	–	37	31	198	128
1707....	–	–	130	92	–	–	43	33	174	104
1708....	57	41	70	62	–	–	54	41	131	106
1709....	58	47	105	90	–	–	39	33	166	91
1710....	46	62	124	125	–	–	34	35	137	169
1711....	49	38	125	110	–	–	49	31	156	96
1712....	61	44	109	75	–	–	42	22	141	88
1713....	51	50	119	112	–	–	30	29	136	104
1714....	90	84	161	99	–	–	51	16	151	84
1715....	–	–	–	–	–	–	–	–	141	87
1716....	109	82	146	98	–	–	53	27	158	96
1717....	114	149	144	115	–	–	61	70	123	99
1718....	139	81	148	66	–	–	47	35	135	114
1719....	–	–	–	–	–	–	–	–	118	102

Året	Støvring f.	Støvring d.	Tyrsting f.	Tyrsting d.	Vrads f.	Vrads d.	V. Lisbjerg f.	V. Lisbjerg d.	Voer f.	Voer d.
1720....	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
1721....	115	89	136	97	–	–	36	26	110	103
1722....	143	123	81	47	60	25	37	21	113	70
1723....	148	125	117	74	98	64	39	16	127	79
1724....	189	127	109	67	103	51	36	43	165	121
1725....	158	117	103	74	68	43	38	22	145	157
1726....	157	183	76	75	86	67	40	44	128	182
1727....	165	145	93	69	107	80	50	45	157	119
1728....	135	123	73	64	105	85	41	20	141	134
1729....	143	136	66	76	100	102	41	31	141	134
1730....	149	118	117	91	84	61	42	45	152	166
1731....	141	193	155	141	104	72	56	43	146	124
1732....	190	115	107	96	120	105	44	57	162	136
1733....	151	104	114	78	119	45	48	38	148	105
1734....	135	137	110	66	115	54	43	34	154	93
1735....	151	100	125	64	85	43	44	28	189	120
1736....	146	141	122	78	105	67	48	34	154	130
1737....	174	228	121	111	97	69	49	40	169	132
1738....	181	208	120	109	137	96	61	55	152	143
1739....	163	124	72	82	112	136	52	65	155	179
1740....	155	131	124	113	153	105	55	51	182	128
1741....	159	176	91	95	86	51	43	50	142	155
1742....	161	189	156	183	–	–	–	–	130	167
1743....	154	156	180	154	–	–	–	–	131	155
1744....	156	92	198	131	–	–	–	–	172	115
1745....	149	145	296	205	–	–	–	–	169	110
1746....	171	107	188	135	–	–	–	–	170	101
1747....	137	137	218	203	–	–	–	–	151	116
1748....	122	210	221	323	–	–	–	–	154	223
1749....	157	167	195	269	–	–	–	–	146	132
1750....	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
1751....	128	139	226	149	–	–	–	–	162	120
1752....	107	113	238	173	–	–	–	–	173	121
1753....	141	168	228	160	–	–	–	–	167	121
1754....	140	122	220	184	–	–	–	–	167	147
1755....	146	154	234	175	–	–	–	–	175	147
1756....	148	276	220	234	–	–	–	–	149	271
1757....	157	113	231	146	–	–	–	–	168	115
1758....	162	147	217	159	–	–	–	–	201	189
1759....	119	135	176	138	–	–	–	–	155	118
1760....	151	138	216	169	–	–	–	–	181	184
1761....	127	93	212	172	–	–	–	–	172	134
1762....	152	165	121	110	113	97	–	–	157	145

Året	Støvring f.	Støvring d.	Tyrsting f.	Tyrsting d.	Vrads f.	Vrads d.	V. Lisbjerg f.	V. Lisbjerg d.	Voer f.	Voer d.
1763....	136	132	126	257	103	114	–	–	149	188
1764....	136	189	110	109	114	85	–	–	185	218
1765....	142	125	144	96	120	80	–	–	196	191
1766....	145	127	121	80	103	74	–	–	172	152
1767....	134	136	129	104	101	73	–	–	169	145
1768....	158	124	113	69	96	92	–	–	197	150
1769....	158	142	116	130	87	88	–	–	182	272
1770....	161	187	115	96	105	85	–	–	204	170
1771....	153	158	109	126	111	81	–	–	161	213
1772....	145	147	88	133	117	113	–	–	150	167
1773....	129	243	107	174	77	157	–	–	170	249
1774....	167	119	101	96	121	64	–	–	190	156
1775....	155	174	138	85	100	84	–	–	217	145
1776....	165	162	104	62	110	65	–	–	228	166
1777....	152	172	121	83	109	77	–	–	207	215
1778....	161	122	105	94	104	101	–	–	206	246
1779....	178	284	111	194	97	140	–	–	244	306
1780....	177	168	122	92	120	54	–	–	266	193
1781....	171	171	107	77	98	87	–	–	226	173
1782....	190	210	100	80	105	79	–	–	210	194
1783....	152	166	85	65	91	79	–	–	225	159
1784....	148	207	86	77	100	80	–	–	216	179
1785....	167	168	96	89	91	68	–	–	181	171
1786....	154	348	80	100	83	84	–	–	210	179
1787....	152	132	76	91	82	94	–	–	183	207
1788....	173	179	84	53	73	48	–	–	238	248
1789....	162	190	82	56	96	59	–	–	207	181
1790....	177	139	81	60	90	72	–	–	239	172
1791....	174	171	81	82	108	58	–	–	248	185
1792....	175	167	112	85	117	80	–	–	240	175
1793....	197	212	100	58	112	66	–	–	227	250
1794....	211	184	115	125	121	142	–	–	240	241
1795....	206	180	121	61	–	–	–	–	215	189
1796....	170	181	96	64	111	61	–	–	234	169
1797....	184	186	219	150	–	–	–	–	205	191
1798....	184	166	234	143	–	–	–	–	242	191
1799....	260	237	261	183	–	–	–	–	200	202
1800....	162	161	236	224	–	–	–	–	156	197
dødf....	12	–	17	–	–	–	–	–	13	–
1801....	168	238	222	161	–	–	–	–	207	156
dødf....	9	–	17	–	–	–	–	–	11	–

Tallene for Vrads er som regel slået sammen med Tyrsting herreds tal, og tallene fra V. Lisbjerg herred er fra 1742 slået sammen med opgivelserne fra Sabro herred.

HERREDSTABELLER MED ALDERSFORDELING AF DØDE 1787–1800

På de følgende sider bringes tabellerne over de kirkelige handlinger i Århus stifts herreder – for størstedelen i fotografisk gengivelse – med alders- og kønsfordeling af de afdøde. Listerne er først og fremmest medtaget som bilag til ekspeditionssekretær, cand. act. Henry F. Holms redegørelse for udøbte børns placering i tiden mellem folketællingerne i 1787 og 1801 (bilag F,1 – 415 ff). Men tabellerne giver også et godt indtryk af den bedst bevarede del af materialet fra bispearkiverne, som det findes i Landsarkivet for Nørrejylland. Tilsvarende tabeller er bevaret for visse perioder i bispearkiverne fra Ribe, Viborg og Ålborg stifter. Der kan konstateres adskillige fejl i materialet, navnlig dets ældre dele, men som helhed er der tale om en stofrigdom, der kan tjene undersøgelser langt ud over dem, der redegøres for i denne bog. Enkelte bemærkninger er knyttet til de følgende tabelgengivelser.

Fortegnelse

over

Copulerede, Fødte og Døde i Aarhuus Stift.

udi nærst efterfølgte Kirke-Aar 1787

| Herredernes Sognenes Navne. | Copulerede. | Fødte. | | | | Døde. | | | |

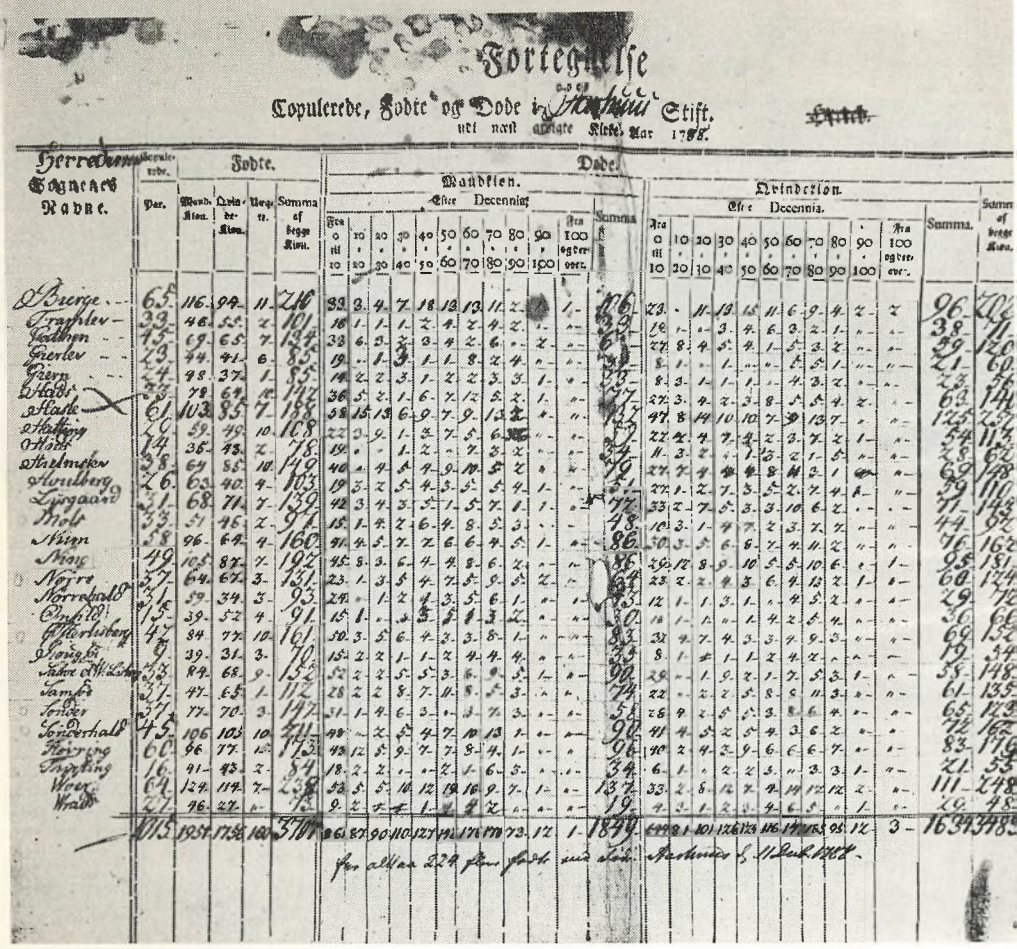

Fortegnelse

Copulerede, Fødte og Døde i [illegible] Stift,
udi nest afvigte Kirke-Aar 1788.

Herredsnavn. Sognenes Navne.	Copulerede. Par.	Fødte. Mands-Kiøn.	Qvinde-Kiøn.	Uægte.	Summa af begge Kiøn.	Døde. Mandkiøn. Efter Decennier: Fra 0 til 10	10	20	30	40	50	60	70	80	90	Fra 100 og derover.	Summa.	Qvindekiøn. Efter Decennier: Fra 0 til 10	10	20	30	40	50	60	70	80	90	Fra 100 og derover.	Summa.	Summa af begge Kiøn.
Bierge	65	116	99	11	216	32	2	4	7	18	13	13	11	2		1	106	23		11	13	15	11	6	9	4	2	2	96	202
Trapviev	33	46	55	2	101	16	1	1	1	2	4	2	4	2			34	19			3	4	6	3	2	1			38	72
Gudhem	45	69	65	7	134	33	6	3	2	3	4	2	6		2		61	27	8	4	5	4	1	5	3	2			59	120
Everlev	23	44	41	6	85	19		1	3	1	1	8	2	4			39	8	1		1			5	5	1			21	60
Giern	24	98	37	1	85	14	2	2	3	1	2	2	3	5	1		35	8	3	1	1	1		4	3	2			23	58
Hiadh	37	79	64	4	147	36	5	2	1	6	7	12	5	2	1		77	27	3	9	2	3	8	5	5	4	2		69	146
Hiadh	61	103	85	7	188	32	15	13	6	9	7	9	12	2			125	47	8	14	10	10	7	9	13	7			125	250
Hiadhing	20	59	49	10	108	22	2	9	1	3	7	5	6				55	22	2	4	7	4	2	3	7	2	1		54	109
Hiorth	14	36	43	2	78	18			1	2		7	3	2			33	11	3	2		1	13	2	1	5			28	61
Hiulmeiden	38	64	55	10	129	40		4	5	4	9	10	5	2			79	27	7	4	4	8	11	2	1				69	148
Hiulberg	26	63	40	4	103	19	3	2	5	4	3	5	5	4	1		51	27	1	2	7	3	5	2	7	4	1		59	110
Ljungaad	31	68	71	7	139	42	3	4	3	5	1	5	7	1	1		72	33	2	7	5	3	3	10	6	2			71	143
Molt	33	51	46	2	99	15	1	2	2	6	4	8	5	3			46	16	3	1	4	7	2	3	7	2			44	90
Skiøn	58	96	64	4	160	91	4	5	7	2	6	6	4	5	1		86	50	3	5	6	6	7	4	11	2			76	162
Skiøg	49	105	87	7	192	95	8	3	6	4	4	8	6	2			86	49	12	8	9	10	5	5	10	6	1		95	181
Norre	57	64	67	3	131	23	1	3	5	4	7	5	9	5	2		64	23	2	2	4	3	6	4	13	2	1		60	124
Norrehalb	31	59	34	3	93	24		1	2	4	3	5	6	1			45	12	1	1	3	1		4	5	2			29	74
Onsiö	15	39	52	4	91	15	1		3	5	8	3	2				37	18	1			1	4	2	5	4			36	66
Osterlisberg	47	84	77	10	161	30	3	5	6	4	3	3	8	1			63	32	4	7	4	3	3	3	9	3			69	132
Oxnebi	9	39	31	3	70	15	2	2	1	1	2	4	4	4			35	8	1		1	1	2	4	2				19	54
Vadsbo Wiskiög	78	84	68	9	152	52	2	2	5	5	3	6	9	5	1		90	29		1	9	2	1	7	5	3	1		58	148
Vamb	31	47	65	1	112	28	2	2	8	7	11	8	5	3			74	22		2	2	5	8	8	11	3			61	135
Vinner	37	77	70	3	147	51	1	4	6	3		3	7	3			51	26	4	2	5	5	3	8	6	4			65	116
Vinderhalb	45	106	103	10	209	49		2	5	4	7	10	13	1			90	41	4	5	2	5	4	3	6	2			72	162
Herring	60	86	77	12	175	43	12	5	9	7	7	8	4	1			96	10	2	4	2	9	6	6	7	2			83	179
Tryding	16	41	43	2	84	18	2	2			2	1	6	3			34	6	1		2	2	3		3	3	1		21	55
Woer	64	124	114	7	238	33	5	5	10	12	19	16	9	7	1		137	33	2	8	12	7	9	14	12	12	2		111	248
Wrad	21	46	27		73	9	2		1	2	4	2					19	7	3	1	2	3	4	6	5		1		29	48
	915	1951	1758	161	3709	861	87	90	110	127	141	176	170	73	12	1	1849	644	81	101	126	123	116	147	178	95	12	3	1634	3483

For alle 224 Par. flere end sidste Aar. Skaftinge d. 11 Febr. 1789.

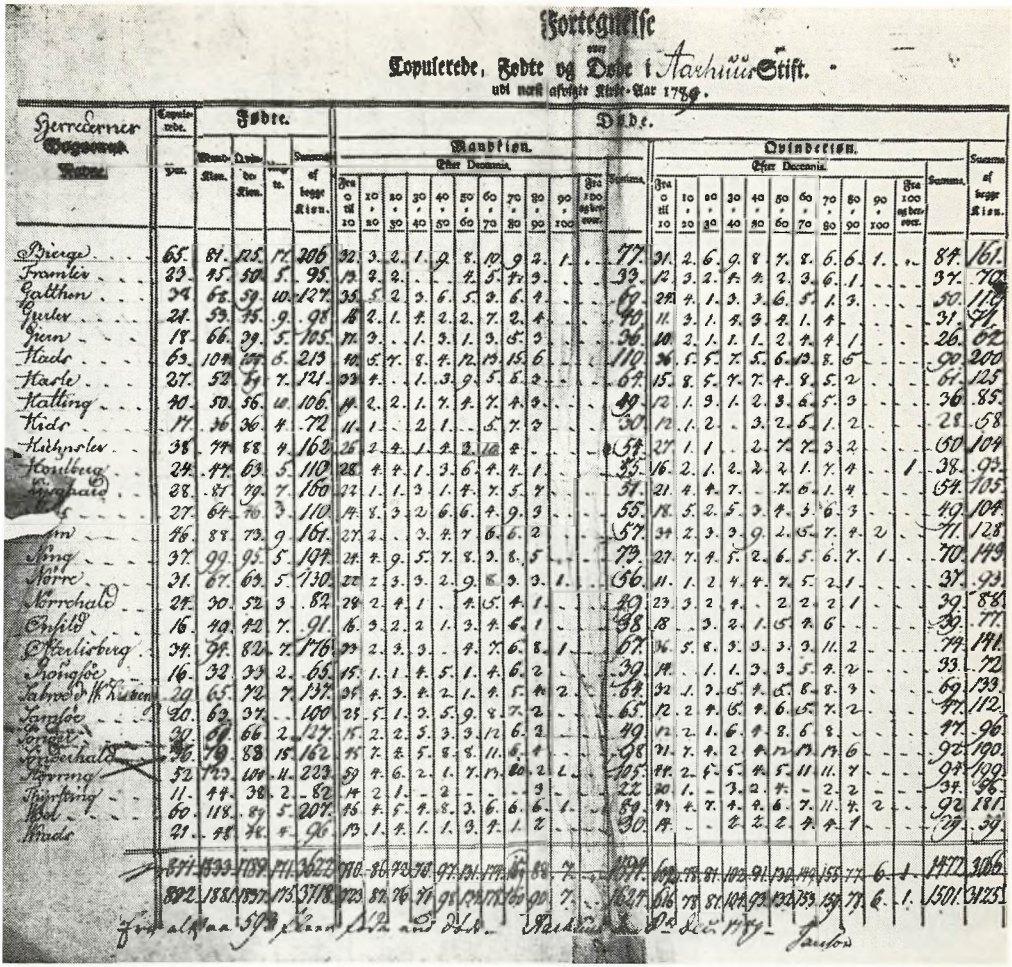

Fortegnelse
over
Copulerede, Fødte og Døde i Aarhuus Stift.
udi nærst afvigte Kirke-Aar 1789.

Tallene fra Vrads herred synes indkommet for sent, idet de – som det ses – ikke har været med i den oprindelige stiftssammentælling.

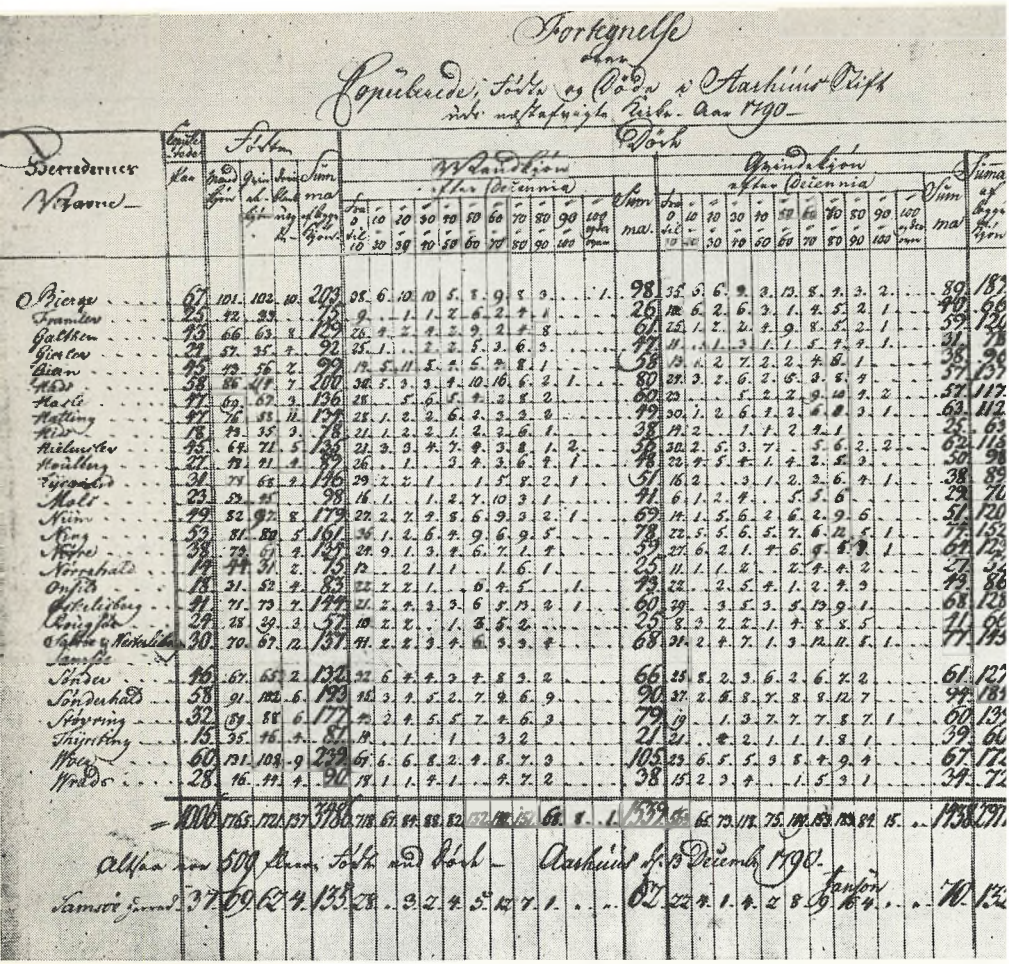

I opgivelserne til Økonomi- og Kommercelkollegiet for 1790 fra biskoppen i Århus mangler, som det vil ses, tal fra Samsø. De er indkommet for sent, men findes på kopien i bispearkivet og forhøjer fødselsoverskuddet med tre (foruden muligt ensidig placerede dødfødte).

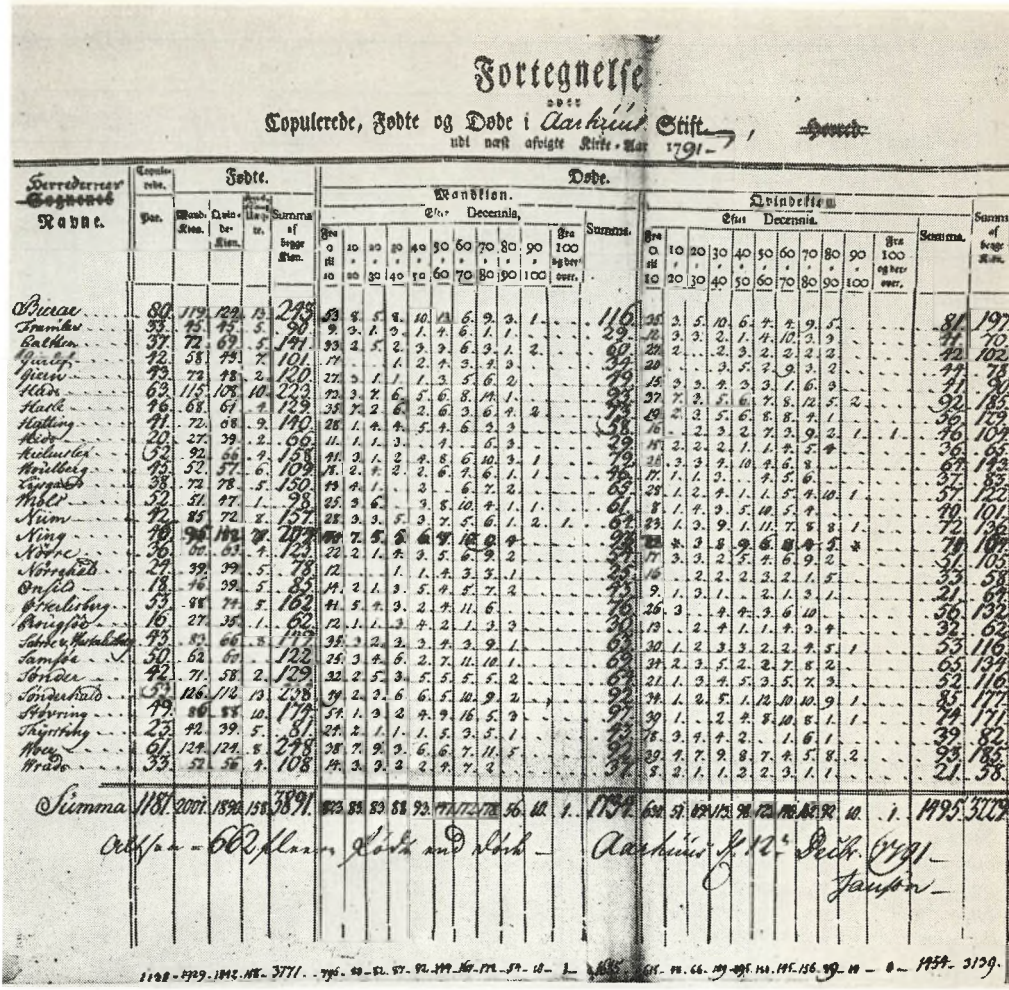

Fortegnelse

over

Copulerede, Fødte og Døde i Aarhuus Stift

udi næst afvigte Kirke-Aar 1791.

I 1791 har tallene for Gjern herred været lidt sent på vej, og der er – som det ses nederst på fortegnelsen – foretaget en midlertidig sammentælling.

Herredernes Navne	Copulerede	Fødte				Døde							
						Mandkiøn							
	Par	Mandkiøn	Qvindekiøn	Uægte	Summa af begge Kiøn	Efter Decennia							
						Fra 0 til 10	10–20	20–30	30–40	40–50	50–60	60–70	70–80
Bjerre.....	73	106	109	8	215	42	6	5	2	5	11	5	8
Framlev.....	35	54	51	4	105	20	–	1	1	4	4	7	2
Galten.....	53	83	70	7	153	43	2	1	1	1	1	3	2
Gjerlev.....	28	61	57	6	118	16	–	–	1	2	2	7	9
Gjern.....	46	71	71	7	142	26	–	1	1	4	4	10	7
Hads.....	73	107	108	5	215	43	4	2	6	5	12	12	12
Hasle.....	46	77	66	9	143	38	5	4	1	–	11	6	4
Hatting.....	28	62	76	10	138	23	1	–	1	1	4	7	6
Hids.....	16	63	42	4	105	11	–	1	–	2	2	1	4
Hjelmslev....	43	89	81	3	170	43	4	1	2	3	4	11	9
Hovlbjerg ...	23	62	44	2	106	17	2	3	–	3	1	3	6
Lysgård.....	39	86	85	5	171	25	2	4	4	3	3	5	7
Mols.....	36	69	70	7	139	22	3	3	2	4	4	9	5
Nim.....	54	89	85	2	174	33	4	4	6	10	7	9	6
Ning.....	70	130	93	6	223	39	3	8	14	4	14	8	5
Nr. Djurs....	40	84	62	3	146	23	3	2	3	2	10	10	8
Nørhald.....	28	37	41	4	78	13	2	–	2	1	9	9	2
Onsild.....	23	54	46	6	100	15	–	2	1	–	2	6	2
Øster Lisbjerg	54	87	95	9	182	27	1	7	3	7	11	5	10
Rougsø.....	26	40	40	5	80	7	2	1	2	1	2	5	4
Sabro-V.Lisb.	50	79	78	10	157	45	1	3	3	6	6	5	4
Samsø.....	39	74	70	5	144	12	–	1	3	1	5	2	9
Sdr. Djurs...	43	68	69	–	137	25	1	5	2	4	9	4	8
Sønderhald..	55	126	110	9	236	39	3	4	5	3	2	13	7
Støvring.....	52	77	98	16	175	42	1	5	7	8	7	12	6
Tyrsting.....	39	56	56	4	112	21	–	3	2	2	5	7	6
Voer.....	51	114	126	6	240	52	4	7	2	5	5	8	9
Vrads.....	35	59	58	2	117	22	–	3	2	1	3	7	9
Summa.....	1198	2164	2057	–	4221	784	54	81	79	92	160	196	176

Døde														
			Qvindekiøn											
			Efter Decennia											
80–90	Fra 90 og derover	Summa	Fra 0 til 10	10–20	20–30	30–40	40–50	50–60	60–70	70–80	80–90	Fra 90 og derover	Summa	Summa af begge Kiøn
5	1	90	28	3	7	3	6	9	1	10	9	1	77	167
–	–	39	8	–	1	3	4	4	2	4	–	–	26	65
1	–	55	23	5	1	5	2	4	6	4	5	–	55	110
3	–	40	10	1	2	1	–	3	6	7	3	–	33	73
3	1	57	10	–	–	2	3	3	4	4	–	1	27	84
2	1	99	31	5	17	5	13	17	6	14	8	1	117	216
4	2	75	29	2	5	4	3	5	8	6	9	4	75	150
3	–	46	18	–	4	2	4	4	10	2	2	–	46	92
1	–	22	11	1	–	6	1	1	3	4	4	–	31	53
3	–	80	32	2	2	6	3	1	6	5	3	–	60	140
2	–	37	26	–	1	3	1	4	1	2	2	–	40	77
7	–	60	27	1	3	5	4	5	3	7	2	–	57	117
–	–	52	15	2	4	5	3	6	4	8	3	–	50	102
2	1	82	21	3	2	2	4	2	12	8	5	3	62	144
1	1	97	34	4	4	14	4	6	12	10	3	1	92	189
2	–	63	17	4	3	7	5	2	8	5	–	1	52	115
3	–	41	8	2	–	5	2	3	6	1	–	–	27	68
–	–	28	10	–	1	1	3	1	8	5	2	1	32	60
2	–	73	32	3	3	4	4	5	5	9	6	–	71	144
1	–	25	12	–	2	–	1	1	4	3	2	–	25	50
5	2	80	18	1	3	9	6	3	8	4	–	–	52	132
1	–	34	14	–	3	1	1	1	4	7	2	–	33	67
1	–	59	25	2	4	4	1	4	7	7	3	1	58	117
2	–	78	35	1	2	9	4	9	11	5	7	–	83	161
–	–	88	26	2	4	3	12	7	12	9	4	–	79	167
–	–	46	13	2	–	2	2	2	9	8	1	–	39	85
3	1	96	30	7	4	8	2	1	7	8	9	3	79	175
1	–	48	13	–	–	3	–	1	5	9	–	2	33	81
58	10	1690	576	53	82	122	98	114	178	175	94	19	1511	3201

Fortegnelse

over

Copulerede, Fødte og Døde i Aarhuus Stift,

udi næstafvigte Kirke-Aar 1793.

Herredernes Navne.	Copulerede.	Fødte.				Døde. Mandkiøn. Efter Decenna.											Døde. Qvindekiøn. Efter Decenna.											Summa af begge Kiøn.
	Par.	Mandkiøn.	Qvindekiøn.	der blandt Tvillinger.	Summa af begge Kiøn.	Fra 0 til 10	10-20	20-30	30-40	40-50	50-60	60-70	70-80	80-90	90-100	Fra 100 og derover.	Summa.	Fra 0 til 10	10-20	20-30	30-40	40-50	50-60	60-70	70-80	80-90	90-100	Fra 100 og derover.	Summa.	
1. Bierre	76	134	123	10	257	58	6	3	5	6	4	17	9	3			107	47	1	10	5	3	4	8	9	6	2		95	202
2. Framlev	22	58	40	5	98	26	4	3	3		3	3		2	2		46	21	1	3		3	3	5	3	1	2		52	98
3. Galthen	37	69	74	7	143	39	2	1	2	3	3	7	7	2	1		67	23	5	1	4	5	3	8	7	7			73	140
4. Giesel	28	57	42	4	96	28		1	2	5	6	3	2	1	2		50	23		1	7	2	5	3	5				51	101
5. Giern	32	89	68	3	157	39	3	3	2	2	4	6	1		1		61	17	1		2	2	3	4	2	2	1		36	97
6. Hadr	49	105	120	5	225	38	9	3	3	7	9	9	10				108	27	5	7	6	8	7	10	9	9	8	1	104	212
7. Hasle	53	90	79	5	169	38	4	5	2	5	8	5	7	4			78	26	4	6	6	4	7	3	9	6	1		82	160
8. Hasling	18	62	71	7	133	19	2	4	1	3	8	5	7	2			51	11	2	2	3	2	7	3	3	2	2		47	98
9. Hedr	29	52	89	6	141	15		1		2	2		3	1			24	18		2	3	4	8	2	6	1	1		41	65
10. Hielmslev	51	112	77	6	189	35	6	4	1	3	3	11	2	5			70	23	5	1	7	3	7	1	4	2	1		62	132
11. Hoilberg	31	61	60	8	121	28	8	2	1		9	6	3	2			59	22				10	5	4	7	1	1		37	96
12. Giorgaard	32	95	79	6	174	33		2	1	1	3	12	8	5			65	23			4	1	5	7	6	4			50	115
13. Molo	41	68	57	2	125	22	1	3	2	1	11	6	7	6			63	27	3	2	2		3	8	8	1	1		55	118
14. Nim	30	73	86	11	159	21	1	7	6	6	6	7	3	2			59	26	2	5	2	4	5	10	3	4			61	120
15. Ning	66	92	116	10	208	36	6	5	12	4	12	11	7	4	1		108	31	3	6	4	9	9	10	9	6	1		108	216
16. Nørre	42	58	78	4	136	25	2	3	1	2	4	4	6	1		1	49	25	2	1	1	3	2	4	5	6			46	95
17. Nørreskouds	15	45	30	2	75	18	2			2	1	5	4	2			34	16	1		1		2	5	6	1			32	66
18. Ording	27	41	47	6	88	13	1	1	2		3	1	2	4			27	19	1		1		2	4	5	1			28	55
19. Oxelisberg	91	69	95	11	158	35	2	5	2	6	3	11	3	1			68	17	6	3	4	2	8	8	5	5			68	136
20. Rougsø	24	36	27		63	11		3	3	1	7	4			1		30	12			2	1	3	3	1	1			21	51
21. Schiørring Herlitzhoy	54	96	79	13	175	40	1	2	3	4	3	5	6	1	2		67	17	5	6	6	1	1	5	7	7	2		83	150
22. Sabye	33	77	62	5	139	28	2	2	3	2	6	9	2	1			55	22	2	1	3	2	2	8	5	3	1		51	106
23. Sabye	35	81	69	3	150	34	7	2	3		2	6	8	1			63	23	5	2	1	2	3	8	1	3	2		48	111
24. Sønderhald	63	104	109	14	213	63	2	5	2	3	8	12	8	2	1		106	49	3	1	8	5	6	7	5	6	2		91	197
25. Thorsting	61	98	99	15	197	37		4	2	5	5		11	5			109	71	2	1	5	7	3	7	6	1			103	212
26. Thyrsting	37	46	54	6	100	14	1	1	1	5	2	3	4	1			32	13		2	5	2			2	2			26	58
27. Aaby	55	107	120	10	227	55	4	7	2	11	9	14	11	8			121	68	5	5	8	5	5	12	12	5	2		130	251
28. Aarø	27	65	71	4	112	19		1	2	2	1	2	5	4			36	16	1	5	2	2	1	1	3	3			35	66
Summa.	1180	2117	2056	190	4173	908	70	80	69	92	110	160	153	73	11	1	1804	578	85	72	103	97	120	171	185	129	21		1763	3567

Allag 589. Heraf ere Døde ved Ulykkestilfælde 8, ved Selvmord 2, Døde udi Fængsler 1, Døde udi Arbeidshuse 1, Døde udi Hospitaler 1, Døde udi Tugthuset 1, Døde udi Børnehuse 1, Døde udi Fattighuse 1, Døde udi Soldaterhuse 1, Døde udi Skibe 1, Døde udi Kiøbstæderne 1793 —

Aarhuus den 1ste Januarii 1794.

Jensen

Fortegnelse

over

Copulerede, Fødte og Døde i Aarhuus Stift,

udi nestafvigte Kirke-Aar 1794.

| Herredernes Navne. | Copulerede. | Fødte. | | | | Døde. | | | |

Forte Liste

over

Copulerede, Fødte og Døde i Aarhuus Stift,

udi nestafvigte Kirke-Aar 1795.

Herreder

| Herredernes Sognenes Navne. | Copulerede. | Fødte. | | | | Døde. | | | |

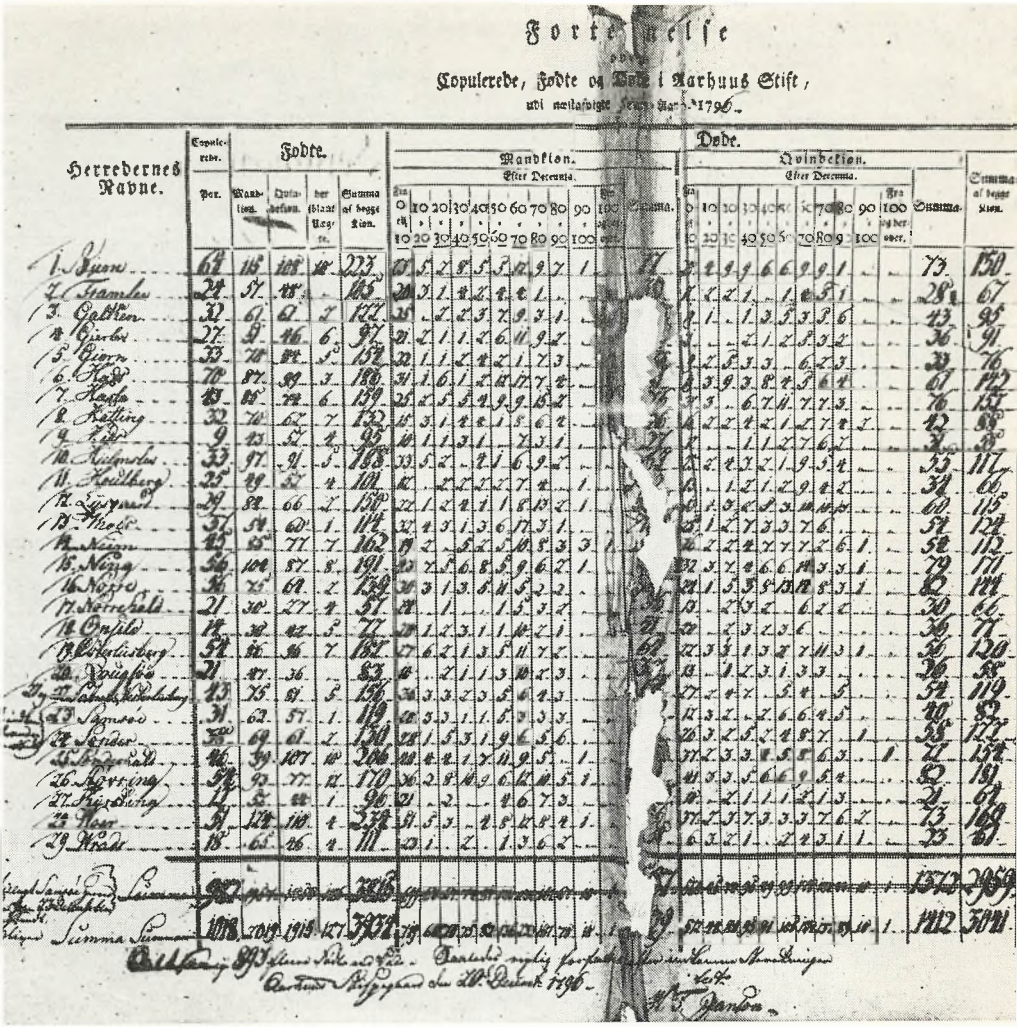
Fortegnelse
Copulerede, Fødte og Døde i Aarhuus Stift,
1796.
Herredernes Navne.
Copulerede.
Fødte.
Døde.
Mandkion.
Qvindekion.
Summa.
Summa af begge Kion.
Par.
Mandkion.
Qvindekion.
der blandt Tvillinger.
Summa af begge Kion.
Efter Decennia.
Summa.
Summa af begge Kion.
1. Byrum
2. Framlev
3. Gedsten
4. Gierlev
5. Giern
6. Hasle
7. Hasle
8. Kielling
9. Kiær
10. Kielmarke
11. Kiødelborg
12. Lyngaard
13. Mesle
14. Nesøe
15. Nisyg
16. Nørre
17. Nørreskoe
18. Onsild
19. Overlisborg
20. Paulsiø
21. Sabye Kiøbstad
22. Sabye Landsby
23. Samsø
24. Sejdrup
25. Skiødstrup
26. Skyrring
27. Skiødstrup
28. Thor
29. Vrold
Summa Summa
Summa Kiøbstæder
Summa Landsbyer
Summa Summarum

Forkegnelse

over

Copulerede, Fødte og Døde i Aarhuus Stift,

udi nærstafvigte Kirke-Aar 1797.

Herredernes Navne.	Copulerede.	Fødte.				Døde. Mandkion. Efter Decennia.											Døde. Qvindekion. Efter Decennia.											Summa af begge Kion.
	Par.	Mandkion.	Qvindekion.	derblant Ungte.	Summa af begge Kion.	Fra 0 til 10	10 20	20 30	30 40	40 50	50 60	60 70	70 80	80 90	90 100	Fra 100 og derover.	Summa.	Fra 0 til 10	10 20	20 30	30 40	40 50	50 60	60 70	70 80	80 90	90 100	Fra 100 og derover.	Summa.	
1. Sierre	62	130	126	17	256	31	6	11	11	8	6	16	9	6	3	..	106	37	7	5	5	3	7	11	13	9	2	..	91	197
2. Framlev	31	48	48	3	96	7	1	..	3	..	4	3	3	..	..	..	35	10	1	8	3	3	3	7	4	1	..	..	38	73
3. Galtrup	44	72	68	9	140	7	..	1	2	5	4	6	3	..	..	..	28	11	..	5	..	3	7	6	4	2	..	..	38	79
4. Hierlev	31	44	55	10	99	19	..	7	1	6	2	3	1	5	..	..	39	18	..	1	3	3	1	3	8	4	..	..	41	80
5. Hiern	47	69	81	5	150	33	1	1	2	3	3	12	1	..	..	..	63	12	..	..	3	2	2	11	7	..	..	..	60	123
6. Kaas	71	126	107	7	233	53	6	4	3	9	13	22	8	4	1	..	125	31	3	6	8	2	9	12	7	2	1	1	99	224
7. Kaas	54	73	75	7	148	31	1	3	6	9	2	7	6	5	..	..	85	31	1	7	5	2	5	11	7	7	1	..	81	166
8. Katting	32	76	75	9	151	12	..	5	5	5	3	8	6	1	..	..	55	12	..	..	3	1	8	4	4	6	1	..	42	97
9. Kiis	20	34	46	1	70	9	1	..	1	1	1	6	5	1	..	..	27	5	..	1	1	..	2	2	1	1	..	..	16	43
10. Kielmslev	63	89	82	4	171	31	..	2	2	7	10	11	6	3	..	..	72	12	..	3	3	6	6	7	10	4	1	..	55	127
11. Kiellerup	33	67	54	5	119	13	1	1	1	2	2	4	..	..	..	..	28	9	2	3	1	1	2	5	3	2	1	..	31	59
12. Lyngaard	48	78	80	1	158	18	3	3	3	5	4	6	4	4	..	..	50	10	..	4	4	4	4	10	3	..	..	..	40	90
13. Mels	35	71	67	5	138	12	..	2	1	5	3	7	3	1	..	..	46	13	1	..	3	6	2	6	6	3	..	..	49	95
14. Nim	48	88	74	7	162	28	2	3	6	7	11	12	4	2	..	..	75	32	1	1	5	10	8	9	9	6	1	..	85	160
15. Ning	67	118	86	5	194	44	4	7	6	7	10	13	6	3	..	..	100	33	3	2	9	7	10	10	5	3	1	..	87	187
16. Nørre	45	86	64	5	150	20	1	2	1	6	11	9	2	9	1	..	69	24	4	3	11	1	3	12	8	5	..	..	73	142
17. Nørre Kald	23	40	37	7	77	12	..	2	1	3	2	7	1	1	..	..	39	6	..	..	2	1	1	5	4	1	..	..	20	59
18. Ø[illegible]	22	30	36	1	66	10	1	1	3	2	5	11	7	3	..	..	46	10	..	2	..	3	5	12	2	..	..	..	34	80
19. Ostherlisberg	43	99	90	11	189	38	1	2	2	5	6	12	3	..	..	..	73	18	1	5	3	3	3	11	11	..	..	..	55	128
20. Grensse	18	50	32	6	82	13	1	2	..	..	2	3	1	1	..	..	23	6	..	..	3	2	2	6	3	..	..	..	22	45
21. Sabro & Hasselager	48	86	75	10	161	23	2	3	4	1	5	6	8	3	..	..	56	31	1	5	3	4	1	16	7	4	2	..	65	121
22. Samsøe	45	67	72	2	139	23	..	1	1	2	3	1	8	3	1	..	53	12	2	1	2	1	3	5	2	3	1	..	34	87
23. Sønder	48	79	60	4	139	29	4	4	6	4	7	13	6	2	..	..	74	23	3	4	4	5	12	11	5	2	..	..	71	145
24. Sønderlad	73	96	114	5	210	31	1	5	4	5	11	12	12	4	..	..	90	37	2	9	6	3	7	13	3	1	..	..	80	170
25. Tørring	50	56	98	11	154	11	2	1	5	3	8	10	8	1	..	..	58	32	5	2	6	6	3	7	3	1	..	..	36	194
26. Vinding & Hvids	50	100	119	2	219	33	..	2	6	2	10	15	..	..	..	..	74	26	1	3	10	5	6	10	7	2	1	..	75	150
27. Vorre	60	107	98	4	209	26	2	1	5	2	9	14	8	..	..	..	67	42	3	2	11	6	15	11	10	3	..	..	109	191
	1235	2094	2037	160	4133	711	[illegible]										1731	558	398	[illegible]								1603	3334

Vilfor. 799

Aarhuus den 29 Decembr. 1797.

Janson

Fortegnelse

over

Copulerede, Fødte og Døde i Aarhuus Stift,

udi nestafvigte Kirke-Aar 1798.

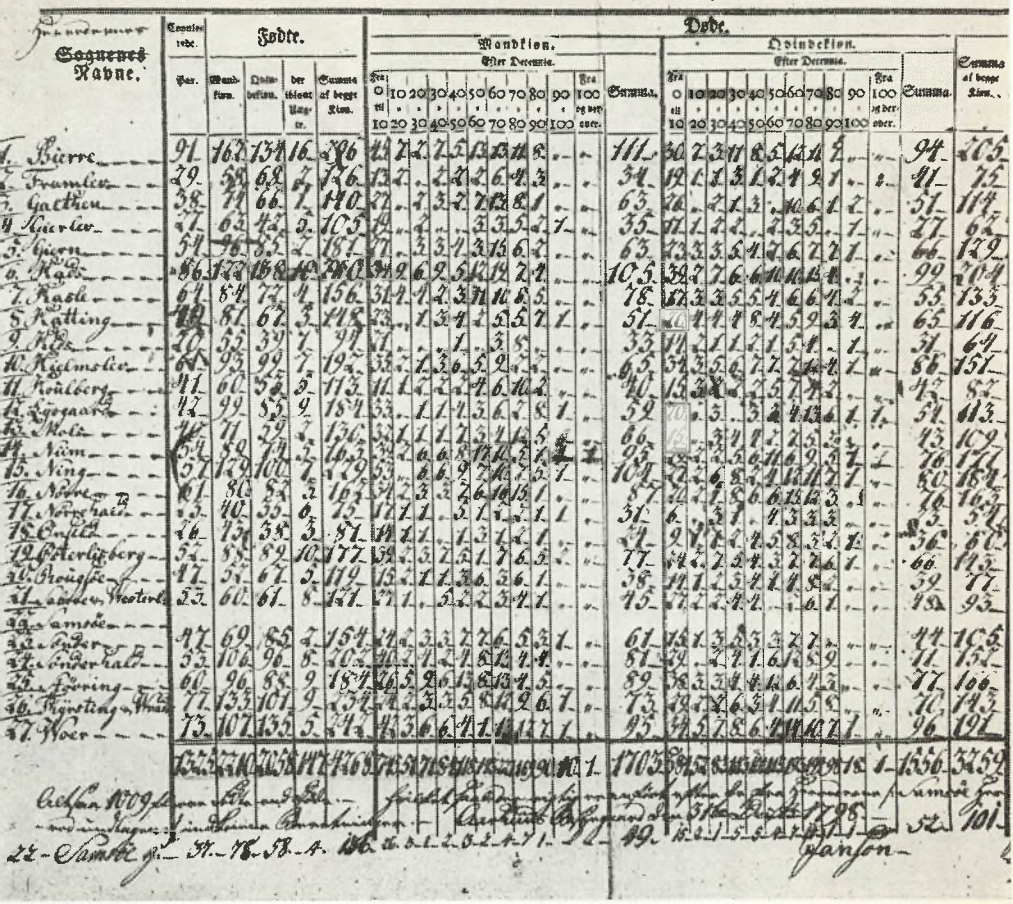

Igen i 1798 har tallene fra Samsø været forsinket.

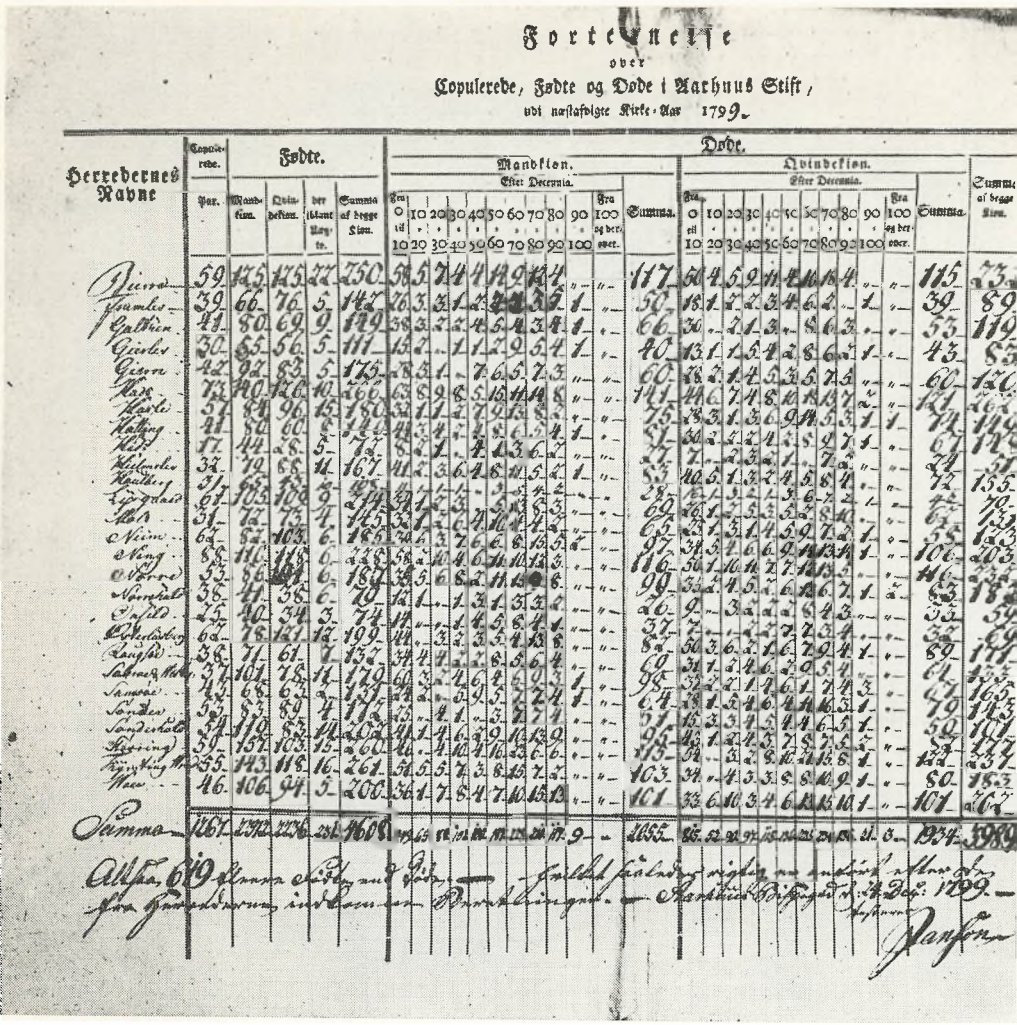

Forteignelse

over

Copulerede, Fødte og Døde i Aarhuus Stift,

udi næstafvigte Kirke-Aar 1799.

For 1799 noteres af biskoppen, at der er anmeldt 224 dødfødte, hvoraf 66 drenge og 57 piger er opført på fødselslisterne, men for 101 dødfødte er køn ikke angivet, så de er helt udeladt af sammentællingerne.

Fortegnelse

over

Kopulerede, Fødte og Døde i Aaret 1800

udi Aarhuus Provsti Stift

Herre Sogn, Herred

| | Kopulerede. | Fødte. | | | | | Døde. | | | | |

FØDTE I ÅLBORG STIFTS HERREDER

Året	Ål-borg	Kjær	Jerslev	Børg-lum	Venne-bjerg	Horns	Hvet-bo	Øster Han	Vester Han	Hillers-lev	Hund-borg	Has-sing	Refs	Mors sdr.	Mors nørre
1710	122	159	174	250	177	133	93	64	100	83	76	80	155	92	55
1711	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
1712	140	217	242	313	197	180	114	92	127	124	70	87	135	97	51
1713	126	219	218	274	207	180	108	95	120	86	73	96	117	76	65
1714	105	208	212	282	200	193	104	90	102	114	85	92	107	67	52
1715	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
1716	135	213	224	292	191	(302)	93	101	111	(197)	90	87	128	92	63
1717	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
1718	133	254	221	293	225	178	116	108	122	101	108	56	119	84	60
1719	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
1720	150	230	200	280	180	178	120	68	111	110	93	54	103	69	42
1721	140	225	241	310	192	170	126	106	117	92	105	76	104	79	37
1722	150	226	178	272	192	174	111	102	121	127	92	96	91	75	67
1723–25	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
1726	137	197	179	250	155	197	109	91	108	107	95	94	101	99	44
1727	105	238	223	244	167	161	97	103	113	109	96	80	118	76	56
1728	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
1729	126	208	203	227	159	169	93	96	114	106	92	103	111	77	48
1730	128	215	215	286	144	155	95	107	132	96	102	110	137	80	49
1731	144	233	235	276	162	136	136	106	133	117	100	90	114	90	70
1732	(63)	271	232	295	141	152	119	101	130	97	111	109	102	78	64
1733	128	212	214	(147)	179	179	113	104	109	108	95	96	128	83	58
1734	102	250	225	215	191	144	114	125	116	95	114	99	99	83	49
1735	141	223	224	259	233	158	95	87	111	98	103	89	110	78	55
1736	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
1737	161	250	230	286	243	153	122	90	126	108	97	95	102	75	43
1738	146	194	231	279	198	(215)	98	116	104	109	94	102	113	90	57
1739	147	244	224	243	214	123	86	113	124	89	97	109	111	58	44
1740	137	211	197	250	191	155	78	98	103	78	94	72	97	76	51
1741	172	210	202	264	187	152	94	92	101	100	83	92	119	61	55
1742	134	205	196	237	174	137	91	108	115	97	76	89	101	72	53
1743	121	205	209	290	159	153	90	98	115	72	90	68	79	67	61
1744	140	222	225	337	173	141	115	94	119	97	81	106	101	84	68
1745	140	249	241	297	214	215	112	101	120	97	88	84	129	73	63
1746	139	216	212	280	209	185	105	111	113	93	82	95	119	74	77
1747–48	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
1749	132	220	218	320	243	175	114	102	117	91	89	(85)	111	90	71
1750	151	(204)	249	272	214	205	100	91	120	113	90	98	122	81	72
1751	109	224	261	266	206	175	95	106	146	120	91	121	122	65	71
1752	151	245	216	335	177	247	88	117	146	123	81	89	118	78	71
1753	131	233	276	203	267	205	99	102	136	113	98	122	124	71	75
1754	136	253	239	287	239	242	116	107	123	99	84	107	109	79	76
1755	(69)	256	245	292	245	220	104	112	123	109	100	104	111	77	67
1756	136	230	248	303	228	217	104	125	110	101	87	97	98	95	69

Året	Ål-borg	Kjær	Jerslev	Børg-lum	Venne-bjerg	Horns	Hvet-bo	Øster Han	Vester Han	Hillers-lev	Hund-borg	Has-sing	Refs	Mors sdr.	Mors nørre
1757	141	266	269	310	252	197	128	127	134	109	107	112	123	94	81
1758	128	287	255	327	221	275	117	103	148	127	93	93	113	62	86
1759	136	215	223	263	199	212	103	109	119	114	94	100	106	72	71
1760	161	259	242	287	221	222	121	115	159	112	88	97	99	84	67
1761	137	212	250	272	226	222	100	110	117	95	97	100	132	87	76
1762	136	265	243	244	228	207	101	114	149	132	100	116	116	94	70
1763	126	247	222	273	220	228	113	110	141	111	97	111	114	88	71
1764	141	205	202	254	237	218	117	118	120	108	100	103	101	83	73
1765	114	233	253	283	234	209	80	105	131	125	103	105	131	77	77
1766	143	247	262	280	218	249	105	91	124	115	92	83	135	95	71
1767	130	233	255	243	227	202	89	107	130	124	91	119	137	83	68
1768	123	216	247	263	215	235	82	114	119	126	101	117	144	79	98
1769	147	194	295	236	214	220	97	102	126	109	100	122	148	74	120
1770–73	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
1774	123	230	271	270	256	221	99	107	130	130	104	123	155	94	77
1775–76	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
1777	136	217	271	261	224	243	106	109	118	114	112	104	133	123	73
1778	123	201	222	226	235	194	94	107	121	119	91	123	142	98	62
1779	127	205	233	274	263	252	130	111	143	110	102	116	135	102	70
1780	162	222	276	273	253	202	111	119	146	164	134	154	153	111	74
1781	148	236	239	317	263	270	116	118	117	120	119	122	143	107	76
1782	142	206	251	248	234	184	123	82	110	111	117	113	145	101	81
1783	123	202	208	255	197	190	104	99	101	112	113	126	138	108	81
1784	143	166	187	236	215	214	82	103	120	101	125	124	125	96	65
1785	135	187	187	251	206	195	90	88	104	120	106	115	148	107	87
1786	151	159	215	251	202	209	90	93	125	117	112	120	138	101	84
1787	146	178	165	211	189	185	81	79	115	97	95	92	125	118	67
1788	170	177	243	269	250	226	86	94	141	138	125	134	133	145	99
1789	152	197	218	270	214	211	92	107	122	105	103	108	138	130	80
1790	157	183	214	252	201	217	81	104	104	116	109	90	137	122	70
1791	179	185	222	229	244	260	104	81	125	126	139	126	142	150	92
1792	170	239	234	278	232	255	107	106	142	130	145	139	128	157	100
1793	181	181	230	274	223	252	91	121	114	134	124	114	140	154	114
1794	201	230	204	264	209	246	103	105	126	129	137	126	153	144	91
1795	159	211	243	292	248	266	124	106	119	135	147	130	162	145	103
1796	170	240	215	260	211	247	108	120	119	124	134	109	146	146	94
1797	175	215	201	240	212	245	101	107	113	130	120	148	150	164	112
1798	173	218	240	296	247	274	93	118	117	144	149	141	164	153	101
1799	188	223	207	237	204	245	87	122	134	148	143	132	147	179	133

DØDE I ÅLBORG STIFTS HERREDER.

Året	Ål-borg	Kjær	Jerslev	Børg-lum	Venne-bjerg	Horns	Hvet-bo	Øster Han	Vester Han	Hillers-lev	Hund-borg	Has-sing	Refs	Mors sdr.	Mors nørre
1710	313	260	278	300	214	223	140	160	186	94	84	59	95	100	55
1711	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
1712	141	163	120	172	113	159	76	58	62	83	33	63	68	91	38
1713	157	120	144	193	153	121	80	86	88	68	69	67	75	60	51
1714	134	130	119	124	100	113	74	70	79	77	68	104	109	72	39
1715	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
1716	272	293	193	210	175	121	126	43	82	94	76	94	113	74	35
1717	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
1718	160	157	161	179	145	101	79	106	70	75	77	45	80	57	31
1719	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
1720	139	171	119	181	115	110	83	46	76	88	79	38	85	61	42
1721	163	166	146	149	136	110	85	71	94	81	80	67	113	50	42
1722	198	185	148	203	136	134	78	85	90	75	61	56	68	59	64
1723–25	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
1726	(156)	219	208	197	120	165	103	92	96	131	118	103	127	101	(39)
1727	172	260	242	208	145	167	113	95	185	87	80	100	94	85	55
1728	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
1729	166	180	225	211	183	156	98	103	110	80	82	95	96	77	56
1730	168	179	197	208	105	132	71	66	94	60	54	66	90	76	61
1731	227	207	186	220	167	91	69	103	83	78	73	82	116	100	59
1732	(67)	214	251	249	120	122	113	94	111	80	83	93	114	73	55
1733	106	150	132	(64)	134	107	76	66	75	75	61	90	104	73	49
1734	119	150	171	166	122	86	78	67	69	98	114	91	121	93	49
1735	142	198	136	177	139	107	77	97	88	114	98	58	71	80	30
1736	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
1737	236	319	231	246	218	156	111	95	130	157	74	66	96	78	98
1738	178	194	142	235	173	152	99	114	84	104	82	114	177	106	70
1739	142	188	202	186	212	196	74	61	88	84	54	70	79	46	43
1740	150	216	183	209	201	174	114	94	96	76	82	70	95	45	54
1741	169	199	194	254	244	224	94	71	66	113	121	107	123	77	40
1742	221	282	319	312	208	161	171	126	134	82	79	102	102	173	84
1743	200	236	172	310	190	123	97	92	103	151	102	90	118	57	83
1744	130	155	145	187	124	85	72	66	76	66	68	90	116	61	44
1745	143	164	176	176	125	121	83	54	72	60	54	62	110	62	59
1746	139	147	180	184	147	129	74	59	64	75	65	81	66	66	45
1747–48	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
1749	174	207	196	329	271	220	103	108	116	105	72	(88)	112	79	61
1750	144	(160)	206	202	123	128	66	77	71	79	65	116	101	76	66
1751	129	167	169	170	126	154	64	90	80	83	66	81	101	59	36
1752	120	173	168	199	233	171	78	77	80	107	82	66	71	47	48
1753	156	176	187	(113)	141	141	78	72	77	99	61	84	68	55	46
1754	166	201	211	201	164	150	93	89	92	99	105	100	91	60	53
1755	(73)	213	212	228	183	171	86	93	92	113	100	114	126	153	86

Året	Ål-borg	Kjær	Jerslev	Børg-lum	Venne-bjerg	Horns	Hvet-bo	Øster Han	Vester Han	Hillers-lev	Hund-borg	Has-sing	Refs	Mors sdr.	Mors nørre
1756	242	294	279	257	230	186	118	119	147	149	130	104	115	110	87
1757	116	164	207	291	257	264	111	90	86	92	94	104	70	59	80
1758	322	225	235	255	240	231	140	97	97	103	72	67	72	53	64
1759	136	158	185	230	215	238	100	53	73	75	65	84	77	66	38
1760	153	211	179	169	151	130	110	74	91	107	73	102	51	66	44
1761	168	190	178	219	146	137	73	75	84	122	72	65	67	68	32
1762	147	251	226	194	175	180	103	78	118	77	85	84	121	78	67
1763	194	343	256	289	318	233	149	146	129	175	105	109	84	91	66
1764	169	235	185	211	205	197	99	100	110	127	92	91	87	110	69
1765	130	193	215	214	159	138	95	84	107	148	105	114	91	79	76
1766	143	173	197	206	158	164	79	44	95	76	78	69	80	66	62
1767	139	175	226	186	174	177	48	94	89	81	70	87	106	82	71
1768	151	169	243	210	179	186	71	88	109	85	69	106	131	94	42
1769	131	213	204	204	214	147	80	78	94	97	86	117	89	66	89
1770–73	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
1774	131	164	172	180	112	131	79	68	102	102	57	74	122	79	43
1775–76	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
1777	169	331	342	309	330	210	127	98	82	82	57	80	82	92	49
1778	105	164	150	176	177	135	87	54	90	84	83	82	109	62	47
1779	224	235	185	199	221	133	71	92	140	119	143	219	178	130	70
1780	158	276	260	376	327	338	121	145	107	89	78	79	125	125	80
1781	173	160	184	226	168	155	105	74	91	70	99	95	105	79	94
1782	178	193	193	224	149	162	77	80	90	99	79	119	129	84	58
1783	176	179	137	179	161	114	81	80	80	42	70	86	104	81	54
1784	194	170	166	243	162	154	96	86	103	101	96	105	125	82	65
1785	198	165	183	250	236	176	86	98	131	117	117	97	152	97	56
1786	233	174	188	258	209	198	87	93	111	123	91	90	115	85	74
1787	205	261	219	245	195	176	100	136	161	152	117	149	144	135	98
1788	219	174	190	196	203	202	70	93	78	80	79	90	90	117	74
1789	186	225	161	233	200	201	74	66	83	83	71	90	104	124	55
1790	160	137	150	196	139	190	85	91	78	92	71	88	88	107	50
1791	177	164	166	194	197	196	88	74	90	78	101	86	104	102	42
1792	172	153	156	183	152	175	86	82	87	99	111	95	138	103	40
1793	233	217	181	177	199	187	93	93	100	95	111	91	134	148	83
1794	183	193	222	267	223	260	139	113	141	136	130	120	193	223	107
1795	153	175	166	289	245	247	102	96	105	128	100	93	110	92	65
1796	174	175	188	200	183	146	72	86	102	96	79	76	99	95	60
1797	174	231	202	196	179	156	82	93	82	91	70	110	94	89	74
1798	175	155	154	192	188	146	75	109	83	90	93	71	98	103	76
1799	163	216	156	197	138	169	72	93	81	100	92	92	140	114	83

I,2c

FØDSLER OG DØDSFALD I SJÆLLANDSKE HERREDER 1718, 1720 OG 1721

	1718		1720		1721	
	f.	d.	f.	d.	f.	d.
Alsted	160	101	176	171	199	119
Ars	177	125	169	246	194	160
Bårse	318	268	262	266	287	249
Bjeverskov	154	104	170	181	162	158
Fakse	179	179	221	233	234	160
Hammer	188	135	178	147	162	119
Holbo	186	122	185	149	185	121
Horns	137	96	139	164	144	126
Lynge-Kronborg	337	244	309	228	368	205
Lynge-Frederiksborg	178	183	144	120	154	94
Løve	203	131	196	189	197	142
Merløse	284	192	238	274	262	155
Møn	272	141	194	169	224	159
Ods	170	109	161	172	143	86
Ramsø	169	154	187	192	151	155
Ringsted	267	156	271	271	306	210
Skippinge	147	107	125	170	123	72
Slagelse	278	185	279	297	232	182
Sokkelund	240	232	290	218	270	243
Sømme	159	131	141	184	162	139
Smørum	161	134	148	154	173	136
Stevns	154	107	141	184	183	120
Strø	122	122	131	110	103	87
Tuse	159	113	184	174	187	115
Tune	89	76	90	88	115	104
Tybjerg	224	168	213	191	181	109
Voldborg	158	125	138	160	138	99
V. Flakkebjerg	229	173	204	226	229	169
Ø. Flakkebjerg	206	156	211	214	185	119
Ølstykke	65	56	65	66	71	45
Ialt...	5764	4319	5583	5604	5724	4157

FØDSLER OG DØDSFALD I ÅRHUS STIFTS HERREDER

	1. Bjerre		2. Hatting		3. Nim med Horsens		4. Hads	
	f.	d.	f.	d.	f.	d.	f.	d.
1700–09.....	1748	1484	763	590	1059	1138	1335	1086
1710–19.....	1897	1359	845	589	1028	1077	1300	1125
1720–29.....	1803	1379	793	611	1250	1175	1226	1016
1730–39.....	2040	1682	842	731	1249	1061	1308	1009
1740–49.....	2205	1874	954	826	1298	1451	1629	1378
1750–59.....	2193	1690	992	930	1344	1280	1767	1464
1760–69.....	2286	1714	1185	1055	1405	1456	2075	1847
1770–79.....	2141	2063	1198	1149	1483	1524	2091	2074
1780–89.....	2195	1722	1140	970	1563	1439	2011	1915
1790–99.....	2406	1955	1401	1067	1661	1489	2193	1954
Ialt...	20914	16922	10113	8518	13340	13090	16935	14868

	5. Ning		6. Hasle med Århus		7. Sabro-V. Lisbj.		8. Vor	
	f.	d.	f.	d.	f.	d.	f.	d.
1700–09.....	1062	1037	1660	1836	1019	867	1466	1181
1710–19.....	1417	1169	1477	1360	1197	882	1396	1039
1720–29.....	1396	1208	1320	1225	1091	896	1357	1181
1730–39.....	1494	1258	1441	1535	1186	998	1571	1328
1740–49.....	1593	1454	1388	1550	1262	1242	1547	1402
1750–59.....	1625	1382	1384	1481	1261	1155	1683	1365
1760–69.....	1824	1776	1366	1481	1225	1247	1760	1779
1770–79.....	1821	1794	1447	1614	1485	1488	1977	2033
1780–89.....	1902	1768	1363	1379	1507	1501	2162	1884
1790–99.....	2052	1750	1511	1500	1554	1300	2290	1965
Ialt...	16186	14596	14357	14961	12787	11576	17209	15157

	9. Tyrsting-Vrads		10. Gjern		11. Hjelmslev		12. Framlev	
	f.	d.	f.	d.	f.	d.	f.	d.
1700–09.....	1250	1200	1035	908	1162	949	755	800
1710–19.....	1338	971	1137	868	1023	848	796	656
1720–29.....	1677	1238	1224	932	1237	1016	772	587
1730–39.....	2201	1664	1216	895	1390	1125	750	663
1740–49.....	2106	1967	1243	1048	1277	1236	742	702
1750–59.....	2218	1677	1192	1010	1416	1334	882	719
1760–69.....	2345	1999	1289	1087	1643	1537	1052	1010
1770–79.....	2150	2110	1296	1325	1453	1649	1050	985
1780–89.....	1857	1512	1088	869	1495	1309	984	845
1790–99.....	2071	1490	1452	1056	1715	1401	1060	777
Ialt...	19213	15828	12172	9998	13811	12404	8843	7744

	13. Hids		14. Lysgård		15. Ø. Lisbjerg		16. Mols	
	f.	d.	f.	d.	f.	d.	f.	d.
1700–09.....	454	359	1223	1169	1386	1138	1140	1058
1710–19.....	447	356	1182	996	1509	1146	1023	927
1720–29.....	399	346	1188	1035	1465	1250	1138	955
1730–39.....	517	383	1356	1137	1426	1289	1438	1119

	13. Hids		14. Lysgård		15. Ø. Lisbjerg		16. Mols	
	f.	d.	f.	d.	f.	d.	f.	d.
1740–49.....	504	452	1384	1224	1678	1618	1212	1209
1750–59.....	536	394	1473	1378	1371	1384	1385	1225
1760–69.....	578	444	1551	1243	1698	1656	1341	1181
1770–79.....	585	568	1455	1404	1574	1697	1228	1305
1780–89.....	735	594	1466	1313	1678	1575	1002	1003
1790–99.....	819	589	1663	1154	1746	1514	1269	1193
Ialt...	5574	4485	13941	12053	15531	14267	12176	11175

	17. Sdr. Djurs		18. Nørre Djurs		19. Sønderhald		20. Støvring med Randers	
	f.	d.	f.	d.	f.	d.	f.	d.
1700–09.....	1439	1288	1146	1142	1753	1671	1183	1089
1710–19.....	1419	1167	1093	972	1698	1488	1036	1045
1720–29.....	1510	1246	1143	973	1842	1528	1498	1234
1730–39.....	1555	1529	1236	1026	1786	1540	1581	1468
1740–49.....	1558	1529	1400	1266	2221	2160	1521	1510
1750–59.....	1578	1483	1503	1238	2317	2227	1382	1500
1760–69.....	1516	1434	1481	1409	2239	2112	1439	1371
1770–79.....	1405	1367	1355	1370	2142	2347	1566	1768
1780–89.....	1380	1364	1355	1340	2063	2162	1646	1939
1790–99.....	1453	1248	1501	1347	2166	1816	1938	1823
Ialt...	14813	13655	13213	12083	20227	19051	14790	14747

	21. Gjerlev		22. Rovsø		23. Nørhald		24. Onsild	
	f.	d.	f.	d.	f.	d.	f.	d.
1700–09.....	823	673	476	454	692	634	902	783
1710–19.....	843	594	496	435	693	614	855	701
1720–29.....	868	641	620	540	720	575	728	632
1730–39.....	829	681	627	547	688	584	788	632
1740–49.....	840	760	728	728	694	624	887	812
1750–59.....	962	851	717	692	708	628	891	857
1760–69.....	857	876	747	746	708	571	854	798
1770–79.....	854	726	689	636	732	780	807	820
1780–89.....	812	800	667	699	796	782	870	775
1790–99.....	1029	830	838	677	743	620	820	698
Ialt...	8717	7432	6605	6154	7174	6412	8402	7508

	25. Galten		26. Houlbjerg	
	f.	d.	f.	d.
1700–09.....	947	904	847	732
1710–19.....	803	695	828	647
1720–29.....	920	766	900	632
1730–39.....	1057	808	841	699
1740–49.....	1169	1070	971	789
1750–59.....	1159	994	1024	822
1760–69.....	1116	1038	1165	1103
1770–79.....	1248	1342	1029	1184
1780–89.....	1296	1243	1130	1066
1790–99.....	1424	1121	1108	837
Ialt...	11139	9981	9843	8511

BEFOLKNINGSUDVIKLINGEN I ÅRHUS STIFT 1695–1729

		Antal døde		Overskud		Dødfødtes antal (5 %)
I.	Fødte	uden fradrag	med fradrag	med dødf.	uden dødf.	
Bjerre	2782	2096	1991	686	791	105
Hatting	6286	4771	4532	1515	1754	239
Ialt	9068	6867	6523	2201	2545	344
II.						
Gjern	3930	3149	2992	781	938	157
Hids	1531	1247	1185	284	346	62
Tyrsting-Vrads	4717	3833	3641	884	1076	192
Ialt	10178	8229	7818	1949	2360	411
III.						
Framlev	2723	2430	2308	293	425	122
Hads	4354	3679	3545	675	809	134
Hjelmslev	3986	3274	3110	712	876	164
Vor	4727	3809	3619	918	1108	190
Ialt	15790	13192	12572	2598	3218	610
IV.						
Galten	3132	2787	2648	345	484	139
Gjerlev	2862	2144	2037	718	825	107
Houlbjerg	2972	2367	2249	605	723	118
Lysgård	4225	3897	3702	328	523	195
Nørhald	2459	2160	2052	299	407	108
Onsild	2874	2350	2233	524	641	117
Ialt	18524	15705	14921	2819	3603	784
V.						
Sabro-Vester Lisbjerg	3839	3103	2948	736	891	155
Øster Lisbjerg	5064	4194	3984	870	1180	210
Ning	4533	3938	3741	595	792	197
Ialt	13436	11235	10673	2201	2863	562
VI.						
Mols	3917	3513	3338	404	579	175
Nr. Djurs	3964	3626	3445	338	519	181
Rovsø	1863	1669	1586	194	277	83
Sdr. Djurs	5080	4369	4151	711	929	218
Sønderhald	6149	5423	5152	726	997	271
Ialt	20973	18600	17672	2373	3301	928
VII.						
Hasle (Århus)	5342	5314	5049	28	293	265
Nim (Horsens)	3880	3895	3700	÷15	180	195
Støvring (Randers)	4341	3856	3663	485	678	193
Ialt	13563	13065	12412	498	1151	653
Stiftet (÷ Samsø)	101532	86893	82591	14639	18941	4292

BEFOLKNINGSUDVIKLINGEN I ÅRHUS STIFT 1730–1764

I.	Fødte	Antal døde uden fradrag	Antal døde med fradrag	Overskud med dødf.	Overskud uden dødf.	Dødfødtes antal (5 %)
Bjerre	7558	6155	5847	1403	1711	308
Hatting	3413	3099	2944	314	469	155
Ialt	10971	9254	8791	1717	2180	463
II.						
Gjern	4301	3589	3410	712	891	179
Hids	1847	1457	1384	390	463	73
Tyrsting-Vrads	7740	6421	6100	1319	1640	321
Ialt	13888	11467	10894	2421	2994	573
III.						
Framlev	2890	2672	2538	218	352	134
Hads	5617	4658	4425	959	1192	233
Hjelmslev	4901	4530	4304	371	597	226
Vor	5645	4964	4736	681	909	228
Ialt	19053	16824	16003	2229	3050	821
IV.						
Galten	3926	3461	3288	465	638	173
Gjerlev	3085	2644	2512	441	573	132
Houlbjerg	3434	2961	2813	473	621	148
Lysgård	4989	4403	4283	586	706	220
Nørhald	2425	2141	2034	284	391	107
Onsild	2977	2717	2581	260	396	136
Ialt	20836	18327	17511	2509	3325	916
V.						
Sabro-Vester Lisbjerg	4310	4071	3867	239	443	204
Øster Lisbjerg	5305	5191	4931	114	374	260
Ning	5626	5157	4899	469	727	258
Ialt	15241	14419	13697	822	1544	722
VI.						
Mols	4706	4136	3930	570	776	206
Nr. Djurs	4912	4288	4074	624	838	214
Rovsø	2457	2409	2289	48	168	120
Sdr. Djurs	5468	5108	4853	360	615	255
Sønderhald	7415	7133	6876	282	539	257
Ialt	24958	23074	22022	1884	2936	1052
VII.						
Hasle (Århus)	4839	5317	5052	÷478	÷213	265
Nim (Horsens)	4575	4548	4321	27	254	227
Støvring (Randers)	5186	5195	4935	÷9	251	260
Ialt	14600	15060	14308	÷460	292	752
Stiftet (÷ Samsø)	119547	108425	103226	11122	16321	5299

BEFOLKNINGSUDVIKLINGEN I ÅRHUS STIFT 1765–1800

		Antal døde		Overskud		Dødfødtes
I.	Fødte	uden fradrag	med fradrag	med dødf.	uden dødf.	antal (5 %)
Bjerre	7908	6545	6218	1363	1690	327
Hatting	4297	3623	3442	674	855	181
Ialt	12205	10168	9660	2037	2545	508
II.						
Gjern	4475	3701	3516	774	959	185
Hids	2427	1967	1869	460	558	98
Tyrsting-Vrads	7208	5998	5698	1210	1510	300
Ialt	14110	11666	11083	2444	3027	583
III.						
Framlev	3630	3029	2878	601	752	151
Hads	7437	5983	5684	1354	1653	299
Hjelmslev	5488	5061	4808	427	680	253
Vor	7345	6792	6456	553	889	336
Ialt	23900	20865	19826	2935	3974	1039
IV.						
Galten	4543	4156	3948	387	595	208
Gjerlev	3198	2756	2618	442	580	138
Houlbjerg	3834	3549	3372	285	462	177
Lysgård	5359	4450	4228	909	1131	222
Nørhald	2644	2448	2326	196	318	122
Onsild	2900	2675	2541	225	359	134
Ialt	22478	20034	19033	2444	3445	1001
V.						
Sabro-Vester Lisbjerg	5170	4860	4617	310	553	243
Øster Lisbjerg	5736	5542	5265	194	471	277
Ning	6683	6226	5915	457	768	311
Ialt	17589	16628	15797	961	1792	831
VI.						
Mols	4169	4059	3856	110	313	203
Nr. Djurs	4939	4708	4473	231	466	235
Rovsø	2556	2396	2276	160	280	120
Sdr. Djurs	4977	4649	4417	328	560	232
Sønderhald	7319	7231	6869	88	450	362
Ialt	23960	23043	21891	917	2069	1152
VII.						
Hasle (Århus)	5061	5223	4962	÷162	99	261
Nim (Horsens)	5428	5052	4799	376	629	253
Støvring (Randers)	5887	5584	5405	303	482	179
Ialt	16376	15859	15166	517	1210	693
Stiftet (÷ Samsø)	130618	118263	112456	12255	18062	5807

I,4d

FOLKETALLET I ÅRHUS STIFT 1769, 1787 OG 1801

og i 1694, 1729, 1764 og 1801 beregnet på grundlag af 1769-tællingen.

Forudsætning: 5 procent dødfødte i begravelseslisterne:

	(1694)	(1729)	(1765)	1769	1787	(1801)	1801
Område I.....	5422	7967	10147	10623	10562	12692	11824
– II.....	6363	8723	11717	12221	11787	14744	13587
– III.....	12553	15771	18821	19166	19766	22795	21496
– IV.....	13353	16956	20381	20865	20913	23846	22488
– V.....	8594	11457	13001	13242	12970	14793	14312
– VI.....	16142	19343	22279	22928	22100	24348	23805
– VII.....	14203	15344	15636	15750	16646	16846	18284
Ialt...	76630	95561	111982	114795	114744	130064	125796

I,4e

Forudsætning: Lige mange dødfødte på fødsels- og begravelseslister:

	(1694)	(1729)	(1765)	1769	1787	(1801)	1801
Område I.....	6229	8430	10147	–	–	12184	–
– II.....	7347	9296	11717	–	–	14161	–
– III.....	13994	16594	18821	–	–	21756	–
– IV.....	15053	17872	20381	–	–	22825	–
– V.....	9878	12179	13001	–	–	13962	–
– VI.....	18122	20395	22279	–	–	23196	–
– VII.....	15598	16096	15636	–	–	16153	–
Ialt...	86221	100860	111982	114795	114744	124237	125796

(Årstallene i parentes angiver, at folketallene er beregnet med udgangspunkt i 1769-tællingen.)

I,4f

BEREGNING AF GENNEMSNITLIGE FØDSELS- OG DØDELIGHEDSPROCENTER

i syv herredsgrupper i Århus stift med en »menneskealders« mellemrum.

1695–1704	Beboere tiårets 1. år	Fødte	Døde	Overskud	Beboere tiårets sidste år	Procenter fødte	Procenter døde
Gruppe I.....	5422	2400	1754	646	6068	4,18	3,05
– II.....	6363	2581	2351	230	6593	3,98	3,62
– III.....	12553	4178	3654	524	13080	3,26	2,85
– IV.....	13353	5247	4856	391	13744	3,89	3,60
– V.....	8594	3381	3166	215	8809	3,89	3,64
– VI.....	16142	5966	5536	430	16572	3,67	3,40
– VII.....	15639	4025	3914	111	15750	2,56	2,49
Ialt...	78066	27778	25231	2547	80616	3,50	3,18

1730–39	Beboere tiårets 1. år	Fødte	Døde	Overskud	Beboere tiårets sidste år	Procenter fødte	Procenter døde
Gruppe I.....	7967	2882	2413	469	8436	3,48	2,91
– II.....	8723	3934	2952	982	9705	4,30	3,22
– III.....	15771	5029	4073	956	16727	3,09	2,51
– IV.....	16956	5511	4528	983	17939	3,16	2,60
– V.....	11457	4206	3624	582	12039	3,57	3,10
– VI.....	19343	6872	5547	1325	20668	3,45	2,78
– VII.....	15344	4242	4071	171	15515	2,75	2,64
Ialt...	95561	32676	27208	5468	101029	3,73	2,77
1765–74							
Gruppe I.....	10147	3322	2907	415	10562	3,17	2,77
– II.....	11717	4007	3657	350	12067	3,32	3,03
– III.....	18821	6483	6329	154	18975	3,40	3,32
– IV.....	20381	6118	5687	431	20812	2,95	2,75
– V.....	13001	4707	4754	+47	12954	3,65	3,68
– VI.....	22279	6994	6734	260	22539	3,10	2,98
– VII.....	15636	4383	4565	+182	15454	2,80	2,91
Ialt...	111982	36014	34633	1381	113363	3,17	3,05

PRÆSTEINDBERETNINGERNE

vedrørende fødte og døde på Fyn i årene 1689, 1691–94 og 1712–16.

Herred *Fødte*	1689	1691	1692	1693	1694	1712	1713	1714	1715	1716
Vinding.....	251	226	174	211	180	227	–	166	208	218
Gudme.....	175	141	147	135	146	204	176	182	191	168
Sunds.....	186	202	166	181	154	–	–	–	–	–
Salling.....	281	219	223	269	256	–	–	288	246	–
Ialt...	893	788	710	796	736	–	–	–	–	–
Odense.....	311	269	234	211	236	–	–	257	236	190
Åsum.....	70	77	69	86	74	62	72	71	86	–
Bjerge.....	132	100	124	150	100	103	114	104	124	130
Skovby.....	160	113	102	133	112	186	147	168	178	172
Skam.....	87	86	74	74	78	65	–	88	–	72
Lunde.....	80	84	74	62	85	60	–	64	–	72
Ialt...	840	729	677	716	685	–	–	752	–	–
Båg.....	226	197	168	162	222	194	183	233	190	169
Vends.....	213	239	165	173	178	218	196	240	237	177
Ialt...	439	436	333	335	400	412	379	473	427	346

Herred *Begravede*	1689	1691	1692	1693	1694	1712	1713	1714	1715	1716
Vinding	143	161	117	195	189	154	–	115	261	261
Gudme	130	116	100	177	187	140	115	124	127	206
Sunds	152	149	130	150	152	–	–	–	–	–
Salling	215	179	227	235	236	–	–	212	179	–
Ialt	640	605	574	757	764	–	–	–	–	–
Odense	230	199	187	234	250	–	–	187	253	288
Åsum	59	37	53	82	73	72	51	42	65	–
Bjerge	86	96	70	142	144	89	73	97	125	226
Skovby	111	58	91	112	81	131	104	131	145	153
Skam	46	59	43	44	46	45	–	57	–	81
Lunde	46	34	56	48	64	55	–	33	–	102
Ialt	578	483	500	662	658	–	–	547	–	–
Båg	198	153	132	169	157	153	140	214	129	198
Vends	151	135	97	173	181	200	155	199	158	206
Ialt	349	288	229	342	338	353	295	413	287	404
Fødte										
Lollands nr.	224	219	198	230	319	254	–	228	–	238
Lollands sdr.	224	238	119	216	226	–	246	–	238	262
Fuglse	252	229	(238)	228	(239)	–	234	272	222	229
Musse	405	(386)	368	386	(387)	–	392	386	359	363
Ialt	1105	(1072)	(923)	1060	(1171)	–	–	–	–	1092
Falster nr.	152	–	–	–	154	184	–	173	–	197
Falster sdr.	178	–	–	–	151	242	–	227	–	218
Ialt	330	–	–	–	305	426	–	400	–	414
Als	177	196	158	175	150	–	–	120	121	–
Ærø	125	138	116	82	124	–	108	–	–	84
Begravede										
Lollands nr.	213	291	223	332	217	226	–	271	–	176
Lollands sdr.	108	217	165	277	276	–	169	–	176	195
Fuglse	166	215	–	287	–	–	188	176	405	185
Musse	238	–	377	395	–	–	238	295	529	309
Ialt	725	–	–	1291	–	–	–	–	–	865
Falster nr.	151	–	–	–	118	180	–	122	–	149
Falster sdr.	182	–	–	–	218	207	–	195	–	164
Ialt	333	–	–	–	336	387	–	317	–	313
Als	87	128	112	156	116	–	–	81	86	–
Ærø	228	121	125	135	124	–	50	–	–	100

DÅB OG DØDSFALD (UDEN DØDFØDTE) I SØNDERJYDSKE SOGNE 1661–1803

	Oksenvad		Ensted		Tinglev		Brøns		Hjordkær		Roager	
	f.	d.	f.	d.	f.	d.	f.	d.	f.	d.	f.	d.
1660–70.....	120	35	148	59	197	123	(115	76)	186	74	–	–
1671–80.....	123	68	118	65	231	149	175	92	110	58	(82	35)
1681–90.....	107	61	144	93	240	194	215	154	–	–	83	44
1691–1700...	117	91	154	86	232	182	179	135	141	105	97	73
1701–10.....	157	124	182	123	251	230	214	179	159	114	106	45
1711–20.....	138	148	190	131	234	205	193	137	120	116	118	76
1721–30.....	140	143	180	200	210	219	228	186	99	125	106	86
1731–40.....	184	130	214	156	237	210	236	155	161	118	109	73
1741–50.....	150	196	211	176	244	230	231	185	149	106	129	104
1751–60.....	213	159	277	190	241	221	245	192	158	143	152	194
1761–70.....	203	188	234	191	243	214	232	191	185	156	146	161
1771–80.....	184	198	209	219	211	196	201	175	145	147	156	118
1781–90.....	159	124	235	199	251	223	189	150	135	109	143	97
1791–1800...	181	135	272	238	281	282	170	157	138	113	146	97
1801–03.....	40	27	61	31	49	42	39	31	22	16	35	40
1661–90.....	350	164	410	217	668	466	505	322	(296	132)	(165	79)
1691–1720...	412	363	526	340	717	617	586	451	420	335	321	194
1721–50.....	474	469	605	532	691	659	695	526	409	349	344	263
1751–80.....	600	545	720	600	695	631	678	558	488	446	454	383
1781–1803...	380	286	568	468	581	547	398	338	295	238	324	234
1661–1769...	1652	1352	2052	1459	2560	2177	2263	1682	(1468	1115)	(1128	799)
1770–1803...	564	488	777	691	792	743	599	513	440	385	480	363
Ialt...	2216	1840	2829	2150	3352	2920	2862	2195	(1908	1500)	(1608	1162)

Overskud

1661–1769...	299	593	383	581	353	329
1770–1803...	76	86	49	86	55	117
1661–1803...	375	679	432	667	408	446

	Oksenvad, Ensted, Tinglev og Brøns			Samtlige seks sogne		
	fødte	døde	overskud	fødte	døde	overskud
1661–90.....	1933	1169	764	(2394	1380	1014)
1691–1720.....	2241	1771	470	2982	2300	682
1721–50.....	2465	2186	279	3218	2796	422
1751–80.....	2693	2334	359	3635	3163	472
1781–1803.....	1927	1639	288	2546	2111	435
1661–1803.....	11259	9099	2160	14775	11750	3025

MULIG BEFOLKNINGSUDVIKLING I SEKS SOGNE,

hvis folketallet i 1769 var a. 3400 eller b. 3800 eller c. 4000.

	Fødte	Døde	Overskud	a.	b.	c.
Folketal 1660	–	–	–	789	1189	1389
1661–69	831	402	429	–	–	–
– 1669	–	–	–	1218	1618	1818
1670–79	839	467	372	–	–	–
– 1679	–	–	–	1590	1990	2190
1680–89	939	656	283	–	–	–
– 1689	–	–	–	1873	2273	2473
1690–99	920	672	248	–	–	–
– 1699	–	–	–	2121	2521	2721
1700–09	1069	815	254	–	–	–
– 1709	–	–	–	2375	2775	2975
1710–19	993	813	180	–	–	–
– 1719	–	–	–	2555	2955	3155
1720–29	963	953	10	–	–	–
– 1729	–	–	–	2565	2965	3165
1730–39	1141	842	299	–	–	–
– 1739	–	–	–	2864	3264	3464
1740–49	1114	997	117	–	–	–
– 1749	–	–	–	2981	3381	3581
1750–59	1286	1009	277	–	–	–
– 1759	–	–	–	3258	3658	3858
1760–69	1243	1101	142	–	–	–
– 1769	–	–	–	3400	3800	4000
1770–79	1106	1053	53	–	–	–
– 1779	–	–	–	3453	3853	4053
1780–89	1112	902	210	–	–	–
– 1789	–	–	–	3663	4063	4263
1790–99	1088	1022	66	–	–	–
– 1799	–	–	–	3729	4129	4329

De seks sognes udvikling har mest sandsynligt gennemgået udviklingen alternativ b med en indvandring i første del og en bortvandring i sidste del af perioden, men altså med mulighed for godt og vel en tredobling fra 1660 til 1769.

HJØRLUNDE SOGN 1660

	Mænd G	Mænd H	Koner G	Koner H	Børn G	Børn H	Slægtninge H	Tjenestef. G	Husfolk H	Ialt G	Ialt H
Hjørlunde by	11	15	11	14	15	12	–	17	8	54	49
Kratmøllen	1	–	1	–	2	–	–	2	–	6	–
Sperrestrup	5	1	4	1	8	1	–	10	–	27	3
Skenkelsø	13	10	12	12	23	19	1	19	–	67	42
Hagerup	3	1	3	2	6	2	–	6	–	18	5
Sundbylille	6	2	6	3	17	2	–	5	–	34	7
Påstrupgård	1	–	1	–	2	–	–	3	–	7	–
Hele sognet	40	29	38	32	73	36	–	62	8	213	106
Gårde og huse	69		70		109		1	62	8	319	

G = gårde. H = huse.

MULIG UDVIKLING I HJØRLUNDE 1651–66 I,7b

	Beboere v. juletid	Fødte	Døde	Viede	Fødselsprocent	Dødelighedsprocent	Vielsesprocent
1651	407	–	–	–	–	–	–
1652	408	16	15	4	3,9	3,7	0,9
1653	398	10	20	3	2,5	4,9	0,7
1654	290	10	118	6	2,5	29,7	1,5
1655	299	21	12	14	7,2	4,1	4,7
1656	312	17	4	9	5,7	1,3	3,0
1657	315	16	13	3	5,1	4,2	1,0
1658	318	13	10	1	4,1	3,2	0,3
1659	313	14	19	1	4,4	6,0	0,3
1660	319	18	12	2	5,8	3,8	0,6
1661	319	14	14	4	4,4	4,4	1,3
1662	324	12	7	3	3,8	2,2	0,9
1663	327	10	7	5	3,1	2,2	1,5
1664	336	16	7	5	4,9	2,1	1,5
1665	342	11	5	2	3,3	1,5	0,6
1666	339	12	15	5	3,5	4,4	1,5

DE DØDES FORDELING PÅ ALDERSGRUPPER I HJØRLUNDE FRA 1650 I,7c

Alder	1650–59	1654 alene	1660–69	1670–79	1680–89	1690–99	1700–09	1710–19
0– 9 år	75	41	39	46	67	58	49	78
10–19 –	34	27	1	6	14	7	7	10
20–29 –	26	14	4	3	7	8	8	12
30–39 –	22	15	2	5	11	5	9	10
40–49 –	15	4	4	7	15	7	0	8
50–59 –	11	3	10	7	17	8	1	12
60–69 –	15	2	5	12	18	13	9	11
70–79 –	13	4	4	11	8	10	14	9
80–89 –	2	0	4	5	6	2	5	7
90–99 –	3	0	1	1	1	1	0	0
ov. 100 år	1	1	1	0	0	0	0	0
Ialt	217	111	75	103	164	119	102	157

I,7d

Procentvis fordeling

Alder	1650–59	1654 alene	1660–69	1670–79	1680–89	1690–99	1700–09	1710–19
0– 9 år.....	34,6	37,0	52,0	44,8	40,9	48,7	48,5	49,7
10–19 –	15,7	24,3	1,3	5,8	8,5	5,9	6,8	6,4
20–29 –	12,0	12,6	5,3	2,9	4,2	6,8	7,8	7,6
30–39 –	10,1	13,5	2,7	4,8	6,7	4,2	8,8	6,4
40–49 –	6,9	3,6	5,3	6,8	9,2	5,9	0,0	5,1
50–59 –	5,1	2,7	13,3	6,8	10,4	6,8	0,8	7,6
60–69 –	6,9	1,8	6,7	11,6	11,0	10,9	8,8	7,0
70–79 –	5,9	3,6	5,3	10,7	4,9	8,4	13,7	5,7
80–89 –	0,9	0,0	5,3	4,8	3,6	1,7	4,8	4,5
ov. 90 år.....	1,9	0,9	2,8	1,0	0,6	0,7	0,0	0,0
Ialt...	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

I,7e

FOLKETAL I BORRE SOGN 1650 OG 1660

Beregnet på grundlag af de dødes alder uden hensyntagen til vandringer.

Faktiske tal

Aldersfordeling	Tælling 1645	Beregn. 1650	Deraf død 1650–59	Beregn. 1660 (nytår)	Deraf død 1660	Beregn. jul 1660	1769	1787
Født efter 1650.....	–	223	102	–	–	–	–	–
0– 9 år.....	177	176	85	121	21	100	–	–
10–19 –	151	107	40	91	6	85	–	–
20–29 –	–	103	27	67	3	64	–	–
30–39 –	–	79	17	76	6	70	–	–
40–49 –	–	56	23	62	5	57	–	–
50–59 –	–	45	21	33	4	29	–	–
60–69 –	–	26	16	24	4	20	–	–
70–79 –	–	18	11	10	8	2	–	–
80–89 –	–	7	7	7	4	3	–	–
ov. 90 år.....	–	0	0	0	0	0	–	–
Ialt...	630	617	247	491	61	430	643	713

Procentvis fordeling

0– 9 år.....	28,1	28,5	48,3	24,7	17,4	23,2	–	–
10–19 –	24,4	17,3	37,4	18,5	6,6	19,9	–	–
20–29 –	–	16,8	26,2	13,6	4,5	14,9	–	–
30–39 –	–	12,8	21,5	15,5	7,9	16,3	–	–
40–49 –	–	9,1	41,1	12,6	8,1	13,3	–	–
50–59 –	–	7,3	46,7	6,7	12,1	6,7	–	–
60–69 –	–	4,2	61,5	4,9	16,6	4,6	–	–
70–79 –	–	2,9	61,2	2,1	80,0	0,4	–	–
80–89 –	–	1,1	100,0	1,4	57,1	0,7	–	–
Ialt...	–	100,0	40,0	100,0	12,5	100,0	–	–

DØDSFALDENES FORDELING I BORRE SOGN PÅ MØEN 1645–60

Aldersgruppe	Antallet af aldersangivne				Procenten af aldersangivne			
	1646–60	1655–56	1660	Øvr. år	1646–60	1655–56	1660	Øvr. år
0– 9 år.....	225	68	38	119	43,1	40,0	49,4	43,1
10–19 –	77	42	6	29	14,8	24,7	7,8	10,5
20–29 –	46	21	5	20	8,8	12,4	6,5	7,3
30–39 –	31	13	5	13	5,9	7,6	6,5	4,8
40–49 –	36	10	5	21	6,9	5,9	6,5	7,6
50–59 –	26	9	5	12	5,0	5,3	6,5	4,4
60–69 –	31	1	7	23	5,9	0,6	9,1	8,4
70–79 –	29	4	5	20	5,6	2,3	6,5	7,4
80– –	21	2	1	18	4,0	1,2	1,2	6,5
Ialt...	522	170	77	275	100,0	100,0	100,0	100,0

DEN MULIGE BEFOLKNINGSUDVIKLING I HEDENSTED SOGN 1660–1769

	Beboertal	Døbte	Døde ÷ udøbte	Overskud
1660.....	130	–	–	–
1661–69.....	–	91	48	43
1670.....	173	–	–	–
1670–79.....	–	104	83	21
1680.....	194	–	–	–
1680–89.....	–	97	64	33
1690.....	227	–	–	–
1690–99.....	–	124	102	22
1700.....	249	–	–	–
1700–09.....	–	132	86	46
1710.....	295	–	–	–
1710–19.....	–	160	124	36
1720.....	331	–	–	–
1720–29.....	–	173	120	53
1730.....	384	–	–	–
1730–39.....	–	165	135	30
1740.....	414	–	–	–
1740–49.....	–	140	150	÷10
1750.....	404	–	–	–
1750–59.....	–	143	ca. 135	ca. 8
1760.....	ca. 412	–	–	–
1760–69 (anslået).....	–	(165)	(150)	(15)
1769 optalt.....	427	–	–	–
Ialt...	–	ca. 1494	ca. 1197	ca. 297

I,8a

Beboertal, fødselstal og dødstal og tilsvarende procenter

Omkring	1665:	ca.	150	beboere	9,1	døbte	(6,1	pct.)	4,8	døde	(3,2 pct.)
–	1700:	–	246	–	11,3	–	(4,6	–)	7,3	–	(3,0 –)
–	1735:	–	405	–	16,5	–	(4,1	–)	13,6	–	(3,4 –)
–	1755:	–	408	–	14,3	–	(3,5	–)	13,5	–	(3,3 –)
–	1760:	–	420	–	16,5	–	(3,9	–)	?	–	(? –)

Fødselsoverskud:

1660–94 ialt..... 98
1695–1729..... 162
1730–64..... 22

Folketal i Hedensted: 1769: 427, 1787: 463, 1801: 510.

I,8b

BEFOLKNINGSUDVIKLINGEN I SABRO SOGN, SABRO HERRED

Folketal 1635, 1660, 1690 og 1720 er beregnet på grundlag af aldersopgivelser ved dødsfald.

Folketal 1635	94	personer
Døbt 1635–60 116 børn, begravet 79 personer, altså et fødselsoverskud på	37	–
Kunne have været i 1660	131	–
Folketal 1660	114	–
Vandring 1635–60	÷17	–
Folketal 1660	114	–
Døbt 1661–90 136 børn, begravet 113 personer, altså et fødselsoverskud på	23	–
Kunne have været i 1690	137	–
Folketal i 1690	139	–
Vandring 1661–90	+2	–
Folketal 1690	139	–
Døbt 1690–1719 149 børn, begravet 117 personer, altså et fødselsoverskud på	32	–
Kunne have været i 1720	171	–
Folketal 1720	153	–
Vandring 1690–1719	÷18	–
Folketal 1720	153	–
Døbt 1720–87 400 børn, begravet 366 personer, altså et fødselsoverskud på	34	–
Kunne have været i 1787	187	–
I 1787 taltes i Sabro sogn	170	–
Vandring 1720–87	÷17	–
Folketal 1787	170	–
Døbt 1788–1800 90 børn, begravet 88 personer, altså et fødselsoverskud på	2	–
Kunne have været i 1801	172	–
Folketal 1801	169	–
Vandring 1787–1800	÷3	–

Fødselsoverskud 1635–60	37	Vandring i samme periode	÷17
– 1660–90	23	– – – –	+ 2
– 1691–1719	32	– – – –	÷18
– 1720–87	34	– – – –	÷17
– 1788–1800	2	– – – –	÷ 3
– 1635–1800	128	– – – –	÷53

Fødselsoverskud i procent af folketallet i 1801	76
Vandring i procent af folketallet i 1801	÷31
Tilvækst i procent af folketallet i 1801	45

DEN MULIGE UDVIKLING I FOLKETALLET 1660–1801

i Hjermeslev, Ingstrup og Åsted sogne i Vendsyssel.

	Hjermeslev	Ingstrup	Åsted	Ialt
1660-mandtal uden noget tillæg	168	272	365	805
1660–94 fødselsoverskud	95	80	48	223
Muligt folketal 1694	263	352	413	1028
1695–1729 fødselsoverskud	÷3	24	61	82
Muligt folketal 1729	260	376	474	1110
1730–64 fødselsoverskud	39	196	74	309
Muligt folketal 1764	299	572	548	1419
1765–99 fødselsoverskud	35	37	145	217
Muligt folketal 1800	334	609	693	1636
Optalt befolkn. 1801	289	517	623	1429
Mulig bortvandring (minimum)	45	92	70	207
+ indtil 25% af 1660-mandtallet	42	68	91	201
Mulig bortvandring (maksimum?)	87	160	161	408

Samlet overskud 829 = 58% af 1801-folketallet.

BEFOLKNINGSUDVIKLINGEN I KONGERIGET

Mulig udvikling regnet fra 1769-tællingen – af Fyns stift er Lolland-Falster ikke medregnet, og Ribe stift er udelukket på grund af uklarheden m.h.t. enklaverne og Tørning len.

Skiftevis: Beregnet folketal og fødselsoverskud	Sjælland-Møn	Fyn-Langeland	Del af Århus stift	Viborg stift	Del af Ålborg stift	Omfatter efter 1769-tællingen	Overskud i alt	Opregnet til hele provinsen
1660.....	94500	54100	–	–	–	–	–	339000
1660–69.....	10900	8500	–	–	–	(41%)	19400	47000
1669.....	105400	62600	–	–	–	–	–	386000
1670–79.....	8000	6700	–	–	–	(41%)	14700	36000
1679.....	113400	69300	–	–	–	–	–	422000
1680–89.....	8200	4500	–	–	–	(41%)	12700	31000
1689.....	121600	73800	–	–	–	–	–	453000
1690–99.....	15400	3900	–	–	–	(41%)	19300	47000
1699.....	137000	77700	75500	–	–	–	–	500000
1700–09.....	17700	6100	4000	–	–	(57%)	27800	49000
1709.....	154700	83800	79500	–	49900	–	–	549000
1710–19.....	4100	3000	5800	–	4800	(67%)	17700	26000
1719.....	158800	86800	85300	46600	54700	–	–	575000
1720–29.....	8600	5200	6700	2200	3600	(75%)	26300	35000
1729.....	167400	92000	92000	48800	58300	–	–	610000
1730–39.....	6100	4800	6400	3100	4000	(75%)	24400	33000
1739.....	173500	96800	98400	51900	62300	–	–	643000
1740–49.....	11000	1000	3800	2400	2600	(75%)	20800	28000
1749.....	184500	97800	102200	54300	64900	–	–	671000
1750–59.....	9000	1700	4500	2600	4900	(75%)	22700	30000
1759.....	193500	99500	106700	56900	69800	–	–	701000
1760–69.....	7000	1700	5600	2500	5300	(75%)	22100	29000
1769.....	200500	101200	112300	59400	75100	–	–	730000
1770–79.....	9900	–	1200	300	1100	(61%)	12500	20500
1779.....	210400	–	113500	59700	76200	–	–	750500
1780–89.....	9100	–	4200	1800	2900	(61%)	18000	29500
1789.....	219500	–	117700	61500	79100	–	–	780000
1790–99.....	16400	–	8600	4700	5900	(61%)	35600	58400
1799.....	235900	–	126300	66200	85000	–	–	838400
år 1800								3500
1. febr. 1801..	242500	118000	123000	63400	81750	(75%)	–	825000

BEFOLKNINGSUDVIKLINGEN I DANMARK 1660–1769

Beregninger på grundlag af folketallet i 1769. Fødselsoverskud revideret med henblik på dødfødtes placering alene på begravelseslisterne (i et antal af 5–5½ procent af samtlige begravede).

K,2a

Mulig befolkningsudvikling i Sjællands landsogne

Sjællands landsogne	Fødte ell. døbte	Døde inclusive 5,0% df.	Nominelt overskud	Folketalsberegning u. h. t. dødfødte	5 procent dødfødte	Nominelt overskud +5% dødfødte	Muligt folketal
1660	–	–	–	103760	–	–	74890
1660–69	47140	38260	8880	–	1913	10793	–
1670	–	–	–	112640	–	–	85683
1670–79	54140	48840	5300	–	2442	7742	–
1680	–	–	–	117940	–	–	93425
1680–89	53500	47910	5590	–	2395	7985	–
1690	–	–	–	123530	–	–	101410
1690–99	59670	46850	12820	–	2342	15162	–
1700	–	–	–	136350	–	–	116572
1700–09	60170	45010	15160	–	2250	17410	–
1710	–	–	–	151510	–	–	133982
1710–19	57820	56830	990	–	2842	3832	–
1720	–	–	–	152500	–	–	137814
1720–29	61400	55870	5530	–	2793	8323	–
1730	–	–	–	158030	–	–	146137
1730–39	62000	59200	2800	–	2960	5760	–
1740	–	–	–	160830	–	–	151897
1740–49	63730	55700	8030	–	2785	10815	–
1750	–	–	–	168860	–	–	162712
1750–59	67570	61990	5580	–	3100	8680	–
1760	–	–	–	174440	–	–	171392
1760–69	64520	60960	3560	–	3048	6608	–
1769-tællingen	–	–	–	178000	–	–	178000
1770–79	68080	59590	8490		2980	11470	

K,2b

Mulig befolkningsudvikling i Sjællands land- og købstadsogne under forudsætning af 5½% dødfødte, og at købstæderne netop har kunnet vedligeholde deres indbyggertal ved balance mellem fødsler og dødsfald (udgangspunkt: 1769-tællingen)

Muligt folketal			
		1660	94500
		1660–69 fødselsoverskud	10900
–	–	1669	105400
		1670–79 fødselsoverskud	8000
–	–	1679	113400
		1680–89 fødselsoverskud	8200
–	–	1689	121600
		1690–99 fødselsoverskud	15400

K,2b

Muligt folketal	1699	137000
	1700–09 fødselsoverskud	17700
– –	1710	154700
	1709–19 fødselsoverskud	4100
– –	1719	158800
	1720–29 fødselsoverskud	8600
– –	1729	167400
	1730–39 fødselsoverskud	6100
– –	1739	173500
	1740–49 fødselsoverskud	11000
– –	1749	184500
	1750–59 fødselsoverskud	9000
– –	1759	193500
	1760–69 fødselsoverskud	7000
Optalt befolkning	1769	200500

Folketallet i landsogne og købstæder var i 1660 ikke 94500, men i landsognene alene ca. 100000 og i købstæderne op mod 20000.

K,2c

Befolkningsudviklingen på Sjælland 1660–1769

Københavns amt	Fødte	Døde	Folketal og fødselsoverskud eft. kb.	Folketal og fødselsoverskud med fradrag af 5 pct. dødfødte
1769	–	–	34929	23939
	12310	11900	410	1005
1759	–	–	34519	33924
	12580	12540	540	697
1749	–	–	34479	33227
	12450	11790	660	1250
1739	–	–	33819	31977
	10960	10680	280	814
1729	–	–	33539	31163
	9920	9520	400	876
1719	–	–	33139	30287
	8490	11940	÷3450	÷2853
1709	–	–	36589	33140
	8670	8560	110	538
1699	–	–	36479	32602
	10610	10430	180	701
1689	–	–	36299	31901
	9160	8790	370	810
1679	–	–	35929	31091
	8180	10670	÷2490	÷1956
1669	–	–	38419	33047
	9200	6950	2250	2598
1660	–	–	36169	30449
1660–1769 overskud	–	–	÷1240	eller 4480

Frederiksborg amt	Fødte	Døde	Folketal og fødselsoverskud eft. kb.	Folketal og fødselsoverskud med fradrag af 5 pct. dødfødte
1769.....	–	–	32858	32858
	10830	10000	830	1330
1759.....	–	–	32028	31528
	11030	8180	2850	3259
1749.....	–	–	29178	28269
	10980	9180	1800	2259
1739.....	–	–	27378	26010
	10370	7820	2550	2941
1729.....	–	–	24828	23069
	11220	10480	740	1264
1719.....	–	–	24088	21805
	9870	9950	÷80	416
1709.....	–	–	24168	21389
	9270	7350	1920	2288
1699.....	–	–	22248	19101
	8850	6970	1880	2229
1689.....	–	–	20368	16872
	10390	9870	520	1014
1679.....	–	–	19848	15858
	7960	6730	1230	1567
1669.....	–	–	18618	14291
	8740	6300	2440	2755
1660.....	–	–	16178	11536

Holbæk amt				
1769.....	–	–	38200	38200
	12920	12380	540	1159
1759.....	–	–	37660	37041
	13800	13850	÷50	643
1749.....	–	–	37710	36398
	12300	11200	1180	1740
1739.....	–	–	36530	34658
	13290	12350	940	1557
1729.....	–	–	35590	33101
	12000	12700	÷700	÷65
1719.....	–	–	36290	33166
	12410	11530	880	1457
1709.....	–	–	35410	31709
	14180	10770	3410	3949
1699.....	–	–	32000	27760
	13200	10250	2950	3463
1689.....	–	–	29050	24297
	12620	12950	÷330	318

K,2e

	Fødte	Døde	Folketal og fødselsoverskud e. kirkeb.	Folketal og fødselsoverskud efter fradrag af 5,5 pct. dødfødte
1679.....	–	–	29380	23978
	13200	12050	1150	1752
1669.....	–	–	28230	22227
	10350	7710	2640	3026
1660.....	–	–	25590	19201

K,2f

Sorø amt

1769.....	–	–	32743	32743
	12060	11660	400	983
1759.....	–	–	32343	31760
	12890	12670	220	854
1749.....	–	–	32123	30906
	12380	9910	2470	2965
1739.....	–	–	29653	27941
	11360	10690	670	1205
1729.....	–	–	28983	26736
	11290	9980	1310	1809
1719.....	–	–	27673	24927
	11200	8820	2380	2821
1709.....	–	–	25293	22106
	11420	8660	2760	3193
1699.....	–	–	22533	18913
	11630	7620	4010	4391
1689.....	–	–	18523	14522
	9690	8470	1220	1644
1679.....	–	–	17303	12878
	10230	9150	1080	1536
1669.....	–	–	16223	11342
	10030	7450	2580	2953
1660.....	–	–	13643	8389

K,2g

Præstø amt

1769.....	–	–	41760	41760
	16400	15020	1380	2131
1759.....	–	–	40380	39629
	17270	14750	2520	3258
1749.....	–	–	37860	36371
	14620	13620	1000	1681
1739.....	–	–	36860	34690
	16020	17660	÷1640	÷757
1729.....	–	–	38500	35447
	16970	13190	3780	4440
1719.....	–	–	34720	31007
	15850	14590	1260	1990

	Fødte	Døde	Folketal og fødselsoverskud e. kirkeb.	Folketal og fødselsoverskud efter fradrag af 5,5 pct. dødfødte
1709.....	–	–	33460	29017
	16630	12670	3960	4593
1699.....	–	–	29500	24424
	15980	11580	4400	4979
1689.....	–	–	25100	19445
	11640	7830	3810	4201
1679.....	–	–	21290	15244
	13570	10240	3330	3842
1669.....	–	–	17960	11402
	8820	9850	÷1030	÷538
1660.....	–	–	18990	11940

BEFOLKNINGSUDVIKLINGEN I SJÆLLANDS AMTER 1660–1769

Fødsels- og dødstal på landet i 30 års perioder

1660–89	Københavns amt	Frederiksborg amt	Holbæk amt	Sorø amt	Præstø amt	Ialt
Fødte.....	26540	27090	36170	29950	34030	151690
Døde.....	26410	22900	32710	25070	27920	135010
Oversk.....	130	4190	3460	4880	6110	16680
Dødfødte.....	1320	1145	1635	1250	1400	6750
Egt. oversk.....	1450	5335	5095	6130	7510	23430
1690–1719						
Fødte.....	27770	27990	39790	34250	48460	178260
Døde.....	30930	24270	32550	25100	38840	151690
Overskud.....	÷3160	3720	7240	9150	9620	26570
Dødfødte.....	1550	1215	1525	1250	1940	7585
Egt. oversk.....	÷1610	4935	8765	10400	11560	34155
1720–49						
Fødte.....	33330	32570	37590	35030	47610	186130
Døde.....	31990	27480	36250	30580	44470	170770
Overskud.....	1340	5090	1340	4450	3140	15360
Dødfødte.....	1600	1375	1810	1530	2225	8540
Egt. oversk.....	2940	6465	3150	5980	5365	23900
1750–79						
Fødte.....	38640	32690	40750	36750	51340	200170
Døde.....	37190	28210	40320	34820	42000	182540
Overskud.....	1450	4480	430	1930	9340	17630
Dødfødte.....	1860	1410	2020	1740	2100	9130
Egt. oversk.....	3310	5890	2450	3670	11440	26760

K,3b

BEFOLKNINGSUDVIKLINGEN PÅ SJÆLLAND 1660–1769

	Mandtal 1660 + 10 procent	Fødsels-overskud til 1769	Muligt folketal 1769	Folketal 1769	Vandring 1660–1769
Københavh-Frederiksborg	34000	25800	59800	67800	+8000
Holbæk amt (med Samsø)	23000	19000	42000	38200	+3800
Sorø amt	24000	24350	48350	32750	+15600
Præstø amt	24000	29800	53800	41750	+12050
Ialt med 5 procent dødfødte	–	98950	203950	–	+23450
Med 5,5 procent dødfødte	–	102000	207000		+26500
Hele Sjælland	105000	–	–	180500	–

K,4a

DEN MULIGE BEFOLKNINGSUDVIKLING PÅ FYN–LANGELAND 1660–1769

Seks sogne: Kavslunde, Nr. Åby, Ingslev, Tommerup, Brylle og Fraugde. Indbyggertal i 1769: 2985 personer. Fødselsoverskud: se nedenfor.

Optalt befolkning		1769	2985	personer
		1760–69 fødselsoverskud	63	–
Muligt folketal		1759	2922	–
		1750–59 fødselsoverskud	62	–
–	–	1749	2860	–
		1740–49 fødselsoverskud	37	–
–	–	1739	2823	–
		1730–39 fødselsoverskud	242	–
–	–	1729	2581	–
		1720–29 fødselsoverskud	128	–
–	–	1719	2453	–
		1710–19 fødselsoverskud	112	–
–	–	1709	2341	–
		1700–09 fødselsoverskud	85	–
–	–	1699	2256	–
		1690–99 fødselsoverskud	169	–
–	–	1689	2087	–
		1680–89 fødselsoverskud	120	–
–	–	1679	1967	–
		1670–79 fødselsoverskud	162	–
–	–	1669	1805	–
		1661–69 fødselsoverskud	241	–
–	–	1660	1564	–

Fødselsoverskud 47,4 pct. af folketallet i 1769
Fødselsoverskud 162,4 pct. af folketallet i 1660 (ansat til bondemandtallets 700+25 % = 875 personer).

Til disse sogne i Nordvestfyn har indvandring utvivlsomt været en nødvendighed.

Hele Fyn med købstæder opregnet på grundlag af et større antal sogne (K,4c) og med udgangspunkt i 1769-folketallet:

Muligt folketal	1660 (land og købstæder)	54,100
	1661–69 overskud	8,500
–	– 1669	62,600
	1670–79 overskud	6,700
–	– 1679	69,300
	1680–89 overskud	4,500
–	– 1689	73,800
	1690–99 overskud	3,900
–	– 1699	77,700
	1700–09 overskud	6,100
–	– 1709	83,800
	1710–19 overskud	3,000
–	– 1719	86,800
	1720–29 overskud	5,200
–	– 1729	92,000
	1730–39 overskud	4,800
–	– 1739	96,800
	1740–49 overskud	1,000
–	– 1749	97,800
	1750–59 overskud	1,700
–	– 1759	99,500
–	– 1760–69 overskud	1,700
Folketælling	1769	101,200

FØDSELSTAL FOR FYN–LANGELANDS LANDSOGNE

opregnet på grundlag af kirkebøger fra sogne, der omfatter

1660–89	8,6	procent	af	områdets	folketal	1769
1690–1739	5,7	–	–	–	–	–
1740–69	3,7	–	–	–	–	–

Sognenes andel af samlet folketal på Fyn 1769		Fødte	Opregnet	Døde	Opregnet	Overskud
8,6 pct.	1660–69	1566	18200	835	9700	8500
	1670–79	1915	22300	1344	15600	6700
	1680–89	1952	22700	1568	18200	4500
5,7 pct.	1690–99	1192	20900	971	17000	3900
	1700–09	1458	25600	1111	19500	6100
	1710–19	1310	23000	1130	20000	3000
	1720–29	1399	24500	1099	19300	5200
	1730–39	1415	24800	1074	20000	4800
3,7 pct.	1740–49	944	25500	907	24500	1000
	1750–59	922	24900	860	23200	1700
	1760–69	1067	28800	1004	27100	1700

K,4b

Sognenes andel af samlet folketal på Fyn 1769	Fødte – Opregnet	Døde – Opregnet	Overskud
1660–89	63200	43500	19700
1690–1719	69500	56500	13000
1720–49	74800	63800	11000
1750–69	53700	50300	3400
1660–1769	261200	214100	47100

K,4c

FØDSELS- OG DØDSTAL FRA FYNSKE SOGNE 1660–1769

	Folketal							
Fødte (kun døbte)	B 1660	F 1769	1660–69	1670–79	1680–89	1690–99	1700–09	1710–19
Kavslunde	71	512	57	109	129	122	162	131
Nørre Åby	59	283	72	89	101	67	86	61
Indslev	98	404	87	103	108	110	115	117
Guldbjerg-Sandager	152	418	84	83	124	82	121	106
Norup	135	474	103	121	140	97	107	110
Tommerup	114	586	103	96	93	106	148	136
Brylle	135	433	109	102	90	117	152	116
Fraugde	223	767	143	153	151	155	160	148
Nr. Søby	–	237	50	53	65	70	55	48
Ørbæk	121	384	81	109	100	93	140	112
Vejlby	199	991	160	220	245	–	–	–
Dreslette	308	657	128	191	164	–	–	–
Skamby	218	660	142	136	193	–	–	–
Elling	61	298	53	67	46	–	–	–
Bjerreby	206	696	194	283	203	173	212	225
Ialt	–	7800	1566	1915	1952	1192	1458	1310
Begravede (÷ udøbte)								
Kavslunde			30	84	85	83	119	110
Nørre Åby			28	54	67	53	76	65
Indslev			39	66	88	67	95	86
Guldbjerg-Sandager			21	59	98	79	85	92
Norup			45	77	107	81	48	101
Tommerup			51	76	87	105	112	129
Brylle			69	81	77	85	110	103
Fraugde			93	129	149	145	126	94
Nr. Søby			37	50	88	55	63	62
Ørbæk			51	93	88	63	112	95
Vejlby			88	149	174	–	–	–
Dreslette			71	116	113	–	–	–
Skamby			75	106	144	–	–	–
Elling			26	42	36	–	–	–
Bjerreby			111	162	167	155	165	193
Ialt			835	1344	1568	971	1111	1130

Fødte (døbte)	1720–29	1730–39	1740–49	1750–59	1760–69
Kavslunde	124	150	143	136	130
Nørre Åby	59	66	76	94	111
Indslev	123	108	118	182	162
Guldbjerg-Sandager	103	95	–	–	–
Norup	130	121	–	–	–
Tommerup	169	152	150	153	161
Brylle	115	141	146	111	119
Fraugde	203	198	207	139	260
Nr. Søby	63	69	–	–	–
Ørbæk	87	107	–	–	–
Bjerreby	223	208	–	–	–
Ialt...	1399	1415	840	815	943
Døde (begravede)					
Kavslunde	88	76	134	143	115
Nørre Åby	52	62	87	81	96
Indslev	85	96	119	159	162
Guldbjerg-Sandager	113	88	–	–	–
Norup	88	102	–	–	–
Tommerup	128	134	140	121	154
Brylle	86	77	133	100	116
Fraugde	126	138	199	132	247
Nr. Søby	48	46	–	–	–
Ørbæk	82	60	–	–	–
Bjerreby	203	195	–	–	–
Ialt...	1099	1074	812	736	890

BEFOLKNINGSUDVIKLINGEN I ÅRHUS STIFT

Fem områders fødselsoverskud tiår for tiår med frem- og tilbagetællinger fra folketællingen 1769.

	Stjernholm amt	Åkjær amt	Midtamterne	Kalø amt	Dronningborg amt (÷Sønderlyng hrd.)	Århus stift (÷Samsø)
1700	10868	3794	28901	17323	14565	75451
1700–09	484	310	1349	914	892	3949
1709	11352	4104	30250	18237	15457	79400
1710–19	580	236	2765	1456	1081	6018
1719	11932	4340	33015	19593	16538	85418
1720–29	856	265	2503	1476	1509	6609
1729	12788	4605	35518	21069	18047	92027
1730–39	849	354	2736	1296	1006	6241
1739	13637	4959	38254	22365	19053	98268
1740–49	537	328	1438	716	863	3882
1749	14174	5287	39692	23081	19916	102150
1750–59	844	385	2430	1014	843	5516
1759	15018	5672	42122	24095	20759	107666

K,5

	Stjern-holm amt	Åkjær amt	Midt-amterne	Kalø amt	Dronning-borg amt (÷Sønder-lyng hrd.)	Århus stift (÷Samsø)
1760–69	882	328	1778	905	741	4634
1769-tælling	*15900*	*6000*	*43900*	*25000*	*21500*	*112300*
1770–79	345	132	574	63	70	1184
1779	16245	6132	44474	25063	21570	113484
1780–89	988	201	2299	441	315	4244
1789	17233	6333	46773	25504	21885	117728
1790–99	1204	349	3925	1407	1657	8542
1799	18437	6682	50698	26911	23542	126270
1800	÷8	0	+8	+57	÷11	+46
1801	18429	6682	50706	26968	23531	126316
1801-tælling	*17000*	*6700*	*49000*	*26600*	*23700*	*123000*
Vandring 1769–99	÷1429	+18	÷1706	÷368	+169	÷3316

K,6

BEFOLKNINGSUDVIKLINGEN I VIBORG STIFT

	Fødte	Døde	Overskud	5 % df.	Faktisk overskud	Muligt folketal
Muligt folketal 1719						44029
(1720–29)	17025	14860	2165	743	2908	+2908
– – 1729						46937
(1730–34)	7861	6119	1742	335	2077	+3473
(1735–39)	7713	6696	1017	379	1396	
– – 1739						50410
(1740–44)	7548	6484	1064	357	1421	+3144
(1745–49)	8371	7033	1338	385	1723	
– – 1749						53554
(1750–54)	8824	6518	2306	357	2663	+3409
(1755–59)	8733	8464	269	467	746	
– – 1759						56963
(1760–64)	8866	8168	698	551	1249	+3437
(1765–69)	8790	7007	1783	385	2168	
Folketællingen 1769						ca.60400

K,7a

DEN MULIGE BEFOLKNINGSUDVIKLING I ÅLBORG STIFT 1709–99

	Fødte	Døde	Overskud	5½ % df.	Faktisk overskud	Muligt folketal
Muligt folketal 1709						56697
(1710–14)	10208	8435	1773	462	2235	
– – 1714						58932
(1715–19)	11045	8635	2410	473	2883	
– – 1719						61815
(1720–24)	10300	7700	2600	424	3024	
– – 1724						64839

	Fødte	Døde	Overskud	5½% df.	Faktisk overskud	Muligt folketal
Muligt folketal (1725–29)	9800	10000	÷200	550	350	
– – 1729						65189
(1730–34)	10569	8343	2226	456	2682	
– – 1734						67871
(1735–39)	10488	9243	1245	506	1751	
– – 1739						69622
(1740–44)	9737	10120	÷393	555	162	
– – 1744						69784
(1745–49)	10725	9349	1376	511	1887	
– – 1749						71671
(1750–54)	11458	8359	3099	462	3561	
– – 1754						75232
(1755–59)	11530	10842	688	594	1282	
– – 1759						76514
(1760–64)	11334	10181	1153	561	1714	
– – 1764						78228
(1765–69)	11491	9225	2266	506	2772	
Folketællingen 1769						ca.81000
(1770–74)	10908	12576	÷1668	693	÷975	
Muligt folketal 1774						80025
(1775–79)	11545	10240	1305	561	1866	
– – 1779						81891
(1780–84)	11572	10053	1519	605	2124	
– – 1784						84015
(1785–89)	10913	10692	221	589	810	
– – 1789						84825
(1790–94)	12038	10200	1838	561	2399	
– – 1794						87224
(1795–99)	12623	9634	2989	528	3517	
– – 1799						90741
Folketællingen 1801						87300

K,7b

Fire områders fødselsoverskud (afrundede tal) med tilbagetælling fra folketællingen 1769.

	Vendsyssel	Hanherrederne	Thy	Mors	Ålborg stift nordenfjords
1709	27800	5200	11600	5300	49900
1710–19	3100	300	1100	300	4800
1719	30900	5500	12700	5600	54700
1720–29	2600	300	600	100	3600
1729	33500	5800	13300	5700	58300
1730–39	2700	500	700	100	4000
1739	36200	6300	14000	5800	62300
1740–49	1600	600	300	100	2600
1749	37800	6900	14300	5900	64900
1750–59	3700	600	700	÷100	4900
1759	41500	7500	15000	5800	69800
1760–69	3100	700	1200	300	5300
1769	44600	8200	16200	6100	75100

BEFOLKNINGSUDVIKLINGEN I ÅLBORG STIFT

Vendsyssel	Fødte	Døde	Folketal og fødselsoverskud e. kirkeb.	Folketal og fødselsoverskud efter fradrag af 5,5 pct. dødfødte
1769-tælling			44583	44583
	12786	10254	2532	3096
1759			42051	41487
	15822	12828	2994	3699
1749			39067	37788
	11550	10510	1040	1592
1739			38037	36196
	11840	9660	2180	2711
1729			35847	33485
	11470	9440	2030	2549
1719			33817	30936
	12090	9420	2670	3188
1709			31147	27748

K,7d

Hanherrederne

1769-tælling			8168	8168
	2298	1760	538	635
1759			7630	7533
	2444	1882	562	665
1749			7068	6868
	2125	1695	430	523
1739			6638	6345
	2275	1805	470	570
1729			6168	5775
	2090	1910	180	285
1719			5988	5490
	2050	1810	240	340
1709			5748	5150

K,7e

Thy

1769-tælling			16201	16201
	4654	3652	1002	1202
1759			15199	14999
	4192	3672	520	722
1749			14679	14277
	3680	3610	70	268
1739			14609	14009
	4145	3650	495	695
1729			14114	13314
	3910	3490	420	612
1719			13694	12702
	4040	3110	930	1100
1709			12764	11602

Mors	Fødte	Døde	Folketal og fødselsoverskud eft. kb.	Folketal og fødselsoverskud med fradrag af 5 pct. dødfødte
1769-tællingen			6107	6107
	1684	1454	230	310
1759			5877	5797
	1548	1698	÷150	÷56
1749			6027	5853
	1340	1360	÷20	55
1739			6047	5798
	1380	1370	10	85
1729			6037	5723
	1280	1230	50	117
1719			5987	5606
	1420	1160	260	324
1709			5727	5282

FØDSELSOVERSKUD I TIÅR 1660–1769 I PROMILLE AF FOLKETALLET 1769

OG MULIGT FOLKETAL HVERT TIENDE ÅR I PROMILLE AF FOLKETALLET 1769, OM FØDSELSOVERSKUDDET VAR FASTHOLDT I DE ENKELTE OMRÅDER

			Sjællands landsogne	Fyn-Langeland	Århus stift	Viborg stift	Ålborg stift
Muligt folketal		1660	471	535	–	–	–
		1660–69 overskud	55	84			
–	–	1669	526	619	–	–	–
		1670–79 overskud	40	66			
–	–	1679	566	685	–	–	–
		1680–89 overskud	40	45			
–	–	1689	606	730	–	–	–
		1690–99 overskud	77	39			
–	–	1699	683	769	672	–	–
		1700–09 overskud	89	59	35	–	–
–	–	1709	772	828	707	–	664
		1710–19 overskud	20	30	54	–	64
–	–	1719	792	858	761	784	728
		1720–29 overskud	43	51	58	38	48
–	–	1729	835	909	819	822	776
		1730–39 overskud	30	48	56	52	53
–	–	1739	865	957	875	874	829
		1740–49 overskud	55	9	34	40	35
–	–	1749	920	966	909	914	864
		1750–59 overskud	45	17	41	44	65
–	–	1759	965	983	950	958	929
		1760–69 overskud	35	17	50	42	71
Folketælling		1769	1000	1000	1000	1000	1000

K,8a

	Stjernholm amt	Åkjær amt	Midt-herrederne	Dronning-borg amt	Kalø amt
Muligt folketal 1699	686	632	659	677	693
1700–09 overskud	28	52	30	37	36
– – 1709	714	684	689	714	729
– – 1710–19 overskud	36	39	63	55	55
– – 1719	750	723	752	769	784
– – 1720–29 overskud	54	44	57	71	59
– – 1729	804	767	809	840	843
1730–39 overskud	54	59	62	44	52
– – 1739	858	826	871	884	895
1740–49 overskud	34	35	33	42	28
– – 1749	892	861	904	926	923
1750–59 overskud	53	85	55	40	41
– – 1759	945	946	959	966	964
1760–69 overskud	55	54	41	34	36
Folketællingen 1769	1000	1000	1000	1000	1000

	Vendsyssel	Halvrimmen	Thyland	Morsø
Muligt folketal 1709	623	634	716	869
1710–19 overskud	70	37	68	49
– – 1719	693	671	784	918
1720–29 overskud	58	36	37	16
– – 1729	751	707	821	934
1730–39 overskud	61	61	43	17
– – 1739	812	768	864	951
1740–49 overskud	35	73	19	16
– – 1749	847	841	883	967
1750–59 overskud	83	73	43	+16
– – 1759	930	914	926	951
1760–69 overskud	70	86	74	49
Folketællingen 1769	1000	1000	1000	1000

K,8b

Fødselsoverskud i procent af folketallet i det pågældende område i 1769.

	1660–89	1690–1719	1700–19	1720–49	1750–69	Ialt 1700–69
Sjælland–Møn	13,5	18,5	10,9	12,8	8,0	31,7
Fyn–Langeland	19,5	12,8	8,9	10,8	3,4	23,1
Århus stift	–	–	8,9	12,8	9,1	32,8
Stjernh. amt	–	–	6,4	14,2	10,8	31,4
Åkjær amt	–	–	9,1	13,8	13,9	36,8
Midtamterne	–	–	9,3	15,2	9,6	34,1
Dr.borg amt	–	–	9,2	15,7	7,4	32,3
Kalø amt	–	–	9,3	13,9	7,7	30,7
Viborg stift	–	–	–	13,0	8,6	–
Ålborg stift	–	–	–	13,6	13,6	–
Vendsyssel	–	–	–	15,4	15,3	–
Hanherreder	–	–	–	17,0	15,9	–
Thy	–	–	–	9,9	11,7	–
Mors	–	–	–	4,9	3,3	–

10.000 DØDES FORDELING PÅ ALDERSGRUPPER 1776–85

Danmark	Mænd	Kvinder	Begge køn
– 10 år	4500	4015	4257
– 20 –	425	420	423
– 30 –	494	510	502
– 40 –	570	660	615
– 50 –	666	685	615
– 60 –	864	818	841
– 70 –	1109	1150	1130
– 80 –	922	1080	1001
over 80 –	450	662	556
Norge			
– 10 år	4250	3910	4080
– 20 –	575	537	556
– 30 –	668	637	653
– 40 –	650	677	664
– 50 –	670	662	666
– 60 –	850	810	830
– 70 –	1000	1060	1030
– 80 –	850	998	924
over 80 –	487½	699½	597½
Slesvig			
– 10 år	4320	3785	4054
– 20 –	490	470	480
– 30 –	570	620	595
– 40 –	660	820	740
– 50 –	770	720	745
– 60 –	890	830	860
– 70 –	1015	1110	1062
– 80 –	840	1070	960
over 80 –	435½	575	504¾
Holsten			
– 10 år	4840	4520	4680
– 20 –	465	440	453
– 30 –	592	590	591
– 40 –	620	724	672
– 50 –	740	720	730
– 60 –	825	790	807
– 70 –	900	970	935
– 80 –	740	850	795
over 80 –	478	396½	337½

L,2a

FØDTE 1760–69 – TØRNING LEN

	1760	1761	1762	1763	1764	1765	1766	1767	1768	1769	Ialt
Seem I	11	8	10	8	12	7	6	5	7	8	82
– II	9	15	11	12	6	7	8	8	6	9	91
V. Vedsted	24	11	13	13	20	15	21	14	15	19	165
Hvidding	8	12	12	9	16	10	15	17	15	14	128
Roager	15	14	18	13	16	12	22	8	15	12	145
Vodder	11	7	9	14	9	17	17	8	13	15	120
Spandet	10	8	7	11	10	9	9	17	11	12	104
Højrup	25	15	19	16	21	19	17	24	13	21	190
Arrild	25	12	18	26	17	13	14	22	10	13	170
Skærbæk	32	34	31	38	35	43	31	39	26	35	344
Brøns	27	25	16	21	28	22	21	19	27	21	227
Rejsby	13	9	11	12	14	10	13	12	12	9	115
Hvidding herred	190	147	154	173	186	170	180	180	157	171	1708
Farup	17	17	20	11	20	18	17	18	20	18	176
Hjortlund	8	7	8	9	8	7	12	6	4	7	76
Hygum	32	36	24	30	20	36	25	15	26	18	262
Lintrup–Hjerting	34	23	41	33	33	40	34	40	31	25	334
Ø. Linnet	20	25	21	33	20	27	19	29	19	19	232
Rødding	22	21	20	21	17	26	22	19	22	19	209
Skrave	10	17	11	8	17	14	6	12	3	8	106
Frøs–Kalvslund herred	143	146	145	145	135	168	135	139	125	114	1395
Fohl								16	19	17	
Gram	51	38	44	45	43	36	53	43	47	51	452
Nustrup	26	28	28	27	24	33	36	30	25	36	293
Skrydstrup	8	14	9	14	18	11	17	16	13	20	140
Gram herred	85	80	81	86	85	80	106	89	85	107	885
Bevtoft–Tislund	41	25	36	24	31	32	28	29	33	24	303
Agerskov	35	34	28	32	37	19	32	38	22	38	315
Toftlund	14	10	15	18	10	21	13	21	8	15	145
Branderup	13	12	10	8	8	13	7	12	8	10	101
Nr. Rangstrup herred	103	81	89	82	86	85	80	100	71	87	864

L,2b

Af fødslerne

	Drenge	Piger	Uægte	Tvillinger m.v.
Seem I	47	35	2	2
– II	43	48	–	2

	Drenge	Piger	Uægte	Tvillinger m.v.	
V. Vedsted	77	88	0	6	
Hvidding	57	71	1	2	
Roager	76	69	1	2	
Vodder	66	54	1	2	
Spandet	51	53	2	4	
Højrup	101	89	3	9	(1 gang trilling.)
Arrild	83	87	–	–	
Skærbæk	182	162	7	8	
Brøns	113	114	5	8	
Rejsby	56	59	2	6	
Hvidding herred	862	846	22	47	
Farup	93	83	3	–	
Hjortlund	39	37	–	2	
Hygum	122	140	4	2	
Lintrup–Hjerting	163	171	3	6	
Ø. Linnet	101	131	4	6	
Rødding	116	93	13	2	
Skrave	59	47	1	4	
Frøs–Kalvslund herred	693	702	28	22	
Fohl	27	25	1	2	
Gram	231	221	9	14	
Nustrup	155	138	6	16	
Skrydstrup	82	58	1	4	
Gram herred	468	417	16	34	
Bevtoft–Tislund	147	156	3	8	
Agerskov	163	149	8	8	
Toftlund	76	69	4	–	
Branderup	54	47	2	9	(1 gang trilling.)
Nr. Rangstrup herred	440	421	17	25	

L,2c

Vielser

	1760	1761	1762	1763	1764	1765	1766	1767	1768	1769
Seem I		4	2	6	2	1	5	4	8	3
– II	2		2	3	2	2	3	2	2	2
V. Vedsted	4	6	6	3	5	8	4	4	3	3
Hvidding	3	5	6	4	5	4	5	4	3	10
Roager	1	7	4	6	3	4	1	2	8	6
Vodder	1	5	5	5	5	9	2	2	2	5
Spandet	4	3	1	3	5	4	4	4	3	3
Højrup	5	4	8	5	3	5	6	3	1	4

L,2c

	1760	1761	1762	1763	1764	1765	1766	1767	1768	1769
Arrild	7	1	7	8	8	4	5	1	5	6
Skærbæk	14	6	11	14	20	6	12	9	9	12
Brøns	6	9	8	5	4	12	9	10	11	5
Rejsby	1	2	3	3	2	4	1	3	2	4
Hvidding herred	46	48	59	60	56	59	49	42	47	58
Bispens lister		46	58	46	64	59	46	43	42	55
Farup	7	2	5	7	3	6	5	3	4	7
Hjortlund	1	3	1	2	1	1	1	1	1	3
Hygum	7	4	3	5	10	9	2	6	5	9
Lintrup–Hjerting	6	10	13	7	8	3	9	4	5	5
Ø. Linnet	5	8	5	9	3	2	8	6	3	5
Rødding	5	6	8	6	14	7	5	4	2	5
Skrave	4	3	4	3	4	3	6	3	3	3
Frøs–Kalvslund herred	35	36	39	39	43	31	36	27	23	37
Fohl								6	5	4
Gram	14	16	7	9	12	18	14	7	15	14
Nustrup	10	3	8	7	7	10	10	13	9	5
Skrydstrup	6	3	7	3	5	3	3	4	4	9
Gram herred	30	22	22	19	24	31	27	24	28	28
Bevtoft–Tislund	8	8	11	3	6	7	5	5	5	9
Agerskov	12	6	6	9	12	9	19	8	5	9
Toftlund	4	2	6	6	3	1	7	3	2	5
Branderup	5	2	1	6	5	1	4	8	0	4
Nr. Rangstrup herred	29	18	24	24	26	18	35	24	12	27

L,2d

	Ungkarle gifte med		Enkemænd gifte med	
	piger	enker	piger	enker
Seem I	23	4	6	2
– II	10	4	6	–
V. Vedsted	32	4	7	3
Hvidding	36	5	8	–
Roager	24	1	15	2
Vodder	31	2	8	–
Spandet	28	2	1	3
Højrup	33	3	7	1
Arrild	40	2	8	2
Skærbæk	84	7	15	6
Brøns	63	2	14	–
Rejsby	17	3	5	–
Hvidding herred	388	31	88	17

	Ungkarle gift med		Enkemænd gift med	
	piger	enker	piger	enker
Farup	28	6	14	1
Hjortlund	8	3	1	3
Hygum	40	7	11	2
Lintrup–Hjerting	48	8	9	5
Ø. Linnet	34	4	13	3
Rødding	41	7	10	4
Skrave	25	2	8	1
Frøs–Kalvslund herred	224	37	66	19
Fohl	11	2	2	–
Gram	68	11	30	17
Nustrup	59	3	15	5
Skrydstrup	32	4	8	3
Gram herred	159	18	53	25
Bevtoft–Tislund	38	5	17	7
Agerskov	64	5	19	7
Toftlund	28	4	4	3
Branderup	20	2	11	3
Nr. Rangstrup herred	150	16	51	20

DØDSFALD 1760–69

	1760	1761	1762	1763	1764	1765	1766	1767	1768	1769	Ialt
Seem I	3	5	4	5	5	3	10	4	2	3	44
– II	6	9	9	19	5	5	9	19	6	3	90
V. Vedsted	17	15	16	23	16	38	26	21	13	8	193
Hvidding	17	17	6	58	12	7	17	25	15	9	183
Roager	3	12	25	45	9	18	7	16	7	9	151
Vodder	8	4	12	17	6	7	12	11	7	10	94
Spandet	5	10	6	26	8	11	13	9	9	5	102
Højrup	11	19	16	18	15	13	11	20	11	17	151
Arrild	21	12	18	14	15	8	15	26	15	10	154
Skærbæk	26	29	32	64	38	27	26	46	38	36	362
Brøns	18	29	30	19	22	17	23	21	9	15	203
Rejsby	12	9	8	14	10	8	23	7	10	8	109
Hvidding herred	138	156	169	298	151	154	173	202	134	127	1702
Bispelisterne	149	157	173	310	158	162	189	212	141	133	1784

L,2e

	1760	1761	1762	1763	1764	1765	1766	1767	1768	1769	Ialt
Farup	9	22	24	14	21	10	11	28	18	15	172
Hjortlund	9	2	7	5	2	4	5	3	10	4	51
Hygum	12	28	28	16	10	11	19	25	39	16	204
Lintrup-Hjerting	14	29	28	27	34	31	28	32	18	13	254
Ø. Linnet	15	21	15	34	24	6	21	22	14	19	191
Rødding	38	26	15	34	23	17	16	26	19	13	227
Skrave	7	11	19	18	7	6	2	6	3	7	86
Frøs-Kalvslund herred	104	139	136	148	121	85	102	142	121	87	1185
Fohl								21	14	25	
Gram	32	43	35	63	42	54	42	52	41	51	455
Nustrup	19	18	20	58	29	32	39	18	27	38	298
Skrydstrup	10	11	8	13	8	10	18	13	18	18	127
Gram herred	61	72	63	134	79	96	99	83	86	107	880
Bevtoft-Tislund	29	28	42	36	20	14	39	23	29	29	289
Agerskov	33	17	34	41	23	17	31	36	14	22	268
Toftlund	11	12	13	14	12	18	15	21	13	9	138
Branderup	15	8	19	14	5	6	14	17	18	12	128
Nr. Rangstrup herred	88	65	108	105	60	55	99	97	74	72	823

L,2f

DE DØDES ALDERSFORDELING I 1760-69

	Hvidding herred	Frøs-Kalvslund herred	Gram herred	Nr. Rangstrup herred
0 år	287	275	246	145
1 –	101	105	66	54
2 –	96	64	70	44
3 –	57	56	25	20
4 –	37	33	19	21
0–4 –	578	533	426	284
5 år	22	35	15	11
6 –	21	13	3	11
7 –	31	13	8	3
8 –	11	7	7	3
9 –	5	7	6	7
5–9 –	90	75	39	35
0–9 år	668	608	465	319
10–14 år	58	16	24	24
15–19 –	60	20	17	20
10–19 –	118	36	41	44

	Hvidding herred	Frøs-Kalvslund herred	Gram herred	Nr. Rangstrup herred
20–24 år	67	24	12	23
25–29 –	51	38	22	18
20–29 –	118	62	34	41
30–34 år	38	40	19	18
35–39 –	56	24	18	32
30–39 –	94	64	37	50
40–44 år	75	29	31	29
45–49 –	92	29	18	26
40–49 –	167	58	49	55
50–54 år	70	39	26	22
55–59 –	60	40	27	18
50–59 –	130	79	53	40
60–64 år	80	49	37	49
65–69 –	72	58	30	43
60–69 –	152	107	67	92
70–74 år	82	59	47	54
75–79 –	74	41	40	49
70–79 –	156	100	87	103
80–84 år	53	31	27	40
85–89 –	30	19	10	19
80–89 –	83	50	37	59
over 90 år	16	7	6	17

L,3a

FØDTE 1760–69 PÅ ÆRØ OG ALS

	1760	1761	1762	1763	1764	1765	1766	1767	1768	1769	Ialt
27 Tranderup	13	17	15	14	19	16	16	22	14	27	173
28 Ærøskøbing	29	43	40	45	38	42	34	51	36	38	396
29 Bregninge–Søby	46	36	49	50	37	54	47	53	40	57	469
30 Rise	39	37	25	54	33	48	41	48	40	58	423
31 Marstal	36	37	38	58	31	38	50	52	37	56	433
Af Ærø	163	170	167	221	158	198	188	226	167	236	1894
32 Kettinge	28	23	28	31	34	33	33	32	45	38	325
33 Tandslet	22	20	17	21	24	20	30	21	24	20	219
34 Ulkebøl	53	43	34	49	34	37	33	51	28	41	403
35 Hørup	38	30	28	47	28	33	35	32	35	36	342
36 Notmark	28	37	38	31	34	46	29	39	28	33	343
37 Asserballe	16	21	22	18	25	12	25	17	19	19	194
38 Lysabild	40	46	38	38	42	42	42	40	51	44	423
39 Svenstrup	25	17	24	24	12	20	20	18	23	26	209
40 Nordborg	43	53	65	46	42	40	49	47	45	34	464
41 Oksbøl	18	22	19	16	19	14	21	16	19	21	185
42 Havnbjerg	21	9	19	26	33	26	28	22	28	25	237
43 Guderup	35	40	37	43	41	39	44	39	53	36	407
Af Als	367	361	369	390	368	362	389	374	398	373	3751

L,3b

Af fødslerne

	Drenge	Piger	Uægte	Flerfødte
27 Tranderup	89	84	2	8
28 Ærøskøbing	220	176	9	15 (1 gang trilling)
29 Bregninge–Søby	229	240	5	13 (1 gang trilling)
30 Rise	219	201	3	0
31 Marstal	197	236	3	8
Af Ærø	954	937	22	44
32 Kettinge	165	160	12	12
33 Tandslet	100	110	7	8
34 Ulkebøl	206	197	4	6
35 Hørup	191	151	2	6
36 Notmark	186	157	4	8
37 Asserballe	95	99	4	6
38 Lysabild	228	195	4	4
39 Svenstrup	106	103	5	8
40 Nordborg	250	214	18	8
41 Oksbøl	102	83	12	8
42 Havnbjerg	125	112	7	8
43 Guderup	209	198	9	20
Af Als	1963	1779	88	102

VIEDE 1760–69 PÅ ÆRØ OG ALS

	1760	1761	1762	1763	1764	1765	1766	1767	1768	1769	Ialt
27 Tranderup	6	3	10	7	6	3	5	2	8	5	55
28 Ærøskøbing	12	11	6	11	12	13	3	9	11	10	98
29 Bregninge–Søby	16	12	13	12	28	14	11	6	13	14	139
30 Rise	13	7	17	15	15	15	10	12	20	18	142
31 Marstal	27	9	9	7	13	14	11	4	12	11	117
Af Ærø	74	42	55	52	74	59	40	33	64	58	551
32 Kettinge	7	11	13	8	10	4	10	10	11	9	93
33 Tandslet	7	3	7	9	11	7	6	9	4	9	72
34 Ulkebøl	14	16	8	9	15	10	16	17	9	15	129
35 Hørup	5	12	8	8	13	12	16	8	8	9	99
36 Notmark	6	9	12	7	9	8	9	10	12	18	100
37 Asserballe	7	5	7	6	4	3	2	9	6	3	52
38 Lysabild	11	10	10	16	14	9	10	11	13	15	119
39 Svenstrup	7	8	8	1	5	4	6	9	5	8	61
40 Nordborg	11	18	12	14	11	13	10	13	7	13	122
41 Oksbøl	4	7	3	8	3	9	6	4	5	11	60
42 Havnbjerg	1	9	15	11	15	6	5	2	4	12	80
43 Guderup	12	12	14	17	8	5	9	8	14	11	110
Af Als	92	120	117	114	118	90	105	110	98	133	1097

	Ungkarle gift med		Enkemænd gift med	
	piger	enker	piger	enker
27 Tranderup	35	4	15	1
28 Ærøskøbing	84	8	3	3
29 Bregninge–Søby	70	27	34	8
30 Rise	96	14	28	4
31 Marstal	58	28	27	4
Af Ærø	343	81	107	20
32 Kettinge	70	10	7	6
33 Tandslet	64	2	2	4
34 Ulkebøl	88	15	15	11
35 Hørup	60	12	20	7
36 Notmark	50	20	20	10
37 Asserballe	35	7	8	2
38 Lysabild	74	19	15	11
39 Svenstrup	44	4	11	2
40 Nordborg	74	13	28	7
41 Oksbøl	46	3	10	1
42 Havnbjerg	71	3	5	1
43 Guderup	vides ikke		vides ikke	
Af Als	676	108	141	62

L,3e

DØDE 1760–69 PÅ ÆRØ OG ALS

	1760	1761	1762	1763	1764	1765	1766	1767	1768	1769	Ialt
27 Tranderup	8	33	10	26	9	10	18	9	13	15	151
28 Ærøskøbing	21	23	33	51	40	21	52	33	34	56	364
29 Bregninge–Søby	34	32	51	82	50	36	55	30	30	35	435
30 Rise	21	30	22	65	44	20	48	38	31	35	354
31 Marstal	20	19	26	42	28	54	38	26	23	53	329
Af Ærø	104	137	142	266	171	141	211	136	131	194	1633
32 Kettinge	30	31	27	31	34	26	54	47	28	28	334
33 Tandslet	9	14	13	18	25	41	18	15	19	16	188
34 Ulkebøl	33	42	38	35	29	30	48	27	30	26	338
35 Hørup	19	23	35	32	26	28	31	35	31	25	285
36 Notmark	19	25	26	25	40	33	39	34	31	32	304
37 Asserballe	12	10	10	8	13	23	20	12	10	19	137
38 Lysabild	30	28	37	33	39	32	60	22	29	33	343
39 Svenstrup	18	17	14	17	14	11	16	17	15	20	149
40 Nordborg	56	65	46	56	37	24	44	24	23	56	431
41 Oksbøl	27	24	20	11	6	15	13	9	21	22	168
42 Havnbjerg	18	12	25	25	8	14	12	12	11	29	166
43 Guderup	47	40	40	46	32	30	71	37	29	19	391
Af Als	318	331	331	337	303	307	426	291	277	325	3234

L,3f

DE DØDES ALDERSFORDELING PÅ ÆRØ OG ALS 1760–69

	Ærø undtagen Marstal-Rise	Als søndre herred
0 år	233	526
1 år	72	113
2 –	32	97
3 –	18	84
4 –	22	79
1–4 år	144	373
0–4 år	377	899
5 år	12	39
6 –	5	51
7 –	7	39
8 –	10	26
9 –	6	25
5–9 –	40	180
0–9 år	417	1079
10–14 år	26	97
15–19 –	22	72
10–19 –	48	169

	Ærø undtagen Marstal-Rise	Als søndre herred
20–24 år	25	70
25–29 –	33	79
20–29 –	58	149
30–34 år	23	76
35–39 –	18	93
30–39 –	41	169
40–44 år	32	102
45–49 –	32	78
40–49 –	64	180
50–54 år	34	124
55–59 –	41	119
50–59 –	75	243
60–64 år	68	186
65–69 –	46	164
60–69 –	114	350
70–74 år	46	169
75–79 –	33	134
70–79 –	79	303
80–84 år	34	102
85–89 –	12	54
80–89 –	46	156
Ov. 90 år	6	31

Frøs-Kalvslund herred havde 1769 med Fohl sogn ca. 4900 beboere, Nr. Rangstrup herred ca. 2300, Als uden Sønderborg 12.353 og Ærø 5.118 beboere.

N,1

INDBYGGERTAL I KØBENHAVN

Tællingen efter branden i 1728.

	Familie-medlemmer	Tyende	Ialt
Immateriel virksomhed	4176	1943	6119
Landbrug	26	1	27
Håndværk og industri	14981	1258	16239
Handel	4423	852	5275
Søfart og fiskeri	2848	193	3041
Andet befordringsvæsen	513	66	579
Andet og uoplyst erhverv	6019	897	6916
Pensionister og kapitalister	865	256	1121
Fattigunderstøttede	396	20	416
Jøder	282	59	341
Hær og flåde	13516	773	14289
Tilsammen...	48045	6318	54363
Deraf mænd			19638
– kvinder			17136
– børn			17409
– uangivet			180
Brandlidte			8749

N,2

Tællingen i 1785

Mænd	44158
Kvinder	42865
Ialt	87023
Under 15 år	21600
Over 15 år	65423
Ialt	87023
Deraf jøder	1458

BEFOLKNINGENS PROCENTVISE ALDERSFORDELING I DE NORDISKE LANDE CA. 1750–1800

		–10	–20	–30	–40	–50	over 50 år
Sverige	1750	23,7	18,6	16,7	13,1	10,3	17,6
Finland	1751	27,1	19,9	16,8	10,4	9,1	16,7
Sverige	1760	24,2	19,0	15,7	13,9	10,6	16,6
Danmark	1769	23,8	17,9	15,8	13,8	9,9	18,8
Norge	1769	25,7	19,9	17,5	10,2	9,7	17,0
Sverige	1770	22,9	19,9	16,1	13,3	11,4	16,4
Finland	1775	27,0	20,9	16,6	12,5	10,3	12,7
Sverige	1780	22,2	18,8	17,3	13,6	10,9	17,2
Danmark	1787	23,3	17,4	17,0	13,9	11,5	16,9
Sverige	1790	22,0	18,2	16,3	14,6	11,2	17,7
Sverige	1800	22,7	18,5	15,7	13,7	11,9	17,5
Finland	1800	27,1	19,1	16,8	13,0	10,7	13,5
Danmark	1801	23,1	17,4	16,1	13,3	11,6	18,5
Norge	1801	24,7	18,2	15,5	12,8	11,5	17,3

NORGES FOLKETAL 1769

(bybefolkning)

Mænd	0–8	8–16	16–24	24–32	32–40	40–48	over 48	Ialt
Aggershus stift..	2459	1884	1419	1233	1287	1053	2157	11492
+Kongsberg ..	676	847	757	475	415	417	666	4253
Chr.sand – ..	721	498	426	398	432	279	558	3312
Bergen – ..	1319	914	620	763	760	532	1160	6074
Trondhjem – ..	763	596	426	450	498	460	807	4000
Hele Norge.....	5938	4739	3648	3319	3392	2741	5348	29125
Kvinder								
Aggershus stift..	2504	1835	1963	2002	1685	1380	3070	14439
+Kongsberg ..	659	583	467	413	421	437	853	3833
Chr.sand – ..	684	481	549	626	569	458	980	4347
Bergen – ..	1170	860	821	1127	1034	671	1978	7661
Trondhjem – ..	828	634	513	716	610	580	1455	5336
Hele Norge.....	5845	4393	4313	4884	4319	3526	8336	35616
Ialt...	11783	9132	7961	8203	7811	6267	13684	64747

O,1b

(landbefolkning)

Mænd	0–8	8–16	16–24	24–32	32–40	40–48	over 48	Ialt
Aggershus stift..	29970	25976	18499	13092	13220	11071	22319	134147
Chr.sand – ..	11217	9181	6624	4773	4905	4115	8563	49378
Bergen – ..	11339	10387	8016	5954	5614	4740	9822	55872
Trondhjem – ..	9822	9170	6379	4214	4122	3869	7990	45566
Nordlandene...	5623	5034	3489	2716	2905	2260	4065	26092
Finmarken.....	655	605	469	335	319	230	367	2980
Hele Norge.....	68626	60353	43476	31084	31085	26285	53126	314035
Kvinder								
Aggershus stift..	29889	25191	21527	16382	14575	11971	27445	146980
Chr.sand – ..	10775	9000	8352	6671	5762	4608	10880	56048
Bergen – ..	11261	9933	8970	7499	6132	4776	12167	60738
Trondhjem – ..	9376	8678	7240	5684	5142	4072	10144	50336
Nordlandene...	5347	4695	3856	3444	2993	2300	4754	27389
Finmarken.....	599	596	445	401	321	224	418	3004
Hele Norge.....	67247	58093	50390	40081	34925	27951	65808	344495
Ialt...	135873	118446	93866	71165	66010	54236	118934	659430

O,1c

GIFTE KVINDER

i aldersgrupperne fra 16 til 48 år i 1769 i antal og procent af samtlige kvinder i hver gruppe (efter Oeder)

Danmark	Antal kvinder	Ugifte kvinder	Gifte kvinder	Procenten af gifte kvinder		
16–24 år.....	53813	42082	11731	21,8	–	–
24–32 –	52556	24062	28494	54,2	–	–
16–32 –	106369	66144	40225	–	37,2	–
32–40 –	43322	9260	34062	–	78,6	–
40–48 –	33229	5634	27595	–	83,0	–
16–48 –	182920	81038	101882	–	–	55,7
Norge						
16–24 år.....	54702	44465	10237	18,7	–	–
24–32 –	44965	20732	24233	53,9	–	–
16–32 –	99667	65197	34470	–	34,5	–
32–40 –	39250	9874	29376	–	74,8	–
40–48 –	31480	6416	25064	–	79,6	–
16–48 –	170397	81487	88910	–	–	52,2
Slesvig						
16–24 år.....	18410	16136	2274	12,3	–	–
24–32 –	16768	7785	8983	53,5	–	–
16–32 –	35178	23921	11257	–	32,0	–
32–40 –	13489	2939	10550	–	78,2	–
40–48 –	9934	1999	7935	–	80,0	–
16–48 –	58601	28859	29742	–	–	50,7

TALTE PERSONER I 1769

i procent af antallet af fødte i de til aldersgrupperne svarende fødselsårgange

Aldersgruppe 1769: / Født i årene:	0–8 år 1762–69	8–16 år 1754–61	16–24 år 1746–53	24–32 år 1738–45	32–40 år 1730–37	40–48 år 1722–29
Kongeriget Danmark	75,6	58,9	49,9	51,1	–	–
Residensst. København	54,9	33,8	45,1	54,9	–	–
Sjællands stift	70,4	55,1	46,9	44,8	–	–
Fyns stift	77,8	58,8	51,5	50,3	–	–
Århus stift	77,5	63,2	49,7	52,5	47,8	39,5
Viborg stift	86,5	65,7	48,6	54,0	–	–
Ålborg stift	85,6	76,8	54,6	58,7	52,0	–
Kongeriget Norge	80,1	69,8	63,8	53,4	–	–
Aggershus stift	78,3	68,9	62,4	50,1	–	–
Christianssand stift	78,8	67,2	62,3	51,9	–	–
Bergen stift	84,7	70,6	64,2	55,7	–	–
Trondhjem stift	ca.83,6	74,8	66,9	59,9	–	–

FØDSELSUNDERSKUD I PERIODEN 1695–1800

Forkortelser: I første bogstavgruppe betyder K, at København har fødselsunderskud det pågældende år, D, at fødselsunderskuddet omfatter hele Danmark, og Å, at der er fødselsunderskud i Århus stift. Under Århus stift er anført, hvor mange herreder, der har fødselsunderskud det nævnte år, og om Hasle herred (H) med Århus by er iblandt dem. Under Norge er angivet med N, at hele Norge, med A, at Aggershus stift og med B, at Bragnæs provsti med Kristiania har underskud. Endelig er under Sverige angivet med et M, at der er nedgang i den mandtalskrevne befolkning i forhold til det foregående år, med F, at der er fødselsunderskud (efter 1721) og med U, at høsten er præget af misvækst (uår). Under Århus stift er angivet kapitelstaksten for rug i rdlr. og skilling

		Århus stift		Norge	Sverige			Århus stift		Norge	Sverige
1695		1	1–32			1712		4H	1–32		
1696		4H	2–16			1713		2	1–32		
1697	K	3	3–00			1714		0	1–80		
1698		8H	4–00		M	1715		0	1–32		
1699	Å	22H	3–80		M	1716		2	1–48		
1700	KÅ	21H	1–64			1717		4	2–32		
1701	Å	21H	1–40			1718		6	3–32		
1702		2	1–40			1719		1	2–48		
1703	K	2H	1–32			1720		?	1–72		
1704		5H	2–00			1721		0	1–32		
1705	? Å	???	1–64		M	1722		2	1–32		
1706		2	1–72		M	1723		0	1–32		
1707		0	1–48		M	1724	KÅ	?	2–16		
1708	K	7	2–24		M	1725		3	1–80		
1709	K	4H	4–00		M	1726	KÅ	20H	3–00		
1710	KÅ	23H	2–08		M	1727	K	4	1–88		
1711	D	1	1–32		M	1728	K	6	1–80		

O,2a

		Århus stift		Norge	Sverige
1729	K	8H	1–80		
1730	K	10	1–24		
1731	KÅ	13H	1–24	B	
1732		2H	1–16		
1733	K	0	1–32		
1734		4H	1–32		
1735		0	1–68		
1736	K	1	2–32		
1737	D	4H	2–00	B	MF
1738	K	18H	1–36		
1739		9H	1–56	B	M
1740	D	1	2–88		F
1741	DÅ	13H	2–84	NAB	F
1742	DÅ	22H	2–08	NAB	MF
1743	KÅ	13H	1–72	NAB	MF
1744	K	0	1–32		M
1745	K	1	2–00		
1746	K	1	2–32		
1747	K	7H	2–08		
1748	DÅ	16H	2–36	NAB	U
1749	Å	19H	2–32		U
1750	K	7	1–24		
1751	K	4H	1–38		
1752		3	1–20		
1753		4H	1–24		
1754		4	1–72	B	
1755	K	7H	2–40	B	
1756	DÅ	26H	2–64		U
1757	K	1	3–00	B	U
1758	DÅ	5	2–80		
1759	K	8H	1–64	B	M
1760	K	6	1–32		
1761		2H	1–80		U
1762	K	4H	3–00		U
1763	DÅ	23H	2–20	NAB	U
1764	DÅ	22	2–72	B	U
1765	K	2H	4–00	B	
1766	K	2	2–12		
1767	K	3	2–32		
1768		6H	3–32		
1769	K	7	2–64		M
1770	K	7H	3–40	B	M
1771	DÅ	22H	4–40		MUF
1772	DÅ	18H	3–80	B	MFU
1773	DÅ	24H	2–08	NAB	MF
1774		0	2–42	AB	M
1775	K	2	3–64		M
1776		1	1–64		
1777	Å	15H	2–00		
1778	K	5	2–80		
1779	DÅ	25H	1–80	B	
1780		1			U
1781	K	3	2–48		U
1782	K	4	4–00	B	U
1783	K	3	4–16	B	U
1784		12H	2–82	B	M
1785	Å	17H	4–16	NB	M
1786	DÅ	20H	4–48		
1787	D	9H	2–64		
1788		5	3–88	B	
1789		5H	4–00		F
1790		3			
1791		2			
1792		2			
1793		7			
1794	Å	13			
1795		2			
1796		4			
1797		3			
1798		6			
1799		11			

O,2b

HERREDER I ÅRHUS STIFT MED FØDSELSUNDERSKUD 1695–1800

Herred	Underskudsår 1695–1729	Underskudsår 1730–64	Underskudsår 1764–1800	Underskudsår 1695–1800
Bjerre	5	8	7	20
Hatting	7	12	8	27
Nim	13	14	12	39
Stjernholm amt	(25)	(34)	(27)	(86)

Herred	Underskudsår 1695–1729	Underskudsår 1730–64	Underskudsår 1764–1800	Underskudsår 1695–1800
Hads (Åkjær amt)	6	5	11	22
Voer	6	10	13	29
Hjelmslev	7	13	8	28
Framlev	9	11	8	28
Tyrsting-Vrads	8	10	9	27
Hovedsagelig Skanderborg amt	(30)	(44)	(38)	(112)
Hasle	12	20	18	50
Ning	10	13	10	33
Sabro-V. Lisbjerg	11	11	12	34
Hovedsagelig Havreballegårds amt	(33)	(44)	(40)	(117)
Gjern	5	5	7	17
Hids	9	8	7	24
Lysgård	8	11	7	26
Hovedsagelig Silkeborg amt	(22)	(24)	(21)	(67)
Støvring	10	17	18	45
Onsild	5	10	10	25
Gjerlev	4	11	6	21
Nørhald	8	8	10	26
Galten	9	11	11	31
Hovlbjerg	7	7	9	23
Af Dronningborg amt	(43)	(64)	(64)	(171)
Ø. Lisbjerg	12	13	13	38
Mols	7	12	16	35
Sdr. Djurs	9	10	10	29
Nr. Djurs	11	9	16	36
Sønderhald	7	11	10	28
Rovsø	9	9	8	26
Kalø amt	(55)	(64)	(73)	(192)
Hele stiftet	(214)	(279)	(274)	(767)

FØDSLER OG DØDSFALD I DANMARK (BEGRAVELSESTAL ÷ 5,5% DØDFØDTE) OG NORGE 1735–99 SAMT I SVERIGE 1736–99

	Fødsler			Dødsfald		
	Danmark	Norge	Sverige	Danmark	Norge	Sverige
1735–39	117600	88980	(222691)	103400	68741	(207963)
1740–44	118000	86647	273421	105800	102350	298942
1745–49	123900	98198	301229	106600	76794	228182
1750–54	129100	106934	303539	104600	80215	236541
1755–59	127100	112699	326797	121700	78496	270920
1760–64	127700	123256	340195	124550	98557	275652
1765–69	131100	121688	338348	112200	95587	265306

O,3

	Fødsler			Dødsfald		
	Danmark	Norge	Sverige	Danmark	Norge	Sverige
1770–74.....	127700	106790	311816	121400	108402	335862
1775–79.....	133600	115638	354492	114150	84168	261090
1780–84.....	132300	118236	347314	111500	91260	282296
1785–89.....	125400	118474	350906	117000	108391	299622
1790–94.....	135000	136319	372848	105850	92084	283255
1795–99.....	141700	138797	386634	110400	94530	288183

O,3b

FOLKETAL OG FØDSELSOVERSKUD 1735–99

	Fødselsoverskud			Folketal		
	Danmark	Norge	Sverige	Danmark	Norge	Sverige
1735 (1736)...				714150	589238	(1677877)
1735 (36)–39..	14200	20239	(14728)			
1739.....				728350	609477	1692605
1740–44.....	12200	÷15703	÷25521			
1744.....				740550	593774	1667084
1745–49.....	17300	21404	73047			
1749.....				757850	615178	1740131
1750–54.....	24500	26719	96998			
1754.....				782350	641897	1837129
1755–59.....	5400	34203	55877			
1759.....				787750	676100	1893006
1760–64.....	3150	24699	64543			
1764.....				790900	700799	1957549
1765–69.....	19100	26101	72942			
1769.....				810000	726900	2030491
1770–74.....	6300	÷1612	÷24046			
1774.....				816300	725288	2006445
1775–79.....	19450	31470	93402			
1779.....				835750	756758	2099847
1780–84.....	20800	26976	65018			
1784.....				856550	783734	2164865
1785–89.....	8400	10083	51284			
1789.....				864950	793817	2216149
1790–94.....	29150	44235	89593			
1794.....				894100	838052	2305742
1795–99.....	31300	44267	98451			
1800.....				925400	882319	2404193
Folketal 1801..				926109	883487	2354952
Ialt 1735–99...	211250	293081	726316			
Fremgangen i procent af folketal 1769	26,1	40,3	35,8			

FØDSLER OG DØDSFALD I NORSKE OG JYSKE STIFTER

	Jylland				Norge			
Fødsler	Ribe	Århus	Viborg	Ålborg	Trondhjem	Bergen	Chr.sand	Aggershus
1735–39.....	15459	17015	7713	10120	16735	17763	13407	42955
1740–44.....	14986	16682	7348	9691	13093	16447	12800	40740
1745–49.....	15640	17898	8371	10725	19317	17435	15851	45555
1750–54.....	16342	18146	8824	11558	23533	19034	16987	47174
1755–59.....	17435	18032	8733	11530	25643	19520	17402	49587
1760–64.....	17183	18679	8866	11334	25938	18826	18610	53739
1765–69.....	18632	18907	8790	11227	23826	18458	18618	52434
1770–74.....	17278	17990	7857	10888	22191	18228	18239	47136
1775–79.....	15822	19481	8357	11545	22666	21719	18924	53324
1780–84.....	15452	19529	8748	11572	25934	19919	19738	52685
Begravelser					*Døde*			
1735–39.....	12664	14035	6696	8384	11857	13159	8834	34884
1740–44.....	13284	15925	6484	10113	16674	14919	15342	51982
1745–49.....	14597	16588	7033	9349	15526	14725	12524	34519
1750–54.....	14031	15177	6518	8359	19298	15008	12273	33646
1755–59.....	14615	16985	8464	10842	19844	13899	13491	37473
1760–64.....	16377	18640	8668	10185	21541	15179	16808	39895
1765–69.....	15530	16037	7007	8938	21824	14538	13566	38899
1770–74.....	17272	19368	8627	12576	22548	15817	16330	54431
1775–79.....	15397	14822	8296	10210	18656	16044	13095	36371
1780–84.....	13094	15868	6914	10048	19825	15155	14045	42095
Overskud (nominelt)								
1735–39.....	2795	2980	1017	1736	–	–	–	–
1740–44.....	1702	757	864	÷422	–	–	–	–
1745–49.....	1043	1310	1338	1376	–	–	–	–
1750–54.....	2311	2969	2306	3199	–	–	–	–
1755–59.....	2820	1047	269	688	–	–	–	–
1760–64.....	806	39	198	1149	–	–	–	–
1765–69.....	3102	2870	1783	2289	–	–	–	–
1770–74.....	6	÷1378	÷770	÷1688	–	–	–	–
1775–79.....	425	4659	61	1335	–	–	–	–
1780–84.....	2358	3661	1834	1524	–	–	–	–
Egt. overskud (÷5,5 pct. dødfødte)					*Overskud*			
1735–39.....	3495	3750	1387	2200	4878	4604	4573	8071
1740–44.....	2431	1637	1250	35	÷3581	1528	÷2542	÷11242
1745–49.....	1868	2210	1723	1886	3791	2710	3327	11036
1750–54.....	3081	3800	2660	3660	4235	4026	4714	13528
1755–59.....	3620	1962	740	1293	5799	5621	3911	12114
1760–64.....	1706	1064	680	1710	4397	3647	1802	13844
1765–69.....	3952	3750	2170	2610	2002	3920	5052	13535
1770–74.....	956	÷308	÷100	÷990	÷357	2411	1909	÷7295
1775–79.....	1272	5373	518	1896	4010	5675	5829	16953
1780–84.....	3078	4336	2114	2074	6109	4764	5693	10590

O,4b

SAMMENLIGNING MELLEM UDVIKLINGEN I AGGERSHUS STIFT OG HELE JYLLAND

Folketal 1769: Jylland 358100 – Aggershus stift 315043 indbyggere

	Hele Jylland		Aggershus stift	
	Fødselsoverskud	Folketal?	Fødselsoverskud	Folketal?
1734		295629		254157
1735–39	10838		8071	
1739		306467		262228
1740–44	5431		+11242	
1744		311898		250982
1745–49	7707		11036	
1749		319605		262022
1750–54	13197		13528	
1754		332802		275550
1755–59	7629		12114	
1759		340431		287664
1760–64	5162		13844	
1764		345593		301508
1765–69	12507		13535	
1769		358100		315043
1770–74	+640		+7295	
1774		357460		307748
1775–79	9059		16953	
1779		366519		324701
1780–84	11602		10590	
1784		378121		335291
1735–84 i alt	82492		81134	
Overskud i procent af 1769-folketal	23,0		25,7	

O,4c

FØDSELSOVERSKUD I DE NORDISKE LANDE 1735–69 OG 1670–99 SAMMENLIGNET MED FOLKETALLET 1769

		Fremgang 1735–69		Fremgang 1770–99	
	Indbyggere 1769	Fødsels-overskud	Pct.	Fødsels-overskud	Pct.
Danmark	810000	95850	11–12	115400	14–15
Norge	726900	127700	17–18	155419	20–21
Sverige	2030491	352614	17–18	373702	18–19
Aggershus stift	315043	60886	19–20		
Jylland	358100	62471	17–18		

BEFOLKNINGSFORHOLD I SIDSTE HALVDEL AF DET 18. OG VED MIDTEN AF DET 20. ÅRHUNDREDE

Befolkningens procentvise sammensætning i 1787 og i 1950 i hovedstaden, provinsbyerne og i landdistrikterne

	Hovedstaden		Provinsbyerne		Landdistrikterne	
	1787	1950	1787	1950	1787	1950
0– 9 år	19,0	15,7	21,7	18,9	23,9	20,5
10–19 –	14,4	11,5	15,4	13,7	17,9	15,7
20–29 –	22,7	14,6	19,0	15,1	15,9	13,7
30–39 –	18,0	16,0	14,9	15,0	13,2	13,8
40–49 –	12,0	15,4	11,7	13,5	11,3	13,0
50–59 –	7,8	12,3	8,7	10,6	8,8	10,3
60–69 –	4,2	8,6	5,5	7,7	5,9	7,5
70–79 –	1,5	4,7	2,4	4,3	2,6	4,2
ov. 80 –	0,4	1,2	0,7	1,2	0,5	1,3
Ialt...	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
0–19 år	33,4	27,2	37,1	32,6	41,8	36,2
20–39 –	40,7	30,6	33,9	30,1	29,1	27,5
40–59 –	19,8	27,7	20,4	24,1	20,1	23,3
ov. 60 –	6,1	14,5	8,6	13,2	9,0	13,0
Ialt...	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

DØDSFALDENES PROCENTVISE FORDELING PÅ ALDERSGRUPPER 1778–87 (ÅRHUS STIFT) OG 1958 (HELE DANMARK)

Aldersgruppe	1778–87	1958
0– 9 år	45,6	5,0
10–19 –	4,5	0,8
20–29 –	5,2	1,2
30–39 –	5,8	1,8
40–49 –	6,4	4,5
50–59 –	7,7	10,3
60–69 –	10,4	19,1
70–79 –	9,4	30,3
ov. 80 –	5,0	27,0
Ialt...	100,0	100,0

BEFOLKNINGSFORDELINGEN PÅ ALDERSGRUPPER I ÅRHUS STIFT I 1787 OG DØDSFALDENES FORDELING I STIFTET 1778–97

Faktiske tal

Aldersgruppe	Aldersfordeling 1787	Dødes alder 1778–87	Dødes alder 1788–97
0– 9 år	27968	17233	14945
10–19 –	20818	1721	1421
20–29 –	20172	1957	1598
30–39 –	16246	2219	1943
40–49 –	13682	2410	2007
50–59 –	10920	2936	2632
60–69 –	7074	3937	3531
70–79 –	3137	3572	3353
ov. 80 –	708	1880	1618
Ialt	120725	37865	33048

Procentfordeling

0– 9 år	23,2	45,6	44,9
10–19 –	17,2	4,5	4,3
20–29 –	16,7	5,2	4,8
30–39 –	13,5	5,8	5,8
40–49 –	11,3	6,4	6,0
50–59 –	9,0	7,7	7,9
60–69 –	5,9	10,4	10,6
70–79 –	2,6	9,4	10,1
ov 80 –	0,6	5,0	5,6
Ialt	100,0	100,0	100,0

Beregnes den årlige dødelighed i procent af folketallet i 1787 som et teoretisk gennemsnit for perioden 1778–97, døde inden for de enkelte aldersgrupper årligt:

0– 9 år	5,7
10–19 –	0,8
20–29 –	0,9
30–39 –	1,3
40–49 –	1,6
50–59 –	2,5
60–69 –	5,3
70–79 –	11,0
ov. 80 år	24,7
Ialt	2,9

FØDTE I TIÅRSGRUPPER FØR 1787 OG OPTALTE 1787 I TILSVARENDE ALDERSGRUPPER

Født i tiåret	København	Sjælland-Møn	Fyns stift	Nordjylland	Århus stift	Hele kongeriget
1778–87	29757	77445	49457	39368	37861	265822
1768–77	26999	74991	49561	38865	37274	260179
1758–67	27055	68974	46055	40077	36889	253963
1748–57	28974	72041	45480	40357	36396	257037
1738–47	26449	67678	45837	35822	34242	240067
1728–37	23422	–	–	36272	32830	–
1718–27	–	–	–	–	30750	–
1708–17	–	–	–	–	29540	–
1698–1707	–	–	–	–	28200	–
Optalt 1787 i aldersgruppe						
0– 9 år	17130	52994	38491	29298	27968	194586
10–19 –	12935	39282	29004	22099	20818	145055
20–29 –	20419	35743	24653	23041	20172	142272
30–39 –	16185	29060	20497	18870	16246	116798
40–49 –	10798	24567	18473	15356	13682	95876
50–59 –	7029	–	–	13004	10920	–
60–69 –	–	–	–	–	7074	–
70–79 –	–	–	–	–	3137	–
80–89 –	–	–	–	–	674	–
ov. 90 år	–	–	–	–	34	–
Optalt i 1787 som født i tiårene i procent						
1778–87	57,5	68,4	77,8	74,4	73,3	73,2
1768–77	47,9	52,4	58,5	56,8	55,9	55,7
1758–67	75,3	51,8	53,5	57,2	54,7	56,0
1748–57	55,8	40,4	45,1	46,7	44,6	45,4
1738–47	40,7	36,3	40,3	42,9	40,0	40,0
1728–37	30,0	–	–	36,0	33,2	–
1718–27	–	–	–	–	23,0	–
1708–17	–	–	–	–	10,6	–
1698–1707	–	–	–	–	2,4	–

Tallene fra Århus stift udgjorde i procent af tilsvarende tal for hele kongeriget:

Fødte 1778–87	13,5	Optalte 0– 9-årige	14,4
– 1768–77	14,3	– 10–19-årige	14,3
– 1758–67	14,5	– 20–29-årige	14,2
– 1748–57	14,2	– 30–39-årige	13,9
– 1738–47	14,3	– 40–49-årige	14,2
– 1738–87	14,3	– 0–49-årige	14,3

Århus stift synes således meget nær at have udgjort et 14,3 procents billede af hele kongeriget, svarende til en syvendedel.

P,2a

BEFOLKNINGENS PROCENTVISE FORDELING PÅ ALDERSGRUPPER I DANMARK 1960

	0–19 år	20–39 år	40–59 år	Over 60 år
Nordøstsjælland	30,3	27,6	26,6	15,5
Øerne øst for Storebælt iøvrigt	34,0	23,2	25,4	17,4
Fyn	33,4	24,7	25,4	16,5
Østjylland	34,6	25,1	24,7	15,6
Nordjylland	36,3	24,2	24,7	14,8
Vestjylland	38,4	25,4	22,9	13,3
Sønderjylland	35,7	25,8	23,7	14,8
(Vest- og Sønderjylland	37,4	25,6	23,2	13,8)
Hele riget 1960	33,5	25,6	25,3	15,6
Hele riget 1950	33,2	29,0	24,5	13,3

P,2b

Nordøstsjælland				
Hovedstaden	26,4	25,1	29,3	19,2
Øvrige Københavns amt	36,3	33,7	22,0	8,0
Roskilde amt	33,9	27,4	24,0	14,7
Frederiksborg amt	35,0	27,2	24,2	13,6
Øerne øst for Storebælt iøvrigt				
Holbæk amt	34,4	22,7	25,4	17,5
Sorø amt	34,5	24,0	24,7	16,8
Præstø amt	33,6	23,4	25,6	17,4
Maribo amt	32,9	22,7	26,0	18,4
Bornholm	35,3	22,8	25,1	16,8
Fyn				
Svendborg amt	33,3	23,0	25,2	18,5
Odense amt	33,3	26,6	25,2	14,9
Assens amt	33,7	22,6	26,0	17,7
Østjylland				
Vejle amt	35,4	25,0	24,2	15,4
Skanderborg amt	34,6	23,8	25,1	16,5
Århus amt	32,7	27,5	24,9	14,9
Randers amt	35,6	23,6	24,7	16,1
Nordjylland				
Ålborg amt	35,4	25,4	25,0	14,2
Hjørring amt	36,7	24,2	24,5	14,6
Thisted amt	36,9	21,8	24,7	16,6
Viborg amt	36,6	23,7	24,5	15,2
Vestjylland				
Ringkøbing amt	38,9	25,4	22,7	13,0
Ribe amt	37,8	25,5	23,1	13,6
Sønderjylland				
Haderslev amt	35,8	25,2	24,0	15,0
Åbenrå amt	35,8	25,0	24,3	14,9
Sønderborg amt	34,5	28,7	22,9	13,9
Tønder amt	36,9	23,8	23,8	15,5

UDVIKLINGEN I FOLKETAL I DANMARKS GAMLE STIFTER

1660–1960

	København	Øvrige Sjællands stift	Lolland-Falster stift	Fyns stift	Århus stift	Ålborg stift	Viborg stift	Ribe stift	Sjællands stift u. NØ-sjælland	Sønderjylland
. Optalt befolkning										
1660.....	25000	130000	26400	48600	55–60000	50000	45000	38–43000	81400	30–32000
1769.....	83000	217200	43400	103300	119500	81000	60400	101400	137500	–
1801.....	100975	256500	53400	121400	130400	87300	64100	111800	160200	(99600)
1840.....	120800	361700	72400	174300	183700	128600	82700	158900	225000	122000
1860.....	155100	442000	87900	205800	242000	164300	102200	202000	275800	147300
1870.....	181300	480700	92000	224500	274500	182000	116200	226600	294700	154800
1901.....	378200	614500	106300	267300	362800	247100	148900	319000	328700	148000
1921.....	561300	744300	129800	314600	444000	302500	185300	419400	378800	163600
1960.....	721400	1292600	132700	403800	601500	402800	222700	589600	413600	220600
. Folketal i promille af folketallet i 1960										
1660.....	35	101	201	120	90–100	124	202	65–73	196	–
1769.....	115	168	327	256	197	203	271	172	332	–
1801.....	131	198	402	301	217	217	288	190	387	(451)
1840.....	167	280	546	432	306	314	380	299	544	552
1860.....	215	342	662	510	402	408	458	343	667	667
1921.....	778	576	978	779	738	750	832	711	926	742
1960.....	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000
. Fremgang i promille af folketallet i 1960										
1660–1769	80	67	126	136	97–107	79	69	99–107	136	–
1769–1801	14	30	75	45	20	14	17	18	55	–
1801(03)–60	84	144	260	209	185	191	170	153	280	(216)
1860–1921	563	234	316	269	336	342	374	368	259	75
1921–60..	222	424	22	221	262	250	168	289	74	258

S,1a

BEFOLKNINGSUDVIKLINGEN I ÅRHUS STIFT 1695–1850

	Muligt folketal 1. år	Optalt befolkning	Fødsler	Dødsfald	Fødsels-overskud	Tilvækst	Netto-vandring
1695–1700	76300		15800	15000	800		
1701–10..	77100		29900	24800	5100		
1711–20..	82200		29000	21400	7600		
1721–30..	89800		29100	23900	5200		
1731–40..	95000		33700	26300	7400		
1741–50..	102400		34600	30900	3700		
1751–60..	106100		36400	30600	5800		
1761–70..	111900		37800	33100	4700		
1771–80..	116600	1769: 119500	37700	36100	1600		
1781–90..	118200	1787: 118700	36700	32700	4000	10500	+2900
1791–1800	122200	1801: 130000	41400	33600	7800		
1801–10..	130000		45210	34500	10700		
1811–20..	140700		48100	34100	14000		
1821–30..	154700		54000	38300	15700	53700	+300
1831–40..	170400		57400	44400	13000		
1841–50..	183400	1840: 183700	63700	45300	18400	19900	+1500
1851.....	201800	203600					

Fødselsoverskud

		1701–30.....	17900
1701–50.....	29000	1731–60.....	16900
1751–1800.....	23900	1761–90.....	10300
		1791–1820.....	32500
1801–50.....	71800	1821–50.....	47100
1701–1850.....	124700	1701–1850.....	124700

S,1b

FOLKETALLETS UDVIKLING I DANMARKS STIFTER
1660–1850

(med København udskilt af Sjællands stift)

Periode *1660–1769*	Folketal i periodens første år	Fødsler	Dødsfald	Fødsels-overskud	Tilvækst	Netto-vandring
København.....	25000	–	–	+25000	58000	+83000
Øvr. Sjællands stift...	130000	–	–	114500	87200	+27300
Fyns stift.....	75000	–	–	71700	71700	–

Periode	Folketal i periodens første år	Fødsler	Dødsfald	Fødsels-overskud	Tilvækst	Netto-vandring
1660–1769						
Århus stift	60000	–	–	59500	59500	–
Ålborg stift	50000	–	–	40000	31800	+8200
Viborg stift	45000	–	–	30000	15400	+14600
Ribe stift	43000	–	–	70000	58400	+11600
1770–1800						
København	83000	92500	92600	+100	18000	+18100
Øvr. Sjællands stift	217200	218700	184100	34600	39300	+4700
Fyns stift	146700	150500	120300	30200	28100	+2100
Århus stift	119500	116200	100000	16200	10800	+5400
Ålborg stift	81800	69000	60400	8600	5500	+3100
Viborg stift	60400	51400	43600	7800	3700	+4100
Ribe stift	101400	94400	79300	15100	10400	+4700
1801–40						
København	101000	137800	125800	12000	19800	+7800
Øvr. Sjællands stift	256500	407100	299600	107500	105200	+2300
Lolland-Falster stift	53400	86100	68200	17900	19000	+1100
Fyns stift	121400	188800	127300	61500	52900	+8600
Århus stift	130300	204800	151300	53500	53400	+100
Ålborg stift	87300	131100	91900	39200	41300	+2100
Viborg stift	64100	85100	63700	21400	18600	+2800
Ribe stift	111800	187700	130700	57000	47100	+9900
Læsø overflyttet fra Viborg til Ålborg stift.						
1841–50						
København	120800	39400	35800	3600	8900	+5300
Øvr. Sjællands stift	361700	125500	81400	44100	38300	+5800
Lolland-Falster stift	72400	25600	16900	8700	7600	+1100
Fyns stift	174300	54400	37200	17200	13500	+3700
Århus stift	183700	63700	45300	18400	19900	+1500
Ålborg stift	128600	42400	28500	13900	14400	+500
Viborg stift	82700	25600	18100	7500	5200	+2300
Ribe stift	158900	51100	33200	17900	16800	+1100
1850						
København	129700					
Øvr. Sjællands st.	400000					
Lolland-Falster stift	80000					
Fyns stift	187800					
Århus stift	203600					
Ålborg stift	143000					
Viborg stift	87900					
Ribe stift	175700					

Periode	Folketal i periodens første år	Fødsler	Dødsfald	Fødselsoverskud	Tilvækst	Nettovandring
København						
1660–1769	25000	–	–	÷25000	58000	+83000
1770–1800	83000	92500	92600	÷100	18000	+18100
1801–40	101000	137800	125800	12000	19800	+7800
1841–50	120800	39400	35800	3600	8900	+5300
Sjællands stift iøvrigt, Lolland-Falster og Fyn						
1660–1769	205000	–	–	186200	158900	÷27300
1770–1800	363900	369200	304400	64800	67400	+2600
1801–40	431300	682000	495100	186900	177100	÷9800
1841–50	608400	205500	135500	70000	59400	÷10600
Jylland						
1660–1769	198000	–	–	199500	165100	÷34400
1770–1800	363100	331000	283300	47700	30400	÷17300
1801–40	393500	608700	437600	171100	160400	÷10700
1841–50	553900	182800	125100	57700	56300	÷1400
Provinsen						
1660–1769	403000	–	–	385700	324300	÷61400
1770–1800	727000	700200	587700	112500	97800	÷14700
1801–40	834800	1290700	932700	358000	337500	÷20500
1841–50	1162300	388300	260600	127700	115700	÷12000
Kongeriget						
1660–1769	428000	–	–	360700	382300	+21300
1770–1800	810000	792700	680300	112400	115800	+3400
1801–40	935800	1428500	1058500	370000	357300	÷12700
1841–50	1283100	427700	296400	131300	124600	÷6700
1660–1850						
København	–	–	–	÷9500	104700	+114200
Øerne iøvrigt	–	–	–	507900	462800	÷45100
Jylland	–	–	–	476000	412200	÷63800
Kongeriget	–	–	–	974400	979700	+5300
1850						
København	129700					
Øerne iøvrigt	667800					
Jylland	610200					
Provinsen	1278000					
Kongeriget	1407700					

FØDSLER, DØDSFALD OG FØDSELSOVERSKUD PÅ ØERNE (MED KØBENHAVN) OG I JYLLAND

(årligt gennemsnit)

	Øerne			Jylland		
	Fødte	Døde	Overskud	Fødte	Døde	Overskud
1770–1800	15400	13200	2200	11000	9400	1600
1801–40	19300	14700	4600	14300	10500	3800
1840–49	24500	17100	7400	18300	12500	5800
1850–59	27700	18700	9000	22900	14200	8700
1860–69	29100	19900	9200	25500	16200	9300
1870–79	32400	21300	11100	28100	16800	11300
1880–89	36700	23100	13600	31400	17400	14000
1890–1900	37000	23100	13900	32100	17100	15000
1901–10	39400	21400	18000	34700	15900	18800
1911–20	38100	22100	16000	34400	15800	18600
1921–30	34800	21200	13600	32400	15100	17300
1931–40	32800	22500	10300	29700	15300	14400
1941–50	44500	22800	21700	36800	14800	22000
1951–60	39900	23600	16300	32300	14900	17400

BEFOLKNINGSUDVIKLINGEN I DANMARK 1850–1960 (1864- OG 1920-GRÆNSERNE)

Periode	Folketal i periodens første år	Fødsler	Dødsfald	Fødsels-overskud	Tilvækst	Netto-vandring
1850–59	1414648	506483	329236	177247	193714	+16467
1860–69	1608362	546540	361507	185033	176379	+8654
1870–79	1784741	605130	380930	224200	184298	+39902
1880–89	1969039	681729	405372	276357	203341	+73016
1890–1900	2172380	760483	442661	317822	277160	+40662
1901–10	2449540	741557	371266	370291	307536	+62755
1910–20	2757076	725875	379139	346736	347133	+397
Sønderjylland					163622	
1921–30	3267831	712148	383171	329977	282825	+47152
1931–40	3550656	662390	396114	266276	293556	+27280
1941–50	3844212	853143	393780	459363	437063	+22300
1951–60	4281275	762359	403881	357478	303981	+53497
1960–	4585256					

Nordøstsjælland (Hovedstaden, Københavns, Roskilde og Frederiksborg amter)

1850–59	278024	100082	76474	23608	43284	+19676
1860–69	321308	110159	82142	28017	45985	+17968
1870–79	367293	132135	95942	36193	72180	+35987

S,2b

Periode	Folketal i periodens første år	Fødsler	Dødsfald	Fødselsoverskud	Tilvækst	Nettovandring
1880–89.....	439473	171408	110077	61331	110776	+49445
1890–1900.....	550249	194853	124272	70581	113764	+43183
1901–10.....	664013	193444	108672	84772	113978	+29206
1911–20.....	777991	183834	115931	67903	148871	+80968
1921–30.....	926862	171281	114134	57147	117381	+60234
1931–40.....	1044243	177885	126795	51090	179749	+128659
1941–50.....	1223992	240957	133282	107675	201183	+93508
1951–60.....	1425175	239469	142386	97083	168630	+71547
1960–.....	1593805					

S,2c

Østlige øer iøvrigt (Holbæk, Sorø, Præstø, Bornholms og Maribo amter)

1850–59.....	337380	116036	72245	43791	32224	+11567
1860–69.....	369604	113843	73984	39859	23414	+16445
1870–79.....	393018	123757	74615	49142	21583	+27559
1880–89.....	414601	124490	76005	48485	8586	+39899
1890–1900.....	423187	131121	80249	50872	18763	+32109
1901–10.....	441950	123795	62464	61331	35499	+25832
1911–20.....	447449	123036	63829	59207	38403	+20804
1921–30.....	515852	109594	59461	50133	19516	+30617
1931–40.....	535368	89370	59106	30264	+3152	+33416
1941–50.....	532216	109534	55658	53876	26256	+27620
1951–60.....	558472	92185	55297	36888	903	+35985
1960–.....	559375					

S,2d

Fyn (Svendborg, Odense og Assens amter)

1850–59.....	198368	60988	38560	22428	18876	+3552
1860–69.....	217244	67189	42772	24417	19067	+5350
1870–79.....	236311	68225	42472	25753	10143	+15610
1880–89.....	246454	71361	44648	26713	10370	+16343
1890–1900.....	256824	81036	49792	31244	22961	+8283
1901–10.....	279785	77082	40635	36447	23394	+13053
1911–20.....	303179	74433	40887	33546	23459	+10087
1921–30.....	326638	66772	38135	28637	21045	+7592
1931–40.....	347683	61031	39111	21920	17121	+4799
1941–50.....	364804	78094	38221	39873	30731	+9142
1951–60.....	395535	67477	38353	29124	18373	+10751
1960–.....	413908					

S,2e

Østjylland (Vejle, Skanderborg, Århus og Randers amter)

1850–59.....	240784	91864	58427	33437	45815	+12378
1860–69.....	286599	104497	69234	35263	37390	+2127
1870–79.....	323989	113599	71656	41943	29731	+12212

Periode	Folketal i periodens første år	Fødsler	Dødsfald	Fødselsoverskud	Tilvækst	Nettovandring
1880–89.....	353720	124608	73925	50683	25819	+24864
1890–1900.....	379539	134972	76695	58277	51010	+7267
1901–10.....	430549	131543	65634	65909	51715	+14194
1911–20.....	482264	129503	65057	64446	54567	+9879
1921–30.....	536831	122080	62726	59364	43019	+16335
1931–40.....	579850	115150	64490	50660	42420	+8240
1941–50.....	622270	145148	63169	81979	78579	+3400
1951–60.....	700849	126041	66843	59198	42847	+16351
1960–.....	743696					

Nordjylland (Ålborg, Hjørring, Thisted og Viborg amter)

1850–59.....	248095	95192	57484	37708	39252	+1544
1860–69.....	287347	106141	64201	41940	35270	+6670
1870–79.....	322617	116716	66793	49923	31511	+18412
1880–89.....	354128	132615	70067	62548	31207	+31341
1890–1900.....	385335	147416	77021	70395	40752	+29643
1901–10.....	426087	143738	64316	79422	46213	+33209
1911–20.....	472300	141310	63026	78284	50488	+27796
1921–30.....	522788	132189	59436	72753	44173	+28580
1931–40.....	566961	117305	58086	59219	29198	+30021
1941–50.....	596159	140768	55435	85333	42619	+42614
1951–60.....	638778	119567	53458	66109	24228	+41881
1960–.....	663006					

Vestjylland (Ringkøbing og Ribe amter)

1850–59.....	111997	42321	26046	16275	14263	+2012
1860–69.....	126260	44711	29174	15537	15253	+284
1870–79.....	141513	50698	29452	21246	19150	+2096
1880–89.....	160663	57247	30650	26597	16583	+10014
1890–1900.....	177246	71085	34632	36453	29910	+6543
1901–10.....	207156	71955	29545	42410	36737	+5673
1911–20.....	243892	73759	30409	43350	31345	+12005
1921–30.....	275238	70178	29461	40717	23622	+17095
1931–40.....	298860	64836	30170	34666	17479	+17187
1941–50.....	316339	81675	29758	51917	40960	+10957
1951–60.....	357299	77610	29209	48401	33521	+14880
1960–.....	390820					

Sønderjylland (Haderslev, Åbenrå, Sønderborg og Tønder amter)

1921–30.....	163622	40054	18818	21236	14069	+7167
1931–40.....	177691	36803	18360	18443	10741	+7702
1941–50.....	188432	43558	18921	24637	16735	+7902
1951–60.....	205167	40010	18335	21675	15479	+6196
1960–.....	220646					

S.3a

BEFOLKNINGSUDVIKLINGEN I AMTERNE

Holbæk amt 1660–1960	Muligt folketal 1. år	Optalt befolkning	Fødsler	Dødsfald	Fødselsoverskud	Tilvækst	Nettovandring
1660'.....	21820	ca. 24000	10350	7710	3070		
1670–79.....	24890		13200	12050	1810		
1680–89.....	26700		12620	12950	380		
1690–99.....	27080		13200	10250	3510		
1700–09.....	30590		14180	10770	4000		
1710–19.....	34590		12410	11530	1410	ca. 17200 ÷ ca. 2200	
1720–29.....	36000		12000	12700	–		
1730–39.....	36000	–	13290	12350	1620		
1740–49.....	37620	–	12300	11200	1710		
1750–59.....	39330	–	13800	13850	710		
1760–69.....	40440	–	12920	12380	1220		
1770.....	41260	41260					
1770–99.....	–	–	41260	34979	6281	ca. 6911	+630?
1800–39.....	–	48171	73732	53808	19924	20583	+653?
1840–49.....	–	68754	23845	15466	7379	8419	+1040?
1850–59.....	–	77173	26158	15917	10241	6900	÷3341
1860–69.....	–	84073	25757	16521	9236	4197	÷5039
1870–79.....	–	88270	27743	16744	10999	5070	÷5929
1880–89.....	–	93340	27750	17108	10642	895	÷9747
1890–99.....	–	94235	26427	16444	9983	4090	÷6906
1900.....	–	–	2725	1712	1013	–	–
1901–10.....	–	98325	28226	14089	14137	9529	÷4608
1911–20.....	–	107854	27606	14474	13132	10071	÷3061
1921–30.....	–	117925	24658	14024	10634	4518	÷6116
1931–40.....	–	122443	20313	13951	6362	÷2130	÷8492
1941–50.....	–	120313	24588	12451	12137	5849	÷6288
1951–60.....	–	126162	20696	12591	8105	1585	÷6520
1960.....	–	127747	–	–	–	–	–
1700–99.....	–	–ca.	132160	119759	16951		–
1800–99.....	–	–	231412	152008	79404		–
1900–60.....	–	–	148812	83292	65520		–

S,3b

Sorø amt 1660–1960

1660–70.....	12218	28400	10030	7450	2990		
1670–79.....	15208	–	10230	9150	1580		
1680–89.....	16788	–	9690	8470	1670		
1690–99.....	18458	–	11630	7620	4420		
1700–09.....	22878	–	11420	8660	3530		
1710–19.....	26408	–	11200	8820	2870	8908	÷19182
1720–29.....	29278	–	11290	9980	1850		
1730–39.....	31128	–	11360	10690	1260		
1740–49.....	32388	–	12380	9910	2960		
1750–59.....	35348	–	12890	12670	920		
1760–69.....	36268	37308	12060	11660	1040		

S,3b

	Muligt folketal	Optalt befolkning	Fødsler	Dødsfald	Fødselsoverskud	Tilvækst	Nettovandring
1770–99.....	–	37308	37308	31297	6011	6213	+202?
1800–39.....	–	43521	65476	41144	24332	18760	÷5572
1840–49.....	–	62281	21335	13838	7497	8590	+1093
1850–59.....	–	70871	25639	15345	10294	8986	÷1093
1860–69.....	–	79857	24916	15872	9004	5111	÷3933
1870–79.....	–	84968	26225	16353	9872	2428	÷7444
1880–89.....	–	87396	26339	16581	9758	1594	÷8164
1890–99.....	–	88990	26110	15776	10334	5432	÷5982
1900.....	–	–	2613	1533	1080		
1901–10.....	–	94422	26917	12900	14017	7888	÷6129
1911–20.....	–	102310	25644	12818	12826	7829	÷4997
1921–30.....	–	110139	23508	12866	10642	4192	÷6450
1931–40.....	–	114331	19519	12352	7167	2715	+4452
1941–50.....	–	117046	24741	11724	13017	8838	÷4179
1951–60.....	–	125884	21190	11799	9391	3696	+5695
1961.....	–	129580	–	–	–	–	–
1769–1800....			119908	99467	20441	6213	
1801–39.....			218653	136442	82211	18760	
1840–49.....			141519	74459	67060	8590	–

S,3c

Præstø amt

1769–1800....	–	45663	–	–	–	8966	–
1801–39.....	–	54629	–	–	–	20388	–
1840–49.....	–	75017	–	–	–	7375	–
1850–59.....	–	82392	–	–	–	7181	–
1860–69.....	–	89573	28080	18516	9564	7607	÷1957
1870–79.....	–	97180	30677	18434	12243	4314	÷7929
1880–89.....	–	101494	29173	18801	10372	÷845	÷11217
1890–99.....	–	100649	27173	17335	9838	2644	÷8237
1900.....	–	–	2717	1674	1043		
1901–10.....	–	103293	27117	14317	12800	5449	÷7351
1911–20.....	–	108742	26818	14875	11943	6083	÷5860
1921–30.....	–	114825	23508	12866	10642	3547	÷7095
1931–40.....	–	118372	19423	13527	5896	÷2764	÷8660
1941–50.....	–	115608	23951	12766	11195	7347	÷3848
1951–60.....	–	122955	20271	12757	7514	÷979	÷8493
1961.....	–	121976	–	–	–	–	–

S,3d

Maribo amt

1769–1800....	–	42927	–	–	–	9969	–
1801–39.....	–	52896	–	–	–	18506	–
1840–49.....	–	71402	–	–	–	7615	–

S,3d

	Muligt folketal	Optalt befolkning	Fødsler	Dødsfald	Fødsels-overskud	Tilvækst	Netto-vandring
1850–59.....	–	79017	–	–	–	7780	–
1860–69.....	–	86797	26166	17620	8546	3909	+4637
1870–79.....	–	90706	29331	17258	12073	6301	+5772
1880–89.....	–	97007	30012	17338	12674	3545	+9129
1890–99.....	–	100552	28344	17002	11342	4469	+7855
1900.....	–	–	2889	1907	982		
1901–10.....	–	105021	30652	15373	15279	10637	+4642
1911–20.....	–	115658	32129	15746	16383	12879	+3504
1921–30.....	–	128537	28710	14235	14475	6001	+8474
1931–40.....	–	134538	21852	13902	7950	+1771	+9721
1941–50.....	–	132707	26330	13644	12686	2630	+10056
1951–60.....	–	135337	21354	13300	8054	+3638	+11692
1960.....	–	131699	–	–	–	–	–

S,3e

Svendborg amt

1769–1800....	–	51607	–	–	–	11169	–
1801–39.....	–	62776	–	–	–	26647	–
1840–49.....	–	89423	–	–	–	7340	–
1850–59.....	–	96763	–	–	–	8867	–
1860–69.....	–	105630	32279	20081	12198	8523	+3675
1870–79.....	–	114153	32926	20192	12734	3424	+9310
1880–89.....	–	117577	33415	20417	12998	3130	+9868
1890–99.....	–	120707	33106	20142	12964	7534	+6777
1900.....	–	–	3372	2025	1347		
1901–10.....	–	128241	34359	17935	16424	8366	+8058
1911–20.....	–	136607	32157	18248	13909	6302	+7607
1921–30.....	–	142909	28060	16885	11175	876	+10299
1931–40.....	–	143785	23653	16476	7177	+1759	+8936
1941–50.....	–	142026	29144	15451	13693	7645	+6048
1951–60.....	–	149671	24267	15286	8981	+508	+9489
1960.....	–	149163	–	–	–	–	–

S,3f

Odense amt

1769–1800....	–	54679	–	–	–	11490	–
1801–39.....	–	66169	–	–	–	28265	–
1840–49.....	–	94434	–	–	–	7171	–
1850–59.....	–	101605	–	–	–	10009	–
1860–69.....	–	111614	34900	22691	12209	10544	+1665
1870–79.....	–	122158	35299	22280	13019	6719	+6300
1880–89.....	–	128877	37946	24231	13715	7240	+6475
1890–99.....	–	136117	40348	24924	15424	15427	+1506
1900.....	–	–	4210	2701	1509		
1901–10.....	–	151544	42723	22700	20023	15028	+4995
1911–20.....	–	166572	42276	22639	19637	17157	+2480
1921–30.....	–	183729	38712	21250	17462	20169	+2707

	Muligt folketal	Optalt befolkning	Fødsler	Dødsfald	Fødsels-overskud	Tilvækst	Netto-vandring
1931–40.....	–	203898	37378	22635	14743	18880	+4137
1941–50.....	–	222778	48950	22770	26180	23086	+3094
1951–60.....	–	245864	43210	23067	20143	18981	+1162
1960.....	–	264845	–	–	–	–	–

Vejle amt

1769–1800....	–	39125	–	–	–	5381	–
1801–39.....	–	44506	–	–	–	26122	–
1840–49.....	–	70628	–	–	–	7619	–
1850–59.....	–	78247	–	–	–	13544	–
1860–69.....	–	91791	32473	20951	11522	10959	+563
1870–79.....	–	102750	34030	20841	13189	5763	+7426
1880–89.....	–	108513	34884	21293	13691	3391	+10300
1890–99.....	–	111904	34282	20013	14269	13619	+2159
1900.....	–	–	3581	2072	1509		
1901–10.....	–	125523	36324	18059	18265	14445	+3820
1911–20.....	–	139968	35711	18906	16805	17797	+992
1921–30.....	–	157765	33376	18466	14910	11132	+3778
1931–40.....	–	168897	30944	18708	12236	10243	+1993
1941–50.....	–	179140	40990	18333	22657	21973	+684
1951–60.....	–	201113	37373	18825	18548	12592	+5956
1960.....	–	213705	–	–	–	–	–

Århus-Skanderborg amter 1700–1960

1700–09.....	33438	–	11800	10400	1400	–	–
1710–19.....	34838	–	12110	9390	2720	–	–
1720–29.....	37558	–	12550	9890	2660	–	–
1730–39.....	40218	–	13810	10900	2910	–	–
1740–49.....	43128	–	14090	12690	1400	–	–
1750–59.....	44528	–	14970	12160	2810	–	–
1760–69.....	47338	–	15980	14380	1600	–	–
1770–79.....	48938	48938	16230	15680	550		
1780–89.....	49488	–	15930	13630	2300	4380	+2270
1790–99.....	51788	–	17560	13760	3800		
1801.....	55588	53318	–	–	–	–	–
1800–39.....	–	53318	81400	60600	20800	27523	+6723
1840–49.....	–	80841	28025	19925	8100	9336	+1236
1850–59.....	–	90177	35418	22946	12472	18868	+6396
1860–69.....	–	109045	40578	27040	13538	16278	+2740
1870–79.....	–	125323	45605	28882	16723	15562	+1161
1880–89.....	–	140886	52259	30434	21825	16305	+5520
1890–99.....	–	157191	51935	28950	22985	29249	+3579
1900.....	–	–	5652	2967	2685		
1901–10.....	–	186440	57777	27725	30052	24942	+5110
1911–20.....	–	211382	57535	28257	29278	25639	+3539

S,3h

	Muligt folketal	Optalt befolkning	Fødsler	Dødsfald	Fødsels-overskud	Tilvækst	Netto-vandring
1921–30.....	–	237021	55526	27541	27985	23443	+4542
1931–40.....	–	260464	54621	29212	25409	27465	+2056
1941–50.....	–	287929	68357	29204	39153	44471	+5318
1951–60.....	–	332400	58793	32597	26196	27360	+1164
1960.....	353089	359760	–	–	–	–	–
1700–99.....	–	–	145030	122880	22150		
1800–99.....	–	–	335220	218777	116443		
1900–60.....	–	–	358261	177503	180758		

S,3i

Randers amt 1700–1960

1700–09.....	32071	–	11890	10240	1650	–	–
1710–19.....	33721	–	11570	9250	2320	–	–
1720–29.....	36041	–	12450	9770	2680	–	–
1730–39.....	38721	–	13010	10610	2400	–	–
1740–49.....	41121	–	13910	12550	1360	–	–
1750–59.....	42481	–	13970	12360	1610	–	–
1760–69.....	44091	–	14100	12470	1630	–	–
1770–79.....	45721	45721	13600	13380	220		
1780–89.....	45941		13570	12930	640	4137	+527
1790–99.....	46581		14930	12180	2750		
1801.....	49331	49858	–	–	–	–	–
1800–39.....	–	–	70800	52700	18100	16329	÷1771
1840–49.....	–	66187	23570	16760	6810	6173	÷637
1850–59.....	–	72360	28910	19613	9297	13403	+4106
1860–69.....	–	85763	31446	21243	10203	10152	÷50
1870–79.....	–	95916	33964	21933	12031	8405	÷3626
1880–89.....	–	104321	37365	22198	15167	6123	+9044
1890–99.....	–	110444	35869	20584	15285	8412	÷8417
1900.....	–	–	3653	2109	1544		
1901–10.....	–	118856	37442	17850	19592	12058	+7534
1911–20.....	–	130914	36257	17894	18363	11131	÷7232
1921–30.....	–	142045	33178	16719	16459	8444	÷8015
1931–40.....	–	150489	29585	16570	13015	4712	÷8303
1941–50.....	–	155201	35801	15632	20169	12135	÷8034
1951–60.....	–	167336	29875	15421	14454	2895	÷11559
1960.....	–	170231	–	–	–	–	–
1700–99.....	–	–	133000	115740	17260		
1800–99.....	–	–	261924	175031	86893		
1900–60.....	–	–	205791	102195	103596		

S,3k

Ålborg amt

1769–1800....	–	42475	–	–	–	3152	–
1801–39.....	–	45627	–	–	–	15057	–

S,3k

	Muligt folketal	Optalt befolkning	Fødsler	Dødsfald	Fødselsoverskud	Tilvækst	Nettovandring
1840–49.....	–	60684	–	–	–	4532	–
1850–59.....	–	65216	–	–	–	11366	–
1860–69.....	–	76582	28724	18222	10502	9675	+827
1870–79.....	–	86257	31764	19713	12051	9081	+2970
1880–89.....	–	95338	36722	20895	15827	9452	+6375
1890–99.....	–	104790	40292	21875	18417	23866	+3033
1900.....	–	–	4529	2313	2216		
1901–10.....	–	128656	45351	20768	24583	16361	+8222
1911–20.....	–	145017	45245	20299	24946	21385	+3561
1921–30.....	–	166402	43248	19551	23694	20878	+2816
1931–40.....	–	187280	38422	19238	19184	18371	+813
1941–50.....	–	205651	49463	19580	29883	19743	+10140
1951–60.....	–	225394	41804	18876	22928	13647	+9281
1960.....	–	239041	–	–	–	–	–

S,3l

Hjørring amt

1769–1800....	–	43040	–	–	–	2287	–
1801–39.....	–	45327	–	–	–	19938	–
1840–49.....	–	65265	–	–	–	6835	–
1850–59.....	–	72100	–	–	–	12334	–
1860–69.....	–	84464	30503	17120	13383	8295	+5088
1870–79.....	–	92759	34031	17915	16116	8655	+7461
1880–89.....	–	101414	38631	18961	19670	8947	+10723
1890–99.....	–	110361	38647	18989	19658	9024	+12660
1900.....	–	–	3991	1965	2026		
1901–10.....	–	119385	40742	16877	23865	10853	+13012
1911–20.....	–	130238	39663	16687	22976	12683	+10293
1921–30.....	–	142921	36545	15609	20936	7077	+3859
1931–40.....	–	149998	32078	15748	16330	6417	+9913
1941–50.....	–	156415	37432	14676	22756	13275	+9481
1951–60.....	–	169690	32532	14144	18388	8088	+10300

S,3n

Thisted amt

1769–1800....	–	26479	–	–	–	3553	–
1801–39.....	–	30032	–	–	–	14478	–
1840–49.....	–	44510	–	–	–	4022	–
1850–59.....	–	48532	–	–	–	6212	–
1860–69.....	–	54744	19958	11990	7968	5980	+1988
1870–79.....	-	60724	20326	11874	8452	3283	+5169
1880–89.....	–	64007	22651	12244	10407	5400	+5007
1890–99.....	–	69407	21452	11768	9684	2031	+8572
1900.....	–	–	2101	1182	919		
1901–10.....	–	71438	22015	10912	11103	4880	+6223

S,3n

	Muligt folketal	Optalt befolkning	Fødsler	Dødsfald	Fødselsoverskud	Tilvækst	Nettovandring
1911–20.....	–	76318	21175	10594	10581	4631	+5950
1921–30.....	–	80949	19083	9492	9591	2767	+6824
1931–40.....	–	83716	16962	8878	8084	797	+7287
1941–50.....	–	84513	19848	8439	11409	3578	+7831
1951–60.....	–	88091	15734	7718	8016	+3136	+11152
1960.....	–	84955	–	–	–	–	–

S,3o

Viborg amt

1769–1800....	–	38703	–	–	–	2861	–
1801–39.....	–	41564	–	–	–	14141	–
1840–49.....	–	55705	–	–	–	6542	–
1850–59.....	–	62247	–	–	–	9310	–
1860–69.....	–	71557	26956	16869	10087	11320	+1233
1870–79.....	–	82877	30595	17291	13304	10492	+2812
1880–89.....	–	93369	34611	17967	16644	7408	+9236
1890–99.....	–	100777	32996	17309	15687	5831	+11644
1900.....	–	–	3408	1620	1788		
1901–10.....	–	106608	35630	15759	19871	14119	+5752
1911–20.....	–	120727	35227	15446	19781	11789	+7992
1921–30.....	–	132516	33313	14784	18529	13451	+5078
1931–40.....	–	145967	29843	14222	15621	3613	+12008
1941–50.....	–	149580	34025	12740	21285	6023	+15262
1951–60.....	–	155603	29497	12720	16777	5629	+11148
1960.....	–	161232	–	–	–	–	–

S,3p

Ringkøbing amt

1769–1800....	–	35961	–	–	–	4385	–
1801–39.....	–	40346	–	–	–	15044	–
1840–49.....	–	55390	–	–	–	5248	–
1850–59.....	–	60638	–	–	–	7649	–
1860–69.....	–	68287	24391	15777	8614	7674	+940
1870–79.....	–	75961	27745	15593	12152	11445	+707
1880–89.....	–	87406	33035	16574	16461	11217	+5244
1890–99.....	–	98623	35260	16863	18397	12851	+7587
1900.....	–	–	3840	1799	2041		
1901–10.....	–	111474	40255	16013	24242	19385	+4857
1911–20.....	–	130859	40539	16003	24536	15558	+8978
1921–30.....	–	146417	37621	15704	21917	9428	+12489
1931–40.....	–	155845	34132	15707	18425	8805	+9620
1941–50.....	–	164750	43028	14988	28040	22101	+5939
1951–60.....	–	186851	41148	14934	26214	18921	+7293
1960.....	–	205772	–	–	–	–	–

Ribe amt	Muligt folketal	Optalt befolkning	Fødsler	Dødsfald	Fødselsoverskud	Tilvækst	Nettovandring
1769–1800....	–	30221	–	–	–	4325	–
1801–39.....	–	34546	–	–	–	11384	–
1840–49.....	–	45930	–	–	–	5429	–
1850–59.....	–	51359	–	–	–	6614	–
1860–69.....	–	57973	20320	13397	6923	7579	+656
1870–79.....	–	65552	22953	13859	9094	7705	+1389
1880–89.....	–	73257	24212	14076	10136	5366	+4770
1890–99.....	–	78623	28804	14462	14342	17059	+944
1900.....	–	–	3181	1408	1773		
1901–10.....	–	95682	31700	13532	18168	17352	+816
1911–20.....	–	113034	33220	14406	18814	15787	+3027
1921–30.....	–	128821	32557	13757	18800	14194	+4606
1931–40.....	–	143015	30704	14463	16241	8574	+7667
1941–50.....	–	151589	38647	14770	23877	18859	+5018
1951–60.....	–	170448	36462	14275	22187	14600	+7587
1960.....	–	185048	–	–	–	–	–

FØDSELSOVERSKUD, BEFOLKNINGSTILVÆKST OG NETTOVANDRINGER TIL OG FRA NORDØSTSJÆLLAND OG AMTERNE 1870–1960

Nordøstsjælland	1870–1900	1901–30	1931–60	1870–1960
Overskud.....	168100	209800	255600	633500
Tilvækst.....	296700	380200	549600	1226500
Vandringer.....	+128600	+170400	+294000	+593000
Holbæk amt				
Overskud.....	32600	37900	26600	97100
Tilvækst.....	10100	24100	5300	39500
Vandringer.....	÷22600	÷13800	÷21300	÷57700
Sorø amt				
Overskud.....	31000	37500	29600	98100
Tilvækst.....	9500	19900	15200	44600
Vandringer.....	÷21600	÷17600	÷14300	÷53500
Præstø amt				
Overskud.....	33500	35400	24600	93500
Tilvækst.....	6100	15100	3600	24800
Vandringer.....	÷27400	÷20300	÷21000	÷68700
Bornholms amt				
Overskud.....	14300	14000	11600	39800
Tilvækst.....	9000	4800	2700	16500
Vandringer.....	÷5300	÷9200	÷8900	÷23300

	1870–1900	1901–30	1931–60	1870–1960
Maribo amt				
Overskud	37100	46100	28700	111900
Tilvækst	14300	29500	÷2800	41000
Vandringer	÷22800	÷16600	÷31500	÷70900
Svendborg amt				
Overskud	40000	41500	29900	111400
Tilvækst	14100	15500	5400	35000
Vandringer	÷25900	÷26000	÷24500	÷76400
Odense amt				
Overskud	43700	57100	61100	161900
Tilvækst	29400	52400	60800	142600
Vandringer	÷14300	÷4800	÷200	÷19300
Vejle amt				
Overskud	42700	50000	53400	146100
Tilvækst	22800	43400	44900	111100
Vandringer	÷19900	÷6600	÷8500	÷35000
Århus-Skanderborg amter				
Overskud	64200	87300	90800	242300
Tilvækst	61100	74000	99300	234400
Vandringer	÷3100	÷13300	÷8500	÷7900
Randers amt				
Overskud	44000	54400	47600	146100
Tilvækst	22700	31900	19700	74300
Vandringer	÷21400	÷22500	÷27900	÷71800
Ålborg amt				
Overskud	48500	73200	72000	193700
Tilvækst	42400	58600	51800	152800
Vandringer	÷6100	÷14600	÷20200	÷40900
Hjørring amt				
Overskud	57500	67800	57500	182700
Tilvækst	26600	30600	27800	85000
Vandringer	÷30800	÷37200	÷29700	÷97700
Thisted amt				
Overskud	29400	31300	27500	88200
Tilvækst	10700	12300	1200	24200
Vandringer	÷18700	÷19000	÷26300	÷64000
Viborg amt				
Overskud	47400	58200	53700	159300
Tilvækst	23700	39400	15300	78400
Vandringer	÷23700	÷18800	÷38400	÷80900

Ringkøbing amt	1870–1900	1901–30	1931–60	1870–1960
Overskud	49100	70700	72700	192400
Tilvækst	35500	44400	49900	129800
Vandringer	÷13500	÷26300	÷22800	÷62600
Ribe amt				
Overskud	35300	55800	62300	153400
Tilvækst	30100	47300	42000	119500
Vandringer	÷5200	÷8400	÷20300	÷33900

Vandringer i procent af fødselsoverskuddet				
Nordøstsjælland	+76	+81	+105	+94
Holbæk amt	÷36	÷36	÷ 80	÷59
Sorø amt	÷70	÷47	÷ 55	÷54
Præstø amt	÷82	÷57	÷ 85	÷73
Bornholms amt	÷37	÷65	÷ 76	÷59
Maribo amt	÷61	÷35	÷110	÷63
Svendborg amt	÷65	÷62	÷ 82	÷69
Odense amt	÷33	÷ 8	0	÷12
Vejle amt	÷47	÷13	÷ 16	÷24
Århus-Skanderborg amt	÷ 5	÷ 5	+ 9	÷ 3
Randers amt	÷49	÷41	÷ 59	÷49
Ålborg amt	÷13	÷20	÷ 28	÷21
Hjørring amt	÷56	÷55	÷ 52	÷53
Thisted amt	÷63	÷61	÷ 96	÷72
Viborg amt	÷50	÷31	÷ 69	÷51
Ringkøbing amt	÷27	÷37	÷ 31	÷33
Ribe amt	÷15	÷15	÷ 33	÷22

BEFOLKNINGSUDVIKLINGEN I DANMARK 1950–60

Fødselsoverskud, til- eller afvandring og faktisk tilvækst udtrykt i promille af folketallet i 1950.

	Fødsels-overskud	Vandring 1951–60	Tilvækst 1951–60
Nordøstsjælland	67	51	118
Øerne øst f. Storebælt iøvrigt	67	÷65	2
Fyn	74	÷28	46
Østjylland	89	÷29	61
Nordjylland	104	÷78	26
Vestjylland	136	÷42	94
Sønderjylland	105	÷30	75
(Vest- og Sønderjylland	124	÷37	87)

	Fødsels-overskud	Vandring 1951–60	Tilvækst 1951–60
Nordøstsjælland			
Hovedstaden	23	÷75	÷52
Københavns amt	234	528	762
Roskilde amt	80	97	177
Frederiksborg amt	99	131	230
Øerne øst for Storebælt iøvrigt			
Holbæk amt	64	÷51	13
Sorø amt	74	÷45	29
Præstø amt	61	÷69	÷ 8
Maribo amt	59	÷86	÷27
Bornholm	79	÷74	5
Fyn			
Svendborg amt	60	÷63	÷ 3
Odense amt	92	+11	103
Assens amt	51	÷58	÷ 7
Østjylland			
Vejle amt	92	÷29	63
Skanderborg amt	78	÷50	28
Århus amt	80	+39	119
Randers amt	86	÷69	17
Nordjylland			
Ålborg amt	104	÷43	61
Hjørring amt	109	÷63	48
Thisted amt	91	÷127	÷36
Viborg amt	108	÷72	36
Vestjylland			
Ringkøbing amt	140	÷39	101
Ribe amt	130	÷44	86
Sønderjylland			
Haderslev amt	106	÷62	44
Åbenrå amt	107	÷46	61
Sønderborg amt	95	+99	194
Tønder amt	117	÷106	11

IMMIGRATIONEN TIL USA OG DANSKE NETTO-VANDRINGER

	Danske netto-vandringer	Indvandringer til USA fra			
		Danmark	Norge	Sverige	Holland
1820–1910	÷ ca.205000	258000	665000	1021000	176000
1911–20	–	42000	67000	95000	44000
1921–30	÷ 47300	32400	68000	97200	26900
1931–40	+ 27300	2600	4700	4000	7200
1941–50	÷ 22300	5400	10100	10700	14900
1951–60	÷ 53500	11000	22900	21700	52300
Ialt...	÷ ca.300000	351400	837700	1249600	321300

USA's immigration fra andre lande 1820–1960

Storbritannien	11300000
Irland	4676400
Schweiz	323900
Samtlige lande	40840900

Procentvis fordeling af den samlede immigration til USA 1820–1960

Danmark	0,9 procent
Norge	2,1 –
Sverige	3,1 –
Storbritannien	27,6 –
Irland	11,4 –
Schweiz	0,8 –
Øvrige lande	54,1 –

Den amerikanske statistik vanskeliggør udskillelse af immigrationen fra de enkelte europæiske stater, der var genstand for grænseændringer i 1920 – således er heller ikke den sønderjyske emigration til USA i årene 1864–1920 medregnet i de danske vandringer før 1920.

IMMIGRATION OG FOLKETAL I USA

Folketal		Immigration	
1820:	9,6 millioner		
		1820–1910:	27,9 millioner
1910:	92,0 –		
		1911–40:	10,3 –
1940:	131,7 –		
		1941–60:	3,6 –
1960:	179,3 –		

BEBOERTALLET I FORSKELLIGE DELE AF DANMARK GENNEM TIDERNE I PROMILLE AF FOLKETALLET 1960

Året	Nordøst-sjælland	Øvrige øer østf. Store-bælt	Fyn	Øst-jylland	Nord-jylland	Vest-jylland	Hele kongeriget	Sønder-jylland
1660.....	ca. 42	206	106	94	139	102	93	–
1769.....	98	330	257	180	228	169	183	–
1787.....	109	356	282	180	227	172	193	–
1801.....	123	391	311	198	245	192	213	(451)
1834.....	156	504	426	278	330	252	282	–
1850.....	174	603	479	324	374	286	324	552
1860.....	202	660	525	385	433	323	369	668
1870.....	230	703	571	435	487	362	409	(705)
1880.....	276	741	595	475	534	411	455	698
1890.....	345	756	620	510	581	453	497	652
1901.....	417	790	676	579	643	529	561	(670)
1911.....	488	853	732	648	712	624	632	755
1921.....	582	922	790	722	789	704	711	742
1930.....	655	958	840	780	855	765	773	801
1940.....	768	952	881	837	899	809	838	854
1950.....	894	998	956	942	963	914	914	930
1960.....	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000

Udviklingen mellem de forskellige årstal i promille af folketallet i 1960 aflæses ved at trække det ældre tal fra det yngre, eksempelvis mellem 1880 og 1911 således:

1911.....	488	853	732	648	712	624	632	755
1880.....	276	741	595	475	534	411	455	698
1880–1911.....	212	112	137	173	178	213	177	57

BEBOERTALLET I FORSKELLIGE DELE AF DANMARK (UDEN SØNDERJYLLAND) I PROMILLE AF DET SAMLEDE FOLKETAL DET PÅGÆLDENDE ÅR

Året	Nord-øst sjælland	Øvrige øer østf. Storebælt	Fyn	Øst-jylland	Nord-jylland	Vest-jylland	Øerne	Jyl-land	Hele konge-riget
1660.....	ca. 156	269	103	164	215	93	372	472	1000
1769.....	196	231	133	168	189	83	364	440	1000
1801.....	211	235	139	159	175	81	374	415	1000
1850.....	197	238	140	170	176	79	378	425	1000
1870.....	206	220	133	181	181	79	353	441	1000
1890.....	253	195	118	175	177	82	313	434	1000
1911.....	282	172	110	178	170	88	282	436	1000
1921.....	299	166	105	173	168	89	271	430	1000
1940.....	335	146	99	170	163	87	245	420	1000
1960.....	365	129	95	170	152	89	224	411	1000
Udviklingen 1870–1960.....	+159	÷91	÷38	÷11	÷29	+10	÷129	÷30	–

BEFOLKNINGSTÆTHEDEN I DANMARKS NUVÆRENDE AMTSOMRÅDER 1769–1960 (PR. KVADRATKILOMETER)

Amtets navn	1769	1801	1840	1860	1890	1921	1950	1960
Københavns og Frederiksborg amter = NØsjælland	61	75	98	123	210	354	544	608
Holbæk	24	27	29	47	54	67	73	73
Sorø	25	29	42	54	60	74	85	88
Præstø	27	32	44	53	59	68	73	72
Bornholms	29	32	43	50	66	76	82	82
Maribo	24	29	40	48	56	72	72	72
Svendborg	31	38	54	63	72	86	90	90
Odense	30	36	52	61	75	101	135	146
Vejle	17	19	30	39	48	67	86	91
Århus-Skanderborg	20	21	32	44	63	94	133	144
Randers	19	20	27	35	45	58	68	69
Ålborg	15	15	21	26	36	57	77	82
Hjørring	15	16	23	29	39	50	59	62
Thisted	15	17	25	31	39	46	49	47
Viborg	13	14	18	24	33	43	51	53
Ringkøbing	8	9	12	15	21	31	40	44
Ribe	10	11	15	19	36	43	56	60
Hele landet	21	24	33	41	56	76	100	107
Nordøstsjælland (m. København)	Se ovenfor.							
Øvrige østlige øer	25	30	41	51	58	71	76	76
Fyn	31	37	53	62	74	94	114	119
Østjylland	18	20	30	39	52	73	95	101
Nordjylland	14	15	21	27	36	50	60	63
Vestjylland	9	10	13	16	23	36	46	51
Sønderjylland	(1803: 25)		31	37	36	42	53	56

Kildemateriale

Arkivalier

RIGSARKIVET

Rentekammeret 214.7–22 (Overtilsyn med kgl. slotte og gårde, lensgodser samt adeligt gods i 1660'erne).

311.2–71, 311.73–101, dele af 311.102–40, stikprøver i 312.6–1893 (jordebøger og matrikler), 312.1955 (sandflugtskommission 1691).

351.1–7 (Tabelkontoret og tabelkommissionen), 352.8–10 (Forskellige statistiske efterretninger).

352.27 (Generaltabel over fødte og døde i Danmark, Norge, Slesvig etc. 1735–75), 352.28–34 (tabeller over folketællingen 1769), 352.43–47 (vedr. folketællingen 1787), 352.48–50 (vedr. folketællinger 1801 og 1803), 352.80–81 og 87–150 (tabeller over fødte og døde 1815–21, 1828–34 og 1835–47).

14.1–10 (Diverse til kontorefterretning og oplysning 1660–1848, navnlig V (befolkningsstatistik)).

ØKONOMI- OG KOMMERCEKOLLEGIET

Fødsels- og dødslister

År	Journal litra	Sjællands stift	Fyns stift	Ribe stift	Århus stift	Viborg stift	Ålborg stift
1756	G nr.	396	386	384	385	456	383
1757	G –	704	696	700	695	705	701
1758	G –	950	942	945	945	944	943
1759	H –	167	165	166	157	155	156
1760	H –	529	530	520	521	528	508
1761	J –	44	42	37	35	43	36
1762	J –	456	462	458	457	463	461
1763	K –	88a	88b	85	68	80	87
1764	K –	521	519	529	522	524	523
1765	L –	338	339	342	349	341	340
1766	L –	1008	1006	1007	1026	1018	1005
1767	M –	318	319	322	304	321	320
1768	M –	584	581	571	482	580	664
1769	N –	175	177	176	174	188	187
1770	N –	473	÷	465	463	474	475

Danske Kancelli. Kommissionsarkiver. Sundhedskommissionen i Kjøbenhavn 1711 (1711 7/7). Forhandlingsprotokol 1711 10. juli–14. december. – Brev-

koncepter og Diverse Dokumenter D. 153b. – (1711–12 – skab 10, pk. 17A.).
B. 121b. Præsternes designationer på gårde m.v. i.h.t. kgl. missive af 1. februar 1651.
(A. Fællesafd. 1660–1848) II, 5. D.120. Summariske tabeller over folkemængden i Danmark og Norge 15. august 1769.

Militære regnskaber. IVd. 40b pk. 1–2 (Hovedskatmandtallet 1660, hvoraf dele dog fortsat findes i lensregnskaber og amtsregnskaber fra 1660'ernes første år).

LANDSARKIVERNE

Fyens stifts bispearkiv. D. Indberetninger og svar på cirkulærer 1688–1842. Indberetninger fra provsterne ang. fødsler og dødsfald (1687) 1688, 1689, 161–94, 1712–16 og 1722.

Århus bispearkiv. Fødte og døde 1695–1801 (omordnet).

Ribe bispearkiv. Miscellanea ad reg. nr. 7 capsa 63 – 1748–75, 1783. C. 4–180. 1. Generalfortegnelser 1749–50, 1751, 1759–60, 1762–73. – 2. Kapitelstakster, fødte og døde 1748, 1751 (specifikationer). – 3. Fødte og døde 1762–63, 1764, 1765, 1766, 1767, 1768, 1769, 1770, 1771, 1772, 1773, 1774, 1775 (alle specifikationer), 1783 (generalliste).

Viborg bispearkiv. Hovedreversalen. Fortegnelser over fødte og døde 1720–82. 1: 1720, 1725, 1726, 1728, 1730, 1733, 1734. – 2: 1771–82 (supplement for en del år i biskoppens kopibøger).

Ålborg bispearkiv. Fødte, viede og døde i Ålborg stift 1710–52. 1: Kalenderårene 1710, 1712, 1713, 1714, 1716, 1718, 1720, 1721, 1722, 1726, 1727, 1729, 1730, 1731 (kun generallister), 1732–35 (med specifikation), 1737 (generalliste), 1738 og 1739 (med specifikationer), 1740–41 (generalliste, 1742 (delvis med stærkt beskadigede specifikationer), 1743 (med specifikationer), 1744–46 (specifikationer med generalliste), 1749–52 (specifikationer uden generalliste). – 2: 1753, 1754, 1755, 1756 og 1774–82.

Fra landsarkiverne benyttet talrige kirkebøger, men mange kirkebøger gennemgået ved mikrofilm i rigsarkivet.

DET STATISTISKE DEPARTEMENTS BIBLIOTEK

Folkemængden 1787 (foliohylden nr. 59b).
Folkemængden 1801 (foliohylden nr. 102).
Udførlige kildehenvisninger vedrørende en række andre benyttede arkivalier findes ved citatstedet i fremstillingens tekst.

Litteratur

FOLKETÆLLINGER

Statistisk Tabelværk V, A,5 (Befolkningsforholdene i Danmark i det 19. århundrede).
I,1, 6 og 10 (tællinger 1801, 1834 og 1845).
II, 1, 3, 7 og 12 (tællinger 1850 og 1855).
III, 1 og 18 (tællinger 1860 og 1870).
IV, A, 3 og 8 (tællinger 1880 og 1890).

V, A, 3, 4, 9, 10, 14, 16, 20, 22 og 23 (tællinger 1901, 1911, 1916, 1921, 1930 og 1940) samt 1963, V, A.

Statistiske Meddelelser angående folketællingerne 1860 (I, 6, VI), 1870 (II, 12, I), 1880 (3, 4, IV), 1890 (3, 12, I), 1901 (4, 10, 3), 1911 (4, 37, 1), 1921 (4, 63, 1), 1930 (4, 86,2), 1940 (4, 147, 1) og 1960 (1962: 13).

BEFOLKNINGENS BEVÆGELSER

Statistisk Tabelværk, vielser, fødsler og dødsfald 1801–33 (I,1), 1834–39 (I,6), 1840–44 (I,10), 1845–49 (II,1), 1850–54 (II,17), 1855–69 (III,2, 12 og 25), 1870–94 (IV,A, 1, 2, 5, 7 og 9), i det 19. århundrede (V, A, 5), 1895–1940 (V, A, 2, 6, 8, 13, 15, 17, 19 og 22) samt 1941–55 (1962: I).

Statistiske Meddelelser, fjerde række, Befolkningens bevægelser 1931–33 (95,4), 1934–43 (97,6, 100,4, 102,5, 106,5, 109,3, 110,5, 111,5, 115,5, 119,4, 120,5), 1944–45 (125,4), 1946–57 (126,6, 133,3, 138,3, 143,4, 147,2, 150,3, 154,2, 157,4, 161,4, 166,3, 167,2 og 173,2) samt 1959 (1961: 1) og 1960 (1962: 8).

Hagskyrslur Islands II,21: Mandtalid 1703 (Reykjavik 1960).

Norges offisielle statistik X,178 og XII,23.

Statistisk Årsbok (Sverige) 1914 og 1960 m.v., deriblandt Historisk statistik.

J. P. Süssmilch (und Baumann): Die göttliche Ordnung I–III (Berlin 1775–76).

F. V. Manza: Bidrag til Folkesygdommenes og Sundhedsplejens Historie i Danmark (Kbh. 1873).

Harald Westergaard: Morbilität und Mortalität (1. udg. Jena 1881 – 2. udg. 1901).

Friedrich Prinzing: Epidemics resulting from Wars (Oxford 1916, udg. af Carnegie Endowment for International Peace).

A. und E. Kulisscher: Kriegs- und Wanderzüge. Weltgeschichte als Völkerbewegung (Berlin u. Leipzig 1932).

Matts Bergmark: Från pest till polio (Natur og Kultur, Stockholm 1957).

K. Carøe: Farsoters bekæmpelse i ældre tider (Maanedsskrift for Sundhedspleje 1919).

Jul. Petersen: Den danske Medicinallovgivning 1671–1805 (Kbh. 1833).

A. Norgaard: Gammelt og nyt om Plettyfus (Hospitalstidende, 66. årg. 1923).

Jul. Margolinsky: Lidt om Koppernes Historie (Hasselbalchs Småskrifter, Kbh. – u.å.).

Ida Rich: Koppernes Historie igennem Tiderne (Tidsskrift for Sygeplejersker nr. 16, 17 og 18, 1954).

C. Otto: Bidrag til Kundskab om den epidemiske Cholera (Kbh. 1831).

Th. Bricka: Cholera-Epidemien i Kongeriget Danmark i Aaret 1853 (Kbh. 1855).

J. Carlsen: Bidrag til Difteriens Historie i Danmark og Tyskland (Kbh. 1890).

Günther Franz: Der Dreissigjährige Krieg und das deutsche Volk (Stuttgart 1961).

R. Winkler: Zur Geschichte der Pest von 1657 in Reval und Estland (Reval 1907).

H. H. Fussing: Fyns Folketal under Karl Gustav Krigene (Fortid og Nutid IX, 1931–32).

H. H. Fussing: Øernes befolkning under Karl Gustavkrigene (Hist. Tidsskr. 11. rk. 1. bd. 287ff.

Edv. Ph. Mackeprang: Et Brudstykke af en Folketælling af 1645 (Nationaløkonomisk Tidsskrift 1907 side 248ff.).
Meddelelser fra Rentekammerarchivet I–II (Kbh. 1871–78).
St. Rosznecki: Polakkerne i Danmark 1659 (Kbh. 1896).
J. A. Fridericia: Adelsvældens sidste Dage (Kbh. 1894).

J. A. Fridericia: Historisk-statistiske Undersøgelser over Danmarks Landboforhold i det 17de Aarhundrede (Hist. Tidsskr. 6. rk. 2. bd. – 1890).
E. Marquard: Kjøbenhavns Borgere 1659 (Kbh. 1920).
W. G. Bell: The Great Plague in London in 1665 (London 1951).

Gustav Bang: Kirkebogsstudier (Kbh. 1906).
Gustav Bang: Sjællandsk Landbefolkning i det 17. og 18. Aarhundrede (Hist. Tidsskr. 7. rk. 2. bd. 417ff.).
Marcus Rubin: Folketal og Fødselshyppighed (Imødegåelse af G. Bang). (Hist. Tidsskr. 7. rk. 3. bd. 1ff.).
Henrik Pedersen: Det danske Landbrug 1688 (Kbh. 1928).
C. Christensen (Hørsholm): Agrarhistoriske Studier I–II (Kbh. 1886–91).
F. Skrubbeltrang: Nogle Kilder til ældre dansk Landbrugsstatistik (Hist. Tidsskr. 9. rk. 1. bd.).
F. Skrubbeltrang: Husmand og Inderste (Kbh. 1940).
F. Skrubbeltrang: Husmænd i Danmark gennem 300 Aar (Kbh. 1942).
Gunnar Olsen: Hovedgaard og Bondegaard (Kbh. 1957).
Carl Christensen: Bidrag til dansk Statshusholdnings Historie (Kbh. 1886).

Facult. med.: Præservation og Curation mod Pesten (Kbh. 1709).
F. V. Mansa: Pesten i Kjøbenhavn 1710 og 1711 (Kbh. 1842).
C. Mule: Pesten i Kjøbenhavn fortalt i Brevform (Odense 1843).
C. Mule: Pesten i Kjøbenhavn 1711 (Museum, 5.–6. hæfte 1895 side 293–332).
J. C. W. Hirsch: Pestposteringen om Helsingør (Musæum 1892 s. 293–317).
O. T. Hult: Pesten i Sverige 1710 (Stockholm 1916. – Hygiejnisk Tidsskr. 7. bd.).
O. T. Hult: Några anteckningar om pesten i Blekinge och på orlogsflottan 1710–11 (Karlshamn 1915 – Tidskrift för sjöväsen 5. hft.).
Carl von Kohl: Pesten i 1711 (Hist. Medd. om København 1912).
Joh. Walentin Broberg: Pesten i Stockholm 1710 (Stockholm 1854).

G. L. Grove: Kjøbenhavns Huse og Indvaanere efter Branden 1728 (Kbh. 1906).
Marcus Rubin: Bidrag til Kjøbenhavns Befolkningsstatistik 1630–1730 (Hist. Tidsskr. 5. rk. 3. bd. 487ff.).
J. A. Fridericia: Kjøbenhavns Befolkningsforhold i det 17. Aarhundrede (Hist. Tidsskr. 6. rk. 2. bd. side 219ff.).
Gunnar Olsen og Kjeld Winding: Københavns Historie (1941).
G. Sundbärg: Födde och döde i Stockholm under de senaste 175 åren (Statistisk Tidskrift 1896).
E. von Hafsten: Demografiska Undersökningar av Stockholms folkmängds tilväkst (Stockholms stads statistik X, 22).
Gustaf Utterström: Stockholms folkmängd 1663–1763 (Stockholm 1949 – ur Hist. studier tillägnade N. Ahnlund 23. august 1949).

Eli F. Heckscher: Ekonomisk-historiska Studier (Stockholm 1936).
Eli F. Heckscher: En befolkningsstatistik från det adertonde århundradets första hälft (Til Harald Westergaard 19. april 1933 – Nationaløkonomisk Tidsskrift – 71. binds Tillægshæfte).
Adolph Jensen: Befolkningsforholdene i de nordiske Lande i det 18. Århundrede (Nationaløkonomisk Tidsskrift 1935).
T. H. Aschehoug: Folkemængde og jordbrug i Norges landdistrikter i det 17. og 18. århundrede (Kristiania 1890).
Eilert Sundt: Om Dødeligheden i Norge (Christiania 1855).
Eilert Sundt: Om Giftermål i Norge (Christiania 1855).
Gustaf Utterström: Population and Agriculture in Sweden 1700–1830 (The Scandinavian Economic History Review vol. IX, 176).
H. J. Habbakuk: English Population in the Eighteenth Century (Economic History Review, vol. VI 1953).
H. Gille: The Demografic History of the Northern European Countries in the Eighteenth Century (Population Studies, vol. III 1949–50).

Em. Saugman: Den danske Hærs Lægevæsens Oprindelse og Udvikling gennem Tiderne (Kbh. 1955).
Lars Kjærland: Utkommanderingen til Holsten 1758–1762(63). Et blodig 200-årsminne – uten kamphandlinger (Vedlegg til Norsk Militært Tidsskrift nr. 12 – 1961).

J. A. Fridericia: Aktstykker til Oplysning om Stavnsbaandets Historie (Kbh. 1888).
Albert Olsen: Bybefolkningen på Merkantilismens Tid (Århus 1932).
Albert Olsen: Stavnsbaandets Virkninger i Byerne (Scandia bd. VI, 1933).

Axel Holck: Dansk Statistiks Historie 1800–1850 (Kbh. 1901).
V. A. Heinze: Sammlungen zur Geschichte und Statswissenschaft I (Göttingen 1789).
Aug. Hjelt: De första officiella relationerna om Svenska Tabellverket 1749–1757 (Helsingfors 1899).
Ernst Höijer: Sveriges befolkningsutveckling genom tiderna (Stockholm 1959).
G. Sundbärg: Bevölkerungsstatistik Schwedens 1750–1900 (Stockholm 1907).
V. Falbe-Hansen og Will. Scharling: Danmarks Statistik I–V (1878–87) og Danmark i 1890 (1891).

J. D. W. Westenholtz: Prisskrift om Folkemængden i Bondestanden (Kbh. 1919).
Den for Landboevæsenet nedsatte Commissions Forhandlinger I–II (Kbh. 1788–89).
V. Falbe-Hansen: Stavnsbåndsløsningen og Landboreformerne I–II (1888).
Edv. Holm: Kampen om Landboreformerne (Kbh. 1888).
F. Skrubbeltrang: Den danske Bonde 1788–1938 (Kbh. 1938).

T. Agersnap: Studier over indre Vandringer i Danmark (Kbh. 1952).
Holger Gad: Befolkningsforskydninger i dansk Landbrug 1787–1950 (Århus 1956).

P. Adler: Efterretninger om Byen Ribe (Indbydelsesskrift til den off. Examen i Ribe Kathedralskole 1836 og 1848).
J. Kinch: Ribe Byes Historie I (Ribe 1869)–II (Odder 1884).
P. Rhode: Haderslev Amts Beskrivelse (Kbh. 1775).
Knud Aagaard: Tørning Lehn (Kbh. 1815).
Caroline E. Andersen: Grams Historie (Kbh. 1923).
J. Raben: Die Ruhr-Epidemie in Broacker (Heimats-Blätter aus Nordschleswig, Åbenrå 1936).
O. D. Müller: Historische Nachrichten von der auf Sundewitt belegenen Gemeinde Ullerup (Schl.-Holst. Anzeiger 1759 pp. 506–11).
E. Høyer Møller: Kirkebogen for Nørborg på Als 1621–1776 (Danske Saml. 1869–70, s. 332ff.).
Fr. Mager: Entwicklungsgeschichte der Kulturlandschaft des Herzogtumes Schleswig I (Breslau 1930).
J. A. A. Worsaae: Bidrag til Veile Byes og Amts Historie i det 17. Aarhundrede (Hist. Tidsskr. 1. rk. 2. bd.).
O. Nielsen: Skadst Herred (Kbh. 1862).
O. Nielsen: Malt Herred (Kbh. 1870).
O. Nielsen: Vester Horne Herred (Danske Saml. 1. rk. 1.–2. bd. 1865–66).
O. Nielsen: Slaugs Herred (Danske Saml. 1. rk. 3. bd.).
O. Nielsen: Gørding Herred (Danske Saml. 2. rk. 2. bd.).
D. H. Wulff: Statistiske Bidrag til Aalborg Stifts Historie i Slutningen af det 17de Aarhundrede (Ålborg 1887–88).
P. Rhode: Samlinger til de danske Øers Laalands og Falsters Historie (ved J. J. F. Friis – Kbh. 1859).

Illustrationer

KORT

Lens- og amtskort over Danmark ca. 1650–1800 30
Herredskort, Sjællands stift 101
– Fyns stift 116
– Ålborg stift 131
– Viborg stift 141
– Århus stift 161
– Ribe stift 176

DOKUMENTARISK MATERIALE

København 1711 (Det såkaldte peststik fortæller om 40.000 døde) 17
Fødte og døde i Danmarks stifter 1760–84 (Materialiens liste) 21
Ældste liste over dødsfald i københavnske kirkesogne (1553) 73
Fødte og døde i herreder og stifter 1689 (Materialien) 208
Fødte og døde i Bjerge herred på Fyn 1687 (ældste herredsliste) 209
Fødte og døde i Fyns stift 1689 (svarende til Materialiens tal) 211
Fødte og døde i Langelands sdr. herred 1689 (dødfødte blandt døde) 213
Fødte og døde i Sunds herred 1689 (dødfødte blandt døde) 215
Døbte 1689 i Idestrup (ingen dødfødt blandt de fødte) 216
Døde 1689 i Idestrup (dødfødt blandt de døde) 217
Fødte og døde i Veggerløse 1689 (dødfødte i begge rubrikker) 220
Fødte og døde i Nykøbing F. 1689 (dødfødte kun blandt døde) 222–23
Ældste indberetning om fødte og døde i Århus stift (1695) 225
Ældste indberetning med aldersangivelse af døde (Ribe, 1765) 227
Ældste indberetning med vielser i Århus stift (1766) 229
Indberetning fra Ålborg stift 1768 med klar fejltælling 233
Dødfødsler i Ålborg stifts herreder 1788–97 236
Indberetninger om fødte og døde i København med afvigelser 241
Politimester Ernsts indberetning om fødte og døde i 1711 245
Fynsk indberetning fra 1758 uden tal for Falster nr.herred 274
Fødte og døde i dobbeltmonarkiets stifter 1735–75 296–97
Døde i Århus stift fordelt efter alder 1787–1800 463–77

Skrifter udgivet af

JYSK SELSKAB FOR HISTORIE, SPROG OG LITTERATUR

1. *Hans H. Fussing:* Bybefolkningen 1600–1660. 1957. 125 sider. Udsolgt.
2. *Viggo Sjøqvist:* Peter Vedel. Udenrigsministeriets direktør. I. 1957. 287 sider. Udsolgt.
3. *Erik Rasmussen:* Statslånskrisen 1919. 1957. 125 sider. Udsolgt.
4. *P. G. Lindhardt* og *Jørgen Swane:* To højkirkemænd. Brevvexling mellem bisperne H. Stein og J. Swane. 1958. 504 sider. Udsolgt.
5. *Aksel Lassen:* Skæbneåret 1659. Hungersnød og pest over Sydvestdanmark. 1958. 169 sider og 18 plancher. Udsolgt.
6. *Troels Fink:* Spillet om dansk neutralitet 1905–09. L. C. F. Lütken og dansk udenrigs- og forsvarspolitik. 1959. 343 sider og 4 plancher. Udsolgt.
7. *Kristian Hvidt:* Venstre og forsvarssagen 1870–1901. 1960. 220 sider, illustreret. Kr. 14,75 (9,75).
8. *Vagn Dybdahl* og *Birgit Nüchel Thomsen* (*udg.*): M. P. Bruuns dagbog 1856–74. 1961. XXXXI + 312 sider, illustreret. Kr. 17,25 (12,75).
9. *Troels Fink:* Ustabil balance. Dansk udenrigs- og forsvarspolitik 1894–1905. 1961. 254 sider, illustreret. Kr. 17,25 (12,75).
10. *V. Sjøqvist:* Peter Vedel. Udenrigsministeriets direktør. II. 1962. 388 sider, illustreret. Kr. 22,50. Udsolgt.
11. *Gunnar Sandfeld:* Thalia i provinsen. Dansk provinsteater 1870–1920 med særligt henblik på Jylland. 1962. 401 sider, illustreret. Kr. 22,50 (15,50).
12. *Aa. Rasch:* Niels Ryberg 1725–1804. Fra bondedreng til handelsfyrste. 1964. 428 sider, illustreret. Kr. 28,50 (22,00).
13. *Aksel Lassen:* Fald og fremgang. Træk af befolkningsudviklingen i Danmark 1645–1960. 1965. 565 sider, illustreret. Kr. 40,00 (32,00).

Priserne i parentes er særpriser for selskabets medlemmer.

Endvidere har selskabet bl. a. udgivet:

Sophie Brahes regnskabsbog 1627–40. Ved *Henning Paulsen.* 1955. 256 sider. Kr. 10,75 (8,00).

Troels Fink: Fem foredrag om dansk udenrigspolitik efter 1864. 1958. 81 sider. Udsolgt.

Troels Fink: Otte foredrag om Danmarks krise 1863–64. 1964. 88 sider. Udsolgt.

Selskabet udgiver tidsskriftet »*Jyske Samlinger. Tidsskrift for Danmarks Historie*«. »*Jyske Samlinger*« udsendes i reglen to gange om året og leveres til selskabets medlemmer. Kontingent kr. 18,00.

Henvendelse om medlemsskab til

JYSK SELSKAB FOR HISTORIE, SPROG OG LITTERATUR

Vester Allé 12, Århus C.

221013107